

Om å vokse opp på barnehjem og på sykehus

En undersøkelse av barnehjemsbarns opplevelser på barnehjem sammenholdt med sanatoriebarns beskrivelser av langvarige sykehusopphold – og et forsøk på forklaring.

Thorleif Eikeland

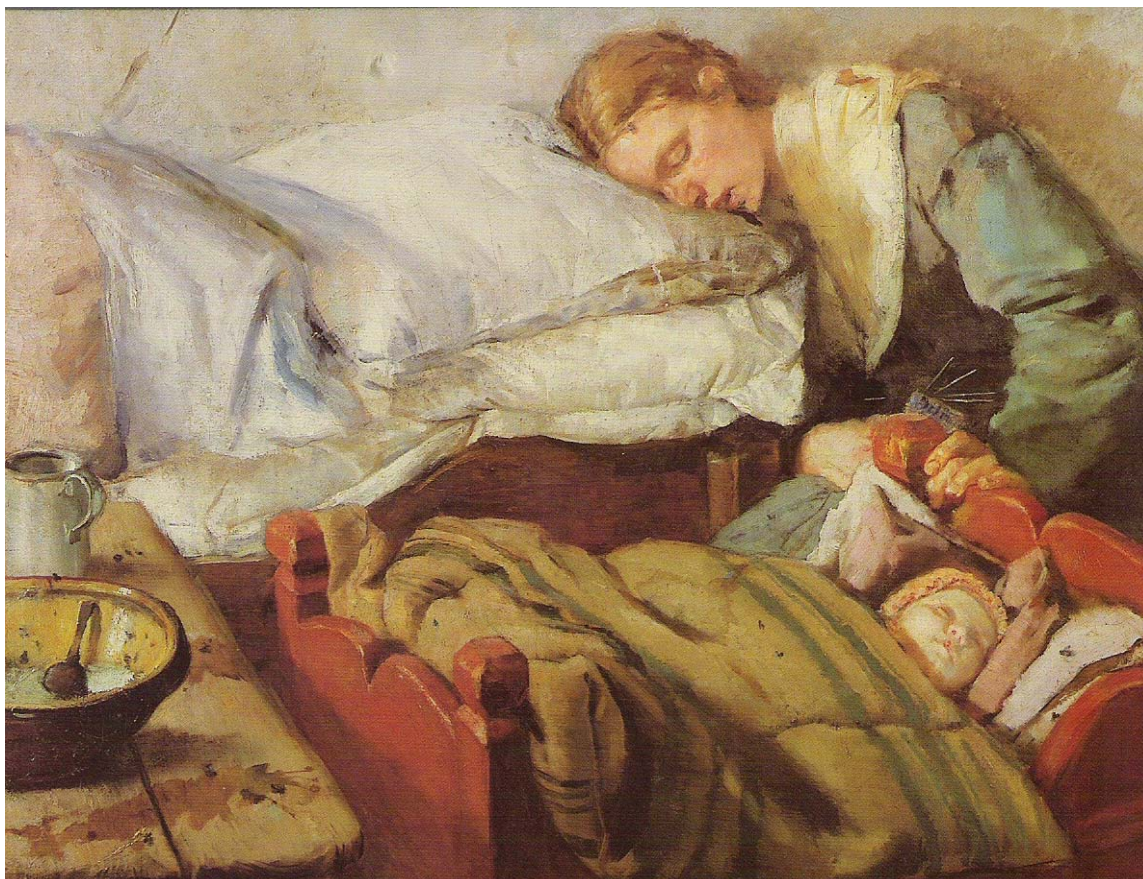
2007

Om å vokse opp på barnehjem og på sykehus

En undersøkelse av barnehjemsbarns opplevelser på barnehjem sammenholdt med sanatoriebarns beskrivelser av langvarige sykehusopphold – og et forsøk på forklaring.

Thorleif Eikeland

2007

Det originale maleriet "Sovende mor" er malt av Christian Krogh i 1883 og henger i Rasmus Meyers samlinger i Bergen.

Forord

Denne undersøkelsen har hatt en lang vei fram. Den startet som idé i forkant av at jeg søkte jobb ved Distriktshøgskolen i Alta (Høgskolen i Finnmark) i 1988, men kom ikke særlig lenger der oppe ettersom jeg ble studieleder for sosionom- og barnevernpedagogutdanningen. Dette ga lite tid til forskning. Men jeg fikk anledning til et studiebesøk i London der jeg drøftet opplegget med Barbara Tizard og David Quinton samtidig som jeg fikk sett nærmere på sosialarbeiderutdanningene der borte.

Ved senere tilsetting i barnevernet i Bergen, ble det mulig å gjennomføre en pilotstudie med samme mål som den herværende, men i ”small scale”. Dette ga nyttig informasjon om hvilke problem som ville dukke opp ved en større anlagt studie og tok livet av en form for naivitet som ville ha ført til at denne undersøkelsen hadde blitt stående på beddingen. Ikke minst gjaldt dette i forhold til spørsmålet om hvor mange informanter det ville være rimelig å tro ville melde seg.

På den annen side ga pilotstudien selvtillit i forhold til det å kunne gjennomføre studien og skape tilstrekkelig gode relasjoner til personer som i utgangspunktet var ukjente og som ikke hadde noen som helst gevinst av å bruke tiden sin sammen med meg.

Etter en treårsperiode som studieleder ved vernepleierutdanningen ved Høgskolen i Bergen (1997) ble det på nytt mulighet å skape rom for forskning, og etter at runden med Barne- og Familiedepartementet, Helsetilsynet, Regional komité for Medisinsk-Etikk ved UiB, Riksarkivaren og Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste var gjennomført, kunne arkivstudiene begynne høsten 2000 og våren 2001, og selve datainnsamlingen, dvs intervjuprosessen fant sted høsten 2001 fra september til desember. Intervjuene med sanatoriebarne fant sted våren og høsten 2002. Men hvorfor egentlig barnehjem? Trolig er den egentlige årsaken at jeg selv er barnehjemsbarn. Jeg vokste opp på Solgården i Skottegaten, Frelsesarméens barnehjem fra 1946 til 1949, dvs fra jeg var 3 til jeg var nesten 7 år, med bakgrunn i at min mor døde da jeg var to og et halvt år gammel.

Fra dette oppholdet sitter det igjen en del minner, men ingen av en slik art at barnehjemsoppholdet er blitt stående som et mareritt, selv om en del episoder (minnebilder) er preget av sorg og savn. Jeg har heller aldri hatt noe spesielt ønske om å søke videre i ”barnehjemstilværelsen” før Eli Nicolaisen, i 1983, kom med sin bok ”Barnehjemmet” der hun beskriver hendelser fra Mobergslien barnehjem i Os. Boken

skapte kommentarer og motkommentarer i pressen både i Bergen og lokalt i Os, og ettersom disse opplevelsene fra Barnehjemmet var så totalt annerledes enn de jeg selv satt igjen med fødtes nok her spiren til å søke videre hos flere enn én person for å få vite hvordan de hadde opplevd sitt barnehjemsopphold. Men det gikk altså nesten 20 år fra disse tankene begynte å skape aktivitet til aktiviteten opphørte.

Nå vil det automatisk reise seg skeptiske røster: ”Vil en som selv har vært barnehjemsbarn kunne forske objektivt på barnehjem?” Skepsisen er ”naturlig”.

Hvis undersøkelsen konkluderer med at barnehjem, uansett hvordan en snur og vender på det, blir et helvete for enhver som blir innrullert, så vil det bli tatt som et utslag av at ”han er jo selv barnehjemsbarn, så selvsagt måtte det bli en slik konklusjon”.

Om undersøkelsen på den annen side skulle ende opp med en konklusjon som sier at ”egentlig har det ikke vært så gale, mange fikk hjelp, men noen fikk ikke” så vil det også bli satt i sammenheng med undersøkerens barnehjemsbakgrunn og tolket som en forherligelse av barnehjemmet, ”han kan jo ikke leve med en slik bakgrunn”.

Uansett hvordan en snur seg vil det vise seg at en har ryggen bak.

Så skjer da det, at mens jeg driver mitt arkivarbeid, så blir barnehjemsbarns fortid en høyaktuell samfunnspolitisk sak (i Bergen) ved at tidligere barnehjemsbarn forlanger oppreisning i fra kommunen på grunn av overgrep de mener å ha blitt utsatt for, barn fra tidligere Morgensol og Bergen Guttehem, Garnes.

Flere av mine informanter ga under intervju uttrykk for at de hadde lurt på om jeg var representant for den undersøkelseskommissjonen som Bergen Kommune hadde nedsatt. Dette ble selvsagt avkreftet. På den annen side så har jeg snakket med ”gutter” som hører til dem som ville gå til sak mot Bergen Kommune.

Granskingsutvalget gjorde ferdig sitt arbeid og jeg strevde fortsatt med mitt og lurte på om det egentlig var verd å fortsette. Og det var det. For mens granskingsutvalget gjorde summariske referater fra sine intervju og ved analyse fant fram til sentrale tema eller områder der barnhjemsbarna plasserte sine klagemål og vurderte de forholdene som ble beskrevet opp i mot lovverket, så er *denne* undersøkelsen primært rettet mot individet. Det vil si at den vil forsøke å gi det å ha vært på barnehjem et ansikt. Samtidig vil den forsøke – som sitt genuine bidrag - å forklare.

Undersøkelsen har hatt mange bidragsytere på ”min side av bordet”. Først vil jeg rette en takk til min samboer, Mette, som har tilbrakt utallige timer foran PC-en og

transkribert intervjuer. Hvor mange timer det har blitt vil jeg helst ikke tenke på. Et slikt arbeid kan verken selges til eller overlates til hvem som helst. Med mange års erfaring med mennesker med ulike typer funksjonshemning, og dermed erfaring med å *lytte*, var hun et førstevalg for en del av dette viktige, nødvendige og ikke minst - anstrengende, arbeidet.

Derneft min sønn Kjartan som med sin datafaglige kompetanse har stilt opp og løst farens problem når det har ”skåret” seg. Tilsvarende kunnskap har Øvind Rødseth hatt på området Word.

Takk til professor Kjell Underlid ved HiB som etter gjennomlesing av manuskript kom med forslag til endringer av organisatorisk art og språklig art. Delvis i samme gate falt kommentarer fra høyskolelektorene Per Arne Rød og Esther Hjälmhult som sa at de kunne ”høre meg i teksten”. Det kunne jo bare bety en ting: skjerp deg!!

Lektorene Borghild Borgen og Nils Kristian Lygre har gjennomgått manuskriptet med tanke på å rydde av veien semantiske uklarheter og ortografiske feil. Dersom det fortsatt skulle befinne seg slike i teksten må det være fordi jeg ikke har skjønnet mitt eget beste.

I vår datafaglige tidsalder ”er alt blitt så meget bedre” når det gjelder det å kunne skaffe seg oversikt over litteratur og å framskaffe denne litteratur. En trenger ikke lenger gå langs radene med kartotekskuffer på UB, fylle ut lånelapper og levere i skranken. Men selv om en har tilgang til bokoversikter i ulike databaser så er det allikevel ikke alltid en finner fram. Da er lykken å ha en bibliotekar som tar ufullstendige referanser som en personlig utfordring, og ikke gir seg før Universitets Biblioteket i Uppsala har gått med på å låne ut et eksemplar som de normalt ikke gir fra seg. En slik person er Malmfrid Sletteland ved HiBs bibliotek på Nordnes.

Høgskolen i Bergen, ved sitt forskningsutvalg, har hatt tro nok på studien til å gi meg forskningstid.

Med velvillig bistand fra Sentrum Sosialkontor i Bergen, ved sosialsjef Åse Bakka og fra Stavanger Kommune, ved leder for oppvekstetaten, Sissel Gro Håland, ble brev sendt til alle potensielle deltakere. Bergen byarkiv, Stavanger byarkiv og Statsarkivet i Stavanger ga meg arbeidsplass til å gjennomføre arkivsøkene.

En takk går også til overlege Ole Dankert Lunde og hans stab ved Kysthospitalet i Hagavik, som tok seg tid i en travel hverdag til å søke i sine arkiver etter potensielle informanter til gruppen tuberkulosebarn. Ingebrigt Dalseg og Oddbjørn Hustad har begge meget velvillig bistått meg med dokumentasjon vedrørende sanatoriebarn.

Informasjon til barnehjemsbarna og sanatoriebarna

Denne hilsen til dere er endret i forhold til den rapporten som dere fikk i november 2005 og er i tråd med det brev jeg har sendt dere nå i vår. Dokumentet er i prinsipp likt det hver av dere mottok. Med bakgrunn i kritikk av måten livet på barnehjemmet var presentert ved at folk dere hadde omtalt (f.eks. en bestyrer) kunne lokaliseres til et bestemt barnehjem er denne versjonen endret slik at *det* ikke skal være mulig eller i hvert fall vanskelig. Det har imidlertid medført at jeg også har måttet gjøre mindre endringer i noen av tekstene slik at det ikke blir åpenbare linker mellom ulike intervju, m.a.o. at *et* intervju ikke forteller hvor hendelsene i et annet foregår. Alle barnehjemmene er nummererte. Sandviken barnehjem kunne kanskje fått betegnelsen ”No 666”.

Det at det er en akademisk avhandling gjør at den ser annerledes ut enn en vanlig rapport som forteller om forholdene på barnehjem eller på sykehus. Her er det *dere* som forteller. Den vil inneholde en god del stoff om hvorfor jeg har gjort som jeg har gjort (metode) og en god del om tidligere forskning for å si noe om hva vi mener å vite og hva det kunne være ønskelig å få greie på. Dernest presenterer jeg stoffet, dvs. det dere har fortalt meg – i kategorier som er framkommet som særlig framtreddende, for til slutt å forsøke å gi en forklaring på ”hvorfor det ble som det ble”.

Alle vil ikke kjenne seg igjen i det som er skrevet og presentert. Det er slik i forskning at en nødvendigvis ikke skal fortelle alt som er framkommet (det skulle blitt bortimot 1000 sider), men det som fortelles skal være representativt for hele materialet. Det betyr at om jeg forteller fra ens familiesituasjon at det var store alkoholproblemer hjemme og at mor samtidig var alvorlig syk, så behøver jeg ikke gjøre det 7 ganger, hvis det var sju personer som hadde denne problemstillingen i sin oppvekst. Hvilken av de sju situasjonene som blir valgt ut kan ha vært mer eller mindre tilfeldig. Eller kanskje *noen* situasjoner blir valgt ut. Men alle de andre vil være med å styrke datagrunnlaget, dvs. gi meg et tryggere ståsted når jeg sier at *slik var det i mange av de familiene der barna ble sendt på barnehjem*.

Det ville ikke forbause meg – når dere kjenner igjen biter av eget intervju – om dere selv blir forbauset over hvordan dere snakker. Iblant skulle man tenke at det er egentlig underlig at vi forstår hverandre. Samtalene mellom alminnelige mennesker i hverdagen – hverdagsdialogen – er i virkeligheten utrolig oppstykket med pauser, tankesprang og avsporinger i et sett. Mens du snakker kommer du på noe som er relevant for det du

uttaler deg om, så trekker du pusten og får med deg den kommentaren, før du snakker videre. Den som er med deg i samtalen forstår hva som skjer, der og da, men det kan være vanskelig å nøste trådene i ettertid. Mange ganger har jeg måttet spille intervjuene om igjen og om igjen for å skjønne hva som sies og innimellom forsvinner ordene fordi du vender deg bort, skjenker kaffe eller peker på et bilde. Eller helt enkelt snakker utydelig. Dersom ord helt forsvinner for meg er det/de erstattet med ????. For det totale budskapet spiller det vanligvis ingen rolle. Pausene vi tar når vi stusser litt på hva vi skal si eller velger ord er indikert med prikker(...). Det samme gjelder om du avbryter min setning eller jeg kommer i skade for å gjøre det samme med deg.

Jeg har ønsket å gi tilbake autentiske intervjuer. Det betyr at så langt jeg har maktet har jeg villet få fram den *virkelige* dialogen mellom oss. Det betyr at både du og jeg snakker de dialekter vi har – i dag. Noen har flyttet og snakker andre dialekter enn den de hadde som barn. Og i ”naturlig tilstand” vil det gjerne føre til at vi blander dialekter. En vil kunne undres over hvordan en skifter fra dialekt til ”pent” bokmål som følger skriftspråket. Spesielt er jeg blitt oppmerksom på at jeg selv lett kommer til å følge den jeg snakker med i det dialektiske uttrykket. Mitt håp var at det skulle være mulig ”å høre” intervjuet, ikke bare lese det.

Granskingskommisjonen fikk kritikk fordi institusjonene var gjenkjennbare. Hvordan i all verden skulle de kunne gi fra seg et meningsfullt arbeid om det hele bare skulle være en grå masse som het ”barnehjem”? I *denne* versjonen, som jeg sa innledningsvis, er det blitt et mål at barnehjemmene ikke skulle være gjenkjennbare.

Som dere så ved gjennomlesing av den versjonen dere fikk sendt hjem så hadde dere alle fått andre navn. Dere som intervjuobjekter skulle anonymiseres. Noen vil også ha oppdagat at for eksempel slektninger som var omtalt hadde fått helt andre yrker eller var blitt ”tåkelagt” som ”stor forretningsmann” istedenfor ”den største fiskehandleren eller entreprenøren i byen”, for eksempel. Gjennomgående har det blitt slik at alle voksne som er omtalt har fått en tilfeldig bokstavkombinasjon med store bokstaver, AB eller XY. Alle gatenavn er blitt omdøpt til diktergater eller konge-gater; for eksempel Håkonsgaten, eller Bjørnsonsgaten og stednavn er endret. Dere som har levet med i dette vil allikevel kjenne igjen situasjonene. Andre blir stående utenfor. For sanatoriebarna vil det bli tilsvarende, unntatt for personer som allerede er kjente som den de er i tidligere utgitt litteratur. Det er naturlig at barnehjemsbarna har mer å fortelle om, av geografisk betydning, fordi de var bevegelige og forholdt seg dermed også til hendelser som foregikk flere steder.

Dere visste fra før at det ikke bare var i Bergen eller Stavanger at det til tider - og noen vil si – alltid, var dårlige forhold når det gjaldt den fysiske omsorgen og den psykiske ivaretakelsen. Avisoppslag fra hele landet har vitnet om det. Når jeg, ca. 400 sider lenger ute i dette dokumentet, trekker en konklusjon om hvorfor det var som det var og ble som det ble, på barnehjem og sanatorium, så vil mange kanskje undres over at ”ondskapen” blant de ansatte ikke i større grad trekkes fram – men at det hele kokes ned til ” felles oppdragelse” – en massiv bakgrunn hos oss alle – via våre foreldre, som handler om manglende ivaretakelse av våre grunnleggende behov for ”å bli sett”. Legg merke til uttalelsen på s 187 fra en gutt der han sier *”det var ikke slik at guttene var noen jævlere eller onde gutter”* – når han uttaler seg om hvordan de som gutter selv ble forandret etter den ”oppdragelsen” de hadde fått på institusjon. Det vil si at han selv hadde forstått, at de, da de hadde nådd toppen på rangstigen, ble ”fri” fra sine oppdragere som hadde vært de eldre guttene, så overtok de, de samme normene og handlemønstre som de selv hele tiden hadde hatet! Og dette er et fenomen som har gått igjen over alt. Til alle tider. Derfor mener jeg at all ondskapen som ble opplevd på barnehjem ikke ved et tilfældighetenes spill ble til, men ble utlevd der fordi så mange mennesker hadde fått en oppdragelse så lik den som er omtalt. Løsningen – hvis der finnes noen, - kan i offentlighetens navn kanskje gjøres noe med på de tre felt som jeg antyder til slutt i diskusjonskapittelet og ved at vi starter med oss selv, spesielt i forhold til våre barnebarn. Overfor våre egne barn er løpet kjørt. De av oss som fortsatt er i en reproduksjonsfase har ennå noe tid igjen.

Lykke til videre, og takk for hjelpen!

Bergen, Mai, 2007

Thorleif Eikeland

Om å vokse opp på barnehjem og på sykehus. (Norsk sammendrag)

En undersøkelse av barnehjemsbarns opplevelser på barnehjem sammenholdt med sanatoriebarns beskrivelse av langvarige sykehusopphold – og et forsøk på forklaring.

I tiden før og etter 2. verdenskrig var barnehjemsplassering av barn en vanlig løsning på det offentliges problem når den private omsorgen brøt sammen, selv om den norske barnevernloven (1953) tilsa at det man skulle prøve først var et fosterhjem. Årsakene til at foreldrekontrollen brøt sammen kan ha vært somatisk sykdom, alkoholmisbruk, narkotikamisbruk, den ene ektefellens død, vanskjøtsel av barna og lignende.

I den foreliggende undersøkelse har 37 tidligere barnehjemsbarn fortalt om sin hverdag på barnehjemmet i perioden fra ca.1940 til 1980. Disse uttalelsene har vært sammenholdt med tilsvarende som er avgitt av 11 sanatoriebarn som har tilbrakt inntil hele sin barndom som pasient på sykehus for barn med tuberkulose.

”Tuberkulosebarna” er valgt ut som en kvasikontrollgruppe – en representant for de andre gruppene barn som, i likhet med barnehjemsbarn, tilbrakte store deler av sin barndom utenfor egen familie, med minimal kontakt med sine biologiske foreldre, behandlet og oppfostret av pleiere eller miljøpersonell.

Målet for undersøkelsen var å finne ut hvordan barnehjemsbarna hadde opplevd sin tid på barnehjem. Men i tillegg ville det være av interesse å finne ut av om disse to gruppene rapporterte samme type hendelser, med andre ord om livet på sanatorium, ved sammenligning, lot seg beskrive på samme måte som livet på barnehjem. Dersom dette viste seg mulig ville vi ha en situasjon der all kritikken som gjennom år, både nasjonalt og internasjonalt har vært rettet mot barnehjem som institusjon ikke ensidig kunne sees på som barnehjemskritikk, men som en kritikk som kan rettes mot institusjoner der barn vokser opp. I motsatt fall, ville en kunne beskrive ulike oppdragelsesregimer og peke på sentrale ulikheter i måten å nærme seg barn på.

Samtalene har foregått som ustrukturerte intervju, og analysen av intervjuene har vært inspirert av *Grounded theory* tradisjonen, der jeg har vært på jakt etter hverdagens tema, det vil si livsområder som har kommet til å styre og prege store deler av barnas liv på en positiv eller negativ måte. Barnas historier (narrativer) presenteres i relasjon til de tema som framsto. Intervjuene varte ifra en time til fire timer. Det rapporterte resultat er ikke representativt for alle de tema som dukket opp, men gjør krav på å være det for de største områder, de som affiserte flest barn.

En finner at det å vokse opp på barnehjem og det å vokse opp på sykehus har flere fellestrekk ved seg enn der er forskjeller, og at det å ha vokst opp på sanatorium kanskje kan ha vært vel så belastende og ødeleggende når det gjelder tilknytningsforholdet mellom foreldre og barn, som det å ha vokst opp på barnehjem. Fellestrekene består i dels at livsområdene (tema) viser seg langt på vei å bli like, samtidig som begge grupper har opplevd en gjennomgående repressiv voksenkontakt. Denne typen voksenkontakt blir problematisert, spesielt i forhold til det at de som satte den i scene og presset handlingsmønsteret ned over annet personell, var dels utvalgte kristne, dels diakonisser som hadde valgt en yrkeskarriere der din nestes beste skulle være målet. At det ble slik, søkes forklart ved henvisning til følgene av de århundrer med repressiv barneoppdragelse som *overstyrer* et oppdragelsesregime i tråd med det en kunne kalle grunnleggende kristne normer om kjærlighet. I diskusjonen henvises til Alice Millers tanker om barneoppdragelse.

Samtidig henvises det til at det blant disse personene også befinner seg ”engler” som ser barna og deres behov, og som av barna kan bli beskrevet som ”hon ble min mor”.

Det påvises et, for systemet, typisk fenomen, kalt ”kollektiv blindhet”. Kollektiv blindhet blir betegnelsen på det fenomen at voksent personell ser at barna utsettes for det vi i dag ville kalle overgrep – uten å gripe inn. Denne kollektive blindhet har vært med å vedlikeholde det repressive handlingsmønsteret i institusjonene – både på barnehjem og i sykehus.

Det trekkes linjer videre til hvor vidt det er mulig, på basis av den oppdragelse vi har vært utsatt for, å kunne gå inn i en profesjonell relasjon til et medmenneske uten en forutgående bevisstgjøring på hvilke holdninger og behov som kan styre vår atferd på tvers av den til en hver tid eksisterende kunnskap og på tvers av våre etiske grunnregler.

The lived experience of being an institutionalized child. (English abstract)

Historical statements of children being reared in children's homes as compared to the reported life of children who had to spend their childhood in hospitals for people infected by tuberculosis.

Before as well as after the 2nd World war -, to put children into children's homes was often the ultimate solution to the practical problem that was facing the social authorities when private care failed and mother and father proved incompetent. The incompetency might involve sickness and death, poverty, mental retardation, drug abuse and alcoholism, as well as violence and physical/psychical abuse. This remained so even if the first choice, according to Children's Act of 1953, was fostercare. The actual period of institutionalization in this study runs from about 1940 to about 1980.

The present study is one where 37 children from earlier children's homes were interviewed about their daily life during their stay. This stay was supposed to last for at least 2 years. The actual range of stay was from 3 years to 19. The interviews were compared to those of 11 children who had been taken into hospital care in the first part of the period mentioned above, as the tuberculosis hospitals were settled in the mid-sixties.

The children from the sanatoriums were chosen as a quasi-control group, as they were supposed to be the only group(except for the asthmatics and those with poliomyelitis¹) which might match the situation of being removed from home; brought up by strangers for years, and having the least possible contact with their own parents or family.

The main aim of the study was to bring to daylight the experiences of children in children's homes. The second was to see if – when compared – the daily life of a children's home might as well have been one lived in a sanatorium. If so, the national and international critique directed towards children's homes might as well have been directed against hospitals and may be against any institution where children were brought up.

If not so, may be these institutions were built on quite different grounds developing attitudes and ways of handling children which were unrelated

From unstructured interviews that lasted from one to four hours, the transcripts were searched for the most prominent themes of the daily lives of the children, in a manner inspired by the Grounded theory approach. However, the children's stories are presented narratively to illustrate the themes found, and as a result the comparison showed them to be more alike than different in the two institutions. This was a surprise but not unexpected. Rumours, written documents and autobiographies have indicated that the way children were handled in hospitals that accommodated patients for years resembled the routines that have been criticised in children's public care.

Thus we are faced with a reality that tells us that the criticised suppressive routines of institutional child care are not restricted to these institutions but have their parallel ways in hospitals as well.

One troubling fact of this investigation was that the persons who seemed responsible for the import and maintenance of these suppressive routines were those in charge; the educated and the Christians among the staff. The people who had made a vow to serve their fellow men, more often than not, were those called "evil" by the children.

---

¹ An exception is also made for the institutions for the mentally retarded.

This situation is explained on the background that hundreds of years with repressive upbringing have created people who do not recognize their tendencies to act violently when met with other people's –especially children's – resistance to the adult's will. Thus we are caught in a stream of acts which overrides the pure cognitive knowledge that we have, telling us what to do and even overrides our ethical principles. Reference is made to the thoughts of Alice Miller.

However, this goes not without saying that the children also met women who were described as nice and kind and observant to the children's needs, and some children have responded: "she became my mother".

Another finding has been called "the collective blindness"; an expression that describes the situation when adult personnel recognize a colleague abusing a child without himself (the person) acting. These situations have two typical consequences: a) the children, who always are aware of what is happening, lose their trust in the adult(s); and b) this kind of non-responsiveness is cementing these situations and thereby increasing the probability that they will reappear on the daily scene.

Conclusively, lines are drawn to the impossibility of acting professionally when in close contact with patients or clients, without being trained to recognize the above mentioned mechanisms in your own mind.

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
INFORMASJON TIL BARNEHJEMSBARNA OG SANATORIEBARNA	IV
OM Å VOKSE OPP PÅ BARNEHJEM OG PÅ SYKEHUS. (NORSK SAMMENDRAG).....	VII
THE LIVED EXPERIENCE OF BEING AN INSTITUTIONALIZED CHILD. (ENGLISH ABSTRACT).....	IX
DEL 1 INNLEDNING	1
1.1 BARNEHJEM OG BARNEHJEMSBARN.....	1
1.2 Å VOKSE OPP HOS ANDRE I GAMMEL TID	2
1.3 NYERE TID	7
1.4 BEHOVET FOR BARNEHJEMSPASSER – SLIK DET HAR VÆRT.....	8
1.5 SANATORIEBARN	12
1.6 PROBLEMSTILLING.....	12
1.7 AVHANDLINGENS VIDERE OPPBYGNING:	13
DEL 2 TEORI OG METODE	15
2.1 NORSK OG INTERNASJONAL FORSKNING OM BARN PÅ BARNEHJEM	15
2.2 TIDEN FRAM TIL 2. VERDENSKRIG	16
2.3 DEN FØRSTE TIDEN ETTER 2.VERDENSKRIG, TIDEN FRAM TIL CA 1965	20
2.4 PERIODEN FRA CA 1965 TIL CA 1990.....	25
2.5 TIDEN FRA CA 1990 TIL I DAG	34
2.6 ”KRISTENDOM” OG BARNEHJEM, SOM KRONE OG MYNT?	46
2.7 METODE	52
2.7.1 FORMALIA	52
2.7.2 BARNEVERNARKIV SOM UTGANGSPUNKT FOR FORSKNING	53
2.7.3 DET GEOGRAFISKE ASPEKT	55
2.7.4 INKLUSJON / EKSKLUSJON.....	57
2.7.5 SANATORIEBARNA: TUBERKULOSEBARN SOM ”KONTROLLGRUPPE”.....	64
2.8 GJENNOMFØRING.....	66
2.8.1 BARNEHJEMSBARNA	66
2.8.2 UTSENDELSE AV INVITASJON TIL DELTAKELSE.....	69
2.8.3 TUBERKULOSEBARNA	70
2.8.4 GJENNOMFØRING AV INTERVJU	70
2.8.5 RESPONS OG FRAFALL	72
2.9 ETIKK I FORSKNING MED MENNESKER	75
2.9.1. PROBLEMER KNYTTET TIL FORSKNINGEN OG PROBLEMER KNYTTET TIL ”DET MENNESKELIGE”.....	75
2.9.2 INFORMERT SAMTYKKE.....	77
2.9.3 DEN MELLOMMENNESKELIGE RELASJONEN.....	80
2.9.4 YTTERLIGERE BETRAKTNINGER KNYTTET TIL DE SÆRLIGE INFORMANTGRUPPENE	82
2.10 KUNNSKAP OG ERFARING:	86
2.10.1 HVA ER KUNNSKAP OM MENNESKERS LIV?.....	86
2.10.2 OPPLEVELSESMESSIGE RAMMER	88
2.11 HUKOMMELSE – I EN UNDERSØKELSE AV DENNE KARAKTER.....	90
2.12 NARRATIVET	94
2.13 VALIDITET.....	99
2.14 DEN ENDELIGE ANALYSE.....	103

DEL 3 RESULTATER.....	111
3.1 BAKGRUNN FOR PLASSERING.....	112
SITUASJONENE.....	114
<i>Ung og uetablert.....</i>	<i>116</i>
<i>Fyll og spetakkel.....</i>	<i>117</i>
<i>Grov omsorgssvikt/tuberkulose.....</i>	<i>119</i>
<i>Vold og psykisk terror.....</i>	<i>121</i>
<i>Mer vold og psykiatri.....</i>	<i>122</i>
<i>Fyll og vold og krig.....</i>	<i>123</i>
<i>Mor i utenriksfart – og senere: Jeg ville det selv.....</i>	<i>124</i>
<i>Fattigdom – Hrr Forstander.....</i>	<i>126</i>
<i>Fødselspsykose og lobotomi.....</i>	<i>128</i>
<i>Paranoid psykose – alkohol.....</i>	<i>129</i>
<i>Somatisk sykdom hos mor – far til sjøs.....</i>	<i>130</i>
<i>Å være for tidlig skapt når mor bor på hybel.....</i>	<i>131</i>
<i>Multiproblem.....</i>	<i>132</i>
<i>Tyskerunge.....</i>	<i>134</i>
<i>Begge foreldre psykiatriske pasienter?.....</i>	<i>135</i>
<i>Hvem er mine foreldre?.....</i>	<i>139</i>
<i>Kommentar.....</i>	<i>140</i>
3.2 VEIEN TIL BARNEHJEMMET.....	141
<i>Forlatt på en steinhelle.....</i>	<i>142</i>
<i>Det var farmor som bestemte.....</i>	<i>142</i>
<i>”Så skulle vaktmesteren gå en tur med meg...”.....</i>	<i>143</i>
<i>”Me ble henta på skolen ... av barnevernet”.....</i>	<i>143</i>
<i>”..då sendte de altså folk hjem for å hente meg, og då gjemte eg meg i kjelleren”.....</i>	<i>145</i>
<i>To brødre husker.....</i>	<i>146</i>
<i>”Hallo, eg e den nye guden”.....</i>	<i>148</i>
<i>Kommentar.....</i>	<i>149</i>
3.3 LIVET PÅ BARNEHJEMMET.....	150
3.3.1 RELASJONEN BARN-VOKSEN.....	150
<i>”.. det var ei som var greie og ei som var et ordentlig rauhol”.....</i>	<i>151</i>
<i>”Men en del av tantene som var der var veldig flinke, så dei kompenserte vel til en viss grad”.....</i>	<i>152</i>
<i>”Eg vi’kkje si nåkke stygt om barnehjemmet”.....</i>	<i>155</i>
<i>”... barnehjemsbarn!!! og alle trodde det var vår skyld at vi var der, og ikke at det var foreldrene som hadde sviktet!”.....</i>	<i>157</i>
<i>”Vi var skit og ingenting...”.....</i>	<i>160</i>
<i>Noen å snakke med.....</i>	<i>162</i>
<i>”...vi skulle på epleslang vet du .... ned med boksa da, så vi fekk børsten på ræva”.....</i>	<i>163</i>
<i>”at det var kanskje litt vanskeligere når det var gutter...eg vet ikke. Men så har det veldig mye og si med hvem som er bestyrer”.....</i>	<i>164</i>
<i>Kontrollører.....</i>	<i>168</i>
<i>Det går en nemesis.....</i>	<i>168</i>
<i>Men tidene forandret seg.....</i>	<i>169</i>
<i>”Eg søkte trøst hos min bror og så ble vi beskyldt for griseri”.....</i>	<i>173</i>
<i>Den som har lite fra ham skal tas endog det han har.....</i>	<i>174</i>
<i>Barnehjemsbarn duger ikke.....</i>	<i>174</i>
<i>”Eg har et barn no, du kan ikke hive meg ut på gaten med et barn!”.....</i>	<i>175</i>
<i>”Hun skjønte veldig lite og hun så på meg som en rival og en fiende”.....</i>	<i>176</i>
<i>”jeg har aldri ryddet”.....</i>	<i>176</i>
<i>Kommentar.....</i>	<i>177</i>
3.3.2 RELASJONEN BARN – BARN.....	178
<i>Å være på barnehjem og være nr 1.....</i>	<i>178</i>
<i>Snille piker og slemme guttejenter.....</i>	<i>179</i>
<i>”Vi hadde ... sånne muligheter hadde vi jo aldri når vi kom hem til far, for eksempel”.....</i>	<i>180</i>
<i>”...eg tennte jo på det då...oppå loftet”.....</i>	<i>181</i>
<i>”eg var jo med i dette her..folkeskolens guttekor”.....</i>	<i>182</i>

"...de var egentlig fritt vilt som ikkje hadde noen beskyttere"	183
"Vi rømmer!"	183
"Noen fikk bare driten."	185
"Det har skjedd dette her! Det har skjedd"	186
Korsfestelse	186
"Det var ikkje slik at guttene var noen jævler eller onde gutter"	187
"Det er et jævla stort problem og eg velger å holde kjeft med det"	187
"Ja..., - så eg hadde jo venner!"	188
Kommentar	191
3.3.3 KOLLEKTIV BLINDHET	193
UTSAGN OM FORESATTE SOM IKKE SÅ:	193
"Eg lurar ofte på ka de skjønnte bestyrer og bestyrerinner"	193
"Men kordan eg ble mottatt der oppe" ?	193
"Hun husker at der var noen som var snille, men de ble der bare kort tid"	193
"Systemet som tillot dette.."	194
"hadde jo aldri fått opplevd noe av det slaget der som en marsipangris,"	194
"det va'kje en jævla foresatt så stoppet deg"	195
"Og ingen må fortelle meg at han ikkje så det!!"	195
"De har ikkje sett og undersøkt"	195
Styrerne hersket	196
Oss – eller systemet?	196
"Eg fatter og begriper ikke..." ,sånn satt hon.	196
"eg tror de dreit oppi deg eg, bare det var folk der"	197
"To dager etter så var hun vekk"	197
"Vi kastet de på hove inn i driten"	197
Kommentar:	198
3.3.4 EN SOM SER - „DIE RETTENDE ZEUGE“	199
"Og det var tross alt min mor"	199
"Og når eg kom ut der så var hun kanon dritings. Ikkje sant"!	200
"Men som sagt, jeg har vært veldig heldig som traff hun Gunhild"	202
Ingen engel – men noen som ser.	203
"Og hu er sikkert den samma engel den dag i dag."	204
"Eg tror ho skjønnte seg på ongar"	205
"Altså det kom noen innimellom som hadde et menneskelig preg"	206
"Åjo. Det var jo moren vår det..."	208
"Så redningen var at vi kom på "No 9" ...i hvert fall for min del. For då var det..då var det å komme til et hjem. Då var det koselig, det var...grei bestyrerinne"	210
Kommentar	215
3.3.5 BARNEVERN OG ETTERVERN	216
"Ja, - der var null , aldri, ikkje et brev ingen verdens ting"!!	216
"...vi gruet oss til da ... når...for da kom representanter fra barnevernet"	217
"...eg hadde en TU på barnevernsnemnda"	218
"...her vi vandrer ut porten og under brua"	219
"...og så kom det inn en fra barnevernet, en som het HG"	219
"ja det samme som eg sier...altså hva skjer etterpå, eller inne...ikke familie... hva no" ?	220
"Ingenting, nei, og ikke av de fra barnehjemmet eller noen som kom og såg om vi hadde det bra"	221
"Eg..fikk vel antagelig penger til toget."	223
"Ja, det er faktisk litt nifst å tenke på, altså : de slepper deg ut som femtenåring, .. for å slippe deg, så måtte du jo ha et sted å gå til!"	224
"...og det er då eg mener at de der årene på barnehjemmet var jo egentlig bortkastet det - synst eg"	225
"eg ble jo tatt i en minibuss og plassert midt nere i byn"	227
Ut i det fri eller ut i det "blå" ?	229
Kommentar:	229
3.3.6 MAT OG MÅLTIDER	230
"Eg klarte ikkje å spise den grøten"	231
"og så måtte vi spise alt det der rognebærsyltetøyet"	231
"men det er jo det at eg er så konsentrert om den der forferdelige grøten	231
"Og her skeit de, ut gjennom vinduet"	232

"Og visst du kastet det opp igjen så var det inn igjen med det"	232
"Spiste vi ikke det til frokost, så fikk vi samme grøten til middag"	233
"når de voksne spiste så luktet det veldig godt med te og knekkebrød og alt sånt god mat"	233
"Kald lungemos og spinatsuppe"	234
"hvis dette gjentok seg ville jeg komme til å få hull i senga – hvis de tilga meg fikk jeg ikke"	234
"det var jo ikkje for å være snill, det var jo for at vi skulle komme oss ut, sant, ..."	235
"Eg kan ikkje huske, på en måte at eg ehh ...du spiste den maten du fikk"	235
Kommentar	236
3.3.7 BARNEHJEM OG FOSTERHJEM	236
"Det var jo en helt ny verden for meg: på gård og med dyr"	237
"Når du var 6 år og hadde opplevd veldig mye vondt, så sluker du sånne ting rått"	239
"Eg hate de !!!"	242
"- og då flyttet du av egen fri vilje eller ble du kastet ut eller ..." ?	243
Kommentar:	244
3.3.8 ENURESE	245
Enuresens natur	245
"Og han ble straffet med at han måtte gå i...bundet utenfor i skjorten" Elise	247
"Vi tisset på oss og var sengevætere alle sammen"	248
"Husker spesielt en gang eg hadde urinveis infeksjon"	248
"Om morgningen hvis du var våt, ble du tatt ut i et badekar med iskaldt vatten i,"	248
".. Eg vet ikkje eg. Antagelig så gjorde...ble du nokså hardhudet etter hvert då"	249
"Så...og hadde vi tisset i sengen om natten, så måtte vi ligge hele den dagen"	249
"Lakenet og madrassen er kald og våt på de områdene som kroppen min ikke har varmet".	250
Kommentar:	250
3.3.9 OM FORHOLDET MELLOM FORELDRE/FAMILIE OG BARN	251
"..det har jo for så vidt gjort at meg og min mor aldri har hatt...eg vil si... aldri har hatt noe spesielt nært forhold"	251
" Så det er hun som styrer våres liv"	253
"Men du vet jeg følte meg jo mye mer knyttet til tante Gunhild enn til min mor"	254
" Så smart'e var han"	255
"Eg tror at, ka skal du si...altså du var ikke verd nokke. Eg var bare en ting som var plassert der ute"	257
"Han hadde jo sin grunn til å bli det han ble"	258
"Ja, kontakt med hennar tok eg vel opp når eg var så gammel som 23- 24"	259
"At dei har aldri gitt någe til oss, men kreva kunne de – av oss når me ble voksne".	260
"Nei, hu klarte ikkje å betala ein hotellregning...eg var betalingsmiddelet"	261
"Men je var itte tatt hjem at til han far fordi han far var glad i meg"	262
Kommentar	263
3.3.10 "KRISTENDOM" I BARNES OPPLEVELSE	264
" Så de ga meg - på mange måter, et nytt syn på kristendommen"	264
"de ehh, eg kaller de fanatiske kristne og eg var jo hedning i deres øyne"	265
"Vi har aldri hatt ondt av det og så måtte vi alltid lese for maten"	266
" Så hvis noen andre gjorde noe gale så var det eg som fikk det for at eg ikke passet på de andre".	266
"Men je hadde gjort det!"	267
Kommentar	267
3.4 SANATORIEBARN	269
Brev nr 1	270
Brev nr 2	271
Brev nr 3	272
RELASJONEN VOKSEN-BARN, KRISTENDOM OG MAT	272
"... og hendene skulle være foldet. Det var veldig viktig – vi var snille gutter då og Gud likte oss."	272
"EINE RETTENDE ZEUGE" OG FORHOLDET TIL FORELDRE, ETTERPÅ	274
"Eg ante ikkje ka søsken var"	274
Kjære Brigtl!	275
Kommentar:	276
RELASJONEN VOKSEN - BARN, MER MAT OG ENGLER	278
HVORFOR BLIR NOEN GODE OG ANDRE ONDE. ET SYNSPUNKT	279

EKSEMPLER PÅ VOKSEN-BARN, -OG BARN-BARN RELASJONER	282
<i>Relasjonen voksen-barn og likhuset</i>	282
<i>Med døden som lekekamerat</i>	283
<i>Relasjonen voksen-barn: Hvem fortjener å få beholde sine julepresanger?</i>	283
<i>Barns minners kvalitet - og om oppfølging</i>	283
<i>En annen engel på samme sted</i>	284
<i>Relasjonen voksen-barn: flere finnes uverdige</i>	285
<i>Fryktingytende kakerlakker og mer straff</i>	287
<i>Relasjonen barn – barn</i>	287
<i>Kommentar</i>	288
3.5 TAPT OMSORG: BREV FRA EN BARNEHJEMSGUTT	290
DEL 4 OPPSUMMERING OG GENERELL DISKUSJON	314
4.1 TIDEN FØR, OG VEIEN TIL BARNEHJEMMET	315
4.2 RELASJONEN VOKSEN-BARN	317
4.3 RELASJONEN BARN – BARN.....	323
4.4 ENDRETE RELASJONER TIL FORELDRE, OG DIE RETTENDE ZEUGE	325
4.5 DEN KOLLEKTIVE BLINDHET	329
4.6 MAT OG MÅLTIDER.....	333
4.7 BARNEHJEM - FOSTERHJEM.....	335
4.8 ENURESE – IRRASJONALITET SATT I SYSTEM.....	337
4.9 ET SISTE ANALYTISK NIVÅ?.....	338
4.10 OPPDRAGELSE, ”SVART PEDAGOGIKK” OG KRISTENDOM.	341
4.10.1 HVA ER ET BARN – HISTORISK SETT?	342
4.10.2 DEN SVARTE PEDAGOGIKKEN I.....	345
4.10.3 FORHOLDET MELLOM BARN OG FORELDRE; VOKSEN OG BARN: DEN SVARTE PEDAGOGIKKEN II	351
4.10.4 BARNEOPPDRAGELSE I ALICE MILLERS VERDEN.....	355
4.10.5 DE NARSISSISTISKE FORELDRE	358
4.10.6 KAN VI LÆRE NOE AV VÅR HISTORIE?	363
VEDLEGG.....	365
REFERANSER	369

Del 1 Innledning

1.1 Barnehjem og barnehjemsbarn

Barnehjemmet og barnehjemsbarnet er to enheter innhyllet i mystikk. De blir mystiske fordi det finnes så få av dem. Det er svært mange færre barnehjem enn det er ordinære hjem og tilsvarende mange færre barnehjemsbarn enn det er barn som har vokst opp i eget hjem. Dermed blir det mange som ikke har tatt del i denne tilværelsen og det ukjente blir mystisk, kanskje også spennende og farlig.

I en slik situasjon oppstår det lett myter både om barnehjemmet og om barnehjemsbarnet, og en del barnehjemsbarn har fått føle effekten av slike myter i møtet med andre mennesker i hverdagen og i møter med det offentlige hjelpeapparat.

Men å vokse opp på barnehjem er ikke et enhetlig fenomen. Det er verken slik at barnehjem *er* på en bestemt måte eller at barnehjemsbarn *blir* en egen type mennesker. Men hvordan skal en kunne få vite noe om det? Den eneste måten er å snakke med dem.

I Norge har det ikke tidligere vært gjennomført en undersøkelse omkring barnehjemsbarns opplevelser av oppholdet på en måte som gir informantene full frihet til å formulere seg etter eget behov og evne. Men det har vært gjennomført en spørreskjemaundersøkelse (Skattum, 1981) og noen andre, som jeg skal komme tilbake til, der barnevernkarrierer følges via statistikk. Livet på barnehjemmet, slik allmennheten vil komme til å se det, vil derfor lett bli preget av ulike typer medieoppslag der noen ”står fram”. Slik informasjon vil kunne være troverdig og riktig, men trolig kanskje bare gjelde noen få. Så mange har vært på barnehjem, at selv 37 personer som er undersøkt i dette prosjektet er kan hende ikke representative for *alle* barnehjemsbarns opplevelser.

Men hensikten med denne undersøkelsen har vært - på en mer omfattende måte enn kun gjennom et enkelt ”avisintervju” - å kunne formidle barnehjemsbarnets opplevelser slik han eller hun er istand til å gjengi dem i dag; og - dersom en kan spore mønster eller sammenhenger - forsøke å gi en forklaring på de hendelsesmønstre som framtrer. Selv om det er maktpåliggende at forholdene blir beskrevet slik barnehjemsbarnet mener å ha opplevet dagliglivet år etter år, *så ble det også tydelig gjennom*

samtalene at det krevdes en forklaring. Både hverdagen og særskilte hendelser ble stående som uforklarlige.

Å beskrive barnehjemsbarnets opphold og å forsøke å forklare de funn en gjør er denne avhandlingens primære oppgave. Dernest blir spørsmålet: hvor spesielle har disse barnehjemsoppholdene vært i forhold til barns opphold på andre typer institusjon? Vil det kunne finnes noe å sammenligne med? Etter min oppfatning gjør det det. I den sammenheng handler det om barn som har vokst opp på sanatorier og sykehus, og blitt værende der i årevis. Faktisk kan de ha tilbrakt både barndom og ungdom der. En slik gruppe barn er også med i denne undersøkelsen. Det er barn som ble rammet av tuberkulose og som fikk sin barndom ”bundet” til sengen i sanatorier, år etter år med svært liten kontakt med egen, biologisk familie. Slike barn har det blitt viktig å få kontakt med og deres opplevelser sammenlignes med barnehjemsbarnas.

1.2 Å vokse opp hos andre i gammel tid

Everything in life is memory, save for the thin edge of the present.

Michael Gazzaniga, Dartmouth Univ.

Norge kan sies å ha et av de eldste, formaliserte barnevern i verden.

Både formelt og uformelt har vi hatt ordninger der slektninger har tatt seg av etterlatte barn og ektefelle når en forsørger falt bort, eller barnet har blitt plassert til oppfostring med eller uten betaling hos andre. Slike prinsipper har eksistert fra norrøn tid, og representerte en av de få situasjoner der ”innblanding fra andre” i en families anliggender ble akseptert. Oppfostring hos andre var den gang ikke bare en akseptert form for oppdragelse, men også en meget vanlig skjebne for barn, selv om både far og mor var i live.

Familien, brorskap og svogerskap sto sterkt i et samfunn der den formelle staten sto svakt og der svært ofte makt var synonymt med rett. Den norrøne etikken (Hovstad, 1943) kunne nok være så ymse etter vår målestokk i dag, men æresbegrepet og plikten mot slekten var sterk. Det ser vi, ikke minst i hevnmotivet i mange av sagaene. Det skulle lite til av handling eller utsagn mot en person før dette var grunnlag for hevn fra noen av den forulempedes slektninger. Man kunne sågar gå til det skritt å drepe egne barn som hevn mot en gitt person eller dennes familie. Slike situasjoner er beskrevet, der en mann har holdt seg med en kvinne, gjort henne svanger og ikke villet ta sitt ansvar ved å gifte seg med henne. Kvinnen, eller hennes slektninger kunne da komme til å drepe barnet som hevn overfor mannen og hans familie.

I den gamle Gulatingsloven, kap 21 og 22 finner vi i følge Kværness og andre (Kværness, 1996) utsagn om barn som det var tillatt å sette ut:

”Dette gjeld barn som er slikt skapte at mora ikkje kan gi dei mat, dei som har helane framme og tærne bak, hake mellom skuldrane, nakken framme på brystet tjukkleggen fram, augo i nakken, selluffar og hundehovud”, (s.120).

Men dersom de ikke er født med slik misdanning kan de føres til kirke og få hevet hedenskapen (=døpe barnet) og legge det i kirken for å dø. Lovskriverne har neppe noen gang sett slike personer som her er omtalt, så det er tydelig at lovteksten er mer preget av frykt og fantasier enn av virkelighet.

Den vanligste historikeroppfatning er dog at grunnen til at barn ble satt ut og sannsynligvis døde, først og fremst var foreldrenes manglende økonomiske evne til å mette enda en munn.

Barnedrap eller det vi også ser kalt ”barneutbering” (Mundal, 1989) var vanlig i Norge og Skandinavia til langt etter kristendommens etablering, og så alminnelig at forbud mot det ble tatt inn i lovene etter ca år 1000 e kr. Både forholdet med oppfostring hos andre og barneutbering har ført til at man har reist spørsmål om hvilket forhold foreldrene *egentlig* hadde til sine barn den gang (Mundal, 1988).

Som institusjon har Kirken, i Guds navn, kunnet ta seg av barn, som både hadde mistet sin forsørger, og som av andre grunner ikke var tatt hånd om av noen voksen person. Men selv Kirken hadde sine begrensninger i den kirkelige omsorg, i det det for eksempel fantes visse typer barn som det verken var gjørlig eller ønskelig å redde til et verdig liv, og det handlet om barn med spesielle sykdommer eller barn som f.eks var tvillinger.

Det gikk svært lang tid før Kirken endret syn på det fenomen at tvillingfødsler var et klart tegn på at barna var avlet i hor og dermed ikke bare kunne overlates til sin egen skjebne, men sågar brennes (Sommerville, 1982) sitert i (Vasta, Haith, & Miller, 1992).

Det er imidlertid interessant å se hvordan problemet med å ta ansvar for personer som ikke kunne ta ansvar for seg selv, er blitt behandlet i våre lover fra gammelt av.

Island ble befolket av nordmenn fra ca 950 e Kr og landet fikk lover som i stor grad hadde sin bakgrunn i de ulike norske lovene (Eidsivating, Gulating, Borgarting). I GRÀGÀS som var islendingenes lovbok, finner vi detaljerte beskrivelser av hvordan

folk skulle forholde seg dersom en slektning, barn som voksen, kom i en slik stilling at de ikke kunne ta hånd om seg selv og trengte så vel andres omsorg som oppfostring.

I Finsen sin oversettelse (Finsen, 1870) finner vi Fattigavsnittet innledet med ”*Det er fastsat, at sine trængende Slægtninge bør hver Mand her i Landet forsørge*”... og så kommer en opprømsing av hvem som kommer først og sist av dem man skal forsørge. Det er da interessant å merke seg rekkefølgen (Jfr Mundal, 1988 op.cit). Her viser det seg at man har primæransvar for å forsørge sin mor, deretter sin far og ”dersom man kan mere skal man forsørge sine Børn” og deretter sine søsken, de man er berettiget til arv fra og til slutt sin eventuelle frigitte trell.

Men lenger ute i teksten, i samband med omtale av tap av sin økonomiske forsørgelsesevne, finner vi en klart sterkere uttalelse som går i retning av å la oss tro at foreldre faktisk påtok seg større byrder for sine barn – samtidig som det kan synes at det motsatte er like vanlig.

På s.4 i del IV anføres:

”Man kan gjøre hvilket man vil, at gaae i Gjældstrældom for sine Børn eller ogsaa at overdrage dem til andre i Gjældstrældom”. Og så kommer det: *”Sit Barn skal hver Mand her i Landet forsørge.”*

Det kan leses som om det foreligger et strengt omsorgsansvar for barn, men sett sammen med sitatet fra setningen foran og den ovenfor siterte prioritering, blir det vanskelig å bestemme graden av ansvar.

I en ekteskapeleg situasjon regnes far i praksis å ha ansvar for to tredjedeler og mor for en tredjedel av den økonomiske belastning, eller, dersom ektefellene har inngått ”Formuesfællig” så skal de forsørge sine barn relativt etter sin formue. Seksten-års grensen for barn er åpenbart gammel – minst tusen år. I kapittel 141 om barns oppfostring, sies:

”Dersom man opføder et Barn for en anden og tager det til Opfostring, skal man opføde Barnet indtil det er sexten Aar gammelt. Men dersom Barnet faar slette Egenskaber, inden det er sexten Aar gammelt (saa at Fostringen ophører), skal Vederlaget betales tilbage og skal Hovedstolen (der er betalt i Vederlag for Opfostringen) beregnes med et lige beløb for hvert Aar”.

Her snakker vi ikke om å ha omsorg for et barn som ikke kan klare seg alene, men om barn som er satt bort for oppfostring. Dette er en type betalt oppdrag som forventes utført etter bestilling, og det er tydelig at har man ikke fått den varen en har betalt for, så kan man forlange betalingen tilbake – med loven i hånd. Teksten kan imidlertid også leses som om det er det overskytende beløp som skal betales tilbake, dvs de

pengene som ikke skulle ha vært forbrukt om man delte hele beløpet likt på tiden fra oppfostringens start til vedkommende ble seksten år.

En egen kategori barn er de fredløses. Å bli lyst fredløs og landsforvist var en meget vanlig straff den gangen, og folk kunne være fredløse og landsforviste til ulike deler av landet. Men i denne status fikk de også barn. I kap 142 heter det:

”Fredløses eller landsforvistes Børn og uarbeidsdyktige Slægtninge – alle saadanne, som de fredløse eller landsforviste være nærmest til at tage arv efter – skulle gaa paa Omgang i den Fjerding hvor Namsretten (til deling af den fredløses eller landsforvistes forbrudte Formue) er avholdt.”

Her finner vi et lovlig pålagt ansvar for naboer (det finner vi for øvrig flere steder) til å bære ansvar for barn av en spesielt utsatt kategori. Det foreligger likeledes klare retningslinjer for hvor lenge man skal ha slike barn under sin omsorg (”fire Halvaar”) og hvordan en skal forholde seg når omsorgen føres videre til neste nabo (eds-avleggelse med vitner til stede) – *”...kan Edførselen foretages paa dennes (mottakerens) bopæl, dersom Mænd, som have lovligt fast Hjem, eller Folkene der i Huset høre derpaa...”*.

Fra slutten av middelalderen finner vi historisk kildemateriale som viser at det hos overklassen gradvis finner sted en mentalitetsforandring i retning av at samfunnet har et ansvar for omsorg og oppdragelse av barn *selv om deres foreldre er i live*.

På midten av 1600-tallet finner vi skriftlig materiale som viser en erkjennelse av at voksne mennesker som har fått barn, nødvendigvis ikke er egnet som omsorgspersoner, og at når en slik situasjon foreligger er det fellesskapets oppgave å ta omsorg for disse barna.

Tiller (1994) gir gjennom sitater et tankevekkende innsyn i hvordan man betraktet ”barns beste” under Reformasjonen og peker på at spesielle institusjoner for forsømte barn oppsto flere steder rundt om i Skandinavia tidlig på 1600-tallet. Han siterer bl.a. en arbeidsinstruks for ”rådskvinnen” i fra opprettelsen av et Hus for Fattige, i 1635 i Trondheim som viser en klar oppfatning av at a) ”man kan av vanrøkt forderves” og b) det er ”drengbørn” da – som nå, som får oppmerksomheten og som kommer i fokus:

”..de drengbørn som ikke har mor i live eller nogen her i byen som kan røkte dennem, skal hun ha flittig indseende med, at de ikke av vanrøkt forderves, hvorfor hun skal fli og vaske deres klæder, røkte deres hoveder og ilde badstuen så ofte som det behov gjøres”, (Tiller, 1994).

Det ble i mange hundre år de såkalte Waisenhus (der Waise = foreldreløst barn) som i stor grad tok seg av forsømte barn, barn uten omsorgspersoner eller barn som kunne havne i ”moralskt forderv”. Waisenhuset hadde sitt ideologiske feste i pietismen, og August Herman Francke er blitt sagt å ha opprettet det første Waisenhuset i Halle i Tyskland i 1698. Imidlertid har det vært Waisenhus (i ånden) flere hundreår før det. I vårt eget land ble det første Waisenhus opprettet i 1734 i Trondheim², men da hadde vi allerede hatt Børnehuset i Trondheim i ca 100 år (Fjellbu, 1971). Thuens doktoravhandling (Thuén, 2001) gir en grundig innføring i det han kaller ”oppdragelsesdiskursen” ved barneredningen i perioden 1820-1900. Barneredningen ville i dag ha utgjort barnevernets barn, men syntes å ha blitt en betegnelse på den idealistiske og humanistiske retningen innenfor omsorg / pleie / utdanning / dannelse som ville gi barn som var havnet på sidelinjen en ny sjanse i livet, et alternativ – i første rekke – til fengsel. Ytterligere synspunkter på dette vil framkomme i diskusjonskapitlet.

”Fattigloven” av 1863 bestemte at barn av foreldre som mottok fattig- understøttelse skulle få tilbørlig forpleining og oppdragelse, men tretti år seinere fikk vi ”Vergerådsloven”; som også tok med at forsømte barn kunne eksistere selv om de hadde både foreldre i live og tak over hodet og altså i seg selv ikke kunne defineres som fattige³. Loven ble virksom fra 1.1.1900. Denne loven er blitt omtalt som kanskje den første barnevernlov i verden (Hagen, 2001). At det eksisterer en forskjell – som antydnet ovenfor – mellom det å ha foreldre som gir omsorg, og det å ha foreldre, men allikevel være i behov av omsorgspersoner, ser vi i dag avspeilet på kino når barnevernsmyndighetene i reklamer søker etter fosterhjem og presenterer bilde av en gutt med teksten: ”Per har en far, men trenger en pappa.” Vi kan altså notere at vi har en forholdsvis lang historie med en ”formalisert” offentlig omsorg for barn som ikke fikk – etter datidens ånd og norm – adekvat omsorg.

Selv om det nok utover på landet var vanlig at den alternative omsorgen ble gitt av slektninger eller andre som mot betaling utførte det offentliges oppgave (”Å bo på legd”), - slik vi også kan lese det ut av våre norrøne lover, og slik vi finner det beskrevet i fra europeiske forhold med å sette barn ut til amming (Badinter, 1981;

---

² Har også sett oppgitt 1732 (Hagen,2001) – om ”Det trondhiemske Waisenhus”

³ Lov om behandling av forsømte børn, 6.juni 1896.

Pollock, 1985), så har denne, for de aller flestes del, etter hvert blitt utført på en institusjon for barn – et barnehjem - i mer moderne tid.

1.3 Nyere tid

I den perioden vi tar for oss, så har Barnevernloven av 1953 vært virksom det meste av tiden. Den har vært gjeldende for alle barnehjemsbarna i denne undersøkelsen med unntak av to som kom på barnehjem allerede før siste verdenskrig, ca 1938.

Den norske Barnevernloven av 1953, og før den, Vergerådsloven av 1896, ga retningslinjer om hvordan man skulle håndtere barn som var i behov av omsorg utover det foreldrene kunne gi, og i begge periodene var formuleringene dannet rundt at barnet primært skulle anbringes i et godt fosterhjem og sekundært i et barnehjem⁴. Oppfordringen til barnevernsnemndene om først å søke et fosterhjem til barnet har nok sitt opphav i forskning fra mellomkrigstiden og under og etter den 2. verdenskrig. Ikke minst René Spitz sine studier (Spitz & Wolf, 1946) der "hospitalisme"- og "anaklitisk depresjon" -begrepene kom på banen, har gitt både leg og lærd "bevis" for det deres følelser lenge hadde fortalt dem og som de har "visst" -: nemlig at blod er tykkere enn vann - uansett. Også (Goldfarb, 1943) og (Bowlby, 1951) har bidratt til en slik bestemmende holdning. Lite av forskningen på feltet har kunnet bestemt bekrefte eller avkrefte den ekstremt negative effekt som institusjonsopphold skulle ha som en generell - og eneste - effekt.

Mange resultat går i retning av at institusjonsopphold har en negativ effekt, men ikke alle vil være enige om at vi her står overfor et ensidig negativt fenomen. Effekten vil avhenge av institusjonens egen beskaffenhet så vel som den situasjon barnet kommer fra, dets alder ved plassering og barnets egen personlighet. Kahan (Kahan, 1979) peker på at det på det tidspunktet (1979) knapt fantes undersøkelser der man konkret spør de som har gjennomlevd en situasjon med flere år på barnehjem hvordan de opplevde det. Hennes eget forskningsarbeid, "Growing up in care. Ten people talking", viser også hvor varierte opplevelsene kan være.

Rutter (1979) oppsummerer det som nok fortsatt er en slags "state-of-the-art":

"It appears that early bonding is linked with later social development, although the form of the disorder in relationships alters as the child grows older. For example, it is uncertain whether the children lack fundamental social qualities

---

⁴ Lov om Barnevern av 17.juli 1953 nr 14, § 24.

or, rather, whether they have merely learned patterns of interaction which are adaptive in the institution but maladaptive in other settings. Similarly, it is uncertain how far the difficulties at 8 years mean that there is likely to be impaired personality functioning in adulthood. Further longitudinal or follow-up studies are required to answer that question”(s.289).

Det er min oppfatning at Rutter med god grunn stiller spørsmålsteget ved hva som styrer hva. Trolig fungerer en del myter som kunnskap på feltet. I 1988 kom sosialdepartementet med Programnotat for barneforskning. Under pkt. 5 (s.15): *Evalueringstudier*, uttaler man at klient- eller barneperspektivet blir spesielt viktig i evalueringforskningen. Det bør stilles spørsmål ved om tiltakene egentlig er til hjelp og i tilfelle for hvem. Det er viktig å få belyst om de barna som tas under omsorg eller på andre måter får hjelp, profiterer på kort eller i det minste på lang sikt. Hvis det ikke er tilfelle, har dette konsekvenser for hjelpeapparatets omdømme, og aktualiserer spørsmålet om alternative tiltak og organiseringsformer, sies det der.

Nestor i norsk barnevern, Gerd Hagen, kommer inn på disse mytene som antydes ovenfor, i sin bok ”Barnevernets historie” (Hagen, 2001)

”En myte som har vært skapt er at barnevernet kan og skal hjelpe alle. Her har en nok solgt en vare som en kan regne med reklamasjoner på. En annen myte som fortsatt lever, er at institusjonsanbringelse er skadelig, og at fosterhjem er best, uten at det stilles spørsmål ved hvem institusjonene er skadelig for, og hvorfor (...) En måte å få avlivet slike myter på er å stille krav til dokumentasjon og stadig stille kritiske spørsmål til egen virksomhet”(s.227).

Slike spørsmål behøves fortsatt og ble bl.a. reist på Forskningsrådets konferanse⁵ der effektstudier og karriereforløp ble etterlyst. Personlig er jeg skeptisk til karrierestudier utført ved å følge personnummer og statistikk og i beste fall ha tilgang til journal. Det er, etter min oppfatning, ved slike studier umulig å trekke valide konklusjoner med hensyn til hva som gikk galt og hvorfor. En må komme i samtale med den det gjelder.

1.4 Behovet for barnehjems plasser – slik det har vært

Statistikk gir ingen sikker kunnskap på dette feltet. Dersom en kryssjekker ulike kilder vil det ofte komme til å framstå diskrepanser som trolig er basert på at, i utgangspunktet, ulike basiskilder kan ha vært benyttet. I følge Hagen (op.cit. s.74) var det i 1947 anbrakt 5321 barn i Norge og ca 2/5 av de anbrakte barna den gang var

---

⁵ <http://www.program.forskningsradet.no/vfo/nyhet/nyhet287.php3>

plassert i barnehjem (2225) – resten var plassert i fosterhjem. Det stemmer godt med de tall som Wiesener (1948) oppgir for 1946 der 2458 angies å ha vært plassert på barnehjem. En differanse på rundt 230 barn er det ingenting å si på tatt i betraktning den tidens muligheter for å utvikle ”sikker” statistikk. Derimot så angir Hagen (op.cit. s.77) at det i 1923 var 163 institusjoner i landet med 4022 plasser og dette antallet hadde holdt seg rimelig konstant fram til 1946, med 160 institusjoner og 4326 plasser, mens Wiesener (op.cit. s13) oppgir at det i 1923 kun var 111 barnehjem her i landet med 2700 barn. Når en leser videre i hans arbeid, som er utgitt i 1946, så oppgir han der at *etter* den oppgitte statistikken fra 1923 og fram til trykking i 1946 var det blitt nedlagt 38 barnehjem – og han oppgir alle med navn og adresse – hvilket skulle gi som rest 73 barnehjem i 1946. De siste som oppgis nedlagt var 5 barnehjem i Finnmark i 1943/44. Nedleggelsene tilsvarte 800 plasser. Dette forutsetter at ingen barnehjem var nyopprettet i samme periode. Ikke desto mindre har Wiesener en liste på 98 eksisterende barnehjem i Norges land det året, oppgitt pr fylke og med navn på hjemmene (s.109-10). Det er ikke lett å forholde seg til så store divergenser. Én forklaring kan ligge i at når noen snakker om barnehjem så *mener* de barnehjem, mens andre kan ta med andre typer hjem som Skolehjem, Spebarnshjem og kanskje Mødrehjem, hvilke Wiesener viser klart til at han har holdt utenfor.

Et annet problem av statistisk art som blander seg i alle tall er ”rater”, dvs antall barn pr. enhet. Tidligere ble denne enheten angitt som ant.barn pr 1000 innbyggere. Når nå Statistisk sentralbyrå oppgir barn/1000, så er deres enhet ” antall barn pr tusen levendefødte mellom 0 og 17 år”. Jeg kjenner meg overbevist om at det de siste årene har vært gjort en del ”pr. tusen sammenligninger” der kortene har vært stokket, uten at det nødvendigvis har gjort de helt store utslagene.

I 1976 skal antallet barnehjem være sunket til 98 Barne- og ungdomshjem med til sammen 1134 plasser. Dette er en dramatisk nedgang, men sier egentlig ingenting om i hvilken grad plassene ble benyttet og om kanskje 1134 plasser/år betydde at for eksempel 1500 barn hadde vært på barnehjem det året.

Grinde(1993) viser at *barnevernets* barn har økt fra 1,3/1000 i 1904 til 16,7 /1000 i 1991. Dette handler med all sannsynlighet om en sammenligning mellom to ulike typer tall. Det vesentlige er dog at i de ca. 25 årene fra (1965 til 1991) har antallet barn under omsorg vært ganske konstant, rundt ca 5000, med pendelutslag fra 4200 til 5300. Senere statistikk fra SSB (2002) viser at 10 år seinere, i 2001, var det blitt 23 barn pr 1000 innbyggere (0 til 17 år) med *tiltak*, mens antall barn under omsorg var fortsatt

merkverdig konstant, 5250 pr 31.12.2001. Dette er igjen et tall pr dato, som ikke sier hvor mange barn som har vært under omsorg totalt i løpet av året. Men en oppsplitting viser at 4551 var i fosterhjem, 482 i barne- eller ungdomshjem og ca 200 i annen form for tiltak utenfor hjemmet. Antall barn i barnehjem har altså sunket i dag til ca 1/10 av alle barn under omsorg.

Siste tilgjengelige statistikk (tab.1) viser at disse tallene er svært stabile og at antallet barn i barne- og ungdomshjem fortsatt holder seg rundt 500, pluss/minus.

Tabell 1 barnevernets barn, SSBs statistikk pr desember 2003

År	Fosterheimar i alt	Fosterheimar (omsorg)	Fosterheimar (hjelpetiltak)	Barneverns-institusjonar i alt	Barneverns-institusjonar (omsorg)	Barneverns-institusjonar (hjelpetiltak)
1993	4 952	4 641	311	748	583	165
1994	4 843	4 267	576	782	515	267
1995	4 959	4 216	743	787	428	359
1996	4 902	3 981	921	824	408	416
1997	5 118	4 055	1 063	788	357	431
1998	5 456	4 198	1 258	933	424	509
1999	5 664	4 277	1 387	1 011	438	573
2000	6 007	4 462	1 545	1 140	460	680
2001	6 159	4 551	1 608	1 225	482	743
2002	6 344	4 712	1 632	1 189	513	676
2003	6 697	4 926	1 771	1 301	568	733

27 350 barn med tiltak per 31.12
 Nær 27 350 barn mottok barnevernstiltak ved utgangen av 2003. Dette er nær 1 000 flere enn året før, og ein auke på 3,8 prosent. Dei aller fleste av desse barna, vel 21 650 barn, var registrerte med hjelpetiltak. Ved utgangen av året var det vel 800 fleire barn med hjelpetiltak enn året før, ein auke på 3,9 prosent. Per 31. desember var nær 5 700 barn under omsorg av barnevernet, jf. § 4-12 i lov om barneverntjenester. Av desse var langt dei fleste - vel 4 900 barn - plasserte i fosterheim. Vel 550 var i barne- eller ungdomsheim, og om lag 200 i andre omsorgstiltak utanfor heimen. Det var nær 200 fleire barn under omsorg per 31. desember 2003 enn ved utgangen av 2002. Det vil seia ein auke på 3,3 prosent siste år. Auken frå 2001 til 2002 var til samanlikning på 4,8 prosent.

Når det gjelder barnevernsraten, dvs antall barn pr 1000 barn mellom 0 og 17 år så er den stadig stigende (se tab. 2. nedenfor). Det har vært en jevnt stigende mengde barn som anses å ha behov for tiltak ifra barnevernets side. Heldigvis er det meste av denne innsatsen knyttet til forebyggende tiltak og ikke omsorgsovertakelser. For en sosialpolitiker må det være nedstemmende at alle de pengene som brukes på forebygging – eller det man tror virker forebyggende – ikke synes å ha noen effekt. Trøsten må være at vi ikke her kan gjøre eksperimentelle innsatser og dermed så vet vi *faktisk ikke* om det uten disse midlene ville ha sett verre ut.

Om vi legger etterkrigstidens statistikk til grunn, så blir det tydelig at barnevernets barn har økt i antall, sakte, men sikkert. På den annen side har antall barn *under omsorg* vært forbausende konstant, i absolutte tall. Om vi ser det i forhold til en

befolkning som i samme tidsrom har ligget på mellom 3 millioner i 1945 og 4,6 millioner i 2004, må vi kunne si at behovet for å ta omsorgen for barn har gått ned, relativt til befolkningsøkningen etter siste verdenskrig.

Tabell 2 Antall barn under tiltak i barnevernet pr 1000 barn mellom 0 og 17 år. Tiltak i løpet av året. SSB data.

	I løpet av året	
	Absolutte tal	Per 1 000
1997	29 584	26,8
1998	30 150	26,9
1999	30 757	26,8
2000	31 905	27,4
2001	33 312	28,3
2002	34 362	28,8
2003	36 010	29,8
Kjønn		
Gutar	19 540	31,5
Jenter	16 338	27,8
Uoppgitt	132	.

Når vi i 1947 hadde ca. 5300 barn under omsorg og i 2003 hadde ca. 5500, mens befolkningen i samme tidsrom har økt med 50% må en kunne si at noe har skjedd som relativt sett har fått ned behovet for omsorgsplasser – slik jeg kan lese statistikken. Men *hva* det er som har forårsaket dette, kan en ikke vite noe om - bare spekulere.

I tiden før og etter 2. verdenskrig ble fosterhjem og barnehjem benyttet som samfunnets måter å gi omsorg til barn som ikke hadde tilstrekkelig omsorg og tilsyn i sitt hjem, og der det ble vurdert slik at ytterligere omsorg ikke kunne ytes i hjemmet. Og i hele denne tiden har det ryktes at barnehjem var en dårlig løsning. Fosterhjem har man periodevis vært like skeptisk til, dels fordi man så at barn kunne bli benyttet som ren arbeidskraft, for eksempel på gården de ble flyttet til, eller de ble benyttet som hushjelp og i tillegg mange ganger utsatt for fysiske og andre overgrep.

Men i hele denne perioden etter 2. verdenskrig har knapt noen vært spurt om hvordan de hadde det, på en slik måte at man kunne høste erfaring og kunnskap som kunne endre forholdene, om det skulle ha vært ønskelig. Noen forsøk har vært gjort,

for eksempel (Skattum, 1981), men lite reell kunnskap har tilflytt fagmiljø eller allmennhet. Man har lært en del om hvordan det gikk med barnehjems- eller asylbarna gjennom arkivstudier. Men slike resultat kan mange ganger ligge langt fra virkeligheten om man med ”virkeligheten” har i tankene hvordan det enkelte barn *de facto* opplevde det - hva som gikk galt, om noe gikk galt, og hvorfor.

1.5 Sanatoriebarn

Sanatoriebarn er en enda mindre utforsket gruppe i Norge. Med ujevne mellomrom har man kunnet høre røster i media som ukeblad, aviser og også TV, der man har tatt til orde for at denne gruppen barn (pasienter) har hatt en meget vanskelig oppvekst. Gruppen utgjøres i Norge av barn med astma, barn med polio og barn med tuberkulose. Disse tre gruppene har alle i perioder blitt fjernet fra sine biologiske hjem og har i årevis måttet oppholde seg på institusjon. Noen har blitt fjernet fordi de måtte isoleres grunnet smittefare (tuberkulosebarna) og selvsagt for behandling. Andre fordi de trengte et helt helt annet naturmiljø rundt seg (astmabarna); og tilslutt poliobarna fordi de trengte treningsdoser og treningsmuligheter som et vanlig utstyrt hjem ikke kunne stille opp med. Når jeg skulle velge en gruppe som kunne ha hatt lignende oppvekstvilkår som barnehjemsbarn, så ble, av ulike grunner, tuberkulosebarn valgt. Begrunnelsene for dette diskuteres i metodekapitlet.

1.6 Problemstilling

Den opprinnelige intensjon var å studere temaet: ”livet *etter* barnehjemmet”. Men ganske fort ble det klart at ”livet *på* barnehjemmet” hadde så mange sider ved seg; så mange fenomen som var uforståelige og uforklarlige for dem det gjaldt, at prosjektet endret retning og karakter. Opplevelsen av den frustrasjon som mange av barnehjemsbarna signaliserte over hva de hadde vært igjennom tok bort fokuset fra ”tiden etter” til ”det som hendte *på*” barnehjemmet

Hovedproblemstillingen ble:

På hvilken måte beskrives ” livet på barnehjemmet”, slik det i dag framstår for det tidligere barnehjemsbarnet?

Underproblemstillinger:

*På hvilken måte beskriver tidligere sanatoriebarn/tub-barn⁶ sitt liv på sykehuset?
Vil en sammenligning mellom disse beskrivelsene kunne påvise betydelige
diskrepanser i oppvekstforhold eller har disse to gruppene hatt likeartede opplevelser?
Hvordan kan disse opplevelsene forståes?*

1.7 Avhandlingens videre oppbygning:

- I Del 2 kommer først en gjennomgang av den forskning, nasjonalt og internasjonalt som har latt seg spore omkring fenomenet barn på barnehjem; i hovedsak på engelsk eller nordiske språk.
- Så presenteres den metodiske del som beskriver og begrunner nærmere valget av problemstilling og gjør rede for forskningsprosessen og tilknyttede problemområder.
- I Del 3 blir barnehjemsbarnas historier gjengitt som illustrasjoner til de tema som framkom ved analysen og hvert tema har en kort innledning og avsluttende kommentar.
- Deretter presenteres data fra sanatorieundersøkelsen. Denne har en annen form enn slik en vil finne barnehjemsdelen. Den, kvantitativt sett, store forskjellen i data, førte til en beslutning om ikke å splitte tema like strengt som i barnehjemsdelen.
- Et spesielt område har blitt ”kristendom og barnehjem” som har fått et eget kapittel i teoridelen, samt at det er blitt behandlet med en utvidet kommentar i tilknytning til presentasjonen av sanatoriefortellingene, fordi det der trekkes fram på en særskilt måte av en av informantene..
- Som et eget kapittel gjengis et brev som var min første kontakt med en av barnehjemsguttene. Det har nærmest form som en novelle med tidsvekslinger mellom her og nå situasjonen (en *kritisk* nå-situasjon) og tilbakeblikk på tiden på barnehjemmet. Brevet gir en narrativ framstilling av livet på barnehjem som er unik i sin form.
- Tilslutt, i Del 4, kommer en generell diskusjon der innholdet fra de omtalte tema blir drøftet; og det blir søkt etter forklaringer knyttet til barnehjemsbarnas spørsmål: ”Hvordan kunne det skje?” Mulige prosedyrer for å hindre at

---

⁶ Dette er den betegnelsen de bruker på seg selv.

- tilsvarende relasjoner mellom barn og omsorgspersonell skal gjenoppstå blir antydnet.

Barna kommer fra følgende barnehjem:

Anna Jepsens Minde; Garnes Guttehjem; Haugesund Barnehjem; Jacob R Olsens Barnehjem (JRO); Bergen Komm. barnehjem – Lønningen; Mobergslien Barnehjem, Morgensol; Sandviken Barnehjem; Frelsesarmeens barnehjem – Solgården; Stavanger komm. Barnehjem; Sætregården; Waisenhuset i Stavanger;.

Sanatorium: Hagavik Kysthospital.

Bortsett fra de som entydig er knyttet til Stavanger eller Haugesund, var de andre barnehjemmene beliggende i Bergen og nabokommunene Laksevåg, Os og Fana. Med unntak av Os, hører områdene i dag til Bergen kommune.

I den løpende tekst er henvisning til barnehjem med navn unngått ved å anvende en tilfeldig nummerering av barnehjemmene. Personer er gitt nye, fiktive navn eller bokstavkombinasjoner.

Del 2 Teori og metode

2.1 Norsk og internasjonal forskning om barn på barnehjem

Innledning

Forskningen omkring barn som lever under forhold med manglende omsorg er svært mye yngre enn pedagogisk/filosofiske idéer omkring hvordan barn skal eller bør vokse opp. Bestemmende for *dagens* holdninger i barnevernet er trolig ulike typer forskning der noe går direkte på gruppen barnehjemsbarn (McCord, 1990; Quinton & Rutter, 1988; Robins & Rutter, 1990; Rutter, 1979; Rutter & Madge, 1976; Tizard, Cooperman, Joseph, & Tizard, 1972; Tizard & Hodges, 1978; Tizard & Joseph, 1970; Tizard & Rees, 1975). Annen forskning har vært utført av ”Barn i kris”- gruppen i Sverige, for eksempel (Cederström, 1990) med basis i fosterbarn, men også erfaringer fra barne- og ungdomspsykiatri (Winnicott, 1995); (Stern, 1989) og fra etologi og ”attachment” forskning (Bowlby, 1969; Crittenden, 1995; Goldberg, 2000; Iwaniec & Sneddon, 2001; Lieberman & Pawl, 1990). Se også Eibl-Eiblsfeldt(1979)

Ulik forskning har ført til en større tendens bort ifra institusjon og over til familie og familielignende omsorg. Forskning har vist at fosterbarn tilsynelatende kan ha klart seg bedre (i alle fall m.h.t. atferdsmessig tilpasning) enn institusjonsbarn, at barnas flyttekarrierer kan ha blitt mindre omfattende om f.eks. den første plasseringen var i et fosterhjem og at fosterforeldre gir en annen type kontakt med barna enn et institusjonspersonale gjør (Colton, 1988a, 1988b; Flaatten & Sandbæk, 1982). Når en får beskrevet barns flyttekarrierer mellom fosterhjem, fra institusjon til fosterhjem, og omvendt, kan en ikke la være å undre seg over hvor mye bedre, en fosterhjemsplassing egentlig skulle være, enn en plassering i institusjon (Fanshel, Finch, & Grundy, 1990; Yule & Raynes, 1972).

Ettersom det i min undersøkelse befinner seg barn som har vært på norske barnehjem i perioden ca.1940 –1980, så vil det nedenfor bli gjennomgått det som i denne perioden har utgjort kunnskapen på feltet. Det har ikke vært mulig å finne studier på norsk der tidligere barnehjemsbarn har fortalt om sine opplevelser utover Skattums hovedoppgave i sosialpedagogikk (Skattum, 1981) Dette er imidlertid en spørreskjemaundersøkelse (og er fortsatt båndlagt), og får derfor en helt annen karakter. Det store kunnskapstilfanget blir å hente fra engelsk og amerikansk

forskning, og delvis svensk og tysk. Jeg har valgt å dele stoffet inn i fire tidsepoker: 1) Før og under 2. verdenskrig; 2) tiden mellom 2.verdenskrig og ca 1965; 3) tiden mellom 1965 og ca 1990; og 4) tiden mellom 1990 og til ”i dag”.

2.2 Tiden fram til 2. verdenskrig

Internternasjonalt er det nok Spitz sine undersøkelser (Spitz, 1945, 1946; Spitz & Wolf, 1946) som satte i gang den helt store diskusjonen om det å skille barn og foreldre. Han gav begrepet ”*maternal deprivation*” et nytt innhold og innførte ”hospitalisme”⁷ og ”*anaklitisk depresjon*” som nye begrep. Hospitalisme var betegnelsen på det han kalte ”the morbid atmosphere of a hospital”, mens anaklitisk depresjon ble brukt som en betegnelse på den sorgtilstand som barnet opplever når det skilles fra sitt opphav. Det ble produsert filmer som viste hvordan barnet satt, lite og forlatt i en hvit sprinkelseng på barnehjemmet, og drev med ulike former for selvstimulering og var utilgjengelig for voksenkontakt. Disse filmene var trolig blant de første forsøk på systematisk visuell dokumentasjon av atferd i ulike forsøksgrupper⁸. Blant pionerene på denne tid var også Goldfarb (1943; 1945) og Bender & Yarnell (Bender & Yarnell, 1941). Vi fikk, med Spitz’s to arbeidere, de første beskrivelsene av det han kalte ”a striking syndrome” som bl.a. var kjennetegnet ved

” a sort of frozen rigidity of expression. These children would lie or sit with wide-open eyes, frozen immobile faces, and a faraway expression as if in a daze, apparently not perceiving what went on in their environment”.(s.314)

Spitz vurderte denne tilstanden som et genuint psykiatrisk syndrom og mente at de som bare så dette som en ”utviklingshemning”, altså som en type ”stopp” i utviklingen behandlet dette fenomen meget overflatisk. Av de 19 av 123 som helt klart hadde utviklet dette syndromet var det for alle slik at de var skilt fra sin mor minst 3 måneder av sitt liv før 8 mndrs alder. Han poengterer imidlertid at ikke alle som gikk gjennom en slik adskillelse utviklet de samme symptomer, og sier derfor også at morsdeprivasjon nok er en nødvendig, men ikke alltid tilstrekkelig betingelse for at dette syndromet skal framtre.

---

⁷ Spitz selv påpeker at hospitalisme IKKE er det samme som hospitalisering, som han opplevde at mange trodde.

⁸ OBS!! Dette var ikke eksperimentelle grupper i ordets rette forstand men ”parallele grupper, dvs grupper av barn som befant seg på ulike steder med noe forskjelling omsorgsform, man hadde altså IKKE plassert barn i en slik situasjon for å drive eksperimenter.

Bakgrunnen for undersøkelsene var den enormt store dødeligheten blant barn under 1 år på sykehus eller spedbarnshjem⁹. Den kunne variere mellom 30 og 75 prosent, og Spitz (1945,op.cit. s.54) refererer til at den ved Randall Island Hospital kan ha vært oppe i 100 prosent! Goldfarb (1943) trekker i sin undersøkelse linjer videre til hvordan ungdom vil være påvirket etter et langt institusjonsopphold.

Det vitenskapelige paradigme på den tiden er sterkt preget av den kvantitative tilnærming og grafiske framstillinger, kurver og kolonner, og utviklingskvotienter preger også disse rapportene. Det tyder på at man har en ganske ”enhetlig” oppfatning av problemenes natur, dvs noen tanker om *et* utgangspunkt og *et* resultat.

Men Spitz (1945) siterer Jones (Jones, 1940) som allerede på tidlig 40-tall aner at det her kanskje ikke foreligger enkle sammenhenger, og antyder:

” It seems probable that we shall turn from retrospective surveys of conditions assumed to have a prior influence, and shall prefer to deal with the current and cumulative effects of specific environmental factors. It may also be expected that our interest will shift to some extent from mass statistical studies...to investigations of the dynamics of the growth process in individuals” (s.55)

I dag kan vi finne at denne oppfordringen er tatt opp f.eks. i studier av (Avant, 1982; Beal, 1987; Norr, 1991). Undersøkelser som disse bringer også inn spørsmålet om mors alder ved fødselen, og om det muligens kan finnes kulturforskjeller i måten mor og barn nærmer seg hverandre og / eller forskjeller mellom sosiale grupper (Ruff, 1987).

I den samme periode som vi nå har befunnet oss når det gjelder USA, så finner vi at Wiesener lager en oversikt over barneomsorgen i Norge (Wiesener, 1924, 1948), men dette er en ren administrativ oversikt og statistikk over barnehjem og barn .

Rundt tretti år etter Vergerådsloven trådte i kraft (1900) ville Arctander og Dalhstrøm undersøke hvordan det var gått med vergerådsbarna. *De spør*

”Har vergerådernes forebyggende arbeide ført til at moralsk truede barn istedenfor å havne i forbrytelsen er blitt nyttige samfunnsmedlemmer, eller har overflytningen fra et uheldig til et bedre miljø i mange tilfelle vært forgjeves?” (Arctander, 1936; Arctander & Dahlstrøm, 1932)

På mange måter kunne en slik problemstilling også vært brukt for denne avhandling i det vi bare skiftet ut vergerådene med barnevernsnemnder.

---

⁹ ”foundling homes”

Selv om vi i dag finner mange av mellomkrigstidens problemstillinger antikverte og jakten på den prosentvise fordeling av arvens og miljøets virkning på et barns framtidige livssituasjon synes å være et spill om pavens skjegg, så er i basis problemstillingene bak disse undersøkelsene like aktuelle som de var i 1930 selv om vi i dag ville ha formulert dem noe annerledes.

Dalhstrøm hadde i en dobbeltartikkel (Dahlstrøm, 1928, 1929) om arv og miljø tatt for seg, statistisk, alle de 3347 barn som av Oslo Vergeråd var blitt tatt hånd om i perioden 1900 – 1930.¹⁰ Arkivet har trolig vært forbilledlig ført mht å kunne forskes på, idet alle flytninger til familier, barnehjem, arbeid, tvangsskole og skolehjem er nøye ført og for den tiden barnet var under vergerådets tilsyn er alle sykehusopphold, rømninger etc også ført. Hos politiet har man kunnet spore hvor mange som hadde kommet i konflikt med loven – og på hvilket grunnlag, og i folkeregisteret hadde man funnet hvilke arbeidsforhold (”livsstillinger”) de hadde vært innom og hvilke som var aktuelle på innsamlingstidspunktet.

Her var da også sikre data for hvilket tidspunkt vergerådet grep inn, dvs hvor gammelt barnet var da omsorgen ble tatt. Dette var et sentralt punkt for debatten om arv og miljø. Dahlstrøm referer til egne undersøkelser, der han finner at når barna er tatt hånd om før sju-åtte års alder er sjansene gode for at de for eksempel ikke havner i kriminalitet (som er et sentralt kriterium for å ha klart seg bra) – eller som de skriver ”... barn som blev fjernet fra miljøet før de var 7 år gamle, greide sig socialt, de som blev fjernet senere gikk socialt til bunns”.

Og det var nettopp denne ”grensen” som ga støtet til undersøkelsen. Hvor lang tid tar det, med andre ord, før et barn er endelig ødelagt og fortapt, gitt en dårlig start i livet?

Men *foranledningen* savner man: opplysninger om hva som trolig var *årsaken* til omsorgsovertakelsen. Hvordan hadde man bedømt situasjonen i hjemmet? Det var ikke mulig å skille mellom ” de forsømte og de vanartede børn”¹¹, og for de sistes vedkommende: hvilke straffbare handlinger de hadde vært involvert i. Forfatterne finner det umulig å spore slike opplysninger i og med at de ikke finnes i Vergerådets generalregister. De sporer derfor framover – fra første plassering til dags dato, - selv om de mener at det er avgjørende for tolkningen av data å kjenne barnets utgangspunkt.

---

¹⁰ I det endelige materialet ble 2762 barn fulgt – 1800 gutter og 962 piker, en ”klassisk” fordeling.

¹¹ Jfr eksklusjonskriteriet i min undersøkelse

Hovedfunn i undersøkelsen er en bekreftelse av de tall (på et mindre materiale) som Dahlstrøm tidligere hadde fått fram (Dahlstrøm, 1928); at fjerning fra hjemmet før åtte års alder gir en betydelig mindre kriminalitet etter utskrivning fra vergerådet enn om barnet er fjernet senere. Det gjelder både gutter og piker. Men samtidig påvises en sammenheng mellom kriminalitet og varighet under vergerådets omsorg; jo lengre tid, desto mindre kriminalitet. Årsakssammenhengen her er ikke enkel å fastslå da det også viser seg å være slik at de som er lengst under vergerådets omsorg er også de som tidligst ble tatt hånd om. Barn som har vært på vandring i systemet mellom familier, skolehjem, og tvangsskole klarer seg dårligere enn andre.

Man finner det gledelig at tross alt 50 % av vergerådetsbarna holder seg unna kriminalitet, men sier samtidig at tallet burde ha vært større på basis av det forebyggende arbeid som hadde vært gjort. Man foreslår en oppfølgingsundersøkelse der ”individualoplysninger” for et representativt utvalg kanskje skulle kunne kaste lys over de statistiske funn.

En slik undersøkelse blir gjennomført og rapportert fire år senere, (Arctander, 1936). Her ønsker forfatteren å følge nærmere opp Dahlstrøms (op.cit) påvisning av aldersgrensen sju-åtte år, som kritisk for fjerning fra biologisk hjem. I denne undersøkelsen søkes det i større grad etter individenes ”særart, familieforhold, boligstrøk, anlegg”(= evner/personlighet) og ikke minst: årsaken til omsorgsovertakelse.

Det dreier seg fortsatt om en sosialstatistisk undersøkelse, med utgangspunkt i politiregister, vergerådets generalregister, politilegens arkiver, ulike bo- og skoleinstitusjoner, tvangsarbeidsanstalt og psykiatriske avdelinger.

Funnene i denne undersøkelsen er ikke like gode å tolke. Grensen på sju-åtte år konfirmeres, og hun (Arctander) konkluderer:

”... hvor barna var fjernet tidlig og var forsømte - altså ikke selv hadde vist slett opførsel, var utviklingen bra selv om det opprinnelige hjem var dårlig. Dette viser nytten av en miljøveksling på et tidlig tidspunkt, altså berettigelsen av selve det bærende prinsipp i vergerådsinstitusjonen. (...) Storparten kommer fra hjem hvor der var drikk, kriminalitet eller andre mangler ved den ene eller begge foreldrene; (...) i et ganske stort antall var faren død eller hadde forlatt hjemmet. (...) Det har ikke vært mulig å undersøke resultatene særskilt for barnehjem jevnført med fosterhjem”. (s.260-63)

Begrunnelsen for det siste sies å ligge i at barnehjem på den tiden - eller muligens i Oslo - i stor grad ble brukt som observasjonsinstitusjoner før barna ble sluset videre til familie, skolehjem, tvangsskole, eller lignende.

I gruppen kriminelle viste det seg å være et stort antall søsken som også var straffet og jo flere desto større søskenflokket var. Vergerådsbarna kom gjennomgående fra ganske store familier, gjerne med fem barn eller flere. Det gjennomsnittlige barnetall i familier som *kriminelle* vergerådsgutter kom fra var seks barn. Dette forholdet bekreftes også i nyere tids studier over barn, unge og voldskriminalitet (Farrington, 1991; Pepler & Rubin, 1991).

2.3 Den første tiden etter 2.verdenskrig, tiden fram til ca 1965

Yngre barn

Den første tiden etter 2.verdenskrig var selvsagt preget av krigen i seg selv, men også av bo- og leveforholdene som preget tiden *like før* krigen

Det var nedgangstider i hele den vestlige verden før krigen brøt ut. Mange barn mistet sine foreldre under krigen, eller situasjonen for mange familier ble slik at de rett og slett ikke kunne ha sine barn hjemme. I denne perioden og den første tiden etter krigen var manges økonomi så dårlig at barn måtte taes hånd om av det offentlige. Det var nødvendigvis ikke omsorgsvikt i seg selv, dvs manglende egen vilje og kraft til å ta hånd om sitt barn, eller alkoholmisbruk og lignende som skapte behovet for offentlig hjelp, men like gjerne seksuelle "uhell", idet to som nok skulle gifte seg ikke kunne holde seg fra å prøve "bare litt". Hver for seg bodde de gjerne fortsatt hos sine foreldre uten mulighet til å ta seg av et barn, samtidig som det var en stor skam for familien at barn ble født utenfor ekteskap og dette måtte skjules. Men selvsagt var det også omsorgssvikt i hva vi kunne kalle "klassisk" forstand. Til sammen skapte denne situasjonen et behov for barneomsorg som ikke lot seg håndtere på annen måte enn å plassere barn i institusjon – for kortere eller lengre tid. Men i den samme perioden fikk vi for eksempel Lov Om Barnevern av 1953, som avspeilet det syn at barn først og fremst skulle plasseres i et godt fosterhjem (§ 24) og flere og flere barn blir nå plassert i fosterhjem.

Den første store undersøkelsen som oppsummerer forskning er Dinnage og Pringle sitt arbeid som gjennomgikk undersøkelser fra 1948 til 1966 for den vestlige verden, dvs USA, Vest-Europa, og Israel. (Dinnage & Pringle, 1967)

I forordet til dette store arbeidet snakkes det om ”substitute care”. ”Substitute care” indikerer det sentrale punktet i norsk barnevern, nemlig at det her handler om omsorg som skal *erstatte* foreldrenes omsorg – vel og merke: slik den ideelt skulle ha vært. Dersom en ikke kan frambringe en virkelig erstatningsomsorg, så skal en heller ikke fjerne barnet fra hjemmet.

Undersøkelsen bør være rimelig representativ for den forskning som ble publisert på den tiden og tar kun for seg hva en kunne kalle ”plassering i almenhet”. Det betyr at den ikke omhandler spesielle situasjoner á la plassering av kriminelle gutter/piker, plassering i institusjoner for barn med særlige vansker og behov; av type kostskoler eller internatskoler for blinde, døve og andre.

Når det gjelder undersøkelser på små barn (under 3 år) som plasseres i institusjon så synes den gjennomgående tendens å være at disse får problemer med å skape dypere relasjoner til voksne (shallow relations).¹² De syntes å ha språkvansker i større grad, var generelt lavt fungerende på diverse utviklingsskalaer, de var urolige, men ikke nysgjerrige (Stier, 1963).

Flere undersøkelser påpeker forskjellen mellom barn som kun har vært under institusjonsomsorg i kort tid (Roudinesco & Appell, 1950; 1951) og de som har vært der i lengre tid. De siste er mer tilbakesatt, de viser tegn på mental retardasjon, språklig svikt og er motorisk umodne. Barn som kun har vært i kort tid borte fra foreldrene viser også spontan restitusjon når de kommer tilbake til foreldrene – eller når de kommer i et varmt og stimulerende miljø. Parker (1965) og Trasler (1960) mener å finne klare indikasjoner på at lengden av opphold i institusjon de tre første årene av barnets liv kan predikere sannsynlighet for at et senere fosterhjemsopphold vil bryte sammen. Også Lewis (1954) og Conway (1957) hevder at institusjonsopphold før fylte tre år i sterk grad er assosiert med senere tilpasningsproblemer.

En undersøkelse i spebarnshjem i Stockholm fra denne perioden (Klackenberg, 1956) kan ikke stadfeste Spitz sine beskrivelser av spebarns atferd under andres omsorg. Undersøkelsen dreide seg om en gruppe barn (n=50) som var på spebarnshjem fra de var mindre enn 1 mnd gamle. En annen gruppe som hadde hatt kontakt med sin mor de 6 første månedene av sitt liv og deretter kom på spebarnshjemmet (n=50) og en kontrollgruppe av fosterbarn (n=21) som fra første levemåned har vært under fosterforeldrenes omsorg. I kun et tilfelle kunne man registrere noe som lignet Spitz

---

¹² Trolig hva vi ville kalle ”ukritiske i sin kontakt”

sin beskrivelse av ”anaklitisk depresjon”. Det var i gruppen som hadde vært sammen med biologisk mor i 6 mndr. Gjennomgående syntes det å være barn i denne gruppen som klarte seg dårligst (dvs. at de viste flest tegn på mistriivsel). Forfatteren trekker den konklusjon at barnevernet bør vise en større grad av kritisk omdømme når det gjelder mødre med barn på mødrethjem og la barnet få annen omsorgshaver før barnet når 6 måneders alder dersom det fortsatt er tvil om at mor vil bli en god nok omsorgsperson. Man fant en klar forskjell mellom fosterbarna og institusjonsbarna når de ble vurdert med Bühler-Hetzers test, men denne var langt fra så stor som man hadde forventet etter Spitz sine beskrivelser.

Yarrow (1961) har gjort en fyldig gjennomgang av morsdeprivasjons-begrepet, særlig av litteratur i tilknytning til det at barn plasseres i institusjon. Han peker bl.a. på det *umulige* i å søke etter en rendyrkning av dette fenomen. Absolutt alle undersøkelser av dette fenomen må nødvendigvis – av etiske grunner – være befengt med tilleggsproblem basert på en vanskelig familiesituasjon med potensielt mange ulike problem i kjølvannet. En kan ikke bare fjerne et barn fra en problemfri familie – og så se hva som skjer. Slik fjerning av barn foregår alltid i en kritisk livsfase for familien. Han finner det rimelig godt dokumentert at barn som fjernes fra biologisk opphav får visse mistilpasningssymptom, til dels av ganske grov art både når det gjelder emosjonell og intellektuell funksjon, særlig om slik fjerning skjer før 1 års alder. Han mener at disse symptom ikke bare skyldes morsdeprivasjon, men *deprivasjon* som sådan, og at barnet havner i en form for stresstilstand som det ikke mestrer. Når det gjelder langtidseffekter av institusjonsplassering eller morsdeprivasjon er han mer usikker og etterlyser forskning med større kontroll av de ikke-moderlige (”nonmaternal”) faktorer som medvirker til det endelige resultat.

Mot disse data står (delvis) den forskning som omhandler kibbutz-barn fra Israel (Rabin, 1958a; 1958b) og som ikke kan påvise de ovennevnte effekter. Andre undersøkelser har sett mindre på barna, men mer på institusjonen som sådan og har vært skeptiske til størrelse og bemanning, samt utdanning som personell i slike institusjoner har hatt (Epstein, 1950). De to sistnevnte studier står stikk i strid med hverandre hva gjelder resultater.

Flere forhold ved kibbutz i motsetning til barnehjem gjør kanskje disse undersøkelsene usammenlignbare. Ikke desto mindre gjør forskjellen i resultat det nødvendig å fokusere på hvorvidt det er atskillelsen i seg selv (mor-barn separasjonen) eller forholdene i institusjonen som er hovedårsak til den sprik man her øyner. Bl.a.

peker en undersøkelse av Patton (1963) på at "totally neglectful homes" også har effekt på barn som om de var vokst opp på institusjon. Slike resultat peker i retning av at morskontakten i seg selv neppe kan være *det* minste felles multiplum som gir "den gode oppvekst". Irvine gir i en artikkel en ganske omfattende gjennomgang av kibbutzim som fenomen og av moshavim (dvs. vanlig familie oppvekst) og summerer en del av den forskning som til da var publisert om den spesielle oppvekstsituasjon som gjenoppbyggingen av Israel gav opphav til (Irvine, 1966) og hun konkluderer:

"Every society imposes certain characteristic stresses on its children (in fact on all its members) to which some of them succumb, while others develop strength and ability in coping with them. I would recall that casualties in the kibbutz are not more numerous than elsewhere, probably less so. There is an insidious tendency to compare practise of another society with the Platonic ideal of our own, rather than with its flawed actuality. ... No child in the kibbutz is under-fed, ill-clothed or overtly ill-treated (though parents may of course be ambivalent or rejecting in subtler ways, as elsewhere). If the parental couple is broken by death, separation or mental or physical illness, the child is cared for by familiar adults in the familiar setting, and will not lose touch with siblings or playmates. It will be a proud day when we can say that all our children are as secure as this against these disasters.....Every care is taken to give the child as rich and stimulating an environment as possible (not vast and not fully knowable by any individual, like our own). These advantages may well be factors which kept the rate of emotional disturbance moderate even at a time when early child care left much to be desired" (utdrag, s.176-177, min uthev.)

Mye vil således tyde på at en oppvekst i kibbutz ikke kan sammenlignes med oppvekst på barnehjem, selv om, som Irvine antyder på slutten av sin konklusjon, at hun kunne ønske seg en betydelig tettere kontakt mellom foreldre og barn i de første leveår.

Eldre barn.

Det er enda vanskeligere å finne ut av hva som styrer hva når en ser på studier av eldre barn. Dette er ikke uventet ut fra at selvsagt enda flere faktorer har fått gjøre seg gjeldende. Ikke minst skyldes dette det enkle faktum at større barn har større bevegelse og at det kommer i kontakt med flere mennesker enn små barn gjør, samt at barn på barnehjem går ut av grupper og nye kommer inn. Bildet er ikke statisk – og skal heller ikke være det – dersom målet er enten å få barna tilbake til sitt biologiske hjem eller å finne et egnet fosterhjem. For forskeren som studerer barna *som gruppe* kan dette skape visse problem når gruppen ikke lenger har sin opprinnelige sammensetning.

I denne perioden, 1948-1966, er mye av forskningen inspirert av det kvantitative paradigme og handler om ”achievement” i en eller flere former. Dette betyr at framgang måles etter prestasjoner på ulike skalaer og ikke like mye ut fra hva den unge synes om sin egen situasjon, hvordan vedkommende føler at livet har fart med ham/ henne. Spørsmålet vil være om det er betydningsfullt å prestere bedre enn 75% av kohorten på en bestemt test hvis man ellers føler seg forlatt av alt og alle.

Av de tidligste studiene, (Feinberg, 1954) og Lewis,¹³ (op.cit.) går det fram at atferdsavvikene hos barna i stor grad var korrelert med avvisning og separasjoner og hjem preget av kriminalitet (anti-social homes). Av barna med store atferdsforstyrrelser var 83% blitt skilt fra sine mødre før fylte fem år, og av de som hadde denne historiske bakgrunn, men som *ikke* var blitt ødelagt av det - ”most appeared to have been attached to a mother substitute”¹⁴. Dette må være en av de første studiene der ”et morssubstitutt” blir trukket fram som et sentralt og kanskje avgjørende element i et barns oppvekst, og fenomenet får også støtte av Conway (op.cit.) i hans studium av et jødisk barnehjem, der han konkluderer med at en stabil relasjon til en voksen person – i eller utenfor institusjonen – var klart assosiert til en god tilpasning hos barna.

Pringle (1958a; 1958b; 1960; 1962) gjør flere oppfølgingsundersøkelser der de påviser svakere skoleprestasjoner og evneprøver hos ungdom som er oppvokst på institusjon, og igjen viser det seg at tidlig fjerning fra hjemmet og manglende kontakt med personer utenfor institusjon korrelerer med dårlige prestasjoner på de ulike tester som benyttes. Verbale prøver er spesielt svake og barnas prestasjoner er preget av en konkret tankegang når den måles innenfor en tradisjon som utgår fra Piagets utviklingspsykologi (Ferguson, 1966).

Undersøkelsene er mangslungne. Mange følger opp barn i barne- og ungdomstid. Noen få forsøker å spore tilbake i tid og måleinstrumentene er ulike. Konklusjonen synes å være at mange barn – nødvendigvis ikke alle – som i tidlig alder ble tatt ut av hjemmet for å vokse opp under andres eller under offentlig omsorg ikke fungerer emosjonelt og intellektuelt som tilsvarende gamle barn som ikke har noen omsorgskarriere bak seg.

Det reises kritikk mot undersøkelser som bruker ”gjennomsnitt” for mål på barns tilpasning der utgangspunktet kan ha vært det verst tenkelige. Ingen kommer imidlertid

---

¹³ Lewis sin undersøkelse gjaldt ikke et barnehjem, men mer en type krisesenter med betydelig patologi blant barn som kom der, dvs at de kom fra svært vanskelig hjemforhold

¹⁴ Jamfør fenomenet ”die rettende Zeuge” som introduseres på s 199

opp med meningsfulle alternativ. Samtidig vil det alltid kunne reises motkritikk mot at disse barna *ikke* skal kunne måles med samme mål som andre. Det å se bort fra hva barn – jevnt over – faktisk presterer – og la det bli en målestokk også for barnehjemsbarn (og/ eller fosterbarn) vil kunne bære i seg en slags aksept av at dersom oppvekstvilkårene har vært vanskelige så må man akseptere en type B-lag blant barn.

Også for de eldre barna blir det spekulert omkring hvorvidt de alternative oppdragsinstitusjonene som det kommunistiske system representerte og de jødiske kibbutzim, i utgangspunktet er helt andre institusjoner med personal- og økonomiressurser som ikke kan sammenlignes med barnehjem (Mulock Houwer, 1964a, 1964b; Wolins, 1965).

2.4 Perioden fra ca 1965 til ca 1990

En klassiker akkurat fra overgangen til denne perioden er Skeels arbeider med utgangspunkt i barn med mental retardasjon og muligheten for å endre en tidlig skjevutvikling (Skeels, 1942; Skeels & Dye, 1939).

Den studien det her gjelder handler om 25 barn som bor på barnehjem etter at man har avsluttet arbeid for å finne akseptable slektninger som enten kunne støtte eller gi den nødvendige omsorg (Skeels, 1966). I fra perioden 0 til 6 måneder beskrives en klassisk hospitaltilværelse for barna i en hvit sprinkelseng, ofte med et hvitt forheng på sidene, med minimal stimulering og ingen leker. Mellom 6 og 24 måneder ble de flyttet til mindre soverom med plass til fem-seks senger. Dette gir mulighet for en viss interaksjon mellom barna. Gjennomgående håndteres barna av ufaglært arbeidskraft.

Ved 3 års alder blir 13 av disse barna, som i utgangspunktet var forventet å være normale barn, diagnostisert som mentalt retarderte i en slik grad at adopsjon ikke ville komme på tale. To alternativ eksisterer: a) å forbli på det aktuelle barnehjem eller b) og overføres til et hjem for utviklingshemmede. Alternativ b) som kan høres svært radikalt, oppsto som et alternativ etter erfaringer som var gjort i forkant med to piker som var diagnostisert som utviklingshemmete og som ble plassert på et hjem for piker / kvinner med lettere utviklingshemning – med en MA fra 5 til 9 år.

En av de eldre pikene på dette hjemmet ”adopterte” de to, og de ansatte gav dem også, gjennom dette, mer oppmerksomhet og andre piker/kvinner fungerte som ”adoring aunts”. De to småjentene utviklet seg til to fine piker med normale testresultater, og ble etter hvert vurdert å ikke få nok stimulans på det aktuelle hjemmet. Denne spesielle erfaringen var utgangspunkt for forslaget om å plassere de

13 i en lignende situasjon. Dette ble en ”naturlig” eksperimentell situasjon, der de 13 utgjorde den eksperimentelle gruppen og der andre barn i det opprinnelige hjemmet, og som ble igjen, utgjorde kontrollgruppen. En rimelig forsvarlig kontrollgruppe kunne settes sammen på bakgrunn av systematisk testing som var gjennomført gjennom flere år på *alle barna*. I utgangspunktet fungerte kontrollgruppen i gjennomsnitt noe bedre enn eksperimentalgruppen.

Resultatet ble en ”solskinshistorie” som kan oppsummeres stykkevis med forfatterens egne ord:

“A close bond of affection between a given child and one or two adults who assume a very personal parental role appears to be a dynamic factor of great importance... Over a period of two years the children in the experimental group showed a marked increase in rate of mental growth, whereas the children in the contrast group showed progressive retardation. ... In education the disparity between the two groups was striking: The contrast group completed a median of less than third grade. The experimental group completed a median of the twelfth grade. Four of the subjects had one or more years of college work, one received a B.A. degree and took some graduate training”.(s.54/55)

Budskapet fra denne oppfølgingsundersøkelsen viser at institusjonsopphold *i seg selv* ikke behøver å ødelegge et barns oppvekst og framtid selv når utgangspunktet er blant de verst tenkelige, men forutsetningene for at dette ikke skal skje ligger i den kontakt som etableres mellom barnet og dets omsorgspersoner.

Moss (1975) oppsummerer det som skulle være effekten av et barnehjem eller institusjon for barn:

” Residential institutions are means, at least in theory, to meet the objectives that families are judged to be inadequate to attain. Their greatest value is the facility they provide for children (or adults) to be removed from a diverse range of environments (normally family homes), and be placed and contained full-time in an environment which can be organised to exclude certain influences and introduce others so as to hopefully pursue certain goals effectively. The essence then of residential care is its potential for full-time control, and hence for containment and influence”.(s.21)

Han finner det imidlertid meget problematisk å vurdere effekten av ulike typer institusjoner på ulike typer barn – alt fra ”boarding schools”, for bedrestilte barn, til barnehjem, ungdomshjem, ulike typer skolehjem for barn med atferdsvansker og problem av kriminell art og hjem for barn med handikap av fysisk og mental art.

Undersøkelsen er imidlertid både interessant og relevant for vårt formål i det den påpeker den store ”treghet og manglende fleksibilitet”¹⁵ som preger svært mange av disse institusjonene, således at de drives på en foreldet måte ikke bare ut fra bygningsmasse og finansiering, men også ut ifra personalsammensetning og ideologi.

Et annet poeng han har, som aldri har vært drøftet alvorlig innenfor barnevern-/barnehjemplitteratur, er det poeng at holdningen til barnehjemsbarn kan være preget av de samme holdninger som i alminnelighet preger folks holdninger til for eksempel dyr, syke, handikappede, mentalt retarderte – en hver som ligger fellesskapet til byrde, på samme måte som Wolfensberger(1969) og Berridge (1985) påpeker for feltet: psykisk utviklingshemmede.

Når vi kommer over på 1970-tallet, er det klart at fagfeltet på området ”separasjon” og ”plassering av barn utenfor hjemmet” har begynt å samle mange av de trådene som nå er tilbudt gjennom ulike forskningsprosjekt. Ikke minst Rutters mange arbeider i fra England, som også har vært påpekt ovenfor, er eksponent for det syn at vi må skille mellom hvem som flyttes, når vedkommende flyttes og til hvor vedkommende flyttes; hvilket i praksis vil si *hvem vedkommende flyttes til*. (Rutter, Tizard, & Whitmore, 1970), (Rutter, 1979). Denne problematikken tas også opp i Cederströms doktoravhandling (Cederström, 1990), som riktignok er rettet mot fosterhjem, men der problematikken i prinsipp er den samme. Hun advarer mot forenklinger, og mener at problematikken er snudd på hodet når man debatterer *for eller mot fosterhjem, og legger til:*

”Som vi sett, så finns det barn som kan ta för sig av det som bjuds i fosterhemmet, trots att det känslomässiga klimatet inte är det bästa, medan andra barn inte kan det, trots att förutsättningarna i fosterhemmet är de allra bästa. I vissa fall förstärkar bara fosterhemsplaceringen barnets problematik. I vissa fall skulle det inte behöva gå så illa , om fosterföräldrarna förstod hur barnets kärnproblematik ser ut og därför kunde möta barnet på ett annat sätt. I ytterligare andra fall skulle knappast fosterföräldrarnas förståelse för barnet få till följd att de skulle möta barnet på ett annat sätt.”(s.199)

Raynes (1972, op.cit.) påpeker de svakheter som ligger i mange studiers konstatering av at tidlig flytting fra foreldre fører til senere skader, ikke minst store atferdsavvik, uten at man har vurdert hva som måtte ligge av allerede utviklet atferdsproblematikk før flytting. De påviser at sjansene for at en negativ utvikling vil kunne finne sted er meget store. Barn som flyttes fra sitt biologiske hjem må i

---

¹⁵ Det engelske uttrykket han bruker er ”inertia and inflexibility”

allmennhet, i flg disse forfatterne, regnes for å være i en risikosone når det gjelder atferdsavvik.

Tizard og Rees (1974) stiller spørsmål ved de tidligere konklusjoner fra Goldfarb (1945); Bowlby (1951) og Spitz (1949), der mangler ved de intellektuelle, språklige og andre ferdigheter hevdes underutviklet på grunn av *fravær av varm vedvarende relasjon til en morsfigur i de kritiske småbarnsårene*.¹⁶ Forfatterne gjennomfører en oppfølgingsundersøkelse fra en tidligere undersøkelse av 2 åringer (Tizard & Joseph, 1970) der barna nå er blitt 4½ år. Noen av disse barna er nå overført til fosterhjem, noen er kommet hjem til egne biologiske foreldre og noen er fortsatt i institusjon. Er der stor forskjell på barna mht de nevnte kognitive ferdigheter?

I forhold til de barna som var flyttet hjem til biologisk mor viste resultatene at disse barna fungerte dårligere enn de som var igjen på institusjon. Dette tolkes som at ”i bytte” for å få igjen sin egen mor hadde de tapt en god del av den stimulans som de tidligere hadde fått på barnehjemmet i form av kontakter med andre barn, ha tilgang til mer leketøy og flere potensielle, utviklende situasjoner/konfrontasjoner med andre barn og voksne. De barna som var kommet i fosterhjem hadde imidlertid en enda høyere skåre på de aktuelle tests, både når det gjaldt rene intelligenstestskårer (WPPSI) og andre som handlet om atferd og erfaringsfelt. Fosterbarna syntes også klart mer utadvendte og ”snakkesalige”.

Resultatene tyder på at selv ved en alder på opptil 4½ år er det mulig å reversere en dårlig utvikling ved overføring til et mer stimulerende miljø, som et fosterhjem kan være, men også endringer *innenfor* institusjonen kunne frambringe slike forandringer. Konklusjonen fra denne undersøkelsen må bli at det ikke er gitt at opphold på en omsorgsinstitusjon skal føre til en intellektuell/sosial negativ utvikling for barn selv om barna er fjernet fra biologisk hjem som helt små.

Den *emosjonelle* siden ble fulgt opp i en annen artikkel, (Tizard & Rees, 1975). De samme barna blir her vurdert i forhold til ”behaviour difficulties and affectional bonds” i forhold til en gruppe arbeiderklassebarn som var hjemmeboende i London, samt at de sammenlignes med den gruppen som var blitt tilbakeført til hjemmet og den gruppen som var blitt adoptert (Tizard & Rees, 1974). Man benyttet i denne studien ulike observasjonsskalaer der barnets atferd ble observert; man så på samarbeidsevne, uro, konsentrasjon. I samtale med foreldre registrerte man oppgitte atferdsvansker,

---

¹⁶ eng.: absence of a warm continuous relationship with a mother figure during the critical years of infancy

følelsesmessige bånd (Attachment questionnaire), vurdering av emosjonelt klima mellom mor og/eller pleier, med mer.

Utgangspunktet var altså en gruppe barn som var oppvokst på barnehjem i et relativt stimulerende miljø, der pleiefaktoren var ganske høy, men der politikken var *ikke* å knytte seg til barna. Uttalelsen: ”we dont encourage the children to become attached, it isn't fair to them, it isn't fair to us”, gir et godt uttrykk for stabens holdning.

Resultatet ble at det hos de 4½ år gamle barnehjemsbarna ikke kunne påvises atferdsvansker i større grad enn hos tilsvarende gamle barn av arbeiderklassen i London. For eksempel *sengevæting*, som er et ganske lett gjenkjennelig problem, var ikke hyppigere hos barnehjemsbarna enn det var hos hjemmebarna, til tross for at det var dobbelt så mange gutter som jenter i institusjonsgruppen. Dette er et ganske oppsiktsvekkende funn, fordi sengevæting er i mange studier framhevet som et *meget* framherskende trekk hos barnehjemsbarn og det forekommer nesten dobbelt så hyppig hos gutter som hos piker. Forfatterne vil derfor hevde at:

”The evidence from this study therefore suggests that the raised prevalence of anti-social and other forms of disturbed behaviour often found in institutions is related not to early institutional rearing per se but to poor quality institutional care and/or the children's early experiences and later contacts with their own disturbed families”(s.70)

Når det gjelder atferd av typen ”tilknytning”, ”emosjonell kontakt”, ”hengivenhetsatferd” eller hva vi nå skal kalle alle de avskygninger av det å vise at du er glad i, søker tilflukt hos, søker oppmerksomhet hos – atferd, så var denne klart forskjellig i de ulike gruppene. De hyppig brutte relasjonene mellom barnehjemsbarna og personalet (pga skiftninger) syntes å føre til en høyerere grad av brå og plutselige aggresjonsutbrudd (temper tantrums). Samtidig var det tydelig, ved observasjon, at barna hadde valgt seg ut og viste klare preferanser for enkeltpersoner i staben, til tross for at personalet selv ga uttrykk for at slike relasjoner ikke fantes. Denne atferden ble beskrevet som svært påfallende og ble antatt å ha sammenheng med inkonsistent atferd hos personalet – de ga tegn som det enkelte barn leste som ”kanskje hun er litt glad i meg allikevel”.

Hjemmebarna, på den annen side, hadde en annen type vansker, slik det ble fortalt av foreldrene. De var knyttet til en type ”ulydighetsproblematikk”(disobedience) og uro i samband med for eksempel måltider og legge-situasjoner der foreldrene åpenbart

forventet en form for tilpasning. Mødre oppga at de følte at de var i en konstant kamp-situasjon i forhold til barna. Personalet på barnehjemmet oppga imidlertid ikke problem av en slik type.

Blant de barna som var blitt adoptert registrerte man en betydelig grad av ukritisk kontakt med fremmede. Adoptivforeldre var overbeviste om at barna etter hvert var ganske sterkt tilknyttet dem, men fortalte at barna demonstrerte en type ”overfriendliness” i forhold til fremmede. Det var også tydelig at adoptivbarna var betydelig mer fremmed-vennlige enn hjemmebarna i kontrollgruppen var.

Summarisk kan man si at institusjonsbarna hadde andre, men ikke mer utpregede vansker enn en gruppe arbeiderklassebarn på samme alder og med tilnærmet lik bakgrunn. De adopterte barna hadde klart færre vansker enn begge de andre gruppene og de fleste i denne gruppen syntes å ha knyttet emosjonelle bånd til voksne personer i en helt annen grad en institusjonsbarna hadde gjort. Samtidig viste mange av dem en klart ukritisk holdning til det å nærme seg fremmede.

Ovennevnte undersøkelse ble i sin tur fulgt av en ny kontroll ved åtte års alder (Tizard & Hodges, 1978) på de av barna som fortsatt lot seg spore. Det var nå 7 barn igjen på barnehjemmet (i praksis flyttet til mindre enheter et annet sted).

Hovedkonklusjon ble at eks-institusjonsbarna ikke hadde større problemer enn kontrollgruppen (gruppe vanlige barn tilhørende arbeiderklassen). Til tross for mange ikke-hensiktsmessige trekk ved institusjonen ble det heller ikke påvist noen intellektuell retardasjon hos disse barn vis a vis kontrollgruppen, men de adopterte barna hadde klart bedre skårer på de anvendte prøvene. Dette resultatet ble tillagt det faktum at så godt som alle barna beveget seg opp flere sosialklasser ved adopsjonen. Samtidig var det klart at de barna som ble tilbakeført til biologisk hjem hadde som gruppe flest tilpasningsproblemer. Det var her åpenbart størst diskrepans mellom barnas behov og den måten deres mødre var i stand til å møte dem.

En norsk undersøkelse (Vaagen, 1973) ser nærmere på sammenhengen mellom kriminalitet og oppvekst på institusjon ut fra en tese om sammenhengen mellom kriminalitet og institusjonsopphold, som står diametralt mot Bowlbys tanker om den ødeleggende virkning som tidlig atskillelse fra biologiske foreldre skulle ha. Forfatteren postulerer at ”det er en *negativ* sammenheng mellom tidlig påbegynt langvarig barnehjemsomsorg og kriminalitet” (s. 32) – endog slik at denne sammenheng står i relasjon til tidspunktet for plassering i barnehjem: jo tidligere plassering desto mindre sjanse for kriminalitet. Begrunnelsen for denne hypotese (som

de fleste trolig vil oppfatte som oppsiktsvekkende) ligger i en antagelse om at kriminalitet har sitt utspring i aggresjon, skapt av en frustrasjon som henger sammen med barnets kamp med uinteresserte foreldre, og jo tidligere barnet kan komme under ordnete, stabile forhold, desto bedre – i hvert fall i forhold til kriminalitet.¹⁷ Når det så på den annen side postuleres en form for fremelsket ”passivitet”, så er dette med referanse til undersøkelser utført av Salo (1956), Spitz(1946) og Goldfarb (1945), der vi i sin mest utrerte form ser passiviteten som den anaklitiske depresjon.

På mange måter er Vaagens arbeid en type ”sosialrealistisk studie” á la Arctander og Dahlstrøm (Arctander, 1936; Arctander & Dahlstrøm, 1932; Dahlstrøm, 1928) som det ble henvist til i forrige kapittel- en arkivstudie av barns livsløp til fylte 26 år, med opplysninger fra ”barnevernets rulleblad”: barnevernets saksmapper, folkeregister, ligningskontor og polititidende. Til sammen 50 unge menn utgjorde undersøkelsesgruppen.

Det første resultat som fremheves står stikk i strid med Arctander og Dalhstrøm (op.cit.) i det hun hevder at når det gjelder tilpasningsvansker før puberteten, så var disse større jo tidligere guttene var kommet under omsorg og jo lengre omsorgen hadde vart. Sammenhengen fortsatte (men svakere) i puberteten og forsvant etter puberteten. Dette vil si at når ungdommen kom over 16-18 år så var der ikke lenger noen sammenheng mellom deres asosiale aktivitet / tilpasningsvansker og tidspunktet for når de kom under omsorg og hvor lenge den varte.

Når det gjelder direkte, og registrert kriminalitet så var 18 av guttene (dvs. 36%) registrert i politiets registre, de fleste for vinningsforbrytelser. Fem av dem viste en utpreget kriminell tendens. Sammenlignet med andre norske studier (Christie, 1961) så var dette et høyt tall, ettersom Cristie hevder at noe i overkant av 5% av norske menn født i 1933 var registrert for forbrytelse, mens tallet for Oslo alene var 9%. Når man regner prosenter så er jo 50 personer et lite tall å regne med, men relasjonen mellom gruppenes størrelse lar seg fange.

Man sammenlignet også fedres registrerte kriminalitet med guttenes. Trettiåtte prosent av fedrene hadde sittet i fengsel, mens kun fem prosent av guttene hadde selv sittet i fengsel. Dette blir tatt til inntekt for at de unge *ikke* hadde vist samme kriminelle tendens som sine fedre. De kriminelle guttene (18) og spesielt de 5 mest

---

¹⁷ En slik hypotese springer trolig ut av Miller & Dollards ”frustrasjons-aggresjonshypotese, (Dollard et al., 1939) men vil også kunne la seg innpasse i Alice Millers bilde av oppdragelsessituasjonen, men ut fra en annen type argumentasjon.

kriminelle var blant de som senest var tatt under offentlig omsorg, og som sådan altså hadde vært lengst hjemme med sine foreldre. Tre av dem hadde vært mellom 8 og 10 år da omsorgsovertakelse fant sted.

Den endelige konklusjon finnes å støtte utgangshypotesen om at det ikke er den offentlig omsorg som fremmer kriminalitet, men forhold som er forbundet med og som *forårsaker* at omsorg utenfor hjemmet blir nødvendig.

Andersson(1988) fulgte opp barn som i tidlig alder var blitt skilt fra sine foreldre. Oppfølgingen hadde sin basis i hennes doktoravhandling (G. Andersson, 1984). Barna ble ikke sammenlignet med noen kontrollgruppe, men etter samtaler med foreldre og fosterforeldre ble funnene jamført med en ”symptomsjekkliste” som ble anvendt i andre, lignende sammenhenger, som for eksempel de undersøkelsene som sprang ut fra Barnbyn på Skå (Jonsson & Kälvesten, 1964). Det dreier seg om 27 barn som var blitt skilt fra sine mødre en eller flere ganger i sine første leveår. Alle hadde bodd på barnehjem og over halvparten bodde i dag i fosterhjem eller hadde bodd i fosterhjem.

På spørsmål om ”psykisk ohälsa ” konkluderer forfatteren med at ”.. *sociala missförhållanden leder altså inte automatisk till känslomässiga störningar hos barnen*”(s.87).

Hva angår forekomst av atferdsvansker blant de som bodde hjemme kontra de som bodde i fosterhjem eller på barnehjem, kan jeg ikke lese den helt store forskjellen mellom gruppene – men den er der. Det virker som om en her fant større forskjeller i foreldregruppens *holdninger* til eventuelle vansker, idet fosterforeldre i noen tilfeller avviste ekstra hjelp for barna, mens slik avvisning ikke forekom i gruppen som var flyttet hjem igjen til sine foreldre, samtidig som det var tydelig at en del fosterforeldre var klart bedre egnet til å håndtere eventuelle atferdsvansker hos barna enn de biologiske foreldrene var. Det var også slik at biologiske foreldre i betydelig større grad *selv* hadde en besværlig livssituasjon å forholde seg til.

Det kunne virke som om barn som hadde en type ”forlatthets-problem” (övergivenhet) var de som i størst grad viste atferd som ble tolket som uttrykk for emosjonelle problemer (n=8), mens de som viste færrest atferdssymptomer (n=10) alle hadde nyetablerte relasjoner; to var tilbake til biologisk mor og for åtte var relasjonen knyttet til den ene eller begge fosterforeldrene. Gruppen i midten (n=9) – som viste noe, men ikke overveldende mange problemer, var de som hadde den sterkeste forankring til den ene eller begge sine biologiske foreldre – uansett om de bodde

sammen med fosterforeldre eller om de var tilbake hos biologiske foreldre eller bodde på barnehjem.

Forfatteren ender opp med å spørre: kan vi snakke om et biologisk og et psykologisk foreldreskap? Hun svarer selv slik:

”Det kan (å andra sidan) öka barnens svårigheter, om de som redan har föräldrar avkrävs att ta till sig nya. Barns behov av föräldrar får inte förväxlas med ders behov av andra vuxna. Fosterföräldrar kan istället vara kompletterande föräldragestalter, som kompletterar föräldrarna på de punkter där dessa brister, men inte konkurrerar om det psykologiska föräldraskapet. Det är alltså lika viktig att barn som inte har psykologiska föräldrar, ges möjlighet att få det, som att barn som redan har psykologiska föräldrar får behålla sina – oberoende av var de bor. Det är föräldrars, fosterföräldrars oc socialarbetares gemensamma ansvar”(s.91.)

Etter hvert som vi nærmer oss 1990-tallet, skjer det en endring i alderssammensetningen av barn i barnehjem. Gjennomsnittalderen blir høyere i de fleste vestlige land (Berridge, 1985). I denne studien av Children's homes viser Berridge til at i de 20 barnehjem som var gjenstand for hans undersøkelser i England var 1/5 av barna over 16 år, 50% var mellom 12 og 15 og bare 8% var 5 år eller yngre. Medianalderen var 14 år, hvilket var 2 år over gjennomsnittalderen for *alle* barn under omsorg. I løpet av en 20 års periode var dette forholdet blitt omtrent reversert. Det som nå etter hvert skjer er at mindre barn bare er innom barnehjem i kort tid – ofte bare som et sikkerhetstiltak og gjerne mens barnevernet utreder saken og skaffer et fosterhjem. De som *blir værende* er de eldre barna. Dette vil få stor betydning både for personal-sammensetningen og for kunnskapen i slike hjem. De eldre barna kommer gjerne til barnehjem med helt andre livserfaringer enn de små, både når det gjelder omsorg i egne hjem, fosterhjem og i institusjon, - og vold, overgrep, tortur, kriminalitet, mm. Svært mange av barnehjemmene, i den grad de overlever, synes mer og mer å bli behandlingsinstitusjoner framfor et rent omsorgstilbud. Skjønt, behandlingsfunksjonen var nok til stede i større eller mindre grad før også.

Berridge påpeker også at det blir vanskeligere å drive disse barnehjemmene, dels på grunn av svak økonomi, men også på grunn av lav pleiefaktor. Kunnskapsnivået vil henge på daglig leder som dermed vil få avgjørende betydning (*som før*). Men hvis profesjonaliteten mangler vil de ledende prinsipper som oftest bli av moraliserende art *”en holdning som vil bli utfordret av de unge”(s.73).*

2.5 Tiden fra ca 1990 til i dag

Stadig flere aspekter ved det å bli fjernet fra egne foreldre og bli plassert utenfor hjemmet er blitt fokusert gjennom de siste ti-årenes forskning. Fra et utspring der man registrerte fenomenet som ett, i allmenhet, sterkt og ødeleggende, (Spitz, 1945; Spitz & Wolf, 1946) til der man oppsummerer fenomenet som meget komplisert. Det blir gradvis klart at det handler om mange samvirkende faktorer som har med barnets genetiske konstitusjon å gjøre, forholdet til foreldrene i de tidligste år, hvordan bruddet skjer, hvem som overtar omsorgen, om videreføring av sosialt kompliserte livssituasjoner (*continuities of disadvantage*), og ikke minst det vi nå også i Norge har tatt over og kaller ”*resilience*”, og som handler om enkelte barns særlige evne til å motstå de nedbrytende kreftene i omgivelsene (Cederbladh, 1998; McCubbin, Thompson, Thompson, & Fromer, 1998; Ogden, 1991; Rutter, 1979, 1983, 1985, 1990; Sticker, Brandt, & Höcky, 1999; Waaktaar & Christie, 2000).

Rutter og medarbeidere presenterte en undersøkelse ved starten av siste decennium der de hadde fulgt opp både menns og kvinners voksenkarrierer etter å ha vokst opp i institusjon som barn (Rutter, Quinton, & Hill, 1990). Undersøkelsen hadde flere mål, hvorav de fire viktigste var å forsøke og finne ut av: a) hvorvidt sammenbrudd i foreldrefunksjonen i *en* generasjon ville føre til det samme i den *neste*; b) hvilke faktorer er befordrende for ikke å bli hengende ved og fanget av alle potensielle negative faktorer ved ens oppvekst; c) hvilke utviklingsfaktorer kunne føre til at barna i voksen alder fikk mange positive opplevelser, mens andre ble hengende i ”myra” (suffering stress and disadvantage): d) hvilke faktorer kan virke som beskyttelsesmekanismer. ”Kontrollgrupper” ble benyttet fra samme boområder i London. Ingen av disse barna hadde noen gang vært under offentlig omsorg.

En hovedkonklusjon er at barna som har vokst opp på barnehjem eller ”group homes” med større sannsynlighet enn for andre fikk tilpasningsproblem i voksen alder. Menn og kvinner syntes å fungere likt på mange måter. Et klart funn var at dersom en kunne leve et relativt harmonisk ekteskap med en ikke-avvikende ektefelle så var sjansene store for at det ville gå bra. Med ikke-avvikende henspeiles på tendensen, spesielt for kvinner, til å velge menn med en form for psykososialt avvik, for eksempel ved at vedkommende hadde vansker av psykiatrisk natur, var stoffmisbruker eller var kriminell. Av de faktorer som klart kunne relateres til forhold i oppveksten, var det særlig tre som utmerket seg som risikofaktorer: den første var hyppige brudd i

foreldre-barn kontakten (sammenbrudd i foreldrefunksjonen i hjemmet) som førte til årelang uvisse om hvor foreldrene egentlig var på vei; som igjen førte til flere fosterhjemsopphold av kort varighet og tidlig plassering i barnehjem. Dette blir en slags multippel faktor – et ”flerhodet troll” - hvis hovedkonsekvens var at man mente det førte til usikker tilknytning, til inkonsistens i oppdragelsesregimer og til den negative emosjonelle tilstand som måtte følge av at foreldrene aldri slutter å krangle. Ved siden av at det representerte en generell risiko å ha vokst opp under slike omstendigheter, hevdes at denne ytterligere forsterkes eller reaktiveres i sein tenåringsalder ved at barna skrives ut fra barnehjem og kommer hjem til den samme situasjon som de ti år tidligere ble hentet ut av eller ved at de rett og slett ikke har noe sted å gjøre av seg etter utskrivning. I min egen undersøkelse her, ser vi også slike eksempler.

For jentene syntes det å være en spesielt viktig faktor å ha klart seg godt i skolen. Dersom de gjorde det, viste de større tilbøyelighet til å planlegge sine liv og de hadde en mindre tendens til å velge en avvikende mannsperson som sin livsledsager. Til en viss grad var dette forhold som også gjaldt for menn, men tendensen var ikke så utpreget og nådde ingen statistisk signifikans. Det å ha vokst opp på institusjon førte også gjennomgående til en større sjanse for ekteskapsproblem eller samlivsbrudd i samboerforhold, med påfølgende svikt i oppdrager- og omsorgsfunksjon, som igjen kunne føre til omsorgsovertakelse av barn. Denne tendens var sterkere for kvinner enn for menn. De konkluderer med at det ser ut som om det i vårt samfunn er slik at en vellykket foreldre (par)-funksjon er mer avhengig av kvinnens funksjon enn av mannens. Variasjoner over samme tema blir konklusjonene fra den tjuenårige oppfølgingsstudien fra Kahuai, som riktignok ikke handler om barnehjemsbarn direkte, men som følger barn som lever opp under vanskelige oppvekstforhold (Werner & Smith, 1992).

I Norge kom en undersøkelse av Veland (1993) som er interessant for flere funn, og som heller ikke går direkte på barnehjemsbarn, men på *barnevernets* barn. Undersøkelsen har sitt utspring i Stavanger og nærliggende kommuner, til sammen fem. Undersøkelsen følger barn som ble tatt under omsorg fram til dags dato, dvs i 1993. Det dreier seg om arkivdata. Han summerer sine funn slik:

Over en tredjedel av barnevernsbarna har mistet en eller begge foreldrene. Dette tolkes som at der er en dramatisk overdødelighet blant foreldrene til barneverns-klientene. Høy forekomst av rusmisbruk kan være en vesentlig årsak. Nesten to av tre

barn kommer fra delte familier. Barna hadde større problemomfang jo eldre de var ved omsorgsovertakelsen. For mellom 60 % og 70 % av omsorgsovertakelsene skyldtes den *ikke* problemer hos barnet.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan det gikk med barna er funnene slik: Bybarna klarer seg gjennomgående langt bedre enn distriktsbarna. Seksti prosent av bybarna klarer seg i dag godt, mens bare tjuefem prosent av distriktsbarna vurderes å gjøre det samme.

Arbeidsledigheten er seks ganger så høy som for aldersgruppen for øvrig, det vil si for personer mellom tjue og tretti år, ettersom undersøkelsen gjaldt personer som var født mellom 1961 og 1971.

”Den sosiale arven”¹⁸ er sterk: nesten en tredjedel av barnevernsjentene som er blitt mødre har enten mistet omsorgen for barna eller er under vurdering av barnevernet. Dette samsvarer godt med undersøkelsen som er referert ovenfor av Rutter et.al. 1990.

Ingen av barna som ble tatt under omsorg i førskolealder og tilbakeført til sine foreldre, klarer seg i dag godt. (Jmfør den antydete risiko i Rutters undersøkelse for at barna havnet tilbake i samme miljø som det ble tatt ut av). Tidlig omsorgsovertakelse er altså ingen garanti for et godt resultat. Det må bety at det er andre faktorer enn alder ved omsorgsovertakelsen som er bestemmende for dagens situasjon. Dette går imot det som har vært ”god tro” i feltet, men her har funn skiftet gjennom tidende.

Veland sier videre (s.18):

”De som i dag klarer seg dårlig, har et funksjonsnivå og en livssituasjon som ligner påfallende på sine foreldres. De har et massivt problemomfang, manglende utdanning, er som regel falt ut av arbeidslivet, de mestrer ikke oppgaven som omsorgspersoner og er avhengig av offentlige stønader til livsopphold. Spissformulert kunne en gjerne beskrive dem som velferdsstatens utstøtte, fordi de i liten grad er i stand til å gjøre noe med sin egen livssituasjon. Denne avmakts-situasjonen gjør at de er svært avhengige av fellesskapets støtteordninger”.

Undersøkelsen avdekker omsorgssvikt i den offentlige omsorgen.

Det er først og fremst i England at det i det siste tiåret er blitt produsert mange undersøkelser omkring barn på barnehjem. Department of Health, har satt i gang ulike

---

¹⁸ Gustav Jonsson (1969) introduserer dette begrepet som en type forklaring på de funn han gjør på Barnbyn Skå, i Stockholm. Begrepet er innholdsmessig uklart, men betegner det fenomen at barn som har vokst opp under vanskelige kår, selv tenderer å bli ”hengende” med de samme livsvilkår når de blir voksne.

undersøkelser blant bort i mot 100 ulike barnehjem på de britiske øyer. Disse undersøkelsene har delvis vært framprovosert av medieskandaler. Undersøkelsene har tatt for seg barnas situasjon, de fysiske forhold på barnehjemmene, finansiering og personalets utdannings- og arbeidssituasjon. Blant disse publikasjonene kan henvises til Utting (1991; 1997), til Berridge (1997; Brodie, Berridge, & Beckett, 1997), til Sinclair (1998), og til Department of Health (1998). The Children Act av 1989 ble forutgått av mange solide undersøkelser som kom til å danne basis for de formuleringer som denne "barnevernloven" kom til å inneholde, bl.a. Department of Health and Social Security (1985), Departement of health and Social services in Northern Ireland (1986), Colton (1988a; 1988b; 1989) og Millham (1986).

Berridge og Brodie sin undersøkelse fra 1997 er en oppfølging av Berridge (1985) ti år etter. En studie av barnehjem i 3 ulike regioner av England, der 20¹⁹ barnehjem av ulike typer ble studert med hensyn til: hvem er barna, hvem arbeider der, hvilken utdanning har de, hvordan blir institusjonen finansiert, med mer.

Her skal vi bare referere det som angår barna – ut fra et par av forfatterens spørsmålstillinger:... *who lives in children's homes ... and ... what are staff and young people's views on residential child care?*

I denne perioden går antall barn under omsorg ned fra 70 000 til 49000, ganske nøyaktig 30 %. Tallet inkluderer barn i fosterhjem. Antall barn i fosterhjem går dog bare ned med 2000, mens barn på barnehjem går ned fra 16000 til 7700. Alternative omsorgsformer overtar.

I 1985 besto barnegruppen av 4 kategorier; A) småbarn, søsken som var på barnehjem kun i kort tid som en mellomstasjon før endelig plassering. Disse utgjorde ca 1/10 av den totale gruppen. B) barn som var på barnehjem i påvente av en endelig plassering - vanligvis fosterhjem. Disse utgjorde ca halvparten av gruppen. Cirka en tredjedel av disse hadde allerede en mislykket plassering bak seg. C) Den tredje gruppen besto av barn som var fjernet fra biologisk familie i helt ung alder og hadde mange ulike mislykkete familieplasseringer bak seg. Omsorgsapparatet hadde ikke mestret å gi dem et adekvat tilbud. Denne gruppen utgjorde ca 1/5 av totaliteten. D) Dette er den siste gruppen – den består av ungdom, mest jenter – som nylig hadde

---

¹⁹ Det var på dette tidspunkt registrert nesten 1200 barnehjem i England

forlatt sin hjem, men som hadde en mer eller mindre frivillig kontakt med sine foreldre. Disse utgjorde ca ¼ av den totale gruppen.

Mange ansatte i barnehjemmene hadde lang erfaring, men få hadde formell utdanning for arbeidet sitt.

Det ble registrert tre typer av barnehjem 1) relativt små hjem av den tradisjonelle "family-group" typen, 2) middels store ungdomshjem, og 3) det de kaller store "multipurpose" hjem.

I følge forfatterne har disse barnehjemmene fem ulike funksjoner: Mottak av barnehjems plasserte barn; mottak av barn fra mislykkete fosterhjems plasseringer; oppholdssted for ungdom med sterke familieband;²⁰ oppholdssted for barn som nekter å la seg fosterhjems plassere; oppholdssted for søskengrupper.

I de tjue årene før 1985 hadde man registrert en jevn økning i gjennomsnittalder på barna i barnehjem. Denne tendensen er ikke like klar mellom 1985 og 1995, og de konkluderer med at selv om det muligens på landsbasis finnes tendens til økende alder, så er der store forskjeller mellom de ulike hjemmene, og dermed også store forskjeller i måten ulike barnehjem drives på. Man finner nå (summarisk) at 1% er under 5 år; 34% er mellom 6 og 11; 48% er mellom 12 og 15, mens 17% er 16 eller over.

De avviser derfor påstanden om at barnehjem nå har utviklet seg til å bli rene ungdomshjem. Av totalgruppen utgjorde etniske minoriteter 16 %.

Bakgrunnen for inngrep fra barnevernmyndighetene ble beskrevet i følgende kategorier: generelle kontrollproblemer i hjemmet, atferdsvansker på skolen og i nærmiljøet, fysiske og seksuelle overgrep, "forsømte barn", fjerning på grunn av foreldres seksuelle misbruk av annet barn, relasjonsproblemer mellom foreldre og barn (type: avvising og lignende). Fenomenene misbruk/overgrep/forsømmelse utgjorde i 1995 61 % av årsakene til omsorgsovertakelse, mens de utgjorde kun 44 % tidlig i 80-årene. Forskjellen er signifikant, men man er usikker på hvilke spesifikke vurderinger og hendelser som ligger bak det offentlige inngrep.

Det ble pekt på at mange av barna hadde mange av disse problemene *samtidig*, hvilket av flere (Caprara & Rutter, 1995; Garmezy & Rutter, 1983; Pilling, 1990; Rutter, 1983, 1985, 1989a, 1990) er framhevet som det som ofte "tipper vognen" for mange barn og vice versa for familier.

---

²⁰ ... many young people prefer to live in a residential setting, particularly where it is locally based and is not perceived as diminishing the contribution of their own parents(s.124)

Det gjøres et særlig poeng av kontaktrutinene mellom barn og biologiske foreldre. En studie av dette viser at der kontakten er hyppigst er der hvor barna er små og der det ikke finnes planer om tilbakeføring til foreldrene. Dette er ikke slik det praktiseres i norsk barnevern i dag. Forfatterne antyder flg forklaring (s.75):

”Compared with some of the earlier more simplistic notions of permanence – as either constituting return home or adoption – this suggests that the concept of permanent open foster care is gaining acceptance. More generally, this signals adherence to the defence of the birth family and parent’s rights perspective rather than the ‘state paternalism’ approach.”²¹

Etter min oppfatning er en slik praksis påfallende. Selv om man idag i større grad erkjenner betydningen av kontakt med biologisk familie (slik Hessle påpeker i sin oppsummering mot milleniet i slutten av dette kapitlet) så kan jeg ikke se annet enn at man her legger opp til å skape unødig store vansker både for barnet og for fosterfamilien.

Når det gjelder omsorgskarriere, dvs tid under offentlig omsorg så synes den generelt å ha gått ned i forhold til undersøkelsen fra 1985. Mens gjennomsnittlig tid under omsorg den gang var 4,4 år, så var den nå ca. 2,5. Det var kun én i gruppen som hadde vært under omsorg så lenge som 15 år, mens det tidligere (1985) var ca 2/5 som hadde tilbrakt halve livet under omsorg, mens 1/5 hadde tilbrakt så godt som hele livet under omsorg. Men til tross for at barna ikke hadde vært under omsorg mer en gjennomsnittlig 2,5 år, så hadde de allikevel ”done the rounds”. Det innebærer at de faktisk i gjennomsnitt hadde hatt 2,4 ulike plasseringer i samme periode, hvilket igjen vil si én pr år. Den mest ”aktive flyttekarriere” hadde en 16-åring hatt, som i sitt liv hadde bodd 13 forskjellige steder. Disse 13 handlet om 6 fosterhjems plasseringer, 6 barnehjems plasseringer og en mislykket adopsjon.

Summarisk, så langt, vil en kunne si at selv om det gjennomsnittlige antall år under omsorg har gått ned, så har kompleksiteten av de problemene som barna har, økt. Dette er trolig en tilstand som man kan bekrefte i norsk barnevern i dag. Vi overveldes av seksuell- og annen overgrepssproblematikk i media (de vanskene som har økt mest) og familieforholdene generelt har blitt stadig mer kompliserte med skillsmisser, nye kjæresten, gjengifte eller et fortsatt liv med bare én forelderfigur. Bruk av rusmidler manifesteres også stadig tidligere og de kulturkollisjoner som nå hyppigere vil intrefte som et resultat av etnisk mangfold.

---

²¹ Se for eksempel (Fox Harding, 1991)

Dagliglivet synes fortsatt å gå i de samme spor som tidligere. Institusjonene, spesielt der ungdom bor, blir ofte preget av at det ungdommelige klientell har konfliktfylte egne liv og konflikter seg i mellom, med den følge at frustrasjonen går ut over inventar. Det er vanskelig å gjøre disse institusjonene hjemlige og ”koselige”. Dette er lettere i institusjoner med yngre barn og i mindre, private hjem. Styrerne gir ofte uttrykk for at de ikke kjenner seg på høyde med de situasjonene som kan oppstå.

Nøkler var et sentralt tema, og ungdom syntes iblant å identifisere personalet med nøklene deres.

Man registrerer at utnytting og mobbing barna i mellom nok er et problem som er større enn antatt og henviser bl.a. til Sinclair (1996) der dette problemet nærmere belyses.

Man kunne ikke påvise at det hadde oppstått subkulturer *inne* på institusjonene, men dette kunne være et problem i relasjon til omverdenen, i det barna kunne være involvert i ulike subkulturer *utenfor* institusjonen.

Et kjerneproblem i mange av de undersøkelsene som ledet fram til Children Act 1989 var en høyst utilfredsstillende kontakt mellom barna og biologiske foreldre Department of Health and Social Security (1985), se også Millham (1986). Her påviser de mengder av unødige hindringer som dukker opp i foreldrenes vei for å kunne oppnå og vedlikeholde kontakten med sine barn. Brodie (1997, s. 101-103) medgir at dette er et kinkig problem og at det er vanskelig å oppnå konsensus om hvilke regler som skal gjelde for dette fra det offentliges side, samtidig som for eksempel endringer i familiesammensetningen på biologisk side kan føre til at barnet under omsorg ikke vil dra hjem på besøk eller ha besøk, eller at biologisk familie sammen med en ny far, ikke lenger ønsker å opprettholde den samme kontakt som tidligere. Man opplevde i denne 10 års oppfølgingen at forholdene på feltet var omtrent som de hadde vært for 10 år siden. I de 54 dagene som forskerne var ute på feltarbeid opplevde de kun 7 foreldrebesøk til institusjon. De registrerte dårlige fasiliteter med hensyn til rom der familiebesøk kunne gjennomføres.

Når det gjaldt skole og skoletilbud, så var dette mye mer fokusert i 1995 enn i 1985. Dette har etter hvert blitt et stort tema i England (Department of Health Social services Inspectorate and Office for standards in Education, 1995); se også (Fletcher-Campbell & Hall, 1990). Gjennomgående hadde man lykket med de yngre barna i større grad når det gjaldt å *motivere* for skolegang, enn med ungdommene. Men barn med lærevansker i engelske barne- og ungdomshjem utgjør et betydelig problem.

Spesielt vil mangelfull utdanning utgjøre et vesentlig bidrag til det Rutter og andre omtaler som "the making and breaking of intergenerational links" (McMillan & Rideout, 1996; Quinton & Rutter, 1988; Rutter, 1989a).

"Behandlingsfilosofi" eller "methods of work" er det siste tema denne oppfølgingsundersøkelsen tar for seg (s.152-154). At institusjonen hadde noen klar behandlingsfilosofi eller tilnærming til hvordan å håndtere barns atferdsvansker eller kontakten med foreldre, viste seg å være unntaket heller enn regelen. Svært mye fungerte etter et "veien blir til mens du går" – system, og dette ble begrunnet med uttalelser som at man foretrakk "å arbeide med unge mennesker som individer" eller "vi arbeider med de unge som individer – vi lar dem sette dagsorden". Mangelen på en daglig filosofi var mest uttalt ved hjemmene for ungdom, men med få unntak var det ganske vagt også i hjemmene for yngre barn.

Man finner det nedslående at det i så liten grad finnes mål og strategier for måloppnåelse og at man i svært få tilfeller fikk begrunnelser for handlinger relatert til "barnevernloven" (= Children Act 1989). Det viste seg å være en klar sammenheng mellom hvor man havnet på en rangskala over "quality of care" og i hvilken grad man hadde en klar "Statements of Purpose" hengende på veggen.

En norsk hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk (Holth, 2004) tar for seg samsvar mellom ideologi og praksis i en privat ungdomsinstitusjon der mange av barna gjerne vil komme til å høre til gruppen "værstinger". Hun finner der et rimelig godt samsvar mellom det institusjonen sier de tror på og det de gjør, selv om det ikke alltid er fullt samsvar mellom "de innsattes" og de ansattes vurdering.

En undersøkelse som følger opp de opplevde skoleproblemene for barn som vokser opp på institusjon er Gallagher et al., (2004) som hevder at dette problemet ikke har så mye med barna å gjøre som med de rutiner man har og de læringsmiljø som skapes på institusjonene. Det handler om både å bryte ned inngrodde holdninger, men samtidig om å bygge opp nye.

I perioden etter 1990 kommer blant andre Sinclair og Gibbs's med en stor anlagt studie (1998) som oppgis å ha oppstått:

" against a background of anxiety about children's homes ..... these anxieties were concerned with cost and scandal. More fundamentally, perhaps, they arose from changes in society and in the homes themselves and from uncertainty over the moral and theoretical basis for residential care". (s.2)

Forfatterne oppsummerer med å si at både barn, foreldre og sosialarbeidere mener at barnehjemmet ikke er et egnet oppholdssted for barn (s.239), samtidig som det er vanskelig å finne noe egnet alternativ. Om ikke for annet så av økonomiske grunner burde barnehjemmene avvikles, i det de i 1998 koster 61.000 pund pr plass/ år, hvilket med en kurs på kr 13.- skulle bli ca. N.kr.800.000.-, ganske likt de tall vi har her i Norge. Det blir hevdet at, i hvert fall for ungdommene, oppnås lite. Mobbing, seksuell trakassering og stoffomsetning florerer i samme utstrekning under oppholdet på barnehjemmet som det gjorde før barnehjemmet. Etter sosialarbeidernes vurdering var det gjennomsnittlig liten endring i den unges atferd.

Årsaken til plassering har oftest en klar praktisk relasjon til den unges atferd, og den unges bakgrunnsituasjon synes lite forandret i forhold til Berridge (1985). De bruker sistnevnte arbeid i stor utstrekning som referanse. Når det gjelder ungdom, så hevdes videre at ” *there are now no 'easy' young people in childrens' homes*” og understreker dermed Berridge og Brodies konklusjon fra 1997 om at de samlet sett representerte en betydelig forverring i problemenes natur og mengde. Inntak av disse unge i institusjon er vanligvis forårsaket av en eller annen akutt situasjon (emergency) i nærmiljøet eller som resultat av et plasseringsforsøk et annet sted. Og de legger til:

”For the social workers, the young people represent an awkward dilemma. They cannot go home – their parents will not have them or they will not return. They cannot be fostered – they are unwilling, they are seen as too difficult or too damaged for a substitute family, or there are no suitable foster placements available”. (s.240)

Selv om både foreldre og de unge selv er enige i denne karakteristikken, så var det fire ganger så mange av de unge som ville foretrukket barnehjemmet framfor fosterhjem. Tilsvarende valgte flere av biologiske foreldre barnehjem framfor fosterhjem, fordi de trodde at det der ville være bedre kontroll. Forfatterne setter også opp fem funksjonskategorier som de mener barnehjemmene pr. 1997 har, slik Berridge (1997) gjorde, og ender opp med liknende, men ikke helt like, kategorier (s.241): 1) akutt plassering, en type avlastning med formål å replasseres i hjemmet eller det siste bostedet; 2) en slags ”*dekompresjonskammer*” for dem som det er klart ikke skal tilbake til hjemmet eller der de sist var, gi dem tid for ettertanke før noe nytt prøves eller de blir der permanent; 3) en type *behandlingsinstitusjon* i forkant av en plassering; 4) langtids oppvekst og skjerming for de mest skadde; 5) utslusning, trening for et selvstendig liv.

De mener at disse funksjonene kan ivaretas av fosterhjem – kanskje ikke for de aller vanskeligste, men de mener dog at mange praktiske grunner – når situasjonen er der – vil gjøre dette vanskelig.

Som nevnt ovenfor har mange av de rapporter som Department of Health i England har generert på 1990-tallet vært utført med utgangspunkt i skandaler i institusjons-verdenen. En av disse har spesielt tatt for seg barnas sikkerhet når de er under offentlig omsorg (Utting et al., 1997). Disse undersøkelsene tar ikke bare for seg barnehjem, men også institusjoner for barn med fysiske og psykiske handikap, spesialskoler og ungdomsfengsler så vel som barn på sykehus. Rapporten, kalt "People like us", er en oppsummering av forskning på alle disse felt. Den har også The Children Act av 1989 som utgangspunkt.

Når det gjelder barnehjem, så registreres at disse, som mange andre sosiale tiltak, er utsatt for stadig nedskjæring av sine budsjetter. Dette er ikke et hovedproblem, men bidrar bl.a. til at valg av medarbeidere på institusjoner ikke alltid skjer ut fra "topp kompetanse" og gruppen som gjennomgår undersøkelsene foreslår en statlig plan for bemanning av slike institusjoner, selv om de innser at det pr dags dato er et lokalt ansvar. Det hevdes også at disse nedskjæringene gjør at det som oftest ikke finnes noe valg for barna, foreldrene eller sosialarbeiderne når det gjelder å finne et passende barnehjem/institusjon.

Man mener at for å lykkes med institusjonsplassering så må der finnes et større utvalg av institusjonstyper og gjerne mindre institusjoner eller familier som blir spesialiserte til å ta seg av barn med særskilte behov. (Jfr. Sinclair & Gibbs, 1998, s.241-243)

De hevder at de mange plasseringer og omplasseringer representerer en fare for barns sikkerhet, samtidig som de finner det alarmerende at ca 1/3 av barn under omsorg ikke får adekvat undervisning, og at helsetilsyn *for* ofte er utilfredsstillende. Ikke minst gjelder dette helseproblem av psykisk art.

Gruppen legger ikke skjul på at de i gjennomgang av undersøkelser og som egen høringsinstans er blitt overbevist om at det drives mye godt barnevernsarbeid på institusjoner og er overbevist om at de beste institusjonene også er de sikreste, men hevder, som en innledende *kommentar* til situasjonen på barnehjem:

"Information has recently come to light about the systematic abuse of children in children's homes over a period which began many years before the Children Act came into force. The most pressing question is whether the safeguards instituted by

the new Act and subsequently would have prevented such abuses. Answering this is inseparable in practice from the larger question about whether the system of residential child care is operating as effectively as it could and should". (s.22)

Ved overgangen til det nye millennium trekker Hessle (1997) fram hvilke lærdommer man måtte kunne høste fra hva som har hendt på 1900-tallet når det gjelder barneomsorg og plassering av barn under offentlig omsorg. Han peker på det litt spesielle ved at de nordiske landene fikk sine barnevernlover tett opp til århundreskiftet (rundt 1900); at det å ta hånd om barn den gangen handlet om samfunnets rett til å *fostre* ”vanartige børn” – en slags forebyggende arbeid for å hindre dem i å bli kriminelle; at det først mange tiår senere ble slik at lovens intensjon gikk på å *beskytte* barn mot overgrep og vanskjøtsel fra de voksnes side, fram mot FNs Barnekonvensjon av 1989.

Han trekker fram tre begrep eller fenomen som han vil fokusere som universelle budskap: a) familiekontinuitet; b) nærhet til omsorgsfulle voksne; c) en voksen holdning mot barnet som handler om bekreftelse.

Når det gjelder familiekontinuitet peker han på at mange undersøkelser på 1990 tallet har vist at å plassere barn utenfor hjemmet, enten det når er i fosterhjem eller på barnehjem, trolig skaper rotløshet, selv om det er en forskjell mellom disse to ”institusjons”-typer. Som også vist ovenfor, er det blitt klart at livssituasjonen til det barnet som i dag tas hånd om er betydelig mer komplisert enn den var for 40 år siden.

Et betydelig problem i all offentlig omsorg både i utlandet og her hjemme, særlig etter vår barnevernlov av 1953, er at vi skal kunne gå god for at den plassering som velges *er bedre* enn den som barnet hentes ut av. I følge Hessle (s.246) har vi i dag så mye kunnskap om dette at vi ikke kan si at en plassering utenfor hjemmet – til barnets beste – på lang sikt vil være en bedre løsning enn å la barnet være der det er. Det vises til forskning fra USA, New Zealand og til familieprosjekt på Barnbyn Skå i Stockholm. I USA er det ”family continuity” som er det bærende prinsipp, spesielt etter at flaggskipet ”permanency planning” grunnstøtte.

Om fysisk nærhet til voksne, som prinsipp, argumenteres det for med utgangspunkt i René Spitz sine rapporter fra 1940-tallet. Mange senere undersøkelser, som også vist til ovenfor, framhever nærheten til voksne som betydningsfull, for eksempel Skeels (1942; 1966; 1939). Og Hessle ser nedleggingen av de store institusjonene som en følge av bl.a. slike undersøkelser, dog med unntak for en del institusjoner i de tidligere østblokklandene. Utviklingsøkologien har hatt vind i seilene,

med navn som Garbarino (1982) og Bronfenbrenner, (1972), (Bø, 1989) og oppvekstmiljøet er derigjennom blitt satt i fokus. Den utviklingsøkologiske tenking springer ut av en biologisk / antropologisk modell der menneskebarnet, som andre biologiske vesener, overlever i en bestemt økologisk nisje i nødvendig samhandling med sine omgivelser. De samhandlingskrefter som ligger i dette nettverket settes ut av spill når barnet plasseres på institusjon. Ogden og Klefbeck (2003) tar utgangspunkt i samme type tenking i sin presentasjon av nettverksmøter og multisystemisk terapi (MST) som i noen år nå har vært i ferd med å etableres i Norge.

”Bekreftelse” har fått en særlig betydning i relasjon til moderne småbarnsforskning der en ser på barna som individer med medfødte kommunikative ferdigheter som vil ”utløses” når den voksne går inn i en kommunikasjonssyklus med barnet, slik som for eksempel Bråten (1998; 2000) hevder: barnet er et vesen som fødes inn i verden med medfødt evne til kommunikasjon og med et indre rom for sin neste (the virtual other). Hvis barnet nektes å gli inn i kommunikasjon med en voksen (omsorgsperson), i gjensidighet, så fratar man også barnet noe av dets menneskelighet.

Hessle (op.cit.) hevder at barnet i dag er (i lovs- eller konvensjons form) gitt visse rettigheter og beskyttet mot en mengde overgrep. Men det å- ”*förnekas utnyttja sin kommunikativa förmåga i en intersubjektiv dialog – har vi än så länge långt kvar att artikelfästa i en konvention*”. (s.256) (Jmfør diskusjonen i *Del 4 Oppsummering og Generell diskusjon*, side 314).

Som konklusjon og som ønske for det kommende millennium undertreker han:

- *kravet på en helhetssyn på utsatta barns villkor (dvs familjekontinuitetens princip)*
- *barns beroende av den fysiska närhetens skydd som start i livet av et fåtal omsorgsgivande personer,*
- *barns ursprungliga behov av att bli bekräftade i en dialog med vuxenvärlden.*

Som en siste kommentar – en slags ”ringen sluttet”-kommentar, vil jeg nevne McKenzie (1999a) som uttrykker sterk bekymring for den måten barnehjem ”selges” eller ”avvises” i den amerikanske debatten, der for og/eller imot barnehjem som et adekvat tilbud fra barnevernets side, ved inngangen til det 21. århundre, utgjør to motpoler hvor salgsargumentet er moderne små enheter med det 20. århundredes kunnskap og forståelse, som så avvises med argumentasjon om hvordan barnehjemmene fungerte ved det forrige århundreskiftet. McKenzie og andre, som

(Boudreaux & Boudreaux, 1999) og (Gells, 1999) er bekymret for den ustabilitet som de mener å registrere i den amerikanske barneomsorgen og mener at barn lider i det lange løp av den favorisering som gjøres av biologisk familie, og som har som følger at dysfunksjonelle familier får nye og nye sjanser, og barna vandrer inn og ut av fosterhjem uten at noen endringer finner sted i biologisk hjem. Man er bekymret for at det ikke kan vises til gode nok resultater av den innsatsen som gjøres rundt biologisk familie.

Sluttkommentar: I de ca 60 år som er gått siden de eldste barna i denne undersøkelsen kom på barnehjem har det skjedd store endringer i ”fagligheten” omkring det å plassere barn utenfor eget hjem. Det har også skjedd endringer i barnehjemmenes funksjon fordi barnas problemer har endret seg. En stadig større andel av barna har *selv* betydelige vansker, mens det tidligere for hovedpartens del var *miljøet* omkring barna som sviktet. Barnas vansker har endret seg i tråd med de endringer som har foregått når det gjelder foreldres relasjoner til hverandre; problemer knyttet til det kulturelle mangfold, i det samfunnet sliter med å tilpasse seg nye etniske grupper, og vi ser økte problem i relasjon til illegale stimulanser, vold og overgrep. De faglige standpunkter har i denne perioden gått fra den ene ytterlighet der institusjonsplassering ble sett på som enbetydende med at barnet gikk til grunne; der barnet med stor sannsynlighet ville ble understimulert kognitivt og emosjonelt, til et mer balansert syn der samspillet med omgivelsene mer og mer dominerer forklaringsbyrden når det gjelder utfallet av plasseringen. Bruken av barnehjem som plasseringsalternativ innenfor barnevernet er gått betydelig tilbake. Norsk statistikk viser at barn og unge under barnevernstiltak i institusjon utgjør ca 10% av alle barn under omsorg.

2.6 ”Kristendom” og barnehjem, som krone og mynt?

Kristendom²² og barnehjem er så tett assosierte at denne assosiasjonen krever et eget teoretisk kapittel. Både på barnehjem og på sanatorium har det kristne elementet gjennomsyret all atferd og alle hendelser på to ulike måter. Den ene handler om at alle barnehjem hadde formålsparagrafer som var tuftet på kristen tro og på å la de ansatte å holde den kristne fane høyt. Den andre handler om at de som ble ansatte i

---

²² ”Kristendom” settes her i anførselstegn for å indikere at det ikke dreier seg om noen særskilt variant av begrepet, men at det er å oppfatte som brukt i dagligtale.

lederposisjon ofte ble ansatt *fordi* at de kunne dokumentere sitt kristne sinnelag, og dernest fordi at de ofte hadde en utdannelse som diakonisse og dermed hadde ”et kall” (se s. 280) forbundet med en forpliktelse til hjelpe mennesker i nød.

Historiske studier av hvordan barneomsorgen har utviklet seg i Norge – og i Europa der ”barnehjemsbevegelsen” oppsto, viser tydelig at det religiøse, kristne utgangspunktet har vært sentralt (Dybdahl, 1984; Fjellbu, 1971; Hagen, 2001; Meumann, 2003; Østerhaug, 1998). I Holland var det på 16. og 17.hundretallet ikke bare et religiøst utgangspunkt for driften av barnehjem, men også barnehjem for ulike religiøse grupperinger (Spaans, 2003). Det var altså viktig å gi hjelp til foreldreløse barn (vanligvis), men åpenbart ikke hvilke som helst foreldreløse barn. Den mellom europeiske ”gründer” August Herman Franckes idéer bredte seg ikke bare nordover til Skandinavia, men ble også utgangspunkt for barnehjemsetableringen både i USA og i England (R. Wilson, 2003).

De barnehjem som barna i *denne* undersøkelsen har kommet fra har vært grunnlagt av en eller annen kristen organisasjon eller bevegelse, eller har vært fundert i et legat hvis formål var formulert i en kristen tradisjon. Frelsesarmeen er et eksempel og ”Waisenhuset” i Stavanger var den siste utpost mot nord av Franckes idéer, selv om Waisenhusfenomenet i seg selv er eldre enn Francke. Kristendommen har derfor blitt en del av ”det daglige brød” for disse barna. Den ble synliggjort gjennom bordbønn og aftenbønn, gjennom religiøse sanger, gjennom obligatoriske søndagsskolebesøk og kirkebesøk, gjennom tilknytninger til Frelsesarmeens aktiviteter og interne andaktsstunder på institusjonen. ”Det kristne” var ikke bare et tilbud, men også en tvang. Å ikke delta i den pålagte aktiviteten førte oftest til represalier.

Crespo har gjort en meget omfattende gjennomgang av waisenhusbevegelsen i Zürich i de to hundreårene mellom 1637 og 1837 (Crespo, 2001). Når det nærmer seg 1800-tallet sier hun:

„Die Religion bildete also weiterhin die Grundlage für Leben und Sitte. Der alltag im Waisenhaus war von gottesdienstlichen Übungen eingerahmt und strukturiert, Morgens und Abends wurde je eine (im Ablauf minutiös vorgeschriebene) Andacht in den Schulstuben abgehalten und die Mahlzeiten wurden mit einem Tischgebet begonnen und abgeschlossen. Pro Woche erteilte der Pfarrer des Waisenhauses insgesamt drei Stunden Religionsunterricht („Catechisation“), jeweils im Anschluss an die ordentliche Schule von 10-11 Uhr. Der Sonntag war – abgesehen von den Freistunden – ganz den religiösen Handlungen gewidmet“.(s.88)

Slik sett, så blir en time på søndagsskolen ingenting. Et stykke på vei må man anta at slik man behandlet barna i det brede lag av befolkningen, slik ble barn også behandlet på barnehjem. Men der er noen paradoksale forhold i relasjonen mellom den filosofi som skulle styre barnehjemmets drift (barnehjemmets formålsparagraf) og gjennomføringen, eller veien til måloppnåelse, som vil være en mer moderne formulering.

Alle barnehjemmene var knyttet til ”det kristne” på flere måter, men først og fremst gjennom sin formålsparagraf eller de hadde en styrer som primært har vært tilsatt ut fra sine ”kristne kvalifikasjoner”, jfr for eksempel (Verpe, 2003) og (Østerhaug, 2003). Kristne kvalifikasjoner hos potensielle fosterforeldre synes også ofte å ha vært det mest utslagsgivende når barn i 1950-årene ble plassert i fosterhjem. Vi behøver ikke å sammenligne med fanatisk religiøsitet, men kun ta utgangspunkt i den kristne grunnsetning om at ”den man elsker tukter man”²³ som en indikator på hva som skulle kunne bli hverdagen i et barnehjem der de voksne ”elsket” barna. Og har man ingen andre kvalifikasjoner som omsorgsarbeider enn det å være kristen, så kan barna like gjerne komme til å havne i klørne på en ubalansert aggressiv kvinne - som i armene på en engel. (Nitti prosent av de tilsatte var kvinner, med tillegg av en dreng eller sivilarbeider). Unntakene er guttehjemmene som kunne være mannsdominerte, med en syerske på loftet og en kokke i kjelleren, men som ikke behøvde å være det. ”Christiania Guttehjem”, opprettet i 1881 hadde, slik jeg leser deres 100 års beretning, aldri noen mannlig styrer. *Styret* kunne derimot bestå av bare menn, hvorav minst en gjerne var prest eller domprost.

Noen steder kunne et barnløst ektepar være tilsatt, men da var arbeidsfordelingen slik at det var hun som sto for den daglige driften og regjerte i forholdet til barna, mens han tok seg av alle de praktiske gjøremål, vedlikehold, osv. Han kunne ha tittel som driftsbestyrer eller sogar inspektør. Det ville ha vært en studie i seg selv å kunne gått gjennom de søknader som kom og den saksbehandling de ble underlagt når en ledig stilling skulle besettes.

Men om barnas opplevelse gjennomgående er slik at de har registrert et misforhold mellom det de voksne sier man skal gjøre og være og det de selv gjør og er, så finnes der unntak. Noen få steder forteller barna at det faktisk var samsvar mellom den offisielle kristendom som ble påberopt og den som ble praktisert i hverdagen.

---

²³ Original tekst i Salomos ordsspråk, kp. 3,11-12, og i Paulus brev til Hebrerne, kp. 12,5-8.

Dette er da knyttet opp mot enkeltpersoner, fortsatt. Det er sjelden en får en samlet institusjonsvurdering fra noen av barna. De fleste av personalet er plassert på en stige ifra godt til ondt. Det er enkeltpersoner som omtales. Men når man leser årsberetninger og jubileumsskrift synes det som om man til enhver tid hadde klart å gjennomføre sine intensjoner.

Det å "tukte" barn har i århundrer vært en del av barneoppdragelsens rutiner (Ariès, 1980). Ikke minst har det i kjølvannet av Franckes lære med sann gudsfrykt og kristelig klokskap som mål vært viktig å få tuktet egenviljen slik at det ble Guds vilje som rådet. Det var før århundreskiftet 1800/1900 stilt få spørsmålstegn ved denne oppdragelsesideologien. I tysk språkdrakt lyder det spesielt strengt når Crespo (op.cit s. 27) hevder:

"Die sittlichen Normen sollten internalisiert werden. Die Kinder mussten lernen, ihre Handlungen und Verhaltensweisen durch Selbsterziehung, die Entwicklung eines Gewissens und die Überwindung des Eigenwillens zu kontrollieren. Wichtigste bürgerliche Erziehungsziele sowohl für Jungen als auch für Mädchen waren Selbstbeherrschung, Willenstärke, Triebregulierung, Pflichtbewusstsein, Disziplin, Ordnung, Gehorsam, Aufrichtigkeit, Anstand, Pünktlichkeit, Ordentlichkeit, Reinlichkeit und Fleiss beziehungsweise Arbeitsamkeit".

I skolesammenheng har ulike pedagogiske idéer passert revy i det samme tidsrom, men når det kommer til oppdragelse har de kristne, i blant sekteriske, idealer rådet grunnen. Thuen (1989) nevner, at helt i fra Augustins dager har barnets egenvilje og onde vilje vært et problem. For Augustin var barnet en liten voksen som kunne straffes etter de samme prinsipper som voksne. Som far så sønn. Da er det forunderlig at samme mann (Augustin) tillegges uttalelser om at man skulle bruke mer tid på å studere barn. For mye av det som hendte med barn ville trolig deres voksne liv bli preget av (Vasta et al., 1992). En forunderlig god innsikt 1500 år før Sigmund Freud. Frelse oppnåes gjennom savn, forsakelse og disiplin. Slik blir du også et "godt" menneske.

Det å skulle være en kristen omsorgsarbeider skulle borge for kvalitet - slik kan det synes ut fra tilsettingspraksis - men hverdagskristendommen fikk en annerledes karakter både på barnehjem og i fosterhjem, så vel som i sanatorier om en skal tro de som har vært der.

En typisk formålsparagraf kunne lyde: (her fra Børnehjemmet i Sandvigen, stiftet 1879) (Sandviken er en bydel i Bergen)

§ 1 "Børnehjemmet i Sandvigen har til Formaal at antage til Opfostring Pigebørn, der enten ere fader- eller moderløse eller paa Grund af Forældrenes Forhold og manglende Evne til at tage sig af dem - kunne betraktes som saadanne, og opdrage dem i "Tugt og Herrens Formaning".(...)

§ 5 "Bestyrelsen vaager over, at Børnehjemmet svarer til sin Bestemmelse og ledes i christelig Aand. Den afgiver aarlig en offentlig Beretning om dets virksomhed".(...)

§ 7 Forstanderinden, der maa være en erfaren christelig Kvinde med godt Vidnesbyrd, maa i alle Dele være den af Bestyrelsen givne Instruks efterrettelig".

Slike utdrag kan vi lese i fra mange formålsparagrafer og de er til forveksling like. Verpe (2003) siterer fra Sunnmøre barnehjem, 1917:

"Sunnmøre barnehjem er en kristelig barmhjertighetsanstalt med det formål at oppta hjemløse barn til kristelig oppdragelse og hjemlig forsorg. .. Bestyrerinden utfører daglig tilsyn, fører bøker over barnenes navn, alder og opptagelse, samt samler dem til daglig husandakt og har ellers at sørge for passende Gudsforkynnelse av anerkjente folk. Hun har mors rett og plikt til å sørge for nøysom oppdragelse. ... Av den øvrige betjening på hjemmet har hun ret til å fordre lydighet" (s.53)

Går vi til Josephine stiftelsen i Stavanger i 1837, så finner vi disse formuleringer:

A. Stiftelsens Hensigt og Virksomhed

§ 1. "Hensigten er at oppdrage fattige Pigebørn til dueelige Tjenestetyende og, saavidt Stiftelsens Virkekreds naaer, at søge at fremme Gudsfrygt, Sædelighet, Arbeidsomhed og Tarvelighet". (...)(...)

§ 4. "Børnene undervises i religion, Skrivning, Regning og de med Hensyn til deres fremtidige Stilling som simple Tjenestepiger for dem nyttige Haandarbeider, saasom at sye Liinsøm, Navnesøm, spinde, strikke, m.v., ligesom ogsaa i enkelte Tilfælde Underviisning kan gives i at klippe og sye simple Fruentimmer-Klæder og i Vævning". (sitert etter (Dybdahl, 1984)

Formuleringene endrer seg "dramatisk", når vi nærmer oss vår egen tid.

Sannsynligheten er stor for at endringene kan være en funksjon av barnevernloven av 1953, men kanskje også fordi vi, i eksemplet nedenfor, har å gjøre med en offentlig institusjon. Når man i Stavanger i 1958/59 laget Plan for Stavanger kommunale barnehjem, (godkjent av Sosialdepartementet, 16.juni 1959) så handlet det om en stiftelse som ble opprettet i 1912 og som opprinnelig også skulle "opdra barnene i gudsfrygt, nøisomhed og flid". Men i 1959 heter det

§ 1.

Hjemmet skal være en erstatning for barnets naturlige hjem, og særlig legge vekt på at barna trives og føle seg trygge. Det skal søke å gi barna like gode oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter (fysisk og psykisk) som et godt privat hjem. Det må sørge for at barna får de opplevelser, inntrykk og erfaringer som er forutsetningen for en normal og allsidig utvikling i naturlig samvær med nabolagets barn.

Hvert enkelt barn har krav på forståelse hjelp og veiledning som det har behov for etter sin alder og sine fysiske og psykiske forutsetninger. (...) Ingen må nytte kropslig refsing. (...) Hjemmet skal hjelpe til å gi barna en kristelig og moralsk oppdragelse og arbeide for å gjøre dem til samfunnsnyttige mennesker.(s.19/20)

Fortsatt slipper man ikke unna den kristne målsettingen (og det behøver ikke å være noe galt med den), men den store forskjellen fra tidligere formuleringer er at det er *barnets behov* som kommer først – eller, *synes* å komme først. I 2004 er også dette barnehjemmet under granskning for overgrep mot barn.

Kristendom i denne undersøkelsen

Det blir gjennom barnehjemsbarna og sanatoriebarna reist spørsmål ved hvordan kristen ånd og kristen atferd har vært kombinert ved de institusjoner hvor de har tilbrakt år av sine liv. En kan, i denne undersøkelsen, gjerne si at ”det kristne” har gjennomsyret all atferd i de fleste situasjoner og som sådan ville den være et fenomen som vanskelig lot seg skille ut som eget tema. Men, om en bruker et enkelt algebrabilde og tenker seg kristendom = a, og andre bokstavuttrykk representerer ulike situasjoner, så blir bildet vårt at: $(ax + ay + az + \dots + an) = \text{livet på barnehjem og sanatorium}$. Men ved en annen form for ”bracketing” enn innenfor fenomenologien så kan en sette /a/ utenfor parentes og få: $a(x + y + z + \dots + n)$. Et slikt forsøk er gjort både for barnehjemsbarnas del (3.3.10) og separat for sanatoriebarnas del (3.4).

I presentasjonen av sanatoriebarnas opplevelser har jeg funnet det rimelig og hensiktsmessig å knytte en utvidet kommentar til en av informantenes funderinger omkring kristendom og atferd – der og da. For mange, men spesielt for denne informanten som har et sterkt kristent engasjement, var denne dimensjonen vokst til et betydelig eksistensielt problem. Min fornemmelse var at dette gjaldt flere, men denne personen satte ord på forholdet på en måte som ingen andre gjorde.

2.7 Metode

2.7.1 Formalia

Et prosjekt som dette krever godkjenning fra flere instanser, slik som antydnet i forordet.

Den første søknaden ble sendt til Regional komité for medisinsk forskningsetikk helseregion III (REK III) som ga sin godkjenning til prosjektet med noen anmerkninger til kontaktskrivet, i januar 2000, etter forutgående korrespondanse og innsendte endringer. Det endelige kontaktskriv for begge grupper er gjengitt i Vedlegg.

Det Kongelige barne- og Familiedepartement, med Rådet for taushetsplikt og forskning som konsultativt organ, har gitt sin godkjenning og dispensasjon for taushetsplikt, samtidig som de stilte særskilte krav til etablering av den første kontakten med barnehjemsbarna. (jfr pkt. 2.8.2)

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste(NSD) har gitt sin godkjenning til gjennomføring og forslag til oppbevaring, anonymisering og sletting av data. Ved brev en nærmere angitt dato har de forsikret seg om at data (lydbånd) er blitt slettet. Lydbånd-backups ble lagret i kodet form (identifikasjon med tall og bokstaver) og kodelisten lå i branssikret skap (safe) inntil det ikke lenger var behov for den. Transkripsjonene ble hver for seg lagret digitalt med eget passord. Ingen andre enn jeg har kjent dette passordet og det har ikke vært skrevet ned noe sted.

Statens Helsetilsyn har gitt sin godkjenning til at Kysthospitalet i Hagavik kunne utgi navn på tidligere pasienter som kunne være aktuelle for prosjektet. Kysthospitalets egne ansatte gjorde denne jobben og sykehuset sendte ut kontaktskrivet. Jeg har selv ikke arbeidet i arkivet.

Med de formelle godkjenninger i orden ble Bergen - og Stavanger Byarkiv kontaktet og likeså Statsarkivet, ettersom dokumentasjon fra Waisenhuset i Stavanger var overført til Statsarkivet i Stavanger. Arbeidet i arkivene er dokumentert i kap.

2.7.2.

Også Sentrum sosialkontor i Bergen og Arna sosialkontor – begge distriktssosialkontor i Bergen - ble kontaktet. Ingen persondata fra disse kontorene ble benyttet.

Siste instans i denne kjeden av institusjoner var Sentralkontoret for folkeregistrering, Kongsvinger Ligningskontor og folkeregister, særregisteret.

Med bakgrunn i de navn som var innhentet fra ovenfor nevnte arkiv gjennomførte Sentralkontoret et søk der 93 av 128 personer ble funnet. Se pkt 2.8.1 for detaljer om de funn som ble gjort på gruppenivå.

2.7.2 Barnevernsarkiv som utgangspunkt for forskning

Denne undersøkelsen har benyttet data fra to sosialkontor(ikke persondata), to byarkiv og et statsarkiv.

Det har vært meget spennende å gå igjennom disse arkiver, samtidig som det har vært frustrerende. Det spennende har ligget i å se hvilke prioriteringer som gjennom et halvt århundre har vært gjort innenfor norsk barnevern; hva man har vektlagt, hvilke hendelser og detaljer i folks liv som man har kjent det viktig å reagere på; hvilke man i raushet og medmenneskelighet har lukket øynene for og hvor byråkratisk virksomheten iblant har vært drevet. Frustrasjonen har ligget i at materialet i langt de fleste saker som har vist seg å bli aktuelle i mitt utvalg har vært fattig på informasjon med hensyn til de kriteriene *jeg* ønsket tilfredsstilt..

I den grad personlige mapper har kunnet spores har disse vært slanket kraftig i forhold til å utgjøre data for ettertidens vitenskap.

Beck (1984) refererer til et internt notat i SSB (84/17) der man stiller seg skeptisk til deler av barnevernstatistikken, men allikevel ikke mer enn at man mener at de finner brukbare data. Størst skepsis er det til sosialstatistikken, der man antar at kvaliteten er dårligere av tre grunner: a) arbeidsoppgaven med statistikk er lavt prioritert, b) nytten kjennes liten, c) motvilje mot å gi klientopplysninger og vansker med å diagnostisere situasjonen, det vil si: gi en klar begrunnelse for hvorfor man gikk til omsorgsovertakelse. Denne vanske eller mulige vegring synes også å ramme herværende undersøkelse – i alle fall når det gjelder å forvanske og forlenge arbeidet med å finne en sikker vurderingsplattform for inklusjon i /eksklusjon fra studien.

Anonymiseringen under saksbehandlingen (korrekt nok som saksbehandling) har gjort det vanskelig å bli helt sikker på hvem vedkommende er, slik at en først i en senere sak det året eller flere år senere, har kunnet fastslå at det *var* NN som den 3/2 1956 ble plassert på Mobergslie barnehjem eller en annen tilsvarende institusjon, og at hun altså er samme person som Mobergslie søker ekstra midler til for å arrangere konfirmasjon i 1964 (eksempelvis).

I den grad det handler om informanter som har vært tatt hånd om av Bergen kommune, har det vært stor hjelp i et fortløpende registreringssystem (Bv.nummer²⁴) som har fulgt barnet i dets karriere. Slike nummer fantes ikke i Stavanger kommune eller ved Statsarkivet i Stavanger.

I Stavanger har man benyttet betegnelsen ”Sak 76/64”, og i det konsentrerte nemndsreferatet kunne det foreligge et fornavn og en fødselsdato, men like gjerne ikke. En måtte da lete seg gjennom flere årganger framover i tid for å finne om det i senere saker dukket opp referanse til sak 76/64. En ville da kunne fastslå at NN var tatt under nemndas omsorg i 1964, men kanskje fortsatt ikke vite navnet på vedkommende. Navn kunne så dukke opp fordi en fant en annen sak, der navn var med i nemndsreferatet og der det samtidig ble henvist til at broren Per, f. 100559 (eksempelvis) var tatt under omsorg i Sak 76/64.

For Stavangers vedkommende lot en del personer seg identifisere ved kryss-sjekking av saker og saksnummer. I Stavanger var svært mange barn plassert ved Waisenhuset i byen. En valgte derfor å supplere med informasjon fra Waisenhusets arkiver slik de var oppbevart i Statsarkivet i Stavanger. Med utgangspunkt i dette arkivet fikk en slått fast eller avkreftet tanker som lesing av nemndsprotokoller i Stavanger byarkiv hadde skapt.

For Bergen kommunes vedkommende gav det fortløpende nummersystem klare identifiseringsmuligheter som Stavangers ”Sak -76/67” ikke gav. Allikevel viste det seg problematisk å finne ut om de potensielle informanter hadde vært på barnehjemmet så lenge som kriteriet krevde eller om de ble rammet av undersøkelsens eksklusjonskriterium ved at plasseringen kanskje var en nødløsning på grunn av at barnet etter hvert hadde utviklet atferdsvansker som nærmiljøet ikke håndterte.

Dette første problemet lot seg delvis løse når en fant at Bergen Byarkiv hadde en håndskrevet økonomiprotokoll som man sentralt må ha benyttet til å registrere kvartalsvise utbetalinger eller dekningsbidrag for barn som var under omsorg. For hvert kvartal var det enkelte barn ført i protokollen med navn og nummer og kostøre.

Gjennom at man i denne protokollen hadde benyttet samme nummersystem som barnevernsetaten selv benyttet, lot barn seg identifisere og en kunne med kvartals nøyaktighet fastslå hvor lenge barnet hadde vært under kommunens omsorg. Noen

---

²⁴ Fortløpende nummerering av barneverns (Bv.) klienter

barn kunne nok ha flyttet og kommet under en annen kommunes omsorg, men slike karrierer har en ikke hatt intensjon om å følge.

Når det så kunne fastlegges at et visst antall barn hadde vært på barnehjem den nødvendige periode, så kunne en gå tilbake til byarkivet og be om å få se de mapper som kunne identifiseres med barnas Bv.nummer. Det viste seg da at mellom $\frac{1}{4}$ og en $\frac{1}{3}$ av mappene ikke fantes. Byarkivet har ingen formening om hvorfor disse mappene ikke fantes. Sannsynligvis dreier det seg om mapper som er blitt sendt videre til andre sosialkontor i samband med at barn flyttet fra kommunen. Innholdet kan også ha blitt flyttet og slått sammen med søskens eller foreldres. Hertil kom noen få mapper som ikke kunne gjennomgås på grunn av mappenes tilstand; de var i ferd med å forvitre. Dernest kommer noen flere mapper hvor det må ha oppstått en eller annen feil i korrespondanse mellom nummer og navn. Mappen med det aktuelle BV.nummer lot seg oppspore, men det viste seg at navnet på mappen var et helt annet enn det som sto i økonomiprotokollen. Når jeg altså forventet å finne Ole Olsen som Bv nummer. 3445, så dukket Bente Bårdsen opp istedenfor, eksempelvis.

Alt i alt ble en sittende igjen med 128 navn som, med stor sannsynlighet tilfredstilte undersøkelsens krav til informanter. Disse navn, med fødselsdato, (for kun *et* navns vedkommende fantes det fullt personnummer) ble sendt som verdipost til Sentralkontoret for Folkeregistrering for å identifiseres med adresser. Det lot seg gjøre å identifisere 93 personer med adresse.

De data som fantes på sosialkontor i Bergen (Bergarhus og Arna), for den aktuelle gruppen, ga kun et par potensielle navn. Disse kommer i tillegg til de 93. Ingen av dem ønsket å delta. Slik ble det tolket at det ikke kom svar på henvendelsen jeg sendte ut. Disse kontorenes saker var i det vesentlige oversendt byarkivet.

Hertil kommer ytterligere to personer i bergensområdet som ble kjent med undersøkelsen via NRK-Hordaland og som selv tok kontakt, samt en person i Stavanger som tilkom ved at han hadde vært og fortsatt var kompis med en som takket ja i hovedutsendelsen.

2.7.3 Det geografiske aspekt

Opprinnelig skulle utvalget utgjøre 30 personer som alle hadde bodd på barnehjem minst 1 år av sitt liv og de skulle komme fra tre forskjellige geografiske miljø: storby, middels stor by og en liten kommune.

Begrunnelsen for dette valget var følgende.: En så muligheten av at det kunne være ulike typer saker i små og store kommuner der, for de sistnevntes vedkommende, barnevernsaker var hyppig forekommende på de ulike sosialkontor, mens det i en liten kommune kanskje ikke var mer en 3-4 saker i løpet av et år og der muligens ingen av dem resulterte i omsorgsovertakelse. Det kunne ha som praktisk konsekvens at når først en sak resulterte i omsorgsovertakelse, så kunne det være temmelig alvorlige situasjoner. Det lå altså i utgangspunktet et håp om å kunne fange dette aspektet. Det skulle vise seg i praksis ikke å være mulig. Utvalget var Bergen, Stavanger, og Haus (nå, Arna) kommuner.

Som eksempel på den store skilnad som har foreligget mellom bykommune og en landsens kommune kan nevnes at en ved gjennomgang av barnevernemndas protokoll i Haus kommune for perioden 1954/58 ikke fant registrert en eneste omsorgsovertakelse og der saker som lignet barnevernsaker i større kommuner, var politimeldinger om barns nasking/tyveri.

Tilsvarende vil det i byer som Bergen og Stavanger i 1958 være meldt rundt 100 saker bare fra politiet, om tyveri, nasking, ramponering, lykte- og ruteknusing, sykkeltyverier med mer. I tillegg vil det hver måned være omsorgsovertakelser, saker om oppheving av omsorg, tilbakeføring, flytting til nytt fosterhjem og lignende. Hertil kommer mange saker (irrelevant for denne avhandling) av typen; søknader om hjelp til klær, utdanning, medisiner, dekning av konfirmasjonsutgifter, ekstra utgifter til klær for barn som skulle plasseres utenfor hjemmet, søknader om plass i barnehager, ansettelse i barnehager, dekning av underskudd i barneverninstitusjoner, med mer.

I særstilling synes å ha stått refusjonssaker og derved saker som handlet om å fastslå hvor en person hadde eller hadde hatt sin hjemstavn. Svært mye tid og krefter har vært brukt rundt om i barnevernet på disse sistnevnte saker – som da også ofte endte til behandling i departementet.

I praksis har det vært meget vanskelig å finne saker som med *sikkerhet* ville la seg inkludere i foreliggende undersøkelse i Haus kommune. Når en så også registrerte den store forskjellen som det var i antall saker mellom de store og den lille kommunen, ble det for meg urimelig å opprettholde ”kravet” om en tredeling av informanter mellom de tidligere angitte kommuneenheter. I den grad en skulle kunne snakke om representativitet i forhold til SSB sine levekårsundersøkelser, så måtte det bli riktigere at Bergen og Stavanger dominerte, m.a.o. at materialet måtte domineres av saker fra de områder som hadde flest av dem.

Et annet argument for å hente data fra ulike geografiske områder og med store og små kommuner har vært ønsket om å unngå at de avgitte utsagn blir farget av forholdene ved et eller to barnehjem.

Begrunnelsen for dette er å finne i en a priori antagelse om at:

a) Ulike miljø (personalgrupper) vil ivareta barn på ulike vis. Dette viser det seg også å finnes forskningsmessig belegg for Tizard (1975), Skattum (1981) og Sinclair (1998).

b) Medieoppslag om barnehjemsbarn som sier seg å ha lidd overlast er sterkere i sin kritikk mot noen enn mot andre barnehjem, Drægebø (2003).

c) Muligheten for at barnevernsmyndighetene i en region vil benytte seg av ett eller noen få barnehjem med overkommelig reiseavstand for å redusere utgifter.

Ved å spre opptaksområdet skulle en kunne få en større representativitet m.h.t. hva barnehjem "står" for.

2.7.4 Inklusjon / Eksklusjon

Denne studien har i utgangspunktet to inkluderende / ekskluderende elementer. Inklusjonselementet var *tid*: Barna skulle ha tilbrakt minst ett, helst 2 år av sitt liv på barnehjem eller tilsvarende institusjon under barnevernets omsorg.

Eksklusjonselementet var *atferd*: I den grad det var mulig å fastsette det, skulle ingen av barna ha blitt plassert i barnehjem på grunn av at de på plasseringstidspunktet hadde utviklet atferdsproblem som hjem og skole ikke rådde med.

A. Atferdsaspektet

Når det gjelder atferdsparameteren så er denne betydningsfull ut fra et rent common sense utgangspunkt som handler om at "vi vet" eller "man vet" at barnehjemsbarn kommer fra vanskeligstilte familier; fra familier som gjerne også kan beskrives som multiproblemfamilier der mange ulike forhold ville kunne være med å skape problemer for barn og også kunne være med å skape problembarn. At det faktisk også er slik, finnes det mange, ikke minst utenlandske, undersøkelser som viser (Colton, 1988b; Jonsson & Kälvesten, 1964; Robins & Rutter, 1990; Rutter, 1989b; Rutter & Madge, 1976). Hagen (2001) anfører også at atferdsvansker hos barna, ble i stadig økende grad henvisningsgrunn til Vergerådene i mellomkrigstiden. Fra å utgjøre

27 % i 1927 økte atferdsvanskene til 50 % i 1939 (s.63). Det statistiske datagrunnlaget er totalt forskjellig i dag og blir vanskelig å sammenligne. Men nedenfor er angitt statistikk fra SSB for nye barn som fikk *tiltak* i barnevernet i 2001. Den kan være sterkt misvisende i forhold til årsak til *omsorgovertakelse*.

Tabell 3 Nye barn i barnevernet etter grunn til å setja i verk tiltak²⁵

Vanskjøtsel	121
Fysisk mishandling	232
Psykisk mishandling	10
Seksuelle overgrep/incest	107
Foreldra si psykiske helse	908
Foreldra sitt rusmisbruk	674
Foreldra har manglande omsorgsevne	729
Foreldra døde	60
Barnet funksjonshemma	118
Barnet sitt rusmisbruk	219
Barnet si åtferd(sosialt avvik, kriminalitet)	1430
Tilhøva i heimen, særlege behov	3896
Anna grunnlag	1556
Uoppgitt grunnlag	1379
SUM	11439

Vi ser her at barn som har mottatt tiltak av barnevernet, og som har mottatt disse av atferdsmessige årsaker utgjør kun 12 % (N=1430). Legger vi til gruppen *Barnet sitt rusmisbruk* kommer vi opp i knapt 15 %. Men så har vi tre store sekker som vi ikke vet noe om: *Tilhøva i heimen, særlege behov*; *Anna grunnlag*; *Uoppgitt grunnlag*, til sammen 6831, som utgjør i underkant av 60 % av det totale antall. Trolig skjuler det seg mange saker både om forhold i hjemmet og om barnets atferd i disse rubrikkene. Det er ikke bare slik at visse familier har større problem enn andre på et gitt tidspunkt eller i en periode, men at denne typen vansker gjerne ”går i arv” i generasjoner, Jonsson (1969) og Rutter(Quinton & Rutter, 1988; 1976) og Vaagen(1973)²⁶. På den

²⁵ SSB(2002) barn med barnevernstiltak, Oslo, Statistisk sentralbyrå

²⁶ Jonsson (1966) innfører betegnelsen ”det sociala arvet” og Quinton og Rutter (1988) snakker om ”intergenerational links”.

annen side er det også slik at barnehjemsbarn ikke *bare* kommer fra vanskeligstilte familier, eller det vi ville kalle multiproblemfamilier.

Ut fra dette vil det ikke være noen overraskelse om en på et gitt tidspunkt i voksenlivet fant at barn av denne type familier levde i en situasjon som i større grad var preget av problemer enn det en ville finne i en hvilken som helst annen familie. Det ville kunne dreie seg om utdanning, økonomi, bolig, sosial/samfunnsmessig tilpasning, kriminalitet, osv.

Dersom et barn skulle bli plassert på barnehjem fordi familien ikke rår med det, eller skolen ikke håndterer barnet i klasserommet eller det barnepsykiatriske helsetilbudet ikke har kapasitet, så ville få bli forbauset om utviklingen bare fortsatte i samme retning som før. Barnehjem er jo heller ingen behandlingsinstitusjon.

Men der er nok av eksempler gjennom tidene på at barn flyttes ut av hjemmet og nærmiljøet fordi at ”det ikke går lenger” og ”ungen må vekk”, mens det det egentlig skulle handle om var å hjelpe et barn til en ”normalisert” livsutfoldelse.

I denne undersøkelsen har en så langt det har vært mulig, ut fra de foreliggende arkivdata, søkt kontakt med personer som ikke skal ha utviklet atferdsvansker og blitt ”vanskelige unger” før de kom på barnehjem. Barnehjemmet skal – teoretisk sett – være et alternativ til biologisk hjem og ikke alternativ til en behandlingsinstitusjon.

Det har med andre ord vært ønskelig å få som utgangspunkt at barnehjemmet skulle ta over der hjemmet - av mange ulike grunner - sviktet. Barnehjemmet kom inn der det forelå omsorgssvikt i ordets videste betydning.

Det har i denne undersøkelsen kunnet dreie seg om ”mor død, far reiser til sjøs”; ”far død, mor må arbeide”; ”ung mor med barn født utenfor ekteskap, er blitt utstøtt hjemme, får ikke ha barn på den hybelen hun har fått”; ”familien har ikke plass til flere barn”; ”drikk og hor i heimen”; ”mor forsvinner i perioder fra hjemmet, fars adresse ukjent”; ”far drikkfeldig, mor innlagt på psykiatrisk sykehus”; ”husbråk, mor arrestert for fyll”; ”mor skilt på grunn av brutalitet, husvill, på rekonvalesens”; ”mor tatt overdose”; ”mor har kraftige alkoholproblemer, suicidal, innlagt på kur”.

I den grad en har funnet begrunnelser av ovennevnte slag og samtidig indikasjoner på at barnet har tilbrakt 2 år eller mer på institusjon, så har vedkommende blitt kandidat for denne undersøkelsen dersom det ikke samtidig har foreligget indikasjoner på at barnet hadde utviklet ”atferdsvansker i noen grad”. Atferdsvansker i noen grad betyr at barnet vagabonderer, skulker skolen i stor grad, hentes ofte ut fra miljøer med eldre barn der alkoholbruk, narkotikabruk og kriminalitet har vært kjent;

at barnet gjentatte ganger har vært grepet av politiet for kriminelle handlinger, at barnet prostituerer seg, at barnet jevnt over unndrar seg voksnes omsorg og krav.

På den annen side har det ikke vært meningen å velge ut en gruppe barn som er ”feilfrie”.

Det er allmenn kunnskap at barn prøver ut sine omgivelser, at barn i en periode kommer sammen med kamerater som trekker dem med på aktiviteter som ikke aksepteres av voksne eller lovens håndhevere eller at man gjør ting som kan gå ut over andre barn uten at dette får varige konsekvenser. Barn som har vært plassert på barnehjem minst 2 år og som har vært innblandet i nevnte type aktiviteter, enten før eller under barnehjemsoppholdet, ville allikevel komme med i undersøkelsen.

Denne bedømmingen har vært gjort som en type ”banalitetsvurdering”. Det innebærer at en har sett på sakens natur som så banal og til dels meningsløs at det vil være urimelig å kategorisere den som kriminell eller ond, utført i den hensikt å skade andre. Vurderingen har også vært foretatt i forhold til formuleringen i den bekymringsmelding som har gått fra politiet til barnevernet.²⁷ Slike meldinger kan ha vært av typen; ”stjålet hermetikk på hermetikkfabrikk”; ”stjal seks høner for å få lov til å være med i en robåt, hønene kom til rette og ble tilbakelevert”; ”innbrudd på mekanisk verksted, tok med seg flere oljetrykksventiler”; ”epletyveri”: ”kastet årer og utstyr på sjøen”; ”tyveri fra vesker”; ”låntok moped”: ”knust glasset i brannmelder”; ”hengte bakpå buss” (vinterstid) etc.

Det er min oppfatning at et realistisk syn på hvordan barns hverdag ser ut må inkludere denne type hendelser uten at man derigjennom ”ser” kriminalitet eller forløperne til atferdsvansker som noe som tegner seg som mønster og typiske trekk hos barnet.

Det vil kanskje synes unødvendig å legge et slikt ekskluderende element i den type undersøkelse som dette *har blitt*. Hovedbegrunnelsen for å innføre kriteriet ligger i det som var undersøkelsens utgangspunkt, nemlig et studium av livet *etter* barnehjemmet.

I det perspektivet ville det være av stor betydning å ha kunnskap om hvorvidt et barn allerede før barnehjemsplasseringen hadde utviklet avvikende atferd eller deltok i kriminelle handlinger, dersom det skulle vise seg at personen *etter* barnehjemsoppholdet levde et liv der dette var vesentlige elementer. Dersom en skulle våge seg ut

---

²⁷ Om mindreårige som har vært pågrepet av politiet går det automatisk melding til barnevernet.

på spekulasjoner om hvorvidt barnehjemsopphold kunne føre til sosialt avvikende atferd etter utskrivning, vil det etter min oppfatning være nødvendig å kjenne til hva som i sin tid var ”inngangsbilletten”. Denne eksklusjon har vært foretatt i den grad det har funnets klare indikasjoner ut fra journaldata. Dersom slike opplysninger ikke har vært tilstede, er dette tatt som indikasjon på at barnet ikke kom på barnehjem fordi omgivelsene; foreldre, skole eller politi ønsket barnet fjernet fra sitt daglige miljø.

B. Barnets alder ved plassering og tid tilbrakt på barnehjem

Forskningen på effekten av tidlig atskillelse mellom mor og barn regnes å ha startet med Spitz sine undersøkelser av krigs- og etterkrigstidens barnehjemsbarn og hans presentasjon av begrepet ”anaklitisk depresjon” Spitz(1945; 1946; 1946). Ulike arbeider av samme type trakk de samme konklusjoner om det de så.: Barnas psykiske tilbaketrekking, deres mentale isolasjon, spisevegring og fysiske stereotypier, ble tilskrevet dels selve det fenomen at man ble fjernet fra sitt biologiske opphav og dels den manglende stimulering. Det siste ble regnet å ha sammenheng med pleiefaktoren og med den manglende *forståelse* av betydningen av tidlig stimulering.

Atskillellesdepresjonen og en nærmere beskrivelse av dens ulike faser er omtalt i mange senere studier (se Ridgers, 1990; Robertson & Robertson, 1971; Rutter & Quinton, 1984),(M.D. Ainsworth, 1963; M.D. Ainsworth, Bell, & Stayton, 1974). Andre bidrag til forståelsen av de involverte prosesser kommer for eksempel fra Bowlby (1957; 1969; 1973), Winnicott(1986) og Smith (1995; 2002). Gjennom disse studiene er vi blitt kjent med begrepene ”tilknytning” , ”separasjon”, ”hengivenhetsutvikling”; “bonding” og “holding” og ”good-enough-mothers”.

Med basis i denne type undersøkelser vil en kunne framsette følgende hypotese: Jo tidligere barnet kom på barnehjem og jo lengre tid barnet har tilbrakt i institusjon, desto mer ”skadet” vil det være, og desto større vil sjansen være for at en vil finne voksne mennesker som i dag vil hevde at barnehjemsoppholdet i ulik grad har ødelagt deres liv. En slik hypotese vil være i tråd med etterkrigstidsforskningen og samtidig i tråd med det meste som er framkommet av ”tabloid” kunnskap om emnet, det vil si om forholdene slik denne type saker ofte presenteres i avis og bildemedia.

Et år vil i denne sammenheng kunne synes lite. På den annen side vil 1 år i et lite barns liv, for eksempel i perioden 1-2 år eller fra 2-3 år kunne representere et basalt brudd med barnets biologisk opphav og, til da, psykologiske foreldre, (Maluccio, Fein,

& Olmstead, 1986), og dermed også brudd i den viktige perioden for tilknytning mellom barn og foreldre.

Praksis viser at om du spør menneskene omkring deg om de kan fortelle hvordan de hadde det i perioden mellom 1 og 2 år eller mellom 2 og 3 år, så vil knapt noen kunne gjøre det. (Se kap. 2.10 om hukommelse, side 90)

Noen vil kanskje kunne etablere en type ”flash back” der ett eller noen få bilder kan dukke opp, og kanskje ville noen, ved hjelp av ulike psykologiske teknikker, kunne frambringe noe mer. En slik ”dybdeboring” ligger utenfor denne undersøkelsens ramme.

En vesentlig grunn til at barn i de aldersgrupper som er nevnt ovenfor ikke vil kunne bidra med kunnskap fra denne perioden av sine liv, vil være at de fleste barn bare vil ha utviklet rudimentære språkferdigheter. Dermed vil de verken ha ord eller begrep for den dominerende emosjonelle tilstand som så skulle kunne formidles til andre. En annen vesentlig grunn er at det som barnet på et senere tidspunkt husker, i stor grad vil være avhengig av at voksne har vært med og ”tolket” situasjonen og dermed både satt ord på, men også *snakket om* det som hendte. Se Tessler (1994). I vår sammenheng kan vi nesten se bort fra at barna hadde noen å snakke med om det som hendte dem. Den ”kunnskap” som man sitter inne med fra disse perioder av ens liv vil være av emosjonell art og i stor grad høre til ens ubevisste liv.

Derimot så vil et år mellom seks og sju år eller mellom åtte og ni år kunne representere 365 dager med sterk bevissthet om at han/hun er borte fra mor og far, en sorg og en lengsel som ikke vil ta slutt, og en periode der ingen andre oppleves å være gode nok (Robertson & Robertson, 1971). Eller barnet vil ha en periode med fred og forutsigbarhet; en periode med omsorg og varme der barnet blir sett og akseptert; en periode da klærne er rene og hele; en periode da skoleranselen inneholder både bøker og skolemat, og en gryende visshet om at slik vil det være i morgen også. *Et* år vil derfor, for et bestemt barn i en bestemt periode av dets liv kunne være en mer enn lang nok periode til å kunne registrere hva barnehjemmet har betydd av positive eller negative erfaringer.

Ambivalensen mellom å søke effekten av det helt tidlige skillet fra de biologiske omsorgspersoner og å vente til barna har nådd en slik alder at de sikkert kan sette ord på sine opplevelser og følelser, er blitt ”løst” gjennom å ikke lage noe spesielt krav til når barnet skulle være kommet *til* barnehjemmet. Begrunnelsen ligger i den dobbeltoppgave som barnehjemmet alltid har hatt:

- Å ta seg av barn fra spedbarns- og nyfødthetsperioden
- Å ta seg av barn som har vært utsatt for omsorgssvikt på et hvilket som helst senere tidspunkt så lenge en er definert som barn, etter loven.

Gjennom at jeg i utgangspunktet ikke visste annet om de potensielle informanter enn hvor lenge de hadde vært på barnehjemmet (utgangspunktet var et løpenummer eller et saksnummer) så ville jeg trolig ende opp med en blanding av tidligplasserte og senere plasserte barn som et slumpmessig resultat.

For de yngste barnas vedkommende (0-5 år) skulle en kunne få fram data som handlet om barnehjemmets evne til å ivareta små barn og gi dem en basal, trygg og god omsorg. For de eldste vil en kunne få informasjon om i hvilken grad barnehjemmet har vært i stand til å gi en *alternativ* omsorg. Med andre ord; gi omsorg til barn som på forhånd er bevisste på den omsorgsform de allerede har, og dermed kunne reagere så vel positivt som negativt på å skulle fjernes fra eget hjem og egne foreldre. Dersom en person ikke har klare minner om en vanskelig tid da vedkommendes behov ikke ble dekket og at tapet av mor og far kjentes sårt, så kunne en sannsynliggjøre at barnehjemmet hadde utøvet sitt ansvar på en forsvarlig måte.

Til dette vil en kritisk kunne innvende at barnet har fortrenget hele sin oppvekst og idylliserer oppholdet på barnehjemmet, en kompensasjon fordi vedkommende har funnet alt så traumatisk. En slik innvending vil ikke kunne avvises, men den vil på den annen side kunne gjøres gjeldende overfor hvilken som helst forskning som handler om intervjuer, livshistorier/ narrativer. I mange tilfeller vil en kunne oppnå en viss validitetskontroll gjennom de opplysninger som andre, som var tilstede på barnehjemmet i samme periode, kan gi.

I denne undersøkelsen har en, som endelig beslutning, funnet å ville ha med personer som har tilbrakt minst 2 år av sitt liv i barnehjem. Denne utvidelsen med 100 % i forhold til den opprinnelige intensjonen er gjort for å øke studiens validitet.

Validitetsforbedringen ligger på to felt:

1. Vi får en økning av den periode som informanten kan hente sin informasjon fra, hvorigjennom sjansene minsker for at den informasjon vi får ut er av mer tilfeldig eller episodisk art. Det tenkes her på personens minnetilfang, altså det fenomen at personen eksempelvis har tjue istedenfor ti episoder å henvise til.

2. Sjansene for at den informasjon vi mottar skal være preget av en tilfeldig miljøtilstand, minsker. Med det tenkes på at dersom et barn har vært på et bestemt barnehjem i en periode "a" som varte 1 år, så kunne for eksempel personalskifte i neste

periode, ”b”, ha gitt barnet helt andre opplevelser. Ved å inkludere periode ”b” i barnets erfaringsgrunnlag øker vi sjansene for at det barnet refererer representerer en ”virkelig” og ikke en ”uvirkelig” eller tilfeldig tilstand i barnehjemmets funksjon. En slik ”tilfeldig” tilstand vil kunne gå begge veier med hensyn til hvor ”godt” eller ”dårlig” barnehjemmet fungerer. På den ene siden kunne barnet fått en meget god opplevelse gjennom at det var på barnehjemmet et år med et velfungerende personale som hadde barna i fokus, og på den annen side kunne like gjerne det motsatte ha vært tilfelle.

2.7.5 Sanatoriebarna: Tuberkulosebarn som ”kontrollgruppe”.

Undersøkelsen i relasjon til barnehjemsbarna trenger ingen kontrollgruppe. Det er ingenting som skal kontrolleres. Det handler ikke om noen eksperimentell situasjon der noen barnehjemsbarn har fått en type behandling og noen har fått en annen – systematisk.

Jeg har imidlertid hatt et ønske om å se om den virkelighet som presenteres som barnehjemshverdagen kanskje også skulle finnes andre steder. For det er et faktum at vi gjennom årene har hatt andre typer institusjoner som *i prinsippet* har hatt samme funksjoner vis a vis barna. Likhetene har vært: a) fjerning fra biologisk hjem; b) oppfostring av fremmede mennesker; c) varierende, til dels svært liten kontakt med biologiske foreldre under oppholdet.

Forskjellene framkommer ved at a) barnehjemsgruppen er fjernet på grunn av direkte eller indirekte omsorgssvikt fra foreldrenes side – indirekte, for eksempel ved at far eller mor dør; b) sanatoriegruppen fjernes fra hjemmet på grunn av egen sykdom. Effekten, ytre sett, før forskningen starter, synes å ville bli den samme. Og mitt spørsmål er – *blir* den det? Vil nærmere undersøkelser kunne vise at barna har hatt identiske eller ganske like opplevelser mht til det å være barn – langt hjemmefra, eller har disse ulike typene av institusjoner tatt vare på barna på, kvalitativt sett, helt forskjellig vis? Når *en* type institusjon har som primær oppgave å gi barna en omsorg som de for tiden ikke kan få hjemme, og den andre typen primært skal gi medisinsk behandling, blir da dette to vidt forskjellige omsorgssituasjoner, eller viser de seg, i virkeligheten, å bli ganske like? Vil den medisinske behandlingen bli dominerende og ”barnet” glemt eller tilsidesatt, eller vil man se helheten og den isolasjon barnet er satt i, i forhold til tapet av foreldrene og slik kunne gi barnet en totalomsorg på sykehuset?

Innenfor et kvantitativt paradigme ville en slik situasjon som er skissert ovenfor kunne kalles et kvasiekperiment, med et non-ekvivalent kontrollgruppedesign (Campbell & Stanley, 1972). Dette er et ikke uvanlig design i pedagogisk forskning for eksempel der to ulike skoleklasser studeres og bare den ene gjennomgår en bestemt type opplæring og der man på forhånd ikke har gjort noe spesielt for å matche klassene. I vår sammenheng ville det nok være uriktig å kalle det et ”kontrollgruppe design”. ”Testen” ligger i å se om *institusjoner* tar seg av barn på lik eller forskjellig måte uttrykt gjennom barnas opplevelser. En *á priori* antagelse vil være at å bli fjernet fra hjemmet, oppfostret av andre og avskåret fra en jevnlig kontakt med biologiske foreldre eller andre nære slektninger, vil gi like eller lignende opplevelser for barn dersom *de voksne* i institusjonen forholder seg til barna på lik eller lignende måte.

Jeg har derfor valgt å studere dette nærmere med en gruppe som er ca 1/3 av barnehjemsgruppens størrelse.

Etter min vurdering finnes det tre typer institusjon som i forhold til barnets livssituasjon skulle virke på samme måte:

- a) tuberkuloseinstitusjon (sykehus),
- b) astmainstitusjon (sykehus),
- c) polioinstitusjon (sykehus).

Institusjoner for psykisk utviklingshemmede vil naturlig nok også kunne sies å tilfredstille kravene om fjerning fra eget hjem, flytte til institusjon og oppfostres av fremmede og så å ha liten kontakt med egne foreldre. Også barn på internatskoler vil en kunne si er i samme situasjon. Men for alle disse kommer det andre, og store vansker som skal håndteres samtidig; som for eksempel nedsatt mental funksjon, døvhet, blindhet, atferdsvansker - store barrierer som allerede i utgangspunktet nødvendigvis vil komme til å skape relasjonelle vansker for barna.

Barn på sykehus - og som har oppholdt seg der i lang tid - ble derfor det eneste reelle valget når barnehjemsbarn skulle sammenlignes med en annen gruppe barn oppvokst utenfor eget hjem.

Av praktiske grunner ble tuberkulosesykehus valgt.²⁸

---

²⁸ Hagavik Kysthospital, ca 3 mil sør for Bergen, var et av flere kysthospital i Norge som behandlet tuberkuløse barn og voksne. Sykehuset er i dag et spesialiserte sykehus innenfor ortopedi i Helseregion Vest.

2.8 Gjennomføring

2.8.1 Barnehjemsbarna

Kriteriene for inklusjon er behandlet ovenfor. Etter endt arkivarbeid satt jeg igjen med 128 personer som kunne være aktuelle informanter. Ettersom jeg av ulike grunner kunne forvente et forholdsvis stort frafall hadde jeg ikke noe ønske om å foreta noen prioritering på dette tidspunkt. En slik prioritering ville kunne bli kraftig forskjøvet etter at Sentralkontoret for folkeregistrering hadde kjørt de aktuelle data for å spore personene på listen.

Listen kom tilbake med opplysninger om 93 personer, og regnskapet for frafall og beholdte, potensielle informanter kan leses fra tabell 4 og tabell 5.

Tabell 4 Resultat av gjennomført søk i det sentrale folkeregister.

Søk i register	Menn	Kvinner	Totalt	Prosent
Funn i komm.- og statsarkiv	56	72	128	100
Identifisert m.adr i inn/utland	42	51	93	73
Kan ikke oppspores (*)	3	17	20	15
Død (*)	7	1	8	6
Pt ikke registrert bostedsadr.	1	1	2	1,5
Utvandret uten kjent adr.	1	1	2	1,5
Dubletter	2	1	3	2,5
Totalt	56	72	128	99,5

Et par aspekter(*) ved denne tabellen kan studeres nærmere og mane til ettertanke: Det er mer enn fem ganger så mange kvinner som menn som i dag ikke lar seg registrere noe sted i landet. Det er imidlertid uklart hva en slik skilnad kan bero på. Vi kan utelukke dødsfall og navneskifter ved ekteskap likeså vel som emigrasjon, dersom disse endringer i status har vært rapportert til det offentlige. På et eller annet tidspunkt har disse kvinnene ”gått under jorden”.

Det er sju ganger så mange menn som kvinner som er døde i denne perioden i denne gruppen. Tallene er små, totalt, men kan indikere at mennene i denne gruppen har levd et hardere liv og har hatt vanskeligere for å klare seg. Tallene kan være et lite

statistisk bilde som svarer til de utsagn som mange barnehjemsbarn (først og fremst menn) kommer med når vi snakker om hvorvidt de iblant treffer eller er sammen med noen av dem de var på barnehjemmet med. De svarer da: ofte: ”nei, - og eg vet at mange er døde”. Men det blir vanskelig å sammenligne med offentlig statistikk og dødsrater siden tallene her er så små.

Et tredje aspekt er studiet av dødsalder. Den er ikke anført i tabellen over, men oppgies av det Sentrale folkeregister for hver av de omsøkte personer som er død. Når en sammenstiller tallene framkommer et gjennomsnitt på 48.6 år for gruppen, med en spredning fra 16 til 58, og med en median på 32 år. I gruppen ”døde” har man altså en dødsalder som nærmer seg *halvparten* av hva som er tilfelle i den norske befolkning. (Jfr Velds funn ovenfor for barnevernets klienter, se s. 35)

Vi ser også at vi ikke finner den tradisjonelle overvekten av gutter som det vanligvis er når vi undersøker fenomen som innebærer noen form for avvik av atferdsmessig art. *Her* er kvinnene i overvekt i noen grad – 56 % mot 44 %. At kvinner er i flertall vil i utgangspunktet kunne henge sammen med at det på landsbasis har vært opprettet flere hjem for piker enn for gutter, men forskjellen er også så liten at den kan være tilfeldig. Frafall av ulik type gjør at forholdet blir 55 % mot 45 % også *etter* folkeregistersøket.

De personer som ble oppsporet og funnet med adresse, befant seg i følgende områder:

Tabell 5 Geografisk fordeling av potensielle informanter

Bergen / Hordaland	41
Stavanger / Rogaland	28
Nord for Hordaland	3
Østlandet	19
I utlandet m/adresse	2
Totalt	93

Denne fordelingen var svært fordelaktig av praktiske grunner og muliggjorde stasjonering på tre hovedsteder – Bergen, Stavanger og Oslo – med mindre reisestrekninger fra disse til vedkommendes bolig eller avtalt sted.

Ved første invitasjon ble det sendt 45 brev, ut fra et forventet frafall på 30 %. Dette var mer en overoptimistisk enn en realistisk forventning, ettersom erfaring (Eikeland, 1993) hadde vist at en ble *sittende igjen* med rundt 30 %, altså et frafall på rundt 70 %. Ca. 30 % er det frafall en må forvente om en sammenligner med de statlige levekårsundersøkelsene. Ved andre undersøkelser der helse og sosiale forhold har vært satt under lupen, (spørsmål om holdninger) har jeg sett svarsangivelser på ca 50% (Leganger & Kraft, 2003). En svarsprosent på 30 synes derfor rimelig når en kontakter en populasjon med definerte problem. Utvalget av disse 45 (av 93 mulige) ble foretatt på følgende basis:

I databasen (Access) der alle var lagt inn ble det generert en spørring om en oversikt over ”Alder ved plassering” kombinert med ”Antatt oppholdstid”. En fikk da følgende resultat:

Tabell 6 Informanter fordelt etter alder ved plassering og år tilbrakt på barnehjem

Alder ukjent	1 år	2 – 4 år	5 – 9 år	Alder ≥ 10 år
9	18	27	27	12
Gjennomsnittlig oppholdstid for hver alderskategori(år)				
	6,6	7,4	5,3	4,9

Det skal her skytes inn at tallene i Tab 6 var høyst usikre, i tråd med annen informasjon fra barnehjemsarkivene. De viste seg også senere, for enkeltpersoner, å inneholde betydelige feil, spesielt når det gjaldt oppholdets lengde.

Ettersom en ikke ville ha noen som helst kontroll over hvordan det endelige materialet ville se ut hva angår tidspunkt for plassering og oppholdstid i institusjonen, valgte en å ta utgangspunkt i relasjonen mellom de 4 kategoriene: 50 % av 18, 27, 27 og 12, når oppholdstiden hadde vært 3 år eller mer. Antallet ble da 42. Dette tallet ble supplert med 3 personer fra gruppen hvor alder ved plassering var ukjent. Totalt 45 personer. Ved frafall ble det supplert med nye brev fra samme kategori som den uteblitte tilhørte.

Trettisjupersoner svarte positivt ja. To av disse lot seg ikke kontakte i ettertid og et bånd måtte avskrives på grunn av dårlig lyd kvalitet. Skjebnen ville at tre personer

kom til ved ”ryktespredning”. Trettisju personer fordelte seg i den endelige undersøkelse slik:(Tab.7.)

Tabell 7 Endelig fordeling - Informanter fordelt etter alder ved plassering på barnehjem

Alder ukjent	1 år	2 – 4 år	5 – 9 år	Alder ≥ 10 år
0	6	13	17	1
Gjennomsnittlig oppholdstid for hver alderskategori(år)				
	11,0	9,8	6,6	5

2.8.2 Utsendelse av invitasjon til deltakelse

Ved Barne og Familiedepartementets dispensasjon fra taushetsplikten heftet en klausul om at den første kontakten med informantene skulle taes av barnevernet. Dette var en klausul som skapte problem for meg på to plan.

Det første refererer til pilotundersøkelsen der jeg fant at det at henvendelsen kom fra et sosialkontor klart påvirket motivasjonen til å ville delta, på en negativ måte (sett med mine øyne). Personen selv eller pårørende hadde åpenbart sterke følelser rettet mot sosialkontoret og takket derfor nei til deltakelse. Min primærreaksjon var derfor at denne klausulen kunne føre til et unødig stort frafall. Opplevelsen gikk på at dersom henvendelsen hadde kommet fra nøytralt hold, så ville man ha akseptert å gå med i undersøkelsen.

Det andre var at denne klausulen skapte praktiske problem med hensyn til det å bestemme hva/hvem i denne sammenhengen som var ”barnevernet”.

Grunnen til dette er at mange informanter hadde historier bak seg der barnevernet på ”Sted 1” tok omsorgen for barnet. Barnet ble plassert i en annen kommune (”Sted 2”) der et nytt barnevern tok over. Barnet kan videre har flyttet i fosterhjem på ”Sted 3” der et tredje barnevern førte tilsyn. Personen bor i dag et fjerde sted. Spørsmålet blir da: hvem er barnevernet i en slik sak?

Usikkerheten omkring dette førte til en søknad til departementet om fritak fra denne klausulen. Svaret var negativt. Resultatet ble at Bergen kommune ved sosialsjefen ved Sentrum sosialkontor og Stavanger kommune ved Avd. for Oppvekst og Levekår sto for utsendingen av det første kontaktbrevet.

2.8.3 Tuberkulosebarna

Ved Kysthospitalet i Hagavik ønsket fagseksjonen selv å gå gjennom arkivene for å finne mulige informanter og selv også ta første kontakt. Men ettersom man ikke vurderte å ha ledig kapasitet for dette ble starten for denne intervjurunden utsatt til våren 2002.

Kysthospitalet ble bedt om 30 navn på personer fra perioden 1940 til 1955 som hadde vært inneliggende i minst 2 år og der alle var født i omtrent samme periode. Ettersom Kysthospitalet var et sykehus (i motsetning til et *barnehjem*) måtte jeg sikre at de personene som ble valgt også hadde vært barn eller unge i den perioden de hadde vært pasienter. Det var grunn til å tro at en mye større prosent av de spurte ville si seg villig til å delta i en undersøkelse som dette, enn hva som var antagelsen for barnehjemsbarna. Men med et frafall som i min pilotundersøkelse ville jeg med beholdte 30 % sitte igjen med 10 personer. Resultatet ble 15 som alle bodde i Bergen eller mellom Bergen og Stavanger. Det endelige antall ble imidlertid 11 fordi en lå på sykehus i den aktuelle perioden, en viste seg å ha vært nesten voksen ved innleggelsen og ble derfor utelatt og to var så små under oppholdet (under 2 år) at de husket ingenting av betydning.

2.8.4 Gjennomføring av intervju

For alles vedkommende ble intervjuet gjennomført på den intervjuedes hjemsted, og i hovedsak i vedkommendes eget hjem. Fire intervju foregikk på mitt kontor, ett foregikk på en kafe og ett i en leilighet som jeg leide i Stavanger for å kunne stille rom til disposisjon dersom noen ikke skulle ønske å ta imot meg i sitt hjem.

Intervjuene ble gjennomført høsten 2001 og våren og høsten 2002. De varte ifra 45 minutter (*et* intervju) til 4½ time, med en gjennomsnittlig lengde på ca 1 time og 40 minutter.

Intervjuet var i sin form ustrukturert. Det vil si at det foregikk som en samtale som skulle handle om livet på barnehjemmet. Den intervjuedes historie skulle utgjøre forskningsobjektet. Få av oss vil klare å snakke sammenhengende om hele sin oppvekst. Det vil ikke være nok å gi et stikkord og så etter to timer slå av båndspilleren. Det var derfor nødvendig å stille spørsmål både av oppklarende art og

for å drive historien videre. En viss fokusering på båndspilleren var det nok initialt, men den ble fort oversett.

Samtaleguiden, slik den ble antydnet for REK III så slik ut:

Historisk tilbakeblikk, oppvekstforhold:

- forhold til familie
- forhold til skolegang og lærere, sosiale vansker, fagvansker, etc
- eventuelt forhold til det å bli plassert i spesialscole
- idé om situasjonen som skapte barnehjemsbarnet

Spesielle opplevelsesaspekter:

- det å være barnhjemsbarn, det som sitter igjen av barnehjemsoppholdet
- forholdet *i dag* til det være tidligere barnehjemsbarn
- forholdet til den eller dem som skapte den situasjon at barnet kom på barnehjem
- oppfatning av oppholdets betydning for videre livskarriere som, arbeid, familie, bosted
- problemer av ymse slag

En stor del av barnehjemsbarnets liv var fanget opp av det spørreskjema som skulle kartlegge de demografiske data. Det ga et totaltbilde av situasjon fram til dags dato, men data er ikke benyttet i dette framlegget med den begrunnelse som tidligere er gitt med utgangspunkt i at studien forandret karakter fra å være en om livet *etter* barnehjemmet til å bli en om livet *på* barnehjemmet. Det er et delvis overlappende forhold mellom de to kategoriene ”oppvekstforhold” og ”spesielle opplevelsesaspekter”.

For sanatoriebarne ble utgangspunktet det samme, dog med en forskyvning mot sanatorieoppholdet istedenfor barnehjem og et mye mindre fokus på forholdet i familien før plassering på sanatorium ettersom det var *sykdommen* som sendte barna på sykehus. Under *samtalen* ble imidlertid ofte forholdet til familien slik det utviklet seg under oppholdet og etterpå gjenstand for behandling.

Opptakene ble gjort på en Sony IC recorder, ICD-MS1 (digitalt opptak), med klassisk analog backup med lydbånd på en Sanyo TRC 5880. Det innspilte intervju ble overført til PC via en Sony 16 MB Memory stick og siden avspilt og transkribert fra PC via Sony's software Voice Editor.

Intervjuene foregikk, så langt intervjuer kan bedømme det, i en rimelig avslappet atmosfære, mange ganger med en kopp kaffe og ”noe å bite i” og i de aller fleste tilfeller kun med informanten til stede. I noen tilfeller var vedkommendes

ektefelle/samboer også til stede eller i nærheten, og i tre tilfeller har søskenpar vært intervjuet sammen. Ut over dette har medlemmene i to søskengrupper vært intervjuet hver for seg.

I intervjuperioden var Granskingsutvalget i Bergen i gang med sitt arbeid, og dette var publisert i media. Noen av de intervjuede barnehjemsbarna lurte på om jeg kom fra dette utvalget.

2.8.5 Respons og frafall

Brevene ble sendt ut puljevis, det vil si at etter at de første 45 var utsendt ventet jeg tre uker før 10 ny brev ble sendt, og deretter 10 nye. Selv om forventningen om et stort frafall var til stede – slik resultatet fra pilotprosjektet tilsa, så tok jeg allikevel ikke sjansen på å bli sittende med 40-60 respondenter hvorav jeg kanskje bare ville kunne besøke halvparten. Å måtte si: ”Takk, men jeg makter ikke å besøke deg allikevel”, så jeg på som et skrekkbilde som ville være likt med å holde folk for narr. Jeg ventet derfor de tre ukene for at mottakerne skulle få anledning til å tenke seg om og vurdere hvorvidt dette var noe de ville være med på. Noen brukte de tre ukene, noen svarte dagen etter brevet var mottatt og noen brukte mer enn de tre ukene. Det førte til at flere uker etter at jeg hadde sendt de siste brevene var jeg sikker på at jeg ville sitte igjen med ca 20 respondenter. Men så kom det svar fra flere i fra de første utsendelsene.

I pilotprosjektet ble den positive responsen på 30 %. Dersom jeg ønsket å snakke med 30 personer og forventet en positiv respons på 30 % på utsendelsene, så måtte utgangspunktet vær minst 90 navn. Erfaringen fra pilotprosjektet, så vel som alminnelig kunnskap om folks liv tilsa at i en periode på 40 år så vil en viss andel personer forsvinne ut av folketallet ved at de dør på grunn av sykdom eller ulykke; ved at de emigrerer, eller ved at de ikke følger de statlige rutiner for flytting og navneendring.

I et finmasket og gjennomorganisert samfunn som det norske skulle en ikke tro at det sist nevnte fenomen skulle kunne eksistere, men det gjør det. For å kompensere for dette potensielle frafallet ble 128 navn samlet inn før listen gikk for kontroll i Sentralkontoret for folkeregistrering. Som det vil ha framgått fra Tabell 4, ga utkjøringen ved Sentralkontoret 93 treff med adresse.

Hva kan det endelige frafallet skyldes?

Et sikkert svar på dette vil en aldri kunne få. Når en ikke mottar svar så kan en heller ikke spørre: ”hvorfors”? Det var aldri aktuelt å purre på uteblevne svar eller sende en form for kontrollspørsmål som kunne returneres anonymt der en bare spør: ”Dersom du ikke ønsker å delta i undersøkelsen, kan du allikevel fylle ut og returnere slippet nedenfor i den vedlagte, frankerte konvolutten”? Dette ble gjort i pilotundersøkelsen – uten effekt. Jeg har forståelse for at folk ikke responderer på en slik henvendelse. Dersom en i utgangspunktet ikke ønsker å snakke med noen om sitt liv på barnehjemmet, så har heller ingen noe med å spørre *hvorfor*.

En drøfting av frafallsspørsmålet vil vanligvis komme til å dreie seg om: ”hvem var de som ikke svarte”- og bak den formuleringen igjen, ligger: ” kan det tenkes at de uteblevne utgjør en særegen gruppe, en gruppe med andre erfaringer? Den muligheten er selvsagt til stede, men sannsynligheten for at de uteblevne er en helt annen gruppe er meget liten. Men det er ganske sikkert at *noen* av de uteblevne *kan* tilhøre en slik gruppe. Det er jeg blitt informert om av noen av dem som lot seg intervju og som vet om tidligere barnehjemskamerater som er helt marginaliserte i samfunnet: de er uten arbeid og uten hjem og familie. De bor på hospits og delvis på gaten. Jeg ønsket også å få snakke med dem og tok kontakt med Frelsesarmeen som driver hospits i Bergen. Etter å ha undersøkt for meg, om noen ville delta, meldte de tilbake at ingen ville.

Men selv om det slik finnes personer som ikke kom i gang med et positivt liv etter barnehjemmet, eller som bare klarte det i korte perioder og siden havnet på et ”sidespor”, så er det ikke sikkert at de sitter igjen med opplevelser som er *helt* annerledes enn de opplevelsene som de hadde i den gruppen som besvarte invitasjonen. Utgangspunktet for barna, enten det var gutt eller jente, var forskjellig. Det barna hadde med seg *til* barnehjemmet kunne meget lett ha vært av en slik kvalitet at det ikke skulle så mye motgang til før deres tro på seg selv og deres evne til å ivareta sine egne interesser ble ødelagt. Eriksons tanker om fasetypiske behov og de grunnholdninger som utvikles hos barn, gitt bestemte oppvekstbetingelser, (Erikson, 1963) gir en god beskrivelse av hvordan en slik utvikling (som antydnet ovenfor) vil kunne finne sted.

I pilotprosjektet fikk jeg med personer som hadde kommet på barnehjem i ulik alder og som hadde vært der i få og i mange år. Noen hadde klart seg fint og noen hadde fått uføretrygd med somatiske diagnoser. I det foreliggende prosjektet er det

med personer som ble plassert på barnehjem fra før de var ett år gamle og som tilbrakte inntil hele sitt barne- og ungdomsliv på barnehjemmet. De har klart seg fint senere i livet, bedømt ut i fra hva de har oppnådd av yrkeskompetanse, familieetablering, hus og hjem. De aller fleste i undersøkelsen har klart seg bra i livet, ut fra de nevnte kriterier. Ca. halvparten var eller hadde vært skilt, 7 personer var trygdet med medisinsk eller neurologisk diagnose. Skillsmisseprosenten er nok noe høyere i denne gruppen enn i befolkningen for øvrig, i og med at skilsmisene ligger noen tid tilbake. Den tilsvarer dagens prosent. En finner altså, ytre sett, en ganske alminnelig gruppe mennesker uten store avvik – ytre sett.

Den gruppen som takket nei til å delta, vil jeg anta, består for en stor del av samme gruppen mennesker: personer som har klart seg bra, tross alt (det handler hele tiden om hva vi kan lese av ytre tilpasning); den består av personer som har klart seg dårlig (som omtalt ovenfor), og den består nok av personer som kanskje har opplevd barnehjemmet mindre belastende enn mange av de som har deltatt. En av dem som deltok sa direkte at hun ville delta for å skape balanse i inntrykket om hva et barnehjem kunne være, ut fra ”alt det fæle” som var kommet fram i avisene den siste tiden. En annen ga en kommentar som gikk direkte på den klausul som er omtalt ovenfor, i det han i samtalens løp kom inn på sitt forhold til en annen barnehjemsgutt, og sa: ”nn. hadde nok deltatt om det ikke var fordi han fikk brevet fra sosialkontoret”.

Som konklusjon vurderer jeg det slik at den gruppen som *ikke* tok imot invitasjonen i hovedsak var som den gruppen som *tok* imot, men at den også inneholder personer som kan ha klart seg betydelig dårligere senere i livet, og av noen som ikke hadde så dårlige minner fra barnehjemstiden ”at de ville bry seg”. Det kan være, men behøver ikke å være slik at de som klarte seg dårligere, de facto har gjennomgått verre ting enn de andre, men heller at de i utgangspunktet startet med en ballast i livet som ikke gjorde dem istand til å overleve under de samme betingelsene som de andre.

Frafallet i gruppen tuberkulosebarn er det vanskeligere å ha noen formening om. Det er prosentvis mindre enn for barnehjemsbarna. Muligheten er stor for at det både kan være forbundet med betydelige emosjonelle belastninger å ta opp tråden i fra sykehus tiden og at en derfor velger å avstå. (Som det vil være for barnehjemsbarna). I denne gruppen vil også muligheten for senere betydelige invalidiserende sequele kunne føre til at man ikke orker. I den gruppen som *valgte* å delta fantes personer med høy grad av invaliditet både hva gjelder grad av bevegelse og smerte. Jeg har derfor

vanskelig for å finne troverdig argumentasjon som kan begrunne at deltakerne skulle være signifikant forskjellig fra dem som valgte å avstå.

2.9 Etikk i forskning med mennesker

Etiske problemstillinger er blitt stadig mer påaktet i forskningsmiljøene, både de samfunnsfaglige og de medisinsk/biologiske. Går en noe tilbake i tid vil en registrere at der mennesker og menneskelige behov i noen grad har vært forsket på, så er det innenfor medisinske rammer dette har skjedd. I den medisinske tradisjonen har imidlertid forskningsetiske betraktninger ofte måtte vike, som en følge av den holdning som i århundrelang tradisjon har utviklet seg mellom lege og pasient. Legen foretok de undersøkelser i forhold til sine pasienter som han fant for godt. Om det ble kalt for forskning eller ikke, ment for publikasjon eller brukt i intern undervisning i sykehuset, det var underordnet, dersom legen hadde bestemt at det skulle være slik.

Dette er holdninger som også ligger innbakt i det fenomen at det var sykehuset og legen som ”eide” pasientens journal.

Langt på vei praktisertes en type ”hensikten helliger midlet” –etikk eller handlingsutilitarisme, der vitenskapen ofte sto høyere i kurs enn mennesket og der derfor ”vitenskapelig lykke” vurdertes å oppveie ”menneskelig ulykke” (Thommessen & Wetlesen, 1996).

2.9.1. Problemer knyttet til forskningen og problemer knyttet til ”det menneskelige”

Den ”preposisjonelle” forskjell som ligger i uttrykket ”å drive forskning *på* mennesker” og ”å drive forskning *med* mennesker” kan signalisere ulike tilnærminger.

For meg handler det første uttrykket om å forholde seg til mennesket som objekt. Det dreier seg om å behandle mennesket eller deler av mennesket som preparat som kan utsettes for ulike typer påvirkning der det menneskelige organ, deler av organet eller celledelgrupper stimuleres. Ingen har lenger eierforhold til kroppen eller organene og kroppen som sådan eller organet vil være frigitt – noen steder frikjøpt – for forskningsformål.

Men situasjonen kan også være den at man forsker på mennesker når disse er i levende live - som om de var preparater. En slik situasjon kjenner vi for eksempel fra Lepraforskningens historie (Irgens & Helle, 1996; Ruyter, Førde, & Solbakk, 2000).

Det er imidlertid ingen konsensus om den ovenfor nevnte måten å bruke språket. I forskningslitteratur er der tilsynelatende ingen bevissthet om den lingvistiske diskrepans som kan ligge i valget av preposisjoner. Heen (1981) anvender de to om hverandre.

Å drive forskning *med* mennesker handler om, - på en eller flere måter – å gripe inn i et menneskes liv – slik at det kan komme til å virke som en belastning for vedkommende både i dag og i framtiden, eller det vil handle om å hente ut av et menneskes tidligere liv, ting som både kognitivt og emosjonelt kan få konsekvenser som på forhånd ikke hundre prosent kunne forutsies.²⁹

Og begge disse tidsaspekter kan selvsagt kombineres – hvilket også blir gjort i den foreliggende undersøkelse. Å drive forskning med mennesker handler om å involvere informantene som subjekter i det pågående prosjektet.

Dette vil innebære at forskeren må ta hensyn til om det han ønsker å få ut av dette prosjektet på noen som helst måte vil kunne sies å være til informantens fordel eller fremtidige glede, og om det ikke er tilfelle: vil det kunne komme andre til gode eller på noen måte kunne føre til en forbedret praksis, behandling eller lignende, eller vil det faktisk kunne være til skade.

Schütz (1999) hevder at den sosiale verdens struktur er slik at samtalen (som det legges opp til i denne undersøkelsen) er akseptabel som innfallsvinkel til den annens opplevelser, og hevder i den sammenheng;(svensk oversettelse)

”Eftersom vi fortfarande behandlar vardagliga erfarenheter kan vi helt enkelt ta för givet at människan kan förstå sina medmänniskor och deras handlingar, och att hon kan kommunicera med andra därför att hon utgår ifrån att de förstår hennes handlingar. Vi utgår också ifrån att denna ömsesidiga förståelse har sina gränser, men att den är tillräcklig för många praktiska syften. (s.41/42)(min understrekning)

Det menneskelige i et hvert prosjekt vil handle om å ivareta informantenes integritet og dermed vil det også måtte bli bestemmende for det perspektiv som benyttes, den vinkling av temaet og de problemstillinger som reises. Forskeren bør altså i så stor grad som mulig ta hensyn til de konsekvenser forskningen kan forårsake

---

²⁹ Under gjennomføringen av granskingsutvalgets arbeid (Drægebø et al., 2003) ble det sannsynliggjort at i hvert fall en av informantene hadde tatt sitt liv.

for dem som utforskes. Forskningen kan ikke isolere seg i sitt elfenbenstårn og skape sine egne ideelle mål og tro at disse blir kvalitativt forskjellige fra, og blir stående over de verdier som rår mellom folk flest. Dette vil kreve en diskusjon av fenomenet og begrepet ”informert samtykke”.

2.9.2 Informert samtykke

Den forskningsetiske debatten omkring informert samtykke - informed consent (eng.) – har lang historie både i filosofiske, juridiske og samfunnsvitenskapelige tekster. I *denne* sammenheng vil problemet i første omgang søkes belyst gjennom moralfilosofiske betraktninger knyttet til det nyttige og det hensiktsmessige ved å be en gruppe personer som alle har en lignende livshistorie bak seg, om å fortelle en utenforstående om sitt tidligere liv – i det en må anta at det for noen av dem vil kunne være forbundet med ubehag å gå igjennom episoder fra livsperioder som kan ligge fra 25-60 år tilbake i tid. Utgangspunktet vil være at en kan anta at den aktuelle periode kan ha vært fylt av eller forbundet med vansker knyttet til sosialt liv. Dette ligger som en a priori forutsetning.

Informert samtykke vil i de fleste tilfeller benyttes som, dels inngangsbillett for å komme i kontakt med informanter og dels som en unnskyldning eller (bort)forklaring av vanskeligheter dersom slike skulle oppstå i ettertid.

Å drive forskning omkring problematikken ”tidligere barnehjemsbarn” har i seg flere aspekter som, for dem det gjelder, kunne oppleves som en negativ involvering i deres liv eller en innblanding i en del av deres liv som de selv har et negativt forhold til. Det vil kunne oppleves som en utidig innblanding i forhold som forskeren ikke har noe med. At det går an å produsere teoretiske problemstillinger om ulike grupper av menneskers liv er én sak – men det betyr ikke at det skal finnes noen som er forpliktet til å bistå forskerne med den informasjon de trenger for å få svar på sine spørsmål.

Hvis det så allikevel skulle være noen som er villige til å dele sine livserfaringer med forskeren, så er det dennes oppgave å sørge for at disse personer behandles med respekt og omsorg / omtanke på en slik måte at de gies full informasjon om prosjektets art og intensjon; at de blir behandlet med empati og forståelse i intervjusituasjonen og at eventuelle registrerte vansker som blottlegges som problem som de kan trenge hjelp med blir forsøkt avhjulpet på en hensiktsmessig måte.

Dette siste punktet vil det nok kunne være delte meninger om.

Et yndet bilde i framstillingen av samfunnsforskeren og av en etisk handlende person, har vært en person som hele tiden balanserer ”mellom nærhet og distanse” Repstad(1993) og Henriksen(2000). Og det å vise ”omsorg”³⁰ for sine informanter vil trolig for noen oppleves som å ha gått over streken, med fare for involvering og subjektivitet i formidling og/eller i konklusjoner.

Det er to viktige forhold i den foreliggende undersøkelsen som må stå i fokus:

1. Gruppen av personer som undersøkelsen retter seg imot.
2. Typen av spørsmål som informantene utsettes for.

Når det gjelder de personer som undersøkelsen retter seg mot, så møtes denne gruppen; tidligere barnehjemsbarn; med en a priori holdning som innebærer at vi forventer å finne en stor del ”utslagne” mennesker, personer med betydelige sosiale problem. Mitt eget forprosjekt for denne undersøkelsen (Eikeland, 1995) ga ingen slike indikasjoner. Men én av åtte hadde nådd et punkt der han sto fast og trengte hjelp for å komme videre – et råd, eller en henvisning til riktig instans i hjelpeapparatet.

Vi kan imidlertid ikke se bort ifra at i en større anlagt undersøkelse vil vi kunne finne forholdsvis mange flere i tilsvarende eller verre livssituasjon. Det vil derfor være en uetisk forskningsmessig strategi å vite om denne mulighet og ikke forberede seg på den.

Et annet fenomen dreier seg om punkt 2 ovenfor. Alver (1997), siterer Hastrup (1992) der hun drøfter ”volden i etnografien”. Det henvises til at det for mange mennesker kan ligge en betydelig belastning i det å skulle gjennomgå sitt liv i retrospekt, en belastning som både vil kunne oppleves fysisk og psykisk. Å ikke ta hensyn til dette kan sammenlignes med det å lure folk ut på slagmarken under foregivelse av at det ikke ville bli kamp – og så la dem bli liggende såret igjen etter fiendens drepande angrep. Sanitetstroppen ble også utslettet. Det er stor forskjell på det å fortelle en representant fra ”NN-marketing” om hvilke preferanser en har når det gjelder tannpasta og hudkrem, kontra det å skulle fortelle noen om hvorfor en tror at ens liv er blitt som det er blitt.

Hessle (1977) drøfter noen av de vansker en støter på ved intervju av det han kaller ”utsatta”. Det er klart at mange av barnehjemsbarna kan betraktes som utsatte i den helt konkrete betydningen av uttrykket, at de er personer på sidelinjen. De er satt utenfor. De er ikke lenger med i ”det gode selskap”. Andre er utsatte i den forstand at

---

³⁰ Her, i betydningen å la seg involvere i en del av eller deler av informantens liv på en måte som kunne sies å være av terapeutisk art, personlig eller praktisk.

de kan være en gruppe i ubalanse som kan komme til å miste fotfeste under eller etter en intervjusituasjon. De utsatte i Hessles undersøkelse var narkomane. Hessle tar opp spørsmål som: *”Hur långt ska man driva övertalning till försökspersoner att ställa upp i ett forskningsprojekt, innan man accepterar en vägran?”*(s.90)...*”Hur ska man undvika att aktualisera försökspersonernas grundproblematik i samband med att man söker upp dem?”* (s.85) *”När ska forskaren handla som medmänniska gentemot försörskpersoner, och hur?”* (s.92). Hessle har ikke noe programsvar på disse spørsmålene. Svar som passer i en situasjon passer ikke i en annen. Men det er viktig å ha denne typen spørsmål in mente når man kontakter enhver i forskningssammenheng, men i særdeleshet personer som kan henføres til gruppen ”utsatta”. Forskeren kan lett komme til å bruke ”informert samtykke” som et alibi når noe går galt eller det reises kritikk mot den belastning en utsetter den intervjuede for. Svaret kan da lett bli: ”de har jo gitt sitt samtykke”, ”de vet jo hva de går til”, ”de kan jo si nei” (Heen, 1981).

Rent formelt kan en godt hevde at dette er situasjonen når samtykket foreligger fra myndige personer – og i de aller fleste tilfeller så blir også undersøkelsen gjennomført til begge parter tilfredshet. Men på samme måte som når vi lager fjellvettregler for dem som gjør de dristige utflukter, gjelder våre reservasjoner i forskningssammenheng for de av våre informanter som ikke vet hvilken reise de har lagt ut på ved å samtykke til ”dybdeintervju” av den typen vi anvender i denne undersøkelsen. En vil derfor være spesielt oppmerksom på disse forhold til tross for at slikt samtykke alltid foreligger og kontaktbrevet har vært godkjent av Forskningsetisk komité.

Det er vanskelig å ikke ha som utgangspunkt at en står helt fritt til å følge de naturlige, samtalemessige assosiasjoner i en slik intervjusituasjon – det er jo en del av metoden, men det blir allikevel et vesentlig imperativ å hele tiden bruke sitt empatiske register og forsøke å fornemme den andres grenser. Buber (1995) hevder at

”för att ett äkta samtal skall komma till stånd måste var och en som deltar däri bidra med sig själv. Det innebär att han måste vara villig att yttra vad helst som faller honom in om det dryftade samtalsämnet. Det betyr att han lämnar ifrån sig sin andes bidrag oavkortat och utan uppskov”(s.66)

En så åpen og innforlivet atmosfære kan vi neppe klare å etablere – i en situasjon der en del av betingelsene i utgangspunktet handler om asymmetri i relasjonen: det er først og fremst den intervjuede som skal gi. Men informanten vil neppe komme til å gi

det han har å gi med mindre en forsøker å skape et ”Jeg – Du” forhold der intervjuer og intervjuet begge er subjekter.

Det må allikevel kunne brukes som gyldig argument for å gjennomføre en undersøkelse av dette slaget at ”vedkommende har gitt sitt samtykke”. Den person som intervjues har riktignok ikke bedt om å bli intervjuet, men har – etter å ha mottatt informasjon om undersøkelsens art og formål – sagt ”ja” til å delta. *Det* må for forskeren kunne gjøre det legitimt å tro at det bak dette svaret ligger en overveielse.

Allikevel kan det hende, som antydnet ovenfor, at vedkommende deltaker ikke kjenner seg selv godt nok til å vite hvorvidt en slik retrospektiv gjennomgang vil komme til å skape emosjonelle ringvirkninger som vil gi følelse av nedstemthet, gråt, sågar fortvilelse.

På den annen side finnes det tallrike eksempler på at forskere som har intervjuet ulike grupper mennesker har opplevd at dette er en særlig positiv situasjon for mange. Det blir gitt spesiell oppmerksomhet til en side av den intervjuedes liv som få eller ingen andre en han selv tidligere har brydd seg om. Dette skjedde også i foreliggende undersøkelse.

2.9.3 Den mellommenneskelige relasjonen

Den mellommenneskelige relasjonen blir i svært mange tilfeller sett og beskrevet i Martin Bubers bilde (Buber, 1995). Buber tenker kanskje ikke direkte vitenskapelig metode når han drøfter ”das Zwischenmenschliche”, men han poengterer at i en virkelig mellommenneskelig relasjon handler det om ”ekthet” og ”sannhet”, og han sier (i svensk versjon):

” Vad än ordet ’sanning’ betyder i andra sammanhang - på det mellanmänskligas område betyder sanning att människor meddelar sig med varandra sådana de är. Det kommer inte an på att den ena säger den andra allt vad som faller honom in, endast på att inte något sken smyger sig in mellan de båda samtalande”(s.33).(...)

”Det kommer inte an på att den ena utlämnar sig till den andre, utan på att han erbjuder den andre att dela hans tillvaro. Det är på äktheten i det mellanmänskliga det kommer an. Där denna ej finns, finns heller ingen sann mänsklighet” (s.34).

Om man kan si seg enig med Buber i et slikt resonnement, så blir det viktig å bevare ”ekthet” og ”sannhet” i relasjonen også av rent metodiske hensyn fordi at man uten ”sannhet” ikke kan regne med å få valide data. Dersom det i kommunikasjonen

smyger seg inn et spill – så vil den bare få *skinn* av virkelighet, sannhet eller ekthet, og som forsker har man tapt sitt subjekt, og data blir mer eller mindre verdiløse.

Gjensidighet og komplementaritet i relasjoner drøftes også av Hinde (1981) som egenskaper ved mange typer relasjoner, og han peker at graden av det ene eller det annet trekk vil avhenge av den aktuelle kontekst – hvilken *type* samhandling som foregår og i hvilken fase samhandlingen befinner seg. Han henviser til Duck (1973; 1978) som særlig har påpekt at opplevd *holdning* vil kunne være viktig ved innledning av et forhold, men at det på sikt vil sannsynligvis være personlighetsfaktorer som bestemmer om forholdet varer. Tatt i betraktning den korte varighet som et forskningsintervju har, relativt til et lengrevarende forhold, kan den holdning (attitude) som den annen part opplever å bli møtt med derfor synes viktig for etableringen av en god relasjon.

Å kunne inngå i en *mellommenneskelig* relasjon er imidlertid, hos Buber, noe annet enn å ha en sosial relasjon til et eller flere mennesker. Den sosiale relasjonen strekker seg på mange måter lenger enn den mellommenneskelige relasjonen. Den sosiale relasjonen handler for eksempel om hukommelse og om å tenke på sin kamerat når denne ikke er tilstede. Man kan splitte den sosiale relasjonen i mange delfunksjoner som delvis kan være av praktisk art, men ofte av psykisk art; den kan være kjærlighetsfull, eller knyttet til familieband, plikt, oa. Men den mellommenneskelige relasjonen eksisterer kun i samhandlingen når to mennesker står overfor hverandre og fører en åpen dialog:

”det mellanmänskligas sfär bestäms av sakförhållandet att man står inför varandra, och tar sig uttryck på mångfaldiga sätt i dette som vi kallar ”det dialogiska” (Buber, op.cit.s.25).

Sällström (1995) sier i forordet til sin egen oversettelse av ”Elemente des Zwischenmenschlichen”, at i det perspektiv Buber anlegger så framstår det mellommenneskelige som en særdimensjon i tilværelsen. Det mellommenneskelige kan selvsagt knyttes til visse atferdsformer, men *er ikke disse*.

”Det autentiskt mellanmänskliga går av det skälet inte att reproducera, imitera eller kontrollera och det kan heller inte nytjas i något bestämt syfte. Jag kan inte genom att följa vissa moralregler garantera mig att få leva i det mellanmänskligas hägn. I varje situation krävs av mig ett nytt ställningstagande, en uppmärksamhet på vad just den situationen har att säga mig” (s.11).

Heri ligger, etter min oppfatning, den beste begrunnelse for å kunne si at å overføre reproduserbarhetskravet fra den kvantitative til den kvalitative forskningstradisjon aldri vil kunne bli noe annet enn en skinmanøver. Kravene til dokumentasjon, til sannhet og redelighet, vil kunne gjøre det mulig, til en viss grad, å produsere hendelsesforløpet i framskaffelsen av de vitenskapelige data, og konklusjonene skal være ”grounded” i de faktiske funn, men for et annet menneske å gjenskape den mellommenneskelige relasjonen, som var selve forutsetningen for at dialogen utviklet seg som den gjorde, vil være en umulighet. Etter min oppfatning har Morse (Morse, 1997) uttrykt seg om dette forholdet på en dekkende måte:

Researchers must learn to trust themselves and their judgements and be prepared to defend their interpretations and analyses. But it's death to one's study to simplify one's insights, coding an analysis so that another person may place the same piece of datum in the same category. (s. 447)

2.9.4 Ytterligere betraktninger knyttet til de særlige informantgruppene

Barnehjemsbarna

Et intervju av den type som det i dette arbeidet var intensjonen å gjennomføre ville kunne medføre at en rørte ved situasjoner fra og dimensjoner ved informantenes liv som det kunne være knyttet sterk emosjonalitet til. Med dette menes at den intervjuede kunne komme til bli overveldet av tristhet, gråt eller kanskje sinne. Dette får en også inntrykk av i den presenterte teksten gjennom uttrykk som ”eg blir så sint når eg tenker på det” eller ” vi fikk ødelagt våre liv” eller det noteres at informanten gråter. Det var imidlertid ikke i mange tilfeller at samtalen framprovoserte gråt, men gjerne at en kunne se tårefylte øyne. Helst var det irritasjon, sinne og skuffelse.

De fleste plasseringssituasjoner som vi her snakker om har kompliserte forløp og slutfaser før barnet havner på barnehjem, selv om noen kan synes mindre kompliserte ved at det var fysisk eller psykisk sykdom som forårsaket plasseringen. Slike årsaker vil imidlertid også kunne ha representert en vanskelig hverdag for et barn ved at det skjer en refordeling av arbeidsoppgaver i hjemmet; små barn med stort ansvar; omsorgspersoner som naboer eller annen familie med ulik tilknytning til barna har i perioder tatt over.

Også dødsfall, der mor eller far forsvinner, den gjenværende må stå i arbeid og kan ikke mestre den praktiske omsorgen. Muligheten for at informanten kan ha gjennomlevd traumatiserende hendelser både på barnehjemmet og i tiden før og etter, vil være store. Disse hendelsene vil kunne vekkes til live igjen under et intervju og som dominobrikker trekke med seg andre minner. En vil måtte forberede seg mentalt på dette og gi tid.

Verken jeg eller mine informanter kan forberede oss hundre prosent på hvilke hendelser som vil inntreffe. Og det er i alle fall dokumentert, for eksempel gjennom TV filmen ”Trygg i Fare”, tilbake til 1997, at personer som hadde gitt samtykke til å delta i filmen, til å fortelle om hendelser og å gå tilbake på gamle tomter, allikevel syntes å ha hatt mindre kontroll over sine følelser enn de selv nok hadde trodd at de ville ha. Det var kort vei fra sinne til sorg. Denne situasjonen kan muligens føres tilbake til det forhold (som vil dokumenteres senere) at barna ikke hadde noen å snakke med på barnehjemmet, og at foreldrene ikke ville snakke om det etter at oppholdet tok slutt.

Et problem i intervjusituasjonen kan være den ulikhet i makt som ligger mellom intervjuer og intervjuobjekt ved at informanten aner at intervjuer sitter på mye kunnskap om vedkommende, kanskje også detaljer som han eller hun *selv* ikke kjenner. Det ville teoretisk kunne innebære ikke bare barnehjemshistorien, men også forhistorien.

Jeg håpet å dempe negative forventninger gjennom å gi full retrettmulighet gjennom den invitasjonen som ble sendt ut, (Se Vedlegg). At frykten for eller vissheten om at en slik ulikhet faktisk forelå hos noen av informantene kom noen ganger fram da vedkommende stoppet opp når hukommelsen ikke dekket de aktuelle hendelser hundre prosent og vedkommende vender seg til meg og sier ”Ja, du vet det kanskje du?”.

Et pålegg fra departementet om kun å hente ut nok informasjon fra arkivene til å bestemme om en gitt person kunne være aktuell som informant, eller ikke, gjorde også at jeg *faktisk* satt med meget liten informasjon om den enkelte ved møtets start. *Det* ble også formidlet til informanten tidlig i intervjuet eller før det startet og kommentarer om forholdet vil framgå av enkelte intervju. Men på et tidligere tidspunkt hadde jeg jo allikevel måttet lese gjennom papirene for å komme til den konklusjon at personen skulle inviteres til å delta.

Nok et potensielt problem ligger i det at en som intervjuer får innsyn i vansker som vedkommende åpenbart vil kunne trenge hjelp med for å komme videre i sitt liv. Etter mitt syn bør en kunne tilby vedkommende å opprette kontakt med en hjelpeinstans, for eksempel med A-etat, trygdekontor, sosialkontor eller en poliklinikk. Et slikt tilbud kan aksepteres eller avvises. (Jfr Hessles kommentar i forhold til forskning med "utsatta" kap.2.9.2)

Et annet trekk ved møtet mellom forsker og tidligere barnehjemsbarn var at mange ga uttrykk for at det var positivt at noen brydde seg så pass med barnehjemsbarnets situasjon at en ville bruke tid på det.

Et særskilt element, *i denne studien*, har nok vært relasjonen mellom barnehjemsbarn som informant– og barnehjemsbarn som intervjuer. Tidlig i hvert intervju ble denne relasjonen avklart. Min personlige opplevelse av dette var at det skapte en mer avslappet? situasjon, en slags "Ok, jammen då forstår du..."-situasjon.

En "nøytral" leser vil kunne si at det automatisk vil oppstå et redelighetsproblem i forhold til muligheten for at intervjueren har en skjult agenda bare ved det å ville forske på "sine egne". En slik mulig innvending kommenterte jeg på i forordet og den kan jeg ikke snakke meg ifra. Mitt forsvar er de forholdsvis lange historiene som presenteres både med den hensikt å gi leseren et videre innblikk i hendelsene, ut over et avisreferat, men også for å gi leseren en mulighet for å bedømme hvorvidt de tolkninger som foretas er preget av en forforståelse som trekker i en spesiell retning.

"Barnehjemsbarna" – som gruppe, har i mange år levd i medias (søke)lys med bakgrunn i ønsker om erstatning og en anerkjennelse fra dagens myndigheter om at manges liv er blitt ødelagt av, i mange år, å ha vært under offentlig omsorg. Denne problematikken ble i noen tilfeller gjenstand for samtale, gjerne som en innledning, i det man lurte på om jeg hadde noe med granskingsutvalget å gjøre, eller i etterkant av interjuet som en slags "state of the art" – hvor står vi i dag. Det har vært min policy å ikke gå ut som representant for noen fraksjon i denne konflikten. Mitt personlige engasjement og initiativ vil det alltid kunne reises spørsmål ved, slik jeg har antydning innledningsvis i dette arbeidet. Jeg har intet minne av å ha vært i paradiset under mitt treårige opphold på barnehjem, men den generelle opplevelsen jeg sitter igjen med er allikevel av en slik karakter at det resultat som denne undersøkelsen har ledet fram til oppleves å være "stikk motsatt" av det jeg hadde håpet.

Sanatoriebarna

Det er lite trolig at det å ha vært sanatoriebarn, og i dag bli minnet på det, ikke vil kunne utløse tilsvarende ”negative” emosjoner som for barnehjemsbarnas del og at således de fleste av de ovenfor angitte punkter kan gjøres gjeldende for sanatoriebarnas vedkommende. Følelser som ville kunne kjennes overveldende og gi kjensle av å miste kontroll. Det vil kunne dreie seg både om forhold til foreldre så vel som forhold til livet på sykehus. Samtaler med personer som har tilbrakt år av sine liv på sykehus (men som ikke deltar i denne undersøkelsen) hadde gitt indikasjoner på at et slikt intervju *kunne* representere emosjonell belastning.

Selv om en i utgangspunktet ikke skulle forvente de samme interne familiekonflikter i form av generell omsorgssvikt, fyll og spetakkel, og dess like, i sanatoriebarnas familier, kan en allikevel ikke utelukke (og det er jo for å finne et svar at en ønsker å gjennomføre undersøkelsen) at det kan ha vært en betydelig følelsesmessig belastning i seg selv å ha levd atskilt fra familien i flere år. Barn vil gjøre seg tanker knyttet til skyldspørsmål i disse situasjonene, slik som vi ser det i barnevernet når de flyttes ut av biologisk familie for kortere eller lengre opphold i fosterhjem. Det er kjent at barn både kan ta på seg skyld og samtidig ta ansvar for ”det vanskelige livet til de voksne”. Noen vil trolig *kjenne* sine reaksjoner på slike reaktiveringsepisoder – og kunne takke nei til deltakelse, mens andre ikke vil være like oppmerksomme og kan ha hatt færre anledninger til å prøve dette ut, og vil dermed kunne ”møte seg selv i døra”.

Det at personene selv kan avgjøre om de vil gi fra seg den omtalte informasjon gir rimelig sikkerhet for at de selv har vurdert dette som ”ufarlig” eller i hvert fall ikke som så opprivende at de takker nei til å delta. (I praksis ved å la være å svare på henvendelsen).

Den valgte form for kontakt med begge grupper gir rimelig sikkerhet for at ingen har kommet med i denne undersøkelsen dersom de ikke selv har villet det. Kontakt brevet til begge grupper er gjengitt under Vedlegg.

Alle deltakerne fikk tilsendt et eksemplar av rapporten da den var ferdig.

2.10 Kunnskap og erfaring:

2.10.1 Hva er kunnskap om menneskers liv?

Kunnskap, erfaring og opplevelse er begreper som kan knyttes til fenomenologi og hermeneutikk (Husserl, 1989) Når en møter en gruppe mennesker, som i dette tilfellet, tidligere barnehjemsbarn og tidligere sanatoriebarn, så vil *det* en etterspør være den kunnskap om barnehjemsoppholdet som de er i besittelse av. Men all kunnskap er, i følge Husserl (op.cit. s.60), også opplevelse. Kunnskap og opplevelse vil være uløselig knyttet til hverandre. Husserls tanker er knyttet til hvordan det skulle kunne være mulig å skape sann kunnskap når en i utgangspunktet må erkjenne at alt en vet er opplevd. Og det som gjelder for meg – gjelder også for andre. Dermed så sitter vi alle med ”kunnskapsopplevelser” som er særegne for hver og en av oss. Denne sammenvevingen av kunnskap og opplevelse gjør det til et dilemma å skulle oversette Husserls tanker, sier oversetteren av ”Die Idee der Phänomologie”. Det henger sammen med at Husserl på tysk bruker ordet ”Erkenntnis” som godt kan bety både kunnskap og oppfatning/opplevelse, og det er ikke mulig, i ettertid, å vite eksakt hvilken betydning som til enhver tid ligger i begrepet. Om vi kunne gripe fenomenene *i seg selv* (erkjenne fenomenene), så ville vi kunne utvikle en lære om tingene – en fenomenologi. Men Husserl stiller seg i utgangspunktet sterkt kritisk til om dette er mulig, og spør:

Men hur kan nu kunskapen bli viss om sin överensstämmelse med de uppfattade objekten; hur kan den överskrida sig själv och säkert träffa sina objekt? (...)Varifrån vet jag, den uppfattande, och kan jag någonsin säkert veta att inte enbart mina upplevelser, dessa kunskapsakter, finns, utan även att det som de uppfattar finns, ja att överhuvudtaget något finns som kan sättas emot kunskapen som dess objekt? (s. 60).

Måten man i så fall gjør dette på er gjennom den såkalte ”fenomenologiske reduksjonen”. Dette innebærer at du skal forutsetningsløst nærme deg fenomenet; ha klart å legge til side din forforståelse av fenomenet og møte det så fritt for indre sensur som mulig. Dette kan gjerne sees på som en idealtilstand – ideell, men urealistisk. Ikke noe menneske kan nærme seg verken objekter eller mennesker og menneskers opplevelser forutsetningsløst. Men som et kunnskapsteoretisk utgangspunkt kan det i seg selv bli stående som en type imperativ som handler om å skape bevissthet om at all erfaring handler om kunnskap som opplevelse; din egen og andres, og at en forståelse av den vil innebære en tolkning av det erfarte.

Gadamer (1997) på den annen side, vil hevde at en forståelse, så vel av det forgangne som av andre mennesker her og nå, må ta sitt utgangspunkt i det vi vet og *at* vi vet noe. Muligheten til å forstå vil henge sammen med tradisjon. Det handler også om den språklige tradisjon og bruken av språket. For, slik Wittgenstein (1999) gir uttrykk for, vil vi hele tiden være fanget av de språkspill vi er deltagere i, og skal vi kunne ta fullverdig del i dette spillet kan vi ikke bare kjenne ordenes betydning, men må også kjenne spillets regler. Det igjen innebærer at jeg i min situasjon må ha samme språklige og forståelsesmessige forutsetninger som intervjuobjektene og kanskje også litt av deres erfaringsverden.

På lignende måte hevder Duck (1994) :

Meaning is not relevant in this book³¹ in the sense of whether and how a "signifier" relates to the "signified". My concern is with the fact that people act as if words mean things and also act as if other people have internal logics that can be understood on the basis of the meanings they express. (s.15)

Min vei inn til kunnskap om det å ha vært på barnehjem går dels gjennom det at jeg har vært et barnehjemsbarn selv, dels gjennom det at noen forteller om sine opplevelser der. Jeg vil, som både Husserl og Gadamer hevder, måtte tolke de budskap som avleveres, men vil ikke være istand til å gjøre det ved fenomenologisk reduksjon eller "bracketing", som er det engelske uttrykket for det samme fenomen. Men jeg vil kunne gjøre det, slik Gadamer har antydnet (ovenfor) i en tradisjon og med basis i egne opplevelser. For å skaffe meg innsikt i denne kunnskapen kan jeg nærme meg barnehjemsbarnet, slik Husserl sier: "sympatetisk" (= empatisk), men ikke uten mine egne erfaringer.

Wittgenstein har noen interessante betraktninger omkring kunnskap, slik en får dem presentert gjennom Svenssons analyse av et av Wittgensteins siste arbeid *Om Visshet*.³² som ble utgitt posthumt (Svensson, 1992). Svensson hevder at Wittgenstein var kritisk til Descartes søken etter sikker kunnskap³³, og mente dette var et stort feilgrep. Det han egentlig søkte, var "visshet". For ifølge Wittgenstein kan man ikke finne sikker kunnskap. Hvis man er sikker, så er det fordi man ikke kan forestille seg at man kan ta feil. De årsaker du legger til grunn gjør deg overbevist eller den autoritet som hevder å ha denne kunnskapen er så overbevisende i sin argumentasjon at du "kjøper" argumentene. Den som av slike grunner er fullstendig sikker i sin sak

---

³¹ Duck, S. (1994) : Meaningful relationships. Talking sense and relating

³² Wittgenstein, L. (1969) : Über Gewissheit,

³³ Descartes kalte denne type sikker kunnskap for "scientia".

kan ha en *subjektiv visshet* om dette. En slik subjektiv visshet er uforenlig med usikkerhet eller tvil, men den garanterer på ingen måte at den påstand saken gjelder er sann.

En annen forsker, innenfor en totalt annerledes sfære – neurokirurgien, – påstår også at Descartes tok feil (Damasio, 1999). Descartes førte ”bevis” for at kropp og sjel var to skilte entiteter. Dagens kliniske kunnskap i neurologi har bevist det motsatte. Kropp og sjel er ett. Damasio’s studier har vist at kropp og sjel er så tett knyttet til hverandre at det gamle uttrykket ”kutt ut følelsene og tenk klart!” blir positivt feil. Uten følelser kan man ikke tenke klart. Uten følelser er man ikke istand til å bruke sin kunnskap og treffe avgjørelser. Uten ”the emotional brain” slutter man å være ”menneskelig”. Neurologisk og neuropsykologisk kunnskap gir altså støtte til Husserls påstand om at kunnskap er opplevelse. Og, ikke minst, kunnskapshåndtering har som forutsetning at følelsene spiller med.

Jeg våger derfor den påstand at kunnskap og opplevelse er to innvevde sider av samme sak. Når en derfor etterspør kunnskap om tiden på barnehjem så spør en etter ”hva er dine opplevelser” på barnehjemmet. Og det finnes ikke to barn med identiske opplevelser, selv om de har befunnet seg på samme barnehjem i samme periode.

2.10.2 Opplevelsesmessige rammer

Hva vil bli bestemmende for ”opplevelsen” av barnehjemsoppholdet?

I første del av metodekapitlet, begrunnelsen for valg av informanter og minstekravet om tid på barnehjem ble det redegjort for at en type opplevelser vil være knyttet til:

- den personalemessige status ved barnehjemmet, dvs hvem er de personene som er ansatt i den perioden eller de periodene barnet befinner seg der? (Noen barn er gjengangere på barnehjem)
- den fysiske utformingen av barnehjemmet
- hvem er de andre barna som befinner seg der samtidig
- hvilke relasjoner utvikles mellom disse barna
- hvilken kontakt har barnet med foreldrene eller andre utenforstående under oppholdet
- hvilken *særlig* kontakt har barnet med noen av de ansatte
- helsetilstanden til barnet og andre barn under oppholdet (psykisk og somatisk)

Disse og muligens andre forhold vil utgjøre de *eksterne* faktorer som barnet vil kunne reagere på.

En annen type faktorer som kan kalles *interne*, vil utgjøres av:

-barnets alder ved plassering - som vil bestemme hvilken kognitiv kapasitet barnet kan møte det nye systemet med

-barnets tidligere erfaringer i hjem, familie og nærmiljø - som vil bestemme hvordan barnets emosjonelle beredskap fungerer.

Samlet kunne vi snakke om en totalberedskap. De interne faktorene vil være med å bestemme hvordan den reagerende organisme vil håndtere de eksterne faktorene.

Det må derfor være rimelig å hevde at produktet av barnet som eget system og de nye rammevilkår det får på barnehjemmet vil utgjøre en genuin situasjon for den enkelte. Dette produktet vil nødvendigvis føre til en *opplevelse* av barnehjemsoppholdet – og dermed også en *beskrivelse* av oppholdet som er makeløs for den enkelte, sett i forhold til andres opplevelser.

På den annen side vil det være naivt å tro at det som framkommer til analyse er *rene* opplevelser – som den intervjuede henter fram som en type perfekt avtrykk av de gamle hendelser fra barnehjemstiden.

Det er viktig å være klar over at det her ikke dreier seg om et ”innsamlet materiale” som automatisk gir den hele og fulle sannhet. Det vil mer være å sammenligne med en arkeologs funn av gamle skjelett som uomtvistelig forteller at her har folk levd og dødd. Men *hvordan* har de levd?

Det som analyseres er en tekst som er forfattet i felleskap (Kvale, 1994). Den vil, sånn sett, ikke kunne la seg være gjenstand for noen form for reliabilitetstest som ved et kvantitativt paradigme (Morse, 1997). En annen intervjuer, på et annet tidspunkt, vil kunne få fram en annen tekst fordi den gjensidige påvirkning i intervjusituasjonen vil kunne utløse – ikke nødvendigvis mindre valide assosiasjoner, men assosiasjoner til andre deler av den tidligere barnehjemshverdagen og sikkert nok også til noen av de første.

Summarisk – om kunnskap generelt – vil jeg støtte meg til Wittgenstein i synet på at sann kunnskap, i tråd med Descartes *scientia* ikke lar seg finne, men at det kan finnes kunnskap om hvilken man kan ha større eller mindre tvil, eller *visshet*. Graden av visshet henger sammen med i hvilken grad en lar seg overbevise av

argumentasjonen fra den som hevder ”at p”.³⁴ Kunnskap av en type som det ikke kan reises tvil om er ikke kunnskap, hevder Wittgenstein. At $2 + 2 = 4$, er en type kunnskap som ikke diskuteres. Påstanden hviler på noen forutsetninger som det ikke kan hefte uvisshet ved og blir derfor uinteressant. Den kunnskap vi her skal hente, om barns liv på barnehjemmet, vil det kunne hefte uvisshet ved, som ved all opplevelse. I tillegg til at det kan hefte uvisshet ved den slik den formuleres av barnehjemsbarnet, så vil det kunne hefte uvisshet ved forskerens konstruksjon av overordnede teoretiske kategorier.

2.11 Hukommelse – i en undersøkelse av denne karakter

Nær beslektet med en diskusjon om datas validitet vil spørsmålet om hukommelsens funksjon komme til å stå. Vet vi noen ting om hvordan hukommelsen vil fungere i undersøkelser av denne type? Vil det være økt tilbøyelighet til at visse typer hendelser vil framstå i et sterkere lys og fortone seg som mer betydningsfulle enn andre, eller vil det kunne være motsatt, at visse typer hendelser heller enn å bli stående i fokus vil bli fortrent?

Gardiner (2000) opererer med to hukommelsestilstander som han kaller ”det å huske”³⁵ og det han kaller ”det å vite”³⁶. ”Det å huske” kan være en tilstand med, iblant, sterk emosjonell involvering og kan innebære betydelig følelsesmessig engasjement og belastning, likeså vel som det motsatte; glede og inspirasjon. ”Det å huske” er et fenomen som kunne få tilleggsbetegnelsen ”gjenoppleveling”.

”Knowing” – det å vite eller ha *kunnskap* om – er en helt annen tilstand preget av et abstrakt forhold til angjeldende fenomen.

For eksempel: Jeg *husker* at jeg som 10 åring, kort tid etter at jeg hadde fått min første sykkel, under sykling kom for langt ut på veikanten, skled i grusen og opplevde å gjøre sykkelen nesten til vrak. Jeg *husker* tilstanden jeg møtte min far i da jeg med sønderrevne bukser og med oppskrapte knær og revet skjorte måtte redegjøre for hendelsen.

På den annen side, så *vet* jeg at jeg kan seile en båt fra A til B. Bakgrunnen for det handler om hendelser i fortiden, en sum av hendelser som til sammen har gitt meg opplevelsen av mestring, en kunnskap som jeg kan håndtere uten noe sterkt emosjonelt

---

³⁴ ”p” er en påstand om et forhold

³⁵ eng.: remembering

³⁶ eng.: knowing

engasjement. Den er skapt og bygget opp over tid. Hvis noen vil vite hvordan man gjør det – i en gitt situasjon – så vil jeg kunne fortelle dem det, og hente informasjonen fra et *kunnskapsforråd*.

De første eksperimentene i denne forskningstradisjonen ble utført av Tulving (1983; 1985) og handler om hans oppfatning av hukommelse som et fenomen som opptrer i to systemer; en semantisk (knowing) og en episodisk (remembering) del. Kunnskapen om at langtidshukommelse på denne måten kan deles i to systemer stammer fra laboratorieundersøkelser der forsøkspersoner rapporterer hva de ”føler” i tilknytning til det de husker.

En annen tradisjon er svært mye eldre – førkrigsmodell – (Bartlett, 1932), og hevder at folk husker i ”schema”. Skjemaet er en slags innebygd idé om hvordan ting skal se ut eller henge sammen. Dette vil i praksis si at vi – spesielt når det går lang tid fra hendelse til gjenkallingstidspunkt – også *skaper* det som framkommer. Neisser viser til undersøkelser der man har plantet falsk informasjon fra barndommen i en liste over hendelser som virkelig *har* funnet sted (Neisser & Harsch, 1992; Neisser & Libby, 2000). Ved første gjenkallingsforsøk kan personen ikke huske noe om det plantete fenomenet. Vedkommende får så beskjed om å gå hjem og tenke over saken og kommer tilbake etter en uke. Mer enn 20% av forsøkspersonene mener ved det tidspunktet å huske konkrete ting forbundet med den falske situasjonen. Mye annen forskning omkring ”memory for important events” viser at selv der man har skrevet ned sine opplevelser like etter hendelsen (for eksempel om eksplosjonen på romfergen Challenger), så framsatte forsøkspersonene tre år senere bastante påstander om hendelsesforløpet, som *ikke* hadde funnet sted.

Dette handler om hendelser som man har hørt om. Hva så med hendelser som en selv har deltatt i, for eksempel hendelser som har forandret ens liv – ulykker, krigsopplevelser og lignende? Her har man gjort lignende eksperiment som de ovenfor siterte. Bl.a. fant Wagenaar (1990) at uttalelser som folk hadde kommet med ved slutten av 2. verdenskrig stemte forbausende godt med svar som folk ga på de samme spørsmål i 1980. Likeledes gjorde Thompson (1997) en studie av overlevende etter en cruiser som sank på Themsen i 1989, og Neisser (1996) gjorde en lignende studie av folks opplevelse av Loma Prieta jordskjelvet i California i 1989. Begge undersøkelsene konkluderer med et forbausende godt samsvar med det faktiske hendelsesforløpet eller det som informantene bare dager etter hendelsene anga hadde hendt.

”Forklaringene” på dette er i noen tilfeller at hendelsene har gjort så sterkt emosjonelt inntrykk på personene det gjelder at det har ”brent seg fast”. I andre tilfeller, for eksempel i Loma Prieta jordskjelvet, der de spurte ikke hadde vært direkte truet av skjelvet, mener man at det gode samsvar henger sammen med at historien har vært fortalt så mange ganger i ulike sammenheng at den på *den* måten har ”brent seg fast”.

Den hukommelsen som vi i denne studien snakker om er oftest omtalt som *autobiografisk hukommelse*, dvs at den representerer en gjengivelse av hendelser i eget liv og får gjerne betegnelsen et narrativ. Noen hevder at slike narrativ kan inneholde alle typer av selv-relatert informasjon (Brewer, 1986), mens andre mener at narrativet i det minste skal inneholde spesielt betydningsfulle hendelser, slike som kan sies å være av særskilt stor betydning for eget liv – ”momentous events” eller ”turning points” eller ”nuclear events” (Bruner, 1994);(Nelson, 1993).

”Viktige sammenhenger” kan for eksempel innebære at noen sier noe til noen, og den som mottar informasjonen blir lykkelig eller dypt ulykkelig. I ettertid vil det ofte da være interessant å vite noe om hvem som sa hva til hvem – og gjerne når. Forskning omkring nøyaktigheten av slike samtalereferat viser at den er dårlig, *men* når man har andre kilder å støtte seg til, viser det seg at slike samtaler som oftest formidler et *korrekt tematisk innhold* og gjengivelse av stemningen under samtalen. Neisser og Edwards har gjort en slik kasusstudie i forbindelse med Watergate skandalen (Edwards & Potter, 1992; Neisser, 1981)

Det har også vært satt spørsmålsteget ved hvorvidt det går an å fastsette betydningen av det aktuelle traume på basis av dagens hukommelsesrest, og man har reist spørsmål ved om traumatiske hendelser rett og slett setter en egen type spor (Bower & Sivers, 1998), f.eks ved at slike minner i større grad er knyttet til emosjoner og det limbiske system i hjernen enn til den rene kognitive sfære. Trolig er dette igjen et aspekt av det fenomenet at man i dette forskningsfeltet mener at autobiografisk hukommelse så og si har sin egen psykologi (Baddeley, 1992) (Nelson, 1993).

Slike tanker følges opp her hjemme, der Stormark (2003) har gitt en interessant oversikt over feltet hvor han bl.a. fokuserer på begrepene implisitt og eksplisitt hukommelse. Begrepene er hentet fra Squire (1987). Eksplisitt hukommelse sies her å være dine bevisste minner om tidligere hendelser og fakta (s.10/11), mens implisitt hukommelse ”*refererer til en heterogen samling av ferdigheter hvor atferd kan endres uten adgang til beviste minner*”. Han mener at dette skillet kan forklare hvordan

traumatiske minner kan bli midlertidig utilgjengelige uten at minnene er permanent borte. Med henvisning til Krystal (1995) hevdes at traumatiske minner ikke vil gi seg utslag i bevisste assosiasjoner, men i stedet komme til uttrykk i form av negative emosjoner som angst og depresjoner.

Slik finner vi forholdene eksplisitt i samband med kommisjonsarbeidet omkring barnehjemsbarna i Bergen (Drægebø et al., 2003). Andersson (2004) viser til ny forskning omkring selvbiografisk minne der begrepet ”memory bump” har dukket opp. Det dreier seg om funn som tyder på at de fleste mennesker har flere minner fra perioden 10-30 år, med et ekstra sterkt innslag rundt 20 års alder, enn de har både før og senere. Han viser også til den effekten som vi kommenterer nedenfor, at hukommelsen for hva som skjedde før 4 års alder er dårlig.

Barns minner viser seg også i stor grad å være avhengig av måten de kodes på (Tessler & Nelson, 1994). I praksis betyr dette at barnets språk på hendelsestidspunktet vil være avgjørende for dets evne til å kunne redegjøre for forholdene på et senere tidspunkt. Tessler undrer om det ikke vil være slik at de voksnes språk og tolkning av hendelsene på tidspunktet T_1 vil kunne bli avgjørende for hvordan barnet på tidspunktet T_2 vil komme til å gjengi hendelsesforløpet. Dette kan ha implikasjoner for ”barna” i vår undersøkelse da de nok har vært ganske alene med sine opplevelser. De opplevde at de ikke hadde noen å snakke med, verken på barnehjemmet eller utenfor. Og om de forsøkte å formidle sine opplevelser til noen utenfor så ble de ikke trodd. Følgelig holdt de sine opplevelser og minner for seg selv.. Hvis vi legger et slikt hendelsesforløp til grunn kan vi i dag hevde at det ”barna” i dag forteller *er* deres eget. Det er ikke tygget og tolket for dem av andre, voksne, slik en mener det skjer hos barn som har en ”normal” verbal interaksjon med voksne fra tidlig alder. Lignende tanker om barn og autobiografisk hukommelse er gjort av Nelson (1993) op.cit.; av Nelson (2000) og av Miller (1990).

Schooler og Eich konkluderer i en gjennomgang av ”memory for emotional events” på en måte som jeg tror summerer ”the state of the art”:

“... and even traumatic memories can be remembered with excessive vividness or not recalled at all, depending (perhaps) on both the pattern of cognitive/neural activity at the time of encoding and the nature of the environmental and experiential cues that are encountered later”. (Schooler & Eich, 2000)

Da står vi egentlig tilbake med en ”alt kan føre til alt avhengig av alt annet” – konklusjon, og i virkeligheten sier vel det kun at hukommelse er en meget komplisert biologisk og psykologisk funksjon, der *om* du husker noe og *hva* du husker, i enkleste språkdrakt, vil være avhengig av under hvilke omstendigheter hukommelsessporene ble etablert og av alt det som siden skjer, før det gjenkallingstidspunkt vi her snakker om.

Resultatene fra moderne hukommelsesforskning gjør det også mulig å akseptere en aktiv undertrykking³⁷ (fortrengning?) av hukommelsesinntrykk, slik en psykoanalytisk tradisjon i mange år har hevdet finner sted.

På den annen side blir det hevdet at, *det at* en person synes å ha et sterkt minne om noe og i seg selv kan angi detaljerte forhold omkring en hendelse er ingen garanti for at den har funnet sted (Stormark,op.cit). I Norge kan den såkalte ”Bjugn-saken” være et eksempel på dette.³⁸ Vice versa, så henviser Dyregrov (2000) til en undersøkelse av Williams (1994) der det stikk motsatte hevdes, nemlig at barn senere i livet kan ha fullstendig glemsel for traumatiske hendelser i tidlige år, hendelser som bevislig har funnet sted.

Det er imidlertid en styrke, en trygghet og en sikring av validitet (i denne undersøkelsen) at samme type hendelser/opplevelser går igjen hos så mange, på så mange ulike steder og til ulike tider. Vi snakker her om et spenn i tid på ca 60 år mellom hendelser og gjenkalling, for de eldste deltakerne.

Kun et fåtall av de personer som er intervjuet kjente hverandre på intervjutidspunktet slik at de kunne ha hatt mulighet for å påvirke hverandres historier.

2.12 Narrativet

Gullestad (1996) drøfter ulike sider ved narrativ som fenomen og sier bl.a. *”Literary critics tend to go to great writers’ accounts for insights into the particular and unique aspects of their lives, whereas social scientists tend to claim that their subjects are representative of the life courses of various groups”*. (s.3)

Den siste påstanden i sitatet ovenfor er denne undersøkelsen uttrykk for. Her handler det ikke om å skulle argumentere for at narrativenes innhold er typiske eller representative for barnehjemsbarn. De *er* barnehjemshistorier gjennom det enkle faktum at det er barnehjemsbarns egne ord som legges på bordet. Samtidig er hver

---

³⁷ Eng.: suppression

³⁸ Forfatteren Jan Guillou (2003) tar opp dette problemet og sammenligner det med 1600-tallets hekseprosesser i boken ”Heksenes forsvarere: en historisk reportasje.” Oslo Cappelen

enkelt historie unik. De erfarende subjekt er enestående og vi må derigjennom akseptere at ulike barn vil kunne beskrive sitt opphold på barnehjem forskjellig fra hva andre barn – som har vært på barnehjemmet samtidig – gjør. Det vi som lesere får, er et innblikk i den enkeltes personlige liv på barnehjemmet, ikke ”livet på barnehjem” som om det i seg selv skulle kunne spores som et enhetlig fenomen.

I presentasjonen av undersøkelsens data vil en støte på narrativer, historier om perioder og hendelser, og en vil finne ”typiske utsagn” som støtte for den konklusjon som er trukket eller de trekk som er registrert. Analysen og omgjøringen av narrativet til tema, eller ”dekonstruksjonen” som noen ville kalle det, vil ikke foregå slik en ofte kan se det i form av en ”textual analysis”.

Å henvise til en kategori eller et tema av typen ”bruken av faste tidsangivelser” som når informanten oppgir ”Vi sto opp klokken sju hver dag”, eller henvisningen til kategorien ”bruken av løse tidsangivelser” som når informanten sier: ”vi spiste middag i fem-tiden” er en type semantisk kategorisering som ligger langt utenfor det området som er interessant når en skal beskrive ”livet” til barn på barnehjem og på sykehus. Vi har i barnehjems- og sykehussammenheng på en helt annen måte et ”livsdrama” foran oss der hendelser påvirker barnet på en måte som endrer dets forhold til andre barn, til voksne på institusjonen, oppfatningen av seg selv, opplevelsen av å være verd noe. Slike hendelser/opplevelser blir tema.

Danielsen (2001) tar opp det fenomen at det trolig ligger inne hva hun kaller ”det narrative filter” i mellom det som er ”livet som levd” og det som er ”livet som fortalt”. Spørsmålet reises som en reaksjon på at hun hadde gjennomført en undersøkelse blant en gruppe mennesker som var omtrent like gamle, av begge kjønn og som hadde hatt en tilsvarende livssituasjon. Det hun opplever da, er at noen har mye å fortelle, mens andre sier at de har ingenting å fortelle. Dette må bety, sier hun, at folk legger inn filter mellom sine opplevelser og gjenfortellingen av opplevelsene. Jeg er ikke så sikker på det. Jeg er overbevist om at livet som levd har fortonet seg annerledes enn livet som fortalt, men at det ikke ligger en systematisk fordreining av sannheten i den fortalte historien. Med ”systematisk fordreining” mener jeg her at en eller annen egenskap ved personen så og si skaper en eller flere systematiske feil; for eksempel ved at ting som handler om relasjoner til kvinner ikke blir behandlet eller at i en treårig epoke på barnehjem så eksisterte det ingen søndager. Min oppfatning av ”narrativ filter” er ganske konkret og handler om at visse partikler ikke slipper gjennom porene. Dermed vil visse hendelser systematisk bli utelatt. Selv tror jeg at i den grad det eksisterer et

filter, så handler det om personens fortellerevne og derved personens ligvistiske kompetanse som kan bli den begrensende faktor. Mange mennesker er dels uvant med det å fortelle, og spesielt uvant med det å fortelle *om seg selv*. Det blir tydelig når informantene stopper opp og sier: ”Nei, no vet eg ikkje ka eg ska si, du må spørre meg”. En noe mer sofistisert kommentar til det å ”sette ord på ting” har Spence (1982) der det først og fremst er narrativet i en psykoanalytisk ramme som settes under lupen:

”It is clear that the names for things are not exactly lying around waiting to be picked up and placed in sentences; every word marks a specific decision by the author and every sentence represents a particular overall combination of these words. The author is faced with the problem of how to express his view of the world in a string of words that will convey the same representation to someone who may have shared none of the experience”(s.40).

Nå har begrepet ”narrativ” gjerne vært benyttet om hele livsspenn eller livssegment, dvs hendelser som har forekommet i en gitt, større periode av personens eller personers liv. Labov påpekte for en del år siden (Labov, 1972; 1966) , slik også Gullestad, ovenfor har kommenteret, at man ikke kom videre i studiet av narrativet om man ikke fjernet seg fra de profesjonelle historiefortellerne og myter, legender og folkeeventyr og gikk over til å lytte til hverdagsmenneskets egne livshistorier. Et primærkrav til narrativet er at en kan spore utvikling i handling (temporal ordering). I følge Labov skal narrativet ha et tidsledd mellom hendelsene (temporal junction) som gjør det mulig å følge et spor eller en utvikling. Men dette betyr i prinsipp at et narrativ, som et minstekrav, kan bestå av to setninger som i handling og mening, er logisk knyttet til hverandre. Ulike andre lingvistiske krav framkommer også som nødvendige å oppfylle, først og fremst det han kaller ”en narrativ setning”. Mishler (1986) tar utgangspunkt i flere av Labovs arbeider når han drøfter narrativets funksjon, ikke minst Labovs oppfatning av forholdet mellom informanten og intervjueren der Labov minimaliserer effekten av intervjueren:

” “vernacular speech”, despite some minimal effect of the interviewer as an outside observer, the respondent seems to undergo a partial reliving of that experience and he is no longer free to monitor his own speech as he normally does in face-to-face interviews” (s.78).

I samme arbeid henviser Mishler til Hobbs og Agar (1981) der de peker på det de opplever som et vanskelig problem i forhold til ”life-history interviews” i antropologisk forskning:

” it remains true that the more the informal interview is controlled by the informant, the less the ethnographer knows how to deal with it ... there is little sense of what to do with such material beyond fairly straightforward presentations of the interview as narrated by the informant ... life histories are valued for their person-centered, holistic displays of principles otherwise discussed more abstractly in ethnographies, but there is not much discussion of how to make those links explicit” (s.87).

Her finner vi et tydelig uttrykt problem i forhold til at et ønske om ”styring” av intervjuet som bare kan være ”hensiktsmessig” gjennom at intervjuer prekategoriserer informantens utsagn. Agar og Hobbs (1981) tilbyr imidlertid en måte å løse dette problemet i selve analysen ved bruk av begrepet ”coherence”³⁹, der man etterlyser ”coherence” på tre nivå: a) ser på enkeltuttalelser i relasjon til totaliteten av narrativet (global coherence); b) ser på enkeltuttalelsers samsvar med annet på lokalt nivå i historien (local coherence); c) ser på tematisk samsvar med andre deler av narrativet (thematic coherence). Og for egen del ville jeg legge til: enkeltuttalelser sett i relasjon til andre informanters utsagn om samme forhold i samme periode, om en relaterer direkte til datanalysen av barnehjemsmaterialet.

Men det finnes andre, som for eksempel Riessman, (1993) som finner en del av disse kriteriene for mye som en tvangstrøye og hevder at menneskelig erfaring – og historien om den – ikke kan låses til båser.

Når spørsmålet kommer til validering av slike historier kjenner en seg plaget av en slags paranoia; Er det egentlig sant? Kan vedkommende virkelig ha opplevet dette? Er det *mulig* å trekke konklusjoner?

Situasjonen er på sett og vis identisk med den som barnehjemsbarna selv opplevde i tiden under og etter oppholdet: – ”*eg har sluttet å snakke om det, de tror meg faen ikkje allikavel*”. Riessman spør :

“How are we to evaluate narrative analysis? Can one tell a better from a worse one? Prevailing concepts of verification and procedures for establishing validity (from the experimental model) rely on realist assumptions and consequently are largely irrelevant to narrative studies. A personal narrative is not meant to be read as an exact record of what happened, nor is it a mirror of a world “out there”. Our readings of data are themselves located in discourses (e.g., scientific, feminist and therapeutic)” (s. 64).

Også White befinner seg i samme gate når han i følge egen erfaring finner at:

---

³⁹ Jeg oversetter dette begrepet med ”sammenheng”, men ser at det like gjerne kunne bety ”samsvar”. Begrepet er *ikke* det samme som coherence i Antonovskys betydning av ordet, når han snakker om salutogenese og ”sense of coherence”(Antonovsky, 1991).

”stories that persons live by are rarely, if ever, ‘radically constructed’ – it is not a matter of them being made-up, ”out of the blue, so to speak” (White, 1992) s.38.

Dette står i strid med Labov (1966,op.cit) som på sin side hevder at narrativer ofte er preget av en selvforherligelse, det han kaller ”self-aggrandizement” (s.124).

Vi kan godt finne at en historie ikke er historisk korrekt, men den er allikevel ikke ”narratively” usann, og Herman (2001) peker på at spesielt når det gjelder ”overlevende”,⁴⁰ vil en på dette området ikke kunne bruke de gamle validitetskriteriene i det hele tatt fordi elementer som i en versjon av deres historie var glemt og fortrent kan dukke opp i neste uten at en dermed kan si at den første historien var løgn eller oppspinn, selv om den ikke var ”sann” i betydningen ”valid”, og uttrykk for (alle) de virkelige hendelsene.

Apter (1993) hevder også det mulig positive ved, i en undersøkelse over et tema, for eksempel å intervju søsken sammen (slik jeg i noen tilfeller også har gjort). Hun viser til at man derved kan få en synergieffekt gjennom at de aktiverer hverandres hukommelse - den ene husker noe som den andre har glemt og vice versa (s.167). En kunne i en slik situasjon hevde at den enes historie var usann fordi den andre husket noe annet; samtidig som det ville måtte reises spørsmål ved hvem av de to som skulle være det virkelige sannhetsvitnet.

Riesmann (op.cit) foreslår i denne sammenheng bruken av begrepet ”trustworthiness”⁴¹ istedenfor ”truth”. Vi skulle uten videre kunne bruke vårt eget ”troverdighet”.

Dersom en kan enes om at ”narrativene”⁴² er troverdige skal konklusjonene som trekkes gjøres plausible. De skal, som tidligere hevdet, framstå som naturlige og som de eneste sannsynlige, gitt den tekst vi forholder oss til. Konklusjonene skal kjennes intuitivt riktige og alternative tolkninger fortone seg som fremmede i den aktuelle kontekst. Sugarman (2001) henviser til Guba (1981; 1989; Lincoln & Guba, 1985) i en drøfting av begrepet ”credibility” anvendt i denne sammenheng som alternativ til ”trustworthiness”, og hevder:

”With regard to credibility, which parallels the criterion of internal validity, we do not ask whether there is a perfect one-to-one relationship between the

---

⁴⁰ Vi kan absolutt bruke den betegnelsen for en del av disse barnas vedkommende. Det henvises her til overlevende etter en ulykke.

⁴¹ Uvisst om Riessman er ophavet eller om det stammer fra (Guba, 1981) eller (Lincoln & Guba, 1985)

⁴² Jeg foretrekker å bruke begrepet ”narrativ” istedenfor vårt eget /historier/ eller /fortellinger/ fordi disse har konnotasjoner som går i retning av eventyr og påfunn.

research findings and some ultimate, tangible reality (because the existence of such a reality is challenged). Instead we ask whether there is agreement “between the constructed realities of respondents and the reconstruction attributed to them” (s.47).

Robinson og Hawpe (1986) kommenterer det heuristiske element som ligger i alle fortellinger og som gir rom for tolkninger. Opplevelser i seg selv har ikke, ifølge disse forfatterne, en narrativ form, men det er gjennom refleksjon over opplevelser at narrativet skapes. Gjennom den kronologi som legges opp skapes det kausalitetskjeder som representerer meningsfulle sammenhenger for personen. Andre kan komme inn og tolke hendelsene annerledes. Denne muligheten, hevder de, er det problematisk for naturvitenskapsmannen å forholde seg til og legger til:

“the scientist strives to eliminate ambiguity and uncertainty and is uncomfortable when there are two equally credible accounts of some phenomenon. In contrast, in our everyday reasoning about social reality we live comfortably with apparent contradictions. We want explanations which are convincing enough to be accepted as true, but recognize that there could be alternative accounts which tell a different but equally persuasive story”. (s.115)

Polkinghorne (1988) henviser til Merleau-Ponty sin redegjørelse (Merleau -Ponty, 1965) omkring språket og den menneskelige eksistens og framstiller sistnevntes syn slik:

“Truth is inseparable from the expressive operation that says it; it does not precede reflection, but is the result of it. In short: truth is a creation within speech that presents itself as adequate”. (s.30)

Summarisk blir narrativet stående som , ”en sann historie” slik den framstår gjennom informantens utsagn. Den representerer muligens ikke den historiske sannhet i alle dens detaljer og hendelsesmessige kronologi, men er å anse for en form for rekapitulering av hendelser. Gjennom å teste for ”coherence” slik Hobbs og Agar foreslår, vil en kunne føle seg rimelig sikker på at narrativet, slik en sitter igjen med det, er troverdig.

2.13 Validitet

Validitetsproblematikken i kvantitative studier er knyttet til hvorvidt man gjennom sine måleinstrumenter har fanget ”virkeligheten”, hvilket i praksis vil si *det* som forskeren har betegnet som virkeligheten eller målet for studien (Thurén, 1993). Den som utfører en kvantitativ forskningsoppgave får derfor umiddelbart et problem i

forhold til det måleinstrument han/hun bruker for å måle virkeligheten. Er det valid, måler det virkelig det han er ute etter? Den relasjonen det her dreier seg om er den mellom virkeligheten og måleresultatet. I tråd med Wittgensteins argumentasjon handler det om å etablere visshet.

Den som utfører *kvalitativ* forskning gjennom å intervju folk om deres opplevelser får ikke dette problemet. Den indikator som benyttes er utsagn fra dem som står nærmest til å beskrive det som er definert som ”problemet” eller den virkelighet som man ønsker å gripe fatt i. Personen som har opplevd det vi er på jakt etter, er selve instrumentet. Det som i kvalitativ forskning derimot blir problemet er om de *tolkninger* som gjøres av materialet, eller den teori som genereres, er et gyldig uttrykk for den essens materialet virkelig inneholder (Se avsnitt om hukommelse.).

Dette henger sammen med at den kvantitative studien ofte vil forsøke å beskrive sammenhenger eller teste allerede eksisterende hypoteser om forhold i naturen eller mellom mennesker, mens den kvalitative studien vil ta sikte på å generere ny teori eller forståelse om forhold som egentlig ikke er kjent, men som beskrives (kanskje for første gang) gjennom den informasjon som de intervjuede gir fra seg. Validitetsproblemet vil derfor være knyttet til hvor tett relasjonen blir mellom data og teori, i hvilken grad teorien virkelig er ”grounded” i data slik de foreligger gjennom intervjuet/samtalen/narrativet (B. Glaser, 1992; H. Glaser & Strauss, 1967; Strauss & Corbin, 1998) eller om man tvinger tolkninger på data.

Det er min oppfatning at kunnskap om mennesker – jeg snakker da om hele mennesker – ikke menneskers hjerter, nyrer eller hjerner – kun er tilgjengelig gjennom en prosess der enten språk eller annen atferd blir tolket. Jeg ser også bort fra slike S-R situasjoner som for eksempel et reaksjonstidseksperiment der det er overveiende sannsynlig at forsøkspersonens handling (R) er et kontrollert svar på et gitt og ”objektivt bestembar” stimulus (S). Skjønt denne situasjonen danner mer et grensetilfelle enn den representerer en virkelig annerledes situasjon. Et slikt standpunkt er, i følge Salner (1995) i tråd med hva Wilson (1991) skriver om Heidegger og hva Gadamer (1997) hevder: ”that all human knowledge is derived from the processes of interpretation”. Hun (Salner) hevder videre at

“Human science research thus becomes the product of the methodological framework of the humanities rather than that of the natural sciences, in that social reality is conceptualised as a symbolic reality; social reality is socially constructed” ... “It also places discussion about the validity of human science

research within the framework of discussion about the validity of symbolic interpretation". (s.62)

Det som framkommer i form av analysérbar tekst etter samtaler med barnehjemsbarn blir, i tråd med det ovenfor anførte, en sosialt konstruert virkelighet, dels fordi det handler om et menneskes rekonstruksjon av sin fortid og framstilling av sin nåtid og dels en nykonstruksjon skapt i samtale med intervjueren, en nykonstruksjon som i første rekke må antas å ha hatt en selektiv effekt på "det virkelige", men som også kan ha virket ekspanderende i den grad en ber om utdypning ut over det som informantene spontant gir fra seg.

Når denne teksten blir analysert, postuleres en virkelighet med basis i hva forskerens øyne ser, og de begrep eller tema som står ut, som blir genuine og overordnede, vil måtte forsvares, omtrent som i en rettssal, som dem det er *overveiende sannsynlig* faktisk har ligget i teksten og bare ventet på å bli oppdaget. Denne sammenligningen med en rettssak påpekes av Salner (op.cit) som henviser til en artikkel av Hart (1948) der han viser til hvordan det i en rettssak ikke er snakk om å anvende generelle juridiske prinsipper på en bestemt problemstilling, men hvordan det for juristen blir viktig å få juryen overbevist om at hans måte å tolke den aktuelle hendelse med *overveiende sannsynlighet* vil rammes eller ikke rammes av loven. Også Ricoeur har en lignende tilnærming, når han sier

"To show that an interpretation is more probable in the light of what is known is something other than showing that a conclusion is true. In this sense validation is not verification. Validation is an argumentative discipline comparable to the juridical procedures of legal interpretation" (Ricoeur, 1979).

Sentralt i valideringsproblematikken blir så stående at tekstens virkelighet framkommer gjennom en tolkningsprosess hvis resultat skal sannsynliggjøres som et valid uttrykk for det budskap som ligger både på og mellom linjene. Sannsynliggjøringen blir forskerens "prosedyre" der han skal overbevise leseren om at han som tolk og som del av prosessen er i stand til å finne den mest sannsynlige virkelighet. Begrepene "objektivitet" og "subjektivitet", hentet fra den positivistiske tradisjon, vil fort bli den ammunisjon som skal nøytraliseres. Jean Piaget har i denne sammenheng et ord på veien til begge leire:

"despite unconsciously or consciously entertained misunderstandings, "objectivity" does not always mean "he who neglects the subject" but always 'he who tries to avoid the illusions of his self' in studying methodically the reactions of others (Piaget, 1972).

Med en ”kvantitativ” tilnærming, kunne en kontakte de aktuelle personer med ferdiglagde kategorier i et spørreskjema og kartlegge hvor mange av ”n” personer som hadde hatt det *slik* og hvor mange som hadde hatt det *sånn*. Det ville gitt en type informasjon som var ny, fordi vi i dag vet svært lite om opplevelser fortalt med barnehjemsbarnets egne ord. Vi har noen studier basert på arkivdata (Thuen, 2001; Østerhaug, 2003) og vi har noen biografiske rapporter og autobiografier (Tjelle, 2000) (Skattum, 1981) (Hustad, 1995; Nicolaisen, 1983) og (Leknes, 2002).

I praksis hadde vi blitt stoppet av forskerens egen fantasi mht hva han/hun kunne forestille seg av ”relevante hendelser” – avtegnet i spørreskjemaets formuleringer.

La oss tenke oss følgende situasjon:

Et tomt rom inneholder kun et bord og oppe på bordet står en grønn vase. Tre personer slippes i tur og orden inn i rommet og kommer tilbake med hva de har sett eller med sine opplevelser:

A: ”jeg så et bord og oppå bordet sto en grønn vase”.

B: ”jeg så et bord og oppå bordet sto en grå vase”

C: ”jeg så et bord, og oppe på bordet sto en vase make til en som jeg var så fascinert av som barn. Den sto hjemme hos min bestemor. Jeg husker jeg ønsket meg den vasen og håpet at jeg ville få den da hun døde. En idiot av en fyr klarte selvfølgelig å knuse den under nedpakkingen av tingene hennes”.

I denne situasjonen, å gå inn med spørreskjema med ferdige kategorier og spørre: Hvor mange vaser så du? Hvilke farge(r) var det på vasen(e)? Hvilken type bord var det? Var det a) furu; b) bjørk; c) respatex; d) finér? Hvis bordet var overflatebehandlet, var det da: a) lakket; b) malt; c) beiset, osv., ville ikke fanget en eneste opplevelse, kun observasjoner. En slik framgangsmåte ville framskaffe visse opplysninger om personenes evne til å *registrere* kvaliteter ved sine omgivelser. Men den ville ikke kunne si noe om deres *opplevelser*, slik person C gir uttrykk for. Og med opplevelser så tenkes her på at observatøren setter det observerte inn i en emosjonelt basert ramme og derigjennom gir det observerte mening.

Når de ulike intervjuene ble sammenholdt så ville de for noen, eller for mange, kunne ha kvaliteter ved seg som vil utgjøre *tema*. Disse tema vil kunne utgjøre et felles *livsinnhold* (ikke nødvendigvis felles opplevelser!) for barnehjemsbarna. Det kan for eksempel handle om ” å spise frokost”, ”hvilke klær vi måtte ha på oss”, ”julen”, o.a. Opplevelsene omkring disse kategoriene kan være høyst forskjellige, men fordi alle,

eller svært mange, refererer opplevelser knyttet til disse situasjonene blir de felles ”livstema” for barnehjemsbarna.

Historien om barnhjemsbarnets hverdag – og tiden etterpå, vil være en funksjon – både av den *sammenstilling* en kan gjøre, men også av den *differensiering* av opplevelser som vil måtte kunne komme fram ved gjennomgangen av materialet. En slik ”historie” blir på en måte til av seg selv – den oppstår, eller ”emerges” fra data, slik Glaser (1992) kanskje ville ha sagt det. Dersom man er tro mot data vil dette bare skje.

Vi har hittil ingen gjennomgripende kvalitativt basert kunnskap om hvordan det har vært å bo på barnehjem i Norge, om vi bortser fra de autobiografier som allerede er nevnt. Gjennom kommisjonsarbeidet i Bergen, har vi nærmet oss (Drægebø et al., 2003).

Kan det utvikles noen form for sammenholdt kunnskap (=teori) om det å ha vært på barnehjem? Hvordan skulle i så fall den se ut – hva skulle den handle om?

Det finnes ikke noen enkel problemstilling som kan forfølges hos alle – annet enn ”hvordan hadde de det”; ”hvordan fikk de det”; ”hvordan klarte de seg”; ”hvilken situasjon kom de fra og hvilken gikk de til”. I forsøket på å skape teori av barnehjemshverdagen vil en måtte gå ut over barnehjemsforholdene i seg selv og søke svar i forhold utenfor barnehjemmet..

Gjennom den form som intervjuene ble skapt i, så vil de fleste intervju framstå som *narrativer* – fortellinger om enkeltpersoners liv i perioder med ulike typer belastning.

2.14 Den endelige analyse

Den kvalitative dataanalyse har et mangartede utseende. Det må den ha om ikke det skal være slik at *form* skal bli bestemmende både for gjennomføringen av forskningsarbeidet og for analysen. Jeg tror det etter hvert er blitt konsensus over formuleringen: ”problemet bestemmer metoden”.

I gjennomgangen ovenfor om kunnskap, narrativ og hukommelse, redegjøres det for at den historien (narrativet) som framkommer er *respondentens* bidrag, idet intervjuer primært har fungert som en katalysator. Samtidig gjøres det klart at en annen katalysator kunne ha fått fram andre ting – men trolig også mistet noen av de framkomne.

Analysen i sin form følger både en hermeneutisk-fenomenologisk tradisjon slik den framkommer i Giorgis presentasjon av "a psychological phenomenological method" (Giorgi, 1985), men er også inspirert av den tenkning som er sprunget ut av "grounded theory"- tradisjonen som startet med Glaser og Strauss (1967).

Gjennom Giorgis måte å tilnærme seg stoffet blir en ført direkte inn i den hermenutiske spiral (også omtalt som sirkel) som handler om at en full forståelse av et fenomen kun kan oppnås gjennom at helheten blir forstått ut fra de enkelte deler og at disse igjen finner sin plass og verdi gjennom den forståelse en har av helheten. Giorgi anbefaler at en nærmer seg sitt stoff gjennom: (1) å skaffe seg et overordnet inntrykk av hva det handler om ved å gjennomgå hele teksten; (2) at en ved en ny og mer detaljert gjennomgang jobber med en utskilling av "meaning units" som fra et psykologisk ståsted springer en i øynene; (3) deretter søker man å skille ut de "meaning units" som synes mest relevante for å kunne beskrive det fenomen man har som mål å studere, "the meaning units most revelatory of the phenomenon under consideration", for tilslutt (4) å søke en syntese av disse, som handler om hvordan de kan beskrive, helt eller delvis, den oppfatning vedkommende (informant) har (hatt) av det aktuelle fenomen eller som teksten antas å inneholde om det aktuelle fenomen.(s.10)

En tilsvarende framgangsmåte ville kunne benyttes med et annet utgangspunkt, for eksempel et sosiologisk eller antropologisk/etnografisk. I denne undersøkelsen har hensikten vært å presentere barnehjemsbarnas og sanatoriebarnas opplevelser med deres egne ord, men også, gjennom å bryte opp hendelsene/opplevelsene i "meaning units" og søke etter felles opplevelseselementer. Gjennom kodingen av disse "meaning units" og beskrivelsen, i psykologisk terminologi, vil det kunne være mulig å skape en forståelse av hva livet på barnehjemmet, på et overordnet nivå, har vært.

Et vesentlig poeng Giorgi gjør (op.cit. s.15) er at disse "meaning units" nødvendigvis ikke eksisterer i teksten som sådan, men vil alltid skapes i den ånd og hensikt forskeren har med sin studie. Dersom en lingvist studerte den samme teksten ville "meaning units" kommet til å se helt annerledes ut.

I "grounded theory"- tradisjonen fjerner man seg ikke prinsipielt ifra Giorgis måte å se på den kvalitative forskningsprosessen, men tilfører nye elementer. I søkingen etter "meaningful units" anvender Glaser (1978) det han kaller åpen koding og selektiv koding. Den åpne kodingen er første steget bort i fra det empiriske nivå, eller hva man ville kalle rådata i en kvantitativ terminologi, i det man setter navn på et

obervert fenomen (substantive koder). Neste steg er den selektive koding der "teoretiske koder" genereres. Disse trekker kodingen opp et nivå der man får et begynnende teoretisk perspektiv på de hendelser som settes under lupen. Det vesentlige i prosessen er at de kodene som benyttes genereres ("emerges") ut av det foreliggende materialet - om forskeren er tro mot data slik de framstår og ikke tvangskategoriserer til forhåndsskapt kategorier. Gjennom å stadig sammenligne gamle og nye funn (constant comparison) ettersom datainnhentingene skrider fram, utvikles de teoretiske kodene inntil metning er nådd. Dette innebærer at en registrerer at nye informanter ikke lenger bringer ny informasjon eller at sammenligning mellom gamle koder og de innholdsbeskrivelser de er gitt og de "memoes" man har skrevet om disse, ikke lenger bringer nye tanker inn. I praksis vil det å følge en "grounded theory"- oppskrift medføre at analyseprosessen følger datainnsamlingen parallelt med mulighet for å velge nye informanter etter ens faglige skjønn (theoretical sampling). Gjennom "theoretical sampling" vil forskeren også gradvis uttømme mulighetene for at "negative" skal dukke opp. Det vil si at mulighetene for at en skal finne tilfeller som ikke stemmer med det teorigrunlaget en er i ferd med å bygge opp, vil avta. Om theoretical sampling sier Glaser og Strauss (1967)

Theoretical sampling is the process of datacollection for generating theory whereby the analyst jointly collects, codes and analyzes his data and decides what data to collect next and where to find them in order to develop his theory as it emerges. The process of datacollection is controlled by the emerging theory. (s.45)

Ettersom årene gikk oppsto det et skisma mellom Glaser og Strauss. Dette kommer til syne hos Strauss og Corbin (1990). I deres versjon føler en at Husserl ikke lenger står og kikker en i kortene og forlanger teorifri tilnærming til problemet. *Det* representerer vel den vesentligste skilnaden fra 1967-versjonen, og det at Strauss og Corbin starter med et allerede definert problem(område). Annels (1997) tolker det nye slik:

The inquiry process is perceived to include the researcher as an integral interactant in the research process. Personal and professional background, plus experience, provide positive forces for the analysis process, therefore partly providing necessary theoretical sensitivity. (s.123)

Forskeren påstår seg ikke fri for forståelse av de fenomen som studeres. Snarere tvert imot. Forskerens kunnskap om forholdene som studeres antas å være en positiv kraft både i det relasjonelle arbeidet i forskningsprosessen og i det analytiske arbeidet med å finne større, sentrale tema i (barnehjems)hverdagen. Strauss og Corbin omtaler

dette som "theoretical sensitivity" (Strauss & Corbin, 1990, 1998). Dette aspektet har vært mye fokusert i sykepleieforskning. Annelis (op.cit.s.124) påpeker også, som et siste punkt i dette avsnittet, at det synes som om Strauss og Corbin har på en annen måte en "konstruktivist holdning" til de vitenskapelige data, ved at de hevder at teorien er forskerens konstruksjon. Den oppstår ikke (do not emerge) fra data, men "*the researcher and the researched cocreate the research product*". (Jfr. Kvale s.89)

Forskningen i praksis

Tid, økonomi og geografi gjorde det ikke mulig å behandle intervju ett og ett og fortsette med dette til metning av de kategorier som gradvis vokste fram fra analyse og koding var nådd. Det vil således ikke være riktig å kalle min tilnærming et grounded theory opplegg, men en analytisk tilnærming inspirert av "grounded theory" og av Giorgis måte å nærme seg narrativet. Den (nesten) parallelle prosess som forutsettes mellom intervju og analyse har ikke funnet sted. I og med at jeg også hadde et fiksert antall intervjuobjekt, ga det seg selv at det ikke var snakk om å fortsette mot et metningspunkt i valg av informanter ved hjelp av "theoretical sampling". Derimot fikk "theoretical sampling" en indirekte kosenkvens ved at *full transkribering* av intervju ble stoppet etter at 19 intervju var ferdigskrevet og analysert.(Barnehjemsbarn.) Da hadde det allerede blitt transkribert flere narrativ som ikke ga ytterligere informasjon til beskrivelsen og den teoretiske forståelsen av livet på barnehjemmet. *Alle* de resterende intervju ble gjennomlyttet for å finne avvikende informasjon. Slik informasjon ble ikke påvist, men noen utsagn er allikevel benyttet fra disse intervjuene for å spre opphavet til utsagnene. Det foreligger derfor utsagn fra tilsammen 30 personer. Jeg hadde jo selv intervjuet alle og selv transkribert halvparten av barnehjemsbarnas og alle sanatoriebarnas og gjort strategiske notater underveis og forventet derfor heller ikke å finne nye elementer i de resterende intervju. Omtrent alle de inntrykk som hadde dannet seg i løpet av intervjuprosessen hadde "gjennoppstått" (emerged) under analysen. I den teoretiske posisjon vi befinner oss når det gjelder opplevelser på barnehjem så ble dette ingen "negativ" opplevelse. Snarere tvert i mot. Det ble en utprøving av teori mot ny empiri og en fant at "de nye barna" bekreftet at livet på barnehjemmet hadde vært slik det allerede var beskrevet gjennom de 19 første beretningene.

Et lignende forhold gjorde seg gjeldende for sanatoriebarnas vedkommende. Her ble 11 intervju transkribert. Forskjellen, sammenlignet med barnehjemsbarna, var at de

11 tilslutt utgjorde hele historiematerialet, fordi de tre siste intervjuene var så magre at de nærmest ikke ga noe informasjon. Dette skyldtes at *en* hadde vært ”nesten voksen” da han var på sykehuset og befant seg i en helt annen livssituasjon sosialt og psykologisk da han kom dit og ”levde” med de voksne. Og de to andre hadde vært så små at de ikke hadde noen minner som kunne brukes for dette formålet – fordi hendelsene lå så langt tilbake at informanten ikke bestemt kunne si om minnene *faktisk* stammet fra sykehusoppholdet.

Datatekniske hjelpemidler

Intervjuene er transkribert i analyseverktøyet NVivo, versjon.1.3 (Bazeley & Richards, 2000) og kodet der⁴³. Et digitalisert kodingsverktøy som dette kan friste forskeren over evne til å kode alt som virker interessant, eller som det kunne være interessant å gå tilbake til. Det synes for mange ikke være problemfritt å ta i bruk datatekniske hjelpemidler til koding av tekst. Starrin et al. (1991) omtaler datateknologi og henviser til den ofte (*altfor*) store mengden data som hentes inn ved kvalitativ metodikk og som lett får forskeren til rett og slett å ignorere egne data fordi det tar for lang tid å gå igjennom alt. Datateknologi kan være en god hjelp til å unngå dette. Det har også vært slik at kvalitativ forskningsmetodikk til for et par tiår siden i all overveiende grad har handlet om innsamling av data. I dag er det etablert en bedre balanse mellom innsamling og analyse. Det henvises til at mange som driver med kvalitativ forskning anser at datateknikk ligger så langt borte fra ”det kvalitative” som det går an å komme, og at det av den grunn for mange blir uaktuelt å benytte et slikt hjelpemiddel. Imidlertid har både økt lagringskapasitet og sterkere prosessorer gjort også laptops til gode ”tallknusere”. Seale (2000) henviser til Kelle (1997) som på sin side ikke ser noen prinsipielle forskjeller på en indexering via et dataprogram og en indexering gjort med papir og blyant, og antyder at ”*the coding described by Glaser and Strauss might equally well be termed 'indexing' in this sense*” (s.104). En kan sammenligne aktiviteten med et utvidet kryssreferansesystem som kan operere med hyperlinks.

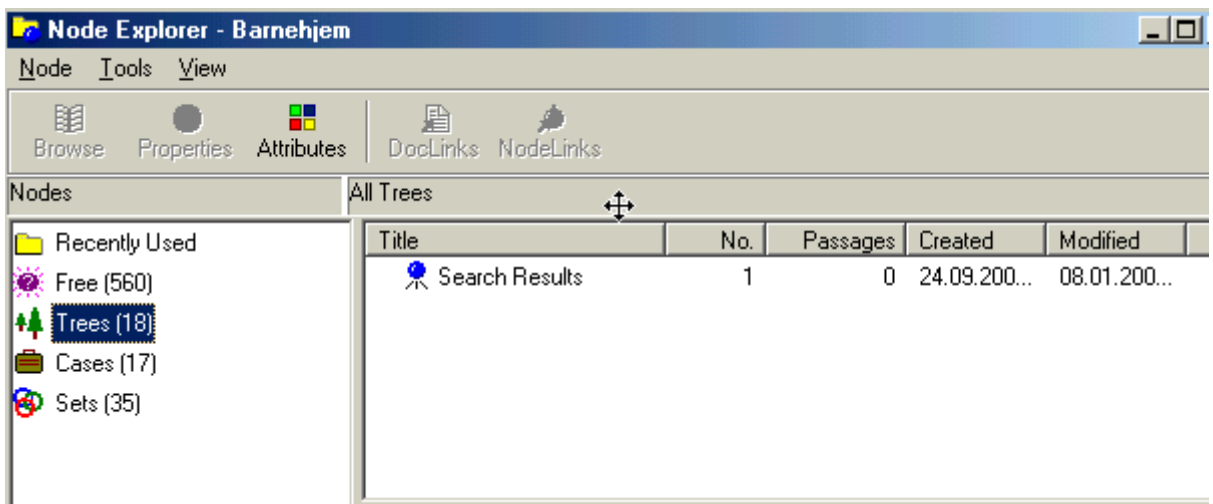
NVivo er et program med kvaliteter som setter store krav til forskerens *disiplin* mer enn til datakunnskaper. Etter å ha blitt sittende igjen med rundt 500 noder og samtidig bare var ferdig med sju intervju, ble disse 500 nodene basis for den videre

---

⁴³ Referanse systemet er generert i ENDNOTE ver 7.8 og formatert etter APAs standard svarende til Journal of Educational Psychology.

koding.⁴⁴ NVivo gir tilbud om å bygge ”trær” av disse nodene og dermed skape et ”overordnet-underordnet” scenario, samtidig som det gies muligheter for å skape ”sets” av klynger med ”coded nodes” som en tenker vil komme til å utgjøre omfattende tema (teoretiske koder). Allerede ved dette tidspunkt (etter sju intervju) var det tydelig hvilke tema som kom til å stå fram og den videre koding viste seg bare å bekrefte dette. *Selvsagt*, vil man kunne si. Når rekken av noder ikke utvides så **må** jo forholdene fortsette å bli registrert som de har vært. Til dette er å si at de rundt 500 ”coded nodes” var ca 10 ganger mer enn det som behøvdtes for å kunne beskrive, i *hovedtema*, livet på barnehjemmet. Utover dette, ville det kunne påvises mange tema i den enkeltes liv som imidlertid ikke samvarierte like intenst med tema i andres liv og som det derfor ikke har vært aktuelt å bringe fram her. Fig 1 nedenfor viser hvordan et søkebilde på overordnet nivå vil kunne se ut i NVivo.

Figur 1 Søkebilde i NVivo

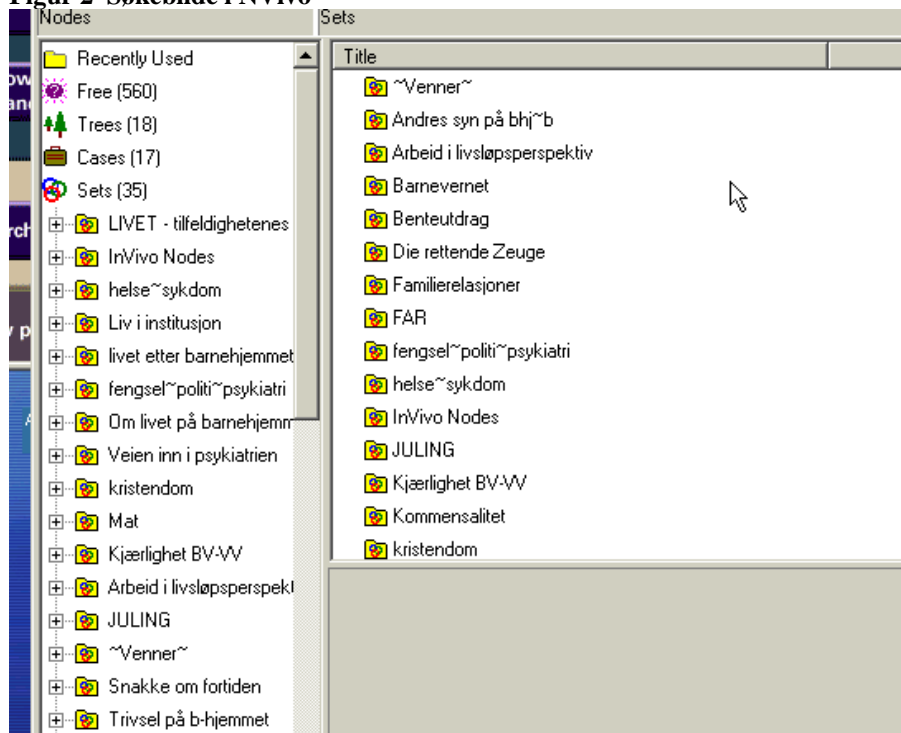
”Cases” er en variant av ”sets”.

I Figur 2 ses et bilde fra NVivo der en ber om ”sets”, som på det tidspunkt var 35.

Bildet er et klipp og kun ment som en illustrasjon. En ser samtidig at det på det tidspunkt var registrert 560 frie, ”coded nodes”.

⁴⁴ Her kan det være hensiktsmessig med en note om forskjellen på ”kode” og ”node”. Når det i grounded theory og andre system snakkes om å kode tekst, så tilsvarer det i NVivo at teksten som kodes utgjør en ”node” eller et punkt i teksten. Det settes navn på ordet, setningen, avsnittet eller et helt kapittel, og den merkelappen som settes på, er – koden. Ofte er det både hensiktsmessig og det mest intuitive -i alle fall første gang noden dukker opp, å kode den med seg selv eller kjerneordet i et avsnitt. For eksempel ”min far” blir merkelappen på et avsnitt som handler om forholdet til min far; eller ”min far” blir også koden første gang referanse til min far dukker opp i teksten. Når min far dukker opp hos neste informant kan jeg merke ordet, setningen eller avsnittet; deretter gå til et rullefelt og finne ”min far” som kode og dermed er avsnittet kodet. Hvis jeg hos A har 7 og hos B har 3 og hos C har 11 noder som er kodet med ”min far” så kan jeg be om en liste over nodene som ligger under ”min far” for en sammenligning for å gå videre til neste nivå i kodingsprosessen.

Figur 2 Søkebilde i NVivo

Figur 3. Starten på en liste av frie "nodes". På det aktuelle tidspunkt var antallet 560.

NODE LISTING

Nodes in Set: All Free Nodes

Created: 16.09.2001 - 19:32:23

Modified: 16.09.2001 - 19:32:23

Number of Nodes: 560

- 1 ~himmel og helvete~
- 2 ~mest gode minner~
- 3 ~spedalske~ bak murene
- 4 aldersbestenmt utgang - herd
- 5 aldri hjemme hos egne foreldre~
- 6 aldri snakker om wfv1
- 7 alternativ til barnehjemmet
- 8 andre enn foreldre på besøk
- 9 andre spiser grøten - herd

En slik rapport genererer de 36 første karakterer i noden og framstilles alfabetisk..

Men i virkeligheten så er det *koden* som vises, dvs den merkelapp en har valgt å sette på noden. At noden er kodet betyr at den i systemet er *markert* som interessant (substantiv kode) og dermed har fått status omtrent som om den var et eget dokument som kan kopieres, slettes, lages egne notater om osv. og en kan legge igjen "spor" på den som gjør at en kan få opp en automatisk henvisning til en annen node som for

eksempel inneholder det samme eller lignende budskap, en node som jeg kunne ha knyttet et memo eller kommentar til, men under et helt annet navn. En kode og en node kan også godt være identiske. Det skjer når en velger å la tekstuttrykket bli stående som navn på noden. Eksempel: "Min far reiste mye til sjøs..." kan markeres som kodeuttrykk "på seg selv". Lenger ute i teksten kan vedkommende kanskje si "fordi at min far var mye vekke, så bodde vi onger gjerne hos mormor i helgene". Ordene: *min far var mye vekke* kan jeg nå merke og kode som "min far reiste mye til sjøs". Når en annen så sier "min mor jobbet i byssen på Astrea" (om hun nå hadde gjort det), så kunne det utsagnet kodes som "mor reiser til sjøs" og på et senere stadium i kodingsprosessen (theoretical coding) ville disse to kodene som kunne ha vært i bruk mange ganger hos 8 personer, bli klassifisert hierarkisk på et høyere nivå som "foreldres arbeid utenfor hjemmet". Turners (1981) ord på veien når det gjelder å generere teori er en trøst, selv om de ikke løser noen problem:

The emerging theory is likely to have a rather messy degree of complexity so that it is unlikely to fall readily into a set of simple logical propositions which expresses its essence. But it should reflect, as faithfully as the researcher can manage, the complexities of that portion of the world which has been studied. (s.240)

Tvinger man fram kategorier så vil forskeren vanligvis ha en skjult agenda – noe skal bevises. Kategoriene er mer preget av forskerens intensjoner enn av data slik de framstår. Gjennom å benytte en narrativ form i det materialet som framlegges så vil leseren selv kunne avgjøre hvor vidt tolkningen av det materialet som presenteres er rimelig. Vi kan bare håpe at Heshusius (1996) har rett når han hevder:

"we still associate being a researcher with being a special kind of knower, a special kind of self – not quite as confused as the rest of us" (s.8)

Selv om en skimter en smule selvironi i denne uttalelsen så håper jeg at den inneholder elementer av sannhet; i det øyeblikket en reiser seg fra sofaen og går til tenkeboksen.

Del 3 Resultater

"Everything should be made as simple as possible.

But not simpler."

- Albert Einstein.

Ovenstående er et farlig utsagn å innlede en resultatdel med. Faren for å forenkle en komplisert historie vil alltid være tilstede, samtidig som en i vår teoretiske verden kan komme til å beskrive enkle forhold til ugjenkjennelighet.

Jeg har alltid i tankene L.S.Vygotskys kommentar i boken "Language and thought", der han etterlyser hva som er meningsfulle enheter å analysere når en skal analysere språk. Det han har i tankene er den naturvitenskapelige troen på at i "atomiseringen" – i søkingen etter de minste enheter, vil vi finne sannheten. Han ser da for seg at noen er på jakt etter vannets brannslukkende egenskaper og så vil finne disse ved å splitte vannet, H₂O, i mindre enheter, og blir tilsutt sittende igjen med H₂ (hydrogen) og O₂ (oksygen), som begge er to brennbare gasser! Budskapet er at det finnes et *optimalt analysenivå*, og en bør gjøre som Einstein sier – gjøre det enkelt, men ikke *for* enkelt.

I det følgende presenteres, i tematisk versjon, opplevelsene til en gruppe barn som har bodd på norske barnehjem i perioden 1937/-38 til ca.1980.

De tekniske detaljer omkring selve intervjuet er omtalt i avsnittet "Gjennomføring av Intervju" og er ytterligere kommentert nedenfor i begrunnelsen for å dokumentere temaene på den måten jeg gjør. Kodingens validitet og derigjennom temaenes gyldighet er omtalt i kapitlet om validitet. Men som en ytterligere forsterkning av avhandlingens konklusjon presenteres en egen del om *sanatoriebarns* opplevelser.

Jeg har i forordet kommentert på det potensielt problematiske ved å være barnehjemsbarn og det å *studere* barnehjemsbarn. Det forventes at jeg i en slik situasjon vil utstyre meg med briller som gjør at jeg kun ser det jeg *vil* se, og derifra trekker de konklusjoner som jeg *ønsker* å finne. Den eneste måte å forsvare meg mot en slik argumentasjon er å dokumentere informantenes utsagn i den sammenheng de forekommer; slik det ble argumentert for i metodedelen

3.1 Bakgrunn for plassering.

Å havne på barnehjem har alltid en forhistorie. Noe har gått galt i det indre liv i familien. Hva som ”skjærer seg” og hva barnevernsmyndighetene vil reagere på vil kunne være forskjellig i ulike historiske tidsrom. De almene sosiale vilkår i samfunnet vil være medbestemmende for når en oppfatter at grensen er overskredet. Men svært ofte vil også de interne vurderingskriterier på et sosialkontor være bestemmende for når barnevernet går til aksjon. Hva disse kriteriene skal være; om vi snakker om ”magefølelse”, som etter min oppfatning oftest vil ha å gjøre med taus kunnskap (”tacit knowledge”) eller om handlingsgrunnlaget har sin basis i såkalt evidensbasert praksis vil nok også variere. Rød (2004) peker på de mange dilemma som rir en barnevernsgruppe på veien fram mot en avgjørelse i en sak der spørsmålet handler om omsorgsovertakelse eller ikke.

Hva som framgår av sosialkontorets notater, i den grad slike kan spores i denne studien, vil kunne være ganske ulikt det barnet selv vet eller har oppfattet omkring situasjonen.

I en undersøkelse som denne, der en søker etter *barnets* opplevelse og forståelse av situasjonen, vil det være barnets versjon som teller, selv om den skulle avvike fra sosialkontorets versjon. Ikke fordi sosialkontorets versjon er uriktig – den vil (forhåpentligvis) som oftest være en riktig voksevurdering, - men fordi den helt enkelt ikke teller i forhold til barnets egen opplevelse. Men der *denne* undersøkelsen hundre prosent har ”kjøpt” sosialkontorets vurdering, er, som det også vil framgå av de metodiske betraktninger i Del 2, der bakgrunnen for familieintervensjonen er beskrevet på en slik måte at en har kunnet ta stilling til hvorvidt barnet selv har vært årsak til plasseringen eller ikke. Hva som har vært det ”objektive” faktum bak vurderingene, må det innrømmes, har kanskje ikke vært like entydig etter at den intervjuede har fortalt *sin* versjon.

I det følgende vil jeg presentere noen av de intervjuedes egne beretninger om hvorfor de kom på barnehjem. De vil variere i lengde. Det kan virke nærliggende å spørre: hvorfor kommer ikke alle i like stor grad til orde? Egentlig gjør de det, selv om det ikke ser slik ut ved det første øyesyn. Noen personer er bare mer ordrike enn de andre. På veien mot å avslutte sin forklaring dras enkelte av sine assosiasjoner langt ut over det som kunne sies å være utgangspunktet. Historien har så mange fasetter, og selv om de ikke er strengt ”relevante” i en ren temadiskusjon så hører de til i bildet

som skapes hos den enkelte. En person svarer med tre linjer på spørsmålet ”Vet du hvorfor du kom på barnehjem?”, mens en annen svarer med 3 sider (tekst) før bildet er endelig på plass. I noen tilfeller har jeg funnet det akseptabelt å splitte svaret. Det vil si at svaret kan ha begynt i den ene ende for så å dreie ut i en digresjon og for dernest å ende i en konklusjon i forhold til utgangspunktet. Og med ”utgangspunktet” mener jeg her det *tema* som presenteres – *ikke* utgangspunktet for samtalen. Mange ganger vil ”digresjonen” være en naturlig redegjørelse på et annet tema som har utkrystallisert seg. Men både på grunn av stringens i tilbakemeldingen og av pedagogiske hensyn når det gjelder presentasjonen, er *det* avsnittet da blitt utelatt – *der*.

Det er vanlig i kvalitativ metodikk å gjengi informantens utsagn som en vesentlig del av bevisbyrden for at det aktuelle tema faktisk eksisterte i dialogen eller for at det utviklete begrep har basis i samtalen. Det har vært reist spørsmål ved om ikke det ville være mer redelig overfor leseren å vise til hvilket verbalt utspill fra intervjueren som frambrakte det aktuelle svar fra informanten. En slik tanke er jeg helt enig i. Det kunne godt være slik at en kritisk leser vil kunne oppleve at ”jammen, sagt i *denne* sammenheng, er det urimelig å tolke utsagnet slik forfatteren her har gjort”. Mine bidrag i samtalen er bevisst holdt nede for at den intervjuedes fortellinger skal bli så ”rene” som mulig. Men her handler det også om å *gjennomføre* en samtale.

På denne bakgrunn har jeg i de fleste tilfeller presentert bakgrunnsstoffet i sin uttalte sammenheng, og samtalen er, så langt det har vært mulig, gjengitt ”dialektisk”. Det betyr at både den intervjuede og intervjuer er gjengitt med sine språklige idiosynkrasier, også i forhold til dialektbruk. Denne formen avslører et mangfoldig språkbilde og det er ikke alltid at intervjueren kommer best ut om vi legger en ”lærebok normal” som målestokk. Men forhåpentlig vil leseren kunne ”høre” bergenserens, sørlendingens, stavangergutten og totningen i de gjengitte dialoger.

Et siste, og i denne sammenheng, vesentlig argument for å velge denne presentasjonsformen, er relatert til temaets sosial- og samfunnshistoriske status. Det finnes, meg bekjent, ingen norske undersøkelser som gjennom samtaler med tidligere barnehjemsbarn, eller med sanatoriebarn, redegjør for deres liv på institusjon. I denne sammenheng, å bare underbygge påstander med korte sitater, vil være å underrapportere en historisk virkelighet og samtidig komme for langt i fra å være et narrativ.

Situasjonene

”Starten på noe” kan ha som utgangspunkt et brev som det som er re-skrevet nedenfor. På grunn av det svake restinntrykket av blekket etter 40 år er det skrevet over på pc, men jeg har beholdt den opprinnelige ortografi. Dokumentet befant seg i en av mappene i Byarkivet i Bergen, som ble gjennomgått på søk etter informanter. Dette barnet tilfredsstilte ikke kravet for å komme med i undersøkelsen, men jeg fant korrespondansen så interessant og treffende for den aktuelle problemstillingen at brevet ble kopiert.

udatert

*Herr P.....
X Sosialkontor
Herstedes*

Da jeg vil gjerne fortelle dem en sanhet angående en fru nn adr xx.

Vi naboer ser at hun til stadighet går til Sosialkontoret og får hjelp av dere vil vi bare opplyse at hun alltid går på vinmonopolet og at hun fremdeles holder det gående med salg og drikkelag for løse personer, den ene dagen har hun ingen ting og den neste dagen kan hun ha flere hundre kroner selv tjener hun og hennes søn nærmere 2 hundre pr måned og hennes datter tjener jo gode penger dessuten kjøper hun den enne flotte møblemange efter det andre selv går hun rundt og beklages sig over at hun ingenting har så hun klarer en ukesløn bare med det, angående penger hun får hos dere kjøper hun dem op i kaker og snob til ungene den enne kronen efter den andre går til barna, og da de alle sammen fikk flotte kler til 1.mai

Hvor får hun pengene ifra. Alle undres at hun selv sitter og drikker mens barna ser på, er jo det verste. Vi synes de burde gå sent og tidlig til kontroll. Hvor er da myndighetene.

Naboer

Avslutningen får en til å høre ”fruene fra Øvre Singsaker”, men brevet stammer fra en oppbrakt frue i Skuteviken i Bergen. En barnevernsak med omsorgsovertakelse som resultat kunne meget godt ha startet på denne måten, også i dag – selv om språkføringen nok ville ha vært annerledes. I denne saken var det i protokollen oppført barnevernstiltak, men hvilket – lot seg ikke avgjøre uten å ha sett nærmere på journalen, om den fantes. Mange saker starter med naboers eller øvrig families bekymring. Noen kan ha sin basis i et hjembesøk.

BERGENS VERJERÅD

Bergen den [redacted]-1943

Jr. nr. [redacted]

Familien [redacted] nr [redacted]

[redacted] har vært under verjerådet da hun var barn i 1927. Hun kom da på Bratholmen og var der i 3-4 år. Hun har alltid vært lidt lite begavet, men klart sig nogenlunde under strengt tilsyn, men aldri klart sig alene. I alle år har der vært nogen og snakket om [redacted] alltid har der vært nogen og forsvart hende, især moren i sin tid.

Nu har jeg igjen vært og set til dem og en må jo si at der er frygtelig, men de er unge og friske både mand og kone og så stelle så elendig. Der var masse barnetøi som lå i hauger og åpne skape, skiddent og vått. Børnene blekex som små voksdukker. Manden og konen ved en rødglødende ovn, det var jo mildt idag, bleke, ledige, slappe, overgit. Skit og papir og tomme kår, men sengklarene hadde da lidt lys farve.

De sa de hadde ikke mat, de hadde ikke lys, måtte bruke en liten parafin lampe efter den tid det blev mørkt, kl 5, hun skulde ha småfolk, hun hadde ondt i en fot, han var i arbeide, sa han, men var hjemme den dag for at hente brændsel, de så ikke ut til at kunne ta fat med nogen ting. Kr. 60.00 pr uke. Kr. 40.00 i husleie, lite penge til melk, lidt til gass, resten til brød. Nei der så håpløst ut, også dertil nye barn. De to ældste hadde vært den ene på Sjørsand, den anden et andet sted, men de kom hjem igjen, nu vilde degjerne at de kom sig vekk igjen, det lot til at være det samme hvorhen. Det så ut som det trængtes, men slike foreldre. Børnene er: [redacted] døpt i [redacted] også døpt i [redacted], ikke døpt. Hadde utslet og våt i buksen, blek og elendig. De hadde ikke nu av forsorgsvæsenet.

[redacted]

Ung og uetablert

(Mine innskudd begynner alltid med en bindestrek, og er kursiverte)

Gunnar

- *Men, du er vel en av de yngste tror eg, av de som er med på denne undersøkelsen her. En av de aller yngste. Ka vet du sjøl om korfor du kom på barnehjem. Kor tid du kom på barnehjem og sånne ting.*

Eg vet veldig lite. For det der er noe sånn som ikkje man skal snakke om. Og de gangene eg har tatt det opp så er eg blitt hysjet ned.

- *Bare dysset ner...*

Ja. Så det er sånn ikke-tema.

- *Ja, men din mor lever fortsatt?*

Jada, men hun er..hun er sånn handicappet. Hun er..på med hjerneslag og sånn, så hun er...hun kan ikke kommunisere.

- *Åja, akkurat.*

Men det er...

- *Ganske nylig..?*

Ja det er de siste...vel 3 år siden eller noe sånt.

- *Hun må jo allikevel være forholdsvis ung for å få det då?*

Ja. Hun er ikkje fylt 60 endå. Men det har ikkje... har ikkje noe med det å gjøre då. Det er no bare... tilfeldig. Så før det så selv før det, så var det ikkje noe tema dette her.

- *Ikkje i det hele tatt?*

Og no er det jo umulig å få ut noe.

- *Men i forhold til dine besteforeldre og sånn då?*

Du vet eg har jo ikkje besteforeldre.

- *Du har ingen?*

Nei. For det at hun..hun var jo enebarn, pluss at..hennes mor var jo mye eldre. Hun døde jo ganske tidlig. Så eg har aldri hatt noe besteforeldre å forholde med til.

- *Så du savner rett og slett den stasjonen bak der altså.*

Ja altså eg har jo i praksis ingen familie. Bortsett fra selvfølgelig då.. venner og for så vidt... eg har jo en stefar då, som har familie då. Så har eg en halvbror som har familie. Så eg har jo...eg har jo kontakt den veien då. Men...

- *Men stefar, betyr det at din mor giftet seg...*

Hun har giftet seg på nytt, ja.

-... *på et tidspunkt?*

Ja.

- *Kor gammel var du då?*

Då var eg vel...6,7 år..6 år var det vel...ja. Det var då eg kom ut av.. av barnehjemmet. Og før det hadde ikkje hun etablert seg på noen som helst måte. Då bodde hun hjemme hos sin mor då..og sin stefar. Og... sånn, hun hadde ikkje etablert seg på noe som helst tidspunkt før det.

- *Kor gammel var hun då?*

Når eg ble født?

- *Ja.*

Ja då var vel hun 20, 21.

- *Ja, slik at da hun giftet seg igjen når du var.... kom ut igjen når du var 6 år, då var hun bare en 27, 28 år eller nokke sånt.*

Ja, ja, ja, faktisk.

Ovenstående er et eksempel på en situasjon der det foreligger lite informasjon hos vedkommende selv, i en ganske typisk situasjon der bakgrunnen for barnehjemsoppholdet skal holdes som en godt skjult familiehemmelighet. Både *bakgrunnen* for og *det at* barnet hadde vært på barnehjem har det vært ganske alminnelig å gjøre til et ikke-tema i familien, og det er sjelden at et barn klarer å presse fram opplysninger som foreldrene ikke vil ut med. Gutten det er snakk om hadde vært på barnehjem hele sitt førskoleliv: først på Spedbarnstuen i Bergen i samband med prematurfødsel og siden overført til vanlig barnehjem, og kom ut igjen, som han sier, da han var rundt 6 år (ca1973).

Fyll og spetakkel

Elise

- *Ja, ka har du fått oppgitt som grunn til at du kom på barnehjem?*

Min far (...)

- *At det var han som var årsaken?*

Ja.

- *Kor var din mor hen i bildet, var hun der..*

Hun var med min far..

- *Hele tiden, var hun der hele tiden i bakgrunnen?*

Jaja. Hun var jo med han hele tiden hun.

- *Ja, men så kunne ikke du være hjemme på grunn av din far?*

Ja, meg og Sig, han som omkom...og så 2 andre.

- *For det at han var voldelig då eller drakk...eller begge deler kanskje..*

Ja, hun var jo med han uansett i alle disse årene. Så de gikk jo turer forbi barnehjemmet og vi lå innforbi der då. Men det var... det står hun ved endå det, vi snakker no ikke om det nokke sånn, men det var han. Mer vet ikke eg.

- *Du vet ikke mer enn det hun har sagt då?.*

Nei hun vil ikke snakke om nokke sånt hun.

- *Var du bare på et barnehjem?*

Ja.

-*Og det var...*

”No 2”.

- *Du hadde ikke noen tid før, eller etter, nokke annet sted. Var du forsøkt i et fosterhjem..*

Nei, ingen ting sånt, nei. Det var rett hjem. Du vet då ville vi ikke hjem. For då hadde vi vært så pass lenge der at vi... lengtet jo så forferdelig tilbake av en merkelig grunn.

- *Lengtet tilbake til barnehjemmet?*

Ja, ja, ja, det er merkelig for det var jo helt forferdelig å bo der ute. Ja, sånn ble det altså.

- *For det at då opplevde du at det var verre å komme hem altså.*

Ja. Det var jo ikke noe bedre å komme hjem, la oss si...nei det var ikke godt nokken plasser egentlig. Det var det.

- *Kor gammel var du når du kom på ”No 2”.*

Eg husker det ikke, nei det husker... du vet det bedre enn meg. Eg begynte i første klassen der ute sant, og då var eg 7 år. Så det var vel kanskje et par år før det då.

- *Et par år før det...*

Nokke sånt. Eg kan ikke huske..eg vet eg begynte i første klassen der.

- *Og så var du der til...*

Ja si det. Eg begynte i 7.de? Begynte i syvende kanskje? Ja.

- *Var du konfirmert der ute?*

Nei eg ble ikke konfirmert en gang, men det...nei. Men då var eg på Toten offentlige.

-*Då var du på Toten offentlige.?*

Ja. Det het det den gang. Eg vet ikke ka det heter idag.

- *Nei...i dag heter det en eller sko..., heter det nok bare skole.*

Åja.

- *Et eller annet navn med skole.*

For der ute vet eg at eg gikk og leste for presten og sånt, så eg var nok der oppe då ja.

Eg har jo ikke bodd så mye hjemme at det gjør nokke...sånn.

- *Men du bodde i hvert fall hjemme då i tiden før du kom på "No 2".*

Ja men det er liksom...husker ikke så mye, eg husker..nei ingenting faktisk talt. Og det er jo nokken år der eg skulle husket at... eg skulle jo det. Men eg husker ikke nokke...Ikke små sånne...glimt, nei. Eg vet ikke kor vi bodde henne. Eg har spurt min mor kor vi bodde og sånn, og hun prøver å forklare...vi bodde jo der. Men eg har mistet de årene der altså...si 4 - 6 år. Eg vet ikke kor eg har vært, vet *du* det?...Om eg har vært heme i det hele tatt?

- *Nei, eg vet ingenting om det.*

Nei, eg vet ikke, men hun vil, hun... eg vet ikke om hun snakker sant heller, så det eg kommer ikke noen vei med det allikevel. Men eg går ikke å tenker på det til dagen. Det er jo ting som eg har fortrent for mange år siden. Og barnehjem og... nå blusser det opp igjen. Eg vet ikke kem som kunne svart på akkurat det der, for det skulle vært litt interessant å vite akkurat de årene der.

- *På barnehjemmet, - nei før?*

Nei, før sant. Det på barnehjemmet er så som så etterpå ja, men ikke før. Eg vet ikke i alle dager skulle klart å få spore opp det, for det nytter jo ikke å snakke med min mor om hun..

- *Har du noen onkler og tanter eller nokke sånt som har vært...*

Eg har en tante eg kan ringe til å spørre. Det spørs om hun vil snakke om det eg...En merkelig familie vet du. Eg har jo to brødre som har vært i fosterhjem hele tiden sant, så de vet jo ikke nokke, og de vet enda mindre de.

Dette eksemplet viser også hvor ekskluderende foreldrene har opptrådt når det gjelder å informere barna sine om årsaken til at de ble plassert på barnehjem. Det antydes at verken hun eller hennes to brødre som var blitt plasserte i fosterhjem var informert om årsaken til plasseringen. En åpenbar sterk allianse eller avhengighetsforhold mellom mor og far gjorde, fortsatt i dag, at en voksen dame på 46 år ikke får vite hvorfor hun for 40 år siden ble plassert på barnehjem. At det hadde sammenheng med "fyll og spetakkel" det var hun allikevel ganske overbevist om.

Grov omsorgssvikt/tuberkulose

Esther

- *Dokker kom der i -54, fordi, etter papirene då, så ser det ut som om de opplevde dokker som tuberkolosestruede og skulle derfor vekk hjemmefra.*

Ja vel.

- *Men ka er din oppfatning av det?*

Nei eg lå på Røde Kors Sykehus før eg var blitt operert i ørene, eg var veldig syk. Og det eg har fått vite ... det var mishandling, av meg, eg var nærmere to år og så ut som en lite spedbarn, så det var ... eg ble operert i ørene og det var 2 millimeter fra hjernen. At eg ble tatt hjemmenifra på grunn av at min far var i Koreakrigen, og kom hjem. Og min mor hun... det har eg fått vite altså, men eg vet jo ikke om det er sant og at hun var stokke av.

- *Ja, det kan godt hende, men det er opplysninger som ikke står noen steder i...*

Nei det er det eg har fått opplyst, for eg gikk hos han LN på Sandviken Sykehus, etter eg var sjuk sjøl.

- *Ja, men då...*

Det er min oppfatning, det eg har fått visst.

- *Ja, altså at din far var i Koreakrigen, og at ...*

Min mor hun var sjaltet utenfor..

- *Hun ble sjaltet utenfor, var det alkoholmisbruk og sånn da tror du...*

Sikkert, så eg ble tatt derfra, vi var innelåst, det har eg fått visst.

- *Ja...*

Men om det er sant, det vet eg jo ikke, eg har jo ingen beviser. Men at vi ble tatt fra det hjemmet då var vi innelåst, og då var eg så sjuk og då kom eg rett opp på Røde Kors. Siden så kom eg på Florida Sykehus den gangen. Dr. Sørensen som hadde meg, ørene, så det har eg jo dradd med siden.

- *Slik at du, har du fått en hørselsnedsettelse?*

Ja,

Om bakgrunnen for oppholdet sier søsteren i et separat intervju på et annet sted i landet - Berit.

- *Men då er vi tilbake i forhistorien hadde eg nesten sagt. Du er, sier du, kor mye eldre enn din søster.*

Hun blir -50 nå, og jeg er 54, 4 år, 4-5 år.

- *Men kom dokker samtidig på barnehjem? Eller var du der før hun kom?*

Es var.. hu fekk ørebetennelse og det var en millimeter unna hjernen når hun kom inn i hu og hast på sykehuset. Og meisle.. det fortalte hun sikkert. Hun lå på sykehuset, og imens hun låg der da skjedde det at vi kom på barnehjemmet. Og då ble hun kjørt rett i fra sykehuset dagen før vi kom til barnehjemmet. Nei hu...ble kjørt ifra sykehuset ut på barnehjemmet dagen før vi kom utpå der, jeg og broren min, Petter.

- *Hon har en idé om at kanskje der har vært en type barnemishandling eller noe sånt. At dokker ikkje ble tatt vare på av foreldrene dokkers.*

Det var lite...

- *Dokker ble ikke tatt vare på nei. Har du noen aning om det?*

Ja, ja... helt oversikt. Vi...min far han gjorde underslag. Han jobbet på et sted i Bergen. Mor og far var veldig svake personer. Og så endte det opp med det at han meldte seg frivillig i Korea-krigen. Mor var en veldig svak person. Hon ble stående igjen med 3 onger. Uten å vite noen ting. Vi vet ikke om hon vet at han dro ut..jo hon visste at han

dro i Koreakrigen. Og hon kunne ikke stelle oss i det hele tatt. Det var tragisk. Skal vi ta den med nå eller? Vi lå på avispapir, pisset på avispapir. Natt etter natt etter natt. Vi hadde ikke reine klær. Mor låste oss inne oppe på kvisten, jeg passet Esther og P innelåst i X.te etasje på Vetrilidsalmenningen i Bergen. Med en fiskepudding og loff. Jeg passet dem oppi der innelåst. Vi tisset på oss og var sengevætere alle sammen, ja vi var jo ganske små da. Så det var veldig tragisk. Mor hadde ikke styringen i det hele tatt. Hon bodde ved siden utav farmor og farfar. De... jeg kan ikke huske riktig hvor mye de gikk inne hos oss, men det tror jeg ikke de gjorde. Inntil Esther ble så dårlig at jeg hadde vett til å banke på døren inn til farmor, og nå må dere komme inn, da var vi innelåst, for Esther er dårlig. Og da brøt farfar seg inn til oss, og fikk tak i lege. Og da når legen kom så kom mor hakk i hel med legen, og Esther ble kjørt i hu og hast på sykehuset. Dette husker eg veldig godt for det at han legen sa det at nå kjører eg først og så kjører vi etterpå. Vi må inn med en gang. I mellomtiden en eller annen gang der kom han far hjem ifra Koreakrigen, og kom hjem til mor, og låg altså i hop med henne. Dette husker jeg at han kom att heim att og vart borte dagen etterpå. Da viste det seg det at han hadde fått tuberkulose, og han skulle aldri ha reist hjem vet du. Så havnet han på Lillehammer tror jeg at det var. Så skulle jeg begynne på skolen, og så tar jeg pirquet, og så viste det seg at jeg var positiv. Da begynte rulla og gå, ikke sant? Og vi hadde en som hadde dør i veggene???? (lege?) har du hørt om han? Ja, lungespesialist. Han hadde aning om at vi vart ikke, ikke, altså vi vart ikke stelt nok. Det visste de. Om det var farmor som hadde gått hos ham det vet jeg ikke, men han var klar over situasjonen... hjemme. Oppi dette herre så hadde jo mor en søster og en tante som kom inn og så oss av og til, og fikk lus bort og fikk stelt oss og fikk skiftet på senger og kastet ut og brent alt dette herre, men de kunne jo ikke være der hver dag. Kor langt har eg kommet nå da?

- *Fortsatt er vi omtrent på den tiden da Esther havner på sykehus.*

Eg begynte på skolen, så begynte møllen å gå. Eg husker at da var det tatt inn både mor og Petter og jeg. Da lå vi inne på sykehuset. Hos dr. Dør. Og da husker jeg dr. Dør sa det... eg husker ikke akkurat ordene det han sa da, eg skjønnte så pass da at vi måtte reise et sted. Og da bryter ho mor isammen. Å kjære vene sa mor, og da begynner hon å grine. Og var helt.. datt sammen på stolen der. Kan ikke jeg sende dem inn i Osterøyene hos tante min. Nei, sa dr. Dør, og slo i bordet, der skal dem ikke. No skal du gjøre som jeg vil. Og mor lög jo til oss da, og eg skjønnte på mor hon var jo helt ferdig og da smalt det i ho, da skjønnte ho hva ho hadde gjort for no. Hon var jo itte aleine om dette herre, selvfølgelig itte. I ettertid har eg jo tenkt det var jævla synd på a.

- *Ja, ka mener du,, at hon ikke var aleine om det..*

Min far....

- *Ja det at han stakk?*

Ja, og at dom var svake personer itte sant?

- *Det som står i papirene eller det lille som eg har funnet om dokker det er jo det at, foreldrene, står der, fikk tuberkulose, "barna tuberkulosestruet, plasseres på" No 2".*

Altså vi var jo positiv(Tub). Men bak.... bakgrunnen til at vi ikke kom til tanta mi som vi hadde kunna gjort, eller tanta hennes mor på Osterøyene, det var det at doktoren visste at vi vart, vi vart ikke stelt nok. Han tok itte sjansen på det, eg veit itte.

Her ser vi et eksempel på åpnere kanaler inn til barna. Barnas alder på tidspunktet for omsorgsovertakelse gjør at de har fått med seg ulik informasjon. Det yngste barnet kjente sin egen sykdomshistorie som bakgrunn for plasseringen. Den eldste kunne

bekreftede og utdype denne, samtidig som hun kunne bekrefte den begrunnelsen som jeg fant i arkivene, nemlig tuberkulosestrusselen. Det er underlig at det som finnes av begrunnelse i barnevernets papirer henger på sykdomsstrussel, mens det foreligger en massiv omsorgssvikt – den gangen og i mange år framover, i denne familien.

Vold og psykisk terror.

En annen ganske alminnelig situasjon kunne være vold i hjemmet og store konflikter mellom far og mor. Hugo.

Min far var yngst og fikk veldig tidlig lungeblødning, men de dreiv han til arbeid allikavel. Så i den seinare tid har eg fått større forståelse for hans skjebne og en viss toleranse for det han gjorde. Han begynte å drikke relativt seint, han var 27 år, og då gjekk det aldeles gale. Han greide ikkje å styre verken seg sjølv eller andre. Han var brutal og søskenbarnet mitt fortalte meg her forleden dag, eg har et søskenbarn i Bergen, og hu fortalte at et annet søskenbarn som hadde besøkt meg i Sverresgate hadde sagt at vi måtte sitte under bordet på kjøkkenet då han var og besøkte oss fordi at han var så voldsomme. Så min mor hadde det forferdelig. Aldeles grusomt. Så gjekk det 8 år og så skilte hun seg ifra han. Men han fortsatte å være plagsom. Han, eh ... hadde problemer med å akseptere det(skilsmissen), han plagte henne veldig, plagte meg, og ein gang så gikk han gjennom ruto opp en stige inn til leiligheten hennes. En annen gang prøvde han å slå inn døro. En gang besøkte han meg på ”No 4”, da var eg 12 år og han kom med kniv. Og bestyrerinnen vågte ikkje stoppa han.

- *Hva ville han deg?*

Det veit eg ikkje? Men han var jo ikkje god den dagen.

- *Nei...*

Han var en meget talent full mann han var en meget dyktig håndverker og god maler (peker på vegg): det nederste der, det har eg fått en meget god pris på, det er det beste han har lagt. Men han har nok laget mykje som eg ikkje veit om. For han og KS, en meget kjent maler, de reiste rundt på landet og malte et bilde for en kasse øl, og slik holdt de på i åravis. Såhhh, han forspilte sitt talent og han var en meget dyktig sjakkspiller og eg tror han forsto dette. Han forsto sin egen situasjon han analyserte den og skjønnte at han hadde forspilt sitt talent og da var der ikkje så mange han kunne la det gå ut over.

- *Neihh*

Han var en meget komplekst sammensatt person.

Han (morfar) var Ks største forretningsmann en lang periode. Ingenting, ingenting var igjen etter at disse idiotane av någon svigersønner hadde vært borti dette. Han prøvde jo å få meg bort, eg var jo tross alt øve 12 år da han dødde, men eg hadde ikkje lyst og min mor greide ikkje den situasjonen, hu ... Alt det eg sa liksom var greitt, og det er jo forståelig på en måte, Det var jo bare meg hu hadde igjen. Hu hadde et relativt vanskelig liv, hu jobba seg i hjel, det var jo ikkje noe sosialt sikkerhetsnett den gangen. Så ho sleit seg jo i hjel for å hjelpa meg

Men hu gjorde jo en klok ting då hun sendte meg på ”No 4”, når du tar og veie dette, for hadde ho ikkje gjort dette så hadde eg antagelig blitt nervevrak av min far som gikk der og herja på og terroriserte ’na. For det hendte jo at eg var og besøkte’na der hu var koldjomfru på Hotell X en tid, så gikk han jo og lurte i gatene veit du når hun var ferdig med vaktene, det var heilt forferdelig.

Så dermed så kom eg inn på ”No 4” etter å ha vært der et par prøveperioder og husker ennå den dagen da eg gikk inn. Eg hadde vært der inne ... første gang eg var der var eg 7-8 år. Og sammenlagt så var eg der 11 år helt til eg var 19.

Her får vi gjennom en lang historisk utredning, som i seg selv er interessant, men som bare delvis har relevans til vår problemstilling i dette kapitlet, og er derfor grovfiltret, både en *beskrivelse* av bakgrunnen for plasseringen: en utslitt mor som jevnlig ble terrorisert av sin fraskilte mann og ble gjennom dette påført store psykiske vansker, og en *vurdering* av hendelsen. Slike egenvurderinger er sjeldne i dette materialet, selv om de godt kan utløses på direkte spørsmål. Denne situasjonen skiller seg fra de aller fleste ved at plasseringen var frivillig. En del plasseringer har vært frivillige – oftest basert på en fattigdomssituasjon: for liten bolig, for lite penger, for mange barn. En annen variasjon på fyll og vold i hjemmet presenteres nedenfor. Disse elementene forsterkes av en mors (spesielt etter datidens norm: 2. verdenskrig) utsvevende liv og manglende evne til å skape en familie:

Mer vold og psykiatri

Walfred.

- *Kan du huske episoden sjøl?*

Ja eg husker styret med politi og styr og stell og i følge papirene så var eg livredde, men det kan’je eg huske altså. Men eg skulle egentlig ha flytta i et fosterhjem då når eg var 4-5 år gammel – men de flytta eg jo te seinare, ikkje sant.

- *De samme menneskene?*

Ja, de var jo sånt besøkshjem, sånn i ferier og sånn (navngir sted), men .. ehh.. foreldra mine nekta jo å skriva under på papirå. Og han tørde ikkje, ... då tørde ikkje han.

- *Då var det snakk om adopsjon eller var det fosterhjem?*

Det var vel fosterhjem

- *Det at han ikke torde hadde det å gjøre med at din far var voldelig eller kjent for...?*

Ja, altså eg kan aldri huska å ha sett han voldelig – utom ein gang – altså eg har jo bodd hos de også i korte perioder opp til ei uka og eg kan ikkje huske at han har slått meg

- *Men vet du om han har slått andre, eller...?*

Ja, eg har jo snakt med mor min og han har jo slått mor min, og mor min har slått far min.

Så de har slått hverdandre, då?

Ja, det er nåkke så er greitt nok.

Itte far min døde da så traff eg sammen med någe familie, og då var det en onkel av meg som var gifte med syster til far min , som spurte om at ehh, om min far var begravd eller brente!? (latter) Han ville sikre seg at han var skikkelig dau altså for han

var en skikkelig jævel, sa han. Og ehh, det var greitt nok, far min hadde i hvertfall papirer på at han var galen.

- *Han hadde papirer på at han var galen, betyr det han var inn og ut av ... av...Dale...*
Eg ikkje sikker, men eg vet at han og mor var inn og ut av Dale, etter som eg har fått forklart.

- *Var det den vekslingen inn og ut, tror du, som gjorde at de ikke kunne ha deg hjemme? Eller koffår hadde de ikkje deg hjemme. Har du spurt de noen gang om det?*
Nei, det torde eg ikkje, for eg fekk alltid veta at det var min skyld at eg var flytta på barnehjem. Nei altså hvis den teorien om at eg var funnen i avisrapport er riktig så sier det seg jo sjølv at de ikkje var i stand til å ta vare på meg .

Fyll og vold og krig

Vivian

- *Nei, nei, men det kan jo tenkes at det ligger et sted, så når du trykker på en knapp så kommer det*

Ja, ja , det kan jo hende. Jeg nevnte det for datteren min i Oslo at jeg skulle bli intervjuet og da sa hun ”ja men mamma du har jo aldri snakket om noe sånt før

- *Nei.*

For det er jo noe som jeg har lagt bak meg for lenge siden

- *Ja, men har du lagt det bak deg fordi du synes at det er ondt og plagsomt?*

Du, eh... (øyene flyter over av tårer) det vet jeg ikke..

- *Eller er det slik at det ikke er noen som har noe med det?*

(stemmen brister) ...det er vel kanskje det.

- *At ingen har noe med det?*

Ja, at ingen har noe med det (tørker tårene) jeg mener det er ting som er over, det er ting som ingen kan gjøre noe med og jeg har hatt det like bra som alle andre barn bortsett fra da jeg var hjemme en liten periode etter Milde. Da var min mor gift med en som hun ble skilt fra... og det var nesten den verste perioden.

- *Ja, da var hun gift med en som hun ble skilt ifra, men det betyr at din mor ikke var sammen med din far?*

Nei, for jeg er født utenfor ekteskap

- *Du er født utenfor ekteskap...*

Ja , min mor hadde fire barn som alle hadde forskjellig far, så hun hadde det ”koselig” (..ler)

- *Ja det hender ... det hender*

- *Men da du kom på Milde?*

Da var min mor hushjelp oppe på Storetveit et eller annet sted, så hun kunne vel ikke ha meg under krigen. Og så kom jeg opp der (dvs på Milde⁴⁵) og der var jo hun GL da, så det at jeg var jo heldig som kom ... for det hun tok jo meg til sitt hjerte, om man kan si det på den måten, ifra begynnelsen av

- *Ja, ja, - men nå snakker du om ”No 3”?*

Nei, hun var på Milde óg!

- *Så hun var på Milde?*

Ja

- *Akkurat*

Og hun eh, hun eh, hun gjorde det sånn at... jeg var antagelig den minste eller noe sånt

---

⁴⁵ Trolig samme bygningsmasse som i dag er folkehøyskole

Så i hvert fall til å begynne med så lå jeg inne på hennes rom med det samme jeg kom ... til jeg ble litt større. Sånn at jeg hadde det vel egentlig veldig godt.

- *Ja,*

Ja, og så kom jo krigen og da tror jeg at dette ble nedlagt og da reiste jeg hjem og da var min mor gift med en som ble far til et av hennes barn.

- *Ja..*

Men han var sjømann og når han var hjemme så gikk han på fylla og han var voldelig.

- *Mot din mor eller mot dere også?*

Ja det husker jeg ... ja...nei Rune han var vel da av en eller annen grunn sendt vekk og da måtte vi opp om natten av og til og det er noen av de verste minnene egentlig. Så derfor sier jeg: det er ikke alltid at det å være på barnehjem er det verste. Det kan være like ille å bo ...å bo...

- *I en vanskelig familie?*

Ja, ... ja, men så hadde jo jeg kontakt med hun GL som hadde vært styrer... da var hun begynt på "No 3" så jeg hadde kontakt med henne og antagelig ble vi vel fulgt opp av sosialkontoret og dette her, jeg vet ikke det

- *Javel, det vet du ingenting om. Mange ville vel antagelig si at sosialkontoret ikke gjorde noen ting som helst...*

Nei, jeg aner ikke, jeg aner ikke

- *... og da er det jo interessant at...*

Nei, men jeg aner ikke, jeg aner ikke, jeg har aldri undersøkt det, men i hvert fall hadde jeg kontakt med hun og jeg tryglet og ba nesten om å få komme på "No 3".

Det er vanskelig å si, og informanten vet det ikke selv, hvorvidt det her dreide seg om en frivillig plassering, men vi ser at hun tror at morens arbeidssituasjon gjorde at hun ikke kunne ha det daglige ansvar for fire barn, og i alle fall to av hennes brødre var samtidig som henne på "No 3". Vi ser igjen at "fyll og spetakkel" er en gjenganger for omsorgsovertakelse, og i dette tilfellet ganske sikkert assosiert med en umulig bo-situasjon, dersom mor, som det antydes, bodde på sitt arbeidssted som hushjelp på Storetveit.

Irmelin, – har en annen historie å fortelle omkring husposter. Her blir jenta elleve år før hun selv tar livet sitt i egne hender og ber om å få flytte på barnehjem.

Mor i utenriksfart – og senere: Jeg ville det selv

- *Ja. Men du var då 6 år når du kom på "No 5". Kom du der sammen med din søster?*
Ja.

- *Ja, og då sa du at då var du der i...*

Eg husker i alle fall at eg går første klasse, og eg meine på eg går andre.. altså begynne i andre klasse og. For mor min hun leverte vel oss der for det at hu skulle... i utenriks..

- *Ja, for det stemmer i alle fall at hun dro til sjøs.*

Ja. Kan du si, og så kommer hu hjem, og så begynner en vanvittig mye flytting. Utrolig masse flytting.

- *I bergensområdet eller...*

Eg husker ikkje så mye fra at det har vært i Bergensområdet, for det eg husker mest det er..e..her ute og områdene inne.. inn forbi for å si det sånn. Altså både i Tysvær, i Vindafjord.. Ølen. Det er fordi eg... huske. Eg flytte kontinuerlig. Skiftet skoler.. flere... flere ganger i løpet av et skoleår og...sånne ting altså. Så... det blir en sånn rastløs, rotløs tid som ikkje... velge å ikkje binda seg.

- *Ja. Har du då eller i ettertid hatt nokken idé om ka det var som skapte denne flyttingen?*

Vanskelig å si. Det kan jo... altså det var jo husposter hu hadde. Og så var det vel kos denne tiden var.. kan du si... i følge ho.

- *Då var det slik at hun ikkje kunne ha dokker med seg som..*

Jo, me var jo med alle veiene, disse veiene. Det var jo derfor me skifta så mye skoler. Altså me var med i huspostsystemet.

- *Ja, men på et eller annet tidspunkt ble dokker satt ut av det igjen. Altså for du... kom på "No 7" og så var dokker i... der kor lenge?*

Æ.. kom inn når eg var 11, og eg flytte ut når eg er 16.

- *Ja, så du var 5 år då i "No 7". Men fra du var, skal vi si fra...*

Den somm... den sommeren eg fyller 16... ehh ... 11 år, så flytte eg inn der.

- *Ja, så de 3 årene fra 8 til 11 omtrent då ...ja, så drev dokker en omflakkende tilværelse?*

Ja. Det var en kontinuerlig flytting...ja. Reine sånn fantete var hun så...ja. Kontinuerlig på flukt.

- *Og då var din mor aleine hele tiden og ikkje sammen med noken mann.*

I tilfelle hu var i sammen, så må hu ha hatt et forhold til der hu hadde husposter. Hu hadde bare husposter der det var.. enslige menn..ja. Hu hadde jo og en huspost æ.. her i byen og. Så e..e det var en periode eg... eg har flakka mellom forskjellige skoler her i byen og. Men så er det at...noe av det eg rett og slett huske - ... huske ikkje eg, men du kan si at det som gjør at eg ikkje huske det er vel for det at det har vore relatert til en del negative ting. Og dermed så har eg valgt og... altså rett og slett å fortrenge en god del. Men så treffe du på andre...æ...en eller annen dag så treffe på noen då som kan si.. "Å du og du liksom, huske du mor di hadde huspost borte hos onkelen min". Og eg... kor...or var det...liksom...ja. Også, men eg husker ikkje det der og då, men så gir de meg noen dager og så plutselig kan eg spola da. Då klarer eg å henta det opp igjen akkurat der, men så.. så klarer ho å henta opp at... "det var andre ting som og hendte der", og derfor så vil ikkje eg huska da... ja.

- *Slike andre ting, hadde det nokke med overgrep og slike ting å gjøre eller... slåssing og fyll og spetakkel eller sånt?*

Du kan si at kjemien mellom min mor og meg har aldri vore positiv..nei. Så all hennas vrede den gikk utover meg. Altså eg var... var og sikkert, fortsatt er veldig sånt sterkt menneske. Og hu òg var veldig sterk og der..., men hu takla ikkje... motpol...ja, hu...hu takla ikkje den derre altså. Og hu æ...yngste søstere mi då, hu Elisabeth, hu... er jo noe mentalt tilbakestående, og hu ble veldig forsvart. Så... alt som var gale, eller kunne bli gale så var det mye bedre å bruka meg som...

- *Hoggestabbe..*

Ja.

- *Betyr det... hadde din søster... kordan har hun det i dag då?*

Det... har eg tatt totalt avstand i frå, for hu er en medvirkande årsak til at det blei skilsmisse hos meg. Hu og mor mi.

- *Javel.*

(En side av intervjuet er her tatt ut fordi det ”svinger ut” av vårt tema.)

Men ellers så vil jo eg si at når eg var 11, så var det eg som valgte å flytta på en institusjon. For eg ville 10 000 ganger heller bo der enn hos mor mi. Og sånn... sånn i ettertid: det der å følga deg opp, det å... det å stilla deg krav til at du skal ta ein utdanning når du er 16 år for eks. ... altså du er ikkje ferdig, altså du må gå på skole, du må bli noe. Altså, og noe som du har litt fortrolig forhold til kan du si, altså noen du stoler på for det... det er et stort savn med det. Ja.

Når vi altså her spør hvorfor vedkommende kom på barnehjem så havner vi i en todelt situasjon; en der det handler om en tidlig fase med en mor som er eneforsørger og som reiser til sjøs. Men av det som framkommer seinere blir det klart at det ligger mer bakom en kun det å reise til sjøs. Mor avsløres som en som i så liten grad er i stand til å gi barnet hva barnet trenger, at jenta sørger for å bli flyttet selv, fordi hun ”10 000 ganger” heller vil bo på barnehjem enn med sin mor.⁴⁶ ”Å være hushjelp”, tenker vi gjerne, var en ganske vanlig sysselsetting i tiden før 2. verdenskrig. Men den aktuelle situasjonen ligger ikke lengre tilbake i tid enn perioden 1975-80.

Fattigdom – Hrr Forstander.

Nedenfor er gjengitt i faksimile et brev fra en fortvilet mor som ber styreeren ved Waisenhuset i Stavanger om å ta hennes sønn inn ved institusjonen. Denne gutten ville ha vært en del av undersøkelsen, i det jeg fra de kommunale arkiver kunne lese at han hadde vært under omsorg i mer enn to år. Men når en kommer i kontakt med guttens mappe viser det seg at han ble videreplassert i fosterhjem etter relativt kort tid på barnehjemmet.

Se faksimile neste side

Av brevets datering ser vi at det ikke er lenge siden krigen tok slutt. En enslig mor hadde ikke mye støtte i omgivelsene og dersom det her i tillegg skulle dreie seg om en tyskerunge kan vi regne med at mor og barn virkelig var forlatt av sine egne. Det er som om en rent fysisk kan fornemme mors nød og fortvilelse. Vi ser av en anmerkning, gjort øverst til høyre, at barnet er besluttet tatt inn ved Waisenhuset.

I tiden rundt annen verdenskrig (før og etter) og til langt inn på 50-tallet, var det ikke uvanlig at barn ble plassert på barnehjem av rene fattigdomsårsaker, men også ofte på grunn av sykdom hos en av foreldrene (ofte psykiatri, som vi skal se nedenfor) og dødsfall.

---

⁴⁶ Inni dette ligger også minst en overgrepssituasjon som vi kommer tilbake til senere.

Stavanger 3-46

Behandlet
Opfatt
Komm. -46 af H. 2 fra

Til
Forstanderen
Vaisenhuset.

Hr Forstander.

Jeg henvender mig til Dem i anledning
min gut, som er 3 år, og heter "E. S."

Om De vilde være så snild at
ham ind på Deres hjem, på ubestemt tid, da jeg
ikke har fått meg bra i lengre tid, og har vær
stulig for å forsørge oss begge, og føler at jeg vil
være snart ikke mere.

Vi har hatt svært lite å klare oss
med det siste år, og har nu, for at tjene nogen
penner, begynd på trell om lørdagen med å
selge kunstige blomster som jeg laver selv.

Arbejdigt

H. S.

3

Stavanger.

Forstander

I en periode da det vanlige var at far arbeidet utenfor hjemmet og mor var hjemme, kunne det bli katastrofalt om forsørgeren falt fra. Mor ble da gjerne ”drevet” ut i arbeid, men uten mulighet for å ta seg av barna på dagtid, og barna ble da plassert på barnehjem, men – dersom forholdene ellers var rimelig gode – kunne barna komme hjem i helgene eller søndager. Tilsvarende kunne situasjonen selvsagt være om det var mor som falt fra. Familiene var trangbodde – ”overbefolket” – etter vår standard i dag, og det ble derfor sjelden aktuelt å ta inn andres barn i familien. M.a.o. det var ofte liten hjelp å hente utenfra.

Fødselspsykose og lobotomi

Johannes

- I 1940 tror du, ... ?

Tror, - eg vet det.

- Ja, det vet du selvsagt godt.

Eg vet det var i 1940.

- Ja du kom til ”No 3” 25 februar i 1942

I 42!?

- Ja ifølge de papirene som eg har sett.

Var eg så lenge på ”No 10”? Eg kommer fra ”No 10”.

- Så du var i ”No 10” først?

Ja, det kan jo hende det var sånn, så vidt eg husker begynte eg på skole i 42.

- Slik eg kan se av papirene så ser det ut som om du flyttet fra ”No 3” då i 51? 1951, Ja, til Natlandsveien⁴⁷

- Og då står der, ja der står egentlig ikke så mye, men det kan se ut som om du ble utskrevet fordi din mor døde, eller... kom du på barnehjemmet fordi din mor døde? Nei da, hun døde ikkje før i 1974 hun, Nei, hun fikk fødselspsykose hun da hun fødte min søster vet du. Så ble hun lobotomert og all slags helveteskap. Stakkars kvinnemenneske. Eg har fått besøke hun en 2-3-4- ganger i mitt liv. Da var hun på Martens⁴⁸, og då sa hun det at ”Eg e kristen, sa hun, Eg går i kirke om søndagen, eg tror på Gud, sa hun. Og eg sa: ”det e fint det mor”, sa eg.

Eg tror eg fikk denne sykdommen etter den lobotomien, det gikk ut over meg.

- At det gikk ut over deg?

Ja eg tror det, kor tid var det de begynte med den lobotomeringen, var det i -55 eller var det før?

- Det er ikkje godt å si kor tid de begynte her..

Då fikk eg et lite stikk

- Men søsteren din hun er født i -36, ikkje hon det?

Hun er født i -36 og min bror er født i -34, så vi kommer jo ganske nær inn på hinannen.

---

⁴⁷ Natlandsveien, er betegnelse på en institusjon, et utslusningshjem for ungdom som ga dem opphold i en overgangstid etter barnehjemmet, dvs som oftest etter konfirmasjon. Det lå i Natlandsveien i Bergen.

⁴⁸ Martens er en underavdeling av Sandviken Sykehus i Bergen. Tidligere Dr. Martens sykehus, Fløen i Bergen.

- *Men betyr det at du bare var et år gammel da din søster kom og at din mor da fikk fødselspsykose?*

Ja, da bodde vi ute på Nordnes. Men det kan'kje eg huske og ikkje kan eg huske når eg kom på "No 10" heller. Det kan eg ikkje huske, men eg husker tiden der nere og sånt, litt av 'an.

-*Men du var då på "No 10" ...*

Ja, då var eg på "No 10" og eg likte meg godt der. Eg skulle aldri ha reist opp på "No 3". Det ikkje det, - barnehjemmet var greitt nok det.

Uttalelsen kommer fra prosjektets eldste deltaker, som på intervjudtidspunktet var 66 år. Han var en av de to deltakerne som bodde på barnehjem under 2.verdenskrig. Begge to, viste det seg, hadde sitt hovedopphold på "No 3" og hadde i sine første leveår vært på annen institusjon. Han bodde i dag sammen med en mann på tilsvarende alder i en stor grei leilighet. Begge to hadde i ca. 15 år vært svingdørspasienter på Sandviken sykehus.

Paranoid psykose – alkohol

Hanne

- *Kommer tilbake til det der, men da du kom på barnehjem, vet du selv eller er du blitt fortalt etterpå hvorfor du kom på barnehjem?*

Det første eg husker er faktisk... det var når eg var 4 år gammel. Min mor hun prøvde å drepe meg då. Hun var veldig alkoholisert. Så, hun fant ut at eg hadde stjålet tobakken hennes...som var så høyt oppe i et skap som eg aldri kunne ha nådd opp til. Så hun trodde at eg hadde spist den tobakken...og tar då hele hånden sin ned i svelget på meg og skal grave opp tobakk som eg ikke hadde spist. Og en nabo og hun halvsøsteren min de...kom seg ikke inn. De skjønnte jo at noe gale foregikk då.. for de hørte jo bare kvelningslyder. Så...etter mye om og men så klarte de å få sprengt opp døren. Og da var jo eg begynt å bli blå. Og etter det så ble vi sendt til lege, og då var vi både underernært og alt, for det at min mor trodde at...at maten var forgiftet.

- *Så hun hadde en del vrangforestillinger?*

Ja, det hadde hun...ja som resultat av et alkoholmisbruk da. Så begynte hun jo å få... psykotiske tendenser og...så...i hvert fall i 10 år så hver kveld kom jo politiet for hun eldste søsteren hun Viola, då, hun ringte jo til politiet bare min mor hadde tatt en halv pils vet du. Men det var for det at hun var jo ute etter leiligheten, ja. Så ...i hvert fall tok de min mor først då...og sendte hun på Sandviken sykehus, og min søster skulle då ta vare på oss.

- *Hun halvsøsteren din ?*

Ja. Hun skulle ta vare på oss andre... og, men hun gikk på skole då. Så hadde vi vel hushjelp... om dagen. Men så bare plutselig en dag så ble vi hentet allikavel. For då...sånn som eg har blitt fortalt, at hun orket ikke å ta ansvaret for oss. Så hun kontaktet då sosialkontoret.

- *Viola-?*

Ja.

- *Kor var din far oppi dette?*

Han var sjømann. Så han var ikke så ofte hjemme. Og det var jo bare et helvete hver gang han kom hjem og for min mor var begynt å bli så psykotisk at...

- *Eg skal bare stenge vinduet for suset....*

Ja, de var jo bitre fiender. Hun løp jo etter han med kniver og skulle drepe han og så... det var ikke noe hyggelig når far kom hjem, liksom.

”Fyll og spetakkel” og ”psykiatrisk sykdom hos mor”, ofte omtalt som ”mor er syk på nervene” var de hyppigste begrunnelser for plassering av barna på barnehjem. Den intervjuede kvinnen hadde rik erfaring med psykiatriske diagnoser, som langvarig stoffmisbruker, men nå ”balansert” med Subutex.⁴⁹ En tøff start på livet for en liten jente.

Psykose og manisk-depressiv sykdom var de vanligste diagnosene. En del barn kom også på barnehjem fordi deres foreldre (en eller begge) var blitt somatisk syke og ble behandlet eller isolert på sykehus. Den vanligste sykdommen like etter 2. verdenskrig var tuberkulose, men også cancer var en sykdom som, som oftest, hadde fatal utgang.

Somatisk sykdom hos mor – far til sjøs

Mons

- *Det betyr at du heller ikke har noen sånne spesielle sterke negative opplevelser fra det oppholdet? (Kysthospitalet i Hagavik)*

Nei.

- *Nei, ingenting, det er helt nøytralt eller forsvunnet?*

Ja...ja helt nøytralt.

- *Men hvis du har, snakket med Olai då?*

Nei vi har ikke snakket så mye om det.

- *Dokker har aldri snakket nokke særlig om det. Aldri kommet opp liksom...?*

Nei, ikke... det siste året har kanskje mer. Men vi ... aldri, nei vi har aldri snakket om det noe sånt spesielt om den tiden der.

- *Men han Jonas, korfor kom ikke han der? Han ble ikke smittet han altså eller testet positivt på noe?*

Nei, sannsynligvis ikke. For mor hun var jo sjuk og dårlig og alt dette her, så ka som ligger bak dette her det.. det vet eg ikke. Det., men han må jo ha bodd hjemme en stund, men det vet jo han mer om då. Eg vet ikke om du har snakket med han.

- *Eg skal snakke med han i neste uke. (...)*

- *Foreldrene dine, lever de no?*

Nei de er død.

- *De er døde begge to?*

Ja.

- *Døde din mor mens du var på barnehjem?*

Hun døde når hun var 50...då døde hun.

”52 år, hun døde i 70”-(kona bryter inn)

---

⁴⁹ Medikament administrert av helsemyndigheter som erstatning for heroin.

1970 ja, det er jo lenge siden då. Eg hadde aldri noe forhold til henne kan du si, det var mer sånn...

”Din far han døde i -79, -80” (supplerende kommentar)

Så eg hadde aldri noe forhold til...til mor då for å si det sånn. Hun var jo mye syk og rørete.

- *Syk og rørete. Betyr det at tuberkolosen hadde påvirket hjernen.*

Nei, ... ja hun hadde jo... eg tror hun hadde noe...

”Svull på hjernen” – (kona bryter inn)

Svull på hjernen... og ja. Så det var sånn eg opplevde hun, litt sånn rar kan du si... ja.

Ja, så og gamlingen han var jo... til sjøs eller. Så det var ikkje mye du så til han heller. (Pause...)

- *Har du fundert nokke på korfor dokker ble værende på barnehjemmet?*

Nei. Aldri fundert på det. Det bare var sånn.

- *For eg antar at din mor fikk behandling når dokker fikk behandling, og at hun ble... kom ut, altså at hun ikke var smittebærer og sånt.*

Vet du noe om det? (spør kona)

”Altså ho ble operert, tok vekk ene lunga. Og ho hadde jo då i tillegg til dette her svull på hjernen da. Så ho ble operert...og ho blei... dei trekte ut alle tennene på ho. Og ho var faktisk 25 kilo, det var... De fant ikkje ut ka dette her var, men så fant de ut at det var svull på hjernen og de opererte ho. Og etter det så blei ho ødelagt. Da blei ho som et barn”.(Konas utsagn)

Her får vi et eksempel på en rent somatisk situasjon, både tuberkulose og en cerebral tumor som, da den ble operert, reduserte mor til ”et barn” som selv trengte tilsyn. Når far da også, i hvert fall tidvis, var til sjøs, var ikke veien lang til barnehjemmet.

For søskenflokken startet karrieren i ”No 10” og gikk via Kysthospitalet i Hagavik til ”No 2” og derfra dels til ungdomshjem på Eliasmarken og dels til ”No 1). En kan registrere at informantens kone var like godt orientert om hendelsesforløpet som informanten selv, i det hun hadde snakket med informantens far, da han levde, og skaffet seg ”vokseninformasjon”. Forholdet mellom far og sønn syntes ikke å ha vært det beste.

Å være for tidlig skapt når mor bor på hybel

Gunvor

- *Ka vet du om årsaken til at du kom på barnehjem?*

Eg kom på barnehjemmet fordi at min mor fikk meg før hon giftet seg.

- *Ka sa du at din mor...*

Fikk meg før hon giftet seg. Så hadde hon ingen kontakt med min far då , og du vet den gangen fikk du ikke støtte og bo, og hjelp og ...ingenting. Det var det at min mor ikke kunne ha meg hjemme altså. Det er det eg er blitt fortalt. Har du andre opplysninger om meg då?

- *Nei, det er det som står, faktisk. Det lille som eg har funnet er... der har eg sånn telegrammatisk skrevet ned "kom på spedbarnshjem allerede i -56 og videre flyttet til "No 5" i -57. Utskrevet i -65.*

Ja, det kan stemme det.

- *"Mor bor på hybel, kan ikke ha barnet med seg. Mor giftet seg i -65, flyttet til Fr, gift S-d". Det er det eg vet om deg.*

Ja det stemmer det og det er de opplysningene eg har fått. Eg bodde på barnehjem for det at hon fikk meg før hon giftet seg og bodde på en liten hybel, og ka hadde du då? Hadde ikke nokke då. Fikk ikke bidrag, og vi fikk ikke barnetrygd, fikk ikke... Altså vi hadde ikke de sosiale godene som i dag då.

Her ser vi igjen hvordan mangel på husrom og annen avlastning har ført til plassering på barnehjem uten at det forelå noen egentlig omsorgssvikt på forhånd. Mor var ung og uetablert; hadde verken husrom eller en mann til å støtte henne.

Multiproblem

Marius (multiproblem⁵⁰)

- *Eg har minimale opplysninger..*

Om meg?

- *Ja, om alle sammen som eg har kontakt med, egentlig. Men hvis du har... du er født i 1958, så betyr det som står her, de 2 linjene eg har her, at du kom på "No 10" når du var 10 år gammel. Medio -68.*

Det stemmer, men det var siste gangen. Eg har visst vært der flere ganger før det, blei det sagt.

For eg tror.. min mor døde i -68. Og etter det så blei eg værende der.

- *Ok, så kan du ha vært innom der flere ganger før.*

Før den tid ja, for min mor var ikke med dette...det, det er så langt tilbake at det kan ikke eg huske. Har ikke peiling på, men den gangen eg møtte Målfrid i trappen så må eg nok ha vært mye mindre enn 10 år. Det må eg ha vært. For da var ikke hun mer enn kanskje 4, og eg var kanskje 5, 6. Det var før eg begynte på skolen. Det må det ha vært. Men dette har eg ingen sånn...det er fortrent det er borte vekk. Men -68 kan stemme for da begynte eg i første...eller da begynte eg i andre klasse... . For da var der et...

- *Det som eg kan se så var du der til ut i -71 en gang.*

Nei, eg var der der til -75.

- *Du var der til -75?*

Ja, eller fem...eg var der...eg var der lenger. Eg var der til...vent litt så skal vi se, jo eg var der til...det kan du si... ganske nøyaktig til august 1976. Da reiste eg på Folkehøyskole i Moss. Men endå så hadde eg for så vidt adresse barnehjemmet. Eg hadde jo ikke noe hjem. Eg hadde jo ikke noe sted. Så når eg ble sendt på Folkehøyskole i Moss og var ferdig der, så sto jeg der plutselig på bar bakke .... bokstavig talt. Så de måtte liksom bare ta meg inn igjen der da.

Ja, eg hadde jo ikke no hjem, hadde ikke no.

- *Kor var din far då?*

---

⁵⁰ Alle situasjoner vi her er vitne til er multiproblemsituasjoner. Denne har spesielt rikelig.

Ja min far han, han har jeg aldri hatt noe...kontakt med. Og han har jo heller aldri hatt noe kontakt med meg. Så...han bodde vel på den tiden i Oslo, mener eg bestemt. Han har aldri hatt noe befatning med meg, aldri.

- *Men med jentene har han hatt.*

Nei...ja, altså for de bodde jo tross alt oppi, oppe i ... bodde jo hjemme de fleste av de. De bodde jo tross alt oppe i Jonas Lies vei på Minde der.

- *Men Målfrid...*

Målfrid var da adoptert bort.

- *Ja. Eg mener hun sa at hun hadde hatt noe kontakt...*

Ja men det var for det at begge de to bodde ...fløttet til Oslo. Så det var vel de årene de to hadde kontakt når de begge to bodde i Oslo. Og det er mulig de hadde det fra ... selvfølgelig, det vet eg ingenting om..

- *De hadde ingen kontakt...*

Når hun bodde i Hardanger...

- *Ja, når hun bodde i -dalen eller i nærheten av der ja.*

Nei da hadde de sikkert ikke noe kontakt. Men min far sant han var jo...Altså eg har jo bestandig tenkt på ham som en fæling..orntlig fæling. Med drikking og og oppe..eg var jo gjerne hjemme oppe i Jonas Lies vei der...i helgene.

- *Så du var oppe der i helgene?*

Ja, eg måtte jo..eg ble jo sendt opp dit da. Og noen ganger så kunne jo han plutselig dukke opp av intet. Og så han skremte jo vannet av meg. Eg var jo livredd hele mannen for han hadde jo drukket ikke sant, og min søster og de ville jo ikke slippe han inn for han var full, ikke sant .

- *Og då bodde din mor der og?*

Nei, nei, nei det var etter hon var død.

- *Etter at hon var død?*

Ja.

- *Så ble du sendt opp der i helgene og han kunne være vekke.*

Ja, han bodde jo ikke der han.

- *Vil det si at du ble sendt til dine søstre altså?*

I helgene ja.

- *Kor mye eldre var de eldste då?*

Nei de var jo ikke..Sofie var vel 1 år eldre enn meg og, Merete var 2 år eldre enn meg og. Det var jo for så vidt bare småunger alle sammen. Men Else var jo den som var eldst då. Else og Agnethe. Så Else var en slags mor på den tiden. Og så gifta jo hon seg..eller Agnethe gifta seg først og ble borte og så gifta jo Else seg...og så var ho borte. Så...og alt det da der husker eg på som fæle greier. Eg syns jo det da der var kjempevanskelig. Ja. Det var masse greier rundt dette her som eg kunne ha sittet i dagesvis og prata om. Som har gjort sitt til i dag at eg har ...eg syns ikke selv at eg har noe godt forhold til ...familien. Ja, ikke noe usnakka med noen, men det har gjort noe sånn psykisk med meg hele... Sånn som jeg tenkte den gangen gjerne at eg ble sendt opp dit enten eg ville eller ikke. Men eg hadde for så vidt ikke noe valg. Og der oppe var jo de opptatt med eg...det var jo som å komme inn i andres hjem da.

Jeg har valgt å kalle Marius sin situasjon for en multiproblemsituasjon, til tross for at mange av de andres også kunne ha fått en slik betegnelse. Men denne situasjonen stiller barnet på bar bakke på en måte som ikke gjelder for mange. En somatisk syk

mor (cancer mammae) som dør når gutten blir 10 år, en far som drikker og bare forsvinner, men som er til stede i hans liv tilstrekkelig til å skape vansker for ham og gjøre ham redd for sitt opphav. En barnehjemsituasjon kombinert med en høyst utrygg tilværelse i helger og høytider hos ”ansvarlige” søstre som er fra ett til noen få år eldre enn ham selv. Han hadde mange søsken som splittes så totalt at da han er ferdig på barnehjemmet må han flytte inn igjen der, fordi han, etter et år på folkehøyskole ikke har noe hjem å komme tilbake til. Vi skriver 1977. (to søstre ble plassert på annet barnehjem og en tredje adoptert)

Tyskerunge

Solfrid

- *Og vet du hvorfor du havnet på barnehjem?*

Ja..jeg var såkalt tyskerunge..

- *Du var tyskerunge?*

Ja, og min mor hun flyttet vestover...eller østover mener jeg. Og da kunne ikke bestemor ha meg, og så.. ble det barnehjem.

- *Ja. Og du var på det samme barnehjemmet då til du...*

Til jeg fløtta...

..ble konfirmert og kom på ungdomspensjonat.

- *Ja, vel.*

Denne piken kom på barnehjem i Stavanger da hun var et og et halvt år gammel og hadde naturlig nok en meget kort forhistorie. Det å være ”tyskerunge” har komplisert livet for mange, men denne piken fikk på sett og vis kanskje en ”lettere” situasjon ved å bli barnehjemsbarn i så ung alder i stedet for å vokse opp som datter til en ”tyskertøs”. Hennes senere beskrivelse av livet på barnehjemmet gjør en slik tolkning rimelig. Bl.a. reiser hun tilbake til barnehjemmet etter noen år i ”frihet”.

”Fattigdom og psykiatri” kunne, for mange, ha vært en enkel avklaring av spørsmålet ”vet du hvorfor du kom på barnehjem?”. Men noen er mer ordrike enn andre og når personen samtidig har detaljerte historiske kunnskaper om sin fortid – og foreldrenes, så kan svaret på ”vet du hvorfor du kom på barnehjem” ende opp som en interessant samtidshistorisk utredning. Jeg synes at det svar som er gjengitt nedenfor er så interessant og til et kasus knytter så mange av de elementer som vi ser ett og to av hos andre, at jeg har valgt å gjengi det med alle sine digresjoner, m.a.o. i sin helhet. Det blir ufullstendig og ”usant” om det brytes et sted underveis.

Begge foreldre psykiatriske pasienter?

Jenny.

Nei. Min far, min mor var ikkje. Det er en sak eg skal komme tilbake til for det er en meget grov sak. Det ble sagt.. skrevet i et papir at da barnevernet kom inn og skulle ta hånd om oss at begge... der min mor... min mor hadde jo dette som sin... sak gjennom livet, så fikk hun jo aldri fikk...eh...noen oppreisning for. Men i det skrivet der mine... der omsorgen ble tatt fra...eh... mine foreldre eller egentlig min mor, står det at begge foreldrene er sinnslidende i en grad at det er fare for barnas helse. Min mor var *aldri* mentalt undersøkt. Hun var *aldri* ...men det skjedde et par episoder.. da det kom.. eh.. da det kom besøk fra barnevernet hjem til oss... Skal eg ta det med en gang?

- *Ja.*

Ja, eg får vel gå.. skal eg kanskje gå ennå tilbake... eh... for det at saken har sin forhistorie.

- *Ja.*

Altså..altså..mitt liv begynner ikkje når eg blir *født*, hvis du forstår ka eg mener, det begynner tilbake i tid. Og..eh..saken er at..eh..min far..eh..han var utsatt for noen store ulykker. Eh..alvorlige ulykker..eh..før han traff min mor. En av ulykkene var at han...ja...dette var... Vestlands-Førkrigs norge... og det var fattigslig. Og der var en liten gård...som ikkje kunne brødfø en stor barneflokk. Og...ungene måtte ut og tjene. Min far gikk på skole og hadde ikkje sko, for eksempel. Ungene måtte tidlig ut og de søkte seg jobber, og de fikk fiske og så videre, og gradvis så...ble dette bedre, men det var et "elendighetsnorge". Og min far var på fiske...med sin eldre bror...som styrte båten. De skal legge til...inntil en annen båt. Begge båtene har jernbeslåtte sider...glatt...dekket er glatt av fiskeslo...og han sklir og får hodet i klem mellom båtene når den..når når disse legger inntil hverandre. Og han gikk i 14 dager om bord og måtte bruke...hånden for å få kjeven opp for å få mat i seg. Og broren ville ikkje avbryte fisket for å få sin bror... på sykehus. Det var det ene som skjedde. Det andre var at under krigen så var han i såkalt tyskerarbeid. Man kan si hva man vil om tyskerarbeid, og man kan si hva man vil om ...om å gå i tjeneste for tyskerne. Overbygningen som eg har hørt er jo at...han drev illegalt arbeid, men...inni dette systemet, men min egen idé er at dette var kjærkommen inntekt i et fattigslig samfunn.

- *Ja klart.*

Og han... - men der var der en tysker som min far...han kunne være ganske natig...og han skulle gå med en sement...eh... det en trillebår med sement? Eller var det...det var en sementsekk var det...og eg har ikkje dette helt klart for meg. Det som skjedde var at...han tyskeren laget en episode på grunn av noe spit som var blitt sagt av vestlendingene. Sånn at sement...min far kom enda en gang i klem med hodet sitt... mellom en fjellvegg og den sementen som kom pøsene ut derfra. En...en vagger? eller hva der var for noe, det var ett eller annet som skjedde. Detaljene mine er nok litt uklare på det. Æ... og hvorvidt dette er grunnen til hans...mentale problemer...kan eg ikkje si. Men at det har vært medvirkende...han ble deprimert, han hadde store problemer.. Min far led av forfølgelsesvanvidd. Han hadde gjennom hele livet en forestilling om... at noen var etter han og at han var utsatt for et verdensomspennende komplott. Eh...han...eh...ble lagt inn på Valen, og dette var før krigen. Og etter krigen...da var mine foreldre gift, var han på...æ...Nevengården den gangen, Nevengården Sykehus. Og han ble lobotomert. Og eg skal få lov å komme tilbake til det, eg skal bare hente min mor frem. Hun... var yngst i en familie der...man... min mor sin mor – mormor - var enke med ...7 barn tror eg. Og...eh... min mor var yngst...og eneste jente. Dette...denne attpåklatten...fikk de...og min mor var...og

min...eh...bestefar... døde i Spanskesyken da min mor var 1 år gammel. Eh...så hadde da liksom...eg hadde nær sagt dommen som fulgte med at min mor var yngst og jentebarn, så fint å få en jente. Hun skal passe på oss når vi blir gamle. Og min mor ble værende hjemme og passet på sin mor...og var den som eh...tok ansvaret, mens mine, mens mine, mens hennes brødre...mine onkler ble gift...og svigerinnene...noen av de svigerinnene...eh...følte et veldig sjalusi mot min mor. Fordi hun var den som hadde det så godt, for hun var hjemme og hadde...så der...så i den settingen oppsto det en mengde intriger...noe voldsomt. Men min mor var ...eh...måtte slutte skolen i 6. klasse. Hun fikk ikke fullført folkeskolen, fordi hun fikk plevritt, som det het, på lungespissen, det vil si forstadiet til tuberkulose. Det var oppvask på skolen den gangen fordi...eh...overlæreren på den...nei, hennes lærer den gangen hadde...latt disse ungjentene løpe og sitte foran et åpent vindu om vinteren. Og det var...hadde vært streng beskjed om at min mor skulle da ikkje utsettes for slike ting. Men hun ble det... av et eller annet kadaverregime som eksisterte den gangen. Og hun fikk da plevritt. Hun ble innlagt på sykehuset, hun var alvorlig syk og hun måtte slutte på skolen. Og det ble en oppvask i forhold til denne læreren. Vi skal møte hun igjen senere i historien...(latter)...følg med i neste episode. Så...og så...så kommer da...æ...min mor inn med sin...med sin mor, min mormor som då hadde fått...hatt slag og var syk. Så min mor var aleine. Hun var en ungjente, hun måtte løfte på min..bestemor som veide over 100 kg., og min mor var spinkel. Og disse ble evakuert inn på landet for det at...eh...for det at...

- *Men i utgangspunktet hørte familien til i byen?*

Eh...hadde vært nedre middelklasse. Min...eh...bestefaren til min mor igjen var vognmann i Muren. Eh... min ...eh... og min bestemor som har en datter i dette herre.. og han igjen vognmann L i Murenn var gift med en prestedatter fra Sunnfjord. Så fikk de da noen døtre og en av de var min mormor som ble gift med en garantimaskinist - som egentlig var en fin jobb for det at han fulgte med båtene til Nordishavet for å garantere ny mot..maskinhavari? Og underveis i dette ble det da sagt altså... dette er jo bare familiehistorie, men det ble sagt at han arbeidet på en oppfinnelse. Og min mor sin onkel som da etter min...eh...eh...min bestefar var død skulle ta seg av og hjelpe familien, stakk etter sigende av med alle aksjer og oppfinnelsepapirer og alt mulig og stakk til USA. Det ble snakket om at dette var påhengsmotoren, det...eh...skal ikkje eg garantere, men eg tror det har vært en..en slags..forbedring av den eller noe lignende. Så det var en patent som ble solgt der borte, og min mor så aldri...min...bestemor så aldri noe til det. Så hun var utdannet jordmor og sykepleier, og måtte da gå i ...gå i jobb. Og...og...for å få utkomme.

- *Var det evakuering til landet... ?*

Ja, så var det evakuering...og så...og så...ble..ble det da sagt at min...bestemor skulle ikkje være i byen fordi..(”du må ikkje gå på bordet pjusken”- kommentar til en kattunges aktivitet). fordi..eh...hun var da så svakelig og syk. Og disse skulle reise på landet og der treffer min mor...eh..min far...og han var helt på knærne etter henne, og...det ble sagt han tok livet av seg hvis ikkje hun ville ha han. Og hun følte seg veldig sann...veldig presset på en måte, men...de var sammen. Det resulterte i at hun ventet min eldste bror...og eh.. så etter krigen, så døde min bestemor der borte når de var på landet. Etter krigen så ville de gjerne til byen igjen. Der var det boligmangel, og de havnet i brakkene oppi Årstadveien. Husker du det? Kor gammel er du forresten?

- *Eg er 58.*

Ja riktig, men då er du like gammel som min bror omtrent.

- *Ja han er født i -44, og eg er født i -43.*

Mm..javel, så du har hele familien....ka sa du?

- *Ja altså eg har et notat om din bror som trolig er født i -44, men som eg ikkje vet nokken ting om.*

Ja.

- *Han er åpenbart ikkje sammen med deg.*

På barnehjemmet, nei?

- *Ja.*

Nei.

- *Nei, så derfor vet eg ingenting om han. Eg vet bare at han eksisterer.*

Ja. Det eksisterer to. Eh..ja, uansett så...æ.. levde de i tyskerbrakker ...og...og vi ble da 3 barn i dette ekteskapet som du sikkert vet om...

- *Ja, nå skal du se. Det eg vet, eg kan fortelle deg alt eg vet. Ja dette med å være plassert på "No 12" ja, hentet av mor i nov. -60. Har en bror født -46..som ble plassert i fosterhjem i -57 ?, og en bror født i -44 (??).*

Mm...

- *Det er det eg vet om familien din.*

Ja. Du er ikkje dritlei og holder på å sovne?

- *Nei, eg er så våken som eg kan få blitt.*

Nei, eh...3 barn, så begynner saker og ting å skje. Min...far ble veldig sjalu. Vi er ikkje hans barn. Han ligger med kniv under puten og er truende. Han tar fra min mor alle klærne så hun ikkje skal rømme ut, og der er mange episoder i den forbindelse. Og noen ganger er han så truende at vi... rømmer ut gjennom vinduet, og søker tilflukt på pensjonat. Og min far blir hentet...med makt ut til daværende Neevengården. Veldig mye uro hjemme...eh...veldig mye en, ... en fattigtilværelse. Økonomien veldig dårlig; en mor som søker tilflukt i religion. Hun var pinsevenn. Eg var med henne på møter i Tabernaklet. Ble en intens barnekristen som var min måte å komme dette i møte på. Lå og gråt i sengen for det eg var et sånt syndig lite menneske. Eh...var med på møter der vi skulle be for folk, og vi utviklet i den brakken der vi bodde... Vi bodde i en barakk som var ærklært helsefarlig. Den var kondemnert og den var lagt på en myr. Det var akkurat der søkket går ner. Så det var..alt det..

- *Så når du sier Årstad – var det der ved siden av Årstad kirke, de brakkene som sto der?*

Nei. Det, det var i en annen verden, det var langt utenfor. Eg visste ikkje om dette eksisterte engang. Neida, på andre siden av statsarkivet.

- *Å de..akkurat.(Der De odontologiske institutter i Bergen ligger i dag.)*

Ja, og der lå en myr. Og der foran, den fremste mot veien, den bodde vi i. Og alt myglet. Men, men det var lov for oss å bo der. Og vi ble syke, vi var veldig mye syke. Så i tillegg til at vi var syke, så måtte vi rømme ut. Og det ble et stort fravær på skolen. Og barnevernet kom inn i bildet. I tillegg så..eh..kommer at..eh..i tillegg kommer at...

....

- *Det er mange tråder.. du spinner mange tråder samtidig.*

Ja og...skjermen blir helt blank innimellom.

- *Du hadde en far som ble paranoid og...*

Ja, ja, ja..i tillegg så kommer at når han er ute, innimellom at han har vært plassert på...på...Nevengården, så går han rundt ... forteller historier om min mor. Og der kommer det inn i det bildet som du ser der.

- *Akkurat.*

Vi befinner oss i 1950, dårlig rettstatus for kvinner. Eh. -50 tallet, vi...vi har...eh...det går an å få..satt ting ned på et papir og så henger det med...for evig og alltid. Men det var ikkje min mor. Min mor var i... eh ... et veldig snilt menneske. Snill, hun var kjærlig. Hun var..eh..men hun hadde en fortvilelse i seg som gjorde at hun..av og til

nådde sånne derre grenser der hun plutselig bare sprakk og bølte ut. Men det kan vi nå kjenne på noen og en hver, hadde eg nesten sagt. Æ..vi var, vi var fattige og min far hadde gått rundt, så vi hadde ingen støtte hos noen. Ikkje hos familien engang. Alle tok avstand fra min mor og lot oss stå aleine igjen. Og min mor måtte til og med lese i avisen..om sin, den yngste av hennes brødre som hun var sterkt knyttet til..eh..hun hun leste hans dødsfall i avisen mens hun hadde tatt på seg kåpen og var på vei til å besøke han. Det var..det var sånn det var. Og..så viste det seg at overlæreren fra den gangen. Den gangen overlæreren på... eh...den skolen som vi gikk på, var den samme som utsatte min mor for det uhellet eller den episoden som førte til at hun ble så syk...som hadde fått påpakning. Og hun hadde den gangen... min mor påsto at hun den gangen ble lagt for hat fordi hun hadde vært utsatt for en uheldig episode igjennom henne. Så kommer da denne...personen inn i bildet igjen. Nå som en meget utsatt ubeskyttet person, og er veldig lett å plukke. Og barnevernet ble koblet inn. Og det ble sagt at min mor holdt oss vekke fra skolen...uten grunn. Og...mine brødre kan du si til dels var i en sånn situasjon for det de orket ikkje å gå på skolen. For det at..Årstadveien, brakken her, Kalfaret⁵¹ rundt... Og så skal du gå på skolen og leve opp til noe som du ikkje kan leve opp til mens du...når hele verden ramler sammen hjemme hos deg sjøl liksom. Og de ble ertet for det at de... det ble påstått at det luktet av de. De hadde ikke de rette klærne og de ble skikkelig mobbet. Og...eg gikk på skolen, for eg var no begynt å gå - en troskyldig liten jentunge og syntes dette var kjekt. For det åpnet seg en verden for meg på skolen...sant. Eg lærte å lese og liksom ..og..liksom. Det er nokke mer her liksom. Og...og så ble eg hentet ut fra klasserommet, ut på gangen for å forklare meg om mine brødre. Det var rektor blant annet som var med på det som skjedde. Eg skulle stå til rette for liksom det...og...og skulle stå der og svare for meg. Ja. Så viste det seg senere at i den perioden der så hadde da min far 2 ganger hatt hjernehinnebetennelse. Det var...eg vet ikkje om det var 2 former for lobotomering eller hva...det kan du gjerne svare litt mer på. Men det var det som ble påstått av min mor fordi hun mente dette var tilfelle, var at en eller annen måtte ha skrevet under på for å tillate at dette ble gjort. Og da sa hun..de gikk utenom meg. Hun mente det var min far sin eldste bror som skrev under på det. Og han ble ikkje bedre av inngrepene. Han ble ikkje det. Han fikk en...eh... eg tror faktisk at hans tilstand, hans følelse av å være forfulgt ble forsterket. Og - men dette oppdaget hun seinere. Så kommer eg og nå kommer vi til barnehjemmet og meg. Nå skal eg ikkje trøtte deg mer med det gamle. Så...ble eg, kom eg på sykehuset..høsten før dette...denne desember -56..kom eg på sykehuset. Fordi eg hadde...fått en kraftig form for meslinger. Som ...så eg var veldig syk. Kom på sykehuset...helt hysterisk når min mor gikk. Eg var helt fra meg. For eg var blitt veldig avhengig av henne. Eg var blitt så avhengig av henne at eg klarte ikkje å ligge meg å sove før enn at hun hadde kommet og lagt seg. Måtte ligge inntil henne for det hadde vært så mye uro. Og hun forsvant...og...eg begynte å få mareritt som var knyttet til den røde lampen over sengen min. Av og til en mys...mørk mannssiluet som eg hadde sett i et blad. Og eg måtte være alene på et rom...i tid.

- *Ja for du var sikkert delvis isolert i forhold til smitte og sånt.*

Ja, ja det var eg sikkert. Og så fikk eg da selskap av en annen, og vi hadde så mye morsomt sammen. Men, så var det en sykepleier der. Hun tok seg hjem..meg hjem til seg i julen. Eg skjønte ikkje korfor eg ikkje kunne få... være hjemme. Min mor hadde da i mellomtiden fått høre av en at hvis du kan så send...guttene på landet. For her blir det bare verre. Få de av gårde til et sted der du er trygg for de. Og hennes ene bror hadde bruk for bistand i .. i.. Sogn. Hon sendte de to... mine brødre inn dit, og han

---

⁵¹ Kalfaret ble regnet som Bergens "fineste" strøk, men var i sin sydligste ende nabo med brakkene på Årstad

skulle ta seg av de. Istedenfor så henvendte de seg til barnevernet... slo hånd av min mor. Fikk støtte fra barnevernet som fosterforeldre. Og det var det. Det var et svik av en annen verden.

Ovenfor blir vi introdusert for en komplisert hverdag i en multiproblemfamilie. Sykdom, fattigdom, bolignød, elendige boligforhold; en mor som kjemper en kamp for sine barn mot barnevern og mot sin egen ektemann, som på grunn sitt psykiske avvik motarbeider henne. Jenny's beretning gir oss kunnskap om et tidsbilde som trolig mange vil kjenne seg igjen i i etterkrigstidens Bergen. Barnevernets handling, måten barna frataes foreldrene er preget av hjelpeløshet og liten grad av profesjonalitet. Men den er ikke unik, heller mer vanlig enn uvanlig på –50 tallet.

Den intervjuede framstiller sin barndom på en måte som er nesten uten sidestykke når det gjelder detaljer og sammenhenger, men har sin like i dette materialet i den måten en av guttene fra "No 4" framstiller sitt liv.

Hvem er mine foreldre?

Spørsmålet "Vet du hvorfor du kom på barnehjem", har, som vi har sett, sjelden noe enkelt svar. Heller ikke for vår innformant her. Vedkommendes forhold til akkurat denne bakgrunnen synes spesielt sår og traumatisk og samtalen som inneholder elementer fra dette tema strekker seg over mange sider og kommer underveis innom ulike andre tema. For ikke å presentere disse noe prematurt i forhold til stoffets øvrige presentasjon har jeg tillatt meg å klippe sammen noen av de elementer som bringer oss fram til svaret på spørsmålet ovenfor:

Vidar

- *Ka vet du om årsaken til at du kom på barnehjem første gangen?*

Det er først nå, de aller siste årene at eg har funnet noe særlig ut av det. Ehh .. det vil sei at i 45 år så visste eg veldig lite av det.

- *Akkurat*

No vet eg en del mer fordi eg har begynt å undersøke litt mer.

- *var det sammenheng med at du mistet en eller begge av foreldrene dine slik at du ikkje kunne spørre de siden?*

Eg har aldri levd sammen med foreldrene mine. Min biologiske mor har eg truffet en gang. Høyst uønsket, i min eldre søsters bryllup. På den tiden var eg 19-20 år. Min far har eg aldri sett.

- *Akkurat, men betyr det at du var plassert på barnehjem allerede fra .. ja fra før du var et år eller sånt?*

Ja eg har fått vite no at eg var plassert på barnehjemmet når eg var 7 mndr gammel.

- *Då har de vel hatt en type spedbarnsavdeling eller småbarnsavdeling der, då?*

Egentlig ikkje noe avdeling, det var vel ikkje oppfunnet den gangen – de var sammen alle sammen. Men det var barn på det barnehjemmet fra 1-2 års alderen oppover til 16-17

- *Ja, akkurat*

Eg ble da plassert sammen med min søster som var et og et halvt år eldre enn meg.

- *Ja, men då har dokker åpenbart ikke fulgt hverandre siden du stakk av og ...*

Ja vi fulgte hverandre, holdt eg på te sei, de første ni årene av mitt liv, då.

- *Jah, då var dokker på samme stedet.*

...

Ja, men det var den første gangen eg fikk vite hvor hun bodde, at hun da var gift og at hun hadde flere barn. Nå vet eg for så vidt flere detaljer om ting.

- *Det er barn som då er yngre enn deg?*

Ehh ... det eg vet ... eller dei eg *vet om* er alle yngre enn meg og min søster.

- *Ja*

Ja.

- *Slik at det er barn som hun har fått i ettertid?*

Ja ... På den annen side så var jo min søster bare et og et halvt år eldre enn meg – hun døde forresten i år, men på det tidspunkt hun ble født – det er faktisk først i år eg har fått vite kortid hun (mor) ble født – hun var faktisk 24 år – ehh ... for meg virker det heilt utenkelig, slik hun er beskrevet at hun ikkje skulle hatt barn før ho var 24. Men eg vet bare om oss to som var heilsøsken og 6 som var født etterpå. Så om det kan være noen som ble bortplassert allerede ved fødselen, det vet eg ikkje.

Forlatt av sin mor og med en far som aldri har vist seg. Den intervjuede synes egentlig ikke å ha viten om den faktiske årsaken til at han og søsteren kom på barnehjem. En historie som for ham skulle ende med flytting fra det første barnehjemmet og via et fosterhjemsopphold til i overkant av 3 år på ”No 1”. Kom barnevernet og hentet barna ut av hjemmet eller brydde mor seg så lite at hun ga fra seg barna? Det siste synes ikke å være en urimelig tolkning ettersom hun siden aldri tok kontakt med ham igjen. En kan lese mellom linjene at mor kan ha vært en ”lett-på-tråden” pike, og i den sammenheng ukritisk i valg av partners. Det ville også forklare hvorfor ”far” aldri har dukket opp i guttens liv.

Kommentar

Når det gjelder ”årsaker til at barn kom på barnehjem” har det i det foreliggende materiale utkrySTALLISERT seg noen tema med mange variasjoner. Eksempler på disse tema er presentert ovenfor. En kan ikke se at barna i materialet har havnet på barnehjem – grunnløst. I noen tilfeller kan en nok stille spørsmålstegn ved at om det ikke hadde funnets andre løsninger som hadde vært minst like gode. Men det synes hevet over enhver tvil at ”noe” måtte gjøres da barna ble tatt, og trolig burde omsorgsovertakelsen ha funnet sted mye tidligere – i hvertfall sett med dagens øyne.

De hyppigste tema som har gitt årsak til omsorgsovertakelse i denne periode, har vært sykdom i hjemmet, oftest med sterke psykiatriske innslag hos den ene part og der den andre enten har vært helt fraværende, for eksempel til sjøs, eller selv hatt betydelig nedsatt funksjon som omsorgsperson. Eksempel på det kan være alkoholmisbruk ofte kombinert med voldsbruk både mot ektefelle og barn. Det har kunnet være betydelig fysisk og psykisk omsorgssvikt, den ene av foreldrene dør og den andre er ikke i stand til å gi barnet eller barna tilstrekkelig omsorg samtidig som vedkommende også skal være forsørger. "Tilfeldige forbindelser" har i noen tilfeller resultert i svangerskap hos en person som selv ikke har vært i stand til og/eller har hatt vilje til å gjennomføre moderskapet eller som ikke har hatt støtte i sin familie. Fattigdom har vært et ikke ubetydelig problem i denne perioden. Spesielt i tiden like etter 2. verdenskrig og tidlig på 50-tallet kunne inntektene være små og boligforholdene av en slik standard at barna bar preg av situasjonen når de ferdes ute eller var på skolen, til helseundersøkelse og lignende.

Det er et markant trekk ved mange av de situasjoner som en her har møtt at kunnskapen om det å ha vært på barnehjem skulle være en familiehemmelighet, den skulle verken snakkes om eller gies innsikt i til de berørte barna. Mange av dagens voksne barnehjemsbarn har bare en vag anelse om hvorfor de kom på barnehjem, og selv i voksen alder vil ikke deres foreldre fortelle dem dette. Denne situasjonen er selvsagt mest uttalt der barna var for små til å ha gjort seg opp noen mening om familiens funksjon før de ble plassert på barnehjemmet. Barn som var 5-6 år, eller eldre har (som oftest) vært fullt på det rene med årsaken(e).

3.2 Veien til barnehjemmet

"Veien til barnehjemmet" handler om hvordan barn opplevde det å møte barnehjemmet.

Det er ikke mange som husker noe av den situasjonen. Det må ha vært en uhyre dramatisk situasjon for det enkelte barn og de fleste har trolig fortrenget den eller barna var så små at hendelsen er forsvunnet fra minnet. Mange viktige og kanskje enda mer dramatiske hendelser har blitt lagt til.

Det som er typisk i dette materialet er at de barna som kom på barnehjem i tidlig alder, det vil si, før skolealder, husker lite eller ingenting om det. Og det de vet er

eventuelt detaljer som de har fått kjennskap til i ettertid. En typisk slik kommentar er ”jeg var vel halvannet år da jeg kom dit, men jeg vet ingenting om det”.

Den, i dette materialet, som havnet permanent på barnehjem tidligst, er Walfred. Trolig før han var et halvt år ble han forlatt:

Forlatt på en steinhelle

- *Du har en lang historie på ”No 4”! I hvert fall så startet den tidlig.*

Ja, i 1967

- *Og du er født i 1967.*

Men i papirene der står det litt blanda der, så om eg var 3 mndr eller 7 mndr det veit eg ikkje helt.

- *Det eg har sett, på deg, er at du kom dit da du var et halvt år, og det ligger jo då mitt imellom.*

Ja, ja.

Men så som ryktene seie, så, eg snakke med ei gammale tante, då,..

- *Ja*

.. så og hu sa det at eg blei funne i et avisopplag i ei løy på Hunaflesi. Så det var derfor eg kom der (på ”No 4”), men i papirene står der at eg kom fra spedbarnstuen, så eg veit ikkje sikkert.

- *Ja, lå du i avisopplag, så lå du i hvert fall i ”godt stoff”.* (latter)

(Kommentar: vanskelig å høre på grunn av en sjenerende romklang)

- *Men då ble du tatt hånd om i alle fall.*

Ja, ja

- *Og då var du på ”No 4” til... ?*

Ja då var eg der i hvert fall til halva fjerde klasse, så kor gammel var eg då?

Det var farmor som bestemte

Kommentaren nedenfor er fra det ene av de to barna som var på barnehjem under siste krig. Han kom til ”No 10”, i Bergen da han var et år gammel, og om det sier han

(Johannes):

”Ja, da bodde vi ute på Nordnes. Men det kan’kje eg huske og ikkje kan eg huske når eg kom på ”No 10”. Det kan eg ikkje huske, men eg husker tiden der nere – og sånt, litt av ’ an”

Han fikk imidlertid to flyttinger til, en til ”No 3”, like før han skulle begynne på skolen og en til en overgangsleilighet etter at han var konfirmert.

Omkring det å flytte til ”No 3”, sier han:

Det at vi flyttet .. det var farmor – det var hun som bestemte over oss, vet du.

Vi var betydelig ”positiv” meg og min bror, men noen tuberkulose har vi aldri hatt

Vi ble tidlig smittet i og med at vi som små barn var betydelig positiv, vet du.

- *Ja,*

Det kan eg jo fortelle, vi har tatt inn noen basiller, vet du.

- *Ja,*

Hun ville absolutt ha oss opp på ”No 3”- barnehjem. Hun skulle rådslå med oss, og eg spurte om der var kuer og sånn, ”ja der er gård og mange kuer” – så ble vi enig vet du, men eg skulle aldri ha reist opp der... då hadde det ikkje blitt ... min bror ... så mange skuffelser... han var så slem med meg.

Johannes sine kommentarer er her ikke direkte knyttet til selve transportsituasjonen, men, som vi ser, til ”forhandlingstidspunktet”. Det var nok ikke enkelt å overtale et barn, som i og for seg opplevde at han hadde det bra, til å flytte til et annet barnehjem. Det at han sier at han ikke skulle ha latt seg overtale til dette, henger konkret sammen med hans kommentarer om forholdet til broren, og ikke til barnehjemmet som sådan, et sted han i og for seg har mange positive minner fra. Hans forhold til sin bror fikk en knekk gjennom noen episoder, der i hvert fall *en* kan ha vært et rent uhell, men der beskrivelsen av den andre kan tyde på at broren ikke ville ham vel.

”Så skulle vaktmesteren gå en tur med meg...”

Gutten som siteres nedenfor er full av detaljer om mange andre forhold ved sitt liv både før og under oppholdet på ”No 4”. Og i samtalen kommenterer han selv på at han husker godt den situasjonen da han kom på ”No 4” permanent. Men på slutten av sitatet nedenfor ser vi at den ”grenseoverskridende situasjonen”, *det å komme inn*, er borte (Hugo):

Det var vaktmesteren på Konglevoll skole som kom inn. Det var ganske tidlig på morgenen dette her - det var i alle fall ikkje så veldig seint - som sier: ”Vi skal gå en tur du og eg”. Så skulle vaktmesteren gå en tur med meg, og vi gikk heile den veien fra Konglevoll, og det er faktisk talt fra den eine kanten av byen til den andre, for ”No 4” ligger heilt i Øst og Konglevoll ligger heilt i vest det var en lange tur, så ga han meg ein is på en av de mest berømte isbarene i byen, - men eg husker ikkje når eg kom inn. Veldig mange ting husker eg ikkje. Og det er veldig mange andre som sier, ”Husker du ikkje det, husker du ikkje det”, men eg husker det ikkje.

Et annet av barna på ”No 4” kan også huske ”veien til barnehjemmet”, en opplevelse som synes ganske lik den vi finner lengre ute som siste beskrivelse i dette kapitlet:

”Me ble henta på skolen ... av barnevernet”

Marita

- *Ka vet du om korfor du kom på barnehjem.*

Ja, eg vet jo det at eg hadde det ikkje så greit hemma. Det var vel omsorsvikt. Men du vet som onge så tror du gjerna at det skal være sånn...ikkje sant. Og..ja mamma var jo syke på nervene og.. pappa var jo..ja gjekk jo på fylla mye, men han jobba og..han var... etter sånn som eg oppleve han så var han veldig..veldig snill far...mot meg i hvert fall. Men me måtte...men så kom..barnevernet kom inn og de så vel kossen egentlig me hadde det.

- *Ja, ka sier du då når du sier: kossen du egentlig hadde det.*

Ja at me hadde det ikkje så greit. Altså det var jo...så eg var jo bare 11 år eg når eg kom inn på det barnehjemmet. Og...me ble henta på skolen... av barnevernet i ... eg huske... eg gløkke aldri den dagen i heila mitt liv. Og det... ble satt på bussen då der innat i frå fergeleiet. Og der er et øyeblikk der som eg ikkje huske.

- *Der er bare ett...?*

Et øyeblikk som eg ikkje huske, eg... eg huske eg sto bak skolen. Så kom ho der kvinnemennesket og henta meg. Ja, og de andre søskene mine og. Eg...eg kan ikkje huska om hu eldste søstera mi var... var med, men i alle fall så kom me då på ferja og då... eg tror eg fekk litt sjokk.

- *Hmm... fikk du sjokk i forhold til... ble dokker fortalt kor dokker skulle hen då? Kan du huske det?*

Det kan eg ikkje huska, det...det...det tror eg ikkje. Nei, men...nei men det tror eg ikkje. Kanskje hadde eg en følelse av at her var det någe som ikkje stemte. Eg kan ikkje svara annå.

- *Kan du huske om de som hentet deg var kjente. Var det noen som du kjente fra før av.* Ja, det var ei dame fra barnevernet der inne, og eg veit ikkje om de var to. Me blei losa inn på denne her bussen. Eg.. eg veit ikkje om eg skjønnte heilt ka som foregikk rett og slett.

- *Nei... var din mor med?*

Nei.

- *Din far?*

Nei. Ingen av de. Og så kom vi inn på dette her barnehjemmet då og.. nei det gløkke eg aldri, eg huske den dagen som om det var i går.

- *Du var 10 år sa du?*

11.

- *11 ja.*

Eg følte eg kom inn i ein... verden eg ikkje kjente (gråter).

- *Nei.*

Du får ha meg unnskyldt.

- *Bare gråt.*

Brødrene mine var jo med. Søstera mi, hu kan eg ikkje huska om hu var med akkurat då. Men uansett, hu var ikkje så lenge heller. Nei eg følte eg kom inn ein store port, så åpna det seg en... det var jo masse ..... Så blei me då losa ner der og... det eina med det andra.

- *Var det slik der då at gutter og jenter bodde på samme huset eller var det et rent jentehus?*

Dette var blandingshus. Brødrene mine og meg budde på samma huset. Og det var.. gjorde vel gjerna litt godt.

- *Og så var du der - kor lenge?*

5 år.

”Sviktet av foreldrene, lurt av barnevernet” kunne en ha satt som tabloid overskrift på hennes historie. Hun ble jo tatt hånd om av barnevernet, men i denne kritiske fasen var der egentlig ingen voksne til for henne eller hennes søsken. Denne fasen av omsorgsovertakelsen sliter man fortsatt med i barnevernsammenheng.

En annen jente som var omtrent like gammel ble hentet for å plasseres på barnehjem ”No 6” .

”..då sendte de altså folk hjem for å hente meg, og då gjemte eg meg i kjelleren”

Grethe

- *Kor gammel var du, då i –58?*

Eg fylte 12 år då, det samme året.

- *Tolv år ja, slik at du hadde jo då egentlig en , en ”moden” periode der, slik at du kom altså ikke der da du var 3 eller 4, men du var langt på vei formet allerede då, i alle fall når det gjaldt tilhørighet og slik ting. Kan du si noe mer om det å bli fjernet hjemme fra og bli flyttet til barnehjemmet?*

- Altså... ehh ....det var egentlig veldig, veldig traumatisk, fordi at eg følte at eg hadde hatt det så veldig tøft hjemme før mor kom på sykehuset, for da hadde det vært mitt hovedansvar å ta meg av henne slik at pappa kunne komme seg ut og forsøke å få seg en jobb og tjene penger til at vi kunne leve. Og når hun var kommet på sykehus – det var hun jo da, så opplevde eg det som en enorm lettelse, og eg kunne ikkje skjønne det at de først skulle gripe inn etter at hun var kommet på sykehus. Når de ikkje hadde gjort det før hun var kommet på sykehus. Og når de endelig kom, så var det for meg som et ledd i en prosess som eg følte eg hadde vært utsatt for fra kommunen i lang tid, fordi at de hadde hele tiden gått på meg for at eg skulle gå på skolen. Men eg kunne ikkje gå ifra min mor for hon tente bål på golvet hjemme og forskjellige sårne ting med to små brødre gående omkring, så hvis pappa skulle kunne gå ut så måtte det være noen andre hjemme der. Slik at når eg då ... då sendte de altså folk hjem for å hente meg, og då gjemte eg meg i kjelleren for at de ikkje skulle kunne hente meg. Eg skjønnte jo ikkje at de ikkje skjønnte ... eg følte jo at hele verden var blitt gal.

- *Hhhmm*

Og det der foregikk jo over et visst tidsrom, de var jevnlig hjemme hos oss for å se hvordan situasjonen var, og når så endelig mor kommer på sykehus då opplevde eg at no, no skal ting begynne å falle på plass.

- *Hhmm*

For det at for meg var det en enorm lettelse, selv om problemene var der i massevis likevel. Og da var eg altså aleine hjemme med brødrene mine og plutselig så kommer der inn to mennesker og sier at no må vi komme. Eg fikk ikkje engang lov å ta med skolesekken min og eg fikk ikkje skrive en lapp til pappa med beskjed om ka som var skjedd. Det, det var ekstremt forferdelig.

- *Jahh,*

Det var altså så grusomt, Da ble vi revet ut og så ble vi plassert to dager hjemme hos bestemor fordi at vi fikk ikkje komme inn på barnehjemmet før de hadde tatt noen prøver i forbindelse med tuberkulose. Og så ble vi fulgt ner der og det første styrer sier til meg var at de hadde hørt om meg fra sosialkontoret – at eg var en så vanskelig jen .. guttejente, og de skulle lære meg å bli en skikkelig pike.

- *Jahh,*

Dette stred så enormt mot mine egne tanker om familien for eg hadde stridd så for de eg var glad i, og eg hadde stått sånn på, men opplevde at det ikkje var noen som så situasjonen sånn som den var. Og det var et sjokk.

- *Det som du nå har sagt om din mor tyder på at hun var psykisk syk?*

Ja, hun var psykotisk.

- *Jahh*

Så det eg ble møtt med på barnehjemmet var at vi ikkje var noe verd, og at eg var vanskelig Og spesielt det at eg var ingen skikkelig *pике*. Alt var vanskelig. Alle de verdier og forestillinger eg hadde før eg kom dit ble snudd på hodet.

- *Hmmm*

Det virker unektelig her, som ved den forrige presentasjonen, at det handler om ”å snappe” ungene på et tidspunkt da de var ganske forsvarsløse og uten å gi dem en skikkelig forklaring på hva som var forestående. Til barnevernets forsvar kan en kanskje anføre det samme som leger vil si når de, etter å ha informert pårørende, eller pasienten selv, om en gitt tilstand, så vil disse i ettertid allikevel påstå at de ikke mottok noen informasjon, fordi stressnivå, bekymringer og frykt dominerte oppmerksomhet og følelsesliv i en slik grad at ”nøytral” informasjon ikke nådde fram.

De barna som havnet på ”No 1” vil vanligvis huske, dels transportetappen, og i særdeleshet, selve *møtet* med institusjonen. Ingen har vært forberedt på hva som møtte dem. Noe annet skulle ha innebåret at levemåten var kjent utenfor ”murene”.

To brødre husker.

Flere søskenparpar er intervjuet. I dette intervjuet er det noen få års aldersforskjell mellom guttene og de har en alder rundt ca 50 år. For å bedre anonymitet kan informasjonen fra de ulike parene veksle mellom ”to brødre”; ”søsken”; ”søskenpar”; ”brødre” og ”søstre”. Nedenfor er gjengitt egenprodusert tekst fra en av guttene.

En vårdag i april 59 ser jeg ”No 1” for første gang. Det er min mor som følger meg til hjemmet. Været er ufyselig. Nordvesten slår inn fjorden og driver sluddbyger foran seg. Bøyd mot vinden går vi den kilometeren det er ned til hjemmet. Der hvor veien ned til barnehjemmet skiller seg fra hovedveien blir vi stående en stund å skue ned på bygningene som ligger hvite lenger nede mot selve Neset. Mor klemmer meg i hånden. Jeg husker det så godt. Vi ser ned på tre hvite bygninger og en rødmalt låve som ligger litt fra hverandre. Like ved de to største bygningen ser jeg to mindre hvite små skur. Gården virker veldig stor med lange jorder som ligger mellom forskjellige hauger eller koller som strekker seg alle i nordvestlig retning. Der jeg står i nordvestkulingen og sluddbygene og holder min mor fast i hånden, skjønner jeg heldigvis ikke at dette skal bli mitt hjem de neste sju årene. At jeg i løpet av disse årene skal lære hvert et navn på disse bygningene, markene, haugene, ja nær sagt hver stein og hvert et tre og busk vi skuer ut over. Vi fortsetter ned den smale grusveien, og inn på området tilhørende ”No 1”. Veien fører til en stor åpen plass mellom to av de hvite bygningene. Det er ikke et menneske å se. Jeg hadde ventet å se andre barn leke rundt her, men her er helt stille. Vi står på plassen og vet ikke helt hvor vi skal gå da en dør går opp i den bygningen jeg senere skal lære å kjenne som ”Nr1 bygningen”. Mannen som viser seg i døråpningen virker gammel på meg. Han er tykkfallen og har jerngrått hår. Han viser oss inn på et rom hvor det står rekker med bøker innelåst i skap med glassdører langs den ene veggen. Rommet er lite og midt på gulvet står et rundt bord. Det er også et par stoler her, men han ber oss ikke sitte ned. Han tar min mor i hånden og hilser på henne. Meg tar han i et tak rundt nakken. Ikke hardt, men de samme store hendene skal mang en gang senere ta det samme grepet med en helt annen styrke. Jeg ser opp på mannen. Ansiktet er rødmusset og øynene så merkelig blå. Nærmest en melkehvit blåfarge. Han smiler ned til meg, men smilet når ikke øynene. Blikket er hardt og det virker som om

han ser tvers igjennom meg. Jeg føler frykt for ham allerede da. Den ene hånden snur og vender på en gul messingfløyte. Hele tiden gnir han og vender på denne fløyten som skinner blank i slitt messing. Jeg husker ikke hva som blir sagt. Bare dette bildet av blikket hans og de tykke fingrene som gnir og vender på denne gjenstanden. Den skal følge meg de neste årene. Som en dressert hund vil jeg stoppe opp med hva jeg enn måtte holde på med og rette min fulle oppmerksomhet mot fløyten og mannen når den plystrende lyden høres over hauger og marker. Da skal jeg sammen med de andre barna springe alt vi orker som et halsende hundekobbel om vi skal unngå straff for ikke å ha vært oppmerksom nok mot signalet.

Det høres stemmer av barn utenfor bygningen. Bestyreren åpner døren og går ut. Jeg hører en kort lyd fra fløyten og like etter kommer mannen tilbake sammen med en gutt som jeg vil tro er i 14-15 års alderen. Gutten ser på meg uten noen særlig interesse. - ”Du får ta denne nye slabbedasken opp til Nr.2 bygningen”. Bestyreren nikker kort til meg og henvender seg til mor som står der ganske så taus. - ”Jaså, han er sengevæter også” er det siste jeg hører idet jeg følger etter gutten ut døren. Det er også det siste jeg ser av min mor på mange år...

Under samtalen blir denne versjonen kortet ned, og han legger til:

Men kordan eg ble mottatt der oppe? Det va'kje .. eg går ut ifra at intensjonen med å sende deg til et sånt sted var at du kanskje skulle få en del ting som var mangelvare hjemme då, men eg opplevde ikkje at det var de som ehh.. som hadde ansvaret eller de som styrte det hele der oppe som ga deg ”velkomsten”, det var guttene.

Guttens bror, som var noen år yngre, og kom på ”No 1” senere, husker også godt sitt møte med institusjonen:

Eg kan for så vidt huske fra, min dag da eg kom opp.. eg følte meg egentlig veldig glad då, at eg skulle få komme opp til han igjen,(få treffe broren igjen etter at han selv var blitt alene) det var jo det som var min kamp egentlig, eg ville opp. Eg ville jo opp der for en stund, eg ville være i lag med han det er jo ting som er etset inn.. eg kan huske ka vi fikk til middag; det var steikt fiskepudding.

- Den dagen du kom opp der?

Ja, og eg hadde vel,... midt på dagen der,... eg husker faktisk ikkje årstiden eg kom opp der, pussig, men ... akkurat det gikk bra, men så kom kvelden, og eg hadde vel kanskje vært der en 5-6 timer og då hadde eg vel norgeshistoriens største blåveis, den var en jævlig klyse. Og så ble jo eg stemplet etter alle kunstens regler og det var jo en stygg ting vet du. For vi hadde jo inne i dagligstuen der et langt bord av tjukk furu, og så benker og så fikk eg bind for øgene, og husk på eg var jo ikkje gamle karen,(7-8) du vet disse store ... en 14-15 åring var jo en kjempe eg har jo film her så du kan se kor liten eg egentlig var og så ble eg satt på den benken og så skulle eg holde hendene på hodet på en og så tok to stykker i hver ende og løftet benken opp fra bakken og eg kjente jo at dette var ustødig og det som då var pointet var at han eg holdt i bøyde seg ner og då vet du ikkje kor høyt du kommer, var det en meter? eller to?, og så får du beskjed om å hoppe og hoppet du ikkje så ble du jo bare tippet av. Så eg hoppet og føk jo i vegg, eller det var en sånn dør, sånn så du kunne åpne inn til en bestestue og skallet jo hovet der, og eg husker jo godt kem som klabbet te meg og ... det var ??etteren (vanskelig å høre)

Ja, så eg fikk meg jo den gedigne... men det som kom etterpå... det va'kje noen trøst. De store de truet deg jo med mer juling. Du kunne gjøre ka som helst med kem som helst og ble aldri tatt for det.

Livet på "No 1" vil bli beskrevet senere. Men vi får her, allerede første dag på barnehjemmet, en indikasjon på hvem som egentlig styrte det sosiale livet på hjemmet. Ingen husker noen ivaretagende funksjon hos noen. Det som sitter igjen er "stemplingen" når et barn skal måtte finne sin plass i en verden av slag og trusler. Disse mekanismene synes å være allmennmenneskelige. De oppstår i alle institusjoner der den sterkeste rett rår (Foucault, 2001; Goffman, 1961; Todorov, 2000). Hierarkier der svakere individer delvis kan kjøpe seg beskyttelse, mot å gi ulike typer tjenester eller penger eller andre omsettelige goder tilbake. Den siste setningen: "*Du kunne gjøre ka som helst med kem som helst og ble aldri tatt for det*" er det første uttrykket jeg møter for det jeg senere kommer til å kalle "kollektiv blindhet".

En annen av "No 1"-guttene kom dit fra et annet barnehjem, på sørlandet, og hadde også en kortere fosterhjemsperiode bak seg :

"Hallo, eg e den nye guden"

Vidar

- *Husker du møtet med "No 1"?*

Ja,

- *Kordan var det?*

Det var... det virka ganske overveldende, det var det, ... det virket institusjonsaktig og fengselsaktig, syntes eg fra første øyeblikk.

- *Hhmm*

Det var jo en flott plass.. nydelig beliggenhet

- *Naturmessig, ja.*

Men det har noe med størrelsen på bygningene, det virket skremmende og guttene virka skrem... jahh, ... du ante at her var det veldig mye som lå under overflaten. Eg husker at eg de første dagene, eg i fra sørlandet med en ganske brei sørlandsdialekt og rekker fram hånda som eg var oppdradd til og eg seier "Hallo, eg e den nye guden"

(Latter)

Då kan du tenke deg kordan *det* blei mottatt.

- *Jahh ...*

(kort pause)

Det var en voldsom hierarkisk rangordning

- *Hhmm*

Og du ble veldig fort plassert inn kor du hørte hjemme henne, og ka du hadde å gjøre og ikkje gjøre. Eg fikk en del juling den første tiden av eldre gutter. Det var vel ikkje mer enn et par dager etter at eg kom der at eg ble jaget rundt på eiendommen der – de skulle ta meg og eg sprang for livet og så snubla eg og ramla og landa med kjeften på ei flat hella og slo ut ei midttann her og rysta vel løs alle tenne i kjeften. Det var fem dager etter at eg kom til "No 1". Så det var en ganske voldsom overgang.

- *Hhmm*

Ja, det var det.

- *Ble du forespeilet på nåkke vis ka dette skulle være for nåkke? Altså før du kom dit?*
Over hode ikkje. Nei, og ingen visste det og definitivt ikkje dei i F!

Gutten ovenfor balanserer sine utsagn med å si at ”stedet har jo en flott beliggenhet”, men utover det er det vanskelig å spore annet enn forventet ulykke og at stedet umiddelbart skaper frykt hos ham. Han blir fort ”tatt hånd om” av guttene, men hvor er personalet? Denne gutten kunne, med velvilje ha blitt der han var, på sørlandet, men departementet, når de får forespørsel om en annen plassering av gutten, (spørsmål om alder) anbefaler de at barnevern-myndighetene sender ham til ”No 1” – som et godt sted å være!

Veien til ”No 6” barnehjem var også en tornefull reise som signaliserte alt det verste for denne 7-8 år gamle jenta ,Jenny:

...Så har eg vært julen hos denne sykepleieren. Nå skal vi på en biltur. Jada...så sitter eg i bilen og...så får eg beskjed på at nå skal eg på barnehjem. Og... lille Jenny fikk sjokk. Eg ble livredd. Eg følte meg som en...eg...eg følte meg som en fange på vei til en henrettelse omtrent. Eg var vanvittig redd. Og det var for så vidt en begrunnet redsel skulle det vise seg. For eg kom da opp der, og...gjennomlevde et helvete. Ehh ... eg ble da..mobbet...i 4 samfulle år hver eneste dag. Og...(gråter) beklager ... eg... du er vel vant til det?

Kommentar

Det å reise hjemmefra og det å komme til barnehjemmet har for mange vært en svært frustrerende og skremmende opplevelse. Åpenbart, for å unngå kamp og krisereaksjoner i hjemmesituasjonen har både barnevern og foreldre lurt barna til å tro at de skulle på en eller annen tur.

Barn som var under 5 år da de kom på barnehjem husker jevnt over ikke hvordan de kom til barnehjemmet eller hvordan de ble mottatt. De aller fleste i dette materialet hører til i denne kategorien. Det er påfallende og trist å merke at ingen av de intervjuede kan rapportere om en ivaretaende velkomst. Altså, selv om både barnevern og foreldre sviktet barnet i denne fasen av barnehjemslivet, så kunne det jo tenkes at når man kom til barnehjemmet så fantes der en eller flere personer som skjønnte noe av hva et barn måtte oppleve i det vi kunne kalle ”den grenseoverskridende situasjonen”, og som så oppførte seg på en måte som barnet husket som positiv, varm eller på andre måter ivaretaende. Ingen barn kan minnes en slik situasjon.

3.3 Livet på barnehjemmet

”Livet på barnehjemmet” er den overordnede ramme omkring ulike tema som kan skilles ut som sentrale – som ”påtrengende” viktige i barnehjemsbarnets liv. Innenfor disse igjen finnes det sektorer av ulike hendelser som for ett eller noen få barn har blitt viktige og som en nok hadde kunnet gå i ytterligere detalj for å få kunnskap om gjennom tilbakevendende intervjuer.

En slik type dybdeintervju var aldri intensjonen i denne studien og ingen av de som sa seg villige til å bli intervjuet ble noen gang spurt om de kunne gå med på en slik målsetting. Under punktrekken fra 3.3.1. til 3.3.10 presenteres nedenfor de hovedtema som analysen ga som resultat.

3.3.1 Relasjonen Barn-Voksen

Relasjonen Barn – Voksen var den som inneholdt barnehjemmets primærfunksjon. Relasjonen Barn – Voksen var den som samfunnet hadde bedømt *ikke* fungerte i barnets liv og som man forsøkte erstattet med en ny. Relasjonen Barn - Voksen skulle være samfunnets støtte til et barn som ikke hadde fått den nødvendige emosjonelle og sosiale omsorg i tidlige barneår – kanskje allerede fra fødsel – og som sådan skulle være den ”oppsparte kapital” barnet møtte verden med den dagen barnehjemsoppholdet var over. Slik det framkommer i denne undersøkelsen var det få barn som møtte verden med ”oppspart kapital”. Noen av dem som har vært heldige med sin start i livet, beskriver Sommerschild som barn som går med ”trumfkort” gjennom livet (Sommerschild, Grøholt, & Garløv, 2001) De fleste av de barna som denne undersøkelsen handler om gikk ut som større eller mindre underskuddsforetak som *etter* barnehjemmet måtte forsøke å bygge seg opp selv.

Under pkt 3.3.1 vil det bli presentert barns opplevelser i forhold til voksne med unntak av de særskilte relasjoner som er omtalt under 3.3.3. til 3.3.8.

Barns relasjoner til de voksne på institusjonen handler om dagliglivets vidervedigheter; alt som skjer fra vekking om morgenen til lyset slukkes om kvelden. Men også delvis om natten. I denne perioden skal det som skjer (med unntak av skoletid for dem som er i skolealder) ligne på de aktiviteter som foregår i stue, på loft og i kjeller, på lekeplassen, i hagen, i gaten og i smauet – slik det gjør for andre barn, der *de* bor.

Det ligger i sakens natur at barn er barn, dvs at barn er uferdige, at de vil komme til å gjøre feil, at de vil prøve seg på ting og aktiviteter som de ikke mestrer. Det vil, som en konsekvens av dette, på en tilsvarende måte ligge en forpliktelse hos de voksne til å fungere som vern og korreksjon. Vern – for at de ikke skal skade seg selv eller skade andre; korreksjon – som en veiledning, i forkant for å forebygge, i etterkant, for å sikre at læring har funnet sted, at erfaringer høstes.

Hvem er de voksne?

På barnehjemmene skjer det en typisk oppsplitting eller kategorisering av de voksne som barna kommer i kontakt med. Vi vil primært forholde oss her til de ansatte ved institusjonen, men sekundært utgjør barnas andre voksne i hovedsak: biologiske foreldre. I en periode kan det være fosterforeldre, relativt sjelden: øvrig familie, representanter for barnevernet, styret ved institusjonen og besøksgrupper. Slike besøksgrupper, som knapt er aktuelle å forholde seg til for ”frie” barn, har gitt noen barn gode minner om voksne. Slike grupper har vært av typen Lions, Rotary, Brannkorpset i Bergen, Politiet i Bergen. Gruppene har dels kommet med gaver til barna, for eksempel til jul, og de har tatt barna med på turer. Disse voksenkontaktene står som ”strålende øyeblikk” i noen barns liv. Denne type hendelser løper helt parallelt for sanatoriebarna.

På barnehjemmet har de voksne vært: styrer og styrer assistent, miljøarbeidere om slike har funnet og ”andre” av typen kokke (evt. kjøkkenjente), syddame, rengjøringshjelp. Et par steder har vært nevnt gårdsarbeider/vaktmester, men disse har fått ganske nøytrale omtaler og har vært ganske fjerne for barna.

”.. det var ei som var greie og ei som var et ordentlig rauhol”

Walfred,

- *Ka har du av minner fra den tiden?*

Nei, ka har eg av minner fra der .... altså ... eg syns det er vanskelig akkurat det for at... eh ...???? (ordene lar seg ikke identifisere på grunn av en sterk romklang)

- *Ja, sant*

Men at.. eh .. det var ei som var greie og ei som var et ordentlig rauhol, for å seia det rett ut.

- *Ja,*

Ja, og hu så var greie hu var grei, det huske eg,

- *Ja*

Men hu andre, hu var heilt utrolige.

- *Ja ka posisjon hadde de i huset der, var den ene styrer og den andre ...?*

Ja, den ene var styrar

- *Var det hun som var "rauhol"?*

Ja ... nei, nei, men så slutta ho og så kom der ei ny ei, og eg tror faktisk ho blei styrer ho og på det huset. Og eg husker at hu fekk besøk av broren sin og han spiste opp all maten våres, så det huske eg godt

- *Ja, ja*

Ja, det var mange ganger det altså, ...

- *Og så hun som kom ny....?*

Ja, altså hu, det vet eg ikkje om hu jobba "til overflod"⁵² ? altså eller .. det huske eg ikkje, altså, men hu var der, hu var syster ... og huffa meg hu skulle aldri fått lov, ... det, vet du. Det verste e at hu jobber på et barnehjem i dag. Og det er helt tragisk altså.

- *Er hun ... har du snakket med noen som...*

Ja, er der.

- *Ja,*

- *Barn?*

Nei, ei som var utplaserte der, arbeids.. eller sånn gikk på skolen

- *Praksis?*

Ja, praksis, ja.

(pause)

- *Kordan var hun jævlig? Ka gjorde hon med dokker som fikk deg til å synes at hun var jævlig?*

Hun var ikke snille med oss, ga oss juling ja ikkje sånn juling, hun kløp oss og var stygge med oss, ga oss en dask og sånn, og så var det det der med maten, og alt det der greiene der og så fekk du jo aldri være inne, du måtte være ute uansett ka ver det var. Og der på "No 4" der var det jo kjernehus ikkje sant.

- *Ja*

Så eg fekk jo ikkje lov å gå på besøk i de andre huså for der bodde det jo bare rampunger.

- *Det sa de i ditt hus?*

Ja, (ler) så det var jo litt løye det der.

Her forekommer ingen store utslag av emosjonell art. Minnene er delte; der var noe godt og noe ondt og når det onde karakteriseres brukes uttrykket "hun skulle aldri ..."
underforstått: hun skulle aldri hatt med barn å gjøre). Minnene fra sitt tidlige liv som barnehjemsgutt er noe i "tåkeheimen" for denne gutten. Han husker betydelig mye mer fra sine fosterhjemsforsøk fra 11-års alder.

"Men en del av tantene som var der var veldig flinke, så dei kompenserte vel til en viss grad"

Vidar

Men, altså de første fem seks årene huske eg ikkje så veldig mye, eg huske at det var strengt på en måte, og du fikk ,, fikk klar beskjed om noe var på en måte som det ikkje skulle være ... I hovedsaken så var det kvinner der, det var dei som styrte, det var kvinnelig personal, det var kvinnelig bestyrerinne. Hun som var der mesteparten av tiden eg var der var ikkje nåkke særlig glad i barn, ikkje særlig flink med barn, veldig

---

⁵² Trolig menes her: "jobbet som ekstravakt" eller noe lignende.

streng, veldig på avstand, gav veldig lite kroppskontakt, veldig lite av seg sjølv, veldig lite nærhet og vi var stort sett redde for henne.

- *Hmmm*

Men en del av tantene som var der var veldig flinke, så dei kompenserte vel til en viss grad. Det gjorde de. Og så husker du, på en måte, når unger kom og unger reiste igjen.

- *Hmmm*

Ja, hver gang unger reiste så ble det veldig tydelig at du sjølv ikkje hadde noe å reise til, då hadde du .. i alle fall så hadde eg veldig fantastiske forestillinger om hva .. hvor eg kom ifra og hva mine foreldre var eller ikkje var, og sånne drømmer om at noen skulle komme å hente meg, eller .. ja. Det er det eg husker mest intenst fra den tiden der. (...)

-*Sånne daglige rutiner?*

Veldig regulert som de fleste slike plasser (avbrytes av interne beskjeder i familien, starter ny tape)

- *Ja, da var vi tilbake, det var dette med rutiner.*

Ja, det var jo styrt av en dagsplan som var ganske velregulert: kor tid du skulle opp, kor tid du skulle spise og kor tid du skulle legge deg fra morgen til kveld og det blir jo en rytme det som du bare går inn i, du stiller ikkje spørsmålstegn ved den for du har jo ikkje noe sammenligningsgrunnlag, egentlig

- *Nei,*

Nei, eg tror aldri eg problematiserte det, eg tok aldri opp ka eg følte om det. Og då snakker eg om den perioden fra null til ni år. Eg var, ska vi sjå, eg var knappe ni år, då eg ble plassert i fosterhjem.

- *Ja, ... det er en del som er ganske bitter på sånne ekstremt rigide rutiner på mat for eksempel; at du må spise opp og hvis du ikke spiser opp så står måten der til neste dag og slike ting, noen har opplevd det som en forferdelig mare. Var det sånne rutiner hos dokker?*

Ikke på det barnehjemmet der, det var en del av det på seinere barnehjem.

- *Jahh*

Ehh, ... eg kan ikkje huske at det var noe slikt der, men samtidig så var det nokså selvsagt å spise opp, på en måte, for det er klart at det var en forventning som lå der,

- *Selv om du ikke likte det?*

Ahh, det var en luksus som ikkje, som ikkje ... eg kan ikkje huske, på en måte at eg ehh ... du spiste den maten du fikk.

- *Ja*

Jahh .. like eller ikkje like, det en luksus som ehhh ... helt utenkelig!

- *Ja,*

Altså selvsagt var det ting du likte bedre enn andre ting, men aldri på en slik måte at dette liker eg ikkje, dette vil eg ikkje ha.

- *Ja, ja*

Ehh, det eineste eg har med meg, men det har ikkje noe med dette første barnehjemmet å gjøre, det dreier seg om blodmat. Det tåler eg ikkje. Eg klarer ikkje å ta det, det har eg spist for resten av livet mitt.

- *Ja,*

Men det dreier seg om "No 1".

- *Livet på "No 1", du har vært på to barnehjem; hvis du sammenligner de..*

Nei, det går nesten ikkje å sammenligne de, det...de er så forskjellig det er nesten urettferdig å sammenligne de. Barnehjemmet i F var jo et barnehjem og du var bevisst

på at du var barnehjemsbarn og at du var annerledes, men det var aldri noe spesielt forferdelig som skjedde der.

- *Nei*

Nei det var det ikkje, men det var det på "No 1". "No 1" var et fengsel, du var bokstavelig talt låst inne på området. Du fikk ikkje lov å bevege deg utenfor eiendommens grenser. Du var aldri i kontakt med noen.

- *Neeii,*

Det einaste du hadde var "No 1". Du fikk ikkje lov til å gå utenfor. Det var forbundet med straff å bevege seg ut, på "No 1". Alt skjedde innenfor gjerdene der og alt ble regulert i forhold til den interne rangordning blant guttene. Og i beste fall så har ikkje styraren visst ka som skjedde,

I beste fall. I hvert fall så han gjennom fingrene med det. Vi hadde meget dårlig undervisning elendig!, og det hadde jo å gjøre med at det elevgrunnlaget de hadde var så ymse da. Mange kom jo fra ganske vanskelige forhold, var tapere i skolesammenheng, hadde spesifikke lærevansker, og alle så ble vi da plassert i to klasser: 1.-4. og 5.-7., det var det som var og der fikk du gjøre så godt du kunne. For meg var jo skolen et fristed for eg var glad for... og eg var jo foran på mange måter de aller fleste som var der. Og samtidig var jo det noe som til å begynne med ble holdt mot meg.

- *Hhmm*

Du må ikkje komme her å tro at du er noe. Men verst var alt det her som skjedde utenom med lærerne og sånt de ikkje fikk greie på, på en måte. Beinhard justis, avstraffing, overgrep: fysisk psykisk, seksuelt hva som helst og så plutselig innimellom dette da noen skikkelig **D**-lærere som hadde fått jobb der og som var, vil eg sei, meget uskikket som lærere og pedagoger.

- *Jahh*

Og du har ikke noe sted å henvende deg, du har ingen plass å klage, nei.

- *Når du sier at du ha'kje noe sted å henvende deg, noe sted å klage... i utgangspunktet så skulle det jo være det, sant, og når du sier at det var ingen plass å klage så sier du at den mulige instansen var ubrukelig eller at den ignorerte dokker eller...*

Vi så de jo aldri, og tanken på at vi skulle kunne skrive noen steder og fortelle hvordan vi hadde det, var jo helt utenkelig. For hvis vi gjorde det så ville vi jo kunne bli avslørt og då ville vi få straff, det var jo sånn vi tenkte. Ombud og ...

Eg tenker sånn som på rektor, som skulle være den som skulle syte for barnas ve og vel.

- *Ja, rektor... - Ja eller styrer het han vel*

Ja, styrer, ja, han var jo, holdt eg på te sei, en person vi frykta. Ikkje fordi han var den verste av dei, for det var han ikkje, men vi frykta han jo, som person. Det var jo helt utenkelig at han skulle stille opp **for** oss **mot** noen!

- *Hhmm*

Altså det, det, er jo en helt absurd problemstilling den gangen. Å tro at du kunne gå til styreren og klage på en lærer!?! Det var helt utenkelig.

- *Eller på en elev?*

Nei, nei over hodet ikkje. Og dessuten var det umulig ut fra den rådende rangorden, du ville blitt slått igjen hvis du hadde sladra på noen. Det var virkelig helt utenkelig,.

- *Og dermed så ble systemet helt sjølførsterkende?*

Helt sjølførsterkende!!

Ehh, eg opplevde aldri det som en mulighet,

- *Nei,*

Det var snakk om å overleve, på en måte, og etter hvert så ble du en del av det systemet, sant. Og dermed så reagerte du ikkje så mye på det lenger. Det er jo det som er det skremmende ved det. Altså du tilpasser deg systemet og så gjør du hva du kan for å overleve. Og for meg var det ikkje verst. Eg vokste til, eg ble stor eg ble sterk og var flink på skolen og til slutt så ble eg gårdsgutt, som var en prestisjejobb der, fordi at då kunne eg spise frokost på kjøkkenet sammen med personalet på kjøkkenet og ikkje sammen med de andre barna og fikk ekstra mat og så vidare, så det siste halvannet år eg var der så var eg en av de største guttene ... ehh ... så eg kom jo bedre ut av det enn mange.

- *Jahh*

Men samtidig så gleid du jo inn, på en måte, i at sånn var verden, at sånn måtte du gjøre det, men det var jo forferdelig det som skjedde mellom guttene mange ganger, direkte overgrep.

- *Jahh,*

Det som skjedde mellom barnehjemsbarna var jo interessant, og det hadde kanskje lærerne begrenset tilgang på. Knapp bemanning skulle tilsi det. Guttene var overlatt til seg sjøl, bortsett fra det som var regulert av faste måltider og leggetider, skoletider, andakter osv. Og mellom barna der var det potte tett.

Uten å gå inn på de konkrete hendelsene får vi her informasjon om at barna ikke anså de voksne som medspillere i det hele tatt. Forholdet til de voksne var forbundet med frykt og straff og en overbevisning om at de ikke på noe tidspunkt ville komme til å stille opp på barnas premisser. Barnehjemmet ble oppfattet som et fengsel der de viktigste aktiviteter handler om å overleve, der overlevelse er forbundet med ”å ikke bli sett” (blir du ikke sett kan ingen gjøre deg noe), samtidig som - og paradoksalt nok – det *at de voksne ikke så* - eller lukket øynene for hendelser i miljøet, gjorde at det var fritt fram for medelevers undertrykkende aktiviteter. Det antydes her (men også i andres utsagn) at *det* de ansatte *ikke så* eller ikke *ville* se, kanskje var det verste som hendte dem på denne institusjonen.

Å være på barnehjem under siste krig har ikke fortonet seg særlig mye annerledes:

”Eg vi’kkje si nåkke stygt om barnehjemmet”

Johannes.

Eg vi’kkje si nåkke stygt om barnehjemmet sånn, vet du. Det var jo et barnehjem. Barnene som var der var jo gode mennesker og mange er jo kommet godt fram i livet óg.

- *Ka sier du?* (siste setningen forsvant for meg)

De er jo kommet godt fram i livet, vet du...

- *Mange av de, ja...*

Ja, nesten alle vet du. Hon der underbestyrerinnen var litt tøff, hon var det.

- *Fikk dokker juling da, eller...*

Ja vi fikk juling, så fikk vi ganske mykje pryl óg, hun hadde sánne stokker vet du. Som hun stilte opp i gangen foran soveværelset sitt, store stokker vet du, og så hisset hon seg så opp og så slo hon enda mer, det var en sánnn mani hon hadde, vet du. Hon var grei på bunnen søster LM.. (skraper aske av bordet og det skraper kraftig på båndet) var grei på bunnen, men det var ganske tøft å få juling av hon for hon va kraftig óg .

- *Ka kunne dokker få juling for?*

Eg husker en gang eg fikk juling for eg stjal en brøds kive, vet du. Det var lite med mat under krigen. Så sto eg og ventet på å få pletten⁵³ min og så tok eg en skive og stappet i lommen, så var det andre barn som sladret, vet du. Og då var det juling få. Det var så mye ant, eg kan'kje huske... Eg husker at eg kjøpte en eske fyrstikker . Vi brukte de i nøkler og så spiker i og smelle, vet du. Det vakje nåkken *store* ting vi fikk juling for. Vi var veldig iherdig å arbeide... vi ska'kje snakke altfor.... Det va'kkje så gale...

- *Nei, men det er viktig å få vite hvordan det faktisk var.*

Det var tøft der oppe det vil eg si.

Vi lekte mykje og det var mye sport og.. alle årstider, det var ski og skøyter..

- *Men når du sier at det var tøft, då tenker eg at det var mye vondt.*

Nei, det va'kkje mye vondt, nei, nei, nei, den der julingen det var om lørdagen når vi badet, det husker eg, eg tror eg har fått en tre-fire ganger juling i mitt liv og eg tro'kkje de andre har fått så mye mer heller, men når vi først fikk den julingen så var det jækla ondt, vi skrek og...(mumler)..

- *Slo hun dokker over ryggen då, eller...*

Nei, eg hørte det at hun skulle ha slått en "kjell" over ryggen inne i badet. Eg fikk jo aldri juling i badet, men han hadde blitt slått over ryggen i badet. Han døde så tidlig han, Kjell.

Nei, eg fikk vel juling tre-fire ganger den tiden eg var der, og var vel der oppe i 9 år.

Nei, det vakkje så mye å utse--, men disiplinen (?) (vanskelig å høre) var hard.

Johannes er mye til stede sammen med andre barn. Han har lite å fortelle når det gjelder forholdet til voksne, men "julingen om lørdagen" sitter. Johannes er en mann som har tålt mye også siden i livet. Fjorten-femten år ut og inn av psykiatrien, men han kan vende tilbake til dagene på "No 3" og se situasjonen utenfra og toner ned det dramatiske ved seansene på baderommet når han med et glimt i øyet sier at når du først hadde fått juling kunne det gå lenge til neste gang – "vi passet jo oss". Et slikt utsagn tolker jeg dit at barna lærte å kjenne sine voktere – slik andre barn lærer å kjenne sine foreldre – og fant veier for å unngå deres vrede.

Nedenfor får vi gjengitt "en barnehjemsdag". På forespørsel lar den intervjuede oss møte alle de hendelser som kunne vederfares et barn i løpet av en dag – men helt åpenbart *ikke samme dagen*. Denne "dagen" er sammensatt av hendelser som har funnet sted over en lang periode.

---

⁵³ Plett = tallerken

Den intervjuede har gått løs på oppgaven med en strategi som har blitt til underveis der hendelser som har hørt til morgenen, til formiddagen, til skoletid, osv er blitt hentet fram. Men vi kan ikke forvente at det kun er det helt dagligdagse som er blitt fokusert. Innimellom er det åpenbart slik, men til andre tider er det nok hendelser med særlig karakter, hendelser med et betydelig emosjonelt moment som er hentet fram for å beskrive ”hvordan vi hadde det en dag på barnehjemmet”.

Det kapitlet vi for øyeblikket er inne i handler jo ikke om ”dagene på barnehjemmet”, men om voksen –barn relasjonen. Men denne kvinnelige informantens håndtering av spørsmålet ”hvordan så en dag på barnehjemmet ut?” er i høy grad blitt en beskrivelse av voksen-barn relasjoner på barnehjemmet og det er som sådan den presenteres her.

”... barnehjemsbarn!!! og alle trodde det var vår skyld at vi var der, og ikke at det var foreldrene som hadde sviktet!”

Hanne

Uffameg...Det kan eg ikke huske. Eg husker vi fikk...veldig mye problemer med hun. For hun hadde virkelig strenge avstraffelser, og hver gang vi lånte nøklene hennes så var vi så redd at... vi omtrent fikk nervesammenbrudd. Og det som eg fikk høre.. for eg ble slått ganske mye skjønner du...

- Av hon?

Ja, eg ble tatt ut på toalettet og ble slått grådig kraftig med en teppebanker. For det at eg tok skylden på meg for noen andre barn som var mindre enn meg. Og.. når eg kom hjem..i helgen og min mor så dette her..eg var jo så blå sant, full i blåmerker.. Så spurte jo selvfølgelig min mor kem som hadde gjort det. Nei det er RS som har gjort det.. Nei da, de kan ikke gjøre sånt. Og min mor prøvde å gå på barnevernsnemnda og fortelle om disse blåmerkene mine og...ble ikke hørt på. Men så kom der jo andre sine foreldre og klaget også på at de hadde blåmerker. Og då fikk eg høre... men eg vet ikke om det var sant, at plutselig forsvant hun. Då fikk eg høre at hun ble... kjørt i retten og mistet all rett å ha med barn å gjøre. Men om det er sant aner eg ikke.

- Kan du se for deg en dag. Kan du ta en...hadde eg nær sagt, hvilken som helst dag på barnehjemmet og så beskrive kordan det var. Fra dokker sto opp til dokker gikk å la dokker.

Ja. Vi lå jo på sånne store saler, med bare sånn skillevegg mellom guttene og jentene. Og...vi måtte stå opp, kle på oss, og gå å spise og...det var jo det verste: det var jo hver gang vi skulle spise frokost. For då måtte vi spise noe...forskjellige grøt...som ingen likte. Men det måtte vi spise uansett...om vi så kastet opp utover hele bordet altså så måtte vi spise. Spiste vi ikke det til frokost, så fikk vi samme grøten til middag. Spiste vi ikke det til middag, så fikk vi det til kvelds. Sånn holdt de på helt til altså ... den grøten skulle ned. Klarte vi...det var noen som likte grøt. Det vil si, spiste de opp grøten så fikk de gjerne en skive etterpå med noe pålegg på då...syltetøy. Eg likte ikkje syltetøy. Og etterpå så sto vi i lange køer for å få utdelt tran som heller de fleste ikke klarte. Så alle gikk ut og kastet opp igjen...maten. Ellers så noen klarte å holde på den tranen i munnen...og så fikk løpt ut å bare spyttet det ute. Ehh...Så ble vi jo kledd

på for å gå ut. Og då måtte vi være ute i hagen...å leke i time, etter time til vi var blåfrossen. Og ...kom inn igjen då hadde vi fått frukt...vi skulle få frukt då. Det var inne på en stor lekesal, der vi slåst om leker og alt. Og...neinei, før det, etter frokosten så ble vi satt på potte. Og på den potten der måtte vi sitte helt til vi gjorde noe. Om det tok 3 timer eller 4 timer altså så måtte vi sitte på den potten til det var gjort noe. Og det var jo gammelt det der huset der det...rotter og alt det løp jo rundt beina på oss og...og eg har jo helt panikk altså for rotter. Så det var et mareritt å sitte ute i den garderoben på de der pottene og... Men eg altså...de kom ikke inn der om dagen altså.. For eksempel hvis vi skulle lære å knyte skolissene...så måtte vi sitte inne i den lekestuen på en lang benk. Og der måtte du sitte helt til vi hadde lært det.

Og det var veldig mye...kristendom då. Be for maten og...og...inn i denne lekesalen her og ...ja, høre om Jesus og...alt var veldig kristent. Når vi...når eg gikk på skolen då...så torde eg ikke ta med meg matpakke. For det var jo direkte flaut å ta en sånn matpakke med, så den kastet eg...utenfor huset så det at det samlet jo enda mer rotter...men det er no greit. Og...vi måtte gå til skolen, og det var ganske langt for oss når vi var så små. Og der ble vi virkelig mobbet og..barnehjemsbarn!!! og alle trodde det var vår skyld at vi var der, og ikke at det var foreldrene som hadde sviktet.

- *Kom foreldrene jevnlig på besøk til noen?*

Ja de kom på besøk, og noen kom for å hente ungene med hjem i helgen...ja...Så ja, då skulle vi ..pynte oss opp...og stille oss i kø, og de der køene altså, det var jo å spasere, det var sånn herre...å spasere..ka heter det..Militære så gjør vi det (latter)

- *Marsjere?*

Marsjere ja, måtte marsjere...ned alle trapper og inn på dette her store såkalte lekerommet og...alt gikk i køer og marsjering og. Eg ble forresten veldig mye satt inn i et sånn der pottekott. Fordi at eg trodde.. altså eg var...eg var et veldig snilt barn då. Og det var så pass at de gikk til doktor for å høre om det var noe gale med meg, for eg var altfor snill. Eg gren aldri...eg...ja, spurte aldri etter noe. Var tålmodig liksom sant. Og..så eg likte ikke å se på at ongene ble straffet. Så eg tok straffen for de. Hver gang noe galt var gjort så hadde eg gjort det...sant. Og då ble eg stengt inne i små pottekott. Det var så vidt at eg (latter)..var plass til meg inni der. Då satt eg helt sånn kroket. Og der måtte eg sitte helt til eg hadde lovt å være snill. Det...hvis det var for de andre ongene...eg hadde ..for å forsvare de liksom då sant, så sa eg ikke unnskyld, for at eg hadde ikke noe...eg hadde ikke gjort noe gale eg...sant, selv om eg ikke innrømmet at det var noen som hadde gjort det. Så hadde i hvert fall *ikke eg* gjort det gale. Så eg sa ikke unnskyld for eg hadde ikke noe å si unnskyld for. Så eg ble sittende, sittende, sittende, sittende helt til de fikk dårlig samvittighet,...og var nødt å ta meg ut derfra. Og det kunne dreie seg om 6-7 timer altså at eg kunne bli sittende i det der lille pottekottet.

Som sagt, det meste eg gjorde om dagen altså det var å stå uti den hagen å vente på min mor at hun skulle komme. Og det var jo en turistplass det der sant, det var jo Museum så...om sommeren så når turistene kom så syns jo de så synd i oss. De prøvde å stikke til oss noe sjokolade inn gjennom det der gittergjerdet. Og var vi så syndig å ta imot det altså då ble vi skikkelig straffet altså. Då fikk vi godt på ræven med en teppebanker eller...og så truet etterpå ja hvis du går inn og sier at du har fått juling så...får du enda mer juling så...og eg var...

- *Kem var som det julete deg eller dokker?*

RS julte meg veldig mye når hun var der. Når ET kom der så var det jo ikke snakk om sånt lenger. Hun var jo et herlig menneske såhhh...men før hun kom altså: det var et mareritt.

- *Hun MS, ka forhold hadde du til hon?*

MS ja, hun var en jævel. Men ikke så gale som RS da, men hun har...hun óg var djevelsk altså. Hun óg var vi redd. Det var ikke nokke følelser for oss i det hele tatt. Og hun hadde et sånn der sværa nøkkelknippe som hun gikk rundt med. Så bare vi hørte disse der nøklene så var vi jo stiv av skrekk.

- *Hva for type hendelser kunne forårsake den slags avstraffelser som du no snakker om?*

Ja..rett og slett bare å si “nei..det vil eg ikke gjøre”,sant. For eksempel eg vil ikke ha den tranen eg kaster den opp allikavel...sant. Med meg var det veldig mye det...med den tranen. Eg klarte ikke den tranen altså. Å så var det forsvunne penger ifra de ansatte. Og då måtte det jo være noen av de eldste ungene som hadde det sant...fant de ut og. Og siden eg aldri snakket...så eg... så ble eg veldig...så fikk eg veldig mye...ble veldig urettferdig behandlet fordi at eg ikke snakket. Og eg tok skylden på meg for de andre.

- *Betyr det at du ikke ville... at du ikke ville snakke med de voksne?*

Ja,

- *Snakket du ikke med ungene heller?*

Med ongene snakket eg. Det var kun de voksne..sant, vi slåst jo om lekene og så bare det kunne være grunn til at vi fikk bank..sant. For det at en onge ville ha den leken som den andre ongen hadde og..så ble det krangling og slåsting mellom de to sant. Så ble en av de to plukket ut og ble straffet sant. Og eg fikk jo bare beskjed om at hver gang eg var blitt slått så måtte eg si at eg hadde fått øyedråper for eg hadde problemer med øynene så eg brukte øyendråper så...eg hadde jo grått. Og min søster hun var utsatt for en ulykke sant. Hun var utsatt for en bilulykke og ble kjørt på i hodet. Og det var óg en ting eg ikke forsto hvorfor hun ikke ble sendt til sykehus. Hun ble bare liggende i koma, på barnehjemmet. Så det var jo doktor der og så til hun altså, men hun var jo i koma og...og fordi at eg nektet å gå å ligge meg. Eg satt ved honnes seng eg. Eg skulle sitte der helt til hun våknet fra den komaen. Og det skulle eg ikke få lov til, så ble eg straffet for det. Men eg dret i det. Eg gikk inn igjen og satt meg ved sengen honnes og ble der. Eg nektet å ligge meg.

Men no vet eg ikkje kor eg skal gå videre..nei, du må spørre mer...

Med utgangspunktet å skulle beskrive ”en hvilken som helst dag” ser vi her at jenta blir hengende i alle de begrensninger som livet på barnehjemmet representerte for henne. En får inntrykk av at enten så hadde denne jenta en helt spesiell evne til å søke opp konfliktsituasjoner eller så kunne det meste, ganske fort, utvikle seg til slike – og hun var en som ikke vek unna for en ”fight” med personalet. Hele livet hennes er preget av å skulle stille opp for andre. Selv om vi har et eget kapittel som omhandler mat og spisesituasjoner kjente jeg det uriktig å klippe bort mat-delen av denne beretningen. Det er tydelig, fra dette, at for Hanne så består voksen-barn relasjonen av en verden preget av konflikter og frykt, med unntak av den ene til ET – som vi også tar opp senere i kapitlet om ”englene”. Å ta tran var nok en hendelse som gikk igjen i mange ordinære hjem på den tiden, selv om utbredelsen kanskje har avtatt - og fått en renessanse nå. Mange barn ville kunne skrive under på at ”å ta tran” var dagens

ulystopplevelse og måten den ble håndtert på av foreldre og besvart av barna var like sikkert forskjellig fra hjem til hjem, med et hovedelement av tvang eller ”luring”. Det som slår meg i Hannes historie er mangelen på respekt for barnet, og et syn som handler om at barn behøver et slingringsmonn. Her skulle alt foregå på de voksnes premisser, og når Hanne sier at hun kunne bli straffet for å si ”nei, det vil eg ikkje gjøre” så stiller hun nok på samme lag som mange andre barn, hvis foreldre hadde (og har) den holdning at ”din vilje ligger i min lomme!”. De voksnes hersketeknikker gjennomsyrer dagliglivet. Men overfor styret, det forteller flere om, ble bare den glansfulle ”uvirkeligheten” presentert, pakket inn sammen med snitter og kaffe og helgeklærne, slik Hanne beskriver ovenfor. Den forstillelsen som barna opplevde at personalet drev med, ble gjennomskuet.

En annen jente i samme periode, samme sted sier:

”Vi var skit og ingenting...”

Esther

- Nei. Hvis du ser på, på den omsorgen som dine foreldre då var i stand til å gi deg og den du fikk på barnehjemmet, ka vil du si om det?

Forferdelig... (latter)... nei altså eg fikk ikke noe omsorg av min mor og min far, det gjorde eg ikke... og der ute, der gikk alt som et maskineri... eg vet ikkje.

- Ja, så det var ingen du fikk tilknytning til på barnehjemmet.

Nei.

- Nei.

De som var greie de ble ikke så lenge der, dessverre.

- Bodde de som arbeidet der på hjemmet?

Ja noen av de bodde helt på loftet. Så var det jo bestyreren då. De hadde jo leilighet då, noen bodde på loftet. Og noen gikk ut. Vi fikk ikke noe forhold til de sånn.

- Men de som bodde på loftet, styreren bodde ikke der?

Nei. Hon bodde nede.

- Ja, men hon bodde i huset?

Ja.

- Ja akkurat. Ka forhold hadde du til hon eller han eller...

Det var jo flere. Det var jo først denne diakonissen då, hon var jo ond, ja. Og så var det en annen diakonisse.

- Ja, ka mener du med ond...

Hon var stygg. Hon gikk med svært nøkkelknippe på seg, kan du si då, å, du kan si Det var ikke noe god-ord på hon, ikke noe ros, derimot var det bare ris hele veien.

- Ka, når du sier ris, altså betyr det at...

Vi var skit og ingenting...

- Dokker var skit og ingenting...

Ja. Vi var ikke, var ikke... en skam at vi var til.

- Ja.

Det syns eg i hvert fall.

- Altså, betyr det at de gikk og kjeftet og klandret dokker hele tiden, ingenting av det dokker gjorde var riktig og sånn eller...

Nei, nei..og vi ble satt til å gjøre ting då som kanskje en voksen person skulle gjort, men som vi måtte gjøre, la oss si, søtti par sko skulle eg koste eller pusse innen så og så lang tid. Og vist ikke du gjorde det så då fikk du med teppebankeren og ner i fyren.. og skikkelig..

- Ja, men kan du beskrive det der nærmere. Du sier at vist du ikke gjorde det så fikk du med teppebankeren.

Ja da fikk du juling, for då hadde du gjort nokke galt. Du skulle være ferdig innen den og den tiden. Si en halv time eller en time, skulle du pusse 70 par sko. Du var jo ikke store..knerten ... Plutselig detter det vekk. Men...ja...ka skal eg si.

- Kan du si nokke nærmere om ka som då faktisk skjedde? Du ble tatt ned i kjelleren og då..

Altså du kan si.. Ta for eksempel sånn at når vi gikk på skolen. Så gikk vi der utenifra og så skulle vi gå inn til skolen som lå her.(Tegner) Så skulle du gå på en halv time. Kom du for seint så fikk du i meldeboken eller de ringte ut på barnehjemmet. Og så var det det at når du var ferdig klokken elleve, fem over elleve, ti over elleve, så skulle du være her ute til halv tolv. Og kom du for seint, så var det inn på kontoret, låste døren, og då fikk du så, då fikk du juling så det suser etter. Så ble du..

- Fikk du i ræven då eller...

Ja de slo deg så du ...

- Ja men altså,

De slo deg.

- Ja, men det er viktig at det kommer frem.

Ja, de tok jo den, og så tok de ørene. De låste døren, og du vet vi var jo helt... og så tisset vi i buksen.

- Ja, men ok, kan du gi nokken flere episoder av denne typen Det virker jo som om det var nesten ingenting som skulle til..

Det var då ingenting som skulle til. Altså hvis du.. eg hadde en veldig snill tante Rulle, hun het, vi kalte henne for tante Rulle. Hun bodde litt lenger ute. Hon kom av og til inn og så hentet meg, og så tok eg på meg fine klær og så gikk vi ut en tur. Det var veldig hyggelig. Eg ville jo ikke tilbake. Kom du tilbake så hadde du... Hvis de hadde sett et blåmerke eller noe på oss, hvis vi hadde sagt nokke, så var hun veldig med: ”det er ikke tilfelle” og så er det...sant, når vi kom tilbake. Med en gang hon då gikk ut døren og døren ble låst, då fikk du juling. Då fikk du med teppebankeren... sånn bambusstang. Det er for meg i dag... hvis eg ser den så får eg he...det klarer eg aldri å fordøye. Og då fikk du så juling for at du hadde løget til henne. Hvis hun spurte ka det blå merket var.

- Så sa du at det var fordi at...

De hadde knepet meg, de hadde slått meg eller nokke sånt... sant.. og dette sier jo hon sant til de, og det var bare: hon har falt ner trappen eller nokke sånt. Og då fikk du altså så...ja.

- Var det bare hon diakonissen som var slik eller var alle sammen sånn?

Ja en MS...

- Hmm, det var de to...

Ja, men der var jo flere då under hennes regime då kan du si, eller under deres regime. De hadde å holde seg til de reglene der de, men det var de to som var de verste. Syns eg i hvert fall.

- De er død disse her no sikkert??

Nei, ikkje hon MS, vet eg ikkje, eg var elev på Haukeland, så var hon der, og når eg fødte en av ungene mine, så kom hon inn for hon hadde fått greie på at eg hadde fått et barn... og då bare hylte eg når eg så hon. Om hon har vært oppe på Haukeland Sykehus. Kor hon er i dag det vet eg ikke. Hadde eg sett hon i dag, så en kjapp en... så skulle eg gitt en kule i skallen på hon. Hon skulle vært tatt hon.

Hon var stygg hon.

- *Så det er det forholdet som du har til...*

Nei ingen, ingen godt forhold i det hele tatt.

- *Nei..*

Overhodet ingenting. .. Det var en og annen som var veldig snille..gud de var så skjønne. De ble jo ikke der. De flyttet jo.

Denne damen fikk åpenbart heller ikke noe positivt forhold til noen på barnehjemmet. Hennes beskrivelse vitner om stadige konflikter og konfliktene stammer fra krav som ikke innfries: barna skal holde tider, men gjør det ikke; barna skal være tørre om natten, men er det ikke: sko skal pusses, men kravet maktes ikke innenfor tidsrammen og kanskje har de ”sladret”; fortalt slekt eller andre noe om hvordan personal og barn hadde det med hverandre. Det meste av elendigheten synes å stamme fra to diakonisser. Teppebankeren går igjen. Hennes uttrykte holdning: ”eg skulle gitt en kule i skallen på hon” behøver ikke å bety at hun i praksis ville komme til å gjøre det, men at hun har et sinne i seg som skaper denne ”grunnstemningen” i forhold til disse to damene. *Slike uttrykte følelser finner en også blant sanatoriebarna.*

Men hun møter også mennesker som hun opplever som gode – ”gud så skjønne de var”, men, som det viser seg gang på gang; de snille forsvinner etter kort tid! Det kan ikke være tvil om at barna opplever en reell forskjell på voksne mennesker og at alle følelser i denne sammenhengen stammer ifra hva de gjør for eller mot hverandre. For de *snakker* ikke sammen. Kun med *et* unntak på den samme institusjon, så er det ingen av barna som kan huske at de *snakket* med søstrene eller tantene – ut over det å svare når du blir spurt.

Noen å snakke med

Berit.

På direkte spørsmål svarer en annen:

- *Dokker snakket aldri liksom... med de voksne? Altså om ting som var vanskelig, om ting dokker ønsket, om...*

Nei.

- *Kontakten mellom barna då?*

Den var grei. (latter)...Det var greit, egentlig.

Vidar, fra ”No1” sier, om samme tema:

Jada, og eg var jo en del med EV og til Bergen og besøkte han heime hos mora og... den første hybelen eg fikk i Bergen, det var hos EV i Kiellandsgaten .

Men det er klart at han kunne jo ikkje, uansett, demme opp for alt det andre. Han var en blant alle de andre og hver gang han var der og lå over der, så følte vi jo oss på en måte trygge. Han var en person du kunne snakke med. Men han hadde jo også begrenset manøvreringsmulighet.

- *Ja, akkurat dette: "en å snakke med" ehh...ble dokker snakket med?*

Nei! Overhode ikkje.

- *Neih*

Nei

- *Det som ble snakket det var mellom dokker som barn og ellers så var det stort sett kommandoer då?*

Ja! Ja!

Snakket med i betydningen å høre hva vi tenkte og følte...

- *Ja, akkurat*

Å være med på utviklingen og sånt: nei det var aldeles utenkelig!

- *Kan du huske den type samtaler fra barnehjemmet i F?*

Nei, nei

- *Så der var egentlig ikkje den type samtaler der heller?*

Nei, nei!

"...vi skulle på epleslang vet du .... ned med boksa da, så vi fekk børsten på ræva"

Bente

...vi skulle på epleslang vet du. På den tiden var det jo veldig grovt. Kommer inn med putevar fulle av epler vet du.. og der står RS, vet du. Då fekk vi juling hele bunten. Du vet ..det var jo et under at det gikk bra. Fløy ned 3 etasjer i branntauet.

- *Ka gjorde hun, eller ka besto avstraffelsen av?*

Da fekk vi...vi måtte legge oss over badekaret, og så gav ho stikk i rompa med børsten

- *Altså over badekaret, sånn at baken lå i midten då på...*

Ja..med hodet ned i badekaret..

- *Åja sånn ja, med hodet ned i badekaret.*

Ja, rompa skulle være opp i luften. Og ned med boksa da, så vi fekk børsten på ræva.

Og det hadde vi fortjent da...(latter)...Og det var å alle.

- *Så det var liksom greit at man ble tatt for noe man hadde gjort, det var greit?*

Ja, det syns je i hvert fall. Og så husker jeg.. det var jo itte.. jeg sladret på en, en gang.

Hu hadde løyet for RS. Og så går jeg på kontoret hennes og så forteller jeg hva som var sannheten. Og da ser a på meg og så sier hun at ..du Bente, du skal lære deg å aldri sladre sa hu. For hu kunne være sånn óg. Og det var jo sant óg...itte sant? Vi hadde reine klær, og du verden... sånn som jula og. Da var det på systua og prøve kjoler og... det var stas fra a-til-å, vi var i teater lille julaften og vi var ute på veldig mye ... flåtebesøk. Politi tok oss...de kom ut på barnehjemmet med ferske...is og...Så jeg syns det der...ja jeg syntes det var greit je altså. Men det var det da der at vi (bror og søster) vart skilt. Det skulle itte skje. Og så husker eg bror min hang seg på...vi hadde en sånn liten lastebil som kom med poteter.. Så han hang seg på lasteplanet på den der lastebilen. Så fekk han tåa under hjulet. Så han brakk stortåa si, itte sant. Jeg husker jeg sto oppå haugen og hørte det skriket. Og der, der ser du også en ting: jeg kunne aldri gå til noen og så spørre: å er det en gjør med Petter nå? Jeg fekk itte lov å gå inn på salen som han lå , han måtte jo holde beina i ro itte sant, det var gips og greier. Eg fekk itte lov å besøke han. Jeg syntes det var forferdelige greier.

Her dras vi med i flere vidervedigheter på barnehjemmet. Straffen forfølger oss, men vi ser også at det finnes innslag av glede, at barna får være med på ting som kanskje andre barn ikke fikk være med på: tur med politiet, flåtebesøk, teater og presanger. For jenta ovenfor står julen som et strålende minne. Det skjer ting, legges til rette for opplevelser der noen er initiert av barnehjemmet og andre av eksterne krefter. Men vi lærer ikke noe nytt om relasjonen mellom voksne og barn. Og fra minnet om jul, og flåtebesøk og iskrem ender vi raskt tilbake til den urettferdighet hun føler har rammet henne og hennes søsken, at de ble splittet som søskengruppe, og på samme måte som for Hanne ovenfor (i relasjon til søster), får hun ikke lov til å være tilstede for og trøste sin bror som er skadet. De voksne hersker med ufølsom hånd.

Fra ”No 5” signaliseres en annen relasjon mellom voksen og barn. Riktig nok ble barna også her tatt hardt når de ikke hadde ”oppført seg”, men ved gjennomlesing finner vi en helt annen *grunntone* i miljøet:

”at det var kanskje litt vanskeligere når det var gutter...eg vet ikke. Men så har det veldig mye og si med hvem som er bestyrer”.

Gunvor,

Veldig snilt miljø. Men Amalie var jo veldig streng. Åja. Off, vi fikk no visst så ørene flagret, det har ikke nokke med det. Det sier eg, det er sikkert derfor eg har så lange øreflipper, de slet hun selvfølgelig av meg. Men, men altså når eg tenker liksom tilbake på det i dag altså: 16 - 17 unger skal du liksom oppdra, alle er forskjellig. Sant altså, alle har hver sin egenskap. Det er jo klart at det må jo, det må jo komme til konflikter. Men eg kan aldri huske at vi fikk juling..sånn i den forstand. Men eg husker hver gang vi, vi gjorde nokke som Amalie ikke likte. Då måtte vi alltid stå til ansvar for alt vi gjorde. Vi ble liksom fortalt... korfor har du gjort dette her?! Ka som var meningen med å gjøre det. Det husker eg hun var veldig å presisere. Korfor gjorde du dette?

- *Men selv når du sier at du kan ha blitt tatt hardt i, så vil du ikke si at dokker fikk juling?*

Neida, det er ikke mer, kan du si, enn egentlig unger bør få når de ikke kan oppføre seg...for å si det sånn. Så hun tok oss i armen var det nokke og vi ikke ville lye, så kunne hun ta oss i armen og si at.. no er det nok!.

- *Hvis du tenker på hva du vet om andre barn ...*

Eg kan ikke forstå det...no har eg hørt forferdelig mye om dette andre barnehjemmet. Eg kan ikke fatte og begripe og forstå ka for et hjem de egentlig har vært på. Det er så ufattelig at det liksom har vært *barnehjem* som har vært på den der måten der. At det...det har jo vært et par stykker som har stått fram og fortalt og det liksom ...Eg ser liksom ikke sammenhengen i det...

- *Eg skal antagelig snakke med et par av dem seinere.*

Ja, men det har sikkert vært, det var sikkert ..kanskje, at det var kanskje litt vanskeligere når det var gutter...eg vet ikke. Men så har det veldig mye og si med hvem som er bestyrer.

- Klart...*både hvem som styrer og hvem som jobber der. Et barnehjem er ikke et vanlig hjem...*

Nei, det er ikke det. Men vi...altså vi var omtrent.. vi såg aldri på det som barnhjem. Og derfor så har eg sagt at eg har aldri vært flau for å ha vært på barnehjem. For eg har aldri sett på det som et barnehjem. Eg husker om vinteren sant, når det var stygt vær, sånt felande vær og vi ikke var ute, så var vi jo oppe på loftet og kledde oss ut og. Då tok vi disse gamle klebodene som vi hadde på loftet, vi hadde jo kleboder bortover... kledde oss ut og. Så var det til oppvisning nede til disse her tantene vet du sant og, og Amalie hun syns at dette var kjempegreit. Så hadde vi oppvisning og så sang vi liksom, og så fór vi opp igjen og kledde på oss nokke annet. Og disse største då de var med oss og kledde på oss då ...alt mulig som de fant frem.

- *Skolen, du gikk på Ravneberget...*

Nei eg gikk på Soria moria eg. Eg gikk på Soria moria. Der hadde vi, eg husker eg ... vi gikk i klassen med en som het Else. Men ka hon het til etternavn det husker eg ikke. Og hon kom ifra det barnehjemmet nede i..

- *Skottegaten?*

Nei, eg mener hun kom fra dette nedi Gamle Bergen...

- *Jacob R. Olsen..*

Jacob R. Olsen...der kom hon fra. Og der forsto eg at der var no litt sånn pittel og pø hos hon sa hon. Det.. at eg forstår det sånn at det var ikke så helt enkelt der nede. Så der var vel litt...det var vel litt forskjellig rundt omkring. Men vi..eg har ingenting å klage på, ingenting. I bryllupet mitt var hun når eg giftet meg og...Åja..hun var med på alt. Så det at hon var... Nei, vi måtte alltid ha Amalie med når det var nokke. Så husker eg hun...eg forstår ikke kordan hun har klart det altså, men det er no...om sommeren og sånt så husker eg alltid at før vi skulle begynne på skolen: vi kom hjem ifra Mjølfjell så skulle vi alltid få nye klær før vi begynte på skolen. Jada, vi måtte... åja..vi var alltid skikkelig i kleveien. Offameg, det var ikke nokke tull. Og då husker eg hun sa alltid hvis at vi *gikk* til byn, så skulle vi få en is. Då gikk vi fra Barnehjemmet og til byn. Hun trumfet oss med. Før vi inn på Galtung Døsvig husker eg vi var, og så på Sundt'en. Hun hadde då... eg vet ikke om hun kanskje har fått nokke rabatter inne på Galtung Døsvik for det at den da derre Galtung sjøl holdt eg på te si.. han hadde visst nok innvolvert greier med..i dette barnehjemsgreiene. Og så han der Dan...Ja, han der Danbolt...husker du han? Odd Danbolt, han hadde jo disse skoene nede på Torget. Han var jo og med oss og der måtte vi inn og kjøpe sko. Jada, det var aldri å gå andre plasser. Måtte alltid inn til Danbolt og kjøpe sko. Vi trodde jo omtrent at det var bare *en* skobutikk i byn. Og hvis vi gikk til byn så fikk vi en is. Jada...vi gikk (latter), traska med. Og trasket med og vi gikk. Så det at vi...Og hvis vi gikk hjem igjen så fikk vi softis. Ja...vet du det var jo...vi var jo omtrent komt til himmelen vi, vet du, når vi fikk softis. Du vet det var ikke daglig kost for oss. Nei... det var en appelsin det hver mandag når vi skulle høre ønskekonserten då fikk vi en appelsin. Det husker eg veldig godt. Og det er vel egentlig det som eg minnes det som vi hadde som... ja som kos egentlig då. Det var kver mandag, då satt vi då rundt et bord, rundt bord som vi hadde...ser bordet for meg endå. Amalie hadde det til og med med seg når hun flyttet. Det var sånt gammelt et med sånne bein som gikk sånn...og då satt vi der og så fikk vi appelsin. Då skjærte hun opp appelsiner i båter. Då satt vi og hørte på ønskekonserten og så satt...husker når disse her...først var det jo alltid disse barnesangene som kom. Så kom jo disse her kristlige sangene, og så var det disse popsangene. Og då, alltid når

disse barnesangene var så satt Amalie...og så sang vi disse sangene...Og vi syns det...disse herre salmene og disse her korene, som vi då kunne, jada hon sang, vi, og så vi satt der og jodla og syns vi var store kvinnfolk vi satt der (latter). Men eg kan ikke...eg kan liksom ikke huske disse her popsangene at vi satt og hørte så mye på de det husker eg ikke. Men eg husker i hvert fall veldig godt at vi sang disse her barnesangene. Og det var veldig mye det der...du skal få en dag imorra; Ole Lukkeøye var veldig mye, og det var veldig mye utav de sangene der. Så...de satt vi då og sang.

- *Det var vel ingen av dokker som hadde sånn egen liten reiseradio eller som kom ...*

Nei det visste vi ikke ka var for noe det, så det var no greit nok. Eg husker vi hadde en sånn der Kurér... sånn der...det var netting på ene siden husker eg.. Grønn en husker eg vi hadde. Så hadde vi...Den hadde vi med oss til Mjølfjell fordi vi hadde plate. Du kunne snu han på baksiden så var det sånn da derre LP-plate. Jada. Også hadde vi då...en utav disse her største som hadde tatt en sånn LP-plate...men kor hun hadde fått han fra det vet eg no ihvertfall ikke. Men eg husker det at når vi reiste til Mjølfjell en gang, så hadde vi den da derre med oss og då hadde vi den med oss ner på badestranden en sommer. Eller ner på stranden der. Og då hadde vi den der med. Og så hadde vi med et par utav disse LP-platene som hun hadde. Jada...og det var stas vet du åååå, men kor han ble av til slutt det vet no ikke eg. Det var sikkert mye hakk i han at det var jo...Du vet at dette her skulle jo legges forsiktig bort igjen..eg kan tenke meg det...Så det at det...Det der husker eg. Nei, radio nei...vi hadde ikke noe radio vi.

- *Det å være barnehjemsbarn på skolen: utmerket dokker dokker på nokke vis..i klesveien eller nokke sånt?*

Nei. Det gjorde vi ikke, for det at vi var alltid...altså vi var vel egentlig kanskje..eg holdt på te si de som nærmest gikk finest kledd. Ja, det var vel vi egentlig fordi at vi måtte jo omtrent stille opp vi før vi gikk ut døren hjemme. Då var det liksom for å få se på oss, og då.. då var det å stå på rekke og rad og greie håret, og det var til å se at vi var hel og du ikke var skitten og.. Og når vi kom då igjen ifra skolen så var det til å bytte klær, og de måtte du legge fint ifra deg for de skulle du ha neste dag. Ja da, og då var det ...då sto vi på rekke og rad igjen og liksom.

- *Klassevenninner og sånn, de visste at dokker bodde på barnehjem?*

Ja.

- *Men hadde det nokken konsekvenser i hverdagen, ble dokker ertet eller?..*

Nei, ikke som eg kan huske å erindre ja..ble vi det. ..Eg kan heller aldri huske at det ble gjort nokke forskjell på oss på skolen heller for det at vi var på barnehjem. Men eg husker når eg begynte på skolen. Så var det då et par stykker ut av disse her som...eg vet var veldig...de skulle alltid være med meg hjem. De hadde så lyst å være med meg. Så om det var litt ut av forvetenskap for å se kordan vi hadde det, det vet eg ikke, eller om det var fordi de syns at eg var...

- *Grei..?*

(Latter), altså det kan eg ikke svare på i dag men, eg vet at...spesielt var det en som het Mona husker eg, hun hadde eg veldig mye med.. var veldig mye med hon på skolen. Hon bodde litt ovenfor oss, og hun var ganske ofte nede hos oss på barnehjemmet. Så vi fikk lov å ha venninner og sånt inne der og... klassevenninner og sånt.

- *Kom de, hadde eg nær sagt.. uoppfordret og oppsøkte dokker for å leke med dokker, eller var det unger som dokker trakk med dokker fra skolen?*

Nei det kan eg ikke huske ka vi gjorde, men eg husker vi hadde de med oss og lekte med de inne. Men om vi drog de med oss eller de kom...det husker eg ikke. Men hun som bodde rett over veien for oss, hun het May husker eg, og hun var veldig mye med oss. Hun omtrent nesten bodde jo der oppe. Og hun..hun var med oss til Mjølfjell

og...av og til var hun med oss opp der og var nokken dager og...det husker eg. Hun var vel då på min alder kan eg tenke meg. Så hun var veldig mye med oss. Men disse andre skolevenninner og sånt det husker eg ikke om vi...I grunnen så husker eg veldig lite i fra skolen sånn sett...egentlig, det husker eg veldig lite ifra.

Denne piken i fra "No 5" gir oss et innblikk i en hverdag med en helt annen grunnstemning enn den barn fra andre barnehjem gir. Hun legger ikke skjul på at Amalie kunne være en streng dame og at kanskje hennes egne øreflipper bar preg av det, men om hun ble "tatt hardt" noen ganger, så opplevde hun dette som rettferdig og nødvendig og signaliserer i det hele en grunnstemning av glede. Samlingen rundt Kurér-radioen og "Ønskekonserten" er genuin og når jeg har fortalt om den til barn fra andre barnehjem så kommer reaksjoner av typen "det er ikke mulig!?!".

"Grunnstemning av glede" er et uttrykk som faller meg lett i munnen, men som trolig har havnet der via Næss (Næss, 1988; Næss, Mastekaasa, Moum, & Sørensen, 2001). Å snakke med denne damen ble en sjelden opplevelse. Mange har tilkjennegitt at selv om de mislikte sitt opphold på barnehjemmet og kanskje i perioder hatet det, så vil de i ettertid kunne si "hva var egentlig alternativet?". Men denne damen sier: "hvis jeg måtte leve mitt liv om igjen, så ville jeg ha vokst opp på "No 5" ". Og det enda hun hadde jevnlig kontakt med sin egen mor under hele barnehjemsoppholdet. Denne grunnstemning av glede og aksept, følelsen av at når Amalie "tok i deg", så var det fordi hun brydde seg, er unik i dette materialet, og motsvares kanskje bare av opplevelser av aksept og velvilje, rapportert fra "No 7" og av noen av de intervjuede fra "No 4". Selv etter at Amalie i høy alder forlot sin post på barnehjemmet ble ikke kontakten brutt:

" Ja..sant. Når hun då flyttet ifra barnehjemmet. Hun var vel egentlig med å la ner hele barnehjemmet sjøl då. For det hadde hun ... sa hun hele tiden at hun skulle være der til "the bitter end". Og det var hun. Og då flyttet hun ned i disse eldreboligene nede i "Singh Singh", nedi der. Der bodde hun. Helt på slutten. Og så kom hun ut på Røde Kors og hun, ja, hun var vel et par og nitti når hun døde. Så det at hun...hun hadde vi kontakt med hele tiden. Og hver gang...du kunne liksom aldri kjøre forbi der nede og liksom ikke stikke oppom. Det var helt uhørt. Det gikk ikke an. Når eg bodde då i Åsane med han som eg var gift med då. Hver gang eg liksom skulle til byn eller sånt, så var eg liksom...gjorde meg nokken ærender i byn og på veien tilbake igjen så var det liksom... du måtte oppom. Liksom bare oppom og så se liksom... er du der??

- *Det er jo et fantastisk fint...*

Jada. Og alltid...kor tid du kommer så...det kunne være morgen, middag, kveld, natt, så kom du alltid inn. Og der satt hun då med en haug med papirer og bilder og.. gamle dager. Hun var jo neddyngtet i det. Eg sa det mange ganger:... "er du ikke trøtt av alle

disse papirene du har Amalie”? ”Jo, men det er så kjekt å se på, eg klarer ikke å legge de vekk, eg må ha de”.

Kontrollører

Kasper

- *Denne barn-voksen kontakten då mens du var der. Kordan...ka var det for type kontakt. Kunne dokker snakke med lærere og internatpersonal om sorger og gleder og ønsker og alt mulig sånt, eller var de der egentlig bare som...*

- Kontrollører ...ja, de var vel bare sånn, ja. At det skulle være voksne der og som... holdt oss litte granne i hvert fall. Nei, eg opplevde ikkje nokke sånt. Ingen kontakt med...lærere og... Kom ut litt seinere og gikk i bakerlære en... nokken år etterpå. Eg traff en lærer nede på torget. Eg tror han het GH. Og då den gangen var lærer på en skole i byen. Og...han snakket også om dette oppholdet og som han hadde hatt på ”No 1”. Eg tror ikkje han var så veldig lenge. Eg stoppet i hvert fall og slo av en prat med han og... han ristet på hodet... det var ikkje nokke det der på ”No 1”. Han kunne ikkje forstå at det gikk an. ”Eg skjønnte vel ikkje så veldig mykje den gangen” sa han men..” eg har vel litt.. fått litt mer forståelse etterpå”.

Det går en nemesis....

Jenny,

Men, men det var en slags, men der var en slags.. eh..eh.. stemning blant de andre ungene om *at* vi hadde det bra. Vi hadde det godt. Altså man... kanskje for å beskytte seg selv, men det var en overbygning. Og eg følte eg led under den. For eg gråt meg i søvn...hver kveld...i 4 år. Og... eg.. men, men, men vi skulle ikkje...eh.. vi skulle ikkje...hun var ikkje å kritisere, hun var hevet over all kritikk, og hu var... sto så høyt og...ja.

- Styreeren?

Ja. Men, men hun var... hun... en gang tok hun meg. Eg kunne ikkje, eg kan ikkje glemme det. Eg gikk til henne...”eg har ingen ting å ta på meg”. ”Eg har ikkje noe jakke, strikkejakke til å ta utenpå”. Så ble hun så sint, og så sa hun: ”*det har du!*”. Og så gikk hun opp og så gikk hun i et av skapene og så rasket hun ut noe. Så sa eg.., ”men det er ikkje min”. ”*Ja nei du tar på deg denne!*” Så kom eg ned på kjøkkenet og der var hun. Og så kom hun som eide jakken: ”Det er min jakke, det er min jakke... Jenny har tatt den”. Så sa eg..”ja men du sa jo at eg skulle gjøre det”. ”*Nei, det har jeg ikke sagt*” Og så... der var Jenny. Men, men eg opplevde det nok sånn at eg hadde det elendigst... materielt sett av de som var der. De andre hadde gjerne sine forbindelser. Eg hadde ingen. Vi hadde hun sykepleieren som.. tok meg hjem den julen. Og hun sendte noen klær som eg ikkje likte. Som var fullstendig avleggs og i hvert fall ikkje passet til... jente, men... som eg gikk i på skolen, for det var det eg gikk i.. og eg gikk i det og eg gikk i det, og gikk i det, og gikk idet. Og det var en rutete bukse, og det var en genser med masse mønster og sånt. Så Jenny som hadde lyst å synke ned i jorden, vistes så veldig godt, med all tydelighet. Og dette ble styggere og styggere og skitnere og skitnere. Og ingen så det og ingen sa noen ting om det. Og det var det eg gikk i... .

Og for øvrig, eg tenkte eg skulle si det... eg ble.. eg fikk eh... fikk no.. fikk julepresang av henne tilsendt hver år, sykepleieren.

- Var det hun på barneklirikken det?

Ja. Og et år så fikk eg en eske med porselensdyr... eh... arktiske porselensdyr. Og det var en isbjørn, og det var en liten pingvin, og der var en sel og selunge. Og det var i en eske med små rom, og dette var... å det var så fint! Eh... og då eg rømte fra barnehjemmet, for det var jo det eg gjorde til slutt.. eh.. så.. eh.. ble tingene mine ettersendt. Og det som ble ettersendt var noen bøker som Jenny leste.(Omtaler seg selv her i 3.person) Hun.. leste 5 bøker for dagen hun og bare rømte inn i den verden. Mens de andre ikkje leste, så leste eg. Og eg levde i min egen verden totalt utafør alt det de andre holdt på med. Og eg fikk bøker til jul. De ble sendt til meg, men disse dyrene de ble *ikkje* sendt til meg. Og... for minst..10 år siden...kanskje, så var eg innom en butikk som ... som solgte pø og saker og ting. Og der hadde de også sånne sette-kasser, og eg sto... gikk no der og syns at dette er litt stas å gå å myse på. Og så kom det inn en dame.. en forholdsvis liten butikk dette her... Det kom inn en dame skjønn du, og eg tenkte: er ikkje det... dette ligner veldig på styreren, og hun fikk sitte seg ner på en stol, for dette var jo en gammel dame og en meget vennlig dame så det ut for meg då. Med et hår som var lagt i myke krøller og.. og et vennlig smil. Så tenkte eg.. .er dette eller er det ikkje? Og så skulle hun se på en sette-kasse. Og så satt hun der og eg står rett i nærheten. Livets ironi du, ..”ja for eg har nokken dyr, og det er en liten selunge, og sel og et lite...” og der, ja der sto eg rett ved siden av henne, og den som ikkje snudde seg og sa..”de er ikkje dine”, det var meg. Eg gikk bare...ja. ..Eh.. så det opplevde eg faktisk, ja. Eg skulle ikkje ha.. eg var ikkje berettiget til så mye eg, altså de små tingene som kunne glede meg...det trengte ikkje eg. Det var ikkje eg verdt.

Noen kommentar til de arktiske poselensfigurene og den innledende episoden med gensen er kanskje unødig. De avslører begge hvor lite verd barnehjemsbarnet hadde som egen person og hvor lavt prioritert barnets behov var. I det ene tilfellet handler det om å ”stå ved” sitt eget pålagte krav til barnet. Når den voksne blir konfrontert med sin handling blir kritikken skjøvet videre på barnet. Dette (vil være min senere påstand) er en direkte videreføring av vedkommendes egen oppvekst i måten å forholde seg til barn på. Og når barnet gjennom sin rømning demonstrerer hvor uutholdelig livet på ”No12” blir for henne, så får hun ettersendt sine bøker, mens hennes ”skatter” blir holdt tilbake av den ansvarlige voksne - og – ikke slik som en kanskje kunne ha trodd, og ”akseptert”, at de ble gitt til et annet barn. Men her ble gjenstandene beholdt av den voksne i nær på 30 år! Da skulle de gies ny innpakning. Og ved en skjebnens ironi blir det rammete barnet vitne – bevislig – til den voksnes svik. *Tilsvarende situasjoner registreres på sanatorium.*

Men tidene forandret seg

Elisabeth

- *Ka har du å si sånn til ... du sa at regimeene skiftet ... ka har du for minner om de forskjellige regimeene eller de forskjellige personene?*

RS var jo ... vi var ganske redd RS. Hun var stor og tjukk og det dirret i fettet når hun var sint og hun kløp noe grenseløst, så hun kløp oss i kinner og armer og hver mandag

så fikk vi kjeft i tilfelle vi skulle ha sagt noe hjemme i helgen. Så RS var vi ganske redd for og da hun skulle slutte så bestemte vi oss for at vi fikk late som om vi gråt. Og då klarte vi å sette i gang en konsert, for det måtte vi jo nesten gjøre.

- *Javel...*

Vi fikk jo ikke spise med bestikk, vi hadde jo blikktallerker og blikkrus, så vi lærte jo ikke å spise med bestikk hvis vi bare bodde på barnehjemmet. Men jeg hadde jo familie utenom. Men når vi ble gammel nok til det så skulle vi lære å spise med bestikk. Og da husker jeg vi ble invitert på kontoret til RS og satt rundt et bord med sånn høy sofa og da lærte vi å spise speilegg og spise rundt hele og ta plommen til slutt. Og spise med kniv og gaffel og drikke te ved siden av. Da var vi blitt gammel nok .

- *Men ka spiste dokker med tidligere då, bare fingrene?*

Vi spiste fra et blikkfat med skiver som var smørt på og så hadde vi en blikkopp.

- *Middagsmåten då?*

Den må vi ha fått med gaffel, den må vi ha fått med gaffel, ja. (pause) Det MÅ vi jo ha gjort! Men vi lærte ikke å smøre på skive, ikke sant, men når vi hadde lært det, når vi ble stor nok så flyttet vi bort til voksenbordet om søndagen, og da skulle vi lære å spise: smøre på skivene sjøl og sånne ting .- det husker eg. Så det var RS, og antageligvis så (hvisker uhørlig). Men jeg har jo gode minne fra RS óg. Jeg husker en gang vi satt på en trapp ute på en øy ute i havet der hadde vi det forresten utrolig fint og der ute var jeg året etterpå, men denne gangen fikk jeg bare være med et døgn for jeg skulle inn igjen neste morgen og være med min søster til Kristiansand- da syntes jeg at jeg hadde det utrolig fint med RS, så jeg var ikke redd RS sånn i det daglige, men det var bare en person som du skjønner du, det var ikke ensidig ... men når hun skrev til meg etter at min mor var død, så klarte jeg ikke å svare henne. Da tenkte jeg ”nei, du får ikke svar fra meg, faktisk.

- *Neihh*

Og da gjorde jeg et bevisst valg om å være stygg for vanligvis så er jeg ikke slem. Så da foretok jeg altså et bevisst valg: nei du får ikke svar av meg, jeg vil ikke svare deg. Og så var der også en motsetning. Min mor var altså en veldig, veldig akseptert dame, og jeg slapp litt krig på grunn av det. For jeg var en av de få som hadde en familie intakt. Min mor var bare syk, hun gikk fri hele tiden, min mor var en fantastisk dame min mor var bare syk, men min far var en meget tvilsom person og det følte eg på hele tiden. Ja, i hele institusjonens øyne, det følte eg på hele tiden. Eg gikk nok mye fri på grunn av det, men samtidig så var det min far eg hadde å stole, på det var han eg var nærmest til, faktisk, så det tenkte eg på då og så sa eg ”nei, du får faktisk ikke svar”. Då bodde hun på diakonissehjemmet i Oslo.

Så kom MS, hun hadde samme regime, men en mildere form allikevel. Jeg husker at hun kløp fjeset mitt opp en gang, slik at jeg hadde sår i hele fjeset mitt og ...da, og ... det mener jeg faktisk er sant altså: Elin var himla flink til å etterligne skrifter og så kunne hun etterligne RS sin skrift og jeg spurte om hun kunne lære meg det der og jeg mener den dag i dag at vi ikke skulle bruke det til noe skjønner du,

- *Hhmm*

så dreven var vi ikke,

- *Hhmm*

Men jeg ville lære det jeg óg. Så prøvde jeg å få det til, men jeg fikk det ikke til, men Elin fikk det til helt elegant, og det fant MS. Og det ble en helvetes ballade hon fant ikke Elin sitt, men hon fant mitt

- *Hhmm*

Og vi sladret jo aldri på hverandre, og da sto hon og kløp for å få meg til å innrømme at jeg hadde forsøkt å forfalske RS sin underskrift. Men jeg sa nei, jeg tenkte jeg skulle holde fast med mitt, jeg tenkte du kan knipe fjeset i stykker, men jeg holder fast til du ... da var jeg begynt altså, jeg tenkte: det får være visse grenser (det tenkte jeg sikkert ikke men der *var* visse grenser)

- *Hhmm*

Og da husker jeg at jeg kom hjem til min far og han spurte hva i all verden jeg hadde gjort med fjeset mitt, og jeg sa at jeg hadde falt eller klort meg, ett eller annet idiotisk. Men da sa han, nei Elisabeth det er ikke sant, det har hendt ett eller annet med fjeset ditt. Da måtte jeg innrømme hva som hadde skjedd og da dro han ut og laget et helvete uten at jeg fikk vite noe mer om det, men jeg visste jo at han ble fryktelig sint. Så det var MS; likevel, da hon skulle dra der fra, så allikevel så spurte hun om jeg kunne flytte med hon. Da skulle hon flytte på en hybel nede i byen, da skulle hun slutte som diakonisse, og da var jeg antakelig utrygg eller jeg skulle bare late som om jeg var glad i hon, det aner jeg ikke, men i alle fall husker jeg at jeg spurte om å få være med hon.

Og så kom hun ET etterpå, hun var bare skjønn, hun gikk rundt i noen lange flotte kjoler og langt svart hestehale og gikk rundt og smilte over hele fjeset og var kristen, og hun var bare skj.. bare søt.

- *Hhmm*

Og så kom EF etterpå og det var ... ja det var bare helt fantastisk, Men selv etter- .. så har vi holdt kontakten med hverandre, - og det har jeg snakket med (???) om flere ganger så har jeg beholdt kontakten med EF og en som het ???, kalte vi henne bare for, hun var nestleder, vi møttes til sånne lørdagsfrokoster i flere år etterpå.

Og da flirte vi jo av mange av de her historiene. Bl.a. en historie der EF ville ha inn *tallerkener* på bordet. Så sto kokken og holdt i fatet og skalv over hele kroppen og var rasende. Nei, det var helt .. det var et regime som var hel-sykt, hun skalv, hun dirret det var omtrent "over mitt lik" at de skulle ha duker på bordet og tallerkener og slikt, det var helt, det var helt ... og hun kalte jo folk for... og da gikk jeg fri da, fordi jeg hadde mor og far. Hun kalte de for "splintunger" og lignende ting, sto ute på kjøkkenet, ugift kom i fra landet utenfor Bergen, men firkanta som en kollsekk?, men hun var veldig snill mot meg, så jeg gikk nok fri for en del av, jeg var flink på kjøkkenet og min mor og min far var gift og... Min far var ikke helt god da, men bortsett i fra det. Vi hadde jo slike fristeder, så hadde vi frøken Habberstad på loftet, der var også et sted jeg gikk og så på knapper og snakket med frøken Habberstad og... hun hadde mistet kjæresten sin på sjøen da hun var ung og så hadde vi Solveig i kjelleren som var døv, og der kunne jeg kjeft, det var det eneste stedet jeg kjeftet

- *Jahh*

For Solveig hørte ingenting og så snakket vi litt og hun syntes det var veldig kjeft at jeg kom dit da.. . så EF kom dit og laget et helt nytt... ET prøvde, men hun var for mild og måtte bare gi opp antageligvis og ... men EF kom og rett og slett gjorde om hele institusjonen.

- *Hhmm*

Så da prøvde de å lage ... det var jo en stor og tung institusjon, men da prøvde de å lage et ... rett og slett et hjem ut av det. Og så flyttet vi på Skjørsand et år, du bor jo på de kanter, gjør du ikke?

-*Hhmm*

Det var helt fantastisk!! Og så kom vi ned igjen og da var hele institusjonen bygget om. Og... helt klart, EF kuttet nok meg etter hvert, men Hanne hadde en kontakt med henne ganske lenge.. Men EF puttet nok meg under vingene sine.

Gjennom Elisabeth sin beskrivelse gir hun oss innsyn i både det fenomen at *en* person kan ha mange ansikter, selv om ett av dem gjerne blir det framherskende, samtidig som vi får en utvetydig påminnelse om at et barnehjem ikke er et barnehjem, men at barnehjemmet til en hver tid vil være en funksjon av de som arbeider der og helt spesielt: det vil alltid være en funksjon av barnehjemmets styrer.

Mange utsagn fra ”No 2” er klare på det fenomen at ingen ble snakket *med*, men kun *til*. Elisabeth forteller om et regime som var i stand til å endre dette. En styrer som forsøkte, men ”som var for snill” og et styrerpar som klarte det, og som revolusjonerte bl.a. forholdene omkring mat- og spisesituasjoner og som gjennom ombyggningsprosessen fikk barnehjemmet til å ”virke” mer hjemlig.

Her kommer vi til en av de spesielle situasjonene der to barnehjemsbarn uttaler seg om samme person(er) på barnehjemmet og har vidt forskjellig oppfatning av dem.

Ovenfor får vi en sympatisk presentasjon der angjeldende personer synes å revolusjonere barnehjemmet, innføre både nye holdninger og daglige rutiner som smakte av et ”normalhjem”

Men piken nedenfor, hun har et helt annet bilde av EF:

- Men ka...betyr det at du då i en periode har oppført deg slik som du sa her at du var et krapyl.

Nei, det var på barnehjemmet det. De siste årene på barnehjemmet. Når eg så...la meg si at EF, sant...Du skulle be til solen. Du skulle stå i en ring på gulvet. De andre... de var antroposofar...du skulle be. Altså, *vi* var jo oppdradd i kristent då for så vidt. Så kom EF inn...skulle du stå i den rundingen og be til solen. Og så, hvis en av disse små prompet, eller begynte å pille seg i nesen eller en eller annen beveget seg...så smelte de te så ongene seilte bortover. Og der...eg var i sånn opponeringsalder då, eg var begynt å bli litt smådjevel, eg fant ut at dette går ikke. Så eg spyttet de i trynet. Eg beit de. Eg var skikkelig djevel altså der. Eg fant ut at dette går ikke. Det er nokke her som ikke stemmer. Men du blir jo ikke hørt sant. Du har ikke lov til det. Så eg ble jo stengt inne og mishandlet. Smelte til oss altså. Eg ble ikke seksuelt misbrukt. Det ble eg ikke. Men andre ble det. Det vet eg.

Hvis dette siste inntrykket er det som vedkommende i hovedsak sitter igjen med etter møtet med EF, så er det tydelig at de to jentene her har to vidt forskjellige erfaringer med det samme miljøpersonalet. Det først presenterte innrykket kan greitt etterspores ved at vi historisk sett vet at de endringer ved institusjonen som beskrives faktisk fant

sted. Flere andre barn gir til kjenne det samme synet, for eksempel ved at de lovpriser den interimperioden under ombyggingen da de var på Skjørsand, og opplevde å være kommet til en annen verden.

To brødre har sin historie. Samtalen preges av stadige avbrudd, og det blir vanskelig å holde de to fra hverandre. Utskriftsformen er beholdt som for de andre transkripsjonene, men slik at når den ene bryter inn skjer dette alltid med start på ny linje. Det skulle derfor bli rimelig greitt å ”høre” skillet mellom dem.

”Eg søkte trøst hos min bror og så ble vi beskyldt for griseri”

To brødre

- *Kor mange tror dokker det var som var ansatt der?*

Det var bestyreren, så ser vi bort i fra ungene hans og madammen, for de bodde jo ikkje der.

Eg må komme inn der med ”madammen”. Eg var på det stedet der i 7 år. Eg husker ikkje en gang kordan hun så ut. Eg så hun aldri utenfor dørene. Eg husker hun som en sånn gul... gul skygge sånn hvitgul i ansiktet, men det er ok. Så hadde du bestyreren og så var der to lærere det var de som... og så var det en agronom. Han var egentlig ikkje med. Han hadde fjøset - hadde oss i arbeid då, kan du si. Men det var de som egentlig hadde oppsynet med oss på dagtid og kveld og natt.

Var det nåkken som passet på oss om nettene?

Det skulle jo være det, men eg tror aldri, aldri den døren åpnet seg annet enn den gangen når du ehh, du ehh lå og skreik.

Ja eg hadde mareritt, den gangen.

Då kom han opp i sengen til meg då, dynen.. og vi fikk sånn kjeft . Det var griseri og.. vi lå der med store øger, kor gammel kan vi ha vært? 9-10 år, så kalte han det for griseri

Eg måtte ha trøst eg, for eg var livande redd.

Men så bråvåkner han og , og så blir døren rivve opp og så kommer han der illsinnte røde mannen, han gikk nærmest over i det blå; en veldig stor mann - i hvert fall for oss i den der perioden der, sant, men du vet: det va' ikkje snakket mer om det dagen etterpå.

Men du fikk en sånn der redsel , du fikk en sånn konstant redsel...

Eg vil jo tro at hvis en av mine barn kom til meg om natten og var redd, fikk mareritt så ville jo barnet få trøst. Der ble vi beskyldt for griseri. Vi ble jo beskyldt for å ha seksuelt samkvem indirekte. Det var griseri.

- *Fordi at du søkte tilflukt hos din bror?*

Ja

Episoden er ganske avslørende for de voksnes (ansattes) forhold til potensiell seksualitet. Sikkert nok florerte onanien blant de eldre guttene og de misbrukte også de yngre. Men vakthavende lærer stormer her inn og beskylder guttene for å bedrive -

ikke onani, men *griseri*, uten å ha snakket med dem. Det kan tenkes en av to grunner for hans inntreden på sovesalen. Enten var han på jakt etter onanister og dette var en måte å ta dem ”på fersken”: et strategisk angrep når fienden er svak og ligger nede. Den andre grunnen kan være at hans entré henger sammen med at den yngste guttens gråt har fått ham på beina. Om det siste har vært tilfelle skulle man kanskje ha forventet spørsmål av typen ”hvorfør gråter du” ; ”hva er det som gjør vondt”? – eller lignende.

Den som har lite fra ham skal tas endog det han har.

Noen barn opplever at selv om barna anstrenger seg og har ambisjoner på egne vegne, så skal ”barnehjemsbarnet” sine aspirasjoner ligge innenfor visse grenser. Når vi leser formålsparagrafene for de fleste barnehjem, så ser at vi at aspirasjonen er ikke noe ut over det å gjøre folk til ”gagns menneskje”, dvs å skaffe pikene en huspost og gjøre guttene i stand til å livnære seg i sitt ansikts sved. Enda mindre spesifikt finner vi det f.eks i statuttene for Sandviken barnehjem ”Catharineborg” i Bergen:

Børnehjemmet i Sandvigen har til Formaal at antage til Opfostring Pigebørn, der enten ere fader- eller moderløse eller – paa grund af Forældrenes Forhold og manglende Evne til at tage sig af dem – kunne betraktes som saadanne, og opdrage dem i ”Tugt og Herrens Formaning”.

Når slike målsettinger ikke endres i løpet av en hundreårsperiode, og de private mål som måtte være i hodene på de ansatte heller ikke får nytt innhold, så vil barna måtte slåss for sin egen framgang. Stereotypiene om hvem barnehjemsbarn er eller hva de kan utvikle seg til står sterkt, selv blant helse- og sosialarbeidere.

Barnehjemsbarn duger ikke

Esther

- *Ja akkurat. Ja, ka forhold har du til hon.. altså ka..*

Hon hadde jo..hon hadde en sånn type overoppsyn med barnehjemmet. Hon var det som ble kalt barneverns eller barnehjems- ett eller annet.

Hon var stygg hon. Hon skulle eg likt å tatt i dag. Hon lever jo ennå.

- *Men kordan var hon stygg?*

La meg si det når eg skulle ta... når eg ville ta utdannelsen min, så ville eg gjerne inn i barnepleien. Så fikk hun greie på dette herre at eg skulle gå inn i barnepleien. Eg hadde søkt på skolen og komt inn. ”Nei, du har vært nok på institusjon. Du skal ikke inn på institusjon igjen”. ”Det er jo just vi som har vært inne på institusjon som må få komme inn og få rettet opp all den faenskapen dokker har gjort”, sa eg. Det fikk eg ikke lov til. Så der ble den helt spolert for meg, eg fikk ikke ta barnepleien. Og...men eg fikk lov å

jobbe på spedbarnshjemmet. Då gikk eg bakom ryggen på hon då kan du si. Eg måtte jo få gjøre nokke. Eg kunne jo ikke bare...eg var jo ikke idiot.

- *Men kordan kunne hon, altså kor gammel var du då når dette skjedde då.. over 18 år?*

Ja, hon, hon blandet seg inn. Til og med når eg fikk ongen min, hon eldste, i -75. HS, .. eg vet ikke om du har vært borti hon, på barne.. . Hon fikk snusen i at eg hadde fått meg et barn. Eg gikk på Engen Helsekontroll med hon. Eg skulle ikke ha den ungen der for eg var ikke kompetent sa hon. Så eg sto jo mange timer uten ungen min der. Hon hadde bare tatt hon. Så eg har fått et helvete opp gjennom tidene.

En ganske parallell historie:

”Eg har et barn no, du kan ikke hive meg ut på gaten med et barn!”

Hanne

- *Du kan jo bare ta tingene som de kommer du.*

Ja no kommer eg ut av fengsel og eg har sittet i fengsel mange ganger då. Men den første gangen det var når eg var 17 år. Og var allerede då så alkoholisert og..., men... det var en dag eg ikke skulle drikke. Eg skulle reparere klærne mine.. hele gjengen liksom. Sy knapper og glidelås og sånt.. Sånn at eg så noenlunde ut då. Men hele tiden satt de og presset meg. Ta no en drink då, ta no en drink. Nei eg vil ikke drikke sa eg.. Jo,jo,jo tilslutt og så rett og slett ble eg så forbanna og så tok eg en...halv flaske med brennevin og bare satt for munnen og hylte hele flasken ned. Og...så husker ikke eg mer. Og så er jo eg blitt fortalt då at eg har gått ner på Strandkaaien og...ville ha fyr på en røyk. Og så hadde eg truffet på en gammel tysk mann. Spurte etter røyk, og han sa han ikke røykte. Dette er hannes forklaring då. Han hadde fortalt meg at han ikke røykte og...men når eg hørte at han var tysk så hadde eg spyttet etter han. Din jævla tysker. Eg hatet tyskere...for alt det de hadde gjort med min mor. Og så...har han tatt tak i armen min og ropte på politi. Og då hadde eg fått panikk så eg hadde en kniv og så eg stakk kniven rett gjennom armen på han. Så sånn ble jo eg då tatt. Satt i fengsel første gang.

- *Ja du var 17 år, kor bodde du henne då?*

Når eg var 17 år gammel då bodde eg...ingen steder. Eg hadde...eg bodde på gaten. Eg hadde bodd på pikehjemmet...en periode, ja da når eg var gravid og dette her sånn...nei ikke når eg var gravid, når eg hadde fått datteren min og. Men eg ble jo kastet ut derfra. Eg ble kastet ut med datteren min. Fordi at eg ikke klarte å skaffe meg jobb på 3 dager. Eg skulle ikke ha noe med det... systemet å gjøre der på det pikehjemmet, for eg leiet styrerleiligheten, sant. Så der..og den betalte eg for óg. Hele morstrygden min gikk jo til det. Men siden eg hadde så lite penger igjen av trygden min så skulle eg...eg skulle spise måltidene sammen med de andre jentene. Det var alt eg skulle ha med de å gjøre. Men hun frøken TP som var der, hun tvang meg mer og mer inn i systemet der. Og eg måtte forandre på leggerutiner og alt som eg hadde på datteren min og... sant for det at de skulle ha...Så hver mandag hadde de møte, og då fikk vi kjeft og straff for alt vi hadde gjort uken før...skjønner du. Og...eg orket ikke gå der i det huset lenger, det var et mareritt å gå der, så eg...eg ville ikke ha noe med de jentene å gjøre. Eg hadde tross alt bestemt å ta meg utav datteren min, og eg hadde virkelig holdt meg unna alkohol og...stoff og ????? . Men etter eg fikk hon altså så levde eg og åndet for hon og...så eg ville ut derfra eg vill... Tok først då et år på industriskolen, og hadde dagmamma til datteren min. Og når skolen var ferdig så ville eg finne en jobb. Men då fikk eg bare...et ultimatum: 3 dager ellers er det ut herfra. Kjære deg frøken TP, du vet jo det er vanskelig å få jobb, og på 3 dager altså du skal jo

melde deg arbeidsledig og så blir jo den prosessen før du liksom blir både registrert og alt. Det er helt umulig. Det spilte ingen rolle. Og i utgangspunktet så tror eg ikke hun hadde tenkt å kaste meg ut med barnet mitt altså. Men det var meg og så en annen jente då...og vi kom for seint til middagen fordi at vi hadde vært og søkt på jobb. Men vi hadde ikke fått jobb. Vi hadde vært på arbeidskontoret og alt, noe vi kunne bevise for det vi hadde fått et stempel derfra og alt, sant. Og vi sitter der med middagsbordet, vi kom altfor seint. Og fikk en helsikens lekse for det at vi kom for seint. Og så sier hun til hun andre jenten, Elvira het hun. Elvira, du kan bare gå å pakke tingene dine og komme deg ut herifra. Så sier eg:...frøken TP, det kan du ikke gjøre. Du vet at hun ikke har noe sted å gå. Å hive hun rett på gaten det kan du bare ikke gjøre. Ikke for en sånn filleting så dette her. Då kommer vi til å gjøre nokke med det. Ja vi fikk gjøre ka vi ville. Det spilte ingen rolle. Hun skulle ut herfra...og...Så hun bare gikk fra bordet. Og eg fortsatte å prøve å få hun til å trekke det tilbake igjen, men nei. Forresten kan du pakke tingene dine du óg, og så komme deg ut herfra. Nei det kan du ikke gjøre. Eg har et barn no, du kan ikke hive meg ut på gaten med et barn. Du vet eg ikke har noe sted å gå. Ja eg fikk reise hjem til den alkoholisererte moren min...Og ja...så då tar..sånn at de skal ta barnet mitt då, sa eg. I stedet gikk eg ned til hun eg hadde hatt som dagmamma når eg gikk på skolen. Forklarte ka som hadde skjedd oppå pikehjemmet, og sa kan du være så snill å ha hun for meg...datteren min, til eg har vært og snakket med barnevernsnemda. Joda, helt i orden det. Og..dette var jo kveld. Neste morgen ringte eg og fikk ikke time før dagen etter der igjen, sant. Og ..når eg kom opp der så fikk eg bare beskjed om at eg fikk bare skrive under papirer på at de skulle beholde datteren min. Fordi at eg..eg var ikke en gang 18 år. Så til eg var 18 kunne de ha hun. Og eg skrev aldri under på det heller. Eg nektet å skrive under, men de gjorde...de tok hun allikavel fra meg. Og etter det så har det bare vært... helvete, alt.

På ”No 4” ser vi parallelle forhold:

”Hun skjønte veldig lite og hun så på meg som en rival og en fiende”

Hugo.

På ”No 4” ble det jo vanskeligare og vanskeligere å vera fordi eg følte at eg hadde ikkje ... eh ... det ble for stor avstand fra det livet eg hadde på gymnaset sammen med mine klassekamerater, ...ehh... selv om - det var en merkelige klasse dette her. Det var naturfaglinja eg tok den gangen. Det var andre året naturfaglinjen fungerte,og den klassen som eg gikk inn i - det var veldig mange kristne i den, og eh det gikk, men eh heldigvis var det noen fornuftige der óg . Eg har truffe bra kristne, men eg har truffe mye dårlig, det har eg. Og tilslutt så det kom en ny bestyrerinne etter den gamle på nr 8, hun var fra Surnadal og hun var helt forferdelig. Hun skjønte veldig lite og hun så på meg som en rival og en fiende, istedenfor å prøve å få en allianse med meg, fordi at eg, eg var jo *for* at ungene skulle utvikla seg, de skulle ha sunne interesser, de skulle trenas og de skulle være flinke på skolen. Det brukte hun ikkje, og til slutt så ble det klæsja da, så kom det inn en fra barnevernet, en som het Halvor.
(Konklusjon: gutten ble flyttet fra barnehjemmet, se s.219, hendelsen fortsetter der) .

”jeg har *aldri* ryddet”.

Elisabeth

Det var jo sånn militær... sant, hvis ikke sengene hadde strekk på lakenet så ble alt sengetøyet kastet på golvet, sånn var det også i skapene våre, alt skulle være på geledd. Vi kunne komme hjem og hvis det ikke hadde vært på geledd så var alt bare kastet ut.

- *Hvordan ser skapene dine ut i dag?*

- Nå ser de grei ut, for nå har jeg behov for å ha et ordnet liv, men det har sett ut som et kaos jeg har *aldri* ryddet.

- *Neihh,*

Jeg lærte *ikke* å rydde, tvert imot, jeg levde med ufattelig mye rot omkring meg. Jeg ryddet hver fredag og lørdag fløt det rundt meg i huset igjen. Og det vokste sønnen min opp med og han er akkurat likedan i dag. Nå begynner han òg å prøve å få struktur på det.

- *Jaha,(ler) så...*

(Denne setningen er svært utydelig og usikkert hørt)

Kommentar

Relasjonen voksen-barn/barn-voksen er jo egentlig gjennomgående i alt som foregår på barnehjemmet og på sykehuset. Men selv om den manifesteres gjennom atferd i forholdet til mat eller i behandlingen av enurese så blir den også stående som en overordnet dimensjon, muligens identisk med den sist nevnte (se s. 338). Forholdet *melom barna* ville naturlig trenge tid for å modnes. Et ”profesjonelt godt” voksen-barn forhold burde kunne etableres raskt. De voksne skulle vite hva som var jobben deres. Deres tilstedeværelse på barnehjemmet og på sanatoriet hadde kun et formål: å være tilstede for barna/pasientene. Det blir da sørgelig å registrere at så mange av barna har opplevd tiden på barnehjemmet og på sykehuset som en kamp mot de voksne. Det interessante er, når en betrakter sanatoriebarna, at de omtaler sine fysiske smerter og skavanker i nøytrale ordelag. De var skjebnemessig havnet i en slik situasjon og fikk gjøre det beste ut av det. De fikk ikke ”stygge” til leger eller sykepleiere fordi om disse påførte dem smerte. De forstod at det ikke var noen vei utenom. Men deres emosjonelle behov, barnet i barnet, ble ikke ivaretatt og denne kampen har gitt mange såre minner.

Barnehjemsbarna har ikke hatt en identisk livssituasjon, men har opplevd kampen mot de voksne like sterkt. Det å være barn, å kunne klare å få i seg maten, å ha en tabbektivote, å få beskyttelse mot de store, å slippe å være menstruerende jente og bli ydmyket av de voksne i guttenes påsyn, osv. osv.representerer noen av de mange hverdagslige situasjoner der de opplevde at omsorgen uteble. Og i motsatt ende ser vi at barn finner seg ”nye mødre” som de opplever *ser dem* og har deres behov for øye. Noen, fra ”No 2”, opplever en revolusjon på barnehjemmet – en revolusjon som mer enn noe annet gjør det klart at hva et barnehjem er, eller blir, er en funksjon av det personalet som til enhver tid arbeider der.

3.3.2 Relasjonen Barn – Barn

En stor del av et barns liv tilbringes sammen med andre barn. De siste 40 år har en stor del av barna fått den primære sosialiseringen mot barn gjennom barnehage (i førskolealder), og i de siste hundre og femti år (i varierende grad) har denne kontakten skjedd i skolen når barna har nådd skolepliktig alder (ca. 7 år til 14 år).

Barn på barnehjem får mange ganger både hjem, barnehage og skole innenfor de samme fire vegger. Og slik en hittil har kunnet ane det, så er den vesentligste kontakten et barn har på barnehjem, kontakten med andre barn. Denne relasjonen blir derfor den viktigste om vi måler den *kvantitativt*: ”tid tilbrakt sammen med...”. Om vi bare legger et matematisk aspekt på forholdet så vil det være avgjørende hva som hender med barnet når det er sammen med andre barn fordi det blir så mye av det. I tillegg kommer det kvalitative aspektet: hva er det som faktisk foregår av samhandling og læring; hvilke idealer leves ut, hvilke normer ”preges” barna til; blir det læring under veiledning, tar noen ansvar, lykkes man noen gang i sine foretak, osv osv.

Å være på barnehjem og være nr 1

Hugo.

- *Man registrerer jo så forskjellig, ...*

Eg har fortrent veldig mye. For eg husker jo at eg grein et par ganger. Men det var jo det beste at eg blei, på mange måter.

Eg fekk juling, så og sei med ein gang, det var ein som hette Kurt på dette huset her..

- *En av de andre guttene?*

Ja, det var veldig sterkt hierarki på ”No 4”, det var en sjef på hvert hus, og så var der ein som var sånn ”noenlunde sjef” over heile området.

- *Jahh.*

Eg lurar ofte på ka de skjønnte bestyrer og bestyrerinner der inne; om de skjønnte ka som foregikk i underjungelen der, eg ikkje sikker.

- *Neihh*

Nok om det, han var en riktig tøffe kar han, men han hindra meg ikkje i å lesa, og gjøre leksene mine, for det gikk ikkje så lange tid før eg begynte å slå tilbake og etter 4 år så tok eg han. Og da bankte eg han slik opp at han ikkje kunne gå.

Han kom inn til meg på toalettet og da hadde han forstått at eg hadde tenkt å ta et oppgjør med han,

- *Jahh*

så ville han prøva og ta meg, og då slo eg han bortimot helseløs. Da overtok eg. Da var eg konge, ikkje bare på nr 8 men over det hele.

Og eg gjennomførte et nytt regime, så det heite,

- *Jahh, (latter)*

Eg hadde då begynt med friidrett og eg trente mange av småungane der inne, helst guttane fordi jentene fikk ikkje lov te vera med oss. De fikk streng beskjed om at de ikkje måtte snakke med guttane, og det samme fekk vi, vi skulle ikkje snakka med dei. Veldig uheldig, veldig uheldig vil eg sei.

- *Jah*

Eg sørgde for at både mine kamerater og også de andre at vi skulle gjøre leksar og at vi skulle vera flinke og vera nr 1.

Snille piker og slemme guttejenter

Gunvor.

Eg var...hun hadde meg jo hver helg då. Hver helg var eg på besøk hos min mor og vi reiste opp til min bestemor og de på Drange då, og dette her. Og det gjorde vi jo hver enda helg om sommeren. Så når hun då hadde sommerferie så husker eg vi var i Oslo. Hun hadde en tante som bodde der borte. Og då reiste vi med toget bort og... Men eg husker alltid liksom hver gang vi skulle reise då var det liksom...ahhhh, må vi reise, vi har det jo så kjekt. Spesielt når eg ble større då. Men liksom når eg var liten og 2 - 3 år, det husker eg jo ikke nokkenting utav men. Eg vet i hvert fall når eg var større så var det liksom ahhhhhh...må vi bort der no då. Må eg...må vi til Drange i dag då, sant.

- *Bort'på barnehjemmet hadde du venner og...*

Altså, du lekte sammen en søskenflokk på 16, 17 støkker...døgnet rundt...sant. Når vi då var 10 år, eller, nei no lyger eg...når vi var begynt på skolen så fikk vi være med på hytten på Mjølfjell om Påsken og... For då sto vi på ski. Så reiste Amalie⁵⁴ på Mjølfjellet...når vi var begynt på skolen.

- *Hele gjenge...*

Jada alt sammen, rubbel og rake. Så reiste vi opp....

- *Hun reiste...så det var vel ingen andre som kunne styre butikken i byn då eller?*

Jo, det var jo då disse andre betjeningene då som var der då, men det var liksom då...då reiste Amalie opp med disse her største på, på Mjølfjell...då i Påsken, men det var jo bare nokken dager de var der oppe. Så kom de ned igjen. Så hon var aldri lenger vekke fra oss enn 3... hun visste kor eg var ...kor eg var henne.

- *Hva var det for slags konflikter hvis du husker nokke mellom dokker som unger der?*

Eg kan ikke huske at vi hadde nokke...

- *nokken som var spesielt dumme og vanskelige og den slags...*

Nei, eg husker vi hadde *en* på barnehjemmet hun ville aldri...aldri leke med oss. Det husker eg...hun ville aldri leke med dukker. Vi hadde jo en sværane lekesal då. Men, så tok vi då store bordet og så laget vi...og så var vi oppe hos hun som reparerte klærne våre. Eikeland het hun, stemmer det..hun het Eikeland. Så gikk vi opp der og så fikk vi gamle laken av hun. Så la vi disse her...sånn at vi fikk...fikk duker nedover på sidene og så laget vi hytter under bordene. Så lekte vi med dukker óg. Altså så hadde vi då nokke småbord og nokke sånt som vi og laget til med dette her greiene. Og då...hun ville aldri leke med dukker med oss. Neida, hun kunne prestere hun å ødelegge dukkene for oss. Hun skulle bare leke ute hun. Hun var et utemenneske av en annen verden. Aldri... ville hun være inne. Det husker eg veldig godt, og når vi då var ute skulle hun bare leke cowboy og indianer og tjoret oss fast i ripsbær trærne og...Hun var helt vill...indianere...vi måtte jo stå oppå et felande berg. Kjeppjaget oss vet du. Og Amalie bare sto nedenfor og ropte: "no kommer dokker ned igjen unger". Vi klarte det ikke, Sissel sto jo nedenfor... nei ...tør jo ikke... jager oss opp igjen. Det husker eg, og hun var litt sånn voldsom av seg... på det feltet der. Det måtte hele tiden så måtte der skje nokke...

- *Så hun var liksom gutten på huset, då...?*

Ja, hun var vel egentlig nærmest som en gutt då. Hun var...det var cowboy og indianer og gudfader meg. Og eg husker en gang då så fikk vi altså en jente...hun het Grete ??

---

⁵⁴ Amalie var styrer på barnehjemmet.

eller ???, og hun var mulatt. Og eg husker hun kom oppover bakken. Hun kom oppover denne bakken her. Og vi sto oppe på dette berget her. Her er dette berget forresten. Og då kom hun oppover veien her med Amalie...og vi, vet du, oh...nei oppover med moren då og vi sa oh....gud no kommer en neger sant. Og vi liksom...og se en utlending den gangen altså det var jo ikke sånn som i dag som du omtrent stomper i de...En neger ..sant. Og så sto hun oppå dette berget: ”pøh...det er ikkje nokken neger, det er en indianer”...(latter)... Og vi, vet du, sa til ho Gud..eg tror at eg gikk lenge og trodde at hun egentlig var en indianer. Helt til vi liksom begynte å fatte litt at hun var ikke en indianer egentlig, hun var jo...sant, så...så det var litt sånn...
- *Du sa at dokker ble tjoret i ripsbærbuskene? Var der stor hage rundt der, det ser liksom ikke sånn ut..* (referer til bilde)

Jada her, ja her var det...gjerdet gikk rundt her, og så gikk det bakom her igjen. Eg har nokken andre bilder og som du kan få se her. Der er det óg nokken sånn da derre...Eg har masse, masse bilder her. Min mor har laget album til meg, hun stelte pent med meg den veien der. Her skal du liksom se. Her er på baksiden igjen, og her er vi då 7 små. Og her har de en sværande...og så hadde de disser her bakom så hadde vi frempå her igjen hadde vi en sværandes sandkasse...som vi lekte i óg. Oppe bak på dette berget her, då kommer du liksom bakom her igjen. Og så bortom her igjen, der var en sværande ripsbærhage og..og et sværa tørkestativ. Nedover bakken her sto vi på ski og, og nedpå her var der et gjerde. Ja når alle de gangene Amalie dro på legevakten med oss så hadde vi kjørt inn i gjerdet så vi så ikke ut. Og her var et bilde som ble tatt og.

- *Hvem er du av disse då?*

Her sitter eg og løfter på skjørtet. Der er hun Sissel, hun som var sånn gutt som vi kalte hun. En skjønn jente var hun, men hun kunne aldri være i ro. Aldri. Og hun tok ingenting for å gi en smokk over tryne hvis du sa noe...å nei. Vi måtte omtrent liksom ????(kan ikke høres) hun da der. Her er då inne på det ene...det var bestestuen som vi kalte det då. Der inne hadde vi fjernsyn og her tror eg vi hadde bursdag. Hadde vi då...der har vi hun indianeren...(latter), og der har vi hun Sove????(kan ikke høres) Ja, der sitter hun. Så var vi då et par stykker i klassen, eg gikk i klasse med hon, og ...og hun bodde rett over veien for oss. Det var bare at hun...var jo veldig mye oppe hos oss. Hun nesten gren når vi skulle flytte noe sted.

En annen, fra et annet hjem, sier:

”Vi hadde ... sånne muligheter hadde vi jo aldri når vi kom hem til far, for eksempel”.

Bertine

- *Hadde dokker ingen sånne felles lekerom eller noe sånt?*

Jo...men da, ... vi hadde jo lekesalen itte sant, men da...tja, vi jenter drev med vårt, og gutta dreiv med sitt og..så det vart berre sånn. Og i lekesalen var det jo stort sett de små som lekte. Vi dreiv jo ute mye da...det gjorde vi, sammen.

- *Men eg forsto det slik at det var ganske restriktivt å komme utenfor området.*

Ja, vi måtte holde oss innenfor området heile tida. Det måtte vi.

- *Men når du då var på epleslang, då hadde dokker forbrutt dokker i forhold til det også då?*

Ja, ja.

- *Det vil si at det fantes veier ut?*

Jada, og dom fant vi. Men vi fekk jo lov å gå utenfor området óg.

- *Var det da slik at det var for å, ikke for å leke, men for å dra et eller annet sted, gå på et eller annet. Måtte det liksom være noe?*

Den tid..den vinteren vi var hjemme med..altså det var så pass kaos så hadde vi GB, det var naboen, itte sant? Der hadde vi noen som hette ???(kan ikke høres). Han, den, det var en sånn runding midt på, okke som è, en rundkjøring og så var det vann rundt, itte sant. Der fikk vi lov til å drive på skøyter. Men då måtte dom ha beskjed. Det var jo like ved. Og det gikk greit, og så hadde vi overlegen på ... ,ehh... , som bodde like ovenfor. Han ringte og sa: er det greit at ongene kommer opp på ski? For han hadde sånn en veldig diger tomt..det var.. og det var gromt det ser du. Og det fikk vi lov til. Der var det bestyrerinna: ja men de skal komme ned att..inne til klokka ni. Så hu var jo veldig real innimellom og, itte sant? Og det syns vi var iven altså, når vi kom opp der altså..

- *Det var professor NN det, var det det?*

Aner itte, men vi såg han aldri. Han bare ringte ned og sa: komme, la dom komme hit og ake. Vi så han aldri. Vi lurte på okken denne mannen var. Du bare spurte itte etter det. Og det var..nei da,sånne ting altså. Og så var det... Ja så hadde vi sjøbad, og det var stengt om kvelden. Så bademannen ringte opp:ta med en tante og så kommer de ned med ongene. Vi hadde ... sånne muligheter hadde vi jo aldri når vi kom hem til far for eksempel. Så generelt sett så syns jeg at det var fint utpå der altså. Det har itte preget meg i det hele tatt. Heller til det positive...kan du si.

” ...eg tennte jo på det då...oppå loftet”

Mons.

- *Og hun styrte også de andre, voksne?*

Hun styrte de andre voksne ja. Så de var vel kanskje redd hun eller... hadde mye makt vet du på et sånt... Eg vet ikkje eg, om det var noen som sa noe - så sluttet de...trur eg. Eg vet ikkje. Eg mener ... eg var jo bare en guttunge så.. Men du vet du... du sener jo litt..Fanger jo opp, vet du.

- *Hmmm..*

Så... det var ikkje noen god plass å være. Det var det ikkje.

- *Kan du huske.. du sier at du var kanskje en jævelunge eller et eller annet sånt. Ble dokker en sånn guttegjeng som holdt sammen og som gjorde litt sånne rakker-ting?*

Ja vi gjorde nok det. Det... det gjorde vi. Vi måtte jo... stå sammen imot...disse herre voksne då. Pluss at vi måtte stå sammen på utsiden av gjerdet...på en måte då.

- *Fikk dokker ikkje gå fritt ut?*

Jo...gjorde vel det og. Sånn, men du hadde jo disse tidene kan du si, så hadde du jo... sånn felles lekser og sånt når du kom fra skolen øg. Det var sikkert helt greit å ha sånn... Der satt *en* og...passa på då at alt var ferdig så det...det var sikkert helt i orden. Men så hadde du då de pliktene du måtte gjøre først då før du kunne gå over i egen lek. Det var jo sånn...så hadde du jo”Muséet” der som vi var mye ner på då, og gjorde en del fandenskap sånn...sikkert. Æ..penger og sånn som du fikk. Altså vi var jo..hos..oppe i Sverres gate då. Eg vet ikkje om det var hver helg eller..på..på sånn besøk. Så du fikk jo sånn lommepenger sant. Det ble jo tatt ifra deg kan du si då...så..og lagt inn inn på...bestyrerens kontor då. Men det var jo ikkje verre enn at vi henta de ut sjøl då. Så det.. Vi klarte å få opp disse låsene og gikk inn og henta de og fordelte de då blant de som hadde penger til gode då inni skuffen hennes.

- *Kordan reagerte hun på det. Hun må jo ha oppdaget det.*

Hun må jo ha oppdaget det, men eg kan aldri huske at det ble tatt på det då...for å si det sånn. Så, så, men det...ja selvsagt må jo hun ha oppdaget det. Hun var jo ikkje dum heller. Men det var jo det at hun kom med det hele tiden kan du si. Det var når vi skulle ha... skulle ha penger til et eller annet eller noe sånt.

- *Så dokker kom både inn på kontoret hennes og inn i boksen eller ka det var.*

Jada, hun hadde en sånn skuff, og så i ene skuffen sto der en masse sånt..???? med penger oppi...så..

- *Ristet dokker de ut?*

Jada, så henta vi ut i fra..så tok eg fra min boks og Olafens og så tok eg fra hannes boks og det.. Han Per Steinar var veldig flink til sånt og så..han tok jo sitt og. Så vi hadde liksom vårt eget system då...på det.

- *Hentet dokker ut for andre og?*

Ja...det, altså det var en sånn liten...liten gjeng da kan du si som..så var med på...på det då. Det var jo ikkje alle som turde å være med inn kan du si for... Egentlig ganske utspekulert når eg tenker på det.

- *Ja, var hun bortreist hun då når dokker..*

Ja, vi passet på når hun...visste hvor hun var og...liksom du vet du...du kartlegger jo åssen rutiner og sånt er vet du.. Nei eg ikkje ... huske så veldig nøye hvor fandenskap eller...eg tente jo på det då...oppå loftet. Det var meg og han Harald...Så det var jo sånn itt krypinn. Så fyrer vi på...på loftet då. Laget bål der og tenkte det skulle brenne ner vet du.

- *Faktisk bevisst på å få det brent ned?*

Ja. Sånn, men det ble jo oppdaga og stoppa heldigvis då.

- *Ka fikk du for det då?*

Det husker eg ikkje.

- *Du husker det ikkje.*

Nei.

- *Men de fant ut at det var du eller dokker som hadde gjort det sikkert.*

Ja eg opplevde jo at...ja eg fikk vel skylden for det som skjedde då det...og du ble en slags sydebukk eller sånn.

- *For det at du var involvert i det meste om du ikkje hadde startet alt.*

Ja det var i hvert fall slik eg husker det då, for eg var nok ganske aktiv, veldig sånn i opposisjon...til det som skjedde.

”eg var jo med i dette her..folkeskolens guttekor”

- *Kan du huske nokke fra kordan det var med høytider og sånt, eller var du hjemme då?*

Nei, eg var på barnehjemmet. Høytider det er jo 19.nov., det er en sånn dato som har brent seg fast i skallen. Men de..den er ikkje positiv. Jul...kan eg faktisk ikkje huske. Det har eg prøvd å...det har vi prata veldig masse om. Eg har spurt veldig mye om det der. Jul, om du husker..Nei. Eg husker ikkje *en* julaften.

- *Men du snakket nokke om at du fikk så mye gaver på dagen eller..*

Nei eg husker det ikkje.

- *Juletre har eg spurt deg om.*

Jada, flott pyntet juletre og sånn det husker eg, for det var jo nede i den salen der då. Så...og Kløvernissen var jo der, eg husker jo Kløvernissen i boligen. Han var jo der ute. Fikk du vel en pakke av han. Og så kom der vel en del folk, men eg..kan ikkje huske..

”Gåing i kjerka vet du” (innspill fra sidelinjen).

Nei eg... husker..husker kirken.

”Sang i kjerka”. (innspill)

Ja det var jo seinere då..sang, eg var jo med i dette her..folkeskolens guttekor. Så eg var jo av gårde og sang vel i Domkirken eller sånn.

- På julaften?

Ja. Det husker eg.

- Noen, i hvert fall jentene var med på, eh... altså fikk musikkundervisning.

Ja det fikk vi og. På musikk konservatoriet.

- Akkurat. Spilte du og?

Ja eg spilte piano.

- Var det også..

Nei det var veldig greit.

..noe som du var tvungen til?

Nei, nei det likte eg. Det likte eg. Det var greit.

Olaf spilte fele.

- Ja.

Det låt jo helt for jævlig. Aldri tøstjet... (latter)..

- Det er ikkje nokke han har holdt vedlike og utviklet.

Nei, det er ikke det... dessverre.

- Og du då?

Nei eg har heller ikkje holdt det vedlike. Så.. neida det er.. det er riktig. Det...vi hadde den der...men det var jo.. han skulle begynne med skolen då. Dette med sangkor og sånn. Det var jo..der det ble fanga opp og det kan du si. Og dette andre med den pianoundervisningen det...det...eg vet ikkje hvorfor det kom i stand. Vi hadde jo piano, så det var jo mye sånn... noen av disse hyggestundene då. Så var det jo en del sang og musikk og...spilte jo... Spesielt ho der i fra Lørenskog hun var veldig flink på..

- Hun SK?

Ja. Veldig...hun husker eg...veldig,veldig flott dame. Og...så ho spilte og sang alt mulig og.. det var veldig fint. Men som å snakke om høytider akkurat... altså høytid for meg ehe... der ute, det blir jo akkurat den der gangen ner trappen då ikkje sant. Når alle sto og ventet på at vi skulle komme ner og.. det er liksom det du husker med det då.

Det er det du har sagt det er einaste julen, den første julen du husker: det er den julen vi to hadde sammen.(innspill fra sidelinjen)

”...de var egentlig fritt vilt som ikkje hadde noen beskyttere”

Arne.

Ja.. ehh, når det gjaldt de der andre lærerne så brydde eg meg fanken ikkje om de, eg julte no like godt opp nokken av de for de var egentlig bare noen store gutter av litt større årgang, de var egentlig fritt vilt som ikkje hadde noen beskyttere så de kunne du jo egentlig gjøre med som du ville, men ehh...,

- Og det var egentlig rent Texas, det var den sterkestes rett ??

Det var det, det var det... og eg husker den dassen i nærheten av hovedbygningen der eg klarte ikke å pisse opp i den kummen der, og eg så bare årene kor de gikk og eg ble stor nok til å nå opp. Det er sånne ting som hadde stor betydning for oss der og då.

- Jahn

”Vi rømmer!”

Søsken

- Det der er tidligere bilder?

Ja, det er tidligere bilder, vet du ka: det der var vel sommeren etter at vi hadde rømt og eg syns eg husker igjen den der gensen som eg fikk av de der folkene. Vi rømte en 16 mai.

- *Hmmm*

Vi stakk jo då. Vi var jo aleine igjen der oppe da ”No går vi”. Og så fant vi dette grustaket då, og der brukte vi timesvis og rusje, men så begynte vi å se at det ble ettermiddag og det begynte å bli dunkel belysning. Så begynte vi å gå over fjellet og vi kunne ikkje se då for det begynte å bli rimelig mørkt. Det var jo 16 mai og det var snøklatter og sånn. Så kom vi til en hytte, men der kom vi ikkje inn, men der var en sånn der skykkje, Vi gikk jo i lett ... eg husker eg gikk jo bare i skjorte og manglet en sko, og om natten frøs vi jo til de grader om morgenen hørte vi skytingen fra byen, men då kunne ikkje han gå, då hadde det satt seg i magen på han, eg tror eg var 9 år då, og då bar eg han - kor var det vi havnet den gangen, eg har aldri skjønt...

Der så slaktehuset i dag ligger

Og då var vi helt oppe på toppen..

- *Ute i Eidsvåg altså?*

Ja, og der kom eg bærende med han nerover, då hadde eg borre han fra toppen der oppe. Han kunne ikkje gå - med en sko , en joggesko eller fotball sko eller ka honen det var og en skjorte. Så fikk eg en puddel etter meg, eg glemmer det aldri, en svart tarm og eg sprang med han på ryggen. (Broren ler) Og så var det noen folk som forbarnet seg over oss då vet du. Ja vi ble tatt inn til en familie og vi fikk genser husker eg, fikk sko og mat og... . Sånn mat hadde vi aldri sett før Eg lurar på kordan vi så ut eg, det skulle vært litt artig å ha besøkt de der folkene.

- *Du sier du hadde bare en sko, gikk du fra barnehjemmet med bare en sko?*

Neida. Nei da, eg hadde mistet han underveis ... så det var...

Ja, vi gikk om natten over fjellet.

- *Var dokker rimelig sikker på veien og?*

Nei eg ”visste” bare at det måtte være den veien altså - eg hadde ikkje peiling altså.

Men det var jo du då så hadde kunnskapen om det der fjellet... at det var det der fjellet vi måtte over. Og så husker eg at eg spurte om vi ikkje snart var oppe, så svarte han Jo litt til, litt til..

(Th ler)

Men vi ble jo kjørt opp igjen. Eg tror vi satt hjemme en halvtime. Så ble vi kjørt opp igjen..

- *Akkurat.*

En halv time

Og då var de klar te gå til byen og se på livet, så.. då var det snipp, snapp ute med oss vet du, og så (...)

Nei, den der plassen der står for meg som både himmel og helvete

- *Kordan fungerer et slikt ”himmelaspekt”, hadde eg nesten sagt?*

Eg vet ikkje, men eg blir dradd opp mot den plassen der, altså eg må opp der av og til.

- *Ja.*

Eg syns det er nåkke merkelig, en merkelig binding til den plassen

- *Du har gitt en del av ditt liv og en del av deg sjøl der oppe*

Ja, hele barndommen min ligger der oppe.

”Noen fikk bare driten.”

To brødre.

Så var det jo disse kveldene. Eg var jo så forbasket redd de første årene for disse kveldene, det var jo slike ”leker” som disse store fant på ikkje sant, og det var jo det at de minste skulle løpe etter og fange de store.

- *Hmmm*

Det var et sant helvete. Altså i ræven fikk du hvis du ikkje ville ... hvis du ikkje gjorde anstrengelser for å ville ta de så ble det pryl, og fikk du fatt i de så danset de rundt med deg, vet du, for så skulle de være... komme seg unna; så de der høstene, spesielt om det var fint vær og blåste, de satt oppi her altså, så det var om å gjøre etter skole etter mat og så ”stikke”. Slik at du ikkje ble hukket til å være med til for eksempel fotball. Der var jo han der Henrik spesiell vet du, ja, han sier det sjøl han at ehh .....

- *Ja han fanget dokker til fotball.*

Derfor lært vi jo en del tricks å samle på maten og så var det over stakk og stein vet du, sant. Det var en ting du heller aldri måtte gjøre når du gikk ute: hvis du traff elever som var større enn deg, det er gjerne slike grupper hvis du så på de, då fikk du juling. Du måtte altså ikkje affisere de, du måtte liksom bare... tok du øyenkontakt var det garantert at du hadde deg en blåveis... før eh.....

Men vi var jo sånn vi og.

- *Ja dokker ble sånn etter hvert?*

Ja, ja ja

Eg tålte ikkje at de der småguttene løftet øgene sine på meg.

Om høsten, så var det jo til å få de yngre til å rømme, vet du.

Men de måtte få tid, de måtte ikkje rømme med engang.

Ja, vi gjorde mye jævelskap.

Ja, ja, ja, det var pill råttent.

Og alle de så vi tvang til å rømme, aldri var det noen som sa noe.

Det var no den siden av saken.

Men tenk på at dette var gutter ned i 9-10 års alderen!

Tvinge de til å rømme, sant, og så sier de ingenting!!

Eller tvinge de til seksuelt samkvem. Tvinge de til å ... både med dyr og med det ene og det andre. Det er mange så sliter med den greien der.

Også den der kalvebunkeren, ja, man *er* ikkje slik egentlig, skjønner du. Man sliter jævlig med det der seinere i livet, det kan eg love deg. Det er mange av de som har begått selvmord. Det er mange av de som har hengt seg eller drukket seg i hjel eller tatt en sprøyte. Og det er slikt som eg går og tenker på: Var eg en av årsakene til det? Fordi at vi, som var der så lenge, vi fikk hele reisepakken? Vi fikk oppleve fornedrelsen og vi fikk oppleve makten.

- *Hmmm*

Det var enkelte som ble tatt ut så fort at de bare fikk oppleve fornedrelse. De klarte aldri å skue utover på sine laurbær.

- *Hmmm*

Når det var dies tid og kunne stå der som seierherre då, *de* må ha hatt det jævlig.

- *Hmmm*

De fikk ikkje se systemet egentlig fullt ut, de fikk bare driten.

”Det har skjedd dette her! Det har skjedd”.

Søsken.

Men somme tider måtte vi jo... somme tider måtte vi jo på toalettet sånn som utedassen. Vi hadde vannklosett inne, men det var stengt om dagen, så det var kun det (utedassen) vi brukte.

Har du noen gang forsøkt å tørke deg i ræven når du har diaré og så ikkje ha papir... ikkje vann og ikkje vask, etter at du har tørket deg i ræven?

På baksiden her, (peker på et bilde) var det 6 kagger, der var eg en hauk óg vet du. For kaggetømmerne fikk fri ettermiddagskolen, den midt på dagen, så når eg ble litt større så var det jo eg så fikk den og det var jo ingen som tørde ta det ifra meg. Og vi hadde ikkje nåkke vaskearrangement så tok eg disse her på en trille, så trillte vi den der bak fjøset og så tømte vi de der. Og det var også et område vi brukte til å stemple gutter. Vi kastet de på hove inn i driten. Det har skjedd dette her!! Det har skjedd! Det er det som er så ufattelig vet du. Eg synes i og for seg det ikkje er så rart at det skjer når det er unger som styrer. Men det er rart at det ikkje blir tatt affære ut av foresatte.

- *Hhmm*

Det syns eg er rart. At unger kan finne på all slag jævelskap, men eg fordømmer den totale mangel på oppsyn!!

Vi hadde en som var der en tid, NO var det det han het? Det var en som vi nærmest så på som en klovn, for han løpte rundt med en fløyte han og, akkurat som bestyreren gjorde

Og det var nok at vi- .. når vi ville gjøre nåkke dævelskap så lå vi bak en haug, så stakk vi hove halvt opp - så begynte han å fløyte.

- *Ka ville han oppnå med det, tror du?*

Nei, det var bare en reaksjon, som han sikkert hadde lært av styreren, og vi reagerte ikkje på fløytingen hans slik som vi gjorde med styreren. Og det var kanskje det han ville ha, den oppmerksomheten som vi ga styreren?

Han var jo snill, han va'kje en som, han gikk jo gjerne og sladret til BC om vi var no sånn eller sånn, altså, men vi kunne gjøre som vi ville, men ikkje stjele og ikkje banne. Det var store forbrytelser, men å pryle opp en - det var OK!

Korsfestelse

Søskenpar.

Så eg var jo veldig sånn fangstmann, eg fanget jo ???, og eg hadde kråker óg. Men jammen måtte eg slå de i hjel. Ja, det var en lærer som ble kommandert til å gjøre det altså. Du fikk ikkje lov til å ha nåkke, ikkje nåkke så var ditt eget. Leker? - nei, du vi laget de, vi sprang rundt med nåkke som vi stjal fra de der strengene på hesjene, vi laget tønnebånd av de og spyd og bue, pil og bue og fekting. Altså vi laget lekene sjøl, men vi *fikk* aldri noe.

Men det skjedde så mye rart du, alltid noe djevelskap, eg husker vi kom ifra det som vi kalte stikningene?, det var meg og deg og en til eg husker ikkje kem det var og der treffer vi Kasper, han som du ska te, svinebundet. Torfinn'n, hadde bundet han med plugger i bakken.

- *Korsfestet han ...*

Og han hadde stukket skoen inn i en gren (grenvinkel) så han skrek, og så hadde han fått på seg, du vet de der som tømmene går inn i før de går ned til bisselet den lå her.

- *Ja, vel*

Han hadde kallenavnet spissmusen og han der der var en satan han, skjønner du, - ja og vi óg. Eg sier det sånn: eg bleimer ingen av de der guttene som gjorde meg noe. Det

var en del av systemet. Det var slik det skulle være. Han var så heldig, han hadde en beskytter.

ja, det stemmer det.

- *hmm*

Og det gikk jo jævlig ut over meg. Meg og Torfinn'n var ganske jamnstor og så mye pining som Torfinn'n ga meg altså, ned på golvet og så Sture så står å: "kom igjen Torfinn, mer, mer. Og enten så turde han ikkje nekte å lyde, men samtidig så var det liksom han som begynte med det. Og eg hadde jo ikkje kjangs. Så gjorde eg nåkke med Torfinn

'n så fikk jo eg igjen det seinere. De kunne henge meg omtrent. Men så sluttet jo Sturen då, og då skulle du sett kordan Torfinn'n så ut.

- *Hhmm*

Då tok eg skikkelig hevn, det var sånn det skulle være.

I dag er vi gode venner, vi har skjønt ka vi var oppi.

- *Akkurat, det har dokker snakket om??*

Ja, vi var sammen for 4 år siden då var vi en 6-7 stykker som var sammen der oppe.

Det var en merkelig opplevelse.

Ja, det var en merkelig opplevelse.

Alle hadde et eller annet så...

Vi hentet en som har bodd i det der blå kors, han holder til i det korskirkemiljøet, "Galesiggen" kaller vi han.

Han var der oppe i 8 år, fantastisk.

- *Ehh, var det han som skulle ha så utrolig fine idrettslige ferdigheter?*

Ja, han hadde sånne talenter den mannen, men han klarte aldri å fri seg fra institusjonen, han er et institusjonsmenneske, han klarer aldri å komme fra det. Han må ha noen til å ta vare på seg plus at han har jo ikkje noe å komme hjem til. Hadde lett for å falle utpå, og ...

"Det var ikkje slik at guttene var noen jævler eller onde gutter"

To brødre.

Eg føler ikkje så mye frustrasjon lenger, det gjør eg ikkje, men eg føler... eg tenker mye på: hadde det kunnet bli forklart at, vi, selv vi som fikk oppleve den tiden kor vi regjerte med de mindre, at vi ikkje er de samme i dag som vi var den gangen, hadde bare de andre guttene som har de største problemene kunnet få oppleve at dette å bli hundset var et system som om det ikkje var satt i system av voksne, ... du kan jo begynne å lure på om det ikkje var det, for at vi skulle styre oss sjøl; selvjustis og sånn; at det var systemet som gjorde det, som tillot det. Det var ikkje slik at guttene var noen jævler eller onde gutter eller som eg sier, eg var en veldig snill gutt eg når eg var liten. Det er i hvert fall det de forteller meg sant, men at eg ble galen eller ondskapsfull, eller ka vi skal kalle det, det ser jo eg sjøl, i dag, og det, det sliter jo meg veldig å vite alle de eg var stygg med. Det er jo enkelte som fikk, selvfølgelig, mer enn andre og det var akkurat de som ikkje klarte å trekke øgene til seg og gjøre seg usynlig.

"Det er et jævla stort problem og eg velger å holde kjeft med det".

Søsken.

Eg sa det aldri!

For di at du gjerne mistet venner på det. Eller de blir tilsvarende redd deg.

Du ble litt sånn farlig

- *Du ble farlig hvis du sa at du hadde vært på "No 1"?*

Jada, det var en ødeleggende faktor. Eg har jo aldri før no då, fortalt ... og eg har jo ikkje fortalt alt heller til familien, men først no, etter at dette har blitt tatt opp,(Granskningssaken) har de skjønt at det har vært litt mer enn akkurat "å ha vært der oppe".

- *Ja, hhhmm*

Eg vet ikkje, eg har sittet med en følelse av at du kan si og du kan fortelle, men det er liksom altså kor i helvete skal du få folk til å forstå kordan vi hadde det når du fikk juling og du fikk rævkjøring og du ble knulla faenivold i hele døgnet, det ikkje det som er problemet, men problemet mitt er: kordan skal du få folk til å forstå dette, tro på dette.

- *Hhhmm*

Det er et jævla stort problem og eg velger å holde kjeft med det. Det har ingen hensikt Eg bare håper det at man, at man er kommet litt lenger i dag, at de som skal være foresatte i dag i en institusjon, blir vurdert, ikkje bare faglig, ka de har på skolen, men også gjennom hvilken legning de har.

- *Jahh*

Eg har ikkje nåkke i mot homoseksualitet, ikkje misforstå meg, men eg har veldig imot barnemishandling, sant, det er to vidt forskjellige ting. Heterofile kan jo drive med barnemishandling av en gutt, det har jo vi opplevd, men eg tror man skal være litt forsiktig med kem man stiller til rådighet som foresatt for slike barn. De er resurssvake i utgangspunktet og de vil fullstendig miste troen på livet, ikkje minst på seg sjøl for det er de som føler skylden det er ikkje overgriperne.

Ja det er sant det.

Og .ehh, det som eg skrev til deg, eg vil kalle det en liten solskinnshistorie, eg brukte ikkje nåkken ord som eh ... altså grusomheter og eg tror eg var litt sånn forsiktig med å gå i den fellen altså eg kunne fortalt så mye mye mer, men du ville ikkje trodd meg, det er sant, og eg går ut ifra at du kan tro noe slikt som det der.

"Ja... - så eg hadde jo venner!"

Jenny.

De tuter gjør de ikkje det?

- *Jo, noen gjør det... den mobbingen, var det fra andre barn eller var det fra voksne?*

Fra andre barn. Men der var ingen voksne der. Det var ingen voksne der. Eg... det var... vi ble... ja der var... vi ble ikkje tatt hånd om. Vi... vi fikk mat og en seng å ligge i. Det opplev...det opplevde eg. Der var ingen omsorg. Eg tror eg kan regne på en hånd de klemmene eg fikk i løpet av 4 år. Eg var 8 år. Og... til å begynne med så.. rådde eg jo grunnen sjøl, ser eg jo i ettertid. Fordi... eg trodde at eg kunne.. ordne opp med å holde andakt. For det var min verden. Eg skulle da kalle de inn til andakt og fortelle at de må... måtte jo ikkje mobbe for det var synd og eg var jo uskyldig og... ja, det forsterket jo det hele. Selvfølgelig.

- *Kor gammel var de eldste barna som var der då, kan du huske det? 15, 16, 17 år?*

Ja de var en 4 år eldre enn meg. Noe sånt, for det at... ja, men det var en total omsorgsvikt...og... eg hadde ingen... eg klarte ikkje å forsvare meg sjøl. Eg hadde ingen steder å gå. Eh... eg falt igjennom når det gjaldt... ehh... tildeling av goder. Sånn at... det ble dårligere og dårligere med klær.

- *(Bare setter denne litt nærmere for du snakker litt lavt..)*

Ja.. (latter).. det blir vel lavere og lavere etter hvert som eg sitter her og.. føler at dette blir litt tungt. Det... det... det var eg følte det var.. sett i ettertid... var det en,...eg mener sett i forhold til ka min mor da så på papiret senere. Eg var ikkje klar over det.

Eg visste jo ikkje hvorfor eg var der engang. Eg trodde det var for det min far var syk. Og sett i ettertid når... når eg skjønnte at... hva som hadde foregått, og ka for intriger og ka for spill som hadde skjedd i kulissene. Og så hele denne familieintrigen som gjorde at ingen kunne stille opp, ingen kunne hjelpe oss, ingen kunne...støtte oss i en vanskelig tid. Og i tillegg...alle disse prestisje...eh... offentlige ansatte som gjorde sine feil i tur og orden og som forsvarte de med nebb og klør. Så... der hadde eg 4 år. Og.. eg prøvde og... gjemme meg. Eh...under, på siden av..

- *Hovedbygningen der..?*

Ja.. der var bygd ut..eh..sånne innebygde altaner. Og.. inn under der.. gikk det an å krype inn. Og der gikk eg til dess at eg var blitt så stor at eg ikkje kom inn lenger. Eg husker godt den dagen eg ikkje kom meg inn...ja, og eg ikkje kom meg unna.

- *Ka gjorde de med deg eller ka sa de til deg eller...?*

Nei det var en... det var utestenging. Det var.. fliring. Det var kalling. Eh.. det var veldig mye kalling og erting, og det var eh...eg kun... trengte ikkje si noe for å prøve å være med i gruppen. For de bare så skeivt på meg og flirte seg imellom. Og... dette med...eh...jenter og jenter... makt, eller maktspråk og dette med at jenter er så flink med til å utelukke andre. Eh..det var min verden som eg ikkje kom ifra, og eg ble så degradert og ydmyket. Og eg var tynn, høy, og eg var veldig tynn...og eg ble mobbet for det. Eg... eg ble mobbet for at eg angivelig hadde dårlig ånde. Så de kalte meg for "åndelukt". Om dette var noe konstant eller om det var innimellom det...det, men... men det har vært min store redsel oppigjennom altså. Så eg tok no mandlene seinere, men eg sitter fremdeles og tenker: " gud stinker eg.. stinker eg". Og eg... ble så degradert og ydmyket... og eh.. eg.. var ingenting. Og eg hadde dårlig med klær. Eg gikk i ett sett klær i flere måneder for... fordi eg hadde ikkje skifte. Eg gikk med de på skolen hver dag. Nåe eg kom opp på barnehjemmet så måtte vi skifte og hadde da forklær. Eg var livredd for å få mensen mens eg var der oppe. Eg var vanvittig redd for å komme i puberteten, for det at eg visste at... det hengte de seg opp i. Altså, alt som gikk på...seksualitet.. bli eldre.. Eg mener vi var en gruppe jenter som var like gamle. Men... men det var så vanvittig ille. Og det gikk på farger, grønn og brun assosierte man med... snott og avføring. Og du kunne ikkje si det ordet før enn du ble liksom bare... hahahaha.. og... og det var en verden som... som egentlig... en.. en rimelig vanvittig verden hvor eh...eg må se på arket mitt, tenker eg... ja..

- *Det at... eg har jo snakket med noen andre, for eksempel på Garnes guttehem. Det er et av de stedene der eg har hørt at det har vært et helt klart barne...et eller annet barnehierarki. Var det slik på "No12" óg, slik at det var en som var på toppen eller...*

Ja det var en eldre.. ja, og så var der noen under som eh ... gjerne ville vært der men som var vemmelige...jævlige. Der var en som, ... eg klarte ikkje å tenke på hun uten at eg skalv. No sitter eg jo meget fattet i forhold til ka eg var. Eg kunne ikkje fortelle om dette på denne måten tidligere, uten at eg omtrent... altså eg fikk sy.. sammenbrudd i hele systemet. Altså eg begynte å skjelve, hyperventilere. Eg fikk panikkangst og hele pakka.

- *Dette var jentegruppen. Det var gutter óg der oppe samtidig.*

Ja, men der var ikkje så mange av de. Og eg oppholdt meg helst med... med jentene. Men der var noen gutter, og de kom etter hvert. Og eg opplevde en ting som.. i ettertid har.. satt seg fast.

Då, vi var 12 år, og ble overlatt til oss sjøl. Eh.. og.. vi skulle ordne opp selv. bade selv og sånt. Samtidig så var der ikkje låser på dørene. Og eg tenkte, gud kordan skal eg få gjort dette, kordan skal eg få gjort dette. Eg vet ikkje kor lenge eg gikk uten å bade. Men eg...men det må ha vært veldig lenge. Og til slutt så følte eg meg rimelig trygg på at eg var kanskje aleine nok til at eg kunne ta et fort bad, skynde meg opp igjen.

Eh... eg hadde ikkje før komt meg opp i badekaret omtrent... før eg ble omringet. Eg var 12 år, hadde fått begynnende hårvekst og alt som følger med når man begynner å komme i puberteten... og alt som var forbundet med skam...og med... alt som var... hadde eg... var eg et levende bevis for. Eg var naken. De sto rundt meg.

Jentene?

Dette var jenter og gutter. Jenter og gutter. De guttene var gjerne litt yngre. Og eg, eg skulle ha skreket. Eg har tenkt på dette i dag, eg skulle ha skreket. Men... eg prøvde å skrike, eg prøvde å ??? , men de gikk ikkje vekk. Og til slutt så måtte eg bare gå opp og flykte. Så så jo alle meg selvfølgelig, og... og eg hadde ikkje håndkle i nærheten. Eg rømte inn og la meg inn under dynen,... og de kom etter meg og sto rundt sengen helt til de fant på de skulle gå. Og... eh... så... eg vet ikkje, men det var vel ikkje i forbindelse med det. Det var vel i forbin... før... helt til eg begynte å snakke om at eg, eg begynte å få mareritt. Eg hylte i søvne. Eh...eg begynte å... eg kom meg jo ikkje inn under.. ved siden av barnehjemmet der som...eh...eg fortalte deg om.

- Måtte du være der hele ettermiddagen og kvelden? Kunne du det då?

Nei men eg stakk meg godt unna. Og eg slu... gjorde jo ikkje lekser, men... men eg, for det at eg... eg begynte å komme inn i en annen verden der eg... eg drømte meg vekk. Eg var... eg gikk andre steder. Eg søkte andre ting. Eg rømte til skogs og hadde et tre eg satt i. Eg kunne sitte der i timevis. Til å... så etter hvert ble det sånn at eg kom hjem etter at... ellers hjem.. etter at... vi egentlig skulle ligge oss og ble tatt i nakken av bestyreren og..styreren... DT, og... filleristet og kor eg hadde vært. Eg vet ikkje ka klokken var. Men.. men. .men eg søkte meg vekk. Var ensom... og... men eg fikk meg venner.. eh.. andre venner.

- Kor hen då..

Eg hadde en edderkopp. Han var min venn. Og den edderkoppen var inne i et kott. Og eg beskyttet den edderkoppen. Eg foret han med fluer. Og eg satt på en krakk ved siden av edderkoppen min, og vi hadde et fellesskap. Og eg hadde en katt....som eg fikk et spesielt forhold til. For katten skulle egentlig ikkje være der, og den skulle i hvert fall bare... eh...bare fange mus og skulle ikkje få mat. Og eg så at katten var sulten, så eg begynte å snike i boss-spannet etter mat til katten og fikk et godt forhold til katten. Men der var gård og der var det melk. Ja, han kunne få lov å drikke melk og sånn. Så eg begynte å bære katten opp på gården for han skulle få melk. Og en gang så begynte han å rive seg løs fra meg og eg ble helt fortvilet. Jo, så skulle han bare bort i veikanten og gjøre sitt fornødne, og så kom han tilbake igjen til meg. Og så fikk eg bære han opp i fjøset. Det var et sånt tillitsforhold, og tillitsforholdet var sånn at eg visste katten hadde fått unger. Men eg var den som skulle beskytte. Eg skulle ikkje si nokke så de kunne bli utsatt for de andre ungene. Så eg ... og de ungene var i en kjeller. Og eg... katten kom remjende mot meg, og eg så at... døren til kjelleren var satt... det var hengt en krok på så hon kom seg ikkje inn.. Og eg sa..”å jammen så..å ja er det det du vil?”, og heftet fra og åpnet opp og tenkte då var alt i orden. Nei, katten kom etter meg og skulle ha meg med inn og så fikk eg se ungene hennes. Og det følte eg som en ære, altså eg følte det som en stor gave. Og på siden av... av hovedhuset der var det sånn eh.. eh.. lite edderkopp rede. De er helt fantastisk. Runde nøster av spinn, og ut av der aulet det med bittesmå edderkoppbarn. Og den som ikkje sa et pip til noen andre og håpet ingen då skulle oppdage de, det var meg. For eg måtte beskytte de små livene. Ja..., så eg hadde jo venner!

Kommentar

I kapitlet om relasjonen voksen-barn ble det tydelig at de aller fleste av de intervjuede ikke hadde et positivt forhold til personalet på barnehjemmet. Der fantes unntak. Unntakene var gjerne relasjoner knyttet til personer som kun oppholdt seg på barnehjemmet i kort tid. Men vi registrerte også ”morsopplevelse” i relasjon til et par barnehjemsbestyrerinner.

Når altså barn som var kommet fra hjem som ikke hadde maktet å gi dem den omsorgen som samfunnet forventet – blir plassert på barnehjem som en konsekvens av dette og ikke finner ny, god kontakt med voksne; finner de så *det* hos de andre *barna*?

Kun få av disse barndomskontaktene utviklet seg til vennskap som har vart. Mange gir uttrykk for (i andre sammenheng) at det kunne ha vært interessant/morsomt å få treffe noen av dem igjen; men noen kontakt har det ikke vært. Noen har sett noen; andre har truffet noen som har snakket med andre som vet..., men barndomsvennskap som har vart er det vanskelig å spore. Bortsett fra i søskenforhold, men *iblant* er heller ikke disse båndene særlig sterke. Det er vanskelig å avgjøre om dette er svært ulikt forholdene ellers i samfunnet. Skattum (1981) viser til at det var vanlig at eldre barn, spesielt jentene, tok seg av yngre og at noen av de mindre barna gjennom dette kan ha fått en morserstatning. Han viser at spesielt en av bestyrerinnene var flink til å nytte denne muligheten systematisk.

På flere av barnehjemmene gir man dog uttrykk for at ”vi barna holdt sammen”; at ”vi var venner” og dekket hverandre. Ingen sladret. *Den* kodexen var sterk.

Vi ser beklageligvis også at mange av barna har lidd seg gjennom barnehjemstiden nettopp *på grunn av* de andre barna. Om det ikke skulle være nok at de voksne ikke klarte å holde en omsorgsfull hånd om barna, så blir de også direkte forrådet av de voksne⁵⁵ og dolket av sine egne ”medinnsatte”. De interne makthierarkier og samspillsstrukturer (gjenger, klikker, mobbegrupper) som oppstår i mange institusjoner - til tross for at de (institusjonene) på papiret styres etter prinsipp om å utvise medmenneskelighet – drev mange barn inn i fortvilelse og fornedrelse, i årevis. Barna selv – i hvert fall noen av dem – reiser spørsmål ved hvor vidt de voksne ”så”, men de fleste hevder at de voksne *lukket øynene* for det som foregikk og bare lot det skje. Dette fenomen har jeg valgt å kalle for *kollektiv blindhet*.

---

⁵⁵ Se neste kapittel

3.3.3 Kollektiv blindhet

Betegnelsen ”kollektiv” er i denne sammenheng flertydig i den forstand at den henviser til flere forhold ved institusjonen. Blindheten har vært kollektiv i den forstand at den har forekommet ved mange institusjoner. Med andre ord: *systemet* med barnehjem har i stor grad fungert som et system preget av kollektiv blindhet –fra toppen og ned.

Men også den enkelte institusjon har vært preget av kollektiv blindhet ved at ikke bare bestyreren har lukket øynene for hendelser som skulle ha vært stoppet, men også ved at de ansatte eller miljøpersonalet kollektivt har sviktet barna fordi de ikke våget å gå imot det regimet av umenneskelighet som sjefen kunne være eksponent for. Ved å unnlate å bryte med eller opponere mot regimets handlinger som de ”åpenbart” fant uakseptable, var de med på å gjøre tilværelsen periodevis uutholdelig og reduserte mange barns livskvalitet i lange perioder.

Utsagn om foresatte som ikke så:

”Eg lurur ofte på ka de skjønnte bestyrer og bestyrerinner”.

Ja, det var veldig sterkt hierarki på ”No 4”, det var en sjef på hvert hus, og så var der ein som var sånn ”noenlunde sjef” over heile området .

- *Jahh.*

Eg lurur ofte på ka de skjønnte bestyrer og bestyrerinner der inne om de skjønnte ka som foregikk i underjungelen der. Eg ikkje sikker.

”Men kordan eg ble mottatt der oppe”?

Det va’kje ... eg går ut ifra at intensjonen med å sende deg til et sånt sted var at du kanskje skulle få en del ting som var mangelvare hjemme då, men eg opplevde ikkje at det var de som ehh.. som hadde ansvaret eller de som styrte det hele der oppe som ga deg ”velkomsten”, det var guttene.

”Hun husker at der var noen som var snille, men de ble der bare kort tid”.

Nei, hun sier vel at hun har ingen gode minner⁵⁶. Minnes ikke noen ting godt

- *Hun husker at der var noen som var snille, men de ble der bare kort tid.*

Ja, det stemmer. Men KL, hu holdt ut. Og så hadde du detta gamle kjøkkenet da. Det var sydama. Det var kokka. Det var to sydamer og kokka. Dom holdt ut. Dom hadde hybler. Hu kokka vil eg kalle mindre pen altså. Tynn som et spett vet du, og kølande svart hår. Og hu la sin elsk på meg. Berit kom inn. Kan du hjelpe meg med oppvasken i dag? Da var itte RS i nærheten, for da turde hu itte. Då fekk eg sånt digert krus med... med havregryn og sukker av kokka som eg måtte gjømme inn under benken da, tilfelle

---

⁵⁶ Den intervjuede snakker her, innledningsvis, om sin søster, som også var på barnehjemmet

RS kom.. skjønner du? Dom var jo enestående. Dom holdt ut. Dom var etter dette medtrekte??, som har vørre tå gammalt av.

”Systemet som tillot dette..”

To gutter.

Altså, vi er jo en gruppe no som samtaler lite grann om disse tingene her, og noen folk sier nei de vikkje være der for hvis de ser ”han” kommer de til å drepe han.

Det var seinest i forgårs

- *Lever han fortsatt?*

Nei, - no snakker vi om andre *gutter*, de snakker om at hvis de hadde truffet ”han” nå så hadde de drept han.

Altså: Eg stiller ikkje, då kommer eg til å drepe han.

Eg forstår han, men eg tror ikkje de har skjønt en dritt, de går på ... altså de går på feile personer de går på en eldre gutt, men det de egentlig skulle gå på var på hele systemet som egentlig tillot dette. Mangel på ... eg vet ikkje ka du ska kalle det... men det er *de* de må gå på.

- *Jahh*

Ikkje sine medfanger, for å si det på den måten

Det som gjør meg så inderlig forbannet er, når du tenker på det området du hadde, gården, dyrene, for et unikt barndomssted det kunne ha vært. For en fantastisk plass, bading ... alt dette, men det skjedde liksom ikkje

- *Neihh*

”hadde jo aldri fått opplevd noe av det slaget der som en marsipangris.”

Søskenpar

Du snakker om ”det å få”. Eg vet ikkje koffår, på en eller annen tid då , då var jo eg kommet opp i helt det øvre skikt, då fant denne personen(styreren) ut at han skulle være litt snill med de minste, var vel i den siste julemåneden eller noe sånt så han kom med en liten gris

- *Marsipan gris?*

Ja, det var det den minste klassen som fikk, vi var jo vant.. vi hadde jo aldri fått nåkke ... vi kunne til nød få lov å springe ut å plukke nåkke nedfallsfrukt. Då sto han med fløyten og gud nåde den som plukket etter den gikk.

Det skulle ta så og så mange sekunder, eg tror det var et halvt minutt.

Eg vet ikkje, eg husker bare fløyten og det er jo klart at de fleste av oss som opplevde barndommen der altså, hadde jo aldri fått opplevd noe av det slaget der som en marsipangris, vi så jo på denne marsipangrisen som ”ka i all verden”... eg kan iallfall love deg at eg tror ikkje det var en av de minste der som noen gang åt den.

Eg gikk opp på rommet der og så delte eg med...

Generalene dine (brorens kommentar)

Ja

Sånn var det. For koffår skulle de få, når ikkje vi fikk. Så då tar jo vi selvfølgelig når vi har ”poweren” til det.

- *Ja*

Og at han visste det?!

Klart at han visste det, eg kan ikkje skjønne noe annet,

Det er klart at han visste det. Han visste det meste. Eg tror det var en sånn, litt sånn develsk tanke i han der, eg altså.

Det er nesten sånn at det gjør ondt å tenke på det, altså.

”det va’kje en jævla foresatt så stoppet deg”

Kamerater

Men det var så eg sa, - det har de fortalt meg - eg var egentlig en snill gutt, veldig, men jammen ble eg... ja eg ble ikkje god, det kan eg love deg.

Ja du er blitt et monster for mange du.

Jo, det ikkje bare det at ... , men eg var sikkert ikkje verre enn andre

Sikkert ikkje verre enn meg!

Eg husker: bare vent til eg blir stor! Og når du så kom på maktens tinde; det va’kje en jævla foresatt så stoppet deg . De kunne nok hvis de hadde brydd seg, men det var systemet, systemet var ikkje lagt opp,- altså det virket som om ”La guttene ordne opp i dette her sjøl”- de ga seg fanken i det, det virket jo sånn.

Ja!

”Og ingen må fortelle meg at han ikkje så det!!”

Jens

Maten under klærne eller oppi støvler.. det måtte vi gjøre. Var vi for sein så stod bestyreren der og passet på og så kom knyttenævvene fra de store guttene sånn at det ble en kamp bare å få i seg mat altså. Det var ikkje som i en vanlig familie der du kan si ”Æh. Eg vikkje ha det” ikkje sant. Det var den stillheten, han bare sto og så . Brillene oppå her husker eg. Det var skremmende og så kom jo dette her med knyttenævvene fra de store. Og ingen må fortelle meg at han ikke så det!! Dette var jo en måte å få maten i oss på, ikkje sant, det virket sånn altså. Der óg opplevde eg en sånn frykt, i hvert fall då eg var liten. Det var ikkje bra altså.

”De har ikkje sett og undersøkt”

Elise

- Nei det kan godt hende at det ikke har vært det, men den primære kontrollen på selve barnehjemmets funksjon, den har jo...lagt til styret. Det var jo et styre for denne institusjonen.

Var det det ja.

Men så skal jo barnevernet ha tilsyn med de barna som er plassert der.

Men så er spørsmålet, var det et tilsyn? Eg kan ikke forestille meg at det tilsynet har vært der. Då må de ha laget det fint til der og då. Eller så må de ha sett elendigheten, enten eller. Nokke er det i hvert fall.

- De har sett elendigheten og bare latt det skje?

Ja der har vi den igjen óg, sant.

- Eller, det mest sannsynlige er at det kanskje har vært en overfladisk kontakt.

Fryser du?

- Nei, ... slik som at man...sant, de har bare hatt voksenkontakt. På et møte eller styre har kommet på et møte med noen inne i byn og...

Ja, sånne ting ja. Og så har de ikke sett, de har ikke vært og sett kordan det...

De har ikke sett og undersøkt..

Nei.

- Og så spørs det ka de ville fått som svar hvis de hadde spurt. Ka hadde de fått til svar av deg hvis de hadde komt og spurt: kordan har du det her ute?

Sikkert: ”helt forferdelig”!.

- *Du hadde sagt det?*

Ja, ja. Hvis eg hadde turd å sagt det. Spørs jo kem som var bestyrerinne. Hvis det var hun der LO så hadde gått der så hadde eg sikkert ikke turd å sagt et ord. Hun ble oversykepleier seinere. Sjef over alt den der hurpen.. Kan du forstå at hun har fått en sånn jobb etter det der. En sånn barnemishandler.

- *Hun er pensjonert no antagelig.*

Ja, hun er på land no, vet du. Hun holder seg godt. Eg kjenner hun igjen nemlig. Fortalte Herdis at hun skulle til meg en dag?

- *Nei.*

Men eg syns vi skal gå sammen vi altså bare for å se om det var nokke erstatning over det. Vi har jo ødelagt livene våres hele gjengen.

Styrene hersket

- *Var det bare hon diakonissen som var slik eller var alle sammen sånn?*

Ja en søster MS. Hun har siden jobbet på sykehuset.

- *Hm, det var de to..*

Ja, men der var jo flere då under hennes regime då kan du si, eller under *deres* regime. De hadde å holde seg til de reglene der de, men det var de to som var de verste. Syns eg i hvert fall.

Oss – eller systemet?

Utdrag fra ”Livshistorie” (telefonsamtale mellom den intervjuede og et annet, tidligere barnehjemsbarn – ”jeg” er den intervjuede)

Jeg bryter inn av og til - prøver å få ham til å sette fokus på det faktum at han ikke må gå med hevntanker mot andre som opplevde det samme som han selv, men heller mot et system som tillot at slike ting kunne finne sted. Det synes å synke langsomt inn i en tilsynelatende alkoholisert hjerne.

”Eg fatter og begriper ikke...”sånn satt hon.

Esther.

- *Men ingen av de du var sammen med der ute har du kontakt med?*

Nei. Det har eg ikke. Ikke nokken nei. Sydamen...der ute, Habberstad het hon, Habbestappen! Hon bodde her nede. Hon var snill. Hon flyttet ner her, så når hon fikk greie på at eg bodde her, og var gift og hadde unger så kom jo hon her vaggende til meg hver dag. Du har klart deg, du har klart deg du sa hon, du har klart deg. Sånn som det der gikk hon, (ler). Så døde hon stakkar. Eg var litt hjemmehjelp hos hon kan du si, eller gikk og handlet for ho liksom sånn. Hon begynte å skranke litte grann. Og ungene syntes dette var gøy når de...når hon fortalte litt då. Sydde kler til meg, sydde konfirmasjonskjolen min av en gammel kjole. Så hon fant vi død då dagen etterpå. Eg hadde vært nere kvelden før. Så kom eg ner neste dag så...eg hadde ikke sett hon. Måtte bare ner for å se kordan det gikk med hon. Nede fant de hon død.

- *Sittende i en stol eller?*

Ja. Sånn var det. Men det var forferdelig. Hadde du fått hon her i dag så kunne ho fortalt masse. Hon var fantastisk altså. ”Det var helt uverdige forhold. Eg fatter og begriper ikke...”sånn satt hon. Men det var greit å komme opp på loftet til hon av og til.

- *Det var jo sørgelig då at disse andre voksne kunne leve i et sånt system eller arbeide i et sånt system der de egentlig syntes at det var fullstendig uverdige forhold.*

Ja eg fatter det ikke. Helt utrolig. De måtte jo ha sett på oss unger. Det er helt...ja. Det er en tid vi aldri...det minner meg om en konsentrasjonsleir,...eg vil aldri tilbake til den tiden der. Hadde eg sett en film om det der igjen så tror eg eg... det hadde klikket totalt for meg he... , ja, det er sant. Eg hadde klikket.

”eg tror de dreit oppi deg eg, bare det var folk der”

To brødre.

Du vet når du ligger og ska sove og er livende redd for å sovne for då vet du at det kommer en opp i køyen til deg. Du vet aldri når det kommer .. men det kommer. Så det du kalte for døgnvakt det kan du bare fjerne ifra ... det eksisterte ikkje.

- *Men det var altså då styreren og to lærere som også skulle være miljøarbeidere på institusjonen ved at de var der også utenfor den tiden dokker skulle være på skole?*

Det var jo ikkje utdannede mennesker som var der! Men det er riktig det som du sier de var der og skulle ha ettersyn.

Ja, skulle de det?! Eg har virkelig spurt meg: skulle de det?

Ja, klart at de skulle det

Men kordan kunne de ansette mennesker som aldri hadde vært innenfor skolevesenet som sitter og kjører bussene, og så skal de plutselig komme ned der og så.. eg tror de dreit oppi deg eg, bare det var folk der. Eg tror vi bare var et problem for samfunnet. Og no fikk de plassert de der også, oppbevaring ... sånn sitter eg og føler det. At eg var et problem.

”To dager etter så var hun vekk”

Søskenpar

Det tror eg nok skyldtes den ehh justisen bestyreren hadde. Altså det han sa ... eg husker jo mange av de der lærerne kanskje ikkje var ferdig med lærerskolen, det var jo ganske unge mennesker mange av de, og det er klart at når der sitter en som har vært der fra før krigen og skal liksom ha knowhowen, så når han sier ”sånn og sånn” så blir det ”sånn og sånn”.

Eg husker no en episode, det var noen sypiker av og til som var der, og då var det en av de som sa til styreren at hun kunne ikkje forstå at det gikk an å behandle barn på denne måten.

- *Hhmm*

Og eg husker styreren, han raste mot hon. To dager etter så var hun vekk. Altså hun protesterte.

”Vi kastet de på hove inn i driten”

To brødre

På baksiden her, (peker på et bilde) var det 6 kagger, der var eg en hauk óg vet du. For kaggetømmerne fikk fri ettermiddagsskolen, den midt på dagen, så når eg ble litt større så var det jo eg så fikk den og det var jo ingen som tørde ta det ifra meg. Og vi hadde ikkje nåkke vaske arrangement så tok eg disse her på en trille, så trilte vi den her bak fjøset og så tømte vi de der. Og det var også et område vi brukte til å stemple gutter. Vi kastet de på hove inn i driten. Det har skjedd dette her!! Det har skjedd! Det er det som er så ufattelig vet du. Eg synes i og for seg det ikkje er så rart at det skjer når det er unger som styrer. Men det er rart at det ikkje blir tatt affære ut av foresatte. (Dette har utgjort del av et tidligere presentert avsnitt under 3.3.2).

Kommentar:

I nedenstående sitat finnes, i konsentrat, det som skulle være hensikten med opprettelsen av et barnehjem:

“Residential institutions are means, at least in theory, to meet the objectives that families are judged to be inadequate to attain. Their greatest value is the facility they provide for children (or adults) to be removed from a diverse range of environments (normally family homes), and be placed and contained full-time in an environment which can be organised to exclude certain influences and introduce others so as to hopefully pursue certain goals effectively. The essence then of residential care is its potential for full-time control, and hence for containment and influence”.(Moss,1975 s.21)

Dette er en definisjon av en institusjon som jeg har funnet adekvat og dekkende for de funksjoner et barnehjem er ment å skulle ivareta, inklusive en antydning av hvorfor⁵⁷. Det handler om å gi barn det de ikke har fått i sin biologiske familie, og i vår sammenheng, i dette kapitel, en antydning om at man i en slik situasjon (i et barnehjem) vil ha mulighet til heltids oppmerksomhet for omsorg og innflytelse. Mange barn opplevde at den omsorg de fikk i beste fall handlet om at de fikk mat og klær. Mat og klær er også noe barn trenger. Men, trolig med de beste intensjoner, plasseres barna i et barnehjem for å oppnå dette. Og så opplever alt for mange barn at deres voksne omsorgspersoner ikke våger å registrere og reagere på forhold som de åpenbart må ha sett og mentalt ha reagert på. Både når det gjelder forhold barn og barn i mellom og når det gjelder reaksjonsmønsteret mellom visse voksne og barna. Mange av institusjonene har vært preget av kollektiv blindhet. Systemene har vært svake, med få møtesteder for kontroll internt og via eksterne kilder som styrene og barnevernsnemndene. (Se 3.3.5. Barnevern og ettervern, s.216)

Styrer og nemnder har hatt sine møter uten kontakt med barna. Men det har funnets enkeltmennesker som har fungert annerledes og som også har våget å gå imot systemet – hvilket gjerne har vært ensbetydende med å gå imot institusjonens bestyrer(inne).

---

⁵⁷ Definisjonen har vært presentert på s.26

3.3.4 En som ser - „Die rettende Zeuge“

”Det reddende vitnet” er en betegnelse som Alice Miller bruker når hun beskriver det at barn trenger en person rundt seg som ”ser” det. Et slikt begrep, kunne man tro, hadde som bakteppe at mange barn fødes av blinde foreldre som ikke ser dem. Dette vil være både sant og usant alt etter hva som legges i ordet ”blind”. ”Å bli sett” handler i denne sammenheng om at en voksen ansvarlig person ser og registrerer barnets behov; særlig når barnet opplever å mislykkes, når det strever for å mestre hverdagens små og store utfordringer. Miller har i mange terapier av voksne sett at de har overlevd som barn gjennom at en annen person enn far eller mor har vært til stede for barnet og gitt tilbakemelding på at det er registrert og kanskje har den voksne også gitt konkret, håndfast hjelp i en del situasjoner. Denne personen, som hun kaller ”die rettende Zeuge” kan ha ulik formell tilknytning til barnet. Det kan være en onkel, tante eller bestemor, men det kan også gjerne være en nabo – the lady next door (A. Miller, 1983a, 1983b).

Hvorfor vil et barn komme til å trenge ”eine rettende Zeuge“? Det er en diskusjon som jeg vil ta opp i det avsluttende kapittel, men vil her bare kommentere Millers hovedtese om dette, som handler om foreldrenes narsissistiske⁵⁸ behov. Under sin oppvekst er foreldrenes egne narsissistiske behov ikke blitt sett eller imøtekommet, med den følge at barnet, når det kommer i foreldreposisjon fortsatt har en kjærlighetshunger og gjennom den ikke ser sine barns behov som primære, men heller søker oppmerksomhet for seg selv hos sine barn. I en helt særegen posisjon vil da det begavete barn befinne seg som ser sine foreldres behov og vil forsøke å imøtekomme dem (A. Miller, 1984).

Et eksempel på en slik posisjon for én pikes vedkommende er gjengitt nedenfor:

”Og det var tross alt min mor”

Hanne.

Ka kunne, etter din oppfatning, alternativet ha vært til å komme på barnehjem? Eg ville bare være hjemme hos min mor eg. For eg er sikker på at eg ville hatt det bedre der. Selv kor galen hun var. Så er eg sikker på at eg hadde hatt det mye bedre for det at... eg tror at eg kanskje kunne klare å hjelpe hun. Og det var tross alt min mor. Eg kan... eg kunne godtatt at min mor straffet meg, men ikke... en hvilken som helst..

---

⁵⁸ Begrepet har ulike konnotasjoner, men anvendes her i betydningen ”egenkjærlighet”, dvs. som en betegnelse på en persons behov for bekreftelse, anerkjennelse; et behov for ”å bli sett” av omgivelsene, først og fremst av egne foreldre.

person som ikke hadde noe med meg å gjøre. Men min mor og min far kunne eg godtatt å bli straffet ut av. Ikke av myndighetene for å si det sånn. Eg ville bare være hjemme. Eg rømte hjem hele tiden. Politiet kom og prøvde å finne meg. Min mor gjemte meg inn i skaper og... under senger og... nektet på at eg var der. Når ikke det holdt lenger så rømte eg opp i fjellene og bodde der aleine. Eg var livredd. Livredd, eg var så redd oppi fjellene, eg var så redd.

- *Men hvis du kan sette deg litt utenfor... var din mor en god omsorgsperson?*

Ja når hun var edru.

- *Når hun var edru...*

Ja, hun var et herlig menneske. Og eg visste kordan hun kunne være når hun ikke drakk. Og det var det som gjorde at eg var så glad i hon.

- *Du håpet at hun skulle slutte å drikke helt?*

Ja, eg visste kor god hun var. Men at hun hadde sine problemer og...hun hadde sin barndom som var mye verre enn min barndom...sant.

- *Verre enn din barndom?*

Ja.

- *Har hun også vært på barnehjem eller...*

Ikke barnehjem, men det var jo under krigen hun vokste opp og følte mye jævlig i forbindelse med det og...sant. Hun ble satt i fengsel for det hun stjal i fra matlageret. Måtte jo jobbe for tyskerne sant og så stjal hun fra matlageret og ble satt i fengsel. Og ved hver fødsel så måtte hun få sjokkbehandling fordi at då kom krigen tilbake til hun. Då hørte hun bombingene og flyene som kom og... ja, hun hadde... det jævlig men på andre måter enn eg hadde. Så hun hadde det bra hjemme då så godt.. eller mor eller moren var veldig ung då. Eg tror hun var visst bare... 12 år gammel eller noe sånt når moren døde. Og broren hennes druknet når han var 9 år og. Men det var bare hun og faren då og søsteren. Og hun hadde en søster som var ????... , men hun hadde en far som forsvarte hun óg ..sant. Han tok alltid parti med min mor og ikke min tante.

Selv om en pike som ovenfor, ville ha trengt "eine rettende Zeuge", så fant hun ingen, men har allikevel klart seg gjennom en tøff tilværelse med stoffmisbruk og er i dag med i et Metadon/Subutex-program. Hun er for øvrig den eneste i mitt materiale som synes å ha et rusproblem.

En lignende relasjon til sin mor hadde en annen jente, "Angelica,":

"Og når eg kom ut der så var hun kanon dritings. Ikkje sant"!

I mange år trodde eg det var min oppgave å redde hon då, men hvis eg ikkje hadde kuttet hon så hadde eg dradd meg sjøl ned i driten. Då hadde ikkje eg sotte her i dag, tror eg . Så eg måtte ta et valg. For hon plaget livet av meg. Hun ringte og plaget meg 24 timer i døgnet om at nå skulle hun ta livet av seg, no skulle hon sånn og slik og sånn... så til slutt så ble det for mye. Eg taklet det ikkje. For hver gang hun gren i telefonen og sa "no ska eg dø" og "no ska eg ta livet av meg" så kom jo eg på timen! Og når eg kom ut der så var hun kanon dritings. Ikkje sant! Så eg fant ut at hvis eg skulle redde mitt eget skinn så måtte eg bare kutte ut all kontakten med hon.

- *Men sånn var hon allerede på det tidspunktet da du kom på barnehjem*

Ja,

- *For det har eg i et notat et sted: "mor alkoholisert og suicidal".*

Ja da, hon har prøvd mange ganger å ta livet av seg. For mange år siden så hoppet hon ut fra 10. etasje. Då var eg og min søster der. Hun var 5 mndr gammel og eg var 4 år. Eg var på besøk hjemme en helg. Og der var det en heisandes fest. Så fikk hun det for seg at (kan ikke høre 5-6 ord) så hoppet hon fra 10 etasje og ned.

- *Ka skjedde med hon?*

Nei hun knuste jo halve hodet og ble operert i hjernen og så lå hon på sykehuset i mange, mange måneder, og då, då gikk hun tilbake til 7 års stadiet. Hun er snart 50 år, men hon er på barnestadiet, ja.

Men Angelica hadde trolig sitt reddende vitne, en mormor som fulgte henne nesten hele tiden hun var i barnehjem og i fosterhjem:

- *Den tiden du var i fosterhjem, hadde du da kontakt med de hjemme, med din mormor eller..*

Ja, min mormor, eg var ... eg var hos min mormor 2 ganger i måneden.

- *Og det var fast hele tiden?*

Ja, og så plutselig så ble det en gang i måneden. Og så ble det sjeldnere og sjeldnere at eg fikk besøke min mormor. Det var veldig dumt, eg hadde veldig fin kontakt med min mormor. Eg ser jo på hun som min egen mor, då.

- *Hhmm*

For hun har alltid vært der, då, for meg. Ja.

Det kan være vanskelig, med sikkerhet, å si hvor mye et slikt ”vitne” i virkeligheten har betydd for den enkelte. Noen ganger blir betydningen klart erkjent, i andre tilfeller beskrives bare personen som enestående, ofte brukes uttrykket ”hun var en engel”. Her er det rom for skjønn. Det kan tenkes at ”en engel” i denne sammenheng er uttrykk for at ”*hun var snillere, kjekkere, mer sympatisk, hjelpsom, overbærende, etc. enn de andre*” eller det kan tenkes at vedkommende faktisk var en reddende engel i den forstand at hadde det ikke vært for henne så hadde de ikke kommet gjennom tiden på barnehjemmet med fysisk eller mental helse i behold.

I noen tilfeller, både i barnehjemsmaterialet og i sanatoriematerialet, utvikler denne ”engelen” seg til en morserstatning.

Jeg skal nedenfor presentere noen av de uttalelser om ”engler” som materialet inneholder. Først et kort:

- *Ja, - og så ble du sendt dit.*

Ho mor, som eg seie, ho som eg bodde hos de to månedene etter at eg rømte, ho var med meg til ”No 1”. Ho fulgte meg dit.

Det spesielle med denne uttalelsen, selv om den er kort, er forbundet med at denne gutten kom på barnehjem da han var 7 mndr gammel. Bodde på barnehjem til han var 9. I fosterhjem til han var 10,5 og deretter videre på ”No 1” til han var 14. I *to måneder* bodde han hos denne damen (tidl. styrer på det barnehjemmet han hadde vært på) i

tiden mellom flukten fra fosterhjemmet og oppholdet på ”No 1”. Hun får betegnelsen ”mor”. Sin egen mor bruker han ikke denne betegnelsen på.

”Men som sagt, jeg har vært veldig heldig som traff hun Gunhild”

En av de eldste intervjuede kommer i ulike deler av intervjuet inn på dette forholdet i tre avsnitt nedenfor. Vivian.

Men som sagt jeg har vært veldig heldig som traff hun Gunhild.

Ja, ja ja - hva var det du skulle si?

- *Nei det kom bort fra meg... det ... du sier at du så deg rundt, og så at andre barn bodde hjemme, kanskje i eget hus eller egen leilighet og du bodde sammen med andre barn på barnehjem. Kan du huske om du hadde eller gikk rundt med store savn?*

Nei, ikke så store savn, men det er klart at vi misunnte dem jo hele tiden, disse i klassen som... liksom, ... vi gjorde jo det.

- *Ja..*

Vi så jo klart forskjellen, sant, på oss.

- *Men tror du at misunnelsen gikk mye på hva de hadde (betydning: eide av ting), eller handlet det mye om at de hadde far og mor?*

Ja, det var vel det også, at de hadde... at de hadde et hjem.

- *De hadde hjem.*

Ja en mor og en far. Ja. De vokste opp i et skikkelig hjem, Selv om vi hadde det jo også, som sagt, vi hadde jo det bra og jeg har jo sagt det tidligere og at for å være barnehjem så gjorde de veldig mye for at det skulle bli tilnærmedesvis som i et hjem, kan du si. Men det er klart at det kunne jo ikke bli det samme.

- *Det kan det vel helt sikkert ikke bli.*

Men som sagt, jeg har vært veldig heldig som traff hun Gunhild og jeg har nok vært veldig prioritert og sånn sett veldig heldig ved det. Det er det ingen tvil om. Jeg tror nok at alt ville vært helt annerledes hvis jeg ikke hadde hatt henne. Og da kan det jo være at livet mitt også hadde blitt et annet ved det, ikke sant?

- *Ja...Men dette valget av sykepleier var det noe du var stimulert til av henne eller var det noe som... .*

Nei, det var den tiden det. Enten var det sykepleier eller så var det husstellærer, sant, det hadde jo aldri vært det i dag. Men den gangen var det det.

(...)

- *Tror du at du har vært spesiell ... selvfølgelig har du vært spesiell, men at du har vært spesiell der oppe, har du fått, kan du ha fått en posisjon som de andre ikke fikk?*
Hhh(sukk) ja jeg ble jo kalt brelungen til tante Gunhild, og det var jo på både godt og vondt sant, for ehh det ble jo brukt mot meg av og til, så jeg kan jo tenke meg at det har vært vondt for andre, igjen sant. Så det er jo ingen tvil om at jeg var brelungen ... til ta.. (avbrytes)

- *Hva slags type fordeler skulle det innebære å være brelunge? Hva tror du at du har hatt det bedre på enn noen andre?*

Det, det var vel fordi at jeg følte meg knyttet til henne, sant og bare det at jeg hadde et menneske som jeg følte meg knyttet til og som jeg var veldig glad i, sant og som jeg visste var glad i meg, sant, det var jo ... men om jeg akkurat fikk noen fordeler utover .... Det tror jeg ikke, for det sørget nok de andre for, men jeg tror det ga meg en viss sånn...ehh....

- *trygghet?*

ja trygghet. Og det er godt mulig at andre vil si at hun der brelejanten der...

...

- *Ja han⁵⁹ nevnte nok at du hadde et spesielt forhold til en av de, det kan hende det var styrelsen han sa, men i hvert fall til en av de.(det vises til en annen av de intervjuede)*

Ja, det var nok styrelsen. Hun begynte jo på Nykirken senere og var jo også en stund på det der mødreheimet en periode som styrer og så var hun på Nykirken menighets hjem hele tiden og mine barn har jo kalt henne for bestemor og hun var jo invitert hjem til oss i juler og alt sånt.(...)

- *Hva slags forhold har du til det at du kom på barneheim? Altså det at din mor hadde eller skapte en slik situasjon rundt seg at hun ble nødt å sende deg vekk? Har det vært noe tema mellom deg og din mor?*

Nei, vi snakket alt for lite, vi snakket liksom aldri om sånne ting. Det var en eneste gang jeg nevnte littegran dette her at ehh ja, at det hadde vært litt ehh for sånn ehh...

For hun var sjalu igjen på Gunhild, slik at når begge var i dåp hos mine barn i S da var jo begge der både min mor og Gunhild da ble det slike sjalusiscener at de sprang fra bordet etter tur, vet du, gråtende sant, og sjalu. Men du vet jeg følte meg jo mye mer knyttet til tante Gunhild enn til min mor. Jeg hadde kontakt med min mor like til hun døde og hun hadde også kontakt med mine barn, men de ble aldri noe sånn voldsom glad i henne. Den jeg var mest glad i var Gunhild, ja.

- *Ja, det var hun som hadde vært der for deg.*

Ja, ja, nei sånn som... av og til har jeg tenkt..., men jeg har også tenkt sånn, sånn at tenk på hun som måtte gi fra seg... sant? Men du kan si at på en måte så ehh...det er veldig vanskelig å sette seg til doms. Du kan jo si at hun burde jo tatt seg sammen, sant; å få tre barn som hun måtte sende fra seg etter tur, sant. Men vi har aldri snakket sammen om det som skjedde rundt om der.

Vi ser her et tydelig eksempel på både en beskrivelse og en evaluering av forholdet til denne "engelen". Den intervjuede synes i størsteparten av sin oppvekst så vel som i voksen alder å ha vært helt klar over hvilken verdi hun har hatt i Gunhild. Og Gunhild har fulgt henne gjennom hele hennes voksne liv og fungert som en mor for henne og en mormor for hennes barn.

Vi legger også merke til hvordan hun (som det begavede barn) til slutt reflekterer over sin mors behov.

Ingen engel – men noen som ser.

Marita.

- Høytider og sånn, ka gjorde dokker då? Var dokker hjemme då?

Nei. Me var på barneheimet. Men eg var veldig heldige skjønner du. Fordi at..at på julaften var me alltid der inne. Æ... i den tidå... eg vet ikkje kossen det er nå, så kom eg... første sommeren eg var der... så kom eg te en veldig kjekke familie på Jæren. Begge to var lærer. De hadde en datter som var... blei 1 år. Og... der var eg i 5 somrer etter kvarandre.

Altså eg var i grunnen svært heldige der. Eg fikk være med de på hyttetur.. og te Oslo og... i bryllup og rundt forbi.

---

⁵⁹ Henviser til en annen som var på "No 3" samtidig med henne.

- *Var du der hver sommer?*

Hver sommer i 5 år.

- *Brødrene dine, var de der og?*

Nei, han eine bror min han var på Rått. Har du hørt om den? Ei øy utenfor Stavanger. Ja. Mellom... på en gård der. Og eldste bror min han var med ei av de hushjelpene, tror eg...på i Veavågen ute med Karmøy opp igjennom der. Søster mi hu.. hørte me ikkje så mye til, for hu var jo i Oslo. Bodde der bare... ja toppen 3 - 4 mnd. Men eg pleie kalla disse her på Jæren den andra familien min. For maken te mennesker har ikkje eg opplevd. Etterkvert så fekk de 7 onger. Eg har ennå kontakt med de. Eg var innom der og henta nøkkelen te leiligheten her for...den eine sønnen der hadde leili...nøkkelen her. For de... måtte jo organisere noen som... eller søsteren han eller eine dattera fekk noen av disse her brødrene, mannen sin og...pluss mannen te å hiva inn flyttelasset her. Så det såg jo ikkje ut. Du skulle sett kossen her såg ut når me kom. Alt sto stabla. Det var jo nesten ikkje plass te å snu seg her inne (latter)... Så..så eg har veldig god kontakt med de. Veldig snille mennesker. Så.. det er eg veldig takknemlig for. De hadde en hytte i Sirdalen, eg fekk væra med der. Eg hadde ei venninna med meg...fra..fra bondelandet då. ja. De her første.. eg glømme aldri første dagen eg kom der. Så ringe der på døra..ja. Så var der 2 jenter, 2 eller 3 jenter. Då hadde de sagt..sagt at de skulle få besøk av ei byjenta og de hadde lyst å komma ner å hilsa på ho. Så eg fekk jo venner med en gang. Kjempegode venner...ja. Det syns eg.

Det er ikke mange av barnhjemsbarna i dette materialet som i dag har kontakt med personer som på noen måte sto dem nær i tiden på barnehjemmet. Det gjelder både personer som de kalte kamerater eller venninner den gang eller personer som de kom i kontakt med som besøksfamilier om sommeren. Svært mange opplevde at det ble en belastning å forholde seg til disse familiene. Her har vi et eksempel på det motsatte. Barnehjemsbarnet opplevde at her var det mennesker som følte for henne, tok henne med på familiearrangement og var beredt til å åpne sitt hjem for henne år etter år. Relasjonen består – ca 30 år etter.

”Og hu er sikkert den samma engel den dag i dag.”

Berit.

- *Ja, for det hadde jo vært fantastisk å snakke med en som faktisk har vært der.*

Ja, det får du sikkert gjort, men hun var veldig preget av RS, hun var det. Men hu holdt ut, men hu fekk dårlige nerver, for hu så jo behandlingen vi fekk. Men hu håpet jo på det, men hu var veldig dårlig mange ganger dårlig va..eg trur det var nervene me. Men mor fortalte meg en gong at det var nervene me'a. Rimeligvis, men a holdt ut, men hu sette vel i gang. Eg husker eg kom ned i kjelleren og der var det en dame som sang. Eg sette meg i trappane... ”i all verden”, tenkte jeg. ”Ka for en engel er det vi har fått i hus”. Og gikk inn og kikka, og hon tok omkring meg og...og jeg var litt nysgjerrig på hva a dreiv med veit du. Snikret og laget bilder og sette i gang musikk og sang..nei Gud for et menneske. Hu redde mange hu, hu var en engel, og aktiv vet du så det. Vi sang så det ljoma og je spelte piano og spelte blokkfløyte... sånn der lang veit du. Det var jo flertall som jobba med instrumenter der... og...så det var jo en veldig fin tid når du ser bort fra de feila der altså. Og hu redde...hu redde mangan ta oss, det er jeg helt

sikker på. Og hu er sikkert den samma engel den dag i dag. Men Gud hva hun gjorde for noe, eg veit itte kordan eg skal takke sånne mennesker altså. Det er der jeg har grunnlaget på barnehjemmet til sånn som jeg er i dag. Så det er det jeg gir til barnebarna mine og forteller vet du, dom sitter som lys. Så den tiden der..ville jeg gjerne hatt oppatt altså, egentlig kjenner jeg som ja.. Nei hu var...

- Du er det andre mennesket som sier dette. Den andre var en som var på "No 5" barnehjem. Og hon har også en sånn "engleoppfatning" av hon som var styrer på det barnehjemmet. Som fulgte dem som en mor. Hun var over alt, sydde klær til de og gjorde at de ikke skulle se ut som barnehjemsbarn.

Det vart jo også gjort der. Vi hadde en som het frøken Habberstad. Hu var sydame. Og så Berta, men hu var så underkuet av RS. Men hvis først RS holdt seg unna. Da var dom enestående altså. Men itte sånn som hu SK altså, for hu var ei anna type for hu sette virkelig i gang...her skal det gjerås noe altså. Tok virkelig tak og skjønnte at vi hadde problem... vi hadde det grøglette heme.

Her er det ikke snakk om noen morserstatning, men vi registrerer en utvetydig anerkjennelse av en bestemt persons innsats i arbeidet med og for barna. Denne innsatsen er tosidig. Den handler dels om å sette i gang aktiviteter for barna på institusjonen og dermed skape avveksling og et kulturelt liv for barna i en ellers grå hverdag, men det handler minst like mye om å være til stede for barna i et en-til-en forhold: " *sånne ting at a bare tok seg ta og så gikk bort å så prate stille og rolig med deg*". Uttalelser fra andre barn, på tvers av institusjoner, støtter denne opplevelsen av at det ikke var noen å snakke med. Det var rikelig med situasjoner der du ble snakket til, men sjelden at du ble snakket med.

Men det er klart at med denne relasjonen, som med de fleste andre, så er det miljøet eller "ånden" på barnehjemmet som til en hver tid vil bestemme om de voksne tar seg tid til 1:1 samtaler og gir individuell omsorg. Senere, i den samme institusjon, etter styrerskifte, rapporteres en helt annen kommunikasjon mellom barn og ansatte. Temaet er berørt gjennom Elisabeths uttalelse på side 169.

"Eg tror ho skjønnte seg på ongar"

Marita.

Og du kan tru... me hadde 2 innganger, ein hovedinngang og ein bakinngang. Den bakinngangen var låst. Begge... alle inngangene var låste så eg måtte jo ringa på. Og du kan tro eg fikk høra det. Då skulle hu til å så ta meg i armen... eller hu tok meg i armen og skulle te å dra te meg. Men då blei eg altså så forbanna, eg skjelte hennar huden full. Ein gang te, sa eg, så går eg og anmelde deg, sa eg. Altså du skulle ikkje få oppleve at du var blitt konfirmerte å gå te ei venninna...sant? Du skulle holdas i tømmane øveralt. Du skulle bare gjøra det me fekk beskjed om. Eg e', ferdige med det...følte eg. Men det var jo ikkje alle bestyrerindene som var sånn, for det var ei annen en óg der, ei gammale ei. Hu var veldig.. hu var snill altså. Hu var ei engel. Eg tror ho skjønnte seg på ongar. Så det er mange i de institusjonene som ikkje burde jobba

med barn i det hele tatt. Og...og eg vet òg eg var nere hos han... barnevernssjefen då i byen...av og te. Han skulle høra åssen det var med oss, og kossen me hadde det og sånn. Serverte oss boller og brus. Då var det jo meg og brødrene mine. Og når me skulle gå då, me var jo høflige og. Me var jo oppdratt te å væra høflige, ha respekt for voksne folk. Så sa han..jaja, ongane te.. altså ongane te far min, de tar eg jagggu av meg hatten for, sa han. Og me klarte oss veldig bra me tre.

Her er det tydelig at barnehjemsbarnet har reagert på forskjellene mellom ulike tilsatte – i dette tilfelle bestyrerinnene og bruker uttrykket ”engel” om den foretrukne.

Vurderingen om at noen ikke burde ha med barn å gjøre i det hele tatt er nok en som ligger i tidsrommet etter barnehjemsoppholdet. Jeg våger å tolke dette utsagnet som om det handler om en person som Marita fikk forståelse og anerkjennelse hos.

Uttrykket ”.. eg tror hon skjønnte seg på ongar” peker i en slik retning.

”Altså det kom noen innimellom som hadde et menneskelig preg”

To brødre.

Altså det kom noen innimellom som hadde et menneskelig preg, men de var der så altfor kort.

- *Ka tror dokker det skyldtes?*

Det var ganske seint - etter vår tid.

Det tror eg nok skyldtes den ehh justisen bestyreren hadde. Altså det han sa... eg husker jo mange av de der lærerne kanskje ikkje var ferdig med lærerskolen, det var jo ganske unge mennesker mange av de, og det er klart at når der sitter en som har vært der fra før krigen og skal liksom ha knowhowen, så når han sier ”sånn og sånn” så blir det ”sånn og sånn”. (Sitatet tilhører et avsnitt som er presentert tidligere)

Denne uttalelsen er typisk for mange. På institusjoner der man opplevde ledelsen som firkantet, vanskelig, umedgjørlig eller ond, så var barnas observasjoner klare nok.

”Ondskapen” ble nesten alltid nedfelt over dem som fysiske avstraffelser, innskrenket bevegelsesfrihet, innesperring, trusler, tvang. Dette ble registrert som fenomen knyttet til bestemte personer. Når det ikke gjaldt alle voksne, så innebar det naturligvis at det måtte finnes en annen kategori voksne som var ”ikke-onde” eller kanskje direkte snille.

I sitatet ovenfor brukes uttrykket ”menneskelig preg”. Det er egentlig et sterkt uttrykk, om vi tenker på motsatsen – **u**menneskelig preg. Men det sørgelige ved disse menneskene var at de enten ikke hadde noe å si til om i hverdagen (bestyrer/-innen dominerte), eller de, slik barna tolket situasjonen, helt enkelt ble fjernet: ”De var der bare kort tid”.

Mer spesifikt på ”No1”, fantes der en slik vurdering også:

- *Han EV, var han der da du var der?*

EV var der, ja. Og EV var jo en av de få personene på ”No 1” som gjorde at en del av oss ehh... ikkje gikk heilt til grunne, tror eg. Fordi at han var alt det som de andre voksne personene der oppe ikkje var. Han var ivaretakende, han likte det han holdt på med. Han var en flink lærer, han var en stor pedagog og han hadde en oppriktig interesse for guttene. Han var en sjelden og ensom svale der oppe.

Denne gutten har opplevd å møte ”en reddende engel” med alle de egenskapene som var savnet hos det øvrige personal. Det som er spesielt ved denne uttalelsen er at den er levert av en gutt som var på stedet i tre år. I løpet av tre år vil det være mulig at personer faller. Det vil si at mulighetene er mer enn nok til at situasjoner skulle ha oppstått som gjør at en ville kunne få alternative syn; førsteinntrykket stemte ikke når det virkelig røynt: ”så var han ikke bedre enn de andre allikevel”. I dette tilfellet har EV bestått prøven.

Ikke desto mindre så fantes det her, som vi også skal se nedenfor når det gjelder ”No1”, alternative vurderinger av EV:

- *Og så forstår eg dokker hadde en periode med EV der oppe.*

Ja, EV var jo en av de som prøvde så godt han kunne. Men, eg må jo si for min del, at EV va’kje min type, altså. Eg satt igjen med følelsen av at, ... det har eg gjort i ettertid og, for eg har jobbet sammen med EV, eg⁶⁰, men min opplevelse av EV... han gjorde jo masse godt då, rett skal være rett, han prøvde, men han nådde jo ikkje fram der oppe, sånn som han gjerne hadde tenkt seg, han var vel to perioder der oppe han, men mitt inntrykk var at enten så var du med han, for hvis ikkje du gjorde det, så var du på en måte ute. Sånn opplevde eg det. Så diller du og daller der og er sånn, hvis ikkje så er du faktisk på utsiden. Eg var på utsiden av han.

Eg har tenkt veldig mye på det der. For han virket jo som en veldig grei kar og det var han óg det. Men...

- *På sine premisser?*

Ja eg tror det gikk på hannes premisser der, og eg ble ... sammen med noen andre då, vi ble stående utenfor.

- *Hhhmm*

Men eg ska’kje si nokke for eg tror han prøvde og for nokken hadde han en misjon og...(broren bryter inn): Jo da, som eg sa; noen prøvde, men dessverre de nådde ikkje fram slik som de ønsket.

Og så, igjen et par gutter som har *sin* vurdering av samme person:

Det skulle ikkje forundre meg om de *ikkje* var lærere altså.

Nei, det skulle ikkje forundre meg om de ikkje var det, for vi lærte jo ingenting av de.

Det er no helt sikkert

- *Men han EV, va’kje han utdannet lærer?*

---

⁶⁰ Denne delen av uttalelsen en noe frisert, fordi den henviser til et arbeidsforhold som vedkommende sto i ETTER barnehjemsoppholdet, og en del av uttalelsen var preget av og gikk direkte på det forholdet.

Jo, EV han var lærer, det er eg sikker på.

EV, han var en utrolig kar, altså.

Han skulle det vært reist en bauta av, i mine øyne altså. Han viet sitt liv han, for vanskeligstilte. Og eg må si, eg husker han kjøpte fotballsko til meg, og eg tror han kjøpte de for sine egne penger.

- *Jahh*

Og så fikk vi også et par ganger møte et fotballag fra Bergen – og det var jo fest vet du.

Vi fikk komme ut på ???-banen å spille, det var stort altså. Så hadde vi Kniksen oppe. Roald Jensen er vel en av de største fotballspillerne vi har sett, i hvert fall her hos oss,

- *Hhmm*

Då kom han på besøk på hjemmet, og det der var jo stort, vet du.

- *Jahh*

(...)

- *Bodde lærerne på skolen, der?*

Ja, ja

- *Så EV bodde der óg?*

Ja, eg har mange ganger tenkt på kordan han i det hele tatt kunne være oppi den der greien der med alle de galne...

Kordan han taklet å se kordan vi hadde det. Den ... der e' noe som skurrer. For han var jo like fullt et voksent menneske, men like fullt så kunne han tydeligvis ikkje gå i mot det systemet

Det vi ser her er at i den samme periode finner vi én som helt holder personen EV som prototypen på hvordan en miljøarbeider skulle oppføre seg, mens en annen gir uttrykk for at han allikevel hadde sine klare begrensninger, men underkjenner ikke at han var helt annerledes enn personalet for øvrig og at han virkelig forsøkte å gjøre mye ut av lite. Mens en tredje ”person” uttaler seg rosende, men er skeptisk til hvordan vedkommende allikevel kunne tolerere det systemt han var en del av.

”Problemet” med kontrasterende uttalelser om samme person i samme periode kommer jeg tilbake til i eksemplene nedenfor.

”Åjo. Det var jo moren vår det...”

Gunvor.

- *Eg har jo også forsøkt å få fatt i noen sånne årsmeldinger og sånt, men de er ikke så lett å få...*

Nei de er ikke lett ... disse her fant eg hjemme hos Amalie en gang. Så spurte eg om eg kunne få de. Ja det måtte eg ...

- *Ka sa du, Amalie, kem var det?*

Det var hon bestyrerinnen på barnehjemmet. Eg har bilde av henne oppå der.

- *Hon gamle damen der?*

Ja, det er tante ... med den rød... Amalie. Det er på 80-års dagen hennes. Då fikk hon Kongens fortjeneste medalje. Så alle ongene hadde samlet og fått inn og...så den fikk

hon

- *Det er jo ikke alle...*

Men eg har veldig masse bilder av Amalie hvis du vil ha som vi tok på 80-års dagen.

Eg har en haug utav hon.

- *Det er ikke mange utav barnehjemsbarna som sitter hjemme med bilde av styreren.*

Åjo. Det var jo moren vår det...

- *Mange steder vil de jo ikke...*

Det syns eg er veldig synd. For det...eg tror det ligger masse vonde minner bak. -

Forferdelig masse vonde minner.

- *Tror du at barnehjemmet var bedre enn mange andre?*

Ja..nei, eg vet egentlig ikke. Vet vi var jo egentlig et kristent barnehjem då, altså det var ikke sånn at vi ble innprentet med kristendom og liksom dette her. Det var vi ikke. Neida...vi...det var et kristent barnehjem, og vi gikk på søndagskolen om søndagen, og så var vi då...hvis ikke det var søndagskole så tok Amalie oss med i kirken. Og liksom...vi har aldri hatt ondt av det og så måtte vi alltid lese for maten, og om kvelden når vi gikk og la oss så måtte vi lese då aftenbønnen. Og då kom hon inn på alle rommene og så var det liksom...då var det Godnatt. Også til vi som då var minst fortalte hon gjerne et eventyr eller hon sang gjerne en annen sang til oss....Ole Lukkeøye et eller an't sånt. Ellers så var det liksom og så måtte vi då lese den aftenbønnen og så var det Godnatt.

- *Det virker som om hon står veldig sentralt for deg. Betyr det at det var forholdsvis magert bemannet hvis du ser tilbake på det?*

Nei. Det var det egentlig ikke. For det at vi var jo..vi hadde en kokke, og hon het Berta. Og så hadde vi då én som reparerte tøyen for oss. Hon satt på loftet. Og ka hon het det husker eg ikke i dag. Det var nokke på B.. Og så hadde vi då to stykker som var nede i kjelleren og vasket kler og den biten der. Og så hadde vi då..var det to, Klara og Gunvor de var sånn..ja de gikk og passet på oss, og den biten der. Vasket og..sånt, men de var jo der egentlig, de var ansatt på barnehjemmet. Sånn som eg husker det egentlig, så var de der om formiddagene. De kom om morningene og så... Men eg vet at en utav de i hvert fall hadde rom på barnehjemmet oppe på loftet. For der hadde de sånne hybler eller ka eg skal si.

- *Men styreren var der...*

Ja hon bodde der. Hon hadde jo..hon var der 24-timer i døgnet. Hon vek ikke en tomme. Så det atte, og eg kan aldri egentlig huske at hon var på ferie heller. Kan aldri huske at hon var vekke fra oss i det hele tatt. Sånn som sommerferie så reiste vi til Mjølfjell og der var vi hele sommeren. Det eneste eg husker det var det at hon reiste alltid et par dager i forveien. Med pakkenelliker og...og du vet jo at det var jo stablet kasser oppetter ørene med klær og sko og regntøy...og gudfader meg kor mye vi hadde med. Og så fór hon opp nokken dager i forveien med dette her. Og så kom vi andre då etterpå. Eg kan ikke huske om hon kom ner igjen og hentet oss, men eg syns eg kan erindre det at hon alltid var med oss når vi reiste opp og for det at når vi kom til Voss så stoppet vi og då reiste vi ut og så kjøpte vi sånn der eske med de der PP-pastillene...husker du?

- *Ja, ja.*

Det var vi ute på Voss og fikk. Og det var det kjekkeste. Og vi gledet oss hver gang vi kom til Voss for då fikk vi den der PP-en, alle sammen fikk. Rubbel og rake, enten de kunne tygge eller ikkje, alle fikk. Og då sto hon og så delte hon ut. Og det var så kjekt at. Men om hon kom ner igjen, det kan ikke eg huske altså. Men eg vet i hvert fall at hon var vekke då nokken dager når hon reiste opp der.

- *Men dokker var der hele sommeren dokker då?*

Hele sommeren før vi kom ner igjen. Oppi den der Grimstadviken. Han ligger rett nedenfor stasjonen på Mjølfjell. I dag er det Voss Indremisjon som har kjøpt han. De overtok den hytten. Og der var det altså så gøyt at... ja eg skulle vært barn igjen.

- *Så hadde du flyttet på barnehjem?*

At eg hadde ja. Eg hadde ikke betenkt meg en dag. Ikke en dag.

(pause)

- *Ble de på en måte en søskengruppe for deg?*

Ja vi var jo oppvokst som søsken vi, ja,ja,ja.

- *Altså mens du var der, er en ting, men etterpå?*

Ja, vi hadde veldig god kontakt etterpå. Egentlig ikke gjerne når eg var onge, og nettopp flyttet og sånne ting. Då hadde vi ikke så veldig mye kontakt men seinere når vi ble voksne, så opptok vi kontakten hele tiden. Men det var liksom disse eldre då kan du si de som var eldre enn meg og var flyttet før meg óg. De holdt jo kontakten for de var mye eldre enn de fleste. Sant, de var konfirmert og liksom den pakken der. Eg var jo bare 9 år når eg fløttet, ??????? Så det at.. det ble jo gjerne til at vi ?? ble liksom med i den gjengen der då. Men liksom når vi då ble større då når der var dager, når Amalie hadde gebursdag og sånt då ble vi bare med for då fikk vi kontakt med Amalie. Åja, eg var og besøkte Amalie mange ganger etter at eg flyttet hjemmenifra, åja, det var liksom.... .hon var ute hos oss då i gebursdagbesøk og i konfirmasjon, var hon óg.

Uttalelsen *nedenfor* er meget interessant i forhold til den vi nettopp har hørt. Denne transkripsjonen stammer fra et intervju med et søskenpar som har vært samme sted og opplevd den samme bestyrerinnen. Uttalelsene fra disse gir en svært god illustrasjon av den argumentasjon som ble brukt i metodekapitlet med hensyn til hvordan opplevelsen av et barnehjemsopphold skapes: ikke bare av hva som faktisk skjedde der, men i høy grad også av den innstillingen barna møter verden med – betydningen av de opplevelser som har gått forut for plasseringen og - helt enkelt : kanskje man er på *en* måte mot noen og på *en annen* måte mot andre? Dette, igjen, vil selvsagt påvirke den type samhandling som barnet initierer og være bestemmende for de svar barnet får.

På samme måte som tidligere for søsken som intervjues sammen, så starter hver kommentar på ny linje, og mine innspill starter med en bindestrek og er kursiverte.

”Så redningen var at vi kom på ”No 9”...i hvert fall for min del. For då var det..då var det å komme til et hjem. Då var det koselig, det var...grei bestyrerinne”

Altså der, der har eg en masse gode minner ... vi hadde ski...

Eg tror du har drømt litt.

- *Ka husker dokker fra barnehjemmet?*

Vil du vite?... Eg husker, husker veldig godt når vi kom på det barnehjemmet. Og så er det vel nokke med alder altså, du har ikke begrep om nokken ting. Men i hvert fall når vi kom på barnehjemmet så var det kjemprefremmed. Altså hele miljøet og...eg husker en som satt på potte og satt veldig lenge på potte inne på det lekerommet.

De satt alltid på potte...

Ja men det som eg husker i hvert fall som..vi hadde bodd der i noen..en ukes tid? Og hun hadde gebursdag, i slutten av april, så det må ha vært rundt det 15. april vi kom på barnehjem første gang. Og då..måtte vi gå på søndagskole om søndagen, og så fordi at hun var eldst så fikk hun,.. ble hun pålagt ansvaret for at vi skulle oppføre oss ordentlig, vi andre. Med litt sånn...

Kjefting og slåing ja..(latter)

Det var veldig spesielt, veldig spesielt. Det var...

Ikke noen gode minner.

En eldre bestyrerinne, og som sannsynligvis hadde sånn eldre holdning til oppdragelse?? så...altså det var for så vidt...faste rutiner, det var et kristent hjem.

Veldig strengt på mange måter.

Ja, der var mye slåing.

- *Slåing?*

Eg ble slått veldig mye for eg var eldst. Det var veldig dumt for eg var 12 år då. Var ikke de fæle?

- *Var du eldst på hele barnehjemmet?*

Ja..Nei..joda det var eg før Sonja kom med tilbake igjen. Så var eg eldst, men så var det en...altså hun var jo da sikkert 20 år. Så hun ble selvfølgelig aldri... slått, men eg ble...veldig slått for det at eg var uheldig å være eldst. Så hvis noen andre gjorde noe gale så var det eg som fikk det for at eg ikke passet på de andre.

- Ja, men kem var det som gav deg juling då.

Nei det var hun gamle Amalie..Amalie ja bestyreren, ufyselig.

Hun var, altså hun var..hadde sånne ting som at når vi gjorde lekser..og hvis ikke vi forsto det så knep hun..

Så knep hun oss...og det gjør jo til altså eg kan for eksempel ikke brøk og deling. Det har eg aldri lært. Eg hadde aldri lest lekser for det at eg ble slått... hvis eg ikke forsto det med en gang. Derfor hadde eg aldri det, og eg lærte det aldri heller. Eg bare...trenger det ikke så eg bare kuttet det ut for å slippe å få juling.

Ellers tror eg at hun hadde kanskje lavt...altså liten tålmodighet. Og så hadde hun masse sånne rare ting hvis ikke vi spiste opp. Vi ble nødt til å spise opp uansett om du likte det eller ei så var vi nødt til å sitte. Det kunne bety at du gjerne ble sittende både 1 og 2 timer. Og hvis vi sølte så...

- *Det kunne dokker ikke når dokker spiste frokost om morgningen og skulle på skolen?*

Nei ikke nødvendigvis frokost...

Nei ikke før middag, og hvis vi var uheldig og sølte melk og noe sånt, det kunne jo skje, då tok hun opp igjen om det lå på gulvet tok hun det opp igjen med skjei...

- *Opp igjen i glasset...?*

Opp igjen i glasset...borte vekke.

Nei glem det...det var...uffa meg.

Så redningen var at vi kom på "No 9"...i hvert fall for min del. For då var det..då var det å komme til et hjem. Då var det koselig, det var...grei bestyrerinne...

Det var to forskjellige ting. Ja, men altså det er på godt og ondt..egentlig. Eg vil si at mye er på gang, for det var en struktur, du hadde trygge rammer i det med at du hadde oppfølging på skolen... altså si det ...sant. Altså du kom på skolen og..hu, Amalie, stilte opp på sånne juleavslutninger og alt sånt. Så det var en struktur med det. Det var...

- *Var dokker på nokken turer med barnehjemmet?*

Vi hadde hytten på Mjølfjell, pluss at vi gikk i pikekoret, Sankt Jacobs pikekor. Vi fikk reise til Tyskland. Så...så det er absolutt på godt og ondt altså. Det var masse negative ting akkurat dette her som i hvert fall i dag og den gang altså vi så som...forferdelig

med at ongene... disse småungene var tvunget til å sitte på potte. De skulle på en måte lære seg dette å gjøre fra seg et sted og ikke i bleier eller...og ikke vet eg, men i hvert fall måtte de sitte lenge, lenge på potte. Og den utålmodigheten hun hadde med...hvis ikke de kunne då lekser eller forsto ka det gikk i...at hun brukte då sånn fysiske...ja altså hun kunne smeise rundt med nokke våte bleier...

Fikk vi slengt i fjeset, det var masse sånn da der...Bleier...såanne dumme ting. Ikke vold ikke i den forstand, men altså det var vel...noen som opplevde det...

Det var vel ikke langt i fra når vi ble slått i badekaret og blodet fløt, då kaller eg det vold altså.

Ja...det opplevde ikke vi...

Nei, det var det noen som gjorde. Ja...for der var...det er et hjem eg har bare fortrenget altså, eg...det er ikke noe. Så for meg var de 3 årene et mareritt. Eg svelgte noe på ... altså greit, akkurat tysklandturen og komme seg litt vekk derfra.

Ja men eg ser på...

Det var positivt...men ellers så var det ikke noe.

Eg ser på det som at fordi vi var i den situasjonen vi var hjemme...

Jada..

Med at det var en syk mor. Vi hadde en alkoholisert far, min mor var veldig syk, psykisk syk når hun ble syk...sant, og utrygt på mange måter. Selv om det var vårt hjem så var det jo klart at det var masse utrygt i det også. Og når vi kom på barnehjemmet med det at der var styring... sant... og oppfølging. Men så noe negativt der også, dette her. Det ligger en liten sånn da der...dette med å være på barnehjem. Altså det er noe sånn...negativt i det og...ikke at vi opplevde det fra andre, men at vi på en måte...det er noe litt sånn stakkerslig (latter)..med barnehjem. Altså...at vi gjerne får litt sånn følelse av det på skolen også, sant.

- Altså ble dokker ertet på skolen?

Nei nei, eg kan aldri huske at eg er blitt ertet for at eg har bodd på barnehjem eller at eg, at...aldri.

- For dokker gikk jo på Soria moria då eller på ....

Ja, Soria moria skole. Eg kan aldri huske at vi ble ertet på noe som helst måte med det. Men allikavel så tror eg eg erindrer en sånn da der...flauhetsfølelse...og det har eg framdeles den dag i dag. At fremdeles så syns eg det er pinlig å si at eg...altså eg nevner det nesten ikke til noen. Eg har sånn nylig sagt det til de to eldste ongene mine. For framdeles så føler eg det som stakkerslig..

- Kor gammel er de då?

Den eldste er 19, og den mellomste er 15.

-Har de ikke visst før at du har vært på barnehjem?

Nei altså de...nei det er ikke lenge..det er ikke så veldig lenge siden at eg..eg har ikke nevnt det til han...yngste som er 11 år. Det går nokke på det der at det...eg vet ikke eg. Eg tror at eg føler det litt sånn stakkerslige greier som eg ikke er intressert i å...

- Du ville blitt sett på som...

I hvert fall ikke som en sånn stakkerslig som ”stakkar deg” som har bodd på barnehjem. Altså det vil eg overhodet ikke. Eg syns det ligger noe sånn pinlig..eg vet ikke, det er noe sånn pinlig over det.

Ka har du gjort med dine onger? (henvendt til søsteren)

Nei eg har fortalt de...men kor gammel de var eg husker ikke det altså. De var vel rundt...eg husker ikke kor tid eg fortalte det, men eg har fortalt det til de...at eg har bodd på barnehjem.

- Kor gammel er dine barn då?

Eg har en på 28, og en på 23.

- *Sånn i konfirmasjonsalder eller før vil du tro?*

/Ja.. mens de begynte å forstå ka...ja det var gjerne rundt 10-15 års alderen. Men eg husker ikke nøyaktig kortid. Men de vet no om det.

Ja no vet de to eldste det og.

- *Ja det er no litt rart..på den ene side så føler eg at du har et mer sånn balansert forhold til "No 5", mens du (den andre) er veldig negativ. Samtidig så er du kanskje den då som er minst villig til å eksponere eller vise at du er barnehjemsbarn. Mens du har ikke det samme problemet med...*

Altså det er ikke vår skyld at vi kom på barnehjem, det er ikke noe vi har valgt sjøl. Det er ikke at det er nokke...men eg har fortalt til de eg kjenner at eg har vært på barnehjem. At eg syns det var forferdelig...gruffullt. Men det var kun på "No 5". Når eg kom på "No 9" barnehjem så var det som å komme til et vanlig hjem. Altså det var flott, koselig, eg likte meg veldig godt. Så der kunne eg ha bodd i mange år sikkert, for der var det kjempegreit.

- *Så det...har du samme oppfatning?*

Ja, så det var et helt annet sted, et helt, helt annet sted. Oppdatert, vi fikk et eget rom. Meg og hun fikk eget rom, vi fikk lov å sette opp plakater...på veggene.

Velge de klærne vi ville gå med sjøl. Slapp å gå med kjole..det var 2 meter høy snø...så måtte vi gå med kjoler... sant og så helt forferdelig..

- Vi skulle gå med liksom sommerklær frem til september, eller november eller ka det var for nokke.

- *Ka slags år var det dokker var på "No 9"?*

Mamma døde i- 68?, var det ikke da mamma døde i -68... så det må ha vært i hvertfall i -67, ja -67 kom vi vel inn på barnehjem. For eg var 10 år, sant? Ja.

- *1967 kom du på "No 5"?*

Ja, ja, så det må ha vært... så bodde vi då der til...

1970, rundt -70 vi flyttet hjem igjen?

Kortid konfirmerte eg meg då?..-71?

Hahaha...-71? Då bodde eg hjemme.

Ja, då var du 14 år.

Då var vi flyttet tilbake igjen til hjemmet, når eg var konfirmert.

-67 til kanskje -70.

Ja

Vi bodde bare på "No 9" i 1 år.

Ja. Vi bodde gjerne på barnehjem totalt i ca. 3 års tid. Eg føler det var veldig lenge, men..det var forskjellige barn...

Det virket mye lenger å være vekke, eg syns vi var på det der Mjølfjell mange ganger eg altså (latter)..

- *Ja, men dokker kan ha vært der 3 ganger.*

Ja vi var der Påske og...

Både vinter- og sommerferie..uffameg.

Ja det var jo en fin tid også, det var nødvendigvis ikke bare...

Ja om sommeren var det greit.

Og vinteren, det var jo kjempe... vi koste oss..

Hallo, nå må vi lage litt bilder av oss så vi ikke glemmer...vi måtte sitte på trappen og sole oss...med solkrem og..

Alvorlig talt vi hadde det kjempegøy vi gikk på ski og...

Jada.

Altså der har eg en masse gode minner og...Vi hadde ski...

Eg tror du har drømt litt..

Ja eg har gjerne...

- *Ja glemme er en ting, men å ha et annet syn på det..*

Ja men eg tror ikke hun opplevde egentlig heller så gale for det at hun var ikke eldst.

Det var liksom den som var eldst som fikk...

Eg kan ikke altså det...altså eg husker jo at det var avstraffelse, eg husker jo straff. Det gjør eg selvfølgelig. Eg husker...eg husker jo masse... negativt så vi ikke ville, det ville ikke vært akseptert i dag den den type oppdragelse av barn. Om det er no på barnehjem eller kor det enn er.

- *Har du noen eksempler på det?*

Ja det er jo det med...disse her små spytt.... disse knipene og... og...

Baki her, løftet opp etter...

Ja...og så sannsynligvis sånn eg tror ikke det var noen omsorg, det var ikke noe sånn... Altså eg tror ungene der var plassert. Bestyrerinnen hadde en jobb å gjøre med å ...ta vare på de ungene i den forstand at de skulle være der. Altså utover det så var der ikke noe...

Nei vi vet jo det at mange av de som jobbet der...de tantene var jo veldig sjokkert. Vi var jo med..et par av de med hjem, hun Unni, Unni fra Askøy for det at vi skulle få en av...altså komme oss vekk litt fra hjemmet. Hun syns bestyreren var forferdelig. Og så var det noen som het ... Narve som var der som var veldig...

Ja så husker eg, eg husker eller kanskje eg bare har en tendens til å huske sånne positive ting og fortrenger alt det der, men eg vet ikke.

Vet du at eg husker ikke så mye positivt sant, altså.

Jo for eg husker altså gebursdager var det... fikk jo vi. Det var jo greit sånn i mange...på den ene siden. På den ene siden vi hadde den da derre Mjølfjell der vi sto på ski, sommeren med de...og så var vi med masse barn. Altså vi hadde det sosialt og det var jo greit. Men så var det disse tingene som vi syns var kjempefjernt med at vi måtte sitte og lese de der kristne bøkene sine om morgningen, om att og om att samme år etter år.

- *Var det en sånn type andakt til frokosten eller noe?*

Andakt sant, til frokost sånn morgenandakt og det var de samme sant mandag...de var datert de da der bøkene der (latter). Men så var det jo... altså på Mjølfjell for eksempel om sommeren så hadde vi flotte turer. Vi gikk bortover, var det bading og alt dette herre. Vi hadde sketsjer og sånn som vi laget til om kvelden, så vi var jo...alt det der var for så vidt greit. Det var OK. Vinteren på ski og alt dette flotte greiene. Men så hadde hun då... måtte ha strengt. Altså sannsynligvis for å ha kontroll sjøl så måtte hun ha...tsj..tsj.(svinger armene raskt fram og tilbake)...tingene helt sånn... Og at hun brukte vold... det gjorde hun, fysisk avstraffing, det gjorde hun.

- *Ja og med fysisk avstraffelse så er det denne knipingen du tenker på då. Slo hun?*

Hun slo ikke meg, eg kan ikke huske at hun...men eg husker de der knipene...

Hun slo..Eg husker eg... ..var våt i håret og sånne ting så...så men eg husker spesielt...eg husker spesielt med en annen...som fikk, og eg husker ikke hvorfor. Men hun kom i hvert fall inn og det tror eg etter at vi hadde lagt oss. Vi lå jo på sånne saler på en måte. Og etter at vi hadde lagt oss så kom hun og hentet...var det Nina?

Var det då hun ble satt i badekaret?

Så smalt hun ned i badekaret så blod...altså det var skikkelig for oss i hvert fall..

Jada det var...

- *Hun begynte å blø neseblod då?*

Ja hun blødde masse...Hyling, det var skikkelig...

Ja det var voldsomt..vi trodde hun skulle ta livet av hun...

Ka fortalte hun etterpå at hun hadde visst...

Eg husker det ikke, eg husker ikke verken korfor eller...

Vi var nokså redde, vi lå med hodet under dynen og altså...for ikke å bli tatt sjøl
altså...det var...For eg husker faktisk ikke korfor hun ble slått eller ka det var for
nokke akkurat det der. Men det gjør det ikke med meg heller. Eg husker ikke korfor eg
ble slått. Eg følte eg bare ble slått for at eg var...eg fikk alltid høre at du er eldst og du
passer på liksom. Så eg kan aldri huske noe grunn...

- *Du hadde... du fikk ansvaret for ungenes oppførsel altså?*

Mm...og det var ikkje lett for en 12 åring og passe på alle...

- *Kor mangen var dokker. Kan du huske sånn nokkenlunde kor mange dokker var når
du var der, 17, 18 stykker eller var det flere?*

Ja eg vil tro nokke sånt..

Ja et sted mellom 15, 20. Det var en god del små onger.

15, rundt om 15, nokke sånt vil eg tro ja.

- *Kordan var det med,... altså du sa at fødselsdager for eksempel de ble feiret.*

Ja fødselsdager ble feiret, då fikk... fikk et...fikk nokke om morgningen og sånt var det
ikke det då?

Joda.

Og så fikk du besøk fra familie eller sånt hvis det...Ja...Og ellers var det faktisk veldig
lite besøk utpå barnehjemmet. Ja, utrolig lite.Veldig lite besøk av familien. Ja. Eg tror
omtrent det var til gebursdag, eg kan nesten ikke huske at det kom noen andre.
voksne...

- *Tenker du då på alle ungene under ett eller dokker to?*

Alle, nei alle ungene. Eg tenker at det var utrolig sjelden det var andre folk...som kom
til barnehjemmet altså. Og veldig lite sånn helgebesøk, altså sånn at...Det var jo av og
til noen reiste hjem i helgen, og det var det også etter som eg kan huske veldig ,veldig
lite utav altså.

- *Dokker, ka gjorde dokker?*

Vi reiste hjem som oftest.

- *Hver helg?*

Nei, ikke hver helg.

Jo vi reiste mye hjem, visst gjorde vi det.

Det kan eg ikke huske i det hele tatt.

Joda, visst gjorde vi det (latter)... Vi reiste hjem.

Å?..

Jada.

Javel, ja eg kan ikkje huske det.

Kommentar

Noen har vært heldige og opplevd en ”mor” og ” et reddende vitne”. Disse
personene er blitt stående i barnas bevissthet som eksepsjonelle mennesker med en
utstråling, varme og et øye for barns behov som skiller dem kvalitativt fra alle andre.
Dette fenomenet finner vi også for sanatoriebarnas vedkommende. Disse personenes
væremåte har helt sikkert vært ”strålende” – den har skapt lys i barnas tilværelse i seg
selv – samtidig som en vel også må tro at at deres væremåte sikkert har fått en ekstra
kvalitet ved seg fordi de andre var så utrivelige. Altså et kontrastivt fenomen.

Vi blir tvunget til å tenke relativt når vi møter utsagn som de siste av de som framlegges ovenfor. Hva er sannhet i denne situasjonen og hva har vært de ”opplevelses skapende utløsere”?

Andre søskenintervju har ikke hatt så store diskrepanser omkring tolkningen av hendelsesforløpene: var de gode eller var de onde? Var de voksnes handlinger basert på vonde intensjoner eller var de uttrykk for tidens oppdragelsesfilosofi? Har handlingene overhode funnet sted?

Selvsagt har hendelsene funnet sted, men dette siste intervjuet, mer enn noe annet, går til kjernen av de problem som er forbundet med denne typen forskning. Sett i forhold til uttalelsene fra den første piken som opplevde Amalie som den *virkelig* gode mor, så kan vi spørre ”Var de gode gode eller var de gode onde?” På slutten av transkripsjonen ovenfor er de to pikene uenige om et så sentralt fenomen som : /var vi hjemme i helgene eller var vi det ikke/? Vi står her midt i debatten om historisk sannhet vs ”narrativets egen historiske sannhet” (Herman, 2001; Labov & Waletzky, 1966; Riessman, 1993; Robinson & Hawpe, 1986; White, 1992).

Jamfør ellers hukommelsesdiskusjonen i metodekapitlet, s. 90.

3.3.5 Barnevern og ettervern

Det var ikke mange som spontant nevnte ordet /barnevern/ eller /barnevernet/. Knappt noen hadde noe forhold til barnevernet på noe annen måte enn gjennom at *det* ikke var til stede der barna selv befant seg.

Noen var så pass gamle da de kom på barnehjem at de vet at det var representanter fra barnevernet som hentet dem og tok dem med seg til barnehjemmet. Siden var der ingen kontakt, i alle fall ikke som de kan minnes i dag. *Det* kunne man tenke seg skyldtes at barna hadde fortrenget kontakten med ”disse menneskene”. En annen mulighet kunne være at den fysiske ansikt-til-ansikt kontakten ikke var der, men at barnevernet opererte i det stille, på det formelle og skriftlige planet, men fulgte dog sine klienter hele tiden. Denne muligheten drøftes i kap. 4. Flere forhold taler imot en slik konklusjon.

Uttalelser omkring barnevern og ettervern:

”Ja, - der var null , aldri, ikkje et brev ingen verdens ting”!!

Arne

Eg tenker på, samtidig, ettervernet, eg hørte Aldri mer, aldri mer ifra "No 1" etter at eg kom ut derifra. Det er et lukket kapittel, der var overhodet ingen, ingen i noen som helst institusjon, eller et eller annet, som tok kontakt for å høre "KORDAN HAR DU DET".

- *Strengt tatt så var det jo barnevernet som skulle ha fulgt deg opp når du var ute av "No 1", då*

Ja, - der var null, aldri, ikkje et brev ingen verdens ting!! Plutselig så var eg kommet til Bergen og då skulle eg være en, ... være en ut av disse som hadde fungert i hjemmet, eg skulle sidestilles plutselig der. Og det er jo klart at for meg gikk jo ikkje det då. Det gikk jo noen år i sus og dus der,

- *Hhmm*

... det gjorde det, og eg var nokså hardt ute å kjøre ja.

-*Sånn i forhold til..altså for at barn skal bli plassert på barnhjem så er jo det en beslutning som taes av barnevernet. Så du barnevernet noen gang i din tid?*
Nja...dom var rundt å kikke. Det var veldig sjeldent, men det hendte.

- *Barnevernet, hadde du kontakt med noen representanter fra barnevernet?*
Ingen, ingen.

"...vi gruet oss til da ... når...for da kom representanter fra barnevernet"

Solveig

- *Ka hadde dokker for slags årlige rutiner. Hvis du starter for eksempel i august når skolen begynner. Så tar vi det der fra.*

Ja, da holdt jeg på å si gikk alt sin vante gang helt til jul. Og det var jo en virkelig fest. Da lagde vi så mye at det var helt enormt. Det gledet vi oss alltid til. Det eneste vi gruet oss til da ... når...for da kom representanter fra barnevernet. Dem hadde fest, og de kom..jeg vet ikke om det var 1. juledag eller 2. juledag. Og det likte vi ikke.

- *Var de så dum de da. Spurte de dumme ting og sånt?*

Nei, men de hadde en sånn holdning sånn..

- *Ovenfra og ned?*

Ja og ned. Det var stort sett eldre mennesker da, og du følte at de så ned på deg.

De.. de hadde en sånn..jeg vet ikke helt åssen en kan forklare det, jeg likte meg nå i hvert fall ikke...nei.

- *Men de kom på en type julefest eller et eller annet sånn då?*

Ja.

- *Og de snakket ikkje med dokker?*

Nei, det var sånn...æ... sånn pjatt vil jeg si...(latter)eh...lite interesse.

- *Så det var ingenting sånn om kordan du hadde det eller noe du ønsket deg eller..*

Nei..nei.

- *Ingenting som du opplever som meningsfullt på en måte..*

Nei riktig. Vi skjønnte det vel instinktivt dom var ikke interessert.

- *Er det den eneste kontakten du hadde med barnevernet?*

Nei det hendte at de kom på såkalte inspeksjoner. Men da hadde jeg også en følelse at de kom bare for å snakke med de voksne. For dem var ikke interessert i ongene

overhodet. Hva dom gjorde der... jeg skjønner det ikke. Men dom var der i hvert fall på...vi trakk oss tilbake når dem kom. Folk forsvant vekk så..

- *Men kunne dokker gjøre det fordi at dokker kjente disse personene igjen, eller fikk dokker beskjed om å holde dokker vekke.*

Nei vi kjente dem igjen. Vi visste...vi visste...dem sa fra at dom kom.

- *Ja de sa fra at i dag kommer det folk ifra...*

Ja, så da...holdt vi oss vekk.

- *Gjorde dokker det tror du for det at dokker egentlig skjønnte at det var ønskelig at dokker holdt dokker vekke eller...*

Nei, jeg tror ikke det. Men jeg tror vi ikke var interessert i å ha noe med dem å gjøre...(latter)...nei.

- *Slik at...er det riktig å si det då at noen sånn faktisk meningsfull kontakt hadde du ikkje med barnevernet...*

Nei.

- *.. mens du var på barnehjemmet. Før kanskje, konfirmasjonen eller et eller annet sånt nåkke.*

Ja,nei...

- *Men overføringen til ungdomspensjonatet må jo ha gått via barnevernet?*

Ja...det var noe forferdelige greier. For på det barnehjemmet så var det og en annen bestyrerinne...og jeg var en av de hu ikke likte. Og det var veldig lite hyggelig å være på det ungdomshjemmet. Jeg var og ble umulig... ja, det var jeg kanskje óg (latter)..

- *Ja, kordan forbrót du deg då?*

Jeg forbrót meg ved at jeg... jeg var veldig mørkredd, men allikavel så gikk jeg ute...gikk og tråkka ute... kun for å terge ho, for å komma for seint hjem. Ja, det gjorde jeg. Og da trodde hu selvfølgelig at jeg gjorde alt det verste som tenkes kan. Og det fikk jeg jo høre.

”...eg hadde en TU på barnevernsnemnda”

Ester.

- *Men barnevernet? Hadde du noe kontakt med barnevernet, eller vet du om noen som du var i kontakt med som kom fra barnevernet på nokke vis.*

Vi vet ... altså, min far bodde jo i Fana. Og eg vet at eg hadde en TU⁶¹ på barnevernsnemnda. Og når eg skulle, når eg skulle gå på folkehøgskolen, så så så søkte vi om eg kunne få lov å gå der. Men det kostet jo penger. Jo da alt det der skulle de dekke. Men de dekket det ikke. Det måtte eg betale sjøl. Eg måtte oppta lån. Så hadde eg fått et stipend. Det tok de, men konvolutten, den kom ut til meg. At det sto at eg hadde fått. Var det 5000 kr. i stipend? Det hadde barnehjemmet tatt. Men eg fikk lappen om at eg hadde fått 5000 kr. men de så eg ikke. Så eg hadde gjeld. Når eg hadde gått på folkehøgskole til jul, kan du si, så fikk eg beskjed om at eg måtte slutte. For ingenting var betalt. Og så måtte eg romstere igjen. Så var det en TU eg var og snakket med. Så var eg blitt lovet at eg skulle få lov å fortsette på folkehøgskolen. De skulle ordne det. Så gikk det en liten stund, så fikk eg krav igjen om at ingenting var betalt. Og fikk ikke bøker, ingenting. Eg fikk 75 kr. i mnd. i lomme penger. Og det skulle gå til ørelege, toalettsaker og det eg måtte trenge på skole. Og det er ikke mye det. Så når eg skulle til dr. Breck 3 ganger i uken, mandag, onsdag og fredag...

- *Hadde du dren i ørene?*

---

⁶¹ ”En TU på sosialkontoret ” betyr at vedkommende hadde en saksbehandler ved navn TU på sosialkontoret.

Nei, eg er operert, altså...no er det nye deler. Men eg hadde kronisk sånn rennende ører.

- *Ja, nye deler, har du fått ny, sånn ørebenkjede?*

Ja. Alt sammen er nytt inni begge to. Men så fikk eg lungebetennelse og så ødela eg hele greiene. No har eg bare nedsatt på den. Eg gikk en to tre år uten høreapparat og kunne høre nesten fullgodt. Så no er det gått nerover igjen.

”...her vi vandrer ut porten og under brua”

Fra den intervjuedes egenproduserte tekst:

”Noen uker senere går jeg opp den samme grusveien jeg for mange år siden kom ned i følge med min mor. Denne gangen er min bror med. Han har vært her i fem år nå, og skal være her ennå noen år før han er ferdig. Det skal gå tre år før jeg ser ham igjen. I dag skal han følge med like til Bergen. I den ene neven bærer jeg en litt slitt lysebrun koffert. Det er den samme som jeg i sin tid brakte med meg. Noen klær ligger i den.. I lommen har jeg blanke kroner til oss begge... Vi snakker ikke om friheten jeg går mot her vi vandrer ut porten og under brua. Vi snakker ikke om noe som helst. Jeg er redd for hva som skal møte meg der ute. Er ikke forberedt på å møte en verden som jeg ikke kjenner og vet jeg må klare meg selv. Hvordan tar de mot meg der hjemme? Det er tusen spørsmål og ingen svar. Noen timer senere står vi ved hjemmet til mor... Brannruinene griner svarte mot oss. Her bor det ingen mennesker. Jeg ser på broren min.. ”Vi skal klare dette her, Arne.”
Latteren runger over de forbrente restene av hjemmet vårt”.

”...og så kom det inn en fra barnevernet, en som het HG”.

Hugo.

Eg har truffet bra kristne, men eg har truffet mye dårlig, det har eg. Og tilslutt så det kom en ny bestyrerinne etter den gamle på nr 8, hun var fra Surnadal og hun var helt forferdelig. Hun skjønnte veldig lite og hun så på meg som en rival og en fiende, istedenfor å prøve å få en allianse med meg, fordi at eg eg var jo for at ungene skulle utvikla? seg de skulle ha sunne interesser, de skulle trenas og de skulle være flinke på skolen. Det brukte hun ikkje, og til slutt så ble det klæsje da, så kom det inn en fra barnevernet, en som het HG. Det var vel like før han skulle pensjonere seg. Han var vel den der solide sosialdemokrat i den der perioden. Og eg har veldig lite til overs for de også, det har eg.

- *HHmm*

Den standardiseringen som sosialdemokratiet står for har eg veldig liten sans for dette med å ødelegge den individuelle utviklingen eg ser det bare som et tegn på maktbrynde, ønske om regulere og kontrollere andre mennesker. Så kan de si hva de vil. Så kom han inn og så viste eg han at alt var det eg sjølv som hadde gjort. Eg hadde ikkje fått noen hjelp. De hadde tatt fra meg lommapengene i åravis, min mor og meg sjølv, min mor hu måtte slutte som koldjomfru på Ax, kjøkkensjefen døde, så fikk hu ikkje fornya kontrakten, så hu måtte begynne å vaska. Så hun hadde tre vaskejobber. Jobba fra morra til kveld. Hun gjorde jo veldig mye for altså støtta meg på alle sett og vis. Han skjønnte dette her han, han sa ikkje noe, men dagen etterpå kom det bare en klar beskjed fra barnevernet at Hugo, han skal ikkje bo på barnehjemmet, han flytter i dag. Med en gang. Så han skjønnte det!(første delen hører til et annet utdrag, som er presentert tidligere)

”ja det samme som eg sier...altså hva skjer etterpå, eller inne...ikke familie...hva no”?

Marius

- *Men siden du hadde vært i ”No 10” var det en sånn spesiell kristen Folkehøyskole eller sånn?*

Ja det var Frelsesarmeens folkehøyskole

- *Kordan var det året på Folkehøyskolen? Ka sitter du igjen med av ...?*

Jo det var fint, det var fint det året. Alt gikk helt greit. Men det som kanskje overskygger det hele er nok...ja det samme som eg sier...altså hva skjer etterpå, eller inne... ikke familie... hva no? Så det har nok vært en sånn gjennomgangs, en sånn rød tråd egentlig hele livet...dette her:...aleine. Klare seg sjøl helt og holdent. For det at det året der det skapte galt... eg følte vel eg var plassert dit ikke sant. Eg var blitt for gammel til å bo på det barnehjemmet. Så eg blei jo plassert dit da. Men de månedene gikk jo forferdelig fort ikke sant så eg nærma meg...ja...så...sånn ja, vet ikke. Det var liksom veldig sånn... Når eg da var ferdig på Folkehøyskolen og måtte tilbake til barnehjemmet, eg var jo ikke så gamle gutten og eg visste jo ikke så mye... om livet. Det var jo ikke helt, så det var... det var veldig vanskelig. Så eg husker det eg fikk, men då var det var noen jenter på Folkehøyskolen som anbefalte meg å søke på en jobb i.. Drangedal av alle steder. Så eg gjorde no det då og fikk heldigvis jobben får en vel si då. Som praktikant eller så..

- *Ka var det for en type jobb?*

Det var psykisk utviklingshemmede ... et daghjem, for da hadde eg egentlig tenkt...eg gikk på sosiallinjen på Folkehøyskolen. Og liksom med den erfaringen som eg hadde... fra barnehjem så var det liksom nokså naturlig egentlig... å jobbe innen sosialomsorgen. Så eg hadde vel den gangen lyst på å bli vernepleier. Så eg tok det året der nede. Og det var kjempespennende. Det var kjempegreit eg trivdes veldig bra. Så eg hadde vel egentlig der og da tenkt det at...dette er nok riktig. Og på den tid så var det ikke så vanlig med gutter som søkte sånne jobber. Så eg ble veldig sånn godt mottatt der nede. Og Fylkeshelsesjefen mener eg det var, det var i hvert fall en gamling høyt oppi der. Han var innom der og syns dette var stas med en ung gutt som var villig. Så da... og det var jo den gang et studium som krevde sånn praksis. Så eg ville ha et års praktikantjeneste før du liksom kunne søke deg videre. Så da hadde eg liksom satt det målet at eg skulle gå for det, for eg følte liksom at det funka bra og eg hadde god kontakt med disse ongene og... Så da søkte eg på en jobb bare sånn..for moro skyld egentlig på Dagsrudheimen på Hønefoss??? Og det da fikk jeg faktisk den jobben der som avdelingslederassistent. Eg syns jo det var råflott...ja... etter å ha jobbet 1 år med disse her. Men eg tenkte liksom det hadde vel han gamlingen da sikkert lagt fullt til rette for, for vi blei litt sånn gode kompisar vi då. Ja..så eg syns jo det var kjempehyggelig.

Men da...samtidig dukket det opp et annet tilbud... om å jobbe i anlegg. Og eg var jo så ung og dum og ikke sant altså; for det skal jeg jo også ha sagt. Når eg flytta ut av barnehjemmet, så da står jo du der. Jeg hadde ingen bagasje. Jeg hadde jo ikke noen ting. Hadde ikke penger. Jeg var jo helt... og jeg hadde jo ikke noen foreldre som kunne støtte eller... ikke no. Helt aleine...der sto jeg altså. Jeg tror jeg hadde et dynetrek...ja...det var det jeg eide og hadde. Og det hadde jeg fått i bursdagsgave. Og så fikk eg grine meg til 1000 kr., for jeg måtte jo tross alt ha penger til toget nedover til?????

- *Kem fikk du det av?*

Barnehjemmet.

- *Barnehjemmet...ikke sosialkontoret?*

Jeg hadde ikke noe befatning med sosialkontoret eg. Ikke noe..jeg hadde ikke noe ting med noenting å gjøre. Men det måtte jeg husket...det var vemmelig..å be om penger. Det syns jeg var ordentlig vemmelig. Og det husker jeg ... PM... det var liksom akkurat som om jeg hadde ikke krav på. Så det var fælt...ja.

- *PM var det styreren der det?*

Ja...og det og, og, og, mye den situasjonen som skjedde akkurat omkring den 4. det gjorde sitt til at eg aldri tok kontakt med barnehjemmet igjen. Jeg ville ikke hatt noe med PM å gjøre selv da. Hun var sikkert ålreit og grei, men det...det gjorde veldig mye med meg.

- *Så har du betalt disse pengene tilbake igjen eller de...*

Ja, ja ,ja jeg har ikke ringt jeg har ikke hatt noe kontakt med de..

- *Nei, barnehjemmet eksisterer jo ikke lenger så...*

Neivel. Men eg syns det var så fælt og eg syns det var eeeee...liksom med den starten på livet...det var grusomt. Og..sånn skulle det ikke være...nei.

- *Så det vil si at i disse 8 årene du var på barnehjem så så du aldri noen ting til sosialkontoret eller barnevernet?*

Nei, ikke noen ting. Ikke det jeg husker i hvert fall.

- *Nei, men du var såpass gammel at du ... det ville du ha registrert.*

Ja det vil eg tro. Nei ikke noe sånt. Det var...nei, ikke noe sånt. Så åssen dette foregikk eller hva som foregikk, jeg visste ingenting. Ja jeg vet ingenting av min egen barndom. Det er ingen i dag som kan fortelle meg noenting, for det er ingen som vet.

Søsteren til gutten ovenfor – som var på barnehjem samtidig med ham *uten at de visste om hverandre*, ble tidlig hentet ut til fosterhjem og gir sine – noe usammenhengende tanker omkring temaet ”oppfølging”.

”Ingenting, nei, og ikke av de fra barnehjemmet eller noen som kom og såg om vi hadde det bra”

Lise.

- *Døde din mor i løpet av den tiden du var på barnehjem?*

Hu døde i -69... og da var jo jeg hos den fosterfamilien.

- *Ja, eg bare lurte på om det kunne skjedd noe i familien som gjorde at... plutselig så ble det aktuelt og adoptere deg, eller sende deg i fosterfamilie, men det har jo ikke vært det, då?*

Nei altså mor har jo vært veldig syk da sant, og far våres var jo sjømann. Og han drakk jo og var ikke noe sånn særlig hyggelig type å få brev av...i perioder (latter). Sånn at, nei eg skjønner...eg syns hele det der systemet som har vært i forhold til våres familie er helt vanvittig, for noen ble sendt på barnehjem, noen måtte bare være hjemme. For de eldste søskene våre har jo en historie som ikke ligner noen ting. Altså det er nesten de det er verst for, sant, for vi fikk jo ikke noe oppfølging eller...altså det var ingen som ivaretok oss. Så mange onger bare på...merkelig...

- *Altså totalt så er det deg, så er det Me, så er det Si og så er det Ma...*

Og så er det In.

- *Er det hun på Askvær?*

Nei...det er...altså In vet eg ikke om hun har vært på barnehjem. ”In y”, hu heter fortsatt det. Og så er det Vs, så er det Es, så er det Bs....Sant så noen av oss ble sendt på barnehjem, noen av oss har ikke blitt sendt.

- *De som ikke er blitt sendt er de kommet i fosterhjem eller?*

Neida de er ikke komnt nei, ingen som er komnt i fosterhjem utenom meg og, og Vs. Og Vs er da 48. Det var oss to. For Vs ble sendt veldig tidlig for at hu fikk jo, fikk vi ikke, traff jo ikke vi, ja første gang vi så hu var for 4 - 5 år siden. Hu bor på Askvær. Og eg fikk jo kontakt med min familie når jeg var 13 - 14. Da ringte far min veldig mye.

- *Din biologiske far?*

Ja. Så gikk det liksom på at en som het M-hus for, liksom noe papir, for det var jo veldig lite papirer som fulgte med meg. Det var liksom en koffert...og værsegod. Og ikke noe oppfølging etter at jeg kom dit. I forhold til hvilken familie jeg kom til og...var de egna som fosterfamilie? Altså det var ikke noe sånt og det syns jeg er veldig skummelt...på en måte, at en liksom har sendt unger rundt omkring uten noen form for...ja...oppfølging. Det er ikke alle mennesker som passer til å ha barn...sant og om stedet var egna som til å ha barn, sant. Eg kom jo langt inn i huta heita inn i Hardanger så det var..(latter) Umulig å skjønne liksom.

- *Fikk du behov for å rømme?*

Nei, men det var jo den tilværelsen å skjønne på en måte at plutselig kom du til en familie du nesten ikke skjønner hva sier. De var gamle, og de hadde...

- *Kor gamle var de då?*

Nei de var vel en 50 år ja, og...altså det var jo ikke noe sånn...sånn som, det var liten liten plass med en veldig liten skole.

- *Kor var det hen?*

Det var...stedet heter H-vik. Men det er liksom i U et sted. Vi måtte over med båt, og en veldig kronglete plass, sant og hu vi hadde som var fostermor da hu var mykje sjuk hu og , hu hadde jo kreft. Så hu døde jo i .... når vi var 9 sant, og hu var ikke helt god..sant sånn at ...

- *Ka mener du med at hun ikke var...*

Nei altså hu var...altså hu...døde jo altså; tålte ikke en onge for altså hvis det ble litt bråk mellom meg og den andre jenta så la hun seg ned for å dø da, så hu døde jo hundre og tjue ganger vet du, så når hu endelig døde så skjønte vi ikke at hu døde..på en måte. For det at hu..var veldig streng og vi var liksom pyntedokker på en måte. Når det kom gjester... sant...for liksom å vise...se på de fine jentene. Men egentlig så såg han ikke????? Så når hu døde så fikk vi slappet litt av. Og da var det jo han mannen som styrte.... passet på, sant. Og da fikk jeg...husker jeg det kom en sånn der sosialkurator som spurte om vi ville, hva vi nå ville gjøre liksom akkurat som om vi skulle..det kunne ikke vi svare på når vi var 9, 10 år. Om vi ville..kjøpe avisen i London eller (latter) så eg syns liksom sånn den der liksom hva vi, altså den oppfølgingen etterpå er liksom like viktig som den tida i barnehjemmet på en måte. Det er nok mange som...

- *Betyr det at...altså var han bonde han her karen?*

Han var bonde ja.

- *Så han drev en gård og levde av den gården?*

Ja. Vi fikk jo hushjelp og sånn da, han fikk jo hushjelp da siden hu døde. Da hadde vi mange forskjellige sanne...hva kaller man det for...tanter som kom og skulle passe på oss på en måte.

- *De var der på dagtid óg?*

Ja, da bodde de der, det var jo...Neida men det gikk jo greit altså. Eg har levd litt sånn i den tida litt sånn i fantasiverden eg har lagd sånn og har hatt veldig sånn (latter) ja...

Levd meg litt inn i en sånn drømmeverden liksom. Eg flyttet jo når eg var en 15, 14, 15 år...så flytta eg.

- *Var det du som bestemte det sjøl:...no flytter eg?*

Ja...måtte bli tidlig voksen og klare meg sjøl...hmm

- *Kor flyttet du då?*

Nei det var forskjellige steder, eg flyttet litt til Haugesund og var på Voss og..altså flakset litt rundt i Norges land og jobba. Vært med venner og...vært litt sånn reisende. I Oslo er det jo det lengste eg har bodd da. Men det er fordi det er mulighet til å gjemme deg litt bort, og du har, altså du har litt større (latter)... enn bygdelivet. Ja...så...en annen mulighet til å flakse hvis man har behov for det. Det er jo litt ålreit å treffe familien og sånn, det syns eg var veldig...då var vel eg en 15, 16 år første gang eg møtte de. Det er eg veldig glad for, eller sånn...ja.

- *Det betyr at du ikke hadde, verken på "No 10" eller hos fosterfamilien, besøk fra noen fra familien?*

Ingenting,nei, og ikke av de fra barnehjemmet eller noen som kom og såg om vi hadde det bra. Absolutt da, så var det jo bare om noen ville ha de så var det greit liksom...ja...ingenting...ja... Så det syns jeg er sånn skummelt på en måte. Selv om det har jo gått bra, men allikevel så...så er det litt sånn å følge opp barna se hvor de havner óg...sant, men no er jo det blitt mye strengere enn det var i vår tid

- *Det er jo rart egentlig for då hadde du jo, då hadde vi jo...fått ny barnevernlov sant, i -53, men det har ikke fungert. Samtalene rundt omkring no viser at dette med oppfølging har sviktet hele veien.*

Sånn at jeg syns det har vært litt sånn.... Eg ser på hu andre som var der oppe så var jo helt...kom inn når hu var 9 mnd. Han...de var jo virkelig ute å kjøre. For henne ble det...for de påsto at vi hette M-hus, altså det... påstå at det var far og mor våres, kan du skjønne det. Altså de laug oss opp i ansiktet hele tida. Istedenfor å si det som det var, sant. Og så da når vi skulle konfirmeres så plutselig krevdes papirer, sant. Så begynte det og da var jo vi ganske store og begynte å lure liksom hva dette var for noe sant. Så hu...andre jenta hu fikk jo sjokk, for hu trodde faktisk at det var moren og faren hu, for hu kom jo der når hu var 9 mnd. Sant så hu falt jo helt ut av systemet altså...sant. Sånn at...det er litt sånn og... Men eg har vært veldig sånn som sagt drømt meg litt bort og... altså vært og så hatt mange gode venner og...innerst inne så har eg visst på en måte at ...det er ikke far min og det er ikke mor min, altså liksom. Eg har skjønnt at eg egentlig ikke...og derfor kunne de for meg være litt dumme. Altså skjønner du, for det er egentlig ikke de ordentlige (latter)... altså. Då bare laga eg meg mine ordentlige i fantasien da liksom...ja. Kongen på slottet eller et eller annet sånt...(latter)..fantastiske greier.

- *Men denne fostersøsteren din då, har du hatt noen kontakt med henne siden?*

Jeg har jo kontakt med henne, men veldig lite for vi er så forskjellige. Altså hu er jo mer ute på kjøret da, sant. Og så, så vi skriver brev og snakkes litt innimellom, men ikke noe mer enn det altså.

- *Er hun i Bergen fortsatt?*

Hun er i Bergen ja, men hun er liksom sånn helt utpå veien, så da blir det liksom ikke til at du involverer deg så mye, det er ikke noe vi kan gjøre heller...på en måte...ja..

”Eg..fikk vel antagelig penger til toget.”

Kasper.

- *Var der...kordan var kontakten med familien din i løpet av de årene.*

Vi hadde vel ikkje kontakt med familien. Eg hadde vel...mine besteforeldre på morsiden. De...hadde eg sånn, eg skal ikkje si jevnlig. Men eg var av og til på besøk til de. Eg var i 1957, då var eg på...sommerferie då. Og det var vel det eneste eg har vært vekke sånn, til familien. Kor eg seinere var hos han Drange... eh..., men det var ikkje noe sånt...klart opplagt...det var det ikkje.

- *Men når du så kom ut derifra, kva møtte deg då?*

Ingen som møtte meg. Eg...fikk vel antagelig penger til toget. Eg fikk en koffert... med det som var mitt, og så reiste eg hem. Då tok eg toget til Kronstad, og gikk hem til gaten som ...vi bodde der oppe med Brann stadion der. Då...der var jo ingen heme så det at ...eh...eg måtte vente til min far kom hem.

- *Visste han at du kom, kan du huske det?*

Eg vet ikkje. Så når eg kom hem der så gjorde eg vel ikkje på nokkenting eg - uti den sommeren og den høsten før eg begynte på skuleskipet i... oktober/november.

- *Det vil si at du hadde ikkje hatt noe kontakt f. eks. med barnevernet og...*

Nei.

...at der lå nokken planer i...

Nei.

”Ja, det er faktisk litt nifst å tenke på, altså : de slepper deg ut som femtenåring. .. for å slippe deg, så måtte du jo ha et sted å gå til!”

(To brødre)

- *Men hvis du ser på disse andre som ikkje har klart seg, vet dokker om de kom tilbake til nåkken familie, hadde de nåkken å vende tilbake til?*

Jo, eg kjenner jo noen som også hadde familie, men eg tror mye at situasjonsbildet var mye likt, det har... kan vel fortsatt , du har han (nevner navn,)

Ja det finns flere, så har du Tiedeman, han hadde jo moren sin, men han gikk jo og hengte seg, Så, så der er et utall av forskjellige situasjoner, men eg... når du først var komt utpå... eg tror faktisk det..

Eg tror ikkje de følte seg *med*, noe særlig!

Ja, det er faktisk litt nifst å tenke på, altså : de slepper deg ut som femtenåring, .. for å slippe deg, så måtte du jo ha et sted å gå til!

- *Jahh*

Altså ... hadde kontakt med familiene? eg tror de færreste ... det *må* de ha hatt altså, det vet eg ikkje faktisk ikkje, men eg kan ikkje tenke meg at de bare sender de ut på gaten, uten at et system tar i mot, det offentlige då, ... eg tror nok at de fleste kom hjem, ja.

Du kan ikkje bare ta et barn vekk i 7- 8 års alderen og sende han tilbake i 15 års alderen å tro at han er et familiemedlem!

- *Neihh,*

Han er jo ikkje familiemedlem lenger.

Han er ikkje fullverdige medlem i hvertfall

I hvert fall ikkje når du ikkje har sett din mor mer enn en gang på 7 år!

(pause)

- *Men ka hadde dokker å komme hjem til?*

Nei, vi hadde ingenting, det var jo bare en egenvilje det...

- *Ja... egenvilje??*

Ja, eg for min del eg ville jo ... eg ville ikkje bo der. Så eg havnet til sjøs, og det var jo et miljø som eg klarte meg godt i.

- *For du var vant å klare deg sjøl?*

Ja eg var vant å klare meg sjøl

Vi hadde jo ikkje noe problemer med å klare oss sjøl, men eg holdt jo på aldeles å gå i hundene aldeles altså for eg kom jo hjem då og begynte på Nygård skole, då. Tenk på den: eg stod der med "granatsjokk" så masse elever og eg var jo vant med 10-12 i klassen, og så var eg komt i nokke som de kalte i "obsen".

- *Obsklasse*

Ja, og eg kjente jo ikkje et menneske og var veldig forbauset over dette med "obs" og eg torde ikkje spørre heller, vet du, for det at .... Men så fikk eg jo vite ka det var då og - ja,ja.

- *Koffår havnet du i obsen då?*

Nei eg hakkje peiling på det.

Det var sikkert bare fordi du kom fra barnehjemmet, utelukkende

- *Mest sannsynlig det ja. Og så hadde du sikkert ingen flotte papirer med deg*

Nei da, nei da, du så jo papirene mine

Men karakterer ut i fra hva? Du måkje tro det var ut ifra det samme pensum som de andre hadde?

- *Nei, no tenker eg ikkje så mye på karakterer, men på atferden. Når du sier at du var blitt akkurat slik som de andre hadde vært, så gikk du vel litt utenfor det normal...*

For å si det som det var Arne, du var rimelig rabiatt, når du kom ut der fra. Det går det jo historier om i byen

- *Ja, vel.*

Eh, eg hadde ikkje smerte. Eg kjente ingenting.

Nei, han kjente ingenting.

For eg visste at systemet...

Her ute, mor og de flyttet ut her. De flyttet faktisk ut her det året eg kom...

altså i -67, ikkje var laget for meg ja, og, og eg kjente fortsatt ingen, og eg begynte jo å bli litt kjent, og i -68 var vi i Oslo og hasjet 'an og for meg var det, eh... eg fikk jo nåkken dommer og eg fikk jo faktisk en dom for n????

- *Du sa du fikk ??..*

Dom for narkotika. Men då hadde eg ..., eg var faktisk bare med, tilstede, eg hadde ikkje rørt nåkke eg, eg sa det når vi satt der på kammeret, eg brydde meg bare ikkje. Eg fikk en betinget dom, men eg skulle egentlig ikkje ha hatt den.

- *Nei..*

Då var eg så... Eg visste at systemet det ikkje var laget for meg, systemet var rett og slett: "skitt på han" ... ikkje sant... "du har vært der og der" og du ble jo litt forsiktig med å si kor du hadde vært óg.

Eg sa det aldri!

"...og det er då eg mener at de der årene på barnehjemmet var jo egentlig bortkastet det - synst eg"

Elise.

- *Så hvis ingen spurte dokker, og dokker heller ikkje sa noen ting... .*

Vi gikk jo aldri og sa nokke, men eg tror vi hadde sagt hadde vi blitt spurt. I hvert fall den MS perioden. Med skrekk og gru. Hvis ikkje vi var så redd at ikkje vi turde, sant. For hun var jo ikkje god hun, vet du.

- *På samme måte som din overgrepperiode.*

Eg turde ikkje si det til nokken.

- *Du sa det ikkje til din mor en gang.*

Nei, ingen.

- *Så då kan du jo liksom lure på...*

Eg var jo 7 år første gangen óg. Eg har vel sikkert trodd at sånn skal det bare være sant, i mange år. Eller ikkje...eg vet ikkje ka, altså innbarket i akkurat sånt. Eg kunne jo aldri finne meg en kjæreste uten at min far ble...far ble steikande galen. Laget bråk og...ja, skulle *dra til* eventuell den kjæresten min óg. Eg vet ikkje ka..psyko..

- *Han eide nok deg han.*

Ja. Det var det han gjorde. Og nå er det min mor som eier meg vet du.

- *Ja.*

Hun plager livet av meg, altså eg..puff.

- *Men hvis eg kunne fått et par kommentarer til på akkurat det der som vi var innom i sted dette med å klare seg. Der du sa at kanskje det var slik at det var nokke med folk i fra fødselen av eller... At der er forskjell på folk i utgangspunktet som kan gjøre at noen klarer seg og noen ikkje klarer seg.*

Ja nokken er sterke og nokken er svake sant. Det er det at vi er så forskjellige sant. Det er akkurat så...eg trenger ikkje gå lenger enn til guttene mine. Teitur er den svake og Sondre var den sterke oppi dette sant. Og det...det er nokken som ikkje klarer å ligge det bak seg og begynne på nytt, sant...og... med den... en sånn fortid. Det er jo der det... Men nokken tenker helt annerledes altså, de... de fortreng... altså de fortrenger det mer. De ligger det bak seg. Eg fortrenger det sant, men...Eg synes bare alt er så enormt urettferdig eg for min del. At vi ble nødt å bli utsatt for alt dette her og så.. Eg ser ikkje mening med det faktisk talt...med nokken ting. Du ser mange av de som går på livet i dag. De har hatt et opphold på et barnehjem, og det går igjen og går igjen. Med disse misbrukerne inne i byn, så har de hatt et opphold på barnehjem, eller de har vært hos fosterforeldre. Den ene scenen etter den andre, sant. Hadde du gått på gaten i dag og spurt disse stakkerne så...vær du sikker. Då har de en form for opphold. Ja. Men det er sant. Det.. det..det slår ikkje feil det. Men så er spørsmålet: korfor??

- *Kortid begynte snøballen å rulle liksom..*

Ja.

- *Var det allerede før de kom på barnehjemmet eller i fosterhjemmet?*

Nei, det er oftest etter de... etter disse oppholdene det skjer, dette her. De som blir sendt fra det ene fosterhjemmet til det andre, det er jo sånn som skjer i dag óg sant, så det... Og der er det misbruk og overgrep mot disse barnene igjen. Så det at de... de har ikkje komt så veldig langt..vil eg si.

- *Nei, det er jo i praksis umulig for noe menneske å si at...han der er en overgriper, eller kan komme til å bli en overgriper i en gitt situasjon.*

Ja, men her kommer kontrollen inn i bildet igjen. Det skal jo være sånn kontroll på dette her før et barn kommer dertil, og under opphold. Det er jo der tror eg svikten ligger altså, det...eg vet ikkje. Det er der det ligger.

- *Ja, der ligger det noe...*

Det glir ut i intet. Bare de har fått plassert de, så er det en liten oppfølging og så bare glir det ut. De har nok å gjøre på disse barnevernsfolkene ser du sant. Det er om å gjøre å få plassert de og så litt oppfølging, og så...ja. Så går det bare der, så er det neste mann.

- *Det kan se ut som...*

Ja. Virkelig...ja altså det...de har gjort jobben sin....tror de.

- *Og så er det bare halvgjort?*

Ja, for de skal følges opp disse barnene. De skal ha en god oppfølging de. Og får ikkje de den oppfølgingen de har krav på, så går det ikkje bra. Det er i hvert fall helt sikkert.

- *Kan oppfølging ha noen ting å gjøre med om man klarer seg eller ikke, tror du?*

Ja, det tror eg. Ja, oppfølging. Når vi kom hjem så skulle vi ha hatt oppfølging. Kordan har vi det hjemme, sant. No er de komt hjem, kordan har de det og...tilsyn skulle ha vært. Det er ikkje bare til å sende et barn hjem...uten tilsyn i hjemmet, sant. Det skulle ha vært en form for tilsyn. At alt var som det skulle...i hjemmet. Vi ble jo sendt hjem til det samme vi...som vi kom fra.. Kordan kunne de tillate seg å gjøre nokke sånt?

- *Situasjonen hjemme var ikke forandret i det hele tatt?*

Nei. Sånn gikk helvete og det er då eg mener at de der årene på barnehjemmet var jo egentlig bortkastet det. Synst eg. Så det at...det var ikkje nokken kontroll i hjemmet kordan der var blitt hjemme hos oss. Men dette var hjem av en eller annen merkelig grunn. Og korfor kom vi hjem som du sa. Det vet eg heller ikkje. Så der har vi det der å bare å bli sendt hjem til samme elendigheten igjen. Og då skulle vi liksom komt inn i det der foster..hjemsordningen vi etter rett...den gangen. Når ikkje der var forbedring av hjemmet...sant. Så det var et fint point du kom med der. Korfor vi kom hjem. Kor kan eg finne det ut då? Mykje eg må finne ut no.

- *Det klarer ikkje du å finne ut i dag. Det er ingen som kan fortelle deg det.*

Irriterende.

- *Beslutninger som er tatt som ikkje i dag...*

Kan min mor ha spilt fin kanskje og sagt at hun ikkje har bodd med min far, eller hun må jo ha funnet på nokke der. En historie. Det kan ligne hun det. Og då kom...flyttet vi opp iSverresgate. I en bakgård. Trist...forferdelig trist... Og min far gikk på fylla og vi var redd. Vi fikk bare lov å hviske hjemme. Vi måtte ikkje få lov å snakke høyt. Eg gikk og hvisket i mange år eg. Både på gaten og... Så det... Men eg tror at hun må ta en del av skylden hun sjøl.

(pause)

- *Så det lille som eg har tatt ut og som eg har skrevet her på 2 linjer hver..*

Ja?

- *Det som eg har skrevet om deg det er...trolig frivillig omsorgsovertagelse..*

Ja, det tror eg ja.

- *Dårlige boforhold. Foreldrene har 2 ganger søkt om å få omsorgen tilbake. En gift samboer nå flyttet ut..*

Ja, der kommer det inn.-67.

Bodd på "No 2" sammen med sin bror.

Det stemmer det med boforhold. Det stemmer, for det var... Men der kom det som eg trodde hun kan ha sagt at han var ute av bildet. Ja, der fikk eg rett. Der kom løgnen.

Han var der han. Ahh, det er så motbydelig å tenke på at det...at hun kunne utsette oss for det. Der fikk eg rett du. Uten at du sa det. Den eneste grunnen eg kan tenke meg at hun har fått oss tilbake igjen. Hun har løget på at han var vekke. Kor frekk hun er.

- *Hun må ha vært ganske sånn låst...*

Det er faktisk talt...sant eg har lov å si det til hun.

"eg ble jo tatt i en minibuss og plassert midt nere i byn"

Jan.

- *Ka kontakt hadde du i denne tiden med foreldrene dine – eller med moren din, i alle fall?*

Ingen

- *Ingen?*

Altså, du ble nektet å ha kontakt med familien i så og så lang tid. Karantene, het det.

- *Ja vel..., men du var jo der i 3 år eller noe sånt!?*

Ja, men min mor ble jo ganske syk i den perioden, hon ... i psykiatri då,

- *Ble hun innlagt på Sandviken då, eller ...?*

Nei det var på Haukeland.

- *På Haukeland – og der var hun mer eller mindre permanent?*

Ja, altså for min del så det ut som om hun var en slags forsøkskanin. Altså, hun hadde jo spisevegning, så ??? (ikke hørbart) dope hon helt ner og bygge hon opp igjen.

Fram og tilbake. Fore hon opp på det ene etter det andre.

- *Lever din mor i dag?*

Nei – det er nok ingen så hadde klart den der behandlingen – allikevel.

- *Hmmm*

- *Betyr det at du nå er uten nær familie omkring deg?*

Ja, eg er uten familie.

- *Stedfaren din, kor ble det av han?*

Eg vet ikkje, eg vet'kje om han lever eller ka han gjør.

- *Du vet'kje om han lever!? Og stedsøsteren din?*

Hun ehh .. har det fint.

- *Hun har det fint? Eg hadde nær sagt – (med latter i stemmen) koffår har hun det fint?*

Traff hon noen som hun giftet seg med eller..?

Nei hon har alltid – for å si det sånn – fått oppfølging.

- *Av?*

Av systemet. Hun er blitt oppfulgt av systemet – og før du er myndig så må jo det i praksis si barnevernet?

- *Ja, mens du i tiden før du ble myndig ble ikkje fulgt opp av barnevernet?*

Nei, eg ble jo tatt i en minibuss og ble plassert midt nere i byen når eg var 14-15 år.

- *Ka sier du – du ble tatt i en minibuss...*

Eg ble plassert i en minibuss på institusjonen og kjørt til byen og plassert i byen.

- *Plassert midt i byen?*

Ja,

- *Og då var du 14 år?*

Ja for at eg nektet å ... eg ble banket opp av han NN ute på hjemmet, det var så mye faenskap – og eg nektet å slå tilbake igjen, eg gikk og hentet tingene mine og ba om å bli plassert et annet sted. Eg fikk finne meg en hybel et sted.

- *Fant du deg en hybel, då?*

Det ikkje lett. Eg bodde litt her litt der til eg var 17 år, til dess eg fikk nok. Då tok eg kontakt med sosialen og, og fikk rekvisisjon på pensjonat.

- *Men hvis du først søkte kontakt med sosialen når du var 16-17 år, kem var det då som betalte for deg i den tiden du bodde litt her og litt der?*

Eg fikk av og te noen sjekker fra sosialkontoret, men i og med at eg var registrert i Åsane så måtte eg gå ut der – men i og med at eg bodde i byen, så fikk eg ikkje det heller. Egentlig så har eg vel bare gått rundt å prøvd å få meg småjobber og levd fra hånd til munn. Så fikk eg god kontakt med en på arbeidskontoret og fikk nåkken småjobber gjennom han.

- *Ja, men i og med ... det høres unektelig rart ut at de kjørte deg til byen og bare satte deg av? Klær og sko og sånn - du sa at du var ute og hentet det etterpå?*

Ja, eg fikk en bukse med meg...

- *Du fikk en bukse med deg...*

Ja og skolebøkene, og...

- *Men det betyr at du gikk på Nygård fortsatt då?*

Ja, eg prøvde så godt eg kunne for eg måte jo jobbe, og så måtte eg prøve å få tak over hodet, så det vakje lett, Så eg droppet ut av skolen i -79.

- *Hmmm,*

Om sommeren bodde eg i byparken, prøvde å sitte med Lille Lungegårdsvann og gjøre leksene, og då traff eg alltid vennlige folk som hjalp meg.

- *Som hjalp deg med leksene óg kanskje?*

Ja.

- *Hvis du bodde i Nygårdsparken eller Byparken, betyr det at du kom på stoff óg då?*

Nei, ikkje på den tiden. Hadde noen prinsipper.

- *Og ka gikk de ut på?*

Å klare først og fremst skolen.

- *Og det skulle du klare uten stoff?*

Ja, men det gikk jo ikkje så bra..

- *Ka gikk ikkje så bra – det med stoff eller med skolen eller...?*

Med skolen'

Neihh, .. Og så med stoff seinere.

- *Fikk du ikkje vitnemål fra skolen?*

Jo, eg fikk vitnemål, men det så ikkje ut

- *Neihh, det skjønner eg.*

Ut i det fri eller ut i det ”blå”?

To brødre.

- *Når vi snakker om ”å klare seg”, ka mener dokker: har folk gått til grunne fordi de var på Barnehem, eller har det like mye å gjøre med om de hadde noen som tok i mot de etterpå?*

Det er en kombinasjon. Eg tror at den ”ballasten” du fikk med deg fra Barnehem ... ehh .. det var en veldig tøff tid for de aller fleste vil eg tro. I tillegg til det, når du, den dagen du fikk beskjed om at du ikkje skulle bo der lenger og skulle klare deg sjøl, så fantes der ikkje ettervern! Eg lånte 600 kroner på sosialkontoret engang. Eg slet med å betale de tilbake. Og eg mener eg var berettiget til sosialhjelp. Det sier alt om situasjonen. Den gangen så var det flaut å gå på fattigkassen eller sosialkontoret og be om hjelp.

Når vi kom og skulle bo for oss sjølv, ... det var jo då den harde hverdagen begynte.

Det å klare å leve. Det var knallhardt altså.

Kor gammel var du ... når meg og deg bodde aleine i Griegsvei? Var eg 14?

Ja, vakje eg 16 og du var 14?

Ja, og då bodde vi aleine og det var ingen støtte, Ingenting.

Nei det var ingenting – og kor var kommunen då?

Då var vi to gutter som bodde aleine.

Det heter ”Kor var du når Oddvar Brå brakk staven?

Ja, kor var Bergen kommune når vi ble heven på gaten?

Og det opplevde eg så en gedigen skuffelse.

Det va'kje oppfølging i det hele tatt. Ingen følgte med oss.

Kommentar:

I det ovenstående er demonstrert at oppfølging og/eller ettervern er fenomen som ble etterlyst både på det tidspunktet behovet var der, og i ettertid som en refleksjon over hva det var som egentlig hendte ”da jeg sto der”. Mange av barna i dette materialet

hadde ikke fungerende familier å komme tilbake til og de ble derfor kasteballer i systemet fra den ene nødløsningen til den neste: mellom det offentlige og det private. De mange ”jeg har klart meg – ikke på grunn av, men på tross av...” – uttalelsene vitner om opplevelser av å ha blitt sviktet av det offentlige og delvis motarbeidet av det offentlige på basis av en holdning til barnehjemsbarn som en egen art mennesker som f. eks. ikke en gang vil være i stand til å ta seg av sine egne barn.

I dette materialet får vi demonstrert at det verken var undersøkt om det var noe å komme tilbake til eller hva/hvem dette var: det vil si hvilke kvaliteter som heftet ved. Selv om noen av de barna som her er intervjuet har nådd forholdsvis langt i utdanning og anseelse – godt over gjennomsnittet – så har det ikke vært systemet som har befordret dette, men eget initiativ og stå-på vilje eller ”stahet” som en del bruker som nøkkelordet til å klare seg videre i livet.

3.3.6 Mat og måltider

Det vil allerede ha framgått av en del av de uttalelser som har vært avgitt i de tidligere kapitler at ”mat” og ”det å spise” har en særlig betydning for barnehjemsbarna. Mat og det å innta måltider står fram som et – på flere måter – livsviktig tema.

”Spis opp maten din” er en oppfordring de fleste voksne mennesker i dag vil gjenkjenne og har måttet adlyde, selv om nok den oppfordrende part har brukt mange og ulike måter å argumentere for hvorfor det skulle være hensiktsmessig ”å spise opp”. ”Gud har gitt oss maten og derfor skal vi spise den opp”; ”du skal bli stor og sterk”; ”se hvor flink pappa er til å spise opp”; ”tenk på barna i Afrika de får aldri nok mat”; ”utakknemlige barn!”; osv, osv. er en type uttrykk de fleste vil kjenne igjen.

Det er ikke tvil om at foreldrene til barna i denne undersøkelsen, (likesåvel som noen av de eldste barna selv) kan ha opplevd sult og fattigdom på en måte som gir ”mat” en særlig status. Dersom en er oppdradd til å vise takknemlighet for det han/hun mottar av føde og å se på maten som en Guds gave, som noe man ikke kan ta som en selvfølge og som man derfor skal spise opp enten man liker den eller ikke, så vil – som i all annen oppdragelse – denne holdningen lett føres videre til neste generasjon, gjerne med begrunnelser som ikke er logisk holdbare og fornuftige tretti år etter.

Nedenfor dokumenteres en del av de opplevelsene barna har hatt omkring mat og måltider

”Eg klarte ikkje å spise den grøten”

Hanne.

Og så var det til å komme hjem igjen til å spise den grøten eg ikke hadde spist om..om frokosten. Så eg fikk jo aldri mat. Fikk aldri mat for eg klarte ikke spise den grøten. Eg sultet og sultet. Av og til gikk eg ner til hun kokken og spurte om hun hadde...om eg kunne få noe av hun...for eg var så sulten, sant. Noen ganger så var hun helt hysterisk, men andre ganger så var hun snill og så gav hun meg litt då...annen mat,sant.

Og...men så fikk eg en skolevenninne med meg hjem. Hun elsket den grøten. Så hun spiste den for meg så då fikk eg middag.

- *Javel..*

Ja..(ler)..Så..en annen jente i klassen sin mor. Hun jobbet i bakeri. Så hun laget matpakker til meg også hver dag. Så..sånn fikk eg mat. Om helgene der, då skulle vi dreses sånn opp til middagen. Då skulle vi ha flotte klær på oss. Lakksko og bla bla bla. Og..pyntet. Vi fikk bare lov å vaske oss en gang i uken. Skifte undertøy og alt, det var bare en gang i uken...og det var lørdagen. Då skulle vi være så...pyntelig og pen for då skulle det alltid komme noen der. Så vi måtte vises frem kor...perfekt alt var.

”og så måtte vi spise alt det der rognebærsyltetøyet”

Johannes. (Under 2.verdenskrig)

Og eg husker vi fikk rognebærsyltetøy på skivene, åh, eg husker eg var så imot det at.. Det var kollossalt altså, åh (grøsser) ... det var så ekkelt at. Og så lite mat, de kunne ikkje skaffe så mye, de så hadde med det å gjøre.

- *Bedret det der seg når krigen var slutt?*

Å ja, eg vil si at vi sultet av og te, noen dager og sånt, at vi fikk lite mat i oss, det var forferdelig å sulte - og vi som var ute og lekte hele dagen vet du, vi skulle hatt et mer avslappet forhold til det der å leke så hadde ikkje vi vært så sultne, vet du. Og så husker eg i -43 eller kanskje var det -44 at vi fikk opp kasser med fisk og det spiste vi te middag og så ble vi pinade liggende til sengs 14-15 støkker og så ble vi liggende i 2-3 uker...

- *Så den var bedervet den då,?*

Ja det var flueegg og alt sånt var gått i an, fluene hadde lagt egg i fisken og alt sånn, vi holdt jo på å stryke med altså, så jævlig var det.

- *Det forstår eg.*

De kavte på vet du, eg husker det, så tok de sot vet du, sotaske det tok de fra ovn'n.

- *Var det medisin då?*

Ja sot-asken ble blandet med vatn så vi skulle drikke, vet du.

Eg tro'kje de hadde kontakt med nåkken lege, det kan'kje eg huske, men verken var kollossal!

”men det er jo det at eg er så konsentrert om den der forferdelige grøten

Esther.

Det var det ja. Fikk kjøttkaker..eg husker ertersuppe og pannekaker. Den ene middagen der. Det var jo ikkje det hver dag då, men eg kan ikkje huske nokke med poteter og...

- *Det må det jo ha vært. Poteter var jo det billigste og det som...*

Vi må jo ha hatt middag, sant.

- *Ja, helt sikkert. Fisk en dag, fiskemat en dag.*

Men det er jo det at eg er så konsentrert om den der forferdelige grøten. At eg...det skyver vekk tanken sånn at eg...

- *Du kan selvfølgelig si at det må henge sammen med at det kanskje ikkje har vært så gale. Altså det har ikkje vært sånn at du har en sånn pyton-opplevelse i forhold til det. Det oppholdet?*

- *Nei til middagene.*

Ikkje det med de for det husker eg ikkje. Men frokosten. Den der grøten. Det er sånn som eg ikkje kan glemme. I og med at vi ble straffet hvis ikkje vi spiste han opp óg sant. At vi ikkje fikk nokken annen mat før... Den sto der på tallerken.

- *Mener du at det der kunne pågå i flere dager, eller...*

Jaa, helt...det var helt opp til deg sjøl det kortid du spiste opp.

- *Men neste morgen då?*

Ja då kunne han allerede stå der. Vi fikk ny...nei, nei, vi måtte spise den der...grøten der.

- *Ble den varmet opp igjen?*

Nei han sto...

- *Sto der kald?*

Ja, med surmelk som ble til vann. Det var jo klart han gikk jo ned til slutt då, for vi måtte jo få nokke annen mat. Skrekk og gru vet du. Det var jo den vi måtte spise opp. Det var det utgangspunktet, sant. Når ikkje vi klarte å spise den opp, så ble den stående...MS...vi ble jo nødt til å spise den vet du, ellers så hadde vi ikkje fått nokken annen mat i det hele tatt. Så det ble jo til at vi gjorde det då.

”Og her skeit de, ut gjennom vinduet”

To brødre.

Her er rommet våres og der er et bilde av mor og far. Og her skeit de, ut gjennom vinduet. Eg satt her med en karamellpudding, om det var det rommet eller andre like rom, men eg satt med den der karamellpuddingen dag ut og dag inn og klarte han ikkje, og til slutt så.....

- *Var det ikkje nåkken som kontrollerte om du spiste han eller ei?*

Jo det var det som gjorde at eg satt ... eg torde ikkje hiv... det var vinter og det var snø ute og til slutt ble desperasjonen så stor at eg gjorde det (kastet den ut gjennom vinduet) så når han kom opp og så at det var tomt, så fór eg ned og dekket over med nåkke snø. Det hadde jo blitt et ragnarokk hadde eg blitt tatt med karamellpuddingen. All den truingen først fra de store fordi de ble sittende ekstra lenge fordi eg ikkje spiste opp. Og de der krakkene der, du ser de sant, det går an å dele de, sant.

- *Ja eg ser det går an å ta av lokket*

Det er toaletter. Alt dette vasket vi sjølv. (Vi studerer bilder nærmere)

Lakenet, det skulle være helt strekt det,!

”Og visst du kastet det opp igjen så var det inn igjen med det”

- *Ja, det må ha vært store forskjeller.*

Veldig store forskjeller. Det var grøt, havregrøt og melgrøt..til frokost. En dag hadde vi havregrøt, og en annen dag hadde vi melgrøt, kan du tenke deg, sant. Klompegrøt var det vi kalte det for. Og så en skje med rød hostesaft. Det var standard, og tran hver dag. Torsdagen fikk vi lapskaus. Ellers så var det fisk. Og ville du ikke spise fisken. Så bandt de deg fast sånn, då holdt de sånn, så pjåtet de i oss og holdt under der til du har svelgt det ner..

”Spiste vi ikke det til frokost, så fikk vi samme grøten til middag”.

Ja. Vi lå jo på sånne store saler, med bare sånn skillevegg mellom guttene og jentene. Og...vi måtte stå opp, kle på oss, og gå å spise og...Det var jo det verste, det var jo hver gang vi skulle spise frokost. For då måtte vi spise noe...forskjellige grøt...som ingen likte. Men det måtte vi spise uansett...om vi så kastet opp utover hele bordet altså så måtte vi spise. Spiste vi ikke det til middag, så fikk vi det til kvelds. Sånn holdt de på helt til altså ... eh... den grøten skulle ned. Klarte vi...det var noen som likte grøt. Det vil si, spiste de opp grøten så fikk de gjerne en skive etterpå med noe pålegg på då...syltetøy. Eg likte ikkje syltetøy. Og etterpå så sto vi i lange køer for å få utdelt tran som de fleste heller ikke klarte. Så alle gikk ut og kastet opp igjen...maten. Ellers så noen klarte å holde på den tranen i munnen..og så fikk løpt ut å bare spyttet det ute.. (Har vært presentert som *del* av Hannes beskrivelse under pkt 3.3.1)

”når de voksne spiste så luktet det veldig godt med te og knekkebrød og alt sånt god mat”

Mons.

Eg drikker ikkje melk, eg spiser ikkje grøt. For vi fikk en sånn der grå velling. Sikkert veldig sunt...som måtte ner, hver dag. Og det...altså du måtte spise opp maten du fikk då...og...det var jo flere der som du bare..du må spise og driver sånn..ungene har det sånn du spiser og spiser det opp, og det vokser i kjeften din og alt dette her. Eg tror det var flere enn eg som hadde det på den måten altså. Det er eg ganske sikker på.

- *Men var det grøt også på denne festmiddagen?*

Eg kan ikkje huske ka vi fikk då, for vi spiste ikkje sammen med de voksne då kan du si. For det ble holdt veldig sånn... eg husker det jo sånn som betjeningen og kan du si då.

- *Men det fikk dokker ikkje?*

Nei.

- *Ka fikk dokker til mat då?*

Nei, det var brødskiver med ost og...hvitost, brunost, leverpostei og...

- *Ja. Kjøttpålegg, var det det nokken ganger?*

Ikkje som eg kan huske nei...nei.

- *Fikk dokker det etter denne havregrøten då eller?*

Ja, altså grøt det var jo på morran..så vidt eg husker då. Det var frokosten då. Så var det middagen då men.. eg kan ikkje finne det bildet...

Men eg kan ikkje huske akkurat åssen det var med maten. Det eg husker det var den der lukten av... det luktet te og kaffi og..brød og alt sånt då.

- *Var det så stor forskjell på den maten, den dagen styret og barnevernet(?) kom på besøk) og hverdagen?*

Hverdagen ja. Jævlig stor forskjell. Eller sånn falskhet liksom. Og vi hadde jo veldig sånn strikse regler for å...med spisetid, vi hadde jo disse matsalene. Har du vært der ute på ”No 2”?

- *Eg har ikkje vært inne der nei.*

Så...når du, når du gikk til bordet så skal du jo... då skulle du spise og då skulle du sitte der ikkje sant. Du...uansett om du likte det eller ikkje så skulle det ner vet du ikkje sant ,og...kkje fikk du lov å gå på do. Så fikk du heller sitte å pisse på deg eller...noe sånt då ikkje sant. Det måtte du gjerne gjøre mens alle andre så på då...sanne ting.

- Vil du si at dokker ble tvungen til å sitte ved bordet og pisse på dokker?
Ja, altså eg gjorde det, opplevde det. Eg måtte..for det ..eg skulle gjort det før då. Så, når du sier du skulle på do så fikk du ikkje lov å gå for det skulle du gjort før ikkje sant. Og dermed så...ja. Eg har då...då sto eg rett opp og ner og ..pissa på meg då. Fikk ikkje lov å gå.

- *Kem var det som håndhevet de reglene der?*

Det var RS. Det var det. Det var hun som var sjefen der.

- *Og hun styrte også de andre, voksne?*

Hun styrte de andre voksne ja. Så de var vel kanskje redd hun eller... hadde mye makt vet du på et sånt... Eg vet ikkje eg; om det var noen som sa noe, så sluttet de...trur eg. Eg vet ikkje. Eg mener eg var jo bare en guttunge så... Men du vet du... du senser jo litt...

”Kald lungemos og spinatsuppe”

Grethe, egen skriftlig framstilling:

Sultne gutter samlet seg rundt maten. En hadde vært nede før de andre, grøtpannen var nesten tom. ”Tante” hysterisk og skrek at gutten var motbydelig og grisk. Han hadde spist det som skulle være tilstrekkelig for 12 barn? Spørsmålet er om gutten var unormalt sulten eller om frokosten som skulle deles ut til 12 barn var så alt for liten? Spiste en ikke opp maten så fikk en den servert til middag, og eventuelt til kvelds. Ingen ny mat ble servert før alt det gamle var spist opp. Kald lungemos og spinatsuppe kunne derfor gå igjen til mange måltider. Kald lungemos kan være ubegripelig vrien å få i seg, selv om en er aldri så sulten. Klaget en på det fikk en passet påskrevet. Hva snakker du om, der du kommer fra hadde de vel ikke middag hver dag? Ny fornedrelse og mer skam .

Kom en fem minutter for seint til måltidet så fikk en ikke mat. Dette var særdeles vanskelig for de minste. Det er ikke så lett å passe tiden for en femåring. Og det var lenge å gå uten mat fra klokken to en dag til klokken åtte neste morgen.

Styrere innførte også drikke forbud. Det betydde at de som var sengevætere ikke fikk noe å drikke etter klokken fem om ettermiddagen. Det betydde i realiteten at de ikke fikk melk til kveldsmaten.

De voksne spiste alltid frokost og formiddagsmat på kjøkkenet. Vi registrerte speilegg og fine smørbrød. De små sto ofte utenfor og kikket inn vinduet. De var så sulten, men det var ikke lov å gi dem mat.. Vi registrerte fine snitter når det skulle være styremøter også, det var stor aktivitet på kjøkkenet i forkant av dem.

”hvis dette gjentok seg ville jeg komme til å få hull i senga – hvis de tilga meg fikk jeg ikke”

Lise.

- *Men då sitter du igjen med nesten ingen inntrykk fra selve barnehjemmet?*

Nei det (eg sitter igjen med) er den matsituasjonen som har vært sånn...eg husker liksom en episode der vi satt og vi spiste da. Og antagelig så satt det veldig mange barn på langbord... ikke sant? Der er en episode som virkelig sitter, som eg husker, og da fikk vi sånn grovtbrød. Og så forestiller eg meg at vi fikk surmelk med sukker på. Skjønner ikke helt det, men i hvert fall grovt brød og surmelk og sukker(ler).

- *Det kan ha vært sånn rømme...*

Aner ikke, men det sitter veldig godt... og eg likte det ikke, sant. Men det handler altså ikke om ikke å like. Det handler om å spise og holde munn. Og så har eg...var den

skalken veldig hard, så jeg hadde liksom sånn elegant bare lagt den ved siden av for jeg orket ikke spise den. Og når jeg reiste meg opp, så så jo alle hvem det var. Og det var... så hadde jeg ikke slengt den rundt omkring sant..jeg hadde liksom bare lagt den forsiktig så ingen skulle oppdage dette her da. Og når jeg reiste meg opp da så ble jeg innkalt eller sånn..."hei, Lise du har ikke spist opp". Og det husker jeg, og det er sånn som jeg ikke vet om det er fantasi eller hva det er. Men da måtte jeg gå gjennom en sånn lang korridor ...med bøtte og spann. Og den var det hull i og fikk sånn beskjed om at hvis dette gjentok seg så kom jeg til å få hull i senga mi. Nei hvis eg, hvis eg, nei hvis ikke de på en måte...slik var det... unnskyldte meg da liksom, tilgav meg, så kom eg til å få hull i senga. Hvis de tilgav meg fikk eg ikke. Så ble eg slengt i senga, og eg husker eg lå livende redd for å få hull i senga mi. For det at da...kom de ikke til å tilgi meg og det er et sånt minne som sitter. Så jeg vet ikke om det er barnefantasidrøm eller om det er virkelig, men den er jo der og den har vært der hele tida...sant.

"det var jo ikkje for å være snill, det var jo for at vi skulle komme oss ut, sant,....."

Søsken.

Sånn så, i henhold til maten, jo, for meg var maten god den, brunost og alt selv om det bare var brunost, eg var en hund etter mat, men selvfølgelig når du kommer til det punkt at dette er ikkje mitt, at du blir nødt til å ete det, så vil du gjerne det vet du, sant . Men ellers så var jo maten generelt for meg grei, be om å bare forlate bordet, du måtte ete det.

Eg husker jo sjøl, eg var no i konfirmasjonsalderen; sånn som surmelk, eg hadde ikkje nåkke problemer med det, så eg drakk jo gjerne flere kopper for at vi skulle komme oss ut, så eg var oppe i en liter eg, det var sånne krus som dette her, en kvart ... før du var i en eneste rap, for at vi skulle få avsluttet, sant.

"Eg kan ikkje huske, på en måte at eg ehh ...du spiste den maten du fikk"

Vidar (*Utdrag av en større presentasjon under 3.3.1*)

- *Sånne daglige rutiner?*

Veldig regulert som de fleste slike plasser

(avbrytes av interne beskjeder i familien, starter ny tape)

- *Ja, da var vi tilbake, det var dette med rutiner.*

Ja, det var jo styrt av en dagsplan som var ganske velregulert: kor tid du skulle opp, kor tid du skulle spise og kor tid du skulle legge deg fra morgen til kveld og det blir jo en rytme det som du bare går inn i, du stiller ikkje spørsmålstegn ved den for du har jo ikkje noe sammenligningsgrunnlag, egentlig.

- *Nei,*

Nei, eg tror aldri eg problematiserte det, eg tok aldri opp ka eg følte om det. Og då snakker eg om den perioden fra null til ni år. Eg var, ska vi sjå, eg var knappe ni år, då eg ble plassert i fosterhjem.

- *Ja,... det er en del som er ganske bitter på sånne ekstremt rigide rutiner på mat for eksempel; at du må spise opp og hvis du ikke spiser opp så står måten der til neste dag og slike ting, noen har opplevd det som en forferdelig mare. Var det sånne rutiner hos dokker?*

Ikke på det barnehjemmet der, det var en del av det på seinere barnehjem.

- *Jahh*

Ehh, .. eg kan ikkje huske at det var noe slikt der, men samtidig så var det nokså selvsagt å spise opp, på en måte, for det er klart at det var en forventning som lå der,
- *Selv om du ikke likte det?*

Ahh, det var en luksus som ikkje, som ikkje .... Eg kan ikkje huske, på en måte at eg ehh ... du spiste den maten du fikk..

- *Ja*

Jahh .. like eller ikkje like, det en luksus som ehhh ... helt utenkelig!

-*Ja,*

Altså selvsagt var det ting du likte bedre enn andre ting, men aldri på en slik måte at dette liker eg ikkje, dette vil eg ikkje ha.

- *Ja, ja*

Ehh, det eineste eg har med meg, men det har ikkje noe med dette første barnehjemmet å gjøre, det dreier seg om blodmat - det tåler eg ikkje. Eg klarer ikkje å ta det, det har eg spist for resten av livet mitt.

- *Ja,*

Men det dreier seg om ”No 1”, ikke om det første barnehjemmet.

Kommentar

Maten står sentralt i de fleste menneskers liv. Som en motvekt til den folkelige slogan om ”å leve på luft og kjærlighet” eller til den kristne, om at ”Jesus er livets brød” har trolig den svenske, satiriske versjon blitt: ”maten är halva födan” - underforstått: ”Ok med jesus som ”brød”, men vi trenger tross alt *virkelig* mat.

For de fleste av oss er trolig maten ”hela födan”, og fra vi forlater mors liv begynner kampen i, og om, matfatet, med mengder av restriksjoner: regler om hvilken mat som er god eller dårlig, om når man skal spise og ikke spise; når man kan forsyne seg etter eget ønske og når man av høflighet bare forsyner seg lite

Gjennom de ulike utsagn, ovenfor, har vi fått demonstrert temaet ”mat og måltider” som et kamptema. Mange barn har opplevd dette som sitt problem og andre kommenterer det på vegne av andre. Vi vil se lignende situasjoner for sanatoriebarnas del. Ved siden av kampen om maten som spiselig eller uspiselig, registreres tvangsaspektet og det at barna finner matsituasjonen urettferdig gjennom at de opplever at de voksne får en helt annen servering når styret og eventuelt tilsyn kommer på besøk. Andre barn har ikke problemer i forhold til mat og måltider. Det noen spyr av tåler andre godt.

3.3.7 Barnehjem og fosterhjem

I den norske barnvernloven av 1953, som er den loven som har vært gjeldende det meste av den perioden vi snakker om i denne studien, presiseres at dersom barnevernet overtar omsorgen for et barn og må plassere barnet utenfor biologisk hjem så skal man

i første rekke søke et egnet foster hjem (Bvl.§24). Ønsket om en slik praksis er opprettholdt i Lov om barneverntjenster av 1990. Tendensen til å plassere barn i fosterhjem har i denne perioden vært økende, også internasjonalt.

I vissheten om dette ønsket fra lovgivers side, eventuelt sammen med et allment ønske og en forståelse for at et fosterhjem må være bedre enn et hvilket som helst barnehjem har i den aktuelle perioden også fosterhjems plassering vært forsøkt etter at barn først har vært plassert i barnehjem. Dette har mange ganger ført barn inn i såkalte plasseringskarrierer av svingdørskaraktar: barnehjem – fosterhjem – barnehjem – fosterhjem. Vi skal i denne studien ikke behandle fosterhjem som tema, men må ta opp ”problemet fosterhjem” fordi det i den gruppen personer som her har vært intervjuet har vært mange fosterhjemsforsøk underveis, og ingen av dem har vært vellykket. Nedenfor følger en del av de beskrivelser/uttalelser som noen av barnehjemsbarna kom med om sine fosterhjemsopplevelser

”Det var jo en helt ny verden for meg: på gård og med dyr”

Vidar.

Og så reiste eg der og var der litt i forbindelse med enkelte Jul’er og spesielt sommerferien, da. Ehh ... og så hadde vel dei egentlig et ønske om å adoptere meg . Men det ble nei, for det satte min biologiske mor seg imot, også den gangen. Hun hadde sagt nei fem år før óg.

- *Jahh*

Og det visste jo ikkje eg noe om. Men så endte det opp med at de ville ha meg i fosterhjem, når de ikkje kunne få adoptere meg, og så blei det ordna på den måten.

- *Ja.*

Det var ingen som spurte meg så voldsomt om det, på en måte, men det var jo greitt. Eeg hadde jo vært der og syntes det var greitt. Det var jo en helt ny verden for meg: på gård og med dyr og med følelsen av å tilhøre en familie. Det var jo store ting det, å tilhøre en familie, så kom eg der etter at eg var ferdig med tredje klasse. Eg flytta vel til sommeren, det året. Og så var eg der i et og et halvt år.

- *Ja ... ka ble det for en tilværelse i forhold til barnehjemmet, ka ble bedre og ka ble verre, hadde eg nesten sagt.*

Nei, det som blei bedre var vel at du hadde følelsen av å ha et hjem altså et normalhjem. En slags høre-til følelse. Samtidig var eg kommet så langt i min egenutvikling at eg var bevisst på at dette ikke var mitt egentlige hjem og eg kalte de aldri for noe annet enn tante og onkel.

- *Hhmm*

Men eg trivdes veldig godt med å være på gård, eg likte veldig godt å jobbe, eg likte veldig godt husdyrhold eg likte å være med i skogen eg likte de tingene der. Eg var tidlig ganske stor og sterk, så eg trivdes med det . Eg likte meg på skolen, eg gikk på en sånn grendaskole, to-delt skole faktisk, 3,5 kilometer fra der eg bodde. Så der gikk vi jo til og fra hver dag. Det skjedde jo ting på et slikt sted som aldri skjer i en by, nærkontakt med natur og med dyr og slike ting. Så alt det var positivt.

- *Ja*

Det som ikkje var så positivt det var de materielle forholdene. Eg bodde jo ikkje på noe egentlig rom den tiden eg var der, eg ble lagt inn på et roterom i andre etasje. Det var jo et lite gårdshus dette her, veldig lite. Det kan 'kje ha vært mer enn en 80 kvadratmeter over to etasjer, og der lå eg i en stor seng på en halmmadrass som var segen ned i bønn og med en svær vevstol ved siden av og mange andre ting, sånt "pø" som stod i dette rommet. Det var jo ikkje mitt.

- *Nei,*

Det var ingenting av bøker og sånne ting. De hadde ikkje slikt. Men eg lånte en del bøker på skolen. Ellers var det jo bibelen. Disse var jo kristelige da. Så bibelen har eg lest på kryss og tvers og fram og tilbake både to og tre og fire ganger.

- *Ofte så ble jo unger plassert i spesielt kristelige hjem, ser det ut som...*

Ja

- *Dette med "kristeligheten" var det noe som sto sentralt på barnehjemmet også..*

Ja, ja

- *Rutiner med at alle skulle på søndagskole?*

- Ja

- *... og det var andakter og sånt ..*

Ja, jada, det var fast det. I frelsesarmeen fra vi var en neve stor og bedehus og kirke,

- *Ja.*

Det va'kje nokke vi stilte spørsmålstegn med

- *Det var sånn det var.*

Ja, det var sånn det var.

(Pause)

Det så ikkje var så greitt, i fosterhjemmet, var at de var lite vant med barn og når ting blei slik de ikkje ønska seg, så var mannen, da, veldig snarsint. Og han slo!

- *Javel?*

Og det va'kje eg vant med.

- *Nei.*

Nei, det va'kje eg vant med. Eg hadde jo gjerne fått ris av tantene på barnehjemmet, men det var gjerne for ting som eg syntes for så vidt at det var rimelig at de reagerte på, og at eg opplevde ikkje at det lå noe vondt bak, på en måte.

- *Hhmm*

Men min fosterfar han var snarsint, han mistet kontrollen rett og slett og han slo. Og han slo ikkje nødvendigvis på noe som eg syntes det var noen grunn til å reagere på og til slutt så hadde eg fått nok..

- *Ja,*

Dette ville eg ikkje mer. Eg var både forbanna og redd. På den tiden der så var eg ikkje mer enn ti og et halvt år!

- *Ja,*

Og eg tror faktisk at eg tenkte at hvis eg ikkje kommer meg vekk så kommer eg til å gjør noe.

- *Hhmm*

Ja, eg tror at hvis eg hadde blitt boende der så hadde eg flata'n en dag.

- *Hhmm,..*

Ja, så plutselig en dag om høsten, så stakk eg. Da gikk eg de tre milene tilbake til barnehjemmet i Fs. Og då gikk eg jo tilbake igjen til det som var det eneste eg kjente: til, barnehjemmet, og hvor min søster da bodde.

- *Hhmm*

Og så oppdager eg at de ikkje ville ha meg!!!

- *Sa de rett og slett at de ikkje ville ha deg?*

Ville ikkje ha meg. Og det har eg jo i etterkant fått vite, var rett og slett for bestyrerinnen, som eg nevnte i stad, ho likte ikkje gutter, og ho likte vel ikkje meg heller, eg vet ikkje eg. Ho hadde no ikkje hatt noen grunn til ikkje å like meg for slik eg hadde oppført meg. For det var aldri noe tull med meg på barnehjemmet. Men i alle fall ho ville ikkje ha meg der, og det de hang det på var at det skulle være et hjem for jenter.

- *Hhmm*

Så etter at eg kom tilbake igjen der, så ble eg plassert i hjemmet hos en tidligere bestyrerinne på det barnehjemmet som var pytt og panne i allting der og som på den tiden faktisk var formann i styret på barnehjemmet.

- *Hhmm*

Der bodde eg da, i den familien i drøye to måneder, mens de holdt på, da, å finne ut ka de skulle gjøre av meg.

- *Hhmm*

De ville ikkje ha meg i Fs. Ikkje i Md. Ikkje i Kd, og ho så eg kaller mor, då, som var denne tidligere bestyrerinnen som eg bodde hos, undersøkte nokke greier i departementet, og så kom "No 1" da opp at det var en eller annen i departementet som mente at det var en god plass. Og i løpet av en-to-tre så hadde de ordna plass for meg på "No 1".

Denne gutten tok skjeen i egen hånd, og rømte fra en situasjon som han fant uutholdelig. Det var åpenbart uaktuelt for ham å kontakte barnevernet, han kjente ikke til dets eksistens til tross for at hele hans liv (10 år) hadde vært en omsorgssituasjon. Barnehjemmet, hans hjem i 9 år, ville ikke ta imot ham og det endte med at departementet skaffet ham plass på "No 1".

"Når du var 6 år og hadde opplevd veldig mye vondt, så sluker du sånne ting rått"

Angelica

- *Vet du noen ting om ka som skjedde da du kom i 6 års alderen og du ble flyttet i foster hjem?*

Ja, plutselig ble du lovet at no skulle alt bli så mye bedre og du skulle få en familie og alt mulig greier. Så var eg i week-end hjem der då, og eg tror eg var der en sommer, det var eg. Eg var der sånn innimellom for at eg skulle reise ned på Bondelandet for å bli kjent med fosterforeldrene mine då. Eg syntes det var veldig rart. Altså plutselig skulle eg kalle noen for mamma og pappa som ikke var mine foreldre, - det syntes eg var veldig rart. Når du var 6 år og hadde opplevd veldig mye vondt, så sluker du sånne ting rått at alt skal bli så mye bedre og de lovte gull og grønne skoger.

- *Hhmm, - ka skjedde?*

Eg ble mishandlet i 6 år!

- *Ka slags mishandling då?*

Eg ble slått!

- *Ble du slått daglig?*

Ja, hver eneste dag.

- *Var du en sånn rampete unge,då?*

Nei, nei, de som eg bodde hos , de ... de ehh, eg kaller de fanatiske kristne og eg var jo hedning i deres øyne. Og de skulle frelse meg og eg ble slått med bibel og eg ble tvunget til å lese i bibelen og ... og huff!

Små bagateller; hvis eg kom fem minutter for seint så fikk eg juling, kom eg for tidlig så fikk eg juling eg følte at alt eg gjorde var galt.

- *Jahh*

Og så ... ehh, så eg slåss jo like mye inne som ute da. For de hadde jo tre barn sjølv som de aldri rørte.

- *Ja, vel...*

Og disse her guttene de så jo at mor og far kunne slå, så ja vel, så kunne de óg slå. Så eg fikk jo like mye julig ute som eg gjorde hjemme, så det ... og på skulen slåss eg for å forsvare meg sjøl , så kom eg hem med en rift i buksen så fikk eg juling for det.

Så skulle eg lære meg klokken og det var jo et helvete i seg sjøl. Og då var hon der Maiken på fjernsynet, det husker eg. Eg likte hun Maiken så bra altså de fløy gjennom ... , ja kjempe.

Men så fant BC ut at han skulle lære meg klokken og sa: hver gang du sier riktig skal du få en klem og hver gang du sier feil så får du en lusing. Og eg sa jo bare feil. Og eg tagg og ba og tagg og ba. Og eg var jo ikkje mer en seks, ja, sju år.

Så når eg hadde vært på skolen så skulle eg jo ... gjøre lekser og då hadde jo læreren fortalt meg hvordan eg skulle gjøre det, og dette her'e -. Så skulle eg hjem å gjøre det. Eg skjønnte jo det som læreren viste meg på tavlen. Så skulle eg gå hjem å gjøre lekser og satt i timer med matematikk og gjorde det eg hadde fått beskjed på, og så kommer hon der Te inn på rommet mitt og kalte meg for at eg var hedning og dum og så leste hun gjennom leksen og sa at eg hadde gjort feil og visket ut alt sammen eg måtte gjøre det på nytt og hun viste meg kordan dette skulle gjøres og så ... eg gjorde om igjen og hun visket det ut, og eg gjorde om igjen og hun visket det ut, - og eg måtte gjøre det slik hun sa. Så kom eg på skolen og læreren sa. "Jammen det var ikke slik jeg viste deg i går!". Kniping og slåing var daglig kost og eg visste ofte ikkje ka eg hadde gjort. En dag kom eg inn og da sto naboen... ehh ...nabojenten og gutten inne hos de då, og da eg kom hjem så ble eg tatt med det samme eg kom inn døren, og så begynte BC og TC å krangle om noe da, så sier hun at no tar du jentungen og så ble eg tatt inn på rommet der, då tror eg var 9 eller 8 og et halvt år,. Og eg skjønnte jo ingenting for eg hadde ikkje gjort noe gale,. Det var inn på soverommet og der sto en stol mitt på golvet og så sier han "eg beklager men eg må gi deg ris" og eg skjønnte ikkje hvorfor, eg begynte å løpe rundt stolen og tviholdt på buksen og ropte nei, n ei, nei, eg vil ikkje, vil ikkje. Og han sa "eg har ikkje noe valg eg blir nødt å gjøre det". Så tok han av meg buksen og la meg over knærne og ga meg juling.

- *Hhmm...*

Ja, - det var så mye, eg fikk ikkje se på fjernsyn for det var stor synd, eg fikk ikkje høre på musikk for det var stor synd. Og så husker eg den første Karate Kid filmen, då var eg hjemme hos min mormor i byen. Då var vi på kino med en nabojente. Og var jo så jævla dum når eg kom tilbake igjen til Bondelandet så fortalte eg dette til nabojenten "Åh, eg har sett Karate Kid filmen" og greier. Så har hun antagelig sladret til moren og så kom moren over til TC og de. Så står eg på badet og skal pusse tenner og legge meg, så kommer hun damen inn på badet og dro meg ut etter håret. Eg hadde vært på kino, og å gå på kino var den største synden som fantes og eg fikk sånn juling. Så rømte eg. Eg rømte to ganger. Da fikk eg óg juling og så ja, då ville eg ikkje mer. Då hadde eg spart opp alle pengene som eg fikk til gebursdagen min. Og då syklet eg av gårde for å ta båten og selvfølgelig på veien så kom det en nabo som observerte meg syklende på hovedveien og det var strengt forbudt. Eg syklet tilbake igjen i full fart for

eg visste at no ville de få beskjed. Så fikk eg juling for det. Og mange ganger så ble eg tvunget i kne for å be Gud om tilgivelse, for hvis eg ikkje gjorde det så kom eg ikkje inn i manntallboken hans, og hvis eg ikkje gikk i kirken og på søndagskolen og i ”yngstes”, osv så ble eg sendt til helvete og alt mulig sånt. Det er så mye, det er så mye...

- *Hhmm*

Og i løpet av de seks årene eg bodde i fosterhjemmet, så kom altså tilsynfører to ganger ... løpet av seks år. Eg fikk jo ikkje en chans i helvete å fortelle ka så foregikk.

- *Var du aleine med han, overhode, noen gang?*

Nei aldri, aldri. Eg trodde eg fikk en sjanse når han spurte om han kunne få se rommet mitt; se kordan eg hadde det på soverommet mitt og då trodde eg at ”no har eg sjansen” ,men tror du ikkje at ho kom etter og fulgte med. Så han trodde jo at alt var bra.

Mat og sånn eg fikk jo aldri spise meg mett! Så når de var på bønnemøte så løp te eg rundt i huset og spiste alt eg kom over så egentlig ikkje var etendes i det hele tatt. Eg var konstant sulten. Men de tre sønnene kunne fråtse i mat, så var det begrenset ka eg kunne få av middag og skiver, for eg var så tjukk eg var så stygg eg var så ekkel.

(observasjonsgrunnlaget mitt svikter i forhold til dette og jeg spør:)

- *Har du noen gang vært tjukk, i det hele tatt??*

Aldri, aldri. Da eg kom til Bergen igjen, då var eg vel 13 år så veide vel rundt 30 kg eller noe sånt.

- *Du var jo anorektisk, nesten.*

Ja, det var ikkje igje ... det var jo, (ler) det var jo bare bein, ja.

Eg var rett og slett et mislykket foster. Så mislykket og dum. Eg gikk gjennom det meste tror eg.

- *Skapte du deg helt galen for å bli kastet ut, til slutt?*

Nei, nei, da eg var 9 år så forsøkte eg å ta livet av meg, då orket eg ikkje mer. Og da eg ikkje fikk det til, så aksepterte eg, då innfant eg meg med at kanskje det er meningen at eg skal bli slått hver dag! Og då bygget eg meg opp en vanvittig kald mur. Då kunne de gjøre ka fa ... eg tenkte: ikkje søren om eg skal grine mer eg ska ta det som kommer, eg ska være hard, steinhard. Eg innså på en måte at slaget var tapt, Hvis noen slo så snudde eg meg vekk. ”bare slå deg ferdig”, ikkje en tåre fikk hon frem.

- *Hhmm, men allikevel så kom det jo til et punkt da du flyttet derifra!?*

Eg ikkje sikker på ka så skjedde, men eg kom i hvert fall til byen igjen, takk og lov for det.

- *Hhmm*

Og då innrømmet visst han BC at det var gjort ting som ikkje burde vært gjort og då mistet de retten til å være fosterhjem det var eneste ”straffen” de fikk.

- *Det må jo bety at du fortalte til nokken, på det tidspunktet ...*

Nei,

- *Kordan kunne de då...*

Eg vet ikkje, eg har ikkje anelse, eg har ikkje peiling, for at når eg kom ... eg bodde hos min mormor den sommeren, og da kom det en fra barnevernet opp til min mormor og då fikk eg velge om eg ville reise tilbake eller om eg ville bo i byen

- *Og då var ”byen” ”No10”?*

Ja, - eg jublet jo eg!! No skulle eg endelig få slippe. Så når den sommeren var slutt så ba eg om å få komme på ”No 10”. For der var eg kjent og det var noen som jobbet der da eg var liten som jobbet der fremdeles.

- *Hhmm, men, men du var jo misfornøyd med forholdene på ”No 10” på forhånd?!*

Ja, men eg hadde jo ikkje noe annet valg. Eg kunne vel ha bodd hos min mormor inntil de fant et nytt fosterhjem til meg, sant, men egentlig så var ikkje min mormor og de kompetent så eg fikk ikkje bo der ut over 7.kl. De var alt for gamle til å ha meg, så dahh (sukker) dermed kom eg tilbake til ”No 10” i alle fall.

- *Hmmm*

Og der ble eg kjent med PQ, og hon fikk eg veldig god kontakt med. Men så kom jo dette spørsmålet igjen kem eg ville bo hos og då sa eg ”eg vil bo hos deg”. Ja, så då var eg der på weekend basis og var med de til syden og sånn, og så flyttet eg inn.

- *Kor lenge bodde du der då?*

’Til eg var 19.

- *Og der hadde du det bra?*

Eg bodde for å bo.

- *Har du kontakt med de no?*

Svært lite.

Det var rart, men trolig også forbundet med håp å skulle komme til ”et hjem” etter mange år på barnehjem. Fra barnehjemets og barnevernets side har man trolig antatt at dette vil føre til en forbedring av livssituasjonen og bedring av livskvalitet.

Resultatet blir en betydelig forverring. Gjennom bruk av fysisk avstraffelse som et sentralt korreksjonsmiddel, samt ved å benytte matrestriksjoner, bryter fosterfamilien ned jentas opplevelse av seg selv som et individ med egen verdi. Hun kommer ikke i kontakt med barnevernet som hun egentlig vet er til for å hjelpe henne. Men hun ser dem kun to ganger på seks år. Hun overlever ved å ”kople fra hverandre” psyke og soma, og sier: ”bare slå!” Så for henne blir karrieren: barnehjem – fosterhjem – barnehjem –fosterhjem til hun er 19 år.

”Eg hate de !!!”

Bente.

Vi var alltid innestengte; enten så var me innestengte på rommet eller så var me ute, aldri i stuå, de satte opp tri slike spisebordstoler foran tv og så fekk me se barneTv og så var det husj ut igjen. De ville jo ikkje se oss, eller hu, då.

- *Jahh*

Ja slik så vi hadde det der så kunne eg... jabba ein heile foss!

Eg hate de!!!

Og han Karl han (broren)...der er så mange eksempel ; han Karl ville jo ikkje spisa maten sin.Vi spiste jo aldri på kjukkenet me de. Me fekk maten inn på rommet me var på...

-*Ja vel?*

...og så spiste ikkje Karl opp maten sin, altså middagen, og for at han skulle lære og forstå at han skulle spise opp maten sin så serverte de han oppatt til kvelds og te frukost og til middag og te kvelds og slik holdt hu på nesten ei uke, og så skrelde hu sånt søtepleskrell så hu hadde oppå, så skar hun fett i terningar og hadde oppå og

etterkvart så vart det slikt loddent myggel på toppen og etter ei uka så presste han det ned mens tårene rann – det e slikt så du aldri kommer til å glømma!!

-*Neihh*

Fekk juling fordi at du tisse på deg – så, eg hadde blærebetennelse. Men allikevel hadde vel eg det best der for eg var jente og minst. Men eg fekk jo juling eg óg, og det var når eg tisse på meg, og det var vel det galnaste eg gjorde, då.

-*Å tisse på deg?*

Ja

-*Var du både dagvæter og sengevæter?*

Nei, derfor eg gjorde det, det var om dagen og det var for eg hadde blærebetennelse, så det var en grunn til det. Karl, han var sengevæter.

-*Var han det på "No 4" óg?*

Nei, det vet eg ikkje.

Me, var heller ikkje på badet deira, me hadde nokke sånne provisoriske greier neri kjedlaren; bare sånn lecablokker med sånn dusj.

"- og då flyttet du av egen fri vilje eller ble du kastet ut eller ..." ?

Torbjørn, Bentes bror.

-*Men når dokker først var kommet til fosterhjemmet etter disse helgebepøkene, kordan bodde dokker der, då?*

Meine du altså sånn fysisk?

- *Ja,*

Eg og bror min vi delte et rom, og så hadde Bente et rom i første etasje, og det var lekerommet vårt ...

- *Hhmm*

og lekerommet var der vi fikk holde oss, det var ikke uten videre anledning til å springe inn i stuå

- *Hadde de andre barn?*

Nei, de var barnløs og så vidt eg veit så har de ikkje hatt fosterbarn etter oss.

- *Bente var ganske kritisk sånn i forhold til kor dokker bodde i huset og ka dokker fikk lov å gjøre. Hun opplevde stor ufrihet i forhold til det.*

Ja, det var en stor ufrihet, og for å generalisera litt så kan du sei at vi vokste opp etter prinsipp om at unger ska til nød sees, men i alle fall ikkje høyrast. Og det var i alle fall en oppdragelse som ikkje var etter tidsånden (1967), for å si det sånn.

-*Hhmm*

Og vi ble veldig snart lagt merke til i nabolaget og på skolen, men det var ikkje nåkken sånn spesielt religiøs oppdragelse, men vi blei jo tuta ørene fulle av at "vi hadde å slekta på" og at vi måtte oppdras strengt, og slike ting.

- *Hhmm, så dokker slet med "dårlige gener", med andre ord?*

Ja, det kan du sei, og eg har jo i ettertid tenkt på at "han far" han var jo utdanna pedagog, kos i all verden *han kunne komma på* noge sånt! Han som såg unger til daglig og såg kossen ungar kunne vere?!

- *Og der var du då til du var ..?*

Til eg var 14, altså i 8 år.

- *Og då flyttet du av egen fri vilje eller ble du kastet ut eller ... ?*

Det oppsto vel etter hvert en krise og naboer gikk til barnevernet og sa at det må være nokke galt, det går ikkje an å ha det på den måten.

- *Ka var det de da registrerte?*

Eg vil tippa at de blant annet registrerte av vi ikkje fekk nok mat.

-hmm

Og det er faktisk ein av de tingene eg huske fra den aller fyste tiå der. Du veit at unger kan leggja innpå uhorvelege mengde når dei e sultne og då kom spørsmålet ”E dokker ikkje mett’e”? ”Mett’e – ka e det for nokke”? Etter den tid fekk me ikkje lov te forsyna oss sjølv, då ble maten porsjonert. Det var ikkje snakk om å smøra sin egen mat eller ausa på sin egen middag. Det kan høyrest helt utrolig ut, men det var slik det var, og når du er vokst opp med det fra du er seks år, så tror du det skal vera sånn.

- Jahn

Så når vi kom ut då, på andre plasser, så hadde du en voldsom hunger ...

- Jahn

..rett og slett

- Jahn, men de porsjonene må jo ha vært så små at dokker tok av istedenfor å legge på dokker?

Ja, du vet vi hadde jo ikkje lov te gå inn te folk, så det var jo først når eg kom opp i 12-13 års alderen at eg torde gå inn til folk. Og då var eg så langt borte frå søskena mine at de ikkje kunne sladre. Så det var vel når de så kor godt eg åt at de begynte å reagere, plus en del andre ting. Eg begynte jo å bli tenåring og eg begynte å vandre og gå litt på sjølvstyr, og håret mitt bl’kje klypte og en del andre ting, og eg hadde jo alltid vore kortklypt’e.

- Hhm

Og så var det en dag at en nabo ringte te barnevernet og sa at no tar eg bare gutten med meg og får han klippte, han ser jo ikkje ut! Det var begynnelsen til slutten.

(Gutten ble så flyttet til et nytt fosterhjem der han opplevde å bli tatt hånd om, men på grunn av utdanning flyttet han frivillig til et annet, som ble oppløst ved fosterfars alkoholmisbruk, for så å bli boende på en type ungdomspensjonat)

Kommentar:

Det er underlig, som disse eksemplene viser, og som det finnes flere av, at ingen fosterhjemsplassing i fra dette materialet lyktes. For Torbjørn lyktes en av tre. Nå ligger det nesten i sakens natur at barna det gjelder ikke var trukket med i det rent formelle forarbeidet til fosterhjemsplassing, som skulle ha foregått. Dermed så vet vi lite om det, men i mange av tilfeller blir det ganske klart at basis for fosterhjemsplassing har vært en forbigående bekjentskap med de blivende fosterforeldrene gjennom sommeropphold. Barna har sikkert oppført seg skikkelig og vertskapet har funnet inntekten interessant. Noe særlig utover inntekt synes ikke å ha ligget i interessen, for ingen av barna har opplevd fosterhjemmene som blivende steder å være. For noen har det gått en tid, så har de rømt, gjort seg så umulige at de fikk flytte, gjerne til et nytt fosterhjem der det heller ikke gikk godt eller i beste fall til en annen institusjon, et ungdomshjem eller et ungdomspensjonat. Der har de fullført ungdomsskole eller videregående skole, reist til sjøs, gjort militærtjeneste eller helt enkelt fått seg en jobb og en hybel. Et par har studert videre på universitets- og

høgskolenivå. Én pike som ble plassert i fosterhjem i fem års alder, etter et kortere opphold på barnehjem, var ikke særlig fornøyd med oppholdet, men aksepterte at hun var blitt tatt hånd om. Hun har ordnet seg et ryddig liv i dag og tok høgskoleutdanning på intervjuetidspunktet. Hennes fostersøster havnet ”på kjøret”.

”Barnevernskarrierer” er et kjent fenomen; ”svingdørsopphold” i psykiatrien og i barnevernets regi har det vært mange av og fenomenet er neppe utryddet. Innenfor barnevernet er forhåpentlig dette en situasjon på retur, men det at det eksisterer viser at plassering av barn utenfor hjemmet fortsatt er på eksperimentstadiet. Vi har aldri noen garanti for at det vil gå bra. Men heldigvis er vi kommet ut av den fasen der potensielle fosterforeldre skal være ”snille” mennesker, ”gode kristne”, ”barnløse med god tid”, ”de er så glad i barn”, og så videre.

3.3.8 ENURESE

Sengevæting (enuresis nocturna) har vært kjent som en svøpe for barn i institusjon. Vi skal ikke her ta opp de ulike teorier bak fenomenet, men kort nevne noen og først og fremst se på hvordan barna opplevde *selv* å være et av de rammede barn eller hvordan de opplevde å være *vitne* til andres plager.⁶²

Enuresens natur.

Enuresen har en litt mystisk aura rundt seg. Sterke meninger har vært framsatt om hva den kommer av og hva den kan føre til. For 30 år siden var den en sentral diagnose i årsberetningen fra barnepsykiatriske klinikker. Grovt sett finnes det tre hovedtilnæringer:

1. den somatiske
2. den psykoanalytiske
3. den læringsteoretiske

Ad1.

Den somatiske forklaringen er knyttet til strukturelle variasjoner i urinveiene som har som følger at a) barnet aldri tømmer blæren skikkelig og dermed går til sengs uten å være skikkelig tømt. Det har derfor ingen særlig effekt om foreldre ber barnet gå og

---

⁶² Det tenkes her i første omgang på nocturnal enuresis, selv om den diurnale, som vi vil se, også kunne være et problem. Det kan imidlertid være mange flere og hverdagslige årsaker til at en slik tilstand inntraff.

tisse før det legger seg. – tømningen blir i alle fall ufullstendig. Dernest b) at barnet har en for dårlig spincter funksjon; og c) at barnet har for liten blærekapasitet. Det spekuleres også i om det området i hjernen som skal ta imot signalet om en fylt blære ikke fungerer som det skal og eventuelt også om produksjon av ADH (antidiuretisk hormon) kan være redusert hos enuretikere (BUPA, 2005).

Dersom man anser at årsaken til enuresen har en ensidig somatisk natur blir behandlingen deretter. Finnes ingen somatiske avvik blir det nærliggende å tenke at årsaken er av psykisk art og en utførlig anamnese vil kunne føre til at man heller til en psykoanalytisk basert tolkning eller man velger en læringspsykologisk tilnærming.

Ad 2

Dersom man velger en psykoanalytisk tilnærming blir den natlige vannlatingen sett på som uttrykk for angst og kanskje en form for undertrykt aggresjon, der barnet gjennom tissingen tvinger foreldrene eller omsorgspersonene til ”å legge merke til” barnet og ta vare på det på en annen måte enn det som akkurat nå er tilfelle. En vil gjerne komme til å kalle denne type reaksjon for *regresjon*. Regresjonen innebærer at barnet bruker en atferd ”fra sitt tidligere liv” til å løse sine vansker her og nå. Barnet er seg ikke denne reaksjonsmåten bevisst. Ved siden av å se på den natlige enuresen som en fordekt aggressiv handling kan den også ses på som at ”*pleasure is being exploited in the effort to deal with fear*”(Winnicott, 1992).

Ad3.

En kan også komme til å trekke den slutning at barnet *aldri har lært* å bli tørr. En slik slutning kan henge sammen med at opplysninger viser at barnet, sine 7-8 år til tross, aldri har vært tørr. Da har vi å gjøre med en primær enuretiker, i motsetningen til en sekundær enuretiker. Sistnevnte har vært tørr en periode, men har så begynt å væte seg igjen. En læringspsykologisk tilnærming vil anvende aversjons- og belønnings-teknikker for å avhjelpe situasjonen

Enurese på institusjon

Det er vanskelig, så lang tid etter, å kunne si noe meningsfullt og sikkert omkring enureseproblematikken for barnehjemsbarna.. Og egentlig så er det relativt uinteressant. Vi konstaterer at uforholdsmessig mange barn var sengevætere og at de var det til opp i ganske høy alder, 13-14 år. Enurese i institusjoner har vært studert bl.a. av Stein og Susser (1966) som konkluderer med at enurese prevalensen dels er en

funksjon av autoritets relasjonen mellom de ansatte og barnet. De fant flere sengevætere i barnehjem enn i fosterhjem. Sengevætingen hadde åpenbart også relasjon til det miljøet barnet kom fra før omsorgsovertakelsen. De fleste voksne vil kjenne enureseproblematikken fra eget liv via opplevelser som gjelder egen person, søsken, kamerater, og kanskje egne barn.

I et ordinært hjem vil det mange ganger kunne oppstå konflikter omkring håndteringen av barnet. I en moderne livssituasjon vil en våt seng om morgenen lett kunne velte den timeplanen som skal holdes for at alle skal komme *dit* de skal *når* de skal – i tillegg til ”pisselukten”, vått sengetøy, vått nattøy og kanskje våt madrass.

Når vi nå tar for oss håndteringen av denne situasjonen slik barna beskriver den, så må vi ha in mente at et barn var der for å få hjelp med sitt liv. Barnehjemmet skulle være et sted der man samlet det som var gått i stykker og skulle lime det sammen igjen. En rotløs barndom skulle det rådes bot for. Det handlet om ”substitute care”. Så har det seg så uheldig at barnet enten tar med seg sin enurese til barnehjemmet eller at en sekundær enurese utvikler seg. Og hvordan rådes det bot på dette?

”Og han ble straffet med at han måtte gå i...bundet utenfor i skjorten”

Elise

- *Var det stort skifte av bestyrerinner mens du var der?*

Det var en kanskje..det var hun RS. Forferdelig kvinnfolk du.

- *Ka gjorde hun?*

Nei, hun var den som slo disse her sant, og låste de inne og... forferdelig. Det kom en etter hun og ..som het MS. Her utenifra.... Altså det at hun var så stygg...grusom altså. Hun ble så...slo en som het Torstein...regelrett i svime inne på kontoret. Og trakk for gardinen...han er død i dag. Han døde av overdose etter vi...en stund etter vi kom ut. Men eg har...der har du sånt som eg ikke glemmer. Og Sverren har du vel i papirene dine. Ikke Torstein heller? Nei for begge er død i dag. Han var sengevæter vet du...og du vet. Og han ble straffet med at han måtte gå i...bundet utenfor i skjorten. Død av overdose.

- *Han ble bundet som en bikkje utenfor altså?*

Ja. Og måtte gå i skjørt for det var beviset på at han var sengevæter. Og så en som het Veslemøy. Har du vært i kontakt med hun? Vi kalte hun for bestemor. Hun var litt sånn..spesiell hun, men skjønn. Hun óg var sengevæter. Hun hadde vannet seg ut, og der kom de og knøt trusen rundt her. Og hun måtte sitte og lukte på den trusen sin i aldri så lang tid og. Sånne ting husker eg. Skulle søkt om erstatning...etter du liksom begynner å tenke over ka vi har gått igjennom. Det er jo umenneskelig, totalt umenneskelig. Og livet etter det oppholdet har vært like umenneskelig altså. No hisser eg meg så gyselig opp no for det at vi har gått igjennom dette her og de ikke står til regnskap for det de har gjort mot oss.

”Vi tisset på oss og var sengevætere alle sammen”

Bente.

Vi tisset på oss og var sengevætere alle sammen, ja. Vi var jo ganske små da. Så det var veldig tragisk. Mor hadde ikke styringen i det hele tatt. (Tekst er fjernet, den har ingen sammenheng med det problem som nå presenteres.)

Så kom jeg hjem, så begynte helveten som jeg sa. Far drakk og det ble gjort en ... eg tenkte eg skulle nevne åt deg. For oss som var sengevætere fekk greie på det at de som tisset i sengen nå, då henger vi opp nattbuksen på veggen i spisesalen. Det ble gjort. Det var itte noe særlig...

- *Fortalte de hvem sin bukse som hang der då?*

Jaja absolutt..

Om den samme situasjonen i biologisk hjem hos samme pike:

Dom trodde jeg var ute og fløy. Jeg var umulig mente dom. Hvis jeg prøvde, og så fekk...jeg klarte til slutt itte å væra hjemme altså og se han far full. Og *hu* tok oss itte i forsvar i det hele tatt, så hvis vi tisset i sengen så smelte a lakenet rundt øra på oss.

Her får vi et lite innblikk i hvordan en situasjon med enurese hos en tenåring, tidligere barnehjemsbarn, ble håndtert på hjemmeplan. Sannsynligvis var dette hjemmet ikke representativt for hjem i sin alminnelighet, men et klart eksempel på at denne tilstanden ikke ble håndtert rasjonelt utenfor institusjon heller.

”Husker spesielt en gang eg hadde urinveis infeksjon”

Elise

- *Og det var ingen fra disse nabohusene som kom eller fikk komme på besøk til dokker eller..*

Lions club kom...

- *Eg tenker på ungene...*

Åneida de fikk ikke komme inn. Og vi fikk ikke gå ut til de heller. Så hadde vi et sånt lite hull (latter) i gjerdet så vi akte oss ut. Så kunne vi stikke ner og kjøpe 10-øres tyggis. Kom vi opp igjen så var det ...då ventet det... Då ble det pisk. Då fikk vi så mye juling altså at'e. Husker spesielt en gang eg hadde urinveis infeksjon, blærebetennelse eller ka det var for nokke. Eg hadde i hvert fall ondt når eg tisset...og eg var sengevæter då, då ble du sotte ner på potter, blikkpotter, med kokende varmt vatten. Du gir meg store øyner no...

- *Ja, altså, var det kokende vann i potten?*

Ja, for det skulle lege deg. Det skulle dampe. Kan du tenke deg sjøl kordan vi så ut nedentil då. Herregud altså. UFF..

”Om morgningen hvis du var våt, ble du tatt ut i et badekar med iskaldt vatten i,”

Esther

Altså du kan si... Ta for eksempel sånn at når vi gikk på skolen. Så gikk vi der utenifra og så skulle vi gå inn til skolen, som lå her. Så skulle du gå på en halv time. Kom du du for seint så fikk du i meldeboken eller de ringte ut på barnehjemmet. Og så var det det

at når du var ferdig klokken elleve, fem over elleve, ti over elleve, så skulle du være her ute til halv tolv. Og kom du for seint, så var det inn på kontoret, låste døren, og då fikk du så, då fikk du juling så det suser etter. Så ble du..

- *Fikk du i ræven då eller...*

Ja de slo deg så du ...

- *Ja men altså,*

De slo deg..

- *Ja, men det er viktig at det kommer frem..*

Ja, de tok jo den, og så tok de ørene. De låste døren, og du vet vi var jo helt... og så tisset vi i buksen.

- *Ja, var det mange som tisset i buksen?*

Veldig mangen. For du ble lagt i sengene, du måtte jo legge deg klokken halv seks, seks, og så skulle du ligge der til neste dag. Og du fikk ikke lov å gå på do, for der lå troll under sengen. Og tisset du,... om morgningen hvis du var våt, ble du tatt ut i et badekar med iskaldt vatten i, og så ble du kostet med en hard børste...kalde vannet. Og så ble du låst...hvis du... Du, la meg si dette her, når du kom fra skolen seint. Det var meg . Eg opplevde det. Så måtte du ta av deg klærene, hvis du hadde tisset på deg så ble du tatt ner i fyren. Der ble du låst inne...naken. Der sto jo rotter på golvet.

- *Hm..Og der skulle du være til..*

Til du var snill igjen då , til de hentet deg igjen. Uten mat, du fikk ikke mat.

Eg kunne skrevet en hel bok.(Denne sekvensen er del av et bilde presentert på s.160)

”.. Eg vet ikkje eg. Antagelig så gjorde...ble du nokså hardhudet etter hvert då”.

Arne

- *Forholdet til sovesalsvirksomhet og sånn på nattetid, opplevde du at gutter led nokken overløst utover det å bli seksuelt utnyttet. Eg tenker på sengevætere og sånt.*

Æ..nei..eg var sjøl sengevæter eg. Men eg hadde inntrykk av at...

- *Kordan ble det håndtert?*

Det var vel...det var vel det at det ble når det ble sovnet..når du sovnet så var det han som hadde vakt då..tok deg ut på do...i ellevetiden eller noe sånt. Men du vet det...det...det funket vel dårlig akkurat de., Så... det...det var det eg...nokke annet var det vel ikkje som eg...håndtering utav det enn at vi ble tatt ut på do for å slå lens.

- *Hvis du så våknet om morgenen i våt seng..*

I våt seng ja, så var det å..ja, ta å.. Eg vet ikkje eg. Antagelig så gjorde..ble du nokså hardhudet etter hvert då. De represalier som ble gjort mot deg det... bare snippet unna eller bare du bendet ner eller nokke sånt for der måtte vi ta av og så måtte vi vaske det sjøl med en gang. Eg lurar på om vi ikkje måtte tørk...få det tørt og legge det på samme sengen, samme... *Det var på Vollen.*

- *Kordan i all verden skulle du kunne få det tørt...*

Ja, vi måtte jo antagelig satse på at det var sommer. Nei, eg regner ikkje med at vi...at vi lå på våte laken igjen etterpå.

”Så...og hadde vi tisset i sengen om natten, så måtte vi ligge hele den dagen”

Hanne

. Eg nektet å ligge meg. Og...vi ble jo grådig nervøs av dette herre, og det var veldig mange sengevætere. Så...og hadde vi tisset i sengen om natten, så måtte vi ligge hele den dagen. Då fikk vi senge arrest. Då måtte vi ligge i de våte klærene. Og vi fikk ikke

nytt sengetøy heller, så det fikk vi bare en gang i uken. Nye klær og nytt sengetøy, det var hver lørdag. Og då fikk vi også bade. Og de som var...det var jo veldig mye sånne sivilarbeidere som jobbet der. Og flere av de var jo direkte ondskapsfulle. De...sol...vi var jo ung..vi var jo barn, men vi likte alikevel ikke å bli badet av disse mennene då, sant. For det at det... alltid var det beføling og...på steder som vi ikke aksepterte...men ka skulle vi si. Vi ble truet hele tiden.

Uttalelsen nedenfor har den intervjuede selv ført i pennen.

”Lakenet og madrassen er kald og våt på de områdene som kroppen min ikke har varmet”.

Jens. (Egen tekst)

Det er få dager etter at jeg er kommet hit. Jeg våkner i sengen og finner den gjennomvåt. Pisselukten er stram når jeg løfter på dynen og lakenet og madrassen er kald og våt på de områdene som kroppen min ikke har varmet. Fortvilelsen tar overhånd og jeg prøver så godt jeg kan å skjule hva som er skjedd ved å legge dynen pent sammen over hele sengen i stedet for å brette den dobbelt som en skal gjøre her. Det er nytteløst. Noen av romkameratene flirer og kommer med kommentarer, men ingen sier noe til ”læreren” som skal se at her er orden før vi forlater rommene. Jeg står oppstilt ved sengen min. Håper at han skal godta at dynen ligger pent over det hele. Han stopper opp, ser på meg, ser på sengen og tilbake på meg. Gråten sprenger på, jeg vet at det er nytteløst å skjule det for ham. Med en rask bevegelse slenger han dynen på gulvet og åpenbarer det våte lakenet og den like våte madrassen. I triumf røsker han lakenet opp og viser det til samtlige andre som står ved sine senger og kommer med spydigheter til meg. De andre ler. Skammen og fortvilelsen over at jeg ikke har kontroll over vannlatingen får meg til å briste i gråt. Det føles forferdelig å stå der og ta imot de spottende bemerkningene fra den voksne og latteren fra de andre barna.

Jeg må bli værende på rommet nå de andre marsjerer i rekke ned til frokost i nummer en. Timene går og ingen kommer til rommet. Døren er låst, så jeg må pent vente der til noen kommer og låser den opp. Hele formiddagen svinner hen. Mot middagstider venter jeg at det skal komme mat, men heller ikke dette skjer. Jeg må på toalettet. Trangen bare forsterkes og jeg er fortvilet over at jeg ikke har noen mulighet til å komme dit. I desperasjon åpner jeg vinduet, setter baken utenfor kanten og lar det stå til. Jeg har diarè og ekskrementene etterlater en brun stripe ned langs den hvitmalte sydveggen. Hva som skjer videre denne dagen skal jeg gå forbi i stillhet. Det blir selvfølgelig oppdaget. Et brunt oljelærret er for ettertiden mitt underlag å sove på og dessverre gikk det lang tid før jeg ble tørr om natten. Disse minnene om alt jeg måtte tåle av fornedrelse på grunn av at jeg ikke klarte å holde på vannet når jeg sov fyller meg med sorg og sinne over hva voksne mennesker kan gjøre mot et barn som av nervøsitet ikke er i stand til kontrollere kroppens funksjoner.

Kommentar:

Vi får gjennom barnas uttalelser et innblikk i noe som ligner på en ”kultur”, der ordet ”kultur” blir betegnelsen på det man ellers ville kalt ”ukultur”. Det er kun i et par av institusjoene det ikke forekommer omtale av egen sengevæting eller andres.

Det vil i avhandlingens siste del bli påstått at den måten barna ble behandlet på i barnehjemmet – likeså vel som i sanatoriene – har vært en funksjon av hvordan ”vokterne”; sykesøstre, diakonisser, bestyrere, bestyrerinner og annet miljøpersonell selv er blitt oppdratt. ”Behandlingen” av enuresen reflekterer derfor ikke det som kunne kalles fagkunnskapen om emnet, men en ”hjemmekultur”.

3.3.9 Om forholdet mellom foreldre/familie og barn

Jeg bruker uttrykket ”foreldre/familie” og ikke bare ”foreldre”. Det har sin bakgrunn i at de familiesituasjonene som utløste barnehjemsplasseringene ofte var kompliserte og rett som det var involverte flere personer enn bare far og/eller mor. Selv om det selvsagt var forholdene i kjernefamilien som var basis for flyttingen, så kunne det være andre som sto bak det at den faktisk fant sted – en bestefar eller bestemor, eller en annen slektning med makt og innflytelse, eller det kunne være basert på meldinger fra naboer. Dette forholdet (foreldre/familie og barn) har vært bemerket i flere av de transkripsjoner som vi allerede har vært innom. Siden det fenomenet *som sådant* ikke sto i fokus i den transkripsjonen der det allikevel ble nevnt, vil det i *denne* seksjonen komme til å bli repetert og i visst monn supplert.

”..det har jo for så vidt gjort at meg og min mor aldri har hatt...eg vil si... aldri har hatt noe spesielt nært forhold”.

Gunnar

-Det tror eg det var. Eg mener at eg har gjort meg et lite notat at du var på ”No10” fra - 65 til -69.

Ja, det stemmer óg det.

-Du var der i 4 år. Og så var du på Spedbarnshjemmet da i 2 år før det.

Ka er grunnen til at du er på sånn spedbarnshjem. Er det...

-Altså barn som ble tatt hånd om når de var helt små, det var ikkje de vanlige barnehjemmaene utstyrt til å håndtere.

Okey. Er det ikkje ganske uvanlig at man kommer inn på institusjon når man er nyfødt holdt eg på å si?

-Nei, ikkje den gangen.

Nei, det var ikkje det.

-Det hadde jo forskjellige grunner. Det kunne hende at mor døde under fødselen for eksempel.

Mm.

-Men altså helt å..

Min mor må jo ha blitt tatt, fratatt omsorgsretten då?

-Nei, nødvendigvis ikke, hun kan ha gitt den fra seg.

Eller sånn der. .ja, ja frivillig?

-Ja, hun må ha gitt den fra seg. Eg er rimelig sikker på det at hun ikkje kunne ha deg...

Mm.

.-heme hos sine foreldre.

Ja, ja det, ja det har eg forstått at de...niks..klar melding.

-Så det har nok vært en frivillig plassering det der. Og så har hun, og det er jo synd...kanskje litt merkelig, men i alle fall synd, at hun då ikkje klarte å skaffe seg et krypinn liksom. Der hun kunne ta hånd om deg. Men samtidig så var det jo, for enslige mødre, så var det jo ikkje så gode støtteordninger som der er i dag.

Eg vet ikkje om der var noe i det hele tatt. Pluss det hvis du er då 20 - 21 år eh... og for så vidt de offentlige på en måte ligger forholdene tilrette for at de kan passe barnet, så er du fremdeles ung, er du ikkje det? Det...et...

-Klart det, noen er veldig ung.

Noen er veldig ung. For det går ikkje bare på alder sant, det har...

-Nei det har litt med personlighet å gjøre og så modenhet og sånn.

Og i dag hadde det jo aldri blitt gjort på en sånn måte, sant. Der ville jo...da ville man ha lagt forholdene til rette for at man då fikk seg en leilighet og bostøtte og alt dette der, sant.

-Ja. Nå er det helt andre forhold. Men du sier, eller kordan har du tenkt omkring dette sånn i forhold til din mor? Har du noen gang vurdert det der at "fanden heller at hun ikkje kunne gjort det annerledes og holdt meg heme og sånn"?

Nei. Eg har ikkje funnet at det var noe vits i å fokusere på for det at...det som har... skjedd har skjedd. Eg kan ikkje gjøre noe med det. Men det har jo for så vidt gjort at meg og min mor aldri har hatt...eg vil... eg vil si... aldri har hatt noe spesielt nært forhold. Så det har aldri vært sånn at eg.. på en måte hvis det er noe eg har problemer med eller lurt på eller noe sånt, så har det aldri vært aktuelt å spørre hun om.. ka mener du. Så... eg har vel...eg har på en måte måtte klare meg sjøl i den grad det...ja...det måtte eg...ja.

-Tror du at det kan ha vært en funksjon av at du har vokst opp på barnehjemmet? At du har fått den der holdningen der og...

Det tror eg, for det at det...eee...normalt er jo det at man har en mor som...som passer på deg...daglig. Og du har...kontakt med...sosialt på alle mulige måter. Om ikkje du har den kontakten med noen andre voksne og forholde deg til...eeh...for å si hver eneste dag, så vil du jo få et annet forhold til din mor enn du ellers ville hatt. Det er faktisk ganske naturlig. Så...

-Har du hatt nokke problemer med å kalle hun for mor?

Nei, egentlig ikkje.

-Når du sier det at det er vanskelig etter mange år på barnehjem, lite besøk, lite kontakt så er det vanskelig å...

Jo, altså no misforsto du litte granne. Ja, du har faktisk rett i det for det at det...eg prøver å unngå det uttrykket der, hvis eg kan. Ja, eg gjør det. Eg gjør det. Eg vet ikkje om noen kan då reagere på det, men altså eg...eg prøver å unngå det, eg gjør det. Så...

-Så det er noe som du har merket sjøl.

Ja, det har eg merket sjøl. Og det er noen år siden eg re...eg merket det der. Så...men då...ja.

-Det la du merke på en slik måte at det forundret deg eller du...

Ja altså eg merket det på, når eg då hadde...for å si... kamerater... du var hjemme hos de, sant. Så merket eg at omgangstonen var helt annerledes enn det eg var vant til. Altså det var ikkje noe som eg hadde då...reagert på før det altså. Då var det bare

sånn.... sånn gjør vi det. Men når du då har andre referansepersoner eller for... si kamerater, venner og...du er...enten du sitter rundt middagsbordet deres eller ka som helst då. Så ser du at tiltaleformen er annerledes. Og...ja. Men eg har ikkje oppfattet det som noe problem altså. Det har eg ikkje.

-*Nei, nei.*

Vi er jo ikkje make alle sammen...heldigvis.

Denne gutten kan vi kjenne igjen som han som introduseres som "Gunnar", som "Ung og uetablert".

Allerede etter noen innledende kommentarer kommer det fram (s.116) at forholdene omkring plasseringen ikke skulle omtales i familien, gutten visste minimalt og med presentasjonen ovenfor, registreres at barnehjemsoppholdet og alt om kring det har skapt en relasjon mellom barnet og moren som gjør det vanskelig for ham å bruke betegnelsen "mor" og som han opplever som annerledes i forhold til slik han ser det fungerer i "vanlige" familier. En kritiker vil kanskje mene at jeg her legger ordene i munnen på ham når det gjelder det å bruke betegnelsen /mor/ på mor. Stemningen under intervjuet på dette punkt, hans stemme og kroppsspråk gjorde det "selvfølgelig" å kaste ut dette "tilbudet", på basis av å ha opplevd nettopp den situasjonen både i pilot prosjektet og hos andre i dette materialet (en mann i trettiårene forandret navn for å slippe å hete det samme som faren).

"Så det er hun som styrer våres liv"

Elise

-*De har gjort en fantastisk jobb med henne.* (ref til situasjon hos annet bhj barn)

Ja. Der går det bra. Men der er de som detter utenfor. Og der er eg kanskje en av de. For eg er vel...syns sikkert så synd på alt, eg vet du. Men eg tror samtidig eg ville komt mye lenger med livet mitt hvis eg ikkje hadde hatt sånne innblandelser av min mor, at eg føler meg fanget av hun. Så kunne eg komt meg mye lenger eg då.

- *Føler du at hun har hatt nokke å si for, for eksempel det at du valgte å ikkje ta nokke utdanning eller gå videre på skoler og sånt?*

Jo hun har, akkurat som hun har kontroll på meg og sånn... ja, kontroll. Total kontroll på meg. Og det var som eg sa til deg at hun no begynner å spille mor ovenfor mine barn. Så er det hun... tror nok at hun no prøver å ta igjen det som hun ikkje har gjort hos oss... mot oss då. Så det er hun som styrer våres liv. Men no er det eg som er mor her. No må hun finne seg i at det er eg som er mor. No er det ikkje hun. Det er det hun ikkje kan fatte ser du. Nei det der mennesket der. Men i dag skal eg ha litt artig med hun og så høre om... då får hun nokke å tenke på. Eg bare sier det at du...hun vet ikkje kem du er. Hun ringer aldri heller på sånn...hun ringer kun til meg hun. Men då skal eg si det at no skal vi finne ut om den tiden... før eg bodde på barnehjem, og så etter eg kom hjem igjen. Ja, sant. For hun må ikkje fortelle meg det ..for hun..bare hun gikk tur med gamlingen... med min far der... rundt barnehjemmet, arm i arm. Og vi var innenfor gjerdet. Og de gikk tur og bare så på oss.

- *Og lot som om dokker ikkje eksisterte?*

Ja, sant. Der fant eg... du ser eg husker veldig mye negativt, men eg husker ikkje nokke særlig positivt. Det har jo eg skjønt no. Det at eg husker det negative. Og det positive som sagt, det var med Herdis.

(Refererer fra annen del av intervjuet med samme budskap. Henvisningen er til overgrepssituasjon med far som overgriper. Denne aktualiseres igjen i teksten under kap. om ettervern)

Eg var jo 7 år første gangen og. Eg har vel sikkert trodd at sånn skal det bare være sant, i mange år. Eller ikkje..eg vet ikkje ka, altså innbarket i akkurat sånt. Eg kunne jo aldri finne meg en kjæreste uten at min far ble..far ble steikande galen. Laget bråk og..ja, skulle *dra til* eventuell den kjæresten min og... Eg vet ikkje ka...psyko...

-*Han eide nok deg, han.*

Ja. Det var det han gjorde. Og nå er det min mor som eier meg vet du.

- *Ja.*

Hun plager livet av meg, altså. Eg...huff!

Denne piken har slitt i hele sitt voksne liv med å få vite. Hun har to brødre som ble plassert i fosterhjem. Hun sliter i dag med å holde sine egne barn ”på matten” uten at det framgår tydelig i avsnittet over. Men i denne kampen for barna og tilværelsen sitter moren et sted og ruger over fortiden samtidig som hun vil bestemme over hvordan datteren skal føre sitt liv.. Hun krever stadig oppmerksomhet og vårt intervjuobjekt føler en sterk forpliktelse til å stille opp for en mor som hun føler hele tiden søker de letteste løsninger: nemlig å ringe sin datter, for eksempel, bare for å få henne til å kjøpe en pakke tobakk . Og datteren reiser flere mil for å gjøre dette.

”Men du vet jeg følte meg jo mye mer knyttet til tante Gunhild enn til min mor”

Vivian.

-*Hva slags forhold har du til det at du kom på barnehjem? Altså det at din mor hadde eller skapte en slik situasjon rundt seg at hun ble nødt å sende deg vekk? Har det vært noe tema mellom deg og din mor?*

Nei, vi snakket alt for lite, vi snakket liksom aldri om sånne ting. Det var en eneste gang jeg nevnte littegran dette her at ehh ja, at det hadde vært litt ehh for sånn ehh... For hun var sjalu igjen på Gunhild, slik at når begge var i dåp hos mine barn i Stavanger då var jo begge der både min mor og Gunhild⁶³ da ble det slike sjalusiscener at de sprang fra bordet etter tur, vet du, gråtende sant ,og sjalu. Men du vet jeg følte meg jo mye mer knyttet til tante Gunhild enn til min mor. Jeg hadde kontakt med min mor like til hun døde og hun hadde også kontakt med mine barn, men de ble aldri noe sånn voldsom glad i henne. Den jeg var mest glad i var Gunhild, ja.

-*Ja, det var hun som hadde vært der for deg.*

Ja,ja, nei sånn som ... av og til har jeg tenkt ... men jeg har også tenkt sånn, sånn at tenk på hun som måtte gi fra seg... sant? Men du kan si at på en måte så ehh ... det er veldig vanskelig å sette seg til doms. Du kan jo si at hun burde jo tatt seg sammen, sant; å få tre barn som hun måtte sende fra seg etter tur, sant. Men vi har aldri snakket sammen om det som skjedde rundt om der.

-*Nei*

Nei, vi har ikkje det. Og vi hadde så godt som ingen kontakt med hennes søsken

---

⁶³ ”Tante Gunhild” er denne jentas ”mor” fra barnehjemstiden.

-Men din biologiske far da?

Nei, han har jeg aldri truffet. Har aldri fått noen hilsen, bortsett fra den dagen jeg var ferdig sykepleier. Da fikk jeg en blomsterbukket. Men den har jeg ikke takket for og ikke tatt kontakt.

-Det betyr jo at han på et vis må ha fulgt med deg?

Ja, det må han ha gjort, men han har aldri sendt noen hilsen eller sånne ting, men han må jo det. Men du kan si akkurat i dag så hadde jeg kanskje takket, men akkurat da, så tenkte jeg : ”Nei søren óg, nå har jeg klart meg i alle år og vist at jeg kan stå på egne ben og har fått meg en utdannelse så..! Men nå i ettertid har jeg tenkt at jeg burde ha tatt kontakt da for det kan jo ha vært årsaker til at ikke han har, ... sant?

-Men han var der aldri for deg?

Nei, aldri aldri, aldri aldri , jeg har ikke sett han. Nei. Jeg aner ikke ... ja jeg vet jo navnet på ham, så han ...

-Og han har heller aldri bodd sammen med din mor eller levd...

Nei,nei, nei Neida ...

-Du sa at du antagelig var litt dobbel på dette med å ta kontakt eller ... ikke ta kontakt, da du fikk dette brevet...

Du kan si at da jeg fikk de blomstene, det var en nydelig blomsterbukket, og da var det, skjønner du, noen som bodde i nærheten som jeg hadde lite granne kontakt med. Jeg traff de på bussen og sånn når jeg skulle til Haukeland og så ble jeg litt kjent med noen som bodde i nabolaget enn mann og en dame og hun gikk alltid med en hund husker jeg, og han tror jeg kjente han som var min far, ja og det er vel ha ... , men jeg vet ikke. Så han visste jo tydelig hvor jeg bodde og...

-Tror du han hadde kontakt med din mor?

Nei, nei.

-Så det var liksom en lørdagskveld det, og så var det ikke noe mer?

Nei, jeg tror ikke det var stort mer. Og det kan det jo være alkohol også som har gjort det, sant. Det var ikke sånn med prevensjon og sånn den gangen som det er i dag. Det var vel lettere å havne ut i det, før.

Denne piken var på to ulike barnehjem, et kortere opphold på Milde under krigen og derfra til ”No 3” både under og etter 2. verdenskrig inntil konfirmasjonsalder.

Hun hadde ”eine rettende Zeuge” og denne personen ble mor for henne hele hennes voksne liv selv om hun hadde kontakt med sin mor inntil moren døde. Femti voksne år klarer ikke å kompensere for det som ble skapt i barndommen på barnehjemmene hun var på. Sin biologiske far har hun aldri truffet og ikke ønsket å treffe. Selv ikke da hun fikk blomster ved avgangseksamen som sykepleier gjorde hun noe forsøk på å oppnå kontakt med avsender.

”Så smart’e var han”

Hugo.

Min far var yngst og fikk veldig tidlig lungeblødning, men de dreiv han opp på taket allikavel. Så i den seinare tid har eg fått større forståelse for hans skjebne og en viss toleranse for det han gjorde. Han begynte å drikka relativt seint, han var 27 år, og då gjekk det aldeles gale. Han greide ikkje å styre verken seg sjølv eller andre. Han var

brutal og søskenbarnet mitt fortalte meg her forleden dag, eg har et søskenbarn i Bergen, og hu fortalte at et annet søskenbarn som hadde besøkt meg hadde sagt at vi måtte sitte under bordet på kjøkkenet då han var og besøkte oss fordi at han var så voldsomme. Så min mor hadde det forferdelig. Aldeles grusomt.

Så gjekk det 8 år og så skilte hun seg ifra han. Men han fortsatte å være plagsom. Han, eh... hadde problemer med å akseptere det, han plagte henne veldig, plagte meg, og ein gang så gikk han gjennom ruto opp en stige inn til leiligheten hennes. En annen gang prøvde han å slå inn døro. En gang besøker han meg på "No 4", da var eg 12 år og han kom med kniv. Og bestyrerinnen vågte ikkje stoppa han.

-Hva ville han deg?

Det veit eg ikkje? Men han var jo ikkje god den dagen.

-Nei... (.....)

Han var en meget komplekst sammensatt person.

Når eg ble gift sjøl så var han så smart han gikk og besøkte min kone og mine barn og han, (han hadde absolutt gehør,) så spelte han for dei, og eg fekk ofte høra: "ånei, for en kjekk'e mann". Men eg visste jo ka han var, og då var han... ska vi sjå, eg blei jo litt seinte gift eg var øve tredve år så han har jo våre øve 60 då når eg fikk min første. Så, så smart'e var han.

For å fullføre beskrivelsen må vi klippe inn to passasjer der han gir oss et innblikk i den sosiale situasjon som mange barn på "No 4" befant seg i, og der han etterpå konkluderer i forhold til sin mor:

Eg var veldig mye opp og ner vet du blant foreldrene

Eg var jo ofte og henta ungene eg om søndagene når de ikkje kom tilbake, de hadde gjerne vært å besøkt de i Strandveien eller opp ved Midt fjell, nere ved Vindberget nede ved badedammen, og då var det ofte fyll og slåssing. Men eg var en tøffing eg var godt trent, så eg tok de ofta, bare tok de og bankte de opp - disse foreldrene,

-Jaahh. Då må du vel ha vært i 15-16 år?

Nei, eg var også stor for alderen. På samme måte som mine barn så hadde eg høyden min som 14 åring, min sønn er 1,96. Og selv om eg ikkje har den høyden, eg var 183 og er 181 i dag, men du vet: 20 år på fylla, de satt jo sånn ikke sant. Det skulle egentlig ikke mer til en litt mot

(...)

-Ja, men då ehh då hadde du vært oppi en del situasjoner der du så at disse ungene som du hentet de hadde egentlig ingenting å komme hjem til.

Nei, de hadde ikkje det, det var helt forferdelig, nei det var mye,... derfor oppfatta eg meg som privilegert. Eg kunne gå hjem til en mor som det aldri var noe tull med. Og... hun var jo livredd dette med alkohol livredd for at eg skulle komme borti noe sånt. Men nå kan vi sitte og ta et bittelite glass vin sammen. Men hu betrakter meg fortsatt i faresonen. (latter)

Ja hu gjør det, ser alltid etter om eg har pust skoene når eg kommer.

Far hennes sa at "tennene er speilet". Mine barn får jo de samme formaningene når de kommer då, ja. Så eg følte meg privilegert.

Jeg opplever her en mann som, i ettertid, forsøker å yte sin far rettferdighet for hva han måtte ha av gode egenskaper, samtidig som han gjennomskuer hans spill for å skape en allianse med den nyetablerte familien. Han beskriver (her og andre steder) en

psykopatisk natur, en mann som *ikke får det til* med andre mennesker og som moren til slutt måtte skille seg fra. Sin mor har han bare godhet for. Hun lever fortsatt og stilte opp for ham i alt. ”No 4” var en frivillig plassering, en nødløsning for å få livet til å gå rundt. Vi kan kjenne igjen det begavede barns situasjon, barnet som kjenner foreldrenes behov.

”Eg tror at, ka skal du si...altså du var ikke verd nokke. Eg var bare en ting som var plassert der ute.

To søsken, separate intervju.

-og din far, kom han aldri hem igjen?

Jo, eg var jo på besøk. Eg måtte jo reise opp til de når.. han bodde i Blomsterdalen då. Men der var jo så mye fyll og bråk at der var det jo bare til å returnere igjen.

-Ja.

Eg har aldri bodd der altså, så eg vegret meg, eg ville ikke.

-Ka har du tenkt om oppvekst og barndom og sånn på basis av det du har vært med på sjøl. Kordan kjente du deg i den tiden, sånn i forhold til det å ha foreldre og ikke ha foreldre.

Eg tror at, ka skal du si...altså du var ikke verd nokke. Eg var bare en ting som var plassert der ute.

-Det er liksom grunnopfatningen din, det du sitter igjen med.

Ja, eg hadde ingen kontakt med min søster og ingen kontakt med min bror. Ingenting. Det var hon snille tante Rulle som av og til kom. Og så kom min mor då diltende av og til. Eg har aldri sagt mor då kan du si, fru T som eg sa då. Kom diltende av og til. Vi sto hver dag, hver lørdag og søndag sto vi i vinduet og kikket. Kommer de, no kommer de sant. Så blir du skuffet. For de løg for deg. De kom ikke.

-Kalte du din mor for fru T?

Ja.

-Hadde hon giftet seg på nytt?

Hon hadde giftet seg på nytt.

(...)

Nei, eg .har ikke hatt noe sånt forhold til de. Så det er no de seinere årene eg har tatt kontakt med min søster. Eg hadde kontakt med min bror...i nokken år, men så ligger det i ???? så liksom etter at min far døde då kan du si då. Det var en arv då som vi fikk, så stemora mi var og krevde tilbake igjen då, 3000 kr. Først var det 6, så gikk det ned til 3000. Eg kunne heller få ting og tang hvis eg bare betalte inn de 3000 så hon kunne få. For hon hadde skyld og gjeld, sa hon. Vi fikk jo *det* stygge brevet. Det gjorde eg ikke. Tenkte det at, søren ete meg, alle de årene eg har kjent han, faderen vår, har eg fått en rød sydvest. No kan eg beholde de pengene. Så de ligger her på gulvet. Eg trækker på de hver dag. Hon fikk de ikke igjen. Og siden då gleid det ut med min bror. Det var et eller annet som skjedde der.

- Så i forhold til foreldrene dine så har du ingen kontakt.

Nei, begge to er jo død no.

Søsteren, om moren:

Eg hadde bra kontakt med min mor en stund, etter at ungene, de to yngste...var...de to eldste var født då...då kom hon, men så plutselig så var det et eller annet som

skjedde..Så hon har aldri sett den yngste på 16 år...før hon døde. Hon har ikke sett han. Men hon var veldig stygg med mannen min, hon var stygg med meg. Hon skulle prøve å komme inn å være den moderlige mor, å ha greie på alt, sant, når ongene mine var små. Så eg skrek jo ut eg...og når eg såg behandlingen av mannen min så tenkte jo eg at nei no skal eg bite fra meg. Hon skal ikke gå rundt å lære meg ting hon - som vi kunne sjøl.

- Ka hadde hon å klandre då...ka hadde hon å utsette...

Nei vi skulle gå etter hennes,...nei det vet eg ikke. Hon sa at mannen min gjorde for lite her...og det ene og det andre... liksom sånn. Og alt som eg gjorde, det var gale. Vi skal gjøre det sånn og sånn. Eg tror ikke du er den rette personen til å si sånt, sa eg. Eg har tatt meg av mine onger og det har ikke du gjort. Dermed så...

-For det skulle jo ikke være nokken grunn til...når denne tuberkulosefasen var over og det ikke var nokken smittefare og sånt lenger. Så skulle jo dokker kunne forenes som familie?

Ja, men då ble de vel skilt då. Hon fant seg en, og han fant seg en. En heks, hon var stygg hon! Den stygge stedmor, er det ikke det de sier?

-Men då kan det jo faktisk hende at det du sier det er riktig...at det ikke bare var dette med tuberkulosen, men at din mor rett og slett ikke tok seg av deg helt fra begynnelsen av.

Ja, hon var...eg kan ikke forstå det der. Eg har jo fått 3 onger sjøl. Eg kan ikke forstå kordan de har klart det. Kordan de har født 3 onger til verden og ikke brydd seg. Det forstår eg ikke. Eg hadde aldri klart det.

Ingen av disse to jentene synes noen gang å ha hatt eller fått noe godt forhold til sine foreldre. Forholdet var elendig mens de var på barnehjemmet og det ble ikke bedre da de ble voksne. Vi kjenner igjen mønsteret fra Elise der mor skal begynne å agere mor for barn som hun selv forlot og overlot til andre. Elise sliter fortsatt med denne situasjonen, mens Esther ”slo” seg ut av den forholdsvis tidlig og har ikke foreldre i live i dag.. På intervju tidspunktet kjente jeg ikke søsterens versjon av hva som var årsaken til omsorgovertakelsen, nemlig en grov fysisk vanskjøtsel av barna, og ikke bare en tuberkulose trussel, slik hun hevder annet sted i intervuet.

”Han hadde jo sin grunn til å bli det han ble”

Marius.

-Du klandrer ikke din far...for at du kom på barnehjem?

Eg klandrer ikke han...nei, nei, nei, nei nei. Ikke... overhodet ikke. Ikke...nei... sånn at han...

-Ser du det som en naturlig prosess at du kom på barnehjem?

Nei det syns eg ikke altså, men det er jo skjebnen med... altså at man liksom på en måte havna ... i altså, i..i... eg vet ikke hva eg skal si eg... altså det er ikke no. Det er noe... ikke noe... noen kan no for,altså, tror eg altså. At mor som var sjuk sant og far som var den han var. Han hadde jo sin grunn til å bli det han ble. Altså, eg har ikke noe sånn fordommer liksom på at han... du burde gjort sånn og sånn.

-Vet du nokke om de grunnene?

Eg regner jo med at det var for mora mi blei alvorlig sjuk, og at far min var periodedranker og fór og rava rundt. Altså: hvem skulle ta seg av 9 onger? De kan ikke bare fly rundt. At et system måtte gå inn og gjøre noe det har eg stor forståelse for. Det er bare hvordan...de har gjort det eg kan stille spørsmål til..sant. Og ikke bare det at vi som ble sendt på barnehjem har jo..... sant, men det var en gjeng til...hva med de...sant. Som måtte gå der i Haraldsvei vei og.... Altså, de var ikke gammel de heller.

I denne situasjonen forelå det minimalt med kontakt mellom barna som kom på barnehjem og faren deres. Han forsvant til Oslo og mor døde da de var barn. Fars handlingsmønster – om ikke forsvarer og rettferdiggjøres – så aksepteres det. Det var skjebnen. Han kunne ikke ha gjort det annerledes. Konferer kommentar i avslutningskapitlet.

”Ja, kontakt med hennar tok eg vel opp når eg var så gammel som 23- 24”.

Torbjørn.

-Dine foreldre, mor for eksempel har du hatt noen kontakt med henne?

Ja, kontakt med hennar tok eg vel opp når eg var så gammel som 23- 24. Da hadde jo bror min hatt kontakt med mor ganske så lenge og bakgrunnen for det husk’ eg ikkje. Eg tror’kje du kan forestilla deg koss det e’ å ha en mor som du ikkje har noen minner om.(mor 21 år, forlot barna, 1,2 og 3 år gamle)

-Neihh

Og du vet at du har 4 halvsøsken som du aldri har sett og den følelsen å setta seg i bilen og besøka de for fyste gang. Det er en heilt spesiell følelse, det kan eg lova deg.

-Jahh,

Men når det fysta besøket der var bygt øve, så har vi hatt mer og mer kontakt, men ikkje spør meg om eg ser på ’na som *min mor!*

-Neihh

For eg vet egentlig ikkje ka det vil sei! Det var ein ting eg aldri lærte meg.

-Kordan tiltaler du henne?

Eg tiltaler’na som mor.

-Som mor, ja.

-Eg har snakket med noen som nekter å tiltale henne som mor.

Javel, men den tanken har aldri slått meg. Men, eeh... har mange ganger tenkt at – hvis eg hadde vokst opp i lag med deg, ka føleleser hadde eg då hatt for deg?

-Jahh

For det båndet der, det tror eg er vanskelig å knytta i voksen alder. Det er nok *umulig* å knytta i voksen alder.

-Hhmm,

-Da du altså var tre år så ble du fjernet fra hjemmet, eller – din mor bare forlot deg?

For så vidt eg vet så bare reiste mor, ja. Eg har aldri spurt ’na nåke særligt ut om det der.

-Neihh

Det har eg ikkje. Eg vet at det er ganske vondt for hennar, men i ittetid, med de bitane som eg har av det puslespill eg har om hennes liv, så har eg funne ut at det ikkje e’ nåken uvanlig reaksjonsform fra hennes side. Å stikke av når problemene tårner seg opp, det er det ikkje. Men eehh, det er heller ikkje slik at eg kan legge nåken spesiell skyld på henne. Det atte hu reiste, det spørs no kor lenge det hadde gått uansett.

-Fordi at din far hadde...

Alkoholproblemer, og hu hadde ansvar for tre ungar, 3,2 og 1 år, bodde dårligt, far var arbeidsløs, då e det jo bare ... då har du alle odds imot deg. Eg vet ikkje om en oppvekst under sånne forhold hadde vært å foretrekka framfor barnehjem.

-Hhmm, men hun kunne jo forlatt han, med dokker!?

Ja, det er en mulighet, men det blir jo bare spekulasjoner, då er jo alle muligheter åpne.

-Ja, men eg forsto det slik på Bente (søsteren til den intervjuede) at hun reiste til eller reiste med en annen mann. Hun snakket om Finnmark.

Ja, hun reiste nordøve, eg lure på eg, men dette vet eg ikkje, eg lure på om ikkje hu bare løste billett på hurtigruta så langt som pengene rakk omtrent, men eg mener at han som liksom ble min stedfar traff hu ikkje før hu vel og vakkert var oppe i NordNorge.

-Men der oppe fikk hun så 4 barn?

Hhmm, og eg trur atte de flytta sørøve i 83/84.

Så døde min stedfar ca 10 år seinare og då kjøpte eg en liten leilighet til min mor i Hamsunsvei og der bor hun aleina no.

-Kor gammel e hun?

Hu e' 59.

Og søsteren sier:

"At dei har aldri gitt någe til oss, men kreva kunne de – av oss når me ble voksne".

Bente

Men far dø i –84 og eg traff han vel et par ganger han var i barnadåpen til den eldste min. Han var fadder, han var litt sånn egoistiske ...

- Hhmm

og det føle eg ... at mor óg var på en måte, at dei har aldri gitt någe til oss, men kreva kunne de – av oss når med ble voksne.

- Ka krevde de?

Eg vet ikkje akkurat, men det er jo Torbjørn då som har tatt seg av mor. Kjøpt leilighet og hjepte 'na med peng og .... Eg har det jo bra med hun nå, men det kan vel aldri bli det sama ...,

Det er mange personer du kjenner bedre enn henne?

Å ja,

Kordan fungerer hun som bestemor?

Nei, eg må seie at eg føle at det er me som må ta hennes behov.

- Akkurat

- I noen av de fosterhjemmene du har bodd, har din mor noen gang vært på besøk der?

Nei, aldri

- Da du kom på "No4" så var du 6-8 måneder. Då kjente du knapt din mor. Kom hun og besøkte deg der, vet du noe om det?

- Nei, men så har hu jo sagt atte då hu traff den andre mannen sin så ville de ha oss, men de fekk ikkje. Men for någen par år siden så undersøkte eg på statsarkivet og då fant eg to brev som mor hadde sendt til styraren der, der det sto at hu hadde funne seg en ny mann og at svigerforeldrene ikkje aksepterte henne når hu hadde barn fra før, så hu ba om at vi skulle bli adopterte, men den gangen det var aktuelt, så sa hu jo nei, Så der er visse ting her som ikkje stemmer med det hu seier i dag, men eg bryr meg ikkje.

- Men det stemmer jo ganske bra med det at du føler at de begge to var og er ganske egoistiske og selvsentrerte

Ja, eg føler jo at det gjør det.

- Ja, at det blir viktigere med en ny mann enn å ta vare på sine tre barn?

Ja.

Ovenfor får vi i samtid presentert et søskenpar sine opplevelser av sine foreldre. De var tre søsken som ble overlatt til ”No 4”, da de var 3, 2 og knapt 1 år gamle. De var tre år på ”No 4”, for deretter å bli plassert i fosterhjem, hvor de kjente seg mishandlet. Alle tre ble videreplassert i nytt fosterhjem som heller ikke ble noen vellykket plassering. For den ene broren ble den andre av de tre plasseringene bra. De har i dag kontakt med sin mor, men kan neppe sies å være ”glad i henne”, slik en gjerne vil si at en er glad i sine foreldre. De handler av plikt. De opplever at mor har den samme grunnholdning til barna når de nå er voksne som da de var barn; *hennes* behov kommer først.

En av de yngste i materialet hadde en ganske skjellsettende opplevelse i forhold til *sin* mor, som hun levde et nokså omflakkende liv med, som ung:

”Nei, hu klarte ikkje å betala ein hotellregning...eg var betalingsmiddelet”.

Irmelin.

-Du hadde 3 år der dokker var på reis kan du si. Men då var dokker jo i det hjemmet som...

Ja det...det vet eg ikkje. Det husker eg ikkje.

- Du husker ingenting.

Nei. Det...det gjør eg ikkje. Så og om eg har vært der eller eg har vært hos besteforeldrene mine det...det vet eg ikkje. Eg husker faktisk ingen juler med mor mi. Men det kan godt henda det er eg som har fortrent de.

-Ja.

Ja. eh... det husker eg ingenting om. Det var vel kan du si, når eg var 11 år... altså den sommeren når eg fylte 11 år, så har mor mi gjort noke så... fatalt gale så det går an å få gjort, at eg tror eg sitter då en permanent strek og for alt i...i fortid, og for ettertid... som dreier seg om hu...ja. Altså eg sitter et punktum... punktum finale.. ”over and out”...altså...ja.

-I forhold til deg då, altså har hun gjort gale i forhold til deg?

Ja. Då.. då var eg ei ???

-Slo hun deg då eller?

Nei, hu klarte ikkje å betala ein hotelregning...eg var betalingsmiddelet.

-Du var betalingsmiddelet?!

Ja, In natura så å si. Ja. Og sånt går ikkje an å gjøra. For då...då tar eg egen affære.

-Ja. Så då bestemte du deg for at du ville på barnehjemmet i stedet.

Ja. Når... eg ville bo hos bestemora mi, men det fikk eg ikkje, og då ville eg heller bo på et barnehjem enn å bo hos hu. For altså... det er ingen...er ingen foreldre som kan gjøra noke sånt med ongene sine. Det er ing..ing..ingen foreldre som kan gjøra noke sånt mot ... ongene sine. Og det har eg fortsatt ei meining om.

Å bruke sin datter som betalingsmiddel når hun er trengt opp i et hjørne, ved først å ha tatt inn på hotell uten å ha økonomisk dekning, og deretter å bruke sin egen datter som

betalingsmiddel kan kun i *beste fall* beskrives som umodent og impulsdrevet. Og som vi ser i siste setning – ”*og det har eg fortsatt ei meining om*” peker tydelig på hva hun mener om sin mor, også i dag.

Få av de av de intervjuede som har sine foreldre, (den ene eller begge) i live, har et godt forhold til dem. En av dem, som også har kommet til orde ovenfor, uttrykker seg slik:

Då først, kan du si, at vi var tatt hånd om av det offentlige. Plassert av det offentlige.

-*Men egentlig må jo det har vært på ”No 12” óg, vel?*

Ja, det var det sikkert, men vi snakket aldri med foreldrene våre om det og aldri kommer eg til å gjøre det heller.

-*Så de lever fortsatt?*

Ja, han døde no, men min mor lever.

-*Så du hakkje nåkke...*

Nei ikkje sånn, men god nok altså. Nok er nok, for min del. Men det ikkje sånne ting vi snakker... snakker om .

”Men je vart itte tatt hjem at til han far fordi han far var glad i meg”.

Berit.

Men...altså der, der bør du sette fingeren på at ikke søsken blir delt på den måten. Vi var jo på samme stedet, men vi hadde jo ikke noe kontakt. Vi visste det og kunne løynå, men der kom den for... Eg husker itte åffør en måned vi kom på barnehjemmet. Men det gikk ihvertfall ganske mange måneder. Og første jula vi var der, var det noen som sa rundt beina mine at mor og far til Berit, Petter og Esther står nede i gangen. Tull... da var det gått såpass lenge at vi hadde forsonet oss med situasjonen ikke sant, og mor og far, ... vi kunne ikke spørre etter dem for vi fekk jo aldri svar. Og når vi kom ned trappa så sto jo dom der. Og mor braut jo helt i sammen, og han far grein og jeg så, jeg tenkte...jöss er dom te meg. Dom tar omkring meg og da var følelsene borte. Sånne som burde være mellom mor og far og onger. Kjenne... eg sto og betrakte de dere. Da hadde vi fått inn at...slå dokker til ro med sånn som det er. Og så dukker dom plutselig uanmeldt opp itte sant? Og da skulle du da ... det er jo greit at dom ramle i sammen, det har jeg jo i ettertid skjønt at det...men da, da eg husker å detta skulle være vits med...oppføre seg sånn. Er de glad i oss i det hele tatt når vi havner utpå her, og likeles noen julaften var de og vi gledet oss til å få julepakker sendt ut..det gikk sånn..

- *Fikk dokker julepakker?*

En hel haug. Det var helt sinnsykt. Vi fekk...ja den julen glømmer eg aldri det var så mye at dom måtte ta unna oss. For alle visste det. Naboer og alt sånn vet du visste det. Dom visste faktisk mer enn det vi gjorde den gongen.

-*Så de hadde sendt julepakker med foreldrene.*

Je aner itte åssen noen kom utpå barnehjemmet, de pakkene, je har itte peiling. For det var jo sånn på barnehjemmet der oppfattet jeg, atte sånn skal ongene være her 1 år, eller ½ år. Dom skal itte ha besøk i det hele tatt, dom skal tilvenne seg situasjonen. Det var gjort, skjønner du? Det gikk for så vidt greit, men det er som eg sa i stad at den kontakten med at Petter og Esther vart komme unna meg, det var vondt. Og særlig han Petter. Han vil jo itte høre om det i dag.

-Men var dokker skilt også for eksempel på julaften? Var ikke dokker sammen, kan du huske det?

Jo, altså de julaftene vi var oppå der var jo a mor og a far der.

- De var der om julaften?

Dom var om julaften ja.

Og dom... a mor vart jo frisk og eg husker at a mor kom og besøkte oss. Og det syns eg var veldig stas, men så spurte eg hele tiden kortid skal vi komme hjem, kortid skal vi komme hjem, kortid skal vi komme hjem. Og mor løy, og far løy og hele kompaniet løy itte sant? Så det var itte noe særlig. Men eg fekk no prate med a mor aleine. Men det var... vi stolte itte på dom til slutt vet du. Og vi var jo hjemme og besøkte han far. Han fekk jo seg hybel til slutt hos farmor og farfar. Og når vi kom dit så slo vi oss vrang på grunn av at de løy hele tida. For vi ventet jo på å få komme hjem, hjem, hjem for dom sa jo det på barnehjemmet at vi skulle en eller annen gong komme hjem, men den løynen der altså den trur jeg har ødelagt veldig mange. Istedenfor å fortelle hvordan situasjonen... åssen den var... å som var realiteten.

Ka tror du sjøl var årsaken til at dokker ikke fikk komme hjem igjen?

Det var at mor og far skilte seg, og begge to fekk vel da... far og mor var jo en del isammen etterpå, men det gikk itte. Så dom skilte lag, og den tiden vet du skilsmisse var itte helt bra da vet du, men.... Eg husker han far kom på barnehjemmet og fortelte at han hadde møtt ei anna dame og dom skulle gifte seg og dette her. Puuuuhh tenkte je, bare tull, jaja detta har itte je nokke med...dette for være hans problem. Og så vart vi vel tatt hjem att da, eg trur eg må vart 12 år. Men je vart itte tatt hjem at til han far fordi han far var glad i meg. Je vart tatt hjem for det at je skulle passe min halvsøster, og hjelpe til hjemme. Og der er konflikter mellom Ester og meg. Og da begynte helvete når je kom hjem. For far han var periodedranker og konen hans hu var slettes itte god. Og fikk syster mi oppi dette her og en bror...halvbror og halvsøster. Så kom Petter også hjem. Der ligger store problemer med Esther, for hu har aldri glømt at hu kom itte hjem sjøl, og eg har søtti i 2 år og fortelt a det at du kan være sjeleglad for at du itte kom hjem. Hu tek det itte inn, for det har hu...hu veit...hu hadde det jo godt på barnehjemmet i forhold til det vi...hadde heme, for der var helvete der. Da hadde vi problemer. Når je ser i ettertid på åssen vi hadde det på barnehjemmet hadde vi det jævlig godt. Je hadde det, syns je hadde det... flesteparten av oss var tatt under samma...kammen, men hu søster RS har du sikkert hørt om, hu var forferdelig med små onger. Hon drog dom ned på benken to år gamle onger som itte ville ha grøt og stappe grauten inni. Hu hadde store konflikter med dom som jobbet utpå der. Og hvis gutta hadde gjort en ting så tok ho og reiv halve øreflippen av dom. Men når du ser stort på det så var a real. Vi vart stelt. Vi hadde jul, je har aldri verken før eller siden opplevd julaften, høytider som vi hadde utpå der. Je syns je hadde det greit utpå der jeg altså.

Kommentar

I kapittelet om hvorfor barna kom på barnehjem (s. 112) blir det klargjort at ingen av barna er i tvil om at forholdene i hjemmet var dårlige på det tidspunkt de ble plassert på barnehjem, selv om noen også mener at det kunne funnets alternativer, spesielt sett på bakgrunn av hva de faktisk ble utsatt for både på barnehjem og guttehjem ”*det var jo ingen omsorg!*”. Gjennom det tema vi nå har behandlet ser vi at foreldrenes atferd – i mange av barnas liv – ikke bare brakte barna til barnehjem, men

også fikk som konsekvens at relasjonen foreldre-barn for alltid ble ødelagt eller aldri kom til eksistere som en ”god” relasjon. Men også når det gjelder dette forholdet finnes det unntak.

Den parallelle situasjonen til dette – på sanatorium- vil bli beskrevet i kap.3.4. Der vil vi få se at også sanatorieoppholdet vil kunne forandre forholdet til foreldrene, om enn av andre grunner enn de vi får beskrevet hos barnehjemsbarna.

3.3.10 ”Kristendom” i barns opplevelse

I kapittel 2.6 ble sambandet mellom barnehjem og kristendom belyst. Det ble redegjort for at en tett relasjon besto mellom de to. Ingen av barna avviser kristendommen som noe som de for enhver pris ikke ville ha kontakt med, men de avviser det de mener er en kjempediskrepans mellom det kristne budskapet og den atferd de kristne i institusjonene sto for. Kristendommens synliggjøring skjer først og fremst gjennom de *handlinger* som den som kaller seg en kristen utfører. Dernest kommer *vurderingen* av forholdet mellom det som sies og det som gjøres. Allerede for to tusen år siden var det en klar oppfatning av at det heller ikke da alltid var samsvar mellom ord og gjerning for de kristne, som når Paulus i et av sine brev sier ”Det gode som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg”(Paulus brev Rom, 7.19). Mennesket slites mellom ånd og materie og den diskrepansen som oppstår mellom ord og gjerning registreres også av barn. Når mor og far sier noe og gjør noe annet oppstår en uforståelig og skremmende situasjon: *De voksne er ikke til å stole på*. Når barnehjemsbarnas omsorgspersoner prediker *et* budskap, men iverksetter *et annet*, så blir dette en kognitiv dissonans (Festinger, 1962) som ikke så lett lar seg bygge en bro over. Da blir det fort til at kombinasjonen ”kjærlighetsbudskap, men vonde *handlinger*” blir betegnet som ”jævla kristendom”.

En av guttene som hadde *sett begge deler*, beskriver det slik:

”Så de ga meg - på mange måter, et nytt syn på kristendommen”.

Hugo.

Spesielt var eg heldig med et opphold på Stord.

Der var eg i fire somre. De var veldig kristne, spesielt hu, men der fantes ikkje vondt i de. De var tolerante, hvis eg ville vera inne og lesa en dag, i ei bok, så var det ingen som tvinga meg til å vera ute og jobba. Nei. Og eg var sammen med... de hadde faktisk 6 barn, og allikevel hadde de plass til ein te, og det pussige var at han Kurt, ”the big chief” før meg, han hadde vært der. Så de ga meg - på mange måter - et nytt

syn på kristendommen. Den voldsomme antipatien eg hadde fått mot den form for kristendom som indremisjonsselskapet sto for, og den er eg jo imot fortsatt, men eg fikk også se at andre hadde en annen innfallsvinkel, en annen måte å nærma seg problemene og som praktiserte, etter min mening, det dei sa. Flotte folk altså.

-Hhhmmm

Og de besøke eg fra tid til annen ennå, han e død, han blei øve 80, men hu leve, eg ha'kje vært der på 2-3 år nå, men de fleste bor rundt de, de fleste sønnene bor rundt de og dattero hun bor i Leirvik. Flotte mennesker.

En liten kommentar til ”evangeliseringen”:

Men altså dette med kristendommen og den slags altså, sånn så hver søndag - musestille et host eller et nys fra *én* framtvang en slik grimase hos denne mannen når vi satt og hørte på denne andakten. Då skulle vi altså sitte den jævla timen og bare lytte, selv på *finsk!*

-Javel ?

Vi forsto jo ikkje bæret!

I en annen sammenheng og i et fosterhjem opplever en pike koplingen mellom kristendom og kristen handling på denne måten:

”de ehh, eg kaller de fanatiske kristne og eg var jo hedning i deres øyne”

Angelica..

- *Ka slags mishandling då?*

Eg ble slått!

- *Ble du slått daglig?*

Ja, hver eneste dag.

- *Var du en sånn rampete unge, då?*

Nei, nei, de som eg bodde hos, de ... de ehh, eg kaller de fanatiske kristne og eg var jo hedning i deres øyne. Og de skulle frelse meg og eg ble slått med bibel og eg ble tvunget til å lese i bibelen – og ... og... huff! (grøsser)

Små bagateller – hvis eg kom fem minutter for seint så fikk eg juling, kom eg for tidlig så fikk eg juling eg følte at alt eg gjorde var galt.

- *Jahh*

Og så ... ehh, så eg slåss jo like mye inne som ute da. For de hadde jo tre barn sjøl som de aldri rørte.

- *Ja, vel...*

Og disse her guttene de så jo at mor og far kunne slå, så ja vel, så kunne de óg slå. Så eg fikk jo like mye julig ute som eg gjorde hjemme, så det ... og på skulen slåss eg for å forsvare meg sjøl, så kom eg hem med en rift i buksen så fikk eg juling for det.

(Les en utvidet fortelling fra Angelica på s. 239)

Slik beskriver hun sin opplevelse av relasjonen mellom kristendommens ånd og kristendommens uttrykk i et fosterhjem hun var plassert i. I tillegg til at hun registrerer diskrepansen mellom ord og handling, ser hun hvordan fosterforeldrene *kan* være annerledes *mot andre* – slik de er mot egne, biologiske barn. Så i denne sammenhengen blir det et dobbelt svik fra de voksnes side.

Pike fra barnehjemmet ”No 5”:

”Vi har aldri hatt ondt av det og så måtte vi alltid lese for maten”

Gunvor

- *Tror du at barnehjemmet ”No 5” var bedre enn mange andre?*

Ja..nei, eg vet egentlig ikke. Vet vi var jo egentlig et kristent barnehjem då, altså det var ikke sånn at vi ble innprentet med kristendom og liksom dette her. Det var vi ikke. Neida...vi...det var et kristent barnehjem, og vi gikk på søndagskolen om søndagen, og så var vi då...hvis ikke det var søndagskole så tok Amalie oss med i kirken. Og liksom..vi har aldri hatt ondt av det og så måtte vi alltid lese for maten, og om kvelden når vi gikk og la oss så måtte vi lese då aftenbønnen. Og då kom hon inn på alle rommene og så var det liksom..då var det Godnatt. Også til vi som då var minst fortelte hon gjerne et eventyr eller hon sang gjerne en annen sang til oss...Ole Lukkeøye et eller ant sånt. Ellers så var det liksom... og så måtte vi då lese den aftenbønnen og så var det Godnatt.

Piken ovenfor kom fra samme barnehjem som søskenparet som er sitert nedenfor. Hun som er sitert ovenfor var der mye lenger og har over tid fått et diametralt motsatt syn på sitt barnehjemsopphold enn de to som siteres nedenfor. Hos noen av barnehjemsbarna i den undersøkte gruppen kan en oppleve dette. Det gjør at en skal være spesielt forsiktig med å uttale seg bastant om hvordan det har vært å være på Barnehjem A eller Barnehjem B. Dette gjelder selv om det skulle handle om samme periode, altså med samme staben i virksomhet. Det synes å ligge så store forskjeller i barns ulike behov, samt i den måten ulike voksne har møtt ulike barn, at knapt to barn har hatt tilnærmedesvis like opphold – til tross for at de ofte referer til de samme rutiner, og lignende opplevelser. Om det temaet vi behandler nå sier de to:

”Så hvis noen andre gjorde noe gale så var det eg som fikk det for at eg ikke passet på de andre”.

To søstre.

så.. altså det var for så vidt...faste rutiner, det var et kristent hjem. Veldig strengt på mange måter.

Ja, der var mye slåing.

- *Slåing?*

Eg ble slått veldig mye for eg var eldst. Det var veldig dumt for eg var 12 år då. Var ikke de fæle? (*Kommentaren rettes mot søsteren*)

- *Var du eldst på hele barnehjemmet?*

Ja..Nei..joda det var eg før Sonja kom med tilbake igjen. Så var eg eldst, men så var det en...altså hun var jo da sikkert 20 år. Så hun ble selvfølgelig aldri... slått, men eg ble...veldig slått for det at eg var uheldig å være eldst. Så hvis noen andre gjorde noe gale så var det eg som fikk det for at eg ikkje passet på de andre.

- *Ja, men kem var det som gav deg juling då.*

Nei det var hun gamle *Amalie*... Amalie ja, bestyreren, ufyselig. Hun var, altså hun var..hadde sånne ting som at når vi gjorde lekser..og hvis ikke vi forsto det så knep hun.. Så knep hun oss... og det gjør jo til altså eg kan for eksempel, kan ikke brøk og deling. Det har eg aldri lært. Eg hadde aldri lest lekser for det at eg ble slått.. hvis eg ikke forsto det med en gang. Derfor hadde eg aldri det, og eg lærte det aldri heller. Eg bare...trenger det ikke så eg bare kuttet det ut for å slippe å få juling.

Så når Amalie, for jenta i forrige sitat, var som en mor og en engel som alltid var der for dem, som aldri tok fri og som barna oppsøkte i årevis etter at hun ble pensjonert og hjemmet ble nedlagt, så beskrives Amalie av de to søsknene her som "ufyselig". Men det var heller ikke "rene" skiller mellom denne ene piken og søskenparet. Det gikk fram av intervjuet at det var et betydelig skille i oppfatning mellom søstrene om *hvor* alvorlig den ene eller den andre hendelse hadde vært. (se avsnittet "*Så redningen var...*" side 210).

I sitatet nedenfor finner vi en motsatt opplevelse. Det handler om denne ene personen som, når vi kommer inn på henne, alle gjerne skulle ville treffe igjen. Denne ene personen som barna ser lever som hun lærer.

"Men je hadde gjort det!"

Det hendte at vi onger løy for varann for virkelige...for da kom a, og når hu skulle be aftnebønnen med oss om kvelden da satt alle som lys i senga. SK behøvde itte si et ord. Og jeg husker ein gong je ... jeg husker itte å je hadde løyet om. Da sløkte a lyset så kom a bort til meg og hviska: "Har du løyet Berit?" Og je... da tenkte je nå skal je være litt ban.... for je var veldig ærlig...det er meg den dag i dag. "Je har itte gjort det", sa je..har itte gjort det. "Neivel", sa SK, og så gikk a. Men je *hadde* gjort det. Så sånne ting at a berre tok seg ta og så gikk bort å så prate stille og rolig med deg... itte sant. Det savner du på et barnehjem at du skulle hatt en kontakt som du skulle prate med. Men det kunne du jo itte der..

Kommentar

Alle hendelsene som er referert under overskriften "Relasjonen voksen-barn" inklusive "Kollektiv blindhet" hører egentlig også til under det tema som her tas opp. Disse hendelsene representerte hverdagen der de voksnes handlinger – gjennomgående ble opplevd som "ukjærlige", og de representerer grunnstammen av handlinger som barna ikke kunne forstå hvorfor måtte skje fordi de var "ukjærlige", "ukristne" og "unødvendige". Barna visste meget godt selv i hvilke fall de var nødvendige og da ble det hele opplevd som "rettferdig straff". *Det* skal en ha for øye, at selv om vi gjerne sier at barns syn på rettferdighet handler om hva som passer *dem* best så eksisterte det

et klart skille mellom rettferdig og urettferdig straff, og ikke minst i bedømmelsen av kvantiteten. Å få kjeft eller bli hysjet ned når du lager ablegøyer når alle skal være stille for at noe skal være hemmelig eller høytidelig er *en* ting, men å få vridd av halve øret av samme grunn, er en annen.

I kap.3.4, om sanatoriebarne, blir dette tema drøftet ytterligere og får sin avslutning i den generelle diskusjonen til slutt i pkt 4.2, avsnittet om kristendom. For noen av sanatoriebarne ble den store skilnaden mellom liv og lære hos enkelte diakonisser et eksistensielt problem når det siden ble reflektert over.

3.4 Sanatoriebarn

Seksjon 3.4, Sanatoriebarn, er ment å skulle speile noen av de opplevelsene som barn på sanatorium har hatt. Det er i metodedelen redegjort for hvorfor en slik gruppe er valgt som kvasikontroll gruppe. Denne seksjonen er ikke ment å skulle gi en tilsvarende og like omfattende dekning av det å ha vært sanatoriebarn som det foran er gjort for det å være barnehjemsbarn. Ei heller har det vært meningen å gi en fyldestgjørende beskrivelse av tuberkulosens historie i Norge. For den interesserte leser kan jeg henvise til Birkhaug (1939) og Øverland (1937) samt til Eilertsen (1964) vedrørende den lokale situasjonen hva angår somatikk, og til Heggdals hovedoppgave i etnologi (Heggdal, 1993) med en beskrivelse og analyse av forholdene ved Reknes sanatorium i Molde. Dernest to interessante danske bidrag; (Schmidt & Kristensen, 1986) og Thiedeckes ”Pokker, pest og piller” som på en morsom, kreativ og illustrerende måte tar oss gjennom fortidens plager fram til HIV/AIDS (Thiedecke, 1995).

Jeg ser ikke bort ifra at det kan være mitt eget behov for å forsvare meg selv og ha ryggen fri når konklusjonen(e) fra barnehjemsundersøkelsen skulle formuleres, som har gjort at jeg ganske tidlig tenkte: kan det finnes andre barn som har hatt en lignende oppvekst som barnehjemsbarna? Og ville en i så fall, ved å intervju dem, kunne få svar på om det å være oppvokst på barnehjem er en genuint avvikende opplevelse, eller finnes det faktisk andre barn som har hatt det på samme måten? Når spørsmålet operasjonaliseres blir det til: vil en ved å intervju et 10-tall personer som, på samme måte som barnehjemsbarna, har tilbrakt minst to år av deres liv på sanatorium, kunne spore om deres opplevelser har vært preget av de samme innslag som barnehjemsbarna møtte?

I utgangspunktet har deres livssituasjon fortonet seg ganske lik barnehjemsbarnas:

- de er blitt fjernet fra sitt biologiske hjem i ung alder
- de er blitt oppfostret av fremmede på institusjon
- de har, i lange tidsrom, ikke hatt kontakt med biologiske foreldre

Dersom det skulle vise seg at mange av disse barna har hatt lignende opplevelser som barna på barnehjem har hatt, så er altså ikke barnehjemsopplevelsene genuine barnehjemsopplevelser slik vi lett kommer til å tro, men opplevelser som handler om hvordan barn på institusjon blir behandlet, og det spiller mindre eller ingen rolle: på

hvilken type institusjon. Det spiller ingen rolle om barna har en sønderrevet familie eller sønderrevne lunger eller ødelagte hofter. Er du barn og de som skal ta hånd om deg er voksne, så er sjansene store for at du blir møtt på samme måte av systemet.

Nedenfor er gjengitt historier som omhandler de samme tema som er påvist for barnehjemsbarnas del. Temaene står fram på samme måte som for barnehjemsbarna, slik at om en hadde undersøkt *bare* sanatoriebarn hadde utfallet langt på vei blitt det samme. I tillegg ville en ha fått fram tema knyttet til sykdomstilstanden som sådan med den smerte og den frykt som fulgte med. Datamaterialet er også supplert med utsagn som er kommet via brev till noen av informantene, til ulike tidspunkt i livet – og fra andre uttalelser som har kommet fra tub-barn, gjerne presentert som ”utrolige historier” i dags- og ukepresse.

Det som ikke er framkommet gjennom mine egne samtaler er særskilt markert. De første innleder dette kapitlet. De er enten fotokopierte bilder av brevene, eller brev som er utskrevne som ny tekst fordi trykkekvaliteten ville bli for dårlig. Kopiene er av brev til forfatteren Oddbjørn Hustad, som han mottok etter at boken Verandagutar kom ut, eller det kan være kopi av brev til andre av de intervjuede.

Brev nr 1

Frå ei kvinne som kom til Kysthospitalet i Stavern i 30-åra

Mykje av det du skriv om, kjende eg att frå min eigen barndom. Eg var berre 6 år då eg vart sjuk, og eg minnest godt korleis det var å reise langt vekk frå ein gard oppe mellom fjella ned til Stavern, der sjøen slo mot strendene, og tåkeluren ula når regn og skodde sette inn.. Alt var annleis enn det eg var van med. Dei andre pasientane kom stort sett frå bygdene og byane kring Oslofjorden, og dei kom frå andre forhold, og alle tala eit anna «språk». Så vart det til at ein prøvde å ta etter, og så fort som mogleg bli «ein av dei».

Foreldra våre fekk beskjed om å besøkje oss minst mogleg, så dei såg eg ikkje att før eg fór heim over to år seinare. Kontakten med dei heime vart difor gjennom brev. Heldigvis hadde mor lært meg å lesa og skriva før eg vart send heimanfrå. (--) Eg hugsar at eg fekk med meg skrivesaker heimanfrå, men dei vart tekne frå meg, og eg torde ikkje spørja etter dei, så det vart lenge før dei heime fekk fyrste brevet.

Stort sett treivst eg bra desse åra. Systrene var for det meste kjeke og snille, men avdelingssystemer var nok inga syster Ingrid, nei! Eg trur vi vart meir redde henne enn vi var glad i henne, og etter at eg kom heim, fekk eg høyra (-) at ho hadde mista stillinga av ymse grunnar.

Eg kan ikkje hugsar vi fann på ulovlege ting, kanskje var vi heller litt kua. Men noko gale gjorde vi sjølvsagt, t.d. å setja oss opp i senga.

Andre slike ”forseelser” kunne være å pirke med en pinne under gipsen for å lindre kløen eller å snakke etter at Fadervår hadde avsluttet dagen. Da var ikke bjørkeriset langt unna.

Brev nr 2

Utsnitt frå brev om tida på Kysthospitalet

Frå ei kvinne som kom til Kysten i 1935:

Det var som å kome tilbake til noko eg har fortrengt, men som eg no kjem tilbake til litt etter kvart. Det er vel alderen som melder seg. -Eg var ikkje stor jente då eg kom dit i ca. -35. - Huskar det var verdens undergang då mor og far reiste heim til Stryn, og eg vart att aleine. Gret gjorde eg visst ei heil veke, men etter kvart vart eg herda som dei andre. Om eg ikkje vart verandagut, så var det no litt av same slaget. Trur ikkje eg snakka så mykje før bergensdialekten var der, men då var det om å gjere å gjere narr av alle som kom frå landet, verst var det å vere frå strilelandet.

Oversøster nn var overmelankolsk. Stod i storvisitten ved sengeenden og uttalte at «pasienten visna vekk», som om vi ikkje förstod.

--

Ja, du var som eit nr. Kan ikkje huske noko «søster Ingrid» som var som ei mor for oss, så deer var heldige som hadde henne,

--

Det var i det store og heile mykje peikefinger - og justis.

--

Så var det havresuppe. Vi hadde oppegåande på rommet som tømte denne i vasken for oss.

--

Vi var ikkje så glupe at vi pikka tempen, og strek på kurven var sjeldan, så eg huskar klysterseremonien, det var grusomt. Og gipsestua og kløen og selen som var fastbunden under senga - kakerlakkane - andaktane - ligge på strekk på storvisitten - straff of alt saman - vil helst gløyme det.

Og så kome heim til Stryn - då var det å holde kjeft til du kunne dialekten igjen.

Såg ikkje mor og far på fleire år. Bestefar min kom på besøk, men han var eg flau over. Han hadde skjegg, togg tobakk og snakka strying, så stakkars bestefar som hadde reist den lange vegen, han fekk ikke eit ord ut av meg enda eg vart trilla ut på leikestua.

--

Ser på TV fra barneheimar i Romania, Indua osv., og føler at eg har vore med på litt av det same.

I fra andres utsagn, folk som tidligere har stått offentlig fram med sine opplevelser ifra tilværelsen som tuberkuløse siteres i fra Norsk Ukeblad, nr 2 1999:

Det er de vonde minnene som overskygger. Små barn prisgitt en voksen persons humørsyke. Små vergeløse barn som ikke torde si ifra at noe var galt. Men leter de etter i hukommelsen, finnes også gode minner lagret. Minner om andre voksne som viste kjærlighet og omsorg, men som ikke torde gripe inn. "Jeg hadde et nært forhold til overlegen. Han var en snill mann. Han visste ikke hva som foregikk inne på barnestua". Etter år med frykt fikk sykehusets ledelse omsider vite hva som gikk for seg bak barnestuas lukkede dør. Den ansvarlige ble fjernet, men for sent. Angst og fornedring hadde for lengst satt spor i sarte barnesinn.

Brev nr 3

Jeg fikk din adresse av Morgenstund, NRK Hordaland, for jeg hørte et utdrag av din bok fra oppholdet på Kysthospitalet i Hagavik. Dr lå jeg også fra jeg var 3 år (1947) til jeg var tolv år (1956) – jeg var hjemme noen få måneder 3 ganger i løpet av perioden. Mesteparten fra den tiden stengte jeg ute fra mitt minne. Jeg var langt over 20 før jeg begynte å reflektere over at jeg hadde en annen barndom enn de fleste. Etter hvert kom forskjellige ting fra Hagavik dukkende frem, og har økt med årene, - spesielt etter at jeg fikk egne barn, og opplevde deres oppvekst.

Når jeg tenker tilbake på Hagavik nå, er det stort sett traumatiske opplevelser jeg sitter igjen med. Bre noen få positive og det er da vi fikk være med på båttur om sommeren og når vi feiret bursdag på den lille holmen. Jeg var en "umulig" unge og fikk mye straff, - og også skylden for det andre gjorde. Da jeg er fra Trondheim, var det også veldig sjelden at jeg fikk besøk. Jeg mener selv at det er mine opplevelser fra Hagavik som er årsak til at jeg strever med angst, sliter med depresjoner og med mye og mangt omkring meg. jeg greide aldri å få et godt forhold til mine søsken som jeg hele tiden savnet mens jeg var der, - fremdeles gjør.

I det hele tatt er det mange ting jeg kunne ha sagt, og jeg har mange ganger tenkt på å skrive ned alt jeg strever med inni meg, men jeg har store problemer med å få det opp i dagen, og minnene fra Hagavik er altfor sterke. Jeg har besøkt Hagavik i voksen alder i forbindelse med ferie, og det har vært veldig rart. Det er jo veldig pent der.

På grunn av at jeg har vært "vanskelig" så har jeg også klart meg bra, - for ellers hadde jeg vel gått helt til grunne.

Jeg skriver egentlig for å høre om jeg kan få kjøpe den boken.....

Relasjonen voksen-barn, kristendom og mat

"... og hendene skulle være foldet. Det var veldig viktig – vi var snille gutter då og Gud likte oss."

Brigt.

- Dette med disiplin, sier du, kan du si noe mer om i hvilke situasjoner det kom til uttrykk?

Ja, vi hadde ettermiddagshvile, fra halv to til to tror eg det var. Då målte vi temperaturen og då skulle vi sove. Uansett om det var sommer eller vinter. Og då var det klokken halv syv. Seks måtte vi være inne - då skulle vi være vasket og alt, då skulle vi be, eh... først leste søster Ingrid, en meget sentral person – fra barnebibel, så skulle vi synge en sang og så var det tre bønner. Hver dag. Så skulle vi altså til sengs og så skulle vi folde hendene og lukke øynene. Ikkje lov te holde øynene åpen og hendene skulle være foldet. Det var veldig viktig – vi var snille gutter då og Gud likte oss. Det var vanskelig, men sånn skulle det være.

- Jahh,

Ja, så gikk hun da når hun så at alle hadde roet seg ned.

Så i elleve-tolv tiden så romsterte det på gangen då kom brannvakten, han trekte opp et ur, og så forsvant han. Så dukket det kanskje opp en i 3-4 tiden, men det var ikke alltid. Så var det en så fikk nåkken akutte smerter en natt. Han skreik noe så inn i helvete. Da løpte vi av gårde for å få hjelp, men det var ikkje å finne.

(...)

Altså hvis du gjorde et eller annet galt, spottet Gud på en eller annen måte, sa "faen" eller noe, det var sjeldent, eg vet ikkje om det var oppfunnet for oss den gangen, men uttrykk som "jöss" eller "Gud" eller noe sånt, då var det hyling og skriking Ja, det

måtte du ikkje si. Det der med banning og sånt det kom inn med de store guttene det. Vi ante jo ikkje ka kvinnfolk var engang. Det var jo ganske merkelig, vi visste jo ka jenter var, for vi lå ... eg lå sammen med jenter i første omgang, så ble eg forflyttet for eg begynte å stille spørsmål om tissen til vedkommende – hon var eldre enn meg hun der, hun lå strak ut og så brukte de en bøyle for å holde over tissen hennes då for at ikkje spruten skulle stå opp – så hadde de en sånn stålbøyle over. Eg lå jo rett ved siden av og eg syntes det der var så rart – koffår gjør de ikkje det samme med meg? ”Sånt spør man ikkje om ”,sa de. Så ble eg forflyttet. Eg ante ikkje ka det var i det hele tatt, eg.

(...)

- *Hva slags type hendelser er det som kommer til deg når du sier du blir så deprimert av å lese disse tingene?*

Eg var veldig fylt av hat. Hat til oversøster. Hun ville eg gjerne banke skikkelig godt opp.

- *Jahh*

Eg kom tilbake på en kontroll, eg hadde vært borte og kom tilbake for kontroll, så møtte eg henne tilfeldigvis i gangen og... då fikk eg lyst til å ta fatt i henne. Det skjønte hun, hun ble helt stiv og trakk seg unna meg hen mot vinduet. Siden så eg henne ikkje mer.

- *Hhmm*

Og det var var ... hun truet i meg maten, eg spydde det opp igjen, hun tok oppkastet i skeien, holdt meg for nasen så eg måtte åpne munnen for å puste og så inn igjen i munnen med skeien. Sånn holdt hun på. Hun behandlet meg mildt i forhold til mange andre.

- *Ka skjedde med de andre då?*

De fikk juling, ute på badet. På ræven ja.,

- *For at de skulle spise?*

Ja, og for andre ting. En truet meg med kniv en gang, og det var jo bare armstyrken min som hindret han i å skade meg. Men han fikk så mye juling ut på badet, at han var blå lenge. En annen gang hadde vi funnet noe tobakk og hadde gjemt den for å prøve å røyke. Etter at vakten var gått åpnet vi vinduet og begynte å rulle og skulle røyke og så plutselig kom det en ung sykepleier inn. Hun kjente røykelukten og slo alarm. Og da fant de tobakken. Og det var jo selvfølgelig brannfarlig i huset der. Og da kom oversøster og søster Ingrid, og då måtte vi legge hendene på nattbordet, sånn, og så slo de med en sånn kleskost, nei ikkje kleskost, men en sånn som de skrubbet ryggene våres med når vi sto i dusjen..

- *Ja, akkurat,*

Og de slo til vi skreik. Vi skreik samtidig alle då .Det var en som ikkje fikk juling, han, ehh, han slapp unna, men det var no greitt nok han hadde lagt der i 14 år han, han var dødssyk så han kunne ikkje ha vært med på det i alla fall.

- *Var det først og fremst disse matsituasjonene som var det stor konfliktområdet eller...*

Ja, det var det veldig mye, fordi folk ikkje ville spise, de likte ikkje maten, og då –ehh.. men så kom oversøster, og då spiste alle. Da torte ingen (nekte). Men når avdelingssøster... så, så hun gjennom fingrene med det at folk brekte seg og fikk det husjet ned. Men at de andre gjemte maten det visste eg faktisk ikkje før eg tilfeldigvis så at det lå mye skiver på golvet. Då klistret de maten opp under bordet, men så ble det fullt og datt ned, så kom oversøster og då ble det en huskestue. Og då stilte hun opp ved måltidene hver gang en stund framover. Hun hadde en voldsom respekt hos ungene.

Hun var meget stygg. Det var en meget stygg⁶⁴ dame.

- *hmm, følte du at hun var aleine om å være stygg eller var de andre av samme sorten eller gjorde de bare....*

Nei, de var jo diakonisser sant, de fleste. Det kunne være enkelte – eg opplevde jo en ting då, eg var oppegående då, eg hadde vært nede på kaien og fisket etter mort, då ropte de etter meg at eg hadde fått pakke. Det var jo det største en kunne få – det var en pakke hjemmenifra. Og eg løpte oppover og inn døren – då sier hun at det var bare tull. Det var ikkje sant. Og det husket eg på veldig lenge. Det var så til de grader sårende. Eg kunne ikkje skjønne at det gikk an å gjøre noe sånt som det der. Eg var knust. Så lo de andre guttene som var inne på rommet då.

Nei, det var: spis, legg deg, sov, fold hendene og lukk øynene. Og tiden gikk, årene gikk.

Vi finner i disse delene av guttens historie tre av de temaene som også framsto i barnehjemsbarnas minner. Det dreier seg om ”det kristne” med bønn og innordning opp i mot en hardhendt og straffende håndtering som samtidig representerer en del av bildet ”voksen-barn”. Mat og hendelsene om kring måltider synes å ha vært like framtrede på sykehuset som i barnehjemmene og håndtert på samme eller liknede måter.

”Eine rettende Zeuge” og Forholdet til foreldre, etterpå.

”Eg ante ikkje ka søsken var”

Brigt.

- *Familien din, har du noen kontakt med den?*

Første gang eg møtte min mor⁶⁵ – eg ante ikkje at eg hadde noen søsken: ”No kommer din mor og dine søsken og besøker deg”, fortalte søster Ingrid meg. Eg ante ikkje ka søsken var, men disse tre er dine søken, sa de og pekte på bildene då, som var sendt. Så kom min mor, hun gikk bortover en lang gang mot resepsjonen. Så gikk eg bortover der og det kom en dame mot meg og eg syntes hun så sånn på meg, og så gikk eg litt forbi henne, så snur hun seg og sier: Unnskyld, men heter du Brigt? Ja, sier eg. Og då var det greitt, så gikk vi inn på et venteværelse og der fikk eg pakker, selvfølgelig, og brus.

- *Men du kjente ikkje din mor igjen?*

Nei, eg kjente henne overhode ikkje igjen.

- *Kor lenge var det då siden du hadde sett hon?*

Fra 1950, og hun hadde ikkje besøkt meg på flere år – eg husket hun overhode ikkje. og hun har alltid vært for meg på sidelinjen, som mor. Og det syntes hun jo selv var veldig sårt, hun skriver jo det i brevet der. (Vi har brevet foran oss). Hun hadde merket det.

- *Fordi at du hadde vært så mye hjemmefra, då?*

Ja, altså min mor, der oppe, det var søster Ingrid det.

---

⁶⁴ ”Stygg” her betyr ”ond”.

⁶⁵ ”Første gang” henspiller selvsagt ikke på den virkelige første gang, men på første gang etter at han ble sendt på sykehus.

- *I den tiden ja.*

Ja, og min mor ble aldri en erstatning.

- *Din mor ble aldri en erstatning....*

Nei, aldri, og det skjønte hun óg det. Og eg husker eg ble lam i beina og min mor fulgte meg tilbake til sykehuset. Og så kom vi seint en kveld nedover til Hagavik, det var sommer, og då stoppet bussen oppe ved en forretning, en bratt bakke som går nedover til Hagavik, der er det noe Jehovas vitne greier i dag ...

- *Jahh*

og eg kunne jo ikkje gå. Så tok hun meg på ryggen, og hadde en koffert i den ene hånden. Så gikk hun nedover der og då vi kom ned då, så såg sykesøstrene oss fra verandaen og så kom de løpende mot oss. De visste at vi skulle komme – og den gleden eg følte når de kom løpende: ”no var eg endelig komt hjem”.

- *Sier du det?*

Ja, det var helt utrolig. Det var veldig sterkt altså.

- *Men du var jo ikkje – altså du var jo 6 år da du kom til Hagavik, og då hadde du allerede opphold på Orkdal sykehus og Martine Hansen i Oslo, kanskje et år til sammen, men første innleggelse på Orkdal var i desember -47, det betyr at du hadde rukket å bli knappe 3 år før første innleggelse og allikevel så blir Søster Ingrid din mor!...*

Noe av forklaringen akkurat på Brigit'ens situasjon kan ligge i svært vanskelige og uryddige forhold i tidlig alder (før 1 års alder). Hans yngre søster ble også flyttet til ny familie og i et brev til ham beskriver hun en tilsvarende opplevelse av å ha fått nye foreldre og fullstendig tap av kontakt til sin egen, biologiske mor.

Brev fra mor – hennes opplevelse . For å sikre lesbarhet er det re-skrevet.

Brevet er datert august -92 (Brev nr 4)

Kjære Brigit!

Eg skal forsøke og skrive dine første leveår, det var nokre triste leveår, for her i huset var det sykdom i 20 år kvar dag uten stopp. Da du var 8 måneder gammel var eg syk i galdenlever og vart liggene på sykehuset i 8 måneder uten eg kunde få se mine barn. Men da eg kom heim att, møtte eg eit trist syn. Bestemor og Bestefar skulle passe dere den tiden eg låg på sykehuset. Bestefar var syk og hadde smitet hele huset, men verst gjekk det ut over deg og din far som var svært dårlig. Eg ringte til lægen her i Surnadal han kom, men fant ingenting. So ringte eg til Meldals læge, han kom same dag og fant ut att her var det gale på ferde. han fant bestefars hoste var stygg med en gang, og sente alle saman på røntken og alle hadde blitt positive. Men verst hadde gått ut over deg. For du hadde fått meslinger og da spredde sydommen i kroppen.

Og du vart lagt inn på Orkdals sykehus. Der låg du 1 år med dårlig stell.

Eg fikk ikkje koma inn og få se om deg den tiden, det var forbutt for foreldre og se om sine barn på sykehus den tiden.

Eg fikk ein dame i fra Orkdal til å gå å besøke deg. men ein dag ringte hun, att no måtte eg kome med ein gang, eg skulle ikkje spørre om låv og gå inn. Eg reiste i veg

og på dette rom låg 6 små gutter vanstelt og lusåt alle saman. Eg plukka lus i min hånd å gjekk til overlægens kontor og viste han lusa. Eg sa bare disse ord: ”eg tek med min gutt heim i denne dag”. Legen var ikkje serlig blid da eg drog av gåre med deg. Same dag eg kom heim ringte eg til doktor Svensen. Han kom med ein gang, og lagde ein ny gipsform til deg for den du hadde var utslitt. Du låg heime et år.

Så søkte eg om plass på Martine Hansen i Bærum, og fikk plass der. Nesten 2 år låg du der. der måtte eg betale 40 kr om dagen, men så gjekk prisen opp til 60. Da sa Brikman Hansen at det blir for dyrt for deg. Brikman Hansen skulle flytte til Hagavik snart og da vilde han att du skulle bli med til Hagavik for der er det bare 9 kr dagen å betale selv.

Eg fikk høre at i Amerika hadde dei en medisin som kunde helbrede denne sykdommen. Eg skreiv etter 1 kg, pass, heter den, og i Bærum var dei villig til å prøve den nye medisin. Den kostet 800 kr, men siden kom den til Norge. Du var den første som fikk den medisinen her til lands. Siden den tiden du var på Hagavik husker du sikkert best selv.

For å sette prisen på medisinen i relasjon til mors inntekter, tas også med neste side av brevet:

Inntektene var ikkje store den tiden, og nokon offentlig hjelp var det lite og få den tiden. Det meste eg kunne få fra meieriet var 30 kr om månaden og ofte vart det bare 14 og 12 kroner. Og for ei ku, stor svær ku som melket bra: 40 kr, sau 18 kr, kalv 14 kr smågris 10 kr. Det tek 4 år og fore opp ei ku til det blir melk og selge for.

Min beste inntekt vart på fabriken når eg var ferdig i fjøset og inne og fått barna i seng og di gamle, syke vart det å gå til fabriken, og pusse kleshengere so lenge du klarte og se. Jeg fikk 1 øre pr henger i den tiden. Vi fikk av trygdekassen bare i 8 måneder og dette var det hele.

*300 kr. av Vinmonopolet ble bevilget, men så kom barnetrygden, 30 kr måneden, men ikkje for fyrste barnet. Ikkje enketrygd den tiden
ps har mistet ett ark.*

Kommentar:

Temaet ”die rettende Zeuge” kommer kanskje sterkere enn noen annen gang fram i Brigt’n sin historie. Mange har gode minner knyttet til søster Ingrid. Mange husker henne som en engel. Søster Ingrid så barna og de opplevde at hun var der for dem. Noen hadde kontakt med henne livet ut og var sogar med i hennes begravelse (se nedenfor), et lignende forhold til det som barn ved ”No 5”- barnehjemmet beskriver i forhold til tante Amalia. SK på ”No 2” beskrives på samme måte, men har neppe vært der tilsvarende lenge til å ende opp som en slik altomfattende morsfigur for barna. ”Die rettende Zeuge” var selvsagt alltid en person, men samtidig et fenomen, en

funksjon. Personen bak denne funksjonen; var det én med *særskilte* egenskaper eller var det en som bare levde som hun preket – at vi således skulle kunne hatt med ”det kristne” også i overskriften til dette avsnittet?

Det som er klart er at ”die rettende Zeuge” ikke alltid har vært en som bare har svevet over vannene som en ånd og materialisert seg når det skulle gjøres noe godt. Beskrivelser både fra kysthospitalet i Hagavik og fra Barnehjem ”No5” viser damer som kunne ta del i avstraffelser og som var krevende. Men ingenting av dette ødelegger barnas bilde av en reddende engel fordi ”krav og avstraffelser” i denne sammenhengen dreier seg om forhold som barna opplever som rettferdige. De vet at de har gjort noe galt og de vet at til dette vil det høre avstraffelse dersom det blir oppdaget.

Men neste dag begynner livet på nytt og søster Ingrid er søster Ingrid og hun ”er i går og i dag den samme”. Motsetningen til dette finnes hos de som bare straffer. De som ikke synes å ha noe alternativ til straff. De som ikke synes å ha den godhet i seg som gir barna slingringsmann til å være barn – som stryker gjennom håret, klapper på kinnet og holder i hånden ved sengetid.

I Brigdens historie får vi også innsyn i et sårt og vanskelig kapittel for mange sanatoriebarn. De var så lenge på sykehus og hadde så få kontakter med sine foreldre og familie⁶⁶ at den opprinnelige tilknytning åpenbart forsvant. En utvidet studie av sanatoriebarn kunne ha endt opp med viktige bidrag til teorien om tilknytning mellom barn og foreldre/tidlige omsorgspersoner. Både fra barnehjemsbarnas fortellinger, men også, og i særdeleshet, fra sanatoriebarnas historier blir det tydelig at ”tilknytning” er et fenomen som trenger næring for å opprettholdes, noe som gir støtte til f.eks Smiths oppsummering (2002) omkring kognitive modeller hos barnet, der han påpeker at disse tross alt tar en tid å utvikle, men

” i mellomtiden kan det være kvaliteten på samspillet mellom foreldrene og barnet som er det viktigste bindeleddet mellom den tidlige tilknytningen og den senere utviklingen (s.160)

Mange av barnehjemsbarna og sanatoriebarna fikk endret sine relasjoner både til foreldre og til øvrig familie gjennom sine opphold på institusjon, og mange har trolig fått påvirket sin evne til å inngå i nære relasjoner, emosjonelt/kognitivt, men også til

---

⁶⁶ I en del tilfeller kunne barn ha mer kontakt med slektninger som tilfeldigvis bodde i nærheten av sykehuset, enn med sine egne foreldre.

det å stå i et nært fysisk forhold til annen person (med unntak for den biologisk aktiverte seksuelle relasjonen).

Relasjonen voksen - barn, mer mat og engler

Odd.

Men vi var jo då i gravferda til søster Ingrid eg var vel kanskje en av de få av verandagutane og vart beden om å legge ned nokre blomar og sei nokre minneord om søster Ingrid for desse slektningane hennes, det var no særlig nieser då, dei hadde no teke seg godt av henne – dei var veldig glad i søster Ingrid. Så vi var jo hjarteleg velkomne etterpå i dette minnemøtet i kyrkja. Det var jo veldig spesielt for oss som ehh, ... ikkje minst for oss som hadde dreve og arbeid med denne boka.

- *hmm*

Ho var jo i høg grad vår mor, slik som eg skrev det, og for fleire av oss så var det vel ho som gjorde opphaldet for oss – *godt*.

- *jahh*

Midt oppi alt som kunne være trasig og vanskelig så vi følte jo hon som var bufferen inn mot oversøster, for eksempel - og andre. For når eg les brev og snakker med andre om oppholdet på "kysten" så ser det ut for at den store forskjellen mellom dei og oss var at vi hadde søster Ingrid som på en måte gjorde det levelig og tidvis triveleg også – på mange måtar. Eg har jo stussa en del – eg skriv at vi vart møtt av varm omsorg av leger og pleiera, og det er jo ei sanning som kan modifierast, for det var jo summe søstere som var – ja, *troll* – og eg har nettopp fått tilsendt denne boka som ei kvinne på Osterøy har skreve, Solveig Leknes, eg vet ikkje om du kjenner den?

- *Nei,*⁶⁷

Eg fikk tilfeldigvis greie på denne boka og ho fortel jo om opphold på "kysten" i -33 - 34 trur eg det var, og ho fortel jo om mange vonde opplevingar. Og eg har jo – det var ei anna tidlegare sjukepleier som sa til meg: "du OH du er altfor snill" – når eg fortalte om dette her. Men det som etter min mening gjer heile forskjellen, er søster Ingrid – blant pleierane. Plus at legane på Hagavik var veldig varme, omsorgsfulle og flinke. Kameratar, på mange måtar. Det var heilt andre opplevingar eg hadde seinare, då eg kom på sanatorium i Molde.

(...)

Eg huskar eg låg og togg på ein gulrot i timesvis, eg fikk han ikkje svelgt, det er en av mine mareritt opplevingar, eg berre la og togg og togg, og det berre voks og voks og eg fikk det ikkje svelgt ned, og andre som var plaga fordi dei for eksempel ikkje likte melk, eg har jo fortalt i boka om Brigten som fann ut at han kunne tømme melkeglaset i madrassen til dess det begynte å lukte pest (latter), mens andre var flinke til å få kamerater til å tømme vekk melken i vasken. Så vart det straff.

(Kona, som er til stede under en del av samtalen, bryter inn. Hun hadde jobbet på sykehuset som ung jente)

Me hadde jo ein då som skulle eta graut og han greidde ikkje å eta graut, altså, han lå på badet i to døgn!

- *Som straff?*

Ja, som straff

---

⁶⁷ Jeg har lest den siden, og boken finnes i referanselisten.

Her er vi på nytt vitne til hvordan voksen-barn relasjonen kunne utspilles på sykehus gjennom et restriktivt straffende system, samtidig som vi blir vist hvordan enkelmannen kunne gå imot ”regimet” og representere handlinger som får den tub-rammete gutten til å uttale at *hennes* handlinger gjorde at vi kunne si at deler av oppholdet var ”godt”.

Hvorfor blir noen gode og andre onde. Et synspunkt

Noke som eg har vore opptatt av er: kva er det som skjer når kristne ungdomar som for eksempel utdanner seg til sykepleiara og diakonisser til dømes, og vil ofre sitt liv for sjuke, - for det var diakonisser som arbeide både på Kysthospitalet og på Reknes - forskjellen var vel kanskje at eine var utdanna på Lovisenberg i Oslo og dei andre på Haraldsplass i Bergen...

-hmm

men de var diakonisser

-og de styrte også mange barnehjem

ja, sikkert, for i utgangspunktet så skulle dei gi kjærleik og omsorg og hjelp til menneske som har det ondt, så har eg spurt meg fleire ganger: kva i all verda er det då som gjer at sume blir maktmenneske, tyranniske, for å seie det rett ut, ...

-ja,

i møte med barn, og også mot unge og vaksne, for eg møtte det igjen fordi at eg hadde eit opphold på kysthospitalet i -56 og -57 og møtte nokre av dei same tendensane. Og eg har rett og slett skreve til biskopen og hørt om han kunne skrive eller arbeide noke med dette med tanke på å finne: kva er det som ligg attom. Att det som er tenkt å skulle vera så godt – og i mange tilfelle var så godt – svært godt, menneske som gir heile sitt liv i omsorg, god omsorg, for barn. Kvifor er det slik at nokon utvikler nærmest psykopatiske holdninger overfor andre menneske?

No hadde ikkje biskopen tid til å arbeide med dette og henviste meg til ein annan person i domprostiet, men då hadde ikkje eg ork til å gå vidare med det.

Men det har opptatt meg nokså mykje.

-Hhmm

Og søster Ingrid er døme på mennesker som gir alt. Og er virkelig ei sann mor, så langt det kan gjerast for så mange av oss.

-Hhmm,

På hi sio så har vi oversøster, som vi opplevde som – ja som ei heks – og det merkelige er jo at den som fikk søster Ingrid til å begynne i sjukepleien, det var oversøster.

Og ho kom til å være, like til innpå slutten av søster Ingrids liv, idealet på en dyktig, kunnskapsrik og effektiv sjukepleier. Og eg har ei gratulasjonshelsing liggande ein stad, ei helsing til oversøster der ho beskrives som det omsorgsfulle sterke menneske som har betydd så mykje. Det er vondt for meg å lese akkurat det, men slik blir ho oppfatta av desse som er leiera ... og det heile.

-Jahh

Og mange sa jo at søster Ingrid var ei fjott, ho var godsnill, ho hadde ikkje nok styrke. Den einaste forklaringa, for meg, var at eg fekk lese ei hovudoppgåve som handla om Reknes sanatorium (Heggdal, 1993). Og ho kan fortelle at det var veldig viktig for stell av dei tuberkuløse at det var streng disiplin. Ikkje bare det at dei skulle gå med lommetørkle for munnen når du hosta og slikt, men dei skulle disiplinrast fra tidlig morgon til seine kveld med rutiner om kor tid du skulle ligge og kor tid du kunne stå opp att og kvar du kunne gå og... og det måtte for all del ikkje bli forhold mellom

gutter og jenter, kvinner og menn. Det var ein veldig streng disiplin. Det hørte med – lenge – til måten å lækje folk. Så det hørte sikkert med til utdanninga. For all del, dei skal disiplinera desse folka.

Men så har det jo også innafor kristentrua, og eg takker jo for kristentrua, men det har til alle tider innafor barneoppdragelse vore veldig streng disiplinering, dei oppfatter dette med gudsfrykt – at den som elsker sitt barn tukter han, dei har ikkje forstått dette ordet og barnet har bokstavelig talt fått juling – ondskapen skal ut -. Så reint – kall det gjerne psykologisk - så ligge det noke der at ein får slike menneske som gir ungane sine, og andre sine unger, juling. Ho Leknes, som eg fortalde om, seier at ho var redd for å få juling fordi ho ikkje åt opp maten sin. Og desse trekka finn ein i den kristne praksisen.

- *Hhmm*

Så det ligg ei fare at dei som har autoritet og makt dei misbruker han. Det kjenner vi frå fleire områder. Så det ligg ei fare i omsorgsyrket at ein utvikler makt som kan misbrukes overfor dei som er svakare.

I samband med at Diakonissehjemmets Sykepleierhøgskole, Haraldsplass fylte 75 år ble det utgitt en artikkelsamling med tittel ”Den omtenkssomme sykepleier” (Martinsen, Alvsvåg, & Torsteinson, 1993). I et av kapitlene her gir hovedredaktøren⁶⁸ en redegjørelse der det sies at diakonissene var forpliktet på et kall: ”*tro virksom i tjeneste*”. Det praktiske forbildet på troens tjeneste var liknelsen om den barmhjertige samaritan. Det er i den perioden som artikkelen beskriver at *de* utdannes som bekler stillingene på sykehus, sykehjem, barnehjem og andre institusjoner i barnehjems-/sanatorieperioden.

Martinsen sier at mennesket viser sin dannelselse i *praksis* – gjennom den måten en opptrer på i dagliglivet (s.21). Et utdannet menneske uten fagtradisjon og uten feste i dagligverden, er, i følge henne, et uegentlig dannet menneske. Vilåret for ekte dannelselse er *dialogen*..

”*Hvor det etableres dialog, vil det forstående subjekt åpne seg for den andres forståelsehorisont, prøve ut sin egen forståelse på det handlende medsubjekt*” (s.21/22)

Martinsen spør videre: ”*Dialog og dannelselse – hvordan gir dette forhold seg uttrykk i vår egen tradisjon? Finner vi den ”dannede og utdannede” sykepleier eller er hun bare halvdannet?*” Jeg kan ikke se at hun besvarer sitt eget spørsmål eksplisitt i teksten, men jeg kan tenke meg hva svaret ville blitt. Hun bygger opp til en konklusjon gjennom blant annet å vise til at man ved etableringen av utdanningen i Bergen hadde flg. ukeplan for søsterutdanningen:

---

⁶⁸ Martinsen, K: Sykepleieren – dannet og utdannet. Med utgangspunkt i utdanningen ved Bergen Diakonissehjen i mellomkrigstida (s.19-34)

Diakoni, tros lære og sjelepleie	8 timer
Legefag og sykepleie.....	7 timer
Alm.skolefag/inkl regskapsførsel og håndarbeid.....	22 timer
Til sammen, pr uke	37 timer

- og har flg kommentar til denne: *”Det personlighetsdannende element sto sentralt i utdanningen. Eleven formes til å bli det institusjonen forsto med en god diakonisse, selvutslettende og lydige”*(s.27). – og utifra samtaler med diakonisser mener hun at det var deres oppfatning at de *”var frelst for å tjene”* og at en kristen tro drev dem inn i diakonissegjerningen *”for der helt å kunne ofre seg for mennesker i nød”*.

Martinsen synes videre å mene at diakonissene kunne handle på tvers av presters og legers ordre så sant den som trengte hjelpen mest fikk den. Kallet til å bli diakonisse var ikke å forstå som en utdanning til bestemte stillinger eller til underordning under en institusjon, men til å være Herrens tjenerinne der de ble sendt. Hun mener at for diakonissene var dette en tro som de forsto som nestekjærlighet, og at nestekjærligheten har som utgangspunkt *”bildet”* av den barmhjertige samaritan. Slik sett så skulle dette bety to ting: a) praktisk deltakelse i den andres nød for å endre hans situasjon og b) hjelpen gies betingelsesløst (s.34).

Hvor langt i fra denne *”sannhet”* går det an å komme? Det som denne studies informanter sliter med handler nettopp *ikke* om nestekjærlighet, *ikke* om solidaritet og *ikke* om betingelsesløs hjelp. Denne *ikke-linjen* opplevdes så påtrengende og dominerende at, som vi ser ovenfor, en av dem går til kirkens øverste mann, biskopen, og reiser spørsmålet. Men biskopen hadde ikke tid til å svare.

Vårt neste spørsmål blir derfor: hva skilte søster Ingrid, SK og tante Amalie ifra de andre? Hvori ligger den forskjellen som gir *dem* *”englestatus”* – når de i utgangspunktet skulle ha samme fundament i fra sin utdanningsinstitusjon og sin tro? Eller spiller kanskje *det* ingen rolle? Og hva er det i så fall som spiller noen rolle?

Mange har nok undret seg over dette gjennom årene og strevet med å finne meningen. At man skulle kunne avle fram det gode gjennom det onde blir et paradoks. *En* forklaring er selvsagt den som den intervjuede kommer fram med, at det ligger i den kristne pedagogikken, den som Miller kaller for *”den svarte pedagogikken”* (A. Miller, 1984, 1989): formaninger som har utviklet seg til dogmer og som følger de ulike kristne *”skoler”*. Der er ingen vei utenom: det er på *denne* måten vi gjør det

I den endelige drøftingen skal vi komme tilbake nettopp til dette spørsmålet, som etter hvert har utviklet seg til det sentrale i hendelsene omkring barnehjemsbarn og sanatoriebarn.

Eksempler på voksen-barn, -og barn-barn relasjoner

Relasjonen voksen-barn og likhuset

Åse.

Eg ble beskyldt for så mye den gangen. De andre barna var ikke Guds beste barn de heller, men eg ble beskyldt for å ha gjort så mye som de gjorde.

- *Var det de andre ungene som skyldte på deg altså?*

Ja, for eg hadde vært lengst. De andre kom inn og var der nåkken måneder, kanskje et år, men eg hadde vært lengst (til sammen 7 år med et kort opphold i hjemmet underveis)

- *Ka hva det for saker de beskyldte deg for då?*

Nei, det var no sånt som unger finner på. Men eg nektet jo for å ha gjort nåkke.

- *Og ka slags straff kunne de gi deg for det då?*

Nei, det kunne være sengestraft og eg kunne ligge en uke

- *Så du mener at fordi de andre beskyldte deg for noe du ikkje hadde gjort så ble du sendt til sengs en ukes tid?*

Ja. En gang så stengte de meg inne i likhuset.

- *I likhuset?*

Ja. Det var nåkken timer.

- *Ja, var det pleierne som stengte deg inne då?*

Ja, og de sto der disse kistene rundt omkring.

- *Var det folk i de også då?*

Det vet eg ikkje

- *Men det trodde du vel kanskje, i hvert fall mens du sto der?*

Ja,

Denne piken var normalt oppegående som pasient (ikke bein- eller leddtuberkulose) slik at det å bli sendt til sengs var en sterk straff – som det selvsagt vil være for et hvilket som helst, aktivt barn. Å bli straffet som 7-8 åring med å bli innesperret på likhuset må ha vært en enormt belastende opplevelse. De fantasier barn (og sikkert også voksne) gjør seg om det som kan foregå i kister og i likhus er trolig ikke egnet til å skape ro i sinnet hos noen. I denne situasjonen tilkom at barn som hadde vært lenge på sanatorium opplevde at andre pasienter (både barn og voksne), som hadde vært deres venner gjennom år, en dag forsvant. Og selv om søstrene forklarte at de var gått hjem til Jesus, så visste barna at på veien dit lå de i en kiste.

Også andre steder i landet har det vært fortalt at slike former for avstraffelse ble benyttet: Opphold i likhus eller i kisterom, dvs. kjellerrom der tomme kister sto lagret.

Med døden som lekekamerat

Kari.

Det var jo ting som skjedde på sykehuset mens eg var der. Då eg var liten så patta eg maten. Eg la han her oppe i ganen og saug på 'an istedenfor å tygg 'an. og det var sikkert veldig irriterande for dei som skulle gå av vakt, når vi hadde fått maten i oss om kvelden og sånt. Så eg vet – eg huske - at eg ble stengt inne eller satt inn på et rom. Og der lå der en gutt i senga, og han hadde masse leker. Eg hadde aldri sett så mye leker i hele mitt liv eg – som han hadde. På nattbordet hans og under der.

- *Jaha*

Men eg skjønnte jo ikkje koffår den gutten ikkje ville leka med meg – for han var jo død!

-*Javel..*

Og de fant meg skrikandes oppe i vinduet då dei kom inn. Og det der hadde eg mareritt om lenge, lenge etter at det skjedde.

Relasjonen voksen-barn: Hvem fortjener å få beholde sine julepresanger?

Olav.

Ja, den julen hugsa eg spesielt godt. Vi var jo tre guta som tilsamen fekk ganske mykje presanga, og dei blei tatt oppi ein sånn sekk. Eg hugsa spesielt at yngste bror min fekk en stor brann bil. Og det var ganske flott i den tiden der. Og eg hugsa dei tok'an i frå han...

- *Kem, de andre ungene?*

Nei, det var sykesøstrene, dei tok den frå 'an.

- *Koffår tror du de gjorde det?*

Nei, det veit eg ikkje, men etter så eg forsto så var det litt forskjellige ting som hendte der borte. Du veit det der var jo en veldig eksklusiv leke..

- *Og det skulle ikkje barn... ?*

Nei, og vi spurte etter den om kvelden. Nei, den skulle han få seinere. Han fekk den aldri.

- *Fikk han den aldri igjen?*

Nei, og det syntes eg var forferdelig sårt at han ikkje skulle få den brannbilen. Den episoden den står fast.

- *Ja visst!*

Denne historien har sin klare parallell til avsnittet *Det går en nemesis....* side 168 – der en ansatt forsyner seg med en av barnets kjæreste leker. I vårt tilfelle her blir det kanskje enda mer ekstremt i det barnet mottar en gave på selveste julaften og må gi den fra seg fordi en voksen har funnet ut det ikke fortjener gaven, eller at ens egne barn fortjener andres gaver. For bilen dukket aldri opp igjen.

Barns minners kvalitet - og om oppfølging.

Geir.

Da eg kom tilbake til Bergen her, i -76, for å gå på skole, så tok eg meg en helg og dro opp til Hagavik igjen, og det bilde som møtte meg då eg kjører opp foran hovedinngangen (oppholdstid fra han var 1 år til 3 år) var... det stemde på en prikk

med slik som eg hadde forestilling om at det var: dette var kjent, her hadde eg vært før. det var en veldig rar opplevelse.⁶⁹

- *Hhmm, var du sammen med din bror då, eller ...*

Ja, nei, ikkje då, men eg var sammen med min bror når er var der.

.....

Eg vet at de første årene etter – etter at vi kom tilbake, at det kom julekort, og eg tror mor skreiv óg – og dei liksom helste fra de her'e søstrene,

- *Javel..*

men eg aner jo ikkje, liksom navn eller noen ting. Eg var jo ikkje så bevisst på at sånne ting var viktig den gangen, eg var jo liten.

-*ja, selvfølgelig.*

Men, de fulgte oss i hvert fall opp på et vis. Det kan godt være at det var brev til mine foreldre óg, det veit eg ingenting om, men i alle fall julekort, det kom det i fleire år.

-*Ja, det må en si var en relativt sjelden form for oppfølging at en får brev ifra sykehuset i flere år etter oppholdet.*

Ja,

- *Vet du om du var tilbake på kontroller seinere?*

Nei, det vet eg ikkje. Det kan eg ikkje huske.

I avhandlingens metodedel om minneaspektene ved det å intervju folk om hendelser som ligger mange tiår tilbake i tid, blir det spekulert over om holdbarheten av utsagnene til personer som var små barn da hendelsene fant sted er slik at de kan brukes som sikker kunnskap. Sanatoriebarna har i større grad enn barnehjemsbarna oppgitt å ha vært tilbake på "åstedet" og forteller at "det var akkurat slik eg husket stedet". Dette gir grunnlag for å hevde at intervjuobjektene på en måte validerer sine egne utsagn og gjør seg troverdige som informanter; med mindre man da har den oppfatning at de skulle ønske å "selge" sin fortid på en uvederheftig måte. Når det gjelder oppfølging eller ettervern så blir dette noe som må håndteres på to vidt forskjellige måter på de to arenaene. Når det gjelder sanatoriebarna var det livsnødvendig både for barnet selv, men også for omgivelsene, at det fant sted en oppfølging som sikret at ikke sykdommen fikk en oppblomstring og gjorde piken eller gutten syk igjen og som samtidig gjorde vedkommende til en ny smittebærer.

En annen engel på samme sted

Jan.

- *Når du sier "trøst" hvordan var det hun var forskjellig fra de andre?*

Hun var avdelingssøster, hun var sjefen, hun var den som holdt oss i hånden – hvis det for eksempel var en utskrapning, då skar de opp då heilt inn til beinet og tok ut

---

⁶⁹Etter at intervjuet var avsluttet ble vi sittende å prate om løst og fast. Det kom da fram at opplevelsen knyttet til det å "gjenoppdage kysthospitalet" var positiv både fordi dagens bilde stemte med det minnet han hadde, men også fordi han kjente at her hadde det vært et godt sted å være.

styggedommen. Og så var det den her forbasketete narkosen, du gjekk og gulpa på den her eteren i ukevis. I dag er du ferdig med narkosen når operasjonen er over, og så var det infeksjoner og ho var den som ... – ho var i min konfirmasjon!

-Javel – altså kom hun til Fe til din konfirmasjon?

Ja,

- Men når du sier at hun var guttenes trøst, då tenker eg at hun må ha vært på en annen måte overfor dokker, enn andre søstre var?

Ja aa – det var jo andre søstre der, men det er hon som lyser i minnet.

- Ja, nettopp, og når hun gjør det så tenker eg: ka er det ved hennes person som gjør hon til en slik stjerne hos deg?

Nei, da var vel godheten så lyste ut av 'ne, det var den måten ho tok oss på som ingen andre hadde (stemmen brister) Eg veit ikkje, eg kan ikkje forklare på ein annen måte.

Du som er er psykolog du har vel kanskje... .

- Jahh, eg har jo en idé, men eg tenker først og fremst på kordan det ble opplevd av dokker!?

Eg veit ikkje, ho var jo så opptatt – eg veit at ho fekk mykje kjeft av oversøster, ho var veldig bisk, og eg veit at hvis ho var- kanskje før snill – eller før ettergivende med oss så visste vi at ho vart innkalt og: ”ikkje for nært” – ”ikkje for nært”, og vi visste at ho forsvarte oss.

-Det du sier nå forstår eg slik at det var en slags offisiell politikk om kordan søstrene skulle være overfor dokker, og så var der nokken som var snillere enn det.

Ja, der var nokre sykesøstre så var biske, og biske menneske er det vel alle plasser, veit du, men der var noen som ehh ...

- For når du sier at hun fikk en pekefinger for å ha kommet dokker for nær, så ...

Du veit, diakonissene er en veldig streng religiøs organisasjon, sant, dei var gift med Vårherre, sant.

- hmmm

Dei fekk ikkje lov å sjå på mannfolk – i den tiden.

- Nei..

Men i slutten av tiden var det mange så fant seg ein partner då, for livet, på slutten av perioden.

-Du mener at det oppstod forhold mellom søstrene og pasientene?

Ja, mange, mange.

-Men fortsatt så synes eg ikkje eg har fått svar på kordan det spesielle med Judith artet seg. For hvis alle gjorde jobben sin, og Judith gjorde jobben sin óg,- men så er det Judith som sitter igjen i hodet på deg og sikkert på mange andre også, og det er då eg gjerne vil vite: ka var det hun gjorde med deg, som du satte pris på, og som gjorde hon til en helt spesiell person for deg?

Du veit, som ung – ungdom - langt vekke fra hjem, kem av oss kunne trøsta, snakka og utøsa dine .. og husk på at da va'kje spøk å ha ungdomar, unge kamerater som forsvant. Der skjedde noke med oss

- Du mener, som døde?

Ja,ja, det skjedde noke med oss.

-Ja, men det var hon som då var der for dokker?

Ja,... men da e' slik i dag óg, nokre skil seg ut, dei har godheten i seg.

Relasjonen voksen-barn: flere finnes uverdige

Håvard.

Så kom der pakker fra Amerika, som skulle delast ut der på Hagavik. Og eg husker at eg fekk en cowboyhatt i denne her pakken ein gang, og eg tror noken andre fekk

pistoler og nokke greier, og det – dei blei jo tatt i frå oss igjen. Og det med den cowboyhatten, - eg hadde lagt – dynå den hadde eg lagt øve fotenden på sengå sånn at eg kunna sitte oppå der, og det var då hest.

- *Jaha,*

Og så svinge eg denne cowboyhatten og skulle piska hesten bak med denne cowboyhatten, og akkurat då som kjeme hu inn,

- (Latter)

og ser at eg håndtere den her presangen ”så stygt”.

- *Akkurat*

Så den ble tatt fra meg der, og der var mange sånne ting som eg – og den der kjeften eg fekk då eg hadde rabla i den der bogå, det er mange sånne ting som eg, uff, eg.....(gråtkvalt stemme) du måkje snakka.

-*Så du følte at omsorg, det var..*

Nei, altså det var reglar som skulle føljust og braut du dei så ... så me følte då at det var urettferdig. (pause)

- *Har du snakket med brødrene dine om oppholdet der?*

Nei, eg ha’kje det

- *og gjort noen sammenligninger med kordan de hadde det når de var igjen heime - og sånn?*

Nei eg ha’kje det, eg trur ’kje vi likte å snakka om det og eg trur ’kje mor og far heller likte å snakke om det. Det var jo ondt for dei óg og ha måtta sende bort eit barn...

-*Ja, eg er helt sikker på at mange foreldre har hatt dårlig samvittighet fordi at de måtte sende barna sine fra seg.*

Sikkert. (pause-emosj vanskelig)

Denne mannen var i første omgang på sykehus i 7 år og han kan fortelle dramatiske historier omkring egne fysiske forhold, tømning av abscesser, fistler og operasjoner og oppvåkning fra eternarkose, men intet av dette påvirker ham så kraftig emosjonelt som når han forteller om situasjonen med cowboyhatten. De fysiske handicap: å ligge 2 år i en gipsskål, å måtte bruke krykker, plutselig bli lam i beina; er forhold som barna lærte seg å håndtere på forunderlig vis. Men de forhold som hadde å gjøre med kjernen i det å være barn; det å bli vist omsorg, det å ha en hånd å holde i, det å få lov til å utfolde seg i lek, har vært essensielle på en helt annen måte og rørt ved deres indre liv på en måte som plasserer hendelsene i to ulike sfærer der det ser ut som om det som foregår i den ene ikke har kontakt med det som foregår i den andre.

Vi får her også et innblikk i den samme problematikken som vi ser hos familiene til barnehjemsbarna. Sanatorieoppholdet snakkes ikke om. Flere oppgir at det var et tabuområde hjemme i ettertid. Trolig av den grunn som gutten her oppgir ”det var sikkert vanskeleg for dei óg”. Nok et eksempel på det begavete barns opplevelse av foreldrenes behov.

Fryktinngytende kakerlakker og mer straff

Brigt.

På Hagavik, straff. Eg skal fortelle deg litt om straff. På Martine Hansen. Det var en dag at Ole, en bergenser, han dødde forresten nylig, han var veldig vilter av seg, men vi lå fastspent i sengen og han ble stadig kjørt ut fordi han gråt. Så fortalte han det at du kan trekke i den snoren der så detter selen av, så løsner den. Men hvis de merker det så blir du kjørt på badet. Eg klarte å få tak i det der så løsnet knuten og eg kjente at det løsnet for brystet, då. ”Ja no har du gjort det”, sa han, ”no kommer de og tar deg”. Også kom de i to-tre tiden når de skulle måle tempen. Hva har du gjort Brigt nå må du på badet. Så ble eg kjørt på badet. Der var vinduene kalket og lyset ble slukket og der lå eg og skreik meg tom og sovnet til slutt og våknet inne på rommet igjen.

- *Altså, skulle du bare ligge der og være aleine?*

Ja, det var straffen. Kort og greitt.

- *Kor gammel var du då?*

Fem år.

Men det verste med Martine Hansen var alle kakerlakkene. Det var tusenvis av de – over alt og eg blei hysterisk eg skreik. Og de måtte sette inn vakt.

På Hagavik etterpå, var det også Kakerlakker, men ikke så mye og då kunne vi henrette de og så bygde vi fengsler for de. Eg fikk være med søster Ingrid å gå på jakt med munnbind og sprøyte. Hele avdelingen var tåkelagt.

Strafferegimene fornekte seg ikke. Vi befinner oss her innledningsvis på Martine Hansens Hospital i Oslo der gutten befant seg i et interregnum mellom Orkdal sykehus og Hagavik. Barn var barn og voksne var voksne – ingen forskjell mellom institusjoner.

Det positive i denne beretningen er at gutten etter kort tid på Hagavik kan håndtere den situasjonen som skapte panikk for ham på Martine Hansen, gjennom lek. Han er nå med i et ”jaktlag” som fanger og likviderer. Det handler om jakt – eller om krig, et fenomen som ligger historisk nært - en akseptert aktivitet. Det må bety at det er skapt ro i guttens sinn. Han har opplevd å bli tatt vare på – søster Ingrid har gjort jobben.

Relasjonen barn – barn.

Brigt.

Så fikk hun blodstyrting en natt og døde. Det sa søstrene; at hun fikk blodstyrting og døde. Så vasket de sengen hennes. Det gjorde de alltid når noen hadde dødd og gått hjem til Jesus, som de sa. Så då ble eg flyttet over på verandaen en kveld, seint en kveld og der ble eg møtt med en gjeng av gutter som straks fortalte hva verandaliv var ja, og slo meg litt med papirsvord og stakk med litt og terget meg.. Så ble eg forbanna, så tok eg igjen, og da var eg sjefen.

- *Men de var større enn deg?*

De var på samme alder og Håvard var en av de.

- *Så du opplevde då at det var en slik ... kultur på...*

Den sterkeste var sjefen, ja. Når mørket kom og vakten var vekke då var det du som bestemte ka som skulle gjøres, for eksempel kappdriking av urin og mange ble dårlige og spydde. Den som klarte det uten å spy han hadde hevet sin status, ja, og så

videre og så videre, sånne apestreker som vi fant på. For eksempel også det å gå ut av sengen og ut på gaten uten at noen så det.

- *Sånne mini manndomsprøver for å bli godkjent av gjengen?*

Ja

- *Var der noen sånne klare hierarkier, slik at hvis du var sjef på din avdeling var det då en annen på en annen avdelingen som kunne stå over deg?*

Ja, for eksempel hvis nye kom inn, for eksempel de med flekker på lungene, som var større enn meg, då fikk eg bank hvis eg forsøkte meg. Så eg fikk mye juling, de holdt meg og slo meg til eg ikkje svarte mer. Men eg fikk ikkje noen varige skader. Sånn var det bare.

- *Jahh*

De reiste veldig fort hjem. De var der aldri mer enn et halvt år, og så var det min tur til å ta over igjen.

- *Sykesøstrene sto de helt uten for dette eller tror du de visste om det, men bare så mellom fingrene...*

Ja, eg tror søster Ingrid visste mye. Hun hadde rommet sitt på toppen og det hadde oversøster øg. Og hvis ikkje gardinene var trekt skikkelig for, så kunne hun se.

Gjennomgangstonen i sanatorieintervjuene har et vennligere skjær når det kommer til barn-barn relasjonene enn en mange ganger kan finne i barnehjemsintervjuene. Det er kanskje en mer følt enn direkte utledbar dimensjon ut fra hva som sies.

Ikke desto mindre hører vi her at den samme type hierarkier oppstår fra sykesengen som de som barna henviser til på ”No 1” eller ”No4”, for eksempel med ”stempling” av de nye. Her er ungene både skeive og halte, noen ligger i gipsskål og noen ligger for døden, men de er alle deler av et hierarki der Brigten i denne perioden er ”Lord of the flies”.

Systemet har sin egen justis, sine egne manndomsprøver, og det er et rent ”mannfolkmiljø”. Det var hundre prosent kjønnssegregasjon – så godt som. Guttene snakker om gutter, og jentene snakker om jenter. Hva de gjorde på voksenavdelingene er ikke tema for denne avhandlingen.

Kommentar

Mens de presenterte utskriftene fra gruppen Barnehjemsbarn er representative for de tema som en analyse av transkripsjonene førte til, så er utskriftene fra gruppen Sanatoriebarn utvalgte med basis i de tema som framkom i barnehjemsundersøkelsen. Utgangspunktet for sanatorieundersøkelsen var å se nærmere på hvorvidt de samme handlings- og samhandlingskategoriene ville kunne påvises i sykehusmiljøet. Sykehusmiljøet skulle potensielt kunne avvike vesentlig i fra barnehjemsmiljøet ved at det hadde et klart behandlings imperativ for seg: de skulle ta hånd om syke barn for å

gjøre dem friske. Barna kom fra helt alminnelige hjem, ingen atferdsproblemer, ingen omsorgssvikt, ingen overgrep.

Dersom det skulle vise seg at sykehusmiljøet ble opplevd av barna helt annerledes enn barnehjemsmiljøet så ville det være grunnlag for å si at ”barnehjem” er noe helt spesielt: barna er annerledes, foreldrene er annerledes og personalet oppfører seg annerledes enn på andre institusjoner der barn taes hånd om.

Som en foreløpig konklusjon kan vi imidlertid si at dette ikke er tilfelle. Barna som har vært på barnehjem i minst to år og tuberkulosebarna som har vært på sykehus i minst to år har forunderlig like opplevelser av det å være barn og være underlagt fremmedes omsorg, når vi ser bort fra den rent somatiske situasjonen de befant seg i, og som er utelatt her, for målet ikke har vært å beskrive tuberkulosebarnas opphold fra A til Å.

Sanatoriebarna har særegne opplevelser knyttet til immobilisering, særlig når de var rammet av beintuberkulose. De fryktet den medisinske behandlingen gjennom den smerten de ble påført og de fryktet døden.

Barnehjemsbarna hadde sin historie med bekymringen for hjemmeforholdene og de interne bekymringer som livet på barnehjemmet ofte brakte dem opp i, og de skapte mange bekymringer for hverandre.

3.5 Tapt omsorg: Brev fra en barnehjemsgutt

Nedenfor anføres i sin helhet et brev fra en av barnehjembarna. Det utgjorde min første kontakt med denne mannen. Det gjengies in extenso både fordi det har et budskap fra "gutten/mannen" til samfunnet, men også fordi det i mine øyne har litterære kvaliteter som gjør det lesverdig for et større publikum. Samtidig som oppveksten på Barnehjemmet presenteres formidler han på en uvanlig fin måte det uendelige spenn som jeg fornemmer han opplever det ligger i de to typene omsorg og omsorgssituasjoner som han her veksler mellom. Dette brevet samler nesten alle de trådene som vi i det foregående har fulgt når det gjelder tema på barnehjem. Men han møtte ingen "som ble min mor". Mindre utdrag av denne teksten har vært presentert under noen av de angitte tema ovenfor. Formateringen er beholdt som i brevet. Noen endringer er gjort av anonymitetshensyn..

Til hvem det måtte angå:

En kveldstime høsten 95 ringer telefonen . Jeg løfter av røret og presenterer meg. Vedkommende som ringer har vanskelig for å ordlegge seg. Stemmen er gråtkvalt og pusten går hurtig. Han spør om jeg er den Jens som var på "No1". Jeg svarer bekreftende og spør hvem som ringer. Vedkommende vil ikke presentere seg, og kommer i stedet med trusler om at han lenge har tenkt å ta livet av mine barn - den gangen to døtre på henholdsvis 7 og 5 år, som hevn for ting jeg har gjort mot ham i barndommen under hans opphold på barnehjemmet. Han virker hysterisk og snakker usammenhengende om ting som vi begge har følt på kropp og sjel under oppholdet på anstalten. Om slag og spark. Om seksuelle overgrep. Om lengsel etter trygghet og vern fra bestyrer, lærere og eldre gutter som gjorde hver dag til et helvete for ham. Om hvordan han selv ble et monster for andre mindre barn. Barn som fikk kjenne hans angst og raseri i form av fysisk vold fra ham selv. Jeg lar mannen snakke. Bryter inn av og til - prøver å få ham til å sette fokus på det faktum at han ikke må gå med hevntanker mot andre som opplevde det samme som han selv, men heller mot et system som tillot at slike ting kunne finne sted. Det synes å synke langsomt inn i en tilsynelatende alkoholisert hjerne.

Det er noe kjent med stemmen hans, og jeg nevner et navn. Stemmen i telefonen blir borte en stund. I bakgrunnen hører jeg et glass som velter og knuses og en kvinneverst som spør - "Ble han redd nå?".

Etter å ha bedt kvinnen om å holde kjeft kommer han tilbake i telefonen og bekrefter at han er personen med navnet jeg nevnte. Jeg ber om adressen hans, men han vil ikke

oppgi den. Han står heller ikke oppført i telefonkatalogen, kan han opplyse meg. Jeg ber om å få møte ham i kveld. ”Et slikt møte vil ende med mord” svarer han og legger på røret. Samtalen er over.

Jeg befinner meg langt tilbake i tid. For meg et vanlig fenomen å fortrenge vonde minner og på søk etter en barndom som ble borte. En barndom som synes fullendt i løpet av en eneste grusom dag. Det føles slik i dag. Jeg klarer ikke å definere tiden fra jeg var 8 til jeg var 15 år. Alt flyter bare sammen, for der er ingen knagger å feste gode minner til. Det finnes ikke godt og vondt, disse to begrepene en trenger for å kunne forholde seg i tid. Bare det ene vonde. Jeg titter bort på min kone og de to jentene som leker på gulvet i stuen. Vil han gjøre alvor av trusselen? Det går langsomt opp for meg at disse tingene som vi gutter ble utsatt for må komme for en dag. At stat og kommune som tok og gjemte oss bort må ta sitt ansvar for den omsorgssvikt og vold som ble påført disse barna.

Noen tid senere ligger jeg på Haukeland Sykehus etter et psykisk sammenbrudd. Får diagnosen suicidal og ender på Sandviken sykehus. Ansatte der går vakt over meg døgnet rundt i frykt for at jeg skal ta mitt eget liv. De følger en over alt. Når jeg sover sitter en vakt utenfor døren som er satt på gløtt på en stol og følger med at jeg ikke skader meg. Vakten følger meg på toalettet hvor jeg gjør mitt fornødne for åpen dør. De mener det godt.

En vårdag i april -59 ser jeg ”No 1” for første gang. Det er min mor som følger meg til hjemmet. Været er ufyselig. Nordvesten slår inn fjorden og driver sluddbyger foran seg. Bøyd mot vinden går vi den kilometeren det er ned til hjemmet. Der hvor veien ned til barnehjemmet skiller seg fra hovedveien blir vi stående en stund å skue ned på bygningene som ligger hvite lenger nede mot selve Neset. Mor klemmer meg i hånden. Jeg husker det så godt. Vi ser ned på tre hvite bygninger og en rødmalt låve som ligger litt fra hverandre. Like ved de to største bygningen ser jeg to mindre hvite, små skur. Gården virker veldig stor med lange jorder som ligger mellom forskjellige hauger eller koller som strekker seg alle i nordvestlig retning. Der jeg står i nordvestkulingen og sluddbygene og holder min mor fast i hånden, skjønner jeg heldigvis ikke at dette skal bli mitt hjem de neste sju årene. At jeg i løpet av disse årene skal lære hvert et navn på disse bygningene, markene, haugene, ja nær sagt hver stein og hvert et tre og busk vi

skuer ut over. Vi fortsetter ned den smale grusveien, under brua og inn på området tilhørende ”No 1”. Veien fører til en stor åpen plass mellom to av de hvite bygningene. Det er ikke et menneske å se. Jeg hadde ventet å se andre barn leke rundt her, men her er helt stille. Vi står på plassen og vet ikke helt hvor vi skal gå da en dør går opp i den bygningen jeg senere skal lære å kjenne som ”Nr1 bygningen”. Mannen som viser seg i døråpningen virker gammel på meg. Han er tykkfallen og har jerngrått hår. Han viser oss inn på et rom hvor det står rekker med bøker innelåst i skap med glassdører langs den ene veggen. Rommet er lite og midt på gulvet står et rundt bord. Det er også et par stoler her, men han ber oss ikke sitte ned. Han tar min mor i hånden og hilser på henne. Meg tar han i et tak rundt nakken. Ikke hardt, men de samme store hendene skal mang en gang senere ta det samme grepet med en helt annen styrke. Jeg ser opp på mannen. Ansiktet er rødmusset og øynene så merkelig blå. Nærmest en melkehvit blåfarge. Han smiler ned til meg, men smilet når ikke øynene. Blikket er hardt og det virker som om han ser tvers igjennom meg. Jeg føler frykt for ham allerede da. Den ene hånden snur og vender på en gul messingfløyte. Hele tiden gnir han og vender på denne fløyten som skinner blank i slitt messing. Jeg husker ikke hva som blir sagt. Bare dette bildet av blikket hans og de tykke fingrene som gnir og vender på denne gjenstanden. Den skal følge meg de neste årene. Som en dressert hund vil jeg stoppe opp med hva jeg enn måtte holde på med og rette min fulle oppmerksomhet mot fløyten og mannen når den plystrende lyden høres over hauger og marker. Da skal jeg sammen med de andre barna springe alt vi orker som et halsende hundekobbel om vi skal unngå straff for ikke å ha vært oppmerksom nok mot signalet.

Det høres stemmer av barn utenfor bygningen. Bestyreren åpner døren og går ut. Jeg hører en kort lyd fra fløyten og like etter kommer mannen tilbake sammen med en gutt som jeg vil tro er i 14 15 års alderen. Gutten ser på meg uten noen særlig interesse. - ”Du får ta denne nye slabbedasken opp til Nr.2 bygningen”. Bestyreren nikker kort til meg og henvender seg til mor som står der ganske så taus. - ”Jaså, han er sengevæter også” er det siste jeg hører idet jeg følger etter gutten ut døren. Det er også det siste jeg ser av min mor på mange år...

Det er ikke mange pasienter ved denne avdelingen her på Sandviken sykehus. Jeg får vite at jeg skal være her under overvåking noen dager for så å bli overført til en annen avdeling hvor det er flere innlagte. Der jeg befinner meg nå er det ikke mer enn tre andre. To menn på min egen alder og en kvinne som er noe yngre. Avdelingen har et

koselig oppholdsrom med to sofagrupper og et spisebord. I den ene gruppen sitter de to mennene og spiller kort. Kvinnen sitter i den andre sammen med to ansatte og diskuterer ett eller annet. ”Spiller du kort?”. Den ene av mennene henvender seg til meg. Jeg rister på hodet. Føler intet behov for sosialt samvær.

Gutten fører meg over plassen og opp en smal vei som skrår opp mot Nr.2 bygningen. Den åpne plassen som ligger mellom Nr.1 bygningen og det som viser seg å være skolebygningen er nå full av barn i forskjellige aldre. De eldste 15-16 år og de yngste 7-8 år. Jeg legger merke til klærne deres. Alle går i sjøstøvler noe som jo virker normalt all den tid det er slikt et vær. Støvlene på de minste guttene synes likevel alt for store. De har en subbene gange. Sleper dem liksom etter seg. At de er så store skal vise seg til å bli en velsignelse for meg, men jeg vet ikke at det er omtrent det eneste skotøyet som er vanlig å gå i.

Noen av guttene har på seg en slags uniformsjakke. Blåsvarte vadmelsjakker med svarte knapper og belte i samme stoff som er sydd fast til jakken og med en blank spenne. Jakkene er ganske korte og rekker knapt ned til hoften. De som ikke har slike jakker går med gensere. Ingen ser ut til å gå i regntøy, noe jeg synes er rart. Buksene synes for noen altfor store og for andre alt for små. De fleste er lappet og sydd sammen med stoff fra forskjellige andre plagg. Jeg er glad mor har tatt med mine egne klær som hun har pakket i en koffert. Dessverre så jeg ingen av delene noen gang igjen. De mindre guttene følger oss på veien mot ”Nr.2”. Det er ”deres” bygning. De større hører til i ”Nr.1”. Ingen sier noe som jeg husker. De bare dilter etter. Noen av de større guttene slenger noen bemerkninger til gutten som følger meg, og jeg merker at han ikke liker seg. ”Drittunge” roper han ut og fiker til en gutt som tydeligvis er kommet for nær.

Jeg blir ført inn i et rom de kaller for dagligrommet. Her er også et langt tykt trebord med benker på hver side. Det er tre vinduer. Ett mot øst og to vendt mot syd. Rommet har dessuten et skap som er ca 1.5 meter i høyde og kanskje like bredt. Guttene samler seg i ring rundt meg. Jeg husker ikke noe av hva som måtte ha blitt sagt, bare at jeg plutselig blir slått av en eller annen i ringen. To av guttene tar så tak i meg, slenger meg ned på gulvet og dunker pannebrasken mot gulvflaten. De andre står rundt og skriker som besatt. Så blir jeg truet opp på skapet. Jeg står og svaier oppe på toppen av det da en voksen person viser seg i døren. Jeg er overlykkelig og i det samme tar gråten meg. Denne personen måtte vite hva som foregikk, men han lukker bare døren

og forsvinner. Så er mobben der igjen. Meningen er at jeg skal hoppe fra skapet og lande på baken for å bli skikkelig ”stemplet” som de kaller det. Jeg nekter plent mellom snørr og tårer. En liten gutt på min egen alder roper at jeg skal hoppe eller komme ned og sloss med ham. Jeg hopper ned fra skapet og går mot denne gutten blind av raseri og redsel. Gyver løs på ham uten å vite hvor jeg treffer eller om jeg treffer i det hele tatt. Jeg er helt blindet. Det hele er over når gutten ligger der blødende fra nesen og det ene øret. Kanskje bet jeg det til blods. Jeg vet ikke. Selv kjenner jeg blodet renne fra en sprukken leppe som hovner fort opp. Jeg puster tungt og tror det hele er slutt. En litt større gutt dytter meg mot det tykke trebordet og jeg slår hodet i kanten. Han bruker de små knyttede nevene sine og banker meg grundig opp til jeg ligger på gulvet i krampegråt. Langsomt stabler jeg meg på bena. Noen av guttene trår til side for meg, andre står i trass. Jeg har funnet min plass på rangstigen.

Det skal alltid siden bli slike konfrontasjoner med guttene. Sjelden så jeg noen av de foresatte gripe inn ovenfor den slags. Jeg husker nok bedre episoder hvor de aktiv gav sin støtte til denne form for justis. Kanskje lettet det hverdagen deres. Foruten bestyreren var det bare en eller to som var ansatt som ”lærere” og som hadde oppsyn med oss. Et tall som nok var så alt for lite.

De tar godt imot meg her på sykehuset. Vennlige smilende ansikter. De gir en så god trygghet.

Her er ikke hender som slår. Heller ikke nattlige besøk i sengen. Denne ventingen i angst og den nedverdiggende følelsen når en større gutt stikker penis inn i deg og tømmer sin sæd i anus. Her tvinges heller ingen til å spise hva der enn blir servert av mat eller fordervet drikke. Her slipper en å gå til bords med sjøstøvler til å tømme havregrøten i, for å få slippe juling eller annen straff om en ikke spiser den opp. Her er ingen knyttede never som truer med bank om en ikke får maten i seg fort, slik at alle kan gå fra bordet og benytte en kort fritid mellom skoleøktene. Et brudd på en av ”reglene” går ut over oss alle sammen. Stakkars den som er årsaken til at fritiden blir avkortet. Her er heller ikke straff for å samtale under måltidet. På barnehjemmet skulle det være så stille at ”en skal høre en fjær falle til gulvet”, som bestyreren yndet å si. Den kollektive straffemetoden er effektiv når barn er satt til å lage sin egen justis. Der vises ingen nåde eller trøst fra dem som sitter med ansvaret. Hvor mange ganger opplever ikke jeg eller er vitne til når en gutt, synlig forslått av andre barn eller

foresatte, blir tvunget til å fortelle hvem som har begått ugjerningen, for så å bli kalt ”Judas” når stakkaren nevner vedkommende med navn. Barn lærer fort. Å være ”angiver” har sin pris og den betales med smerte og isolasjon.

Da heller tie og la sinne og fortvilelse gå ut over andre, helst mindre barn som en kan overføre sin avmakt til. For oss finnes det ingen å gå til. Ingen å søke trøst hos eller søke nærhet til. Å kjenne på nærhet gjør en redd. En frykter denne følelsen som innebærer savn og lengsel og gjør en så fortvilet. Det skal bli i mitt tredje ekteskap at jeg finner et menneske som lærer meg å hankes med den. Da har jeg passert 40 år.

En pasient her på sykehuset har på en eller annen måte skadet en finger. Den blør. Det er rørende å være vitne til hvilken behandling vedkommende får.

I et notat som jeg har sett fra Barnehjemmet som bl.a. omhandlet medisin og utstyr i løpet av et år, ble posten ført opp med kr. 17.- Og vi blødde vi også - disse ca 30 barna. Mange av oss blødde mye - hver eneste dag.

Hva der skjedde av ulykker eller sykdomstilfeller kan ikke ha blitt særlig registrert. Atter en gang vil jeg hen vise til et dokument fra barnehjemmet hvor det opplyses om at - ” heller ikke i år er det registrert sykdom ved hjemmet.” Selvfølgelig var det sykdomstilfeller hvert eneste år. Saken var bare den at det skulle forties, at en uansett måtte komme seg i klasseværelse eller ta del i annet gårdsarbeide. For min egen del kan jeg dra fram et tilfelle i 11 -12 års alderen.

Som gutter flest så klatret vi også i trær. En sommerdag faller jeg ned fra relativ stor høyde etter å ha grepet rundt en råttne gren. Fallet ender på ryggen over en gammel rot like ved trestammen. Pusten blir slått ut av meg og jeg har store smerter i hele kroppen. Noen av guttene, bl.a. min yngre bror har sett at jeg faller ned, og bærer meg ned til skolebygningen like ved. Der ligger de meg på en hvitmalt trebenk. Siden husker jeg ikke særlig før jeg våkner i sengen på rommet mitt. Jeg er ute av stand til å bevege meg og har en grusom hodepine. Ingen er til stede i rommet. Heller ingen lege. Om han hadde vært der før jeg våkner opp skal jeg ikke si, men i ettertid vet jeg at et barn med slike skader det viste seg jeg var påført, umiddelbart ville blitt sendt til sykehus om en kyndig lege hadde blitt tilkalt for undersøkelse. Ute er det høysommer og fint vær. Guttene som er igjen på hjemmet om sommeren må sørge for at graset blir hesjet og at åkrene med kål og gulrøtter blir behørig luket for ugress. Likeså at siloen blir innkjørt og kommer i hus. Det er mye arbeid sommeren igjennom og en trenger hver

eneste liten neve som kan gjøre nytte for seg. Selv never til barn som burde vært innlagt på sykehus.

Det er ikke et spørsmål om jeg er i stand til å delta i gårdsarbeidet. Det er en klar og grei beskjed om å komme meg ut av sengen og ikke la andre gjøre arbeidet jeg skulle ha gjort. Smertelig erfaring har lært meg at protester ikke vil ha noen hensikt, så det er bare å prøve å gjøre så godt en kan. Selv i dag kan jeg kjenne på smerten som farer gjennom kroppen da jeg vil reise opp av sengen og få klærne på meg. Jeg kan ikke bøye ryggen, og hodet blir liggende på skakke da ethvert forsøk på å holde nakken i oppreist stilling fører til smerte nedover ryggsøylen. Bare det å stå rett på bena gjør fryktelig vondt. Likevel kommer jeg meg i shortsene og skjorten. Skotøy lar jeg være. Det er bare ikke mulig å få dem på. Steg for steg, den ene foten forsiktig foran den andre, kommer jeg meg ned til marken hvor de andre barna setter opp hesjer og fyller rom etter rom med nyslått gress. Hvert forbannet steg forårsaker sting av smerte gjennom rygg og hode som ligger på skakke ned mot venstre skulder. Det er undring i blikkene til guttene da jeg dukker opp blant dem. Ingen sier et ord. Bøyer bare hodet og fortsetter hesjingen. Selv kan jeg ikke gjøre noe som helst, men mine tildelte rom blir fylt opp av de andre barna. De har tydeligvis i sin skakkjorte hverdag mer forståelse for hvordan jeg har det enn den voksne mannen som forlanger meg ned på marken for å hesje.

Hele livet siden har ryggen og smerten i bena vært til plage for meg. Etter en operasjon for noen år siden håpet jeg det ville bli bedre, men slik er det nok ikke gått dessverre. Legene har konstatert en gammel skade som det ikke er noe å gjøre med. Jeg har fått flere tilbud om uføretrygd men jeg nekter å slutte og arbeide. Vil ikke bli knekket av et system som kunne tillate seg denne handlingen mot et lite barn. Arbeidet går til sine tider langsomt, men det går. Stoltheten klarte de heldigvis ikke å ta fra meg. Eller er det trass? Trass mot noe som prøver å ta knekken på meg? I alle fall en nødvendig livskraft for å takle hverdagen. En fysisk plage kan en leve lenge med. Verre er det med den psykiske skaden som en bærer på i lag med de andre guttene som vokste opp på hjemmet. Sommeren med disse smertene er brent inn i minnet, men langsomt kom førligheten tilbake. Aldri som det en gang var, for kroppen har aldri vært smertefri siden.

Jeg har som vanlig problemer med å sove. Fulgt av en av sykehusets ansatte vandrer jeg rundt i korridorene eller sitter i dagligstuen og tenner en røyk. Det går noen timer og klokken blir tidlig morgen. Tilbake i sengen kommer en annen med noen piller de ber meg ta for å få slappet av og få noen timer søvn. Jeg vet ikke hva slags tabletter det er. Har aldri brydd meg om å ta noen slags piller verken for å døyve smerte eller for søvnløshet. Igjen denne trassen at en skal klare seg selv uten hjelp av noe slag. Denne gangen svelger jeg pillene som blir gitt meg og det føles som om jeg drar av gårde på en reise utenfor tid og rom. Som en samme slags reise jeg hadde en påske på barnehjemmet.

Det er gått 3-4 år siden jeg er kommet til ”No 1”. De fleste av guttene er reist hjem for å feire påsken sammen med sine. Som vanlig er vi noen få tilbake. Bror min og andre jeg ikke skal nevne ved navn. Denne påsken hadde vi fått en pakke fra mor inneholdende noe smågodt og påskeegg. Den første og eneste pakken vi fikk, og det gjorde et sterkt inntrykk på oss begge. Rene helligdommen. De største guttene er borte, så vi får beholde innholdet i pakken for oss selv. Normalt ville en slik pakke bli tatt fra oss av større gutter som delte den mellom seg. Det var ingenting å gjøre med det. Hvem skulle en henvende seg til? Pakken inneholder også et brev. Et livstegn fra en verden utenfor som vi ikke lenger kjenner noe til. Både pakken og brevet er selvfølgelig åpnet. Får noen et brev fra sine foreldre er det alltid åpnet og lest. Selv sendte jeg et brev en eneste gang og jeg måtte levere det til bestyreren med konvolutten åpen. Er det ikke sensur dette kalles? Slik var det i alle fall for oss. Om det er av glede over å få et tegn hjemmefra eller av andre årsaker skal jeg ikke si, men denne påsken blir jeg skikkelig syk med høy feber. Jeg nevner det ikke for noen. Bare hangler gjennom dagene og ønsker å få være i fred. Noe ønske om å få ligge til sengs er fånyttet. Maten som blir servert, disse skivene med brunost, må tvinges ned selv om jeg ikke klarer å holde på den.

Dagligrommet hvor vi under tvil får oppholde oss, er spartansk utstyrt. Helst skal vi være ute uansett hvordan været er. Rommet inneholder et langt tykt massivt trebord som står i lenderetningen langs midten av rommet og hvor det er plassert en lang slitt trebenk på hver side. Til oppvarming er to lange ubeskyttede elektriske ovner plassert langs veggen som vender mot sydøst og like under et vindu. Veggene er nakne og hele rommet med innhold er malingsslitt. Jeg skjelver av kulde på grunn av feberen som herjer i kroppen og drar den ene trebenken tett inntil den ene ovnen. Slik ligger jeg

oppå benken med pakken til mor og nær ovnen som gir varme og lindrer kulden. Ute snør det. Tunge store våte flak danser sakte mot marken, og jeg stirrer med stivt blikk på et punkt et sted ute mellom flakene. Det er som om jeg svever oppover mot himmelen mellom snø flakene. Jeg blir fylt av en enorm ro. Som om jeg er på vei mot et sted hvor der bare er varme og kjærlighet. Jeg vil bare fortsette reisen oppover mot dette underlige som fyller meg med slik fred. Jeg synes å se mor i dette synet. Vil strekke armene mot henne som jeg ikke har sett på noe som føles som en evighet. Så slutter det å snø, og jeg befinner meg feberhet tilbake på trebenken. Da er det jeg ønsker at jeg døde der oppe mellom de hvite flakene. Jeg gråter og synes påsken er noe dritt.

Jeg sitter meg ned på en ledig plass i en av sofagruppene. De andre bryr seg ikke med å snakke med meg. Skjønner vel at jeg har nok med meg selv. En sitter ikke på en slik avdeling om en ikke har et problem av en eller annen art, så en får ha tankene sine i fred. I alle fall på denne avdelingen som fungerer som et forværelse for andre lukkede eller mer åpne avdelinger hvor behandlingen er rettet mot selve kjernen i hva disse problemene en har består av.

Jeg finner fram tobakken, ruller en sigarett. Lener meg tilbake og følger røyken som danser mot taket. Litt senere blir det servert mat og drikke ved spisebordet. Det er fine pyntede smørbrød. Jeg setter meg til bords. Tar et stykke med skinke, fjerner hva der måtte være av salat eller andre grønnsaker, men legger det fra meg uten å spise det. Har i grunnen ingen matlyst. Det er intet bestikk på bordet. Slike ting finnes ikke på denne avdelingen da en er redd for at vi skal bruke det til å skade oss selv med. Ingen bryr seg med at maten min står urørt.

Vi guttene står oppstilt på rekke utenfor spisesalen i ”Nr.1”. Salen ligger i bygningens kjelleretasje. På dette planet ligger også kjøkkenet, spiserom for de voksne, diverse boder og et rom som er brukt som kjøll. Sistnevnte er også i bruk som slakteri når dyrene på gården blir slaktet. Da kjenner en stanken fra blod og innvoller når vi sitter til bords. Som oftest står melken oppbevart her. Et melkespann plassert i et badekar med vann. Rommet blir bare kalt for slakteriet.

Mellom dette rommet og spisesalen ligger enda et lite rom med steinheller på gulvet. Her blir vi stilt opp. To og to i rekke foran døren til spisesalen. Køen er dannet som en U og med de største guttene først. Alltid etter det fysiske styrkeforholdet mellom oss.

Etter at ”Nr.1” er sluppet inn først, kommer turen til oss smågutter. Ingen snakker sammen. Samtale er forbudt. Stille setter vi oss ved våre tildelte plasser. Måltidene på hjemmet består av frokost, middag, mellom-måltid og kvelds. Bortsett fra middagen består de andre måltidene av en skive med Sunda og resten av brunost. Bestyreren går rundt og strekker et fat med ferdig påsmurte skiver over bordet. Han sørger for at du tar den skiven han har sett for seg at du skal ta. Dirigerer fatet på en slik måte at du til slutt skjønner hvilken skive du skal plukke opp. Melken er noen ganger både kald og god, men ofte også varm og sur. Uansett tilstand så skal den drikkes opp.

De mindre guttene fungerer under måltidet både som bosspann og matforsyning for de eldre.

Er det noe de ikke liker overføres det fort til en mindre kar som ikke har annen mulighet enn å få det i seg i en fart. Er det noe de liker må den mindre eller svakere gutten gi bort maten sin om han blir truet til det. Et blick er nok. En protest vil medføre smerter både på kropp og sjel ved juling eller ”pining” som var en yndet sport. Ofte blir denne gutten sittende å kjempe med maten og brekker seg når den vil opp. Det tar tid for stakkaren. Verdifull tid for de andre som sitter og venter på at han skal få alt ned. Ingen forlater salen før alle har spist opp.

For første gang i mitt liv får jeg servert havregrøt. Jeg ser langt på tallerkenen. Sukkeret på toppen har smeltet og flyter langs kanten av den varme grøten. Jeg tar forsiktig litt grøt på skjeen og putter i munnen. Fargen er grålig blå og smaker av vann. Grøten er glatt og sleip og vil ikke ned halsen. Samme hvor mye jeg prøver begynner jeg å brekke meg. Har ikke kontroll over sammentrekningene i magen som gulper grøten tilbake i munnhulen. Jeg pirker i fatet, fører skjeen med grøt på ny til munnen men legger den tilbake. Det er ikke plass til mer. Har ikke klart å svelge det som er i munnen fra før. Redselen begynner å gripe tak i meg. Vet nøyaktig hva som venter om jeg ikke klarer dette. Jeg stirrer ned i bordet og tårer begynner å renne nedover kinnene uten at jeg gir en lyd fra meg. Hvor lenge jeg sitter slik vet jeg ikke. Enser ingenting rundt meg og venter på straffen som jeg vet vil komme. Det er da jeg før første gang får føle bestyrerens tykke fingre rundt nakken i et grep som fullstendig stopper blodtilførselen til hodet. Det føles som om hodet vil sprenges. Tommelen trykker og gnir nakkemuskelen så jeg skriker i smerte. De andre guttene har oppmerksomheten vendt mot det som skjer. Venter på at jeg skal få i meg maten uten mer spille av tid. Bestyreren kniper og kniper rundt nakken, og jeg er ikke i stand til å bevege noe som helst. Etter noe som virker som en evighet løsner han grepet og stiller seg ved døren til

de voksnes spiserom. Jeg sitter heldigvis med ryggen vendt mot ham, men vet at ansiktet hans er illrødt som det alltid blir når han er opphisset. Han vender og gnir på fløyten i handen. Et rituale han har før en enda mer verbal og fysisk reaksjon. Enten en kraftig ørefik, lugging i håret eller hans spesielle måte til å nagle deg i veggen med et godt grep om halsen og da uten at føttene berører bakken. ”Lærerne” som kommer og går ved anstalten har sine spesialiteter skal det vise seg senere. Denne gangen blir bestyreren stående ved døren. Han har god tid. Vet at det samme ikke er tilfelle med de andre guttene som sitter og venter. Blikkene deres blir truende. De som er under meg i rang ser ned. Tør ikke møte blikket mitt, for de vet at det til syvende og sist blir en av dem som skal unngjelde. Slik er loven her. Hele tiden er det den svakeste som lider mest til slutt og etter hvert som årene går og han vokser seg større, skal han ta en grusom hevn på dem som kommer etter. Til slutt vil han stå som den ubestridte hersker med større makt enn både lærere og bestyrer ovenfor de andre barna. Han får bror til å slåss mot bror. Han får andre til å onanere seg, eller som underholdning, få en gutt til å forgripe seg ovenfor en kvige eller ku. Slikt skjer her. Små guttepike som stikkes inn i skjeden på en ku til underholdning for større barn. Har han homoseksuelle tendenser vil han komme på mange nattlige besøk til en seng med et sovende barn. Han truer andre til å rømme fra anstalten slik at han sammen med noen få utvalgte kan jage ned offeret og få sett litt av verden utenfor denne helvetes gården. Han er fryktet av lærere for han har ofte større fysisk styrke enn dem og han vet om deres lille små ”hemmeligheter”. Verst er tiden på hjemmet når det ikke er en klar leder, men grupper som rotter seg sammen mot hverandre og driver en slags ”krig” mot andre grupperinger. Ofte har en eldre gutt en yngre som han beskytter, mot visse tjenester, det være seg som ”elskerinne” eller andre ting den eldre må få av behov. En slik gutt vil ofte være en pest og en plage for andre som kanskje er større enn han selv, men ikke har en til å beskytte seg. Når så beskytteren drar fra hjemmet for godt, er veien åpen for hevn.

Slik avles vi opp og ser fram til den tiden vi selv blir en ener. Noen av de mindre guttene kommer aldri så langt. Deres tid på hjemmet er for liten til at de får oppleve denne følelsen av makt. En slags seier, og de vil senere ha vanskelig for å rette sitt sinne mot systemet som rådde, satt i regi av våre foresatte - men heller rette sitt hat mot de eldre guttene som ”sonet” sin tid og ble monstre for andre og seg selv. At vi senere skal få store problemer i voksen alder for alt dette jævelskapet vet vi ingenting om. Her er det nuet og ens evne til å komme best mulig gjennom dagen som teller.

Det er frykten for hva som venter meg utenfor som får meg til å knipe nesen sammen og svelge unna grøten uten å trekke pusten. Senere skal jeg alltid ha de store sjøstøvlene med meg på spisesalen for å fylle dem med grøt. Gå med surklende lyder over gulvet etter endt måltid til to timers fritid uten å bli straffet for at jeg lot dem sitte igjen. Det viser seg at frykten for guttenes egen justis ikke er ubegrunnet. Det gjelder ikke bare meg. Det gjelder oss alle sammen som ikke har høy nok posisjon. Og mannen vet...er en mester i å bruke sin viten.

Jeg ber om å få gå på toalettet. Den som har fått i oppgave å se etter meg følger meg ut. Han åpner døren og lar den forbli åpen. Her er skinnende rent. Toalettet er behagelig oppvarmet. Her er tørkerull, vask, såpe og håndkle. Jeg bryter ut i en ukontrollert latter. Min oppvarter ser forundret på meg når jeg snur meg mot ham. Jeg klapper ham beroligende på skulderen når jeg passerer ham på veien ut.

De små bygningene som lignet små skur ved siden av de to større bygningene viser seg å være utedo. Bygningene er reist i treverk som tidens tann har fart dårlig med. Gulvet er støpt i betong. Siden som vender mot nord er delt opp i seks båser. Under disse står det kagger i rekke og rad. Langs sørsiden en renne for piss som leder ut til en kumme ca 2-3 meter dyp.

Toppen av kummen er en forlengelse av gulvet kaggene står på og har et firkantet hull dekket med en trelem. Lemmen har ikke lås av noe slag. Det er luftig på utedoet. Bare to tredjedeler av sørsiden har kledning, resten er åpen. Avstanden mellom boksene i standardverket fungerer som vinduer uten glass. Fluene surrer i hopetall om sommeren, og tresetet på kaggedoet føles fryktelig kaldt om vinteren når snoen fyker inn åpningene og driver snøen inn i båsene. Kaggene er ikke innelukket, men står åpen for innsyn rett opp i baken. Dette gjør det ofte til en lidelse å bruke dem. En ser seg godt rundt om det er noen i nærheten før en går dit for å gjøre sitt fornødne. Kysten kan synes klar, men likevel kan en pinne bli stukket opp i anus eller en får et slag på pungen når en endelig sitter der. En går nødig dit inn uten for å late vannet. Da heller gjøre sitt fornødne gjemt bak en eller annen busk. Det er riktignok et vannklosett i både "N.1" og "Nr.2", men de får vi ikke bruke før vi skal legge oss eller etter vi er kommet til sengs. Papir er også et problem på kaggedoen. Som oftest blir det å finne en grasdott eller løvblad som det er mye av - omkranset av løvtrær som utedoet er. At

fingerne blir full av ekskrementer får så være. Bare synd det ikke finnes en vask der som en kan fjerne det med. Det fungerer på et vis om en ikke har diaré.

De to mennene er gått tilbake til kortspillet de holder på med. En av dem begynner å bli høyrøstet. Han liker tydeligvis ikke et eller annet ved spilllets gang. Den andre reiser seg, går bort til et av vinduene og lener seg bakover mot karmen. Kvinnen gjemmer ansiktet bak et ukeblad. Hun virker veldig nervøs. Den forurettede mannen hisser seg videre opp og blir tilsnakket på en vennlig måte fra en av sykehusets ansatte. Med ett griper han en blomstervase som står på et lite bord der han sitter. Litt etter høres lyden av knust glass.

Mannen blir ført vennlig men bestemt ut av rommet. Jeg ber om en kost for å hjelpe til med å feie opp glasset fra det knuste vinduet...og kvinnen gråter.

Det er sommer. Fire av oss guttene er tilbake på hjemmet, resten er reist bort til familie eller andre på ferie. Vi som er tilbake har en lang og slitsom tid foran oss. Slåttan står for døren.

Markene skal slåes og gresset hesjet og kjøres på låven. Poteter, kål og gulrøtter er satt i jorden og skal holdes rent for ugras. Noen kviger og stutekalver går på beite på hovedgården. Resten av kyrne er oppe på setra som ligger lenger oppe i åsen over hovedveien som går over Neset. Bare hesten og grisene står i fjøset.

Vi er som vanlig tidlig oppe og i arbeid denne dagen. Før sola har fått tørket morgenduggen ligger vi og kryper i kål- og gulrotåkeren og fjerner ugras. Lange snorrette raster med små gulrøttspirer. Det kan være vanskelig å skille dem fra ugresset. Jorda rundt de små spirene skal være svart når vi er ferdig med en rast. Vi slurver ikke. Hver rad blir nøye kontrollert av den som passer på oss. Slurver man blir en straffet. Timene snegler seg av sted. Hver dag det samme. Når disse åkrene etter hvert blir ferdige, er det hesjing av gras på de store markene. Så tilbake i åkeren. Nytt ugress dukker stadig opp. Alt i en evig runddans. Dyrene krever også sitt.

Vi kryper i åkeren. Morgenduggen er ikke borte ennå og ugras og snegl og våt jord klitrer seg til kroppen. Utpå formiddagen blir det lettere. Sola har tørket graset og jorda føles varm mellom fingrene. Det høres lek og latter fra barn borte ved hovedveien. Jeg støtter meg opp på knærne og får øye på en flokk unger og noen voksne som krysser grensen ved et område vi kaller for Solsletta. Jeg prøver så godt jeg kan å skjule underbuksen som stikker langt ned på lårene, nedenfor kanten av

kortbuksen jeg har på meg. ”Blondikker” kaller vi disse underbuksene som ikke kan skjules av kortbuksene vi går i. Det føles nedverdiggende om folk utenfor ser oss kledd slik. Oss imellom betyr det lite.

Barna ved grensen stopper opp, roper og peker og fortsetter videre. De bærer på badetøy og baderinger. Tydeligvis skal de ned til sjøen for å nyte sommerdagen der. Vi ungene på hjemmet får også bade, men ikke ofte og alltid som en ”belønning” om vi klarer å gjøre dagens arbeid fort unna. Som en akkordutbetaling.

Jeg konsentrerer meg om lukingen igjen. Lyden av de ropende og leende barna svinner hen. Hendene mine begynner å arbeide febrilsk. Raden som jeg holder på med ligger foran meg som en endeløs snorrett sti. Jeg har ikke lenger kontroll over nevene som griper tak i både ugress og plantespirer. Kaster det rundt meg i stedet for i bøtta jeg burde lagt ugraset i. Stadig fortære og fortære går det. Jeg reiser meg og løper over åkeren. Kaster bøtta langt utover, sprer innholdet tilbake der det kom fra. Blindet av tårer, raseri og frustrasjon over min egen skjebne styrter jeg opp mot låven og fjøset. På veien plukker jeg opp stein etter stein og kaster dem mot den røde bygningen som vokser foran meg. Sikter på glassrutene, og begynner å treffe dem sikrere og sikrere etter som jeg nærmer meg. Jeg vet ikke helt selv hva jeg gjør. Lyden av ruter som knuses og glass som fyker rundt, gir meg en ekstatisk følelse og jeg går helt berserk. Jeg driver på til nesten samtlige av vinduene er knust. Vet ikke hvor mange det er, men det er mange. Til slutt synker jeg sammen under låvebrua. Svetten driver. Jeg skjelver. Er fullstendig utmattet etter utladningen...og langsomt går det opp for meg hva jeg har gjort. Jeg vil rømme. Flykte fra straffen jeg vet vil komme, men bena vil ikke lystre. Bare sitter der hikstende med hodet bøyd mot knærne. - I et glimt ser jeg den store knyttede neven som kommer. Den rammer meg først over nesen. Siden slag på slag mot hodet og andre steder. Det renner blod fra nesen og leppene som sprekker, og det ene øyet lukker seg i et blått lyn. Så blir jeg dradd etter skjortekragen opp i ”Nr1.”. Om jeg skriker vet jeg ikke. Bestyreren er på ferie i Hardanger. Et senere medlem i en sentral bykomité har tatt over som vikar.

Hva andre barn opplevde av hva de følte som grusomheter er ikke for meg gitt å komme inn på her. Dette jeg noterer ned her er bare flyktige tanker om noen av tingene som hendte meg. En oppvekst som plager meg daglig, og merkelig nok, mer og mer etter som årene går. Skulle jeg ha fortalt alt faenskapen som skjedde med oss, enten fra bestyrer, ”lærere” eller andre gutter, - eller ting jeg selv som større gutt gjorde mot

andre, ville jeg ha måtte gå så dypt inn i materien at jeg er redd at jeg ikke kom fra det uten å havne på psykiatrisk avdeling en gang til. Det er vanskelig nok med disse små episodene og jeg vil så gjerne slippe å utdype alt som foregikk. Ikke her. Kanskje et annet sted, et annet forum, eller om det måtte bli nødvendig for kanskje å bidra til å hindre at slike ting skjer i dag mot våre barn.

Heller ikke vil jeg nevne navn, verken på barn eller ansatte som forgrep seg. Det skal også sies at ikke alle ”lærere” som var ansatt på Barnehjemmet oppførte seg dårlig ovenfor oss. Merkelig er det dog at den tiden *de* var der, ble kort.

”Ålegården” er et finurlig sted. Et enkelt, men effektivt lite rom eller heller et kott i ”Nr.1”. Rommet er sjelden i bruk, men det er dit jeg blir dradd nå. Kottet ligger på samme plan som soverommene. På motsatt side og i flukt med den store sinkvasken som er forbeholdt oss gutter. Her har vi alle vår tildelte plass, der hvor tannkosten henger. Såpestykket vi vasker oss med går på omgang. Tannkrem finnes ikke og er antagelig forbudt. Noen annen forklaring har jeg ikke på bakgrunn av at gutter som har vært på besøk hjemme og som kommer tilbake med en tube tannkrem opplever at disse umiddelbart blir tatt fra dem. Hvorfor vet jeg ikke og en spør heller ikke om grunnen. Å spørre om årsaker til noe en ikke helt forstår medfører som oftest ubehageligheter, så klok av skade lar vi slike ting ligge. Her ligger også det eneste vanntoiletet vi kan bruke. En toalettskål og en urinal til å pisse i. Urinalen henger for høyt opp på veggen til at vi gutter som nylig er ført hit fra ”Nr.2” kan bruke den. For oss er den et mæd på hvor langt en er kommet på rangstigen og toppen er nær når en klarer å pisse i den uten å måtte stå på tærne eller løfte strålen opp. Vi guttene står for renholdet og bøtteskapet med redskap for dette formålet er rommet vi kaller ”Ålegården”.

Sammen med noen filler til å tørke blodet med låses jeg inne i dette kottet. Det er knøttlite. Du kan ikke sitte, bare stå rett opp og ned med hver skulder klemt mot veggen. Her er ikke lys. Til å begynne med er det ikke så ille, men etter som timene går begynner bena å verke og jeg får vanskeligheter med å stå oppreist. Til slutt synker jeg bare sammen med hodet støttet mot døren, enden mot veggen bak og knærne igjen mot døren. Jeg henger som en S, retter meg opp igjen, men faller oftere og oftere tilbake til denne stillingen etter som bena nekter å bære meg av mangel på blodsirkulasjon. Likeså ille er følelsen av klaustrofobi. Rommet trenger seg innpå og jeg får en fryktelig angst og kvelingsfølelse. Får liksom ikke puste og svetten renner. Når døra endelig blir åpnet senere på kvelden stuper jeg rett i gulvet.

En lav ettermiddagssol henger over Askøylandet. Det er stille på avdelingen. Enda har jeg ikke brydd meg med å snakke med noen av mine medpasienter eller ansatte og jeg driver rundt i korridoren, rastløs og med min oppasser på slep. Helst ser vel han at jeg sitter rolig inne i dagligstuen. Kvinnen får noe beroligende. Mannen som fikk blomstervasen kastet etter seg står lent mot en vegg. Vannet som renner nedover lårene hans og ut på gulvet blir tørket opp av en kvinnelig pleier... Og solen går ned over Askøy...

Vi småguttene holder oss for det meste i området rundt "N.2" som ligger litt for seg selv. Bygningen er innredningsmessig ganske forskjellig fra "Nr.1", med guttenes sovesal i annen etasje, om en da ikke regner med kjelleretasjen. I kjelleren ligger bl.a. dusjen og rommet der det ukentlige klesskiftet finner sted. Beboerne i begge hovedbygningene nyttiggjør seg disse fasilitetene. Her er det vi slår oss fram i køen for å komme til kleshyllen fort. Det gjelder å få karret til seg de beste klærne selv om de ligger i en annen hylle med et annet navn. Her er det vi får vår ukentlige dusj som føles godt når en står under varmt vann, men ikke fullt så godt når mannen står med sin stoppeklokke og gir oss de 22 sekundene under den kalde dusjen. Vi skal da herdes, vi Sønner av Norge. Det er det vi kalles for, i en fellesnevner, når han en sjelden gang kan smile til oss.

Det er få dager etter at jeg er kommet hit. Jeg våkner i sengen og finner den gjennomvåt. Pisselukten er stram når jeg løfter på dynen og lakenet og madrassen er kald og våt på de områdene som kroppen min ikke har varmet. Fortvilelsen tar overhånd og jeg prøver så godt jeg kan å skjule hva som er skjedd ved å legge dynen pent sammen over hele sengen i stedet for å brette den dobbelt som en skal gjøre her. Det er nytteløst. Noen av romkameratene flirer og kommer med kommentarer, men ingen sier noe til "læreren" som skal se at her er orden før vi forlater rommene. Jeg står oppstilt ved sengen min. Håper at han skal godta at dynen ligger pent over det hele. Han stopper opp, ser på meg, ser på sengen og tilbake på meg. Gråten sprenger på, jeg vet at det er nytteløst å skjule det for ham. Med en rask bevegelse slenger han dynen på gulvet og åpenbarer det våte lakenet og den like våte madrassen. I triumf røsker han lakenet opp og viser det til samtlige andre som står ved sine senger og kommer med spydigheter til meg. De andre ler. Skammen og fortvilelsen over at jeg ikke har kontroll over vannlatingen får meg til å briste i gråt. Det føles forferdelig å stå

der og ta imot de spottende bemerkningene fra den voksne og latteren fra de andre barna.

Jeg må bli værende på rommet nå de andre marsjerer i rekke ned til frokost i ”N.1.” Timene går og ingen kommer til rommet. Døren er låst, så jeg må pent vente der til noen kommer og låser den opp. Hele formiddagen svinner hen. Mot middagstider venter jeg at det skal komme mat, men heller ikke dette skjer. Jeg må på toalettet. Trangen bare forsterkes og jeg er fortvilet over at jeg ikke har noen mulighet til å komme dit. I desperasjon åpner jeg vinduet, setter baken utenfor kanten og lar det stå til. Jeg har diarè og ekskrementene etterlater en brun stripe ned langs den hvitmalte sydveggen. Hva som skjer videre denne dagen skal jeg gå forbi i stillhet. Det blir selvfølgelig oppdaget. Et brunt oljelærret er for ettertiden mitt underlag å sove på og dessverre gikk det lang tid før jeg ble tørr om natten. Disse minnene om alt jeg måtte tåle av fornedrelse på grunn av at jeg ikke klarte å holde på vannet når jeg sov fyller meg med sorg og sinne over hva voksne mennesker kan gjøre mot et barn som av nervøsitet ikke er i stand til kontrollere kroppens funksjoner. Finnes det slike mennesker i dag der ute? Mennesker som har ansvar for at et barn skal føle trygghet men ikke kjenner sitt ansvar? I så fall må de fjernes umiddelbart.

Sovepillene har slått meg fullstendig ut. Hodet kjennes tungt og jeg må ha sovet i timevis. Angst over å komme for sent til ett eller annet får meg til å komme fort ut av sengen. Jeg ser på klokken og den viser langt på formiddagen. Opppasseren ber meg roe meg ned og slappe av. Jeg legger meg tilbake i sengen igjen, fisker fram tobakken og ruller meg en røyk. Slappe av.. Hvordan i helvete gjør man det? Jeg kjenner at jeg må gjøre noe. Et eller annet. Har aldri klart å slappe av med mennesker rundt meg eller i mitt eget selskap for den slags skyld. Da må jeg gjemme meg bort slik at jeg kan være alene med den dårlige samvittigheten jeg får når jeg ikke gjør noe. Jeg blir stresset, irritabel og får tankekjør når jeg ”slapper av”. Forakter meg selv når jeg ikke gjør på noe. Hvem kan slappe av noen gang.....Jeg reiser meg og begynner på en ny vandring i korridoren. Min følgesvenn sukker oppgitt... Jeg passerer kvinnen i korridoren. Hun har en kortarmet bluse på seg i dag og jeg ser de blå merkene på armen og på halsen..... Slapp av tenker jeg og smiler til henne...Slapp av.

Det er tidlig vintermorgen og guttene sover. Noen år er gått og jeg er blitt stor gutt. Jeg er 13 år. Røkteren som er ansatt for hovedansvaret for gårdsdriften ber meg

komme meg ut av sengen. De andre fortsetter å sove, enda er det noen timer til de skal møte dagen.

Det er tid for melking og stell i fjøset. Jeg kommer meg i klærne. De lukter sterkt av fjøslukt, en lukt som her er en æresbevisning. Den betyr noe blant oss. Den lukter makt og jeg er begynt å klatre mot den høyeste toppen. Det finnes eldre gutter enn meg her på denne tiden, men likevel er jeg utvalgt. Tiden jeg har lagt bak meg på hjemmet har lært meg en masse om å møte aggresjon og utfordringer. Skaden i ryggen og lammelsen jeg av og til føler i bena skal ikke hindre meg i å utføre denne jobben.

Pussig nok føles bena ekstra ille når jeg sitter i ro på skolen og skal bevege meg igjen. Jeg må gå, være i bevegelse hele tiden. Gå og gå...Noen tror det er av rastløshet. Det nytter ikke å forklare, her er ingen som lytter til slikt likevel.

Prestisjen jobben i fjøset gir overskygger disse smertene jeg har og da spesielt når siloen skal hentes fram og kjøres med trillebår bort til dumpehullet på låven. Systemet har lært meg å takle alt dette, men det ligger mange lik i lasten. Ansiktene og uttrykket i øynene på barn som ber om nåde skal følge meg hele livet og siden materialisere seg 30 år senere som en trussel om drap på mine egne barn. Det er vondt å tenke på, men bl.a. hat ovenfor andre som fikk oppleve gleden av hver 14 dag å komme hjem til sine foreldre er med på å gjøre meg til en gutt som tross at jeg er yngre og mindre enn andre, er i stand til å hevde meg på den måten som er nødvendig. Jeg er, som de fleste som var der lenge nok, blitt en liten djevel. Prøv ikke å gjøre meg vondt mer, for jeg vet hvordan jeg skal gjengjelde ondskaper. Det er ikke jeg som kryper og ber om nåde lenger.....og mannen vet.

Morgenen er kald, og jeg har bare genseren å ta på meg. Skitten som den er gir den ikke mye beskyttelse mot kulden. Det er en stund til lørdag og klesskift. Jeg forter meg ned til fjøset hvor varmen av dyrene slår imot meg. Begynner med å måke rent i båsene. Å få kumøkk og kupiss ned i mottingen under gulvet. Så er det fôr, høy og mjøl. Samtidig blir kuene melket. Det er greit nok, bare å få satt vakuumholderne på juret etter å ha rengjort dem.

Grisene tar jeg ved kveldsøkta. De er rensligere enn en skulle tro. Føre dem må jeg i alle fall gjøre. Melken blir silt i spann og satt i kaldt vann til avkjøling. Jeg lurar meg ofte til å ta en øse av denne melken som er så fersk. Kattene får sitt og jeg mitt. Hesten står også på bås og får sitt stell. Jeg må passe meg litt der. "Sølvi" er kvikk til å sparke

eller bite om hun er i det lune. Ikke rart heller. Små og store gutter med ikke alltid gode hensikter har satt sitt preg på henne også.

Det er andre ”fordeler” en har ved å være fjøsgutt. Frokosten blir inntatt på kjøkkenet etter fjøsstellet hvor jeg kan få annet på skivene enn brunosten. Her kan det vanke ett og annet kokt egg noe som er uhørt blant den grå masse. Den tykkfalne lille kokka svimser omkring og hun er fæl til å prate.

En gang tok hun meg med hjem til stedet hun kom fra i Sunnfjord. Var der en helg. Jeg vet ikke hvorfor. Kanskje synes hun det var på tide at jeg kom bort en stund.

Ettermiddagsskolen slipper fjøsgutten også. Da er det tid for å gi dyrene silo og annet stell når de andre sitter og har skolearbeid. Går igjennom det samme pensumet år etter år. Det er to klasser i en pen blanding av gutter på forskjellige alderstrinn. Ikke rart jeg ikke har fått papirer på at jeg noen gang gjorde ferdig folkeskolen. Vi hadde noen eksamener i gymsalen, men resultatet har jeg aldri fått noe greie på. Om jeg har det, så er de ikke gitt til meg i hende. Fjøsgutten får også slippe noe av tiden til lekselesningen. Lekser som skal kunnes ordrett etter boken. Den som blir hørt dagen etter skal kunne stå og ordrett gjengi innholdet nøyaktig som det sto skrevet i boken. . Kan en ikke det har en ikke gjort tingene sine skikkelig og en behandles deretter. Det være seg kristendom, geografi eller historie. Ved siden av regning og norsk kan jeg ikke huske at vi hadde andre fag.

.Jeg er en kløpper til å lire av meg leksen på den måten. Om jeg har forstått noe er av underordnet betydning. Metoden er at jeg med en finger i hvert øre stenger all lyd ute. Vil ikke forstyrres av kremt eller andre lyder. Jeg konsentrerer meg mot linjene foran meg og sier inne i meg hva som står der. Gjentar hvert avsnitt, og aldri mer enn et avsnitt av gangen. Det finnes for meg ikke noe annet i verden enn det som står på trykk. Treningen som jeg har fått opp gjennom mange år med slik konsentrasjon og denne oppdelingen i avsnitt, gjør at jeg trenger bare én eller toppen to ganger ved en vanskelig tekst, for å fotografere stoffet. I begynnelsen synes jeg det var rart at vi aldri fikk hjelp om det var noe som jeg ikke forstod av leksen. Nå skjønner jeg bedre.

Kunsten er ikke å bruke tid til å finne ut om vi har forstått det som står der. Kunsten er å kunne gjengi det ordrett. ”Lærerne” vi har å forholde seg til er jo heller ikke utdannet i kunsten å undervise. Her er bussjåfører, bestyrerens eldre sønner som har hatt en tid til sjøs og andre yrkesgrupper. Bestyreren selv sitter på en krakk i døren mellom de to klasserommene skolen består av, og følger med at alle har ansiktet vendt ned i en eller annen bok. Ser en opp får en rask beskjed om å se ned igjen i boka. Lekselesningen

varte fra ?-?. Ettermiddagsskolen fra ?-?. Når en så blir sendt til sengs hvor all samtale skal opphøre og lyset avslått til kl 2000 (om sommeren kl 2100), så skjønner en at fritiden vår var kostbar og nåde den som forkortet den av en eller annen årsak. Jeg forstod ikke og forstår fremdeles ikke hvorfor 15 - 16 års gamle gutter måtte ha lyset slukket til kl. 2000. Nede i stuen satt mannen og fulgte eventuelle brudd på reglene gjennom en høyttaler som hang på hvert rom. Snakket eller visket noen sammen, trengte tordenrøsten ut gjennom høyttalerne og fikk små hjerter til å slå fortere i angst. Hadde han bare brukt den når den var trengt som mest. Når små barn fikk pikk trengt opp i anus i de nattlige timer og skjelvende under trusler om bank måtte finne seg i dævelskapen.

Da sov de. De som skulle ha lyttet til at små barn sov trygt. En av guttene får beskjed om å lese aftenbønnen. ”Nu lukker solen sitt øye...Nu lukker jeg også mitt. O Fader i det høye.. Du lukker aldri ditt...”.

Slapp av -Jens.....Slapp av.

Jeg er overført til en annen avdeling. Nå har jeg ikke en oppasser over meg døgnet rundt lenger og kan vandre rundt uten ham på slep. Her er mennesker i alle aldersgrupper. Kvinner og menn. På meg virker de ikke syke i den forstand at det kan sees på dem. Bare blikket, bevegelsene og apatien hos enkelte sier meg at jeg er blant mennesker som livet ikke har vært helt god mot. Jeg føler meg ikke hjemme her. Vil bort fra dette stedet selv om pleiere og ansatte gjør sitt for at jeg skal ha det bra. Men hvor skal jeg dra? ...Og kvinnen med de blå merkene ser jeg aldri igjen.....

Jeg har fått orget til meg en liten foldekniv. Et nyttig lite redskap til å spikke i tre med. Nå sitter jeg i klassen og bruker den lille kniven til å spisse en blyant. Det er en fin sensommerdag og tankene er langt borte fra skolen og ”byer i Belgia”. ”Busssjåføren” har undervisning i dag. Det er ikke lov med slike foldekniver på skolen. Om det er for at de er redd vi skal skade hverandre vet jeg ikke, men vi lager annet redskap som syler, piler, balltre og lignende. Alle disse er vel så nyttige redskaper om vi vil skade noen. Jeg er 13 år og synes ikke jeg er for liten til en foldekniv. ”Læreren” er av en annen oppfatning. Han ber meg gi ham kniven og jeg ber ham komme og hente den. Sitter og ser ned i pulten. Venter. Trassen er stor i meg og vi vet begge at jeg ikke ligger tilbake for ham i fysisk styrke. Nøkkelhankene til de to som er ansatt for å ”undervise” oss er ganske formidable. Mange og tunge nøkler tred på en rund ring. Jeg

ser ikke nøkkelhanken komme, men kjenner smerten da den med voldsom kraft treffer meg i hodet og blodet renner ned over pulten foran meg. Jeg stormer mot ham uten å tenke på konsekvensene. Tar tak i mannen og slår ham i gulvet. Kniven sitter fremdeles i hånden min. Han reiser seg og røsker opp døren mellom de to klassene og tilkaller den andre ”læreren” for hjelp. Med kniven i hånden står jeg vendt mot begge to. Den sist ankomne, en ”lærer” som driver og løfter på jern, og ynder å vise sine muskler ved stadig å be småguttene kjenne på dem. Jeg er rasende og skremt. Vet at overmakten er for stor og stikker ut døren i en fart.

Jeg løper oppover haugen vi kaller for ”Goliaten”, over gjerdet til ”Granskogen” og videre mot øst over hovedveien og opp mot åsene og fjellene som ligger der. Jeg løper og løper. Oppover og oppover. Når jeg endelig stopper ser jeg Neset med de forhatte bygningene langt nede under meg. Solen varmer godt og jeg har en underlig frihetsfølelse. Jeg er fri.

Et par dager senere befinner jeg meg i fjellene mellom Dale og Voss. Hvorfor jeg drar i den retningen vet jeg ikke. Jeg har ingen konkrete planer om noe som helst. Det er ikke første gangen jeg er på ”tur”. De andre gangene har jeg endt opp i Bergen, men er alltid blitt tatt etter kort tid og sendt tilbake til anstalten. En gang rodde jeg fra Neset og til Store Lungårdsvann i Bergen. Den gangen fikk jeg ikke straff. Turen ble av mannen sett på som en slags prestasjon, og styrkeprestasjon var noe han framelsket. Jeg har senere ofte lurt på hvorfor jeg stakk av. Det var jo intet sted å rømme til. Kanskje var det bare for å få føle de timene i frihet.

Jeg er sulten der jeg vandrer i fjellet mellom Dale og Voss. Her ligger noen hytter her inne i fjellheimen og noen av dem endevender jeg på jakt etter mat, men det er lite å finne.

Sauene går fortsatt løs i fjellet. Sulten gnager og jeg begynner å springe etter sau i håp om å få tatt av dage en av dem for å få i meg næring. Det er fånytt. Dyra er vår og jeg kommer ikke nær nok. Til slutt beveger jeg meg ned mot bygda Dale i håp om at det skal finnes muligheter for et måltid der. Jeg kommer ned til veien som går over Hamlagrø og får haik tidlig om morgenen med melkebilen som henter melkespann fra rampene langs veien. Mannen legger nok merke til både klærne og i hvilken tilstand jeg er i og kjører meg direkte til lensmannskontoret. Mat får jeg. De er hyggelige der og formaningene er mange om at jeg får bare holde ut selv hvor ille min tilværelse er i øyeblikket. Siden følger en av dem meg til Neset og tilbake hvor jeg kom fra. Der er ingen steder å flykte til. Bare inn i seg selv..

Romkameraten min på sykehuset er borte. I flere netter har sengen hans stått tom, men klærne hans er her.. Det er en ung mann, sikkert ikke mer enn 25 år. Hadde jeg spurt ham om alderen ville jeg aldri fått svar. Han går alltid for seg selv. Vi snakker ikke til hverandre. Når jeg spør hvor han er svarer de at han er på permisjon.... Jeg kommer i tanker om julen. Hvordan hadde vi ungene det i julen der oppe? Hvor meget jeg tenker på det klarer jeg ikke å minnes noe om julen. Vi hadde vel jul? Hvorfor husker jeg ingenting annet enn en eske som jeg kunne ta en fiken fra?

Senere kom de og hentet klærne til den unge ensomme mannen.....

Jeg står konfirmant og det er mai måned. Biskop Juvik legger hånden sin på hodet mitt i kirken. Vi er to konfirmanter fra Barnehjemmet.

Etter seremonien og ute på kirkebakken kommer en av jentene jeg har gått og lest sammen for presten med bort til meg. Jeg ser ned på skoene mine. Våger ikke se henne i øynene. Mine egne blir blanke der hun tar meg i hånden og ønsker meg lykke til. Da løfter jeg blikket og ser at hun virkelig mener det....Hennes øyne er likeså blanke som mine, og minnet om denne gesten har aldri forsvunnet. Kort tid etter er jeg tilbake hvor jeg hører hjemme...

Styret av anstalten feirer dagen med middag og taler i matsalen i ”Nr.1”. Jeg springer med mine over haugene og kollene med dress og fine blanke sko.

Noen uker senere går jeg opp samme grusveien jeg for mange år siden kom ned i følge med min mor. Denne gangen er min bror med meg. Han har vært her i fem år nå, og skal enda være her noen år før han er ferdig. Det skal gå tre år før jeg ser han igjen. I dag skal han følge med like til Bergen. I den ene neven bærer jeg en slitt lysebrun koffert. Det er ikke den samme som jeg i sin tid brakte med meg. Noen klær ligger i den. I lommen har jeg blanke kroner til bussen for oss begge.... Vi snakker ikke om friheten jeg går mot her vi vandrer ut porten og under brua.. Vi snakker ikke om noe som helst. Jeg er redd for hva som skal møte meg der ute. Er ikke forberedt på å møte en verden jeg ikke kjenner og vet jeg må klare meg selv. Hvordan tar de imot meg hjemme? Det er tusen spørsmål og ingen svar...

Noen timer senere står vi ved hjemmet til mor.

Brannruinene griner mot oss. Her bor det ingen mennesker

Jeg ser på bror min.. ”Vi skal klare dette her Arne.”

Latteren runger over de forbrente restene av hjemmet vårt.

Jeg blir kalt opp til en av sykehusets leger. Min kone følger meg dit og klemmer meg i hånden.

En hyggelig dame tar i mot oss og ber oss sitte. De har vurdert min situasjon dit hen at jeg bør få komme hjem og heller fortsette behandlingen hos en psykolog som kan følge meg opp.

Jeg føler lettelse.

Min kone snur seg mot meg og smiler. ”Vi skal klare dette her, Jens”.

Bror min ble utskrevet fra hjemmet sommeren 1968. Vi har vært en god støtte for hverandre i hverdagen vår alle disse årene som har godt. For min egen del kan jeg ikke si sikkert hvordan jeg hadde fungert i dag om jeg ikke hadde hatt han rundt meg og jeg er ham evig takknemlig for at vi har kunne ha alle disse samtalene som berører tiden på Barnehjemmet.

Mange av guttene vi vokste opp med er borte. Enten de døde av alkohol og stoffmisbruk eller, som noen, tok sitt liv for egen hånd. Prosenttallet er meget høyt og jeg våger å påstå at mangel på oppfølging og ettervern har en stor del av skylden for at det gikk slik.

Jeg kan gå i Bergen i dag og treffe gamle gutter som har vært uteliggere fra de kom ut fra Barnehjemmet og får alltid en reaksjon på - hvorfor dem og ikke jeg? Hvorfor har jeg fungert utad og ikke dem?

Jeg føler det som et svik. Noen kaller det ”Krigseiler syndromet”. Jeg ligger på flåten og flyter når så mange synker til bunns.

Jeg anklager både Staten og Bergen Kommune for grov omsorgssvikt. Overgrep. Årsak til fysiske og psykiske helsemessige skader. Forlanger en uforbeholden unnskyldning for disse forhold. Dette gjelder ikke bare meg. Dette gjelder alle dem som disse etatene skulle ha ansvaret for. Ansvar for å gi dem en trygg barndom og oppvekst.

Hvem av våre kommunalråder kan si at dette juridisk sett er en foreldet sak når senskade -virkningene bare føles verre for hvert år som går?

Se deres egne barn i vår situasjon og spør dere selv om dere kunne ha gjort noe lignende med dem. Om svaret blir nei, kan vel dere innrømme at deres forgjengere gjorde feil.

Hva er det som gjør at dere vegrer dere for å strekke ut en hånd, uten å komme med en masse svada? Om foreldelse rent juridisk o.s.v. Tror dere at det er slik det er for oss? At tiden visker all dritten bort.? Det er det motsatte som faktisk skjer..... Er det så vanskelig for dere dette?

Har noen av dere mottatt en trussel om drap på deres egne barn?.....
Så aktuell er denne saken selv den dag i dag for oss som bærer på dette.

Del 4 Oppsummering og Generell diskusjon

Vi har i det foregående sett at barn på barnehjem synes å ha levd et liv som i ettertid, tematisk, kan splittes i flere kategorier hendelser. Det gjøres ikke krav på at denne kategorisering er totalutfyllende for alt som skjedde på barnehjemmet. For mange barn vil det finnes flere individuelle linjer som kunne følges videre i relasjoner både i tiden på barnehjemmet og i tiden etter. Dette har blitt for omfattende å ta stilling til og å utrede i denne undersøkelsen. Mye av det ville blitt hørende til ”livet etter barnehjemmet” og ville handle om hvordan den individuelle tilpasning siden forløper. Det ville handle om tilpasning til samfunn, skole, utdanning, yrkesliv og familie-etablering. En liten flik av dette er tatt med under ”relasjoner til egne foreldre”, noe som jeg syntes var spesielt og tett knyttet til ”livet på barnehjemmet”.

Livstema på barnehjemmet avspeiles i de ulike overskriftene i Del 3.3.1-3.3.10.

I del 3.4 er sanatoriebornas forhold presentert. Sanatorieborna kommer i utgangspunktet fra en annen familiehverdag, der omsorgssvikt ikke er tema. Omsorgssvikt var tema for alle barnehjemsbornas del. Det har vært redegjort for at tuberkulosebornas tid som institusjonsbarn allikevel kunne komme til å bli ganske lik barnehjemsbornas om det skulle vise seg at *behandlingen av barn på barnehjem* ikke alene var et uttrykk for hvordan barn på barnehjem ble behandlet, men at denne situasjonen bare var et uttrykk for *hvordan voksne kan behandle barn*.

Oppvekstbetingelsene for disse to barnegrupperingene har, ytre sett, fortont seg ganske like.

Sanatorieborna utgjør en ”kvasikontroll” gruppe. De er i seg selv ikke en del av den primære målgruppen, selv om fire av barnehjemsborna også var tuberkulosebarn, men deres opplevelser fra ”tub-tilværelsen” kan de knapt minnes. De to gruppene har allikevel slike rammevilkår rundt sin oppvekst at de må kunne sies å være sammenlignbare.

Ettersom barna har vært ifra en alder på ca et halvt år til elleve-tolv da de kom på barnehjem eller på sanatorium, så vil det være min påstand at det er de voksne som i hovedsak vil bestemme hvordan livet vil arte seg for dem, og hvorvidt du er sønn av en bonde på Hadeland eller en skomaker i Stavanger gjør liten forskjell når du ligger i gips på kysthospitalet i Stavern eller i Hagavik, eller når det viktigste i livet blir om du kan løpe ifra den 14 år gamle ”kongen” på Garnes guttehjem. De voksnes handlinger, hva de gjør og hva de faktisk *ikke* gjør, blir utslagsgivende.

4.1 Tiden før, og veien til barnehjemmet

Utspørringen av barnehjemsbarna om forholdene i hjemmet før barnehjemsoppholdet, altså om hva som trolig førte til at barnet havnet på barnehjem, levner ingen tvil om at alle barna kom i fra en utilfredsstillende hjemmesituasjon. Spennvidden var stor når det gjaldt detaljer, men noen kategorier står fram som gjennomgående og dominerende.

Det handler om somatisk og psykiatrisk sykdom i hjemmet, gjerne kombinert med en begrensende faktor hos ektefellen⁷⁰ som kunne handle om sykdom også hos denne, eller at for eksempel far reiste til sjøs, og/eller at far hadde et betydelig alkoholproblem. Det sistnevnte forhold kunne gjerne også være knyttet til voldsutøvelse i hjemmet. Det var ikke utelukkende slik at det alltid var far som var den ”stygge ulven”; mor kunne reise ute eller mor kunne være voldsutøveren.

Fattigdom og trangboddhet kunne føre til at familien ikke hadde plass til de barna som kom, og ettersom familieplanlegging ikke sto på dagsorden og måten man eventuelt gjorde dette på var praktisk besværlig, så ble det til at barna gjerne kom på løpende bånd eller i hvert fall ett ca 9 måneder etter at far sist var hjemme fra sjøen. Noen mødre i dette materialet kunne ha tre eller flere barn med tre eller flere fedre. Omsorgssvikt, der barna ikke fikk det minimum av fysisk stell som de hadde behov for, forekom også. En av foreldrenes sykdom kunne forårsake barnehjemsopphold, og død underveis kunne føre til forlengelse av oppholdet.

Knapt noen av de intervjuede stiller spørsmålstejn ved nødvendigheten av plasseringen. Det er hevet over tvil at omsorgssituasjonen i hjemmet var utilfredsstillende og mange ganger *høyst* utilfredsstillende.

Ingen av barna har spontant ytret ønske om eller signalisert en oppfatning som handler om at de mye heller skulle ville vært plassert i *fosterhjem*. I største delen av den perioden vi her snakker om, så var tross alt barnevernlovens intensjon at slik plassering (i fosterhjem) skulle finne sted framfor institusjonsplassering. Jeg har ingen sikker forklaring på hvorfor institusjon allikevel var en så hyppig benyttet plasseringsform. Slik jeg har lest disse historiene så *tror* jeg at det oftest handlet om at barnevernet hadde ventet så lenge med å gripe inn, at når plasseringsbehovet ble ”akutt”, så sto man verken med fosterhjem eller beredskapshjem (en senere oppfinnelse) som kunne ta imot. Åpne dører fantes kun på institusjon. Barna selv

---

⁷⁰ Samboerforhold eksisterte ikke

kjente til fosterhjems-plasseringer som de vet gikk galt og som resulterte i nye plasseringer eller at barnet returnerte til barnehjemmet. Det var således ingen gode erfaringer å hente hverken under oppholdet eller i tiden etter – om det å bo i fosterhjem.

Ferden til barnehjemmet er det ikke så mange som husker. Størsteparten av barna i denne undersøkelsen var ganske små da de kom på barnehjem, og det viser seg at det er først barn som har vært minst 6-8 år gamle ved inntak i barnehjem som har en minnerest om turen til barnehjemmet. Dette samsvarer meget bra med de resultater som hukommelsesforskning har lagt fram om autobiografisk hukommelse (G. A. Miller, 1990; Nelson, 1993; Nelson & Fivush, 2000; Stormark, 2003).

Gjennomgående synes det som om man uten unntak har forsøkt å lure barna til å tro at ”reisen” handlet om noe annet, og har dermed økt sjokkeffekten for barna når de ved reisens mål oppdaget at her skulle de bli.

Velkomsten

Tett knyttet til denne turen hører mottakelsen på barnehjemmet. Det går an å forstå at både foreldre og barnvernsarbeidere opplever det som vanskelig å ta et barn i hånden og si ”nå skal vi reise på barnehjem, du kan ikke bo hjemme lenger” og at man derfor, i beste fall, blir ”uklar” om hva det er som *egentlig* foregår.

Det er betydelig mindre forståelig at *ingen* av barna har minner om at de ble vennlig mottatt, at bestyrer eller noen annen person tok hånd om dem og forsøkte å gjøre overgangen så skånsom som mulig. Det var ingen som forsøkte å gjøre dem til ”stjerne for en dag” eller introduserte dem til en gruppe, soverom eller barnehus som de visste at barnet ville få særlig mye med å gjøre og selge dem den løsningen som en opsjon med store fordeler.

Jeg har tidligere kommentert det fenomen at *det gode* forsvinner ikke i alt det onde. Det gode står fram med en fyrlykts effekt. *Det gode* eller *de gode* blir stående i kontrast til alt annet (Todorov, 2000).

Det er derfor god grunn til å hevde at dette ikke handler om minner som er forsvunnet, men at det ikke er noe å minnes. Negative, til dels sterkt negative minner knyttet til denne overgangssituasjonen, refereres. Her kunne den nyankomne gutten bli overlatt til en guttegjeng som de styrende *måtte* vite ikke ville legge armen om hans skulder og hjelpe ham til rette på rommet. Her fantes ingen nåde. Her startet

initieringen til et miljø hvor det ikke handlet om annet enn å overleve. Omsorg er et ord ingen knytter til denne situasjonen.

4.2 Relasjonen voksen-barn

Dette skulle handle om den mest sentrale relasjon under barnehjemsoppholdet og også under sanatorieoppholdet. For det sistnevntes del, om en ser oppholdet som et rent sykehusopphold, så ville det trolig være riktig å anføre pleier/pasient som den mest sentrale relasjonen. Men her har vi å gjøre med barn som tilbrakte både barndom og ungdom knyttet til sykesengen, og pleiepersonalet, både søstre og leger, kom i foreldrenes sted. Det kunne gå år mellom hver gang et barn så sine foreldre, og den situasjonen var dessverre ikke unntaket. Dermed kom pleiepersonalet, enten de nå ville det eller ikke, til å fungere som det voksne tilsynet som ved siden av å skulle gi sykepleie, også skulle gi den daglige omsorg, oppdragelse, skolegang⁷¹ og være modell-voksne for dem. Denne oppgaven hadde sykehuset åpenbart ikke noen plan for, og den mestret de trolig også ganske dårlig, om en skal bedømme det etter enkeltutsagn der tub-barn gir uttrykk for hva de mente de hadde fått med seg av skolegang de årene de var på sykehus.

Tub-barna rapporterer å ha hatt personlig uverdige opphold og muligens også forhold som ville blitt rammet av loven om man valgte å prosedere sakene.

Kjærlighetsløs

Gjennom alle utsagn som her er framlagt (og de som ikke er framlagt handler om "more of the same"), er der et forunderlig fravær av kjærlighet og genuin omsorg. Det er forstemmende å registrere hvor *Fattig på Kjærlighet* barna har opplevd sine opphold. En kan bruke ordene til "Arne":

" .. eg går ut ifra at intensjonen med å sende deg til et sånt sted var at du kanskje skulle få en del ting som var mangelvare hjemme då, men eg opplevde ikkje at det var de som ehh.. som hadde ansvaret eller de som styrte det hele der oppe som ga deg "velkomsten", det var guttene".

---

⁷¹ Skolegangen er et tema som nok er betydelig mer uklart og uprofesjonelt håndtert på kysthospitalet og andre tilsvarende sykehus, enn den var på barnehjemmene. Sistnevnte kunne drive en form for skole i institusjonen, men i etterkrigsårene så har barnehjemsbarna stort sett gått i den lokale folkeskolen. Sanatoriebarna har gjennomgående *mye* å utsette på sin skolegang. Så langt jeg har brakt i erfaring så ble det først i 1969 et klart, lovpålagt ansvar for kommunen der sykehuset lå, å gi barna på sykehuset en fullverdig undervisning. Ansvaret ble overtatt av fylket i 1982.

Nå var ”velkomsten” her et uttrykk med dobbel bunn. Gutten finner det rimelig at han skulle bli ønsket velkommen og også å føle seg velkommen, men det han fikk var en ”velkomst” preget av vold og fiendtlighet.

Det er vanskelig å spore kjærlighetfulle relasjoner i det som rapporteres. Nå skal det samtidig skytes inn at enkeltpersoner tydeligvis har hatt et kjærlighetsfullt forhold til barna – og noen til enkeltbarn. Problemet var ofte det at de som utviste denne kjærlighet og forståelse ikke hadde myndighet til å la det forholdet dominere institusjonen, og i påfallende mange tilfeller ble de bare på institusjonen i kort tid. De som har hatt kjærlighetsfulle relasjoner til enkeltbarn kan mistenkes for å gjennom dette ha fått tilfredstilt egne emosjonelle behov. (*Ikke overgrep!*) De andre barna på institusjonen vil da gjerne beskrive forholdet som at (i Bergen) ”hun var brelebarnet til tante Anna” eller (i Stavanger) ”han var dalten til søster Brit”.

Kontrollerende

Systemet var gjennomsyret av en hovedfunksjon: kontroll. Det er klart at det å skulle ha ansvar for andres barn nødvendigvis vil måtte innebære kontroll; 15,20 kanskje 50 barn lar seg ikke innordne i et enkelt tilsyn. Spesielt ikke med den bemanningsfaktoren en kan ane.

Selv moderne familier vil kunne hevde at to barn og en far og en mor tidvis er på grensen, om man har barn hørende hjemme i den spesielt ”aktive sektoren”. Barna synes å mene at alt som ikke uttrykkelig er tillatt, er forbudt. Og alt blir straffet. Om du kommer for seint; om du ikke spiser opp maten din; om du ikke rer opp sengen din og har tellekanter på klær i skapet; hvis det kommer melding fra skolen; hvis de tror at du har sladret om forholdene på barnehjemmet; hvis du har tisset i sengen – universalløsningen er straff, i beste fall en innestengning på rommet eller i et kott, noen ganger med fangevokter, i verste fall ulike typer fysiske avstraffelser, uthenging og latterliggjøring.

Noen steder startet denne kontrollen allerede ved ankomst da barna måtte avlevere sine sivile klær og iføre seg stedets uniform. Mange så aldri sine klær igjen eller de så dem på andre barn. Dette var spesielt uttalt på ”No 1”, men forekom også på ”No 3” og på ””. Det er nærliggende å sammenligne de institusjonene med leire som ble opprettet av tyskerne under 2. verdenskrig, og som voksne måtte ha i friskt minne på slutten av 40-tallet og utover i femti årene og 60-tallet. Det representerte en type disiplinering og identitetsopløsning som en skulle tro at folk som hadde levd under

okkupasjon, få år tilbake, ville oppleve ubehag ved, istedenfor å re-administrere til barn av eget folk som en var satt til å gi omsorg, pleie, og - noen steder - utdanning.

Demotiverende

Det er tydelig at ikke bare det alminnelige samfunn hadde særlige oppfatninger av hva som karakteriserte et barnehjemsbarn. Også presumptivt opplyste mennesker som for eksempel leger med psykiatrisk spesialutdanning hadde diagnosen klar. Så snart pasienten oppga at hun hadde vokst opp på et barnehjem – ”say no more”.

De klarer å snoke... altså det som no forfølger meg er at når eg ble syk i -89, så gikk eg ner her til legekantoret her til en A-sen. Så fant ikke han ut av dette her. Og med en gang han fikk vite at eg hadde vært på barnehjem, så var det jo det smellet vet du. Og siden Sandviken sykehus: hon har vært på barnehjem då er det det. Psykosomatisk, alt det som spiller inn. Så det at dette synet forfølger meg på Haukeland, ja hon kommer derfra og sånt nokke sånt..nokke der igjen. Tar meg ikke på alvor. Men no har eg en flink lege som tar meg på alvor. Heldigvis.

Slik situasjonene presenteres synes det gang på gang å være lite å hente av ekstra ressurser, omsorg og motivasjon til å kjempe videre; til å forsøke å kvitte seg med sitt gamle ”jeg”, ta vare på det lille du har, det som for tiden holder deg oppe som person og som skulle være gjødsel til å kunne vokse videre med offentlig støtte. Det ville vel være naivt å tenke seg at situasjonen ville ha sett identisk ut om vi hadde spurt gjenlevende sosialarbeidere hvordan *de* så på situasjonen den gang. Og det er i og for seg ganske uinteressant i vår sammenheng, i det vi er ute etter hvordan *barnehjemsbarnet* opplevde å bli håndtert av systemet

Og vi ser at det ikke er stigmatiserende nok at du er barnehjemsbarn, men fordi at du er barnehjemsbarn så vil det ligge i kortene at du heller ikke motiveres til å komme ut av den bakevje som dette måtte representere. Du har tapt før løpet har startet - ”*det sociala arvet... (Jonsson, 1969).*”

På barnehjemmene har det alltid vært klart at personalet gikk inn i foreldrenes sted. Om ikke for annet så ligger det i selve ordet ”barne-hjem”. Her forutsettes det, at siden barnas biologiske hjem ikke har fungert etter samfunnets normer, så griper storsamfunnet inn og gir barna et alternativt hjem – for kortere eller lengre tid. Den voksen-barn relasjonen som fra da av skulle være i virksomhet har det vært meget

vanskelig for altfor mange barn å forholde seg til og å leve med. Dette har vært slik på barnehjemmene – i ulik grad, men like fullt på sanatoriet. Informanter fra begge institusjonstyper har gitt uttrykk for at om de i dag hadde truffet enkeltpersoner fra personalet – ”ja, så vet eg ikkje ka eg hadde gjort!”.

Vi har fått dokumentert at det i tilknytning til det vesentlige livsområdet som ”mat” og ”spising” er, så har det i begge institusjonstyper forekommet grove overtramp og tvangsregimer, ikke bare for å få barna til å spise opp, men også for å få dem til å spise mat som de ikke kunne tåle smaken og lukten av (og som de muligens kunne ha vært allergiske overfor), men også ved å tvinge dem til å spise maten etter at den var spydd opp igjen. Vi får også demonstrert at slike metoder benyttes i fosterhjem, det vil si: i ordinære hjem. Det at fenomenet lar seg registrere i institusjon og fosterhjem er for meg et entydig uttrykk for at det også eksisterer i vanlige hjem uten noe særskilt, offentlig oppdrageransvar.

Meningsløse strafferegimer som å stenge små barn inn på mørklagte baderom, inn på likhus eller gi sengstraff en uke, samt de metoder som enkelte steder ble brukt for, blant annet, å ”behandle” enurese, viser at de voksne som ledet an i denne virksomheten ikke brukte det som – også den gangen – var kunnskap i feltet. Det finnes ikke en eneste lærebok i utviklingspsykologi eller barnepsykiatri fra 1960-tallet som anbefaler at barn med enurese skal sette seg i huk over en panne med kokende vann eller som sier at dersom man henger den våte, stinkende underbuksen rundt halsen på vedkommende som har tisset på seg, så vil enuresen fordrives. Den gjennomgående repressive holdningen som møtte barna både på sanatorium og på barnehjem er ikke uttrykk for noen spesiell behandlingsfilosofi (på sykehus) eller for et bestemt sosialpedagogisk behandlings- eller treningsopplegg (i barnehjemmene) som kunne ha hentet sin grunnidé fra datidens eller nær fortids ledende pedagogiske strømninger. Se for eksempel (E. Danielsen, 1996; Lønnå, 2002; Naeslund, 1979; Nielsen, 1973) og ikke minst Myhres gjennomgang av vår pedagogiske, historiske fortid fra hellenismen til Mollenhauer og Freire (Myhre, 1976).

Kunnskap

Så vil nok noen spørre: Var der nå egentlig noen særlig fagkunnskap, i det hele tatt, på barnehjem? Er det ikke urimelig å forvente fagkunnskap på et felt der så mange var ufaglærte? Men stiller man det spørsmålet må man gå linen helt ut og spørre: Var der nå egentlig noen fagkunnskap på sykehusene i denne, samme perioden? Var

sykehusene i Norges land mellom 1940 og 1980 besatt av ufaglærte sykepleiere (i stor grad av diakonisser) som ikke visste hva de gjorde? Var Kysthospitalet i Hagavik – som tuberkulosesanatorium - bemannet med ufaglærte sykepleiere? Og det var langt på vei den samme yrkeskategori som bestyrte barnehjemmene. Så hvis vi kan svare bekreftende på at sykehusene var bemannet med ufaglært arbeidskraft, så var også mange av barnehjemmene bemannet med ufaglært arbeidskraft. I motsatt fall blir konklusjonen motsatt: der fantes personell på barnehjem som skulle ha hatt nødvendig (=den dagens) kunnskap om barn og barns behov til å skjønne at de prosedyrer som ble benyttet for å ”stoppe” enuresen, ikke kunne være i samsvar med rådende kunnskap.

Og hva med skoleinstitusjonene? Var skolens ledelse – som også hadde ansvaret for det sosialpedagogiske tilbudet i internat og fritid – ufaglært arbeidskraft? Om en går til granskingsutvalget for Bergen kommune, (Drægebø et al., 2003) for å finne svar på kompetansespørsmålet, så vil en finne at utvalget hadde store vansker med å skaffe noen form for sikkerhet omkring dette. Det er tydelig at mange dispensasjoner har vært søkt og noen har tydeligvis ikke hatt den formelle kompetansen; andre har hatt; mens det for en stor del ikke har vært mulig å fastslå hvilken kompetanse mange av styrerne har hatt.

I en delrapport til Drægebørappen (Ericsson, 2003) peker forfatteren på at den ofte manglende kompetanse i spesialskoler og barneverninstitusjoner flere ganger har vært påpekt, og viser til både enkeltpersoners arbeid og avgitte innstillinger der dette problem er blitt tatt opp på 1950 -, -60 og 1970 tallet, gjerne i relasjon til at noen har reagert på den sterkt repressive behandling som barna har vært underlagt. Men Ericsson sier allikevel (s.319) at det vil være galt å hevde at en på 1950 tallet ikke hadde øye for barns psykologiske behov. Og peker konkret på at Bowlbys arbeider også var kjent i Norge - og sikkert nok også Spitz sine hospitalismestudier, som er nevnt i den historiske gjennomgangen i Del 2 i denne rapporten. Og, ikke minst, det pedagogiske syn som var representert gjennom Neill (1960) og arbeidet ved Summerhill skolen i England. Skolen ble etablert i 1921. Befringutvalget (Befring, 2004) henviser stort sett til samme kunnskapsgrunnlag som Drægebø (op.cit). I den historiske gjennomgang av forhold på barnehjem i denne undersøkelsen (Del 2) vises det til at engelsk forskning finner det påfallende hvor lite teoretisk orienterte de ulike miljøene er, og hvor vanskelig man finner å kunne fastslå at enkeltmiljø ”bekjenner seg” til den ene eller andre terapeutiske retningen. Andreassen (2003) viser i sin gjennomgang av litteratur for feltet ”ungdom med atferdsvansker” at en også her

får vansker med å finne institusjoner som står klart forankret i noen bestemt teoretisk leir, og at de som sier at de gjør det, og skal begrunne det, gir begrunnelser som vanskelig lar seg henføre til avgrensede, teoretiske standpunkt. *Det* sier, på den annen side, ingenting om at personalet i den daglige omgang med barna ikke forholder seg til dem på en måte som også teoretisk vil kunne forsvares.

Nåtidige erfaringer fra eget arbeid med høskolestudenter i praksis i det 21. århundre tyder på at denne situasjonen eksisterer også i dag. Og denne observasjon, sammen med den ovennevnte *teoriløshet* er med å underbygge den sluttpåstand som jeg vil avrunde Del 4 med, *nemlig at det i praksis er vår egen oppdragelse som styrer hverdagen*.

Kristendom

Et siste forhold som skal drøftes i denne sammenheng, vil være relasjonen til det kristne. Det kan neppe være tvil om at diakonien bærer med seg en arv i synet på avvik og avvikere som kan gjøre seg gjeldende i spørsmålet om behandlingen så vel av barnehjemsbarn som av tuberkuløse pasienter. I artikkelen *Omsorg for "mindreverdige og uverdige"*, beskriver Foss (2003), hvordan diakonien og indremisjonen i Tyskland i mellomkrigstiden lå i forkant av Hitler med sine ønsker om å holde skaperverket fri for urenheter, og de *urene* var alt fra sinnsyke, epileptikere, blind- og døvfødte til "elendige og sosialt mindreverdige" (s.166/167). Disse beskrivelsene blir *effektive* først og fremst i relasjon til hvorvidt det kan anses sannsynliggjort at årsaken til det uverdige og syke ligger i arvelige forhold og at disse menneskene ved å formere seg ville føre de aktuelle tilstander videre til nye generasjoner.⁷²

Det kristne ved tilværelsen ble stadig framhevet for barna. Det ble framhevet både som en norm og som et mål. Men barna så klart at denne "normen" ikke var personalets egen. Det var ikke den de levde etter som foresatte for barna. Dette ble opplevd som hykleri.

Barna kunne tåle bordbønner og aftenbønner, det hørte med i de fleste hjem selv om barna ofte ikke forsto hva det handlet om. De kunne også tåle å bli skyssset til søndagskole i all slags vær. Det ble et avbrudd i hverdagen. De kunne derimot ikke tåle knip og slag, trusler og ydmykelser, som når bestyrerinnen viser fram den søkkvåte nattdrakten din til de andre på salen når du har tisset i sengen. Det var mange

---

⁷² Die Diakonisse. Zeitschrift für Weibliche Diakonie, 1933/3

sengevætere på barnehjem. De som ikke var sengevætere før de kom, kunne lett bli det. En pike, Grethe, i fra ”No 6” ga fra seg et skriftlig dokument om mange av hendelsene og ”sidene” ved barnehjemmet. Et av dem het: ”Kristendom og Straff”:

”Gud var viktig på barnehjemmet, og det var en streng og krevende Gud. Gjorde vi noe galt så var det ikke bare galt, det var også synd. Og det vi ikke visste var galt, det var visstnok likevel synd.(...) Det var ikke et kjærlighetens og gledens budskap vi fikk høre, men en kristendom preget av mørke, dommedagsprofetier og uhygge (...) Psykisk og fysisk trakassering var en del av hverdagen. Vi fikk et unaturlig forhold til mat, til kropp og til seksualitet, og vi fikk vite at de ansatte på barnehjemmet var ”frelst” og på parti med Gud. (...) Jeg fikk vite at det ikke var nok å være kristen. Du måtte være personlig kristen, og så måtte du være frelst. Det var uklart for meg hva som lå i det, men jeg skjønnte at de ansatte mente at de var på rett side. Dette ble meget forvirrende når vi opplevde at de som sto på ”riktig side” utsatte oss for overgrep og grusomme overtramp. Problemene tårnet seg opp, og få av oss visste hvordan vi skulle komme oss videre. Den kjærlige Gud forsvant og et mareritt sto igjen”.

Det gjenværende spørsmål blir: ble det som det ble *på grunn av* strenge kristne⁷³ grunnregler, eller ble det som det ble *på tross av* kristne grunnregler. Og med dette siste mener jeg å spørre om ting kan ha blitt som de ble til tross for akseptable forskrifter på barnehjemmene; det var bare det at det i hverdagen ble andre typer regler som ble de *virkelig* styrende.

4.3 Relasjonen barn – barn

I kommentaren på s. 191 blir det klargjort at relasjonen barn-barn nødvendigvis ikke var særlig mye bedre enn den mellom voksen og barn. Mange barn fant lekekamerater og forteller at på barnehjemmet var det alltid noen å leke med. Men *det* er på mange måter det mest positive de sier om hverandre. Mange kommer med empatiske / altruistiske uttalelser der de gir uttrykk for at de synes synd på andre som var der. Det kunne ha sammenheng med at gutten / jenta var sengevæter, fysisk svak, hadde dårlige hjemmeforhold og aldri fikk besøk; at vedkommende hadde utsatt posisjon i gutteflokket og ofte ble en syndebykk, og lignende. Med andre ord uttalelser som viser at de brydde seg (innerst inne) om hvordan de andre hadde det, uten at de var istand til å gjøre noe med det.

---

⁷³ Med ”kristne” menes her regler som praktiseres av folk som *kaller* seg kristne; ikke at de nødvendigvis må ha sin basis i bibelske påbud.

Mange har nok også blitt med i mobbegjenger og utsatt andre for fortredegheter og dermed vært med å gjøre livet surt for noen uten at de selv har hatt noe imot den som fikk unngjelde. Spesielt hardt synes det å ha vært på ”No 1”, men den kanskje såreste fortellingen er den siste, fra ”No 6”; ”ja, ... så eg hadde jo venner”. Noen barn ble tvunget over i en fantasiverden for å overleve.

Mer enn på andre barnehjem synes initieringsriter å ha vært vanlig på Garnes. Det betyr at barna som var seniorer på hjemmet hadde en ubestridt rett til å utsette de nyankomne for prøvelser av samme type som de selv hadde blitt utsatt for. Altså, istedenfor at personalet og barna skapte en *forbrødringsatmosfære*, så startet et initieringsrituale på linje med hva en finner beskrevet i vokseninstitusjoner.

Men også på sanatorium finner vi disse initieringsritene i funksjon, men langt svakere i sin form. Selv ganske unge gutter utsetter sine ”brødre” for fortredegheter når de ligger som pasienter i langtidspleie, og kun den som kan slå fra seg går fri. En kan ikke annet enn å undres over hvor stor gjennomslagskraft dette atferdsmønstrer har. Det har fått sine sosiologiske og sosialantropologiske beskrivelser av flere, bl.a. (Foucault, 2001; Goffman, 1961; V. W. Turner, 1996; van Gennep, 1960) og med referanse til skolen gjennom (Gullestad, 1991; Mykletun, 1979; Olweus, 1992; Pepler & Rubin, 1991) og skjønnlitterært hos (Golding, 1954) og for eksempel hos Bjørnebo (1955) og Høimork (Høimork, 2005). Behovet for å forsvare seg, for å ta vare på seg selv, blir så stort – når det systemet du lever i er fritt for omsorg – at selv ikke din egen lillebror blir det aktuelt å forsvare, dersom det vil medføre at du selv blir utsatt for de voldelige kreftene. I mindre utrert form synes dette også å ha eksistert på ”No 4”, men derfra har en først og fremst fått beskrevet kampen om sjefsposisjonen.

Det er, faglig sett, (jfr. Olweus, 1992) ikke forbausende at slike miljøer utvikles, men det en kan undres over er at de som var satt til å gi disse barna omsorg ikke kunne hindre det, men snarere ble en del av den volden som vedlikeholdt systemet.

Gullestad (op.cit) omtaler det fenomen vi behandler her som *barnekulturens vrangside* og er på linje med Olweus i hans argumentasjon for voksenkontroll i barnemiljø. Hun (Gullestad) ønsker seg voksefrie ”lommer” for at barnekulturen, dvs de hendelser og virksomheter som barn setter i gang uten vokses innblanding skal få leve og overleve, men ser også det hun da kaller barnekulturens vrangside som noe som er uønsket og som bare kan styres med voksenkontroll. Hun ønsker seg interesse: ”noen som følger med, men som samtidig lar dem få være i fred” (s.104).

Selv vil jeg hevde at denne barnekulturen som tilsynelatende er unngåelig – ting bare blir sånn, - absolutt er unngåelig. Det handler om oppdragelse; tidlig voksen-barn kontakt. Jeg er enig med både Gullestad og Olweus om at når først situasjonen er blitt som den er blitt, så må vi ha voksenkontroll. Og mange barnehjem manglet voksenkontroll eller hadde voksenkontroll av de feile tingene. På den annen side tror jeg ikke at man kan unngå eller stoppe dette vrangbildet av barnekulturen med voksenkontroll. *Det* er et rent brannslukningsarbeid, og så lenge det finnes fyrstikker og brennbart materiale andre steder, så vil ilden alltid blusse opp igjen. Brannkorpset kan ikke være allesteds nærværende. Men kan vi gjøre noe med de forholdene som skaper behovet for å utøve makt over andre, svakere personer? Det vil diskusjonen senere i Del 4 handle om.

Barna synes gjennomgående å være sikre på at de voksne *så* alt som foregikk. De tror i, ettertid, at de voksne lot dette skje som en passiv måte å holde kontroll mellom dem. Kun i et par tilfeller synes de intervjuede å ha etablert noe varig vennskap til noen av de andre barna – på en slik måte at de har holdt jevnlig kontakt. Noen kameratforhold har forblitt ”hatske” til disse dager. (Jfr.kap. 3.5)

”På mange måter var det gjerne verre og så bare stå og så se på fornedrelsen til din egen bror.

- *Ble det utnyttet òg, kanskje av noen ... en type gissel?*

Nei eg tro’kje det hadde nyttet, nåkke sånn gissel greier, vi hadde dritte oppi det, ka faen om han hadde gått heden, ka brydde vi oss... what so, what so.. Han er her, han får innrette seg, nåkken sånn medfølelse hadde vi ikkje. Ka faen ska vi ha medfølelse etter, det var en kamp for å klare seg sjøl. Om nåkken andre måte lide fordi du skulle .... nei, det var helt greitt det

Du ble helt avstumpet

Du ble så jævlig avstumpet altså...” (To brødre)

Mange barn beskriver en råskap og følelseskulde barn og barn i mellom som en har vanskelig for å forestille seg skal kunne forekomme i et forholdsvis lite samfunn av barn som lever med voksent tilsyn.

Men det er nettopp her at systemets *forutsetninger* svikter. Der finnes ikke noe tilsyn som fungerer, sett som et personalansvar som alle ansatte har, og der finnes ikke et eksternt, offentlig tilsyn som fungerer heller.

4.4 Endrete relasjoner til foreldre, og Die rettende Zeuge

Endrete relasjoner mellom biologiske foreldre og barn på grunn av langvarig fravær har nok vært vanligere for sanatoriebarna enn for barnehjemsbarna på grunn av

de lange avstandene mellom sykehus og biologisk hjem, den kompliserte og ofte dyre reisen, samt det at foreldrene ble oppfordret til *ikke* å besøke sine barn. At det ble slik kan ikke omtales uten i relasjon til Die rettende Zeuge.

Barnehjemmene har for de fleste representert et nærmiljøtiltak (plassering innenfor kommunen eller i nabokommune), selv om det finnes unntak fra dette. En så ”nær-til-hjemmet plassering” har kunnet gi en mye hyppigere besøksfrekvens, i teorien. Mange barn på barnehjem har også kunnet være hjemme i helgene, der hvor plasseringsbegrunnelsen ikke har hatt basis i særlig dysfunksjonelle hjem. Men selv i slike situasjoner finner vi beskrevet at barn ble sendt hjem på helgebeseøk. Allikevel kan vi ikke si at geografisk nærhet til barnehjemmet har vært ensbetydende med hyppige besøk. Mange barn har brukt uttrykket ”de lover og lyger” om de besøksavtaler de har hatt med sine foreldre. En ”ustadig psyke” i kombinasjon med eller forårsaket av alkoholmisbruk har for mange skullet stå ”ansvarlig” for regulariteten i hjembesøkene. Men det er tydelig at selv om barnehjemsbarna i stort har hatt hyppigere kontakt med egne foreldre enn mange sanatoriebarn har hatt; så er også *deres* relasjoner til foreldre svært ofte ødelagt eller sterkt endret. Grunnen til det har trolig i stor grad sammenheng med at hjemmeforholdene i utgangspunktet var i kraftig ulage (som vi har sett fra omtalen av *Livet før barnehjemmet*), og lite eller ingenting var endret ved den situasjonen da barna kom hjem igjen. For noen av barna har dette ført til noen av de tristeste opplevelsene, på linje med det å *havne* på barnehjem: det å komme tilbake til en overgrepssituasjon fordi foreldrene har løyet om de nåværende hjemmeforholdene; at den ene av foreldrene er død og den andre har forlatt arenaen og barnet står alene igjen; og, ikke minst: det at foreldrene siden nektet å snakke om tiden på barnehjemmet. Det skulle være et ikke-tema.

Det er spesielt, men kan hende ikke så underlig, at det har vært barna på sanatorium som i størst grad har hatt morsopplevelsen knyttet til en person blant personalet på institusjonen. Og begrunnelelsen for å mene det, er knyttet til den graden av hjelpeløshet som barnet må oppleve på sykehuset. Mens barnehjemsbarna var friske og aktive og kunne ta seg fram blant folk, så var sanatoriebarna på ”kysten” i lange perioder bundet til sengen; immobilisert med gips over store deler av kroppen, og *lykken*, det var å ha ”oppepil”. Den immobile status må ha gitt en fysisk nær kontakt i pleiesituasjonen. Ut over denne antagelsen er det imidlertid helt klart at de få som ble omtalt som en mor på sykehuset, samtidig var personer som *gjennomgående* – ikke bare i nære pleierelasjoner - viste omsorg og empati; var tolerante, kunne forsvare og

dekke over; personer som ikke gikk med i det ”kollektive dragsuget”, dvs de mente noe med sine handlinger. Men samtidig viste de at de stod på linje med resten av personalet når ungene hadde oppført seg dumt. Forskjellen mellom ”mødre” og de andre var imidlertid at mødre ga korreks, mens de andre tok hevn.

Denne typen kriser – årelange opphold på institusjon i fra før du har fylt to år – og så i tillegg minimal besøkskontakt med egen mor/egne foreldre – gir på en måte en ”naturlig eksperimentell situasjon” med mulighet for å studere hva som skjer med barnets eventuelle tilknytning til andre voksne. I begge institusjonstyper finner vi barn som omtaler enkeltpersoner som ”hon ble min mor”. På sanatorium virker det svært stabilt: de som er mor for noen er i det minst en god person for andre. På barnehjem synes denne situasjonen mer ustabil, dvs at en person som omtales som ”hon var moren vår” kan av andre barn bli omtalt som ”ond”. Det er ikke enkelt å si med sikkerhet hva denne opplevde skilnaden kan bero på. En mulighet er at den er ”falsk negativ”, dvs den gode er blitt ond ved en tilfeldighet. Hvis en hadde truffet på flere barn fra samme barnehjem, så ville det ha kunnet vise seg at flere hadde hatt entydig positive opplevelser med *mor*, mens de falske negative ville kommet i mindretall. En annen mulighet ville kunnet være at mor hadde egne behov å ta vare på, der bare de som falt inn i dette mønsteret ble *barn* for henne. Det levnes imidlertid liten tvil om at de som sier at de fikk en ny mor hadde et entydig positivt forhold til denne personen – ikke bare gjennom tiden på barnehjemmet, men også etterpå. Mor var invitert både til bryllup, fødsler, konfirmasjoner og julebesøk. Lignende forhold refereres for eksempel hos Skattum (1981) og vi kan støte på tilsvarende uttalelser hos andre ifra andre land. For eksempel uttaler barn fra det jødiske barnehjemmet ”on Gorham street” (Goldstein, 1996): ”It wasn’t family, but it was home” og han legger til

”unless you’ve been there and you experienced each day yourself, no one could imagine what was good times and what were bad ones. We still refer to it as the Home. Never growing up with a birth mother after age five, I considered all the matrons to be mothers – in other words, whoever took care of you was your mother”(s.96/97).

Gjennom de utsagn jeg møtte fra tub-barna og fra barnehjemsbarna om dem som ble deres mor, så har dette vært personer som ikke kan karakteriseres som ”enhver som tok hånd om meg”, men *virkelig* en mor, en som var i mors sted.

Hvordan utviklet forholdet seg mellom barna og de som plasserte dem der, eller rettere: de som var årsak til at de ble plassert der?

Mange av barna synes å oppleve sine biologiske foreldre i dag som *noen som er der*, men som de ikke har noen nære, varme relasjoner til. En har skiftet navn fordi han ikke ville hete det samme som faren. Mange har måttet klare seg ut ifra egen iboende kraft og når foreldrene, den ene eller begge, på et senere tidspunkt i livet har dukket opp, så blir det akseptert at de er der. Som andre er der. Bedømt ut fra dette materialet så var det få plasseringer som var frivillige i den forstand at barnet ble plassert som den eneste fornuftige løsning med utgangspunkt i den familiesituasjon som for øyeblikket rådde og med ”barnets beste” som ledende rettesnor. Men i noen familier *kan* det ha vært slik. Kun i en liten håndfull tilfeller er jeg rimelig sikker på at det var slik, men barna kan vanskelig bekrefte dette. Et tilfelle er helt sikkert og vedkommende ”barn” har et utmerket, kjærlig forhold til sin mor. I dette tilfellet har vedkommende selv en klar oppfatning av at barnehjemmet var den beste løsningen.

To av kapitlene i Del 3 har vært inne på elementer ved denne situasjonen. Det gjelder kapitlet om årsak til at barnet kom på barnehjem. Dette avslører at svært kompliserte forhold ofte lå bak. Men også kapitlet om *die rettende Zeuge* sier en del om hvordan det gikk og om andre som kom i foreldres sted, og videre: om dette påvirket forholdet til de biologiske foreldrene og om disse endringene i relasjoner ble varige. Hos de fleste på barnehjem og noen på sanatorium ble *die rettende Zeuge* en klar konkurrent til egne, biologiske foreldre, og noen mistet sine biologiske foreldre. De eksisterte mer eller mindre kun på papiret.

Gjennomgående har det vært slik at forholdene omkring barnehjems-plasseringen og hendelsene på barnehjemmet i liten grad har vært gjenstand for samtale mellom barna og foreldrene i det senere livet. Det rådende faktum har sikkert nok ikke forløpt uten kommentarer, men knapt i noe tilfelle har det vært gjenstand for *drøfting* slik at foreldre eller besteforeldre har gått inn på og begrunnet hvorfor de følte at de måtte gjøre som de gjorde. Og dette forholdet har vært virksomt over tre/fire generasjoner. Det har både vært slik at foreldre/besteforeldre til barnehjemsbarnet ikke har redegjort for bakgrunnen for plasseringen, og vegringen har bredt seg videre slik at barnehjemsbarnet *selv* ikke har villet snakke om forholdene til ektemake eller til egne barn.

4.5 Den kollektive blindhet

”Den kollektive blindhet” har gjort seg gjeldende i begge typer institusjon. Den er ikke alltid like uttalt på sanatoriesiden, trolig fordi sykehuset i seg selv oppleves som en ”naturlig” mer hierarkisk styrt organisasjon, men alle uttalelsene om (som oftest) oversøsters regimer versus mange andres, viser at ingen torde sette seg opp mot oversøsters måte å håndtere tingene – uansett hvor meningsløst de må ha funnet den. Uttalelser som at *når oversøster kom var det ingen som ”torte”* – betyr at da var det ingen som våget å fortsette på den måten de selv i utgangspunktet hadde valgt å håndtere situasjonen.

I utdanningen av omsorgsarbeidere i dag legges det vekt på å bevisstgjøre i forhold til de etiske dilemma som oppstår i omgang med personer som en er betrodd ansvar for og der utføringen av arbeidet ofte vil foregå i et samarbeid med andre. Skau (2002; 2003) peker på de konfliktmuligheter som er tilstede og spør seg blant annet om hvorvidt personlig utvikling er en privatsak eller et kompetansekrav og drøfter det å bruke seg selv som instrument. Det har vært åpenbart at i den tiden barna i denne undersøkelsen befant seg på sykehus eller barnehjem har det vært lite fokus på personlig egnethet og det etiske ansvar som ligger i det å være en ”hel” person og stille opp for barnet / klienten / pasienten. Eller kanskje det ville være riktigere å si at personlig egnethet ble vurdert så smalt at ”dokumentert kristen” i realiteten ble det eneste kriteriet. I denne perioden blir autonomi vs lydighetstenking stående sentralt og Skau (op.cit) henviser blant annet til Milgrams undersøkelser (1975) som viste hvordan vanlige mennesker, gitt (litt) spesielle omstendigheter, er villig til å gå langt i lydighetens navn når det gjelder å påføre andre mennesker smerte. Skau trekker også linjer til krigsforbryteren, som i utgangspunktet syntes å være et ”helt alminnelig menneske”. Et annet viktig trekk ved den kollektive blindhet handler om krenkelsens mange ansikter, paternalisme, maternalisme og mangel på likeverd – og slik vi gjentatte ganger kan registrere i denne undersøkelsen: *mangel på verdighet* - i allmennhet. Flere ganger møter vi uttrykket ”vi e’ ikkje verdt nåkke – vi e’ bare skit”. Dette handler om enkeltindividets opplevelse av den måten de selv er blitt behandlet på og den måten de har sett andre bli behandlet på. Erfaringen er tydelig ikke et svar på sære barns atferd, altså en voksenreaksjon i forhold til ekstrem-atferd hos enkelte barn, men kan klart beskrives som den *kollektive blindhet* som manifesteres: *barna* er ikke verd å stille opp for. Hva som kan tenkes å være *verdiene* som her settes mot

hverandre er ikke åpenbart. I tillegg til de forhold som omtales senere og som handler om personalets egen oppdragelse – de basale foreldre / barn relasjonene – så kan det selvsagt også handle om strukturelle forhold; organisatoriske voksenrelasjoner som utspilles i over-/underordnetforholdet (Martinussen, 1988). Det kan neppe være tvil om at den myndighet som bestyrer / oversøster var gitt i forhold til avdelingspersonalet, la kraftige føringer på hvordan de forholdt seg til hverandre, jfr. Verpe (2003). Kanskje kunne det være oppsigelsesgrunn å sette seg opp mot bestyrerinnen. Imidlertid, når det kommer til roller, så vil de fleste hevde at disse sjelden er så tett beskrevet at det ikke finnes plass for individuell utforming (Berne, 1990; Dahrendorf, 1977; Goffman, 1959), samtidig som vi har sett det faktum at noen trosset regimet, og levde med det.

Men den kollektive blindhet som her er registrert, eksisterer i beste velgående også i dag. Derfor er det viktig at man fokuserer på dette i utdanningen av profesjonelle omsorgsarbeidere – hele tiden. Jeg er overbevist om at uttrykket ”å sosialiseres inn i yrket” blant annet innebærer å overta holdninger som er forbundet med ”kollektiv blindhet”. Jeg vil komme tilbake til denne problematikken i slutten av diskusjonskapitlet.

4.5.1 Barnevern og ettervern.

Flere instanser synes å ha vært fraværende eller ikke-fungerende når det gjelder å ta vare på barnet etter utskrivning fra barnehjemmet. Dette er ikke en kategorisk påstand som gjelder alle barnehjem til alle tider, men det synes hevet over tvil at barnevernet som ansvarlig offentlig myndighet eller styret ved institusjonen var så fjerne for barna at barna hevder kategorisk at de aldri hadde noen som helst kontakt med barnevernet verken mens de var på barnehjemmet eller i flytteprosessen hjem igjen. Styret var noen mennesker som man ble bedt om å ”skygge unna”, dvs at når styret hadde møte på institusjonen ble barna bedt om å holde seg vekke, eller de ble kollektivt oppstaset for å vises fram, med klare formaninger om hvordan de skulle oppføre seg og hvor meget de kunne spise og av hvilken påleggssort, dersom de ble tilbudt mat.

En mulig forklaring på barnas opplevelse av barnevernets fravær kunne ha vært at barnevernet arbeidet i det skjulte. Når barnet var plassert skjedde oppfølgingen på det formelle, skriftlige plan eller gjennom loggførte møter slik at barnets utvikling, i det minste, forelå på papiret.

Et forhold som taler imot denne antagelse er at jeg ved gjennomgang av informantenes journaler knapt finner et brev eller offentlig, skriftliggjort handling. Der

noe finnes er det gjennomgående som kommentarer på et arkivkort – av typen ”Mor døde 25.mai 1959, blir boende på Frelsesarmeens barnehjem” eller ”Far har fått seg arbeid i land. Kari flytter hjem, Per blir boende på barnehjemmet”. Barnevernets (eventuelle) omsorg går altså ikke fram gjennom de løpende arkiver (i den grad de er bevarte). Dokumenter, når de finnes, handler som oftest om eksterne handlinger eller innspill av typen ”brev fra politiet” eller ”brev fra overlærer på Rothaugen skole”.

En av mine største hodepiner i studiens innledende fase var i det hele tatt – ut fra journaldata – å kunne fastslå med sikkerhet at vedkommende *hadde vært* på barnehjem i minst to år. Dette var vanskelig både i Stavanger og i Bergen, men i Bergen kom jeg over en økonomijournal som var ryddig ført og som ga meg svar på spørsmålet om tid. Ut i fra kommunens kvartalsvise utgifter kunne barnet spores til å ha vært en ”utgiftspost” i 2 år eller 3¼ år.

Et annet forhold som taler imot å tro at barna ble fulgt i det skjulte er utsagn fra de intervjuede om at de var helt overlatt til seg selv etter utskrivning fra barnehjemmet.

Et tredje forhold som taler mot dette er at det blir ganske tydelig at barna husker voksne som har vært god mot dem og som de har opplevd ønsket dem vel. Positive voksenkontakter var i seg selv sjeldne, slik at voksne som hadde kommet til dem og spurt hvordan de hadde det og som var med å legge planer for deres videre liv etter barnehjemmet – de hadde blitt husket.

Og et fjerde forhold er det greie faktum at i de få tilfellene der barn og barnevern *helt sikkert* har hatt kontakt, så huskes det meget godt.

I dag, tjuefem til seksti år etter, er det vanskelig – med sikkerhet – å si hvorfor det var som det var. Men vi kan spekulere, og noen begrunnelser vil synes mer sannsynlige enn andre.

a) En mulighet er at det var (som nå) en generell underbemanning i etaten i forhold til pålagte oppgaver. Det ble da ”behagelig” å lene seg tilbake etter at en sak var vel i havn og ta en fortjent hvil før all konsentrasjon ble knyttet til en ny sak.

b) En annen er at ”livet på barnehjem” ble betraktet som noe som var barnehjemmets egen sak å ta hånd om. Det daglige ansvar var av oppdragelsesmessig art, hvilket kommunen hadde betalt for at barnehjemmets miljøpersonal skulle ta seg av. ”En gang må man jo bli ferdig med en sak”.

c) Det eksisterte et gap mellom det som var faktisk kunnskap allerede da og den praksis som ble ført. Ved gjennomgangen av den forskning som er blitt gjort, spesielt i engelske barnehjem (Del 2) har jeg ovenfor vist til at det er tydelig at det tar mange år

fra det tidspunkt at kunnskap nedfelles i bøker til den danner utgangspunkt for praksis. Det kan således trygt sies at man ikke fulgte noen *evidensbasert praksis*. Men selv om en slik kanskje kan si at forholdene omkring barnevernets og miljøpersonalets handlemåter trolig ikke har vært noe annerledes i Norge enn i England, så fører det allikevel til undring at man ikke ut fra alminnelig skjønn finner det nødvendig å følge barn opp mens de er i institusjon når man vet at de er der fordi deres eget hjem ikke fungerer, og at man av samme grunn skylder å være på plass når barnet forlater barnehjemmet. Mange barn er derfor tilbøyelig til å si at de har klart seg bra i livet – ikke på grunn av barnehjemmet – men på tross av barnehjemmet. Informanten Hanne, sier det klart nok:

”Eg har ... eg bare kopler ut eg ... eg er sta. Eg fikk utdannelsen min til slutt, men ikke hjelp der utenifra. Ikke nokke oppfølging. Ingenting.”

Mennesker lever i ulike typer disharmoni med sine omgivelser. Det kan handle om alt i fra å være barn i en familie med foreldre som ikke er istand til å gi dem omsorg, til at mennesker sperres inne i konsentrasjonsleire. Det vil alltid bli spørsmål om å overleve. Hvem er de som overlever – mot alle odds? Begrepsbruken på dette feltet er ganske forskjelligartet og tar sine utgangspunkt i ulike typer hendelser. Med bakgrunn i hendelser i konsentrasjonsleir utviklet Antonovsky (1991) begrepet SOC (*sense of coherence*). Werner (1992) fulgte opp familier i en tyveårsperiode og valgte begrepet *resilience*, som også benyttes mye i barnepsykiatrisk litteratur, bl.a. av (Howard, Dryden, & Johnsen, 1999; Hunter & Chandler, 1999; Rutter, 1983, 1985, 1990; Sticker et al., 1999; Walsh, 2003). Med utgangspunkt i sykepleiefaglige problemstillinger foreslo Kobasa (1979; 1982) begrepet *hardiness*. Når Friborg et al.(2003) diskuterer hvilke faktorer som er involvert i begrepet *resilience* så finner de at fenomenet er multidimensjonalt og at det gjennom deres skala kan karakteriseres ved begrepene *dispositional attributes* som først og fremst handler om personlige egenskaper; dernest *family cohesion/warmth* som dreier seg om familiekonflikt, samarbeid, støtte, lojalitet og stabilitet; og det tredje *external support systems* som handler om personens tilgang til eksterne støttesystemer, venner og slektninger, samt vedkommendes evne til selv å kunne gi støtte. Vi ser her at evne til å overleve er en funksjon av personens egne krefter, krefter som vi gjerne har lagt i begrepet ”løvetannbarn”, men må også registrere at kanskje ikke det å være løvetannbarn i seg selv er nok, men at støttesystem – familiære eller offentlige – vil kunne være avgjørende for

overlevelsessevnen. Et tilbakeblikk på den situasjonen som barnehjemsbarna svært ofte befant seg i viser at barna ikke hadde annet enn seg selv å stole på.

4.6 Mat og måltider

”Måltid – mer enn mat” kaller Fisknes(1993) et kapittel i boken ”Kroppens sug – hjertets lengsel”. Måltid – mer enn mat, henspeler på den funksjon måltid har hatt hos menneskene til alle tider. Mat samlet stammen eller flokken. Mat representerte samhold, det ga identitet: vi – oss – vårt. I perioder når livet ellers har hatt lite å gi, som i krisetider, vil måltidet kunne utgjøre høydepunktene. Knapphet på goder skaper overprising. Verdien settes unaturlig høyt. I perioder med vareknapphet blir det viktig å ta vare på det en har og utnytte det maksimalt. Slike forhold *kan* ligge bak den argumentasjon som våre foreldre – og i dag vi selv – benytter overfor våre barn om at de skal spise opp maten sin. For å kunne forsvare disse oppfordringene henviser vi til barn i Afrika eller Romania eller lignende. De som blir utsatt for disse legitimeringsforsøkene vil derfor med stor sannsynlighet finne dem meningsløse. Å skulle spise opp fordi noen i Afrika ikke får mat vil virke meningsløst når man samtidig er vitne til sløsing av mat i mange andre sammenhenger.

Det ”å like mat” kan liknes med det ”å like mennesker”. En forutsetning er at du våger å bli kjent med dem – og smake på maten. En slik prøve kan resultere i at maten avvises i en kortere eller lengre periode. Barn er født med smakspreferanser (L. Smith & Bjerke, 1974) og i tidlige år vil det være betydelig færre smaksstoffer som aksepteres enn det vil være i voksen alder.

Mange av ”oppdragerne” i denne undersøkelsen har ikke hatt noe slingsringsmon i forhold til det ”å spise opp”. Begrunnelse er sjelden gitt. Barna har nok opplevd at de skulle spise opp ”fordi at *jeg* sier det”. Den parallelle situasjonen i *sanatoriene* ble oftest begrunnet med at en skulle spise opp for å bli frisk.

Men fordi at ”mat er en smaks sak” så vil en også finne at noen barn har problemer der andre ikke skjønner hva det skrikes opp om. Men de som kommer i den situasjon at de ikke liker eller ikke kan tåle den maten som serveres kommer i store vansker.

Etter hvert oppstår dine egne kjøreregler for hva som er god og dårlig mat og i dag vet vi at det kan være genetisk bestemt – ikke bare hvilken mat du *liker*, men også hvilken mat du *tåler*. Og matallergier synes å øke i utbredelse (Lungfonden, 2003).

Om vi som voksne ser tilbake på vår oppvekst, så vil de fleste av oss måtte erkjenne at våre foreldre og andre "omsorgspersoner" har brukt mat og tilgang på mat som et maktmiddel mot oss mer enn én gang, og trusselen: "hvis du ikke spiser opp - så får du ikke dessert" lever i beste velgående. Og like sikkert er det at mange barn er blitt sendt fra middagsbordet med en lusing og beskjed om å gå på rommet (hvis de har hatt ett) og "bli snill".

En mengde mer og mindre rasjonelle så vel som irrasjonelle argumenter har vært brukt (og brukes) av foreldre for å få barna til å oppføre seg etter en eller annen norm som de voksne bærer med seg i sine hoder.

På de fleste av barnehjemmene kommer det fram at mat har vært benyttet som et maktmiddel. Spisesituasjoner har vært benyttet som en del av det disiplinære våpenlager og ansatte har hatt behov for å markere seg overfor barna gjennom å tvinge gjennom regimer av ulike slag: dels handler det om det vanlige "å spise opp"; dels handler det om å spise alle typer mat, selv om "alle typer" her kan gi inntrykk av at variasjonen var større enn den nok egentlig var; dels handler det om å spise opp i løpet av en bestemt tid; til sist handler det om å tvinge barna til å spise sitt eget spy når de har kastet opp mat som de ikke likte/ eventuelt ikke tålte.

Barna holdes i en "underdog-" posisjon ved at de gies ensidig og mindreverdige⁷⁴ kost som barna reagerer på – særlig når de voksne, gjerne identifisert som styret – kommer på besøk og blir traktert. En gutt sier "Men eg kan ikkje huske akkurat åssen det var med maten. Det eg husker det var den der lukten av..det luktet te og kaffi og..brød og alt sånt då". Barna visste at det fantes noe annet, de visste at andre fikk, men **de** fikk ikke

Flere barn sier at de "drikker ikke melk"; "spiser ikke grøt"; "tar ikke tran" eller "spiser ikke blodmat" basert på opplevelsene på barnehjemmet eller at det er spesielle lukter de reagerer på som gjør dem "syke". Slikt er nok ikke unikt for barn som har vært på barnehjem. Mange barn som er oppvokst i egne, biologiske hjem har nok lignende erfaring basert på hvilke foreldre de hadde.

Hvorfor så denne kampen rundt matfatet og hvorfor opplevdes den så negativt av barna på barnehjem og på sanatorium?

---

⁷⁴ Det finnes ikke grunnlag for å si at maten var mindreverdig når det gjelder næringsinnhold, dvs forholdet mellom kullhydrater, proteiner og fett og den relative forekomst av disse næringsemner, selv om det er nærliggende å tro at den ofte ikke holdt mål.

Om dette kan vi si at den ikke har vært prinsipielt forskjellig fra den kampen som ”raste” i mange hjem i etterkrigstiden og fortsatt gjør det. Kampen er en del av den evige kampen mellom voksen vilje og barnas vilje. Måltidet representerte et avbrudd fra aktiviteter i en ellers grå hverdag, for mange kanskje en trist hverdag. Og for de aller fleste, også i den nære tid etter 2. verdenskrig, var nok måltidet forbundet med former for nytelse smaksmessig, og om ikke annet, som fjerning av sultfølelsen. En stor del av problemet var imidlertid at dette ikke handlet om en ”absolutt” krig. Det betyr at det ikke var en krig mellom alle de voksne mot alle barna. De voksne håndterte dette på ulik vis og det registrerte barna, hvilket trolig har fått dem til å føle dette som ekstra negativt og *urettferdig* fordi de skjønnte at det ikke behøvde å være slik. Et hovedproblem var, etter min oppfatning, at de som initierte og vedlikeholdt disse kampene var de styrende og de ”faglærte”, dvs ”søster ditt” og ”søster datt”, bestyreren eller bestyrerinnen. Dermed ble det også nærmest umulig å endre på holdninger og rutiner. Vi har fått et konkret eksempel på hvordan det ble endret på ”No 3” ved at styrer Ex og EF kom på banen og iverksatte en ”revolusjon”. Og bak de gamle rutinene lå de tidligere styrernes egen oppdragelse mer enn deres kunnskaper.

4.7 Barnehjem - Fosterhjem

Det er i og for seg ingenting å anmerke på det at et fosterhjem ikke mestrer den oppgaven det har tatt på seg. Det er ikke gitt noen å garantere at et slikt eksperiment skal lykkes⁷⁵. For det *er* et eksperiment selv om vi ser at det lykkes rimelig godt mange ganger i dag. Sånn sett kan vi snakke om mange vellykkete eksperiment. Med henvisning til McKenzie (1999a; 1999b) som forsøker å se inn i det 21. århundre og samtidig oppsummere det som har skjedd i tiden etter 2.verdenskrig, blir det tydelig at man i amerikansk rettsvesen finner forskere som ser fosterhjems-plassering som et eksperiment. Det som i vår undersøkelse har vært urovekkende å registrere er i hvilken grad barnevernet har vært blind for hva barna har vært utsatt for i fosterhjemmet. Trolig i en ”lykkerus” over å ha fått til en fosterhjems-plassering av et barn som ellers hadde måttet ta til takke med et barnehjem, går livet videre på sosialkontoret, mens det går i knas for det plasserte barnet. Noen av de mislykkete plasseringene kan muligens

---

⁷⁵ Jeg skynder meg å legge til at det i barnevernet i dag er en helt annen kvalitetssikring ved utvelgelse av fosterhjem enn det var for 30 år siden – uten at man derved lykkes 100 % nå heller.

skyldes at *barnehjemmene* trolig fremmet forslag til sosialkontoret om fosterhjem – helt ukritisk. Det vil si at det synes dels å ha gått på bekjentskaper og dels har vært et resultat av den praksis som mange barnehjem hadde, spesielt Waisenhuset i Stavanger, at barna ble satt i forpleining på sommerstid, ute på landet. Der skulle de ”gå på sommerbeite” og egentlig ha mulighet for to fine måneder. Noen hadde absolutt det. Andre kjente at de ble brukt som ekstra arbeidskraft på gården og har ikke noen særlig gode minner fra disse oppholdene. Etter noen slike sommeropphold kunne det hende at foreldrene på stedet (de kunne være barnløse eller *virkelige* foreldre) ytret ønske om å ”ta-til-seg” vedkommende gutt eller pike. Det var en gest av god vilje og storsinn og viste et godt kristent sinnelag. Ikke minst det siste, har vist seg å være avgjørende i mange tilfeller. Noen sier: ”de var så jævla kristne”. *Det kristne* var i store deler av denne perioden, og kanskje enda mer tidligere, inngangsbilletten både til ansettelse i barnehjem og akseptkriterium som adekvate fosterforeldre.

Jeg vil tro at muligheten for plassering i fosterhjem ble grepet med åpne armer av barnevernet – og så var det gjort: gutten kom i fosterhjem. I mitt materiale var det ingen tilfeller der forbud ble nedlagt mot fosterhjems plassering fra biologiske foreldre, men to tilfeller der biologiske foreldre nektet at barnet skulle adopteres, og det var, av alle ting, det ene der gutten ble plassert på barnehjem 7 mndr gammel og det andre der barnet ble funnet forlatt på en trapp 5 mndr gammelt! Guttene ble således værende under offentlig omsorg i institusjon til de var henholdvis i konfirmasjonsalder og myndig. I det ene tilfellet traff gutten aldri sin far, kun en gang sin mor, og i det andre tilfellet var begge foreldrene sterkt sinnslidende og gikk inn og ut av psykiatriske sykehus og gutten møtte dem begge.

Institusjon eller nytt hjem?

I tidens Tolkien-ånd kunne vi kalle dette ”A never-ending story”, eller endre litt på det og si ”a never-ending question”. Og spørsmålet er jo da: er fosterhjem et bedre botilbud enn institusjon?

Dette er ikke en sammenheng hvor vi skal ta opp fosterhjems-spørsmålet som sådant, men det må berøres fordi det representerer noen skjebnevalg for noen av barna i denne undersøkelsen. Som nevnt annet steds i denne avhandlingen, bl.a. av Rutter (Rutter, 1972, 1979, 1989b) og av (Vaagen, 1973) så er det neppe det å bli fjernet fra mor som representerer den største omveltningen for barnet, men heller hva som *så* hender. Hvordan blir den nye omsorgen? *Hvem* overtar og *hvordan* gjøres det? Det vil

være min påstand at troen på den ikke-institusjonelle mors overlegenhet når det gjelder å ta omsorg for et barn har ført til at både barnehjem og barnevern ukritisk har akseptert den private omsorg som overlegen uten å ha vurdert omsorgen, slik den forelå på barnehjemmet, eller stilt seg kritisk til hvordan den ville bli utøvd på privat basis. Denne posisjon er det også Hagen (2001) er opptatt av når hun (s.227) reiser spørsmål ved myter (også) i barnevernet omkring hvem som kan hjelpes og på hvilken måte. Ingen i denne undersøkelsen har noen positiv opplevelse av sitt fosterhjemsopphold, men flere manøvrerte seg i ungdomsårene ut til ungdomshjem og hadde der en bra periode før de måtte stå på egne bein.

4.8 Enurese – irrasjonalitet satt i system

Det spesielle forholdet med enurese på barnehjem synes ikke å ha det samme motstykke på sanatorium, men var så framtrødende i intervjuene med barnehjemsbarna at det har krevet en egen behandling.

Ingen, absolutt ingen, av de barna som angir å ha hatt sengevætingsproblem selv, angir at de fikk hjelp med sine vansker. I den grad de angir at andre hadde et slikt problem så presenteres det med avsky for de voksnes håndtering og med stor medfølelse for den situasjonen det angjeldende barn befant seg i. Det har gjennom andre undersøkelser (Drægebø et al., 2003) vist seg vanskelig å fastsette utdanningsnivå hos de ansatte, også for ledelsen, men for mange institusjoner vet vi at *ledelsen* ofte var sykepleier eller lærer og, når vi nærmer oss 1960-tallet, en person med sosialpedagogisk utdanning.

Det disse gruppene måtte ha hatt av kunnskap om barn og barns atferd, har ikke kunnet overstyre den grad av irrasjonalitet som er blitt liggende i deres egen psyke som rest av den oppdragelse de selv måtte ha fått når det gjaldt renslighetstrening. Dette ene feltet – enurese – viser mer enn noe annet at det ikke har foreligget noe rasjonelt handlingsgrunnlag for den måten barnas problem er blitt håndtert på. Barnas somatiske tilstand, i utgangspunktet trolig *psykosomatisk* i sin natur (slik også en av guttene her trekker konklusjon om) – behandles som om den var en form for trassreaksjon hos barna; en del av en kamp mot de voksne; en trussel mot renslighetskravet. Barnets vonde vilje – slik de ansattes egne foreldre trolig tolket enuresen – må knekkes med straff. Hvordan kan man ellers tolke de torturlignende handlemåter som barna i dette materialet blir møtt med når de våkner i en våt seng om morgenen? Når barna forteller

om dette, blir gjerne den voksnes reaksjon; å reagere med å stille kontrapørsmaal: er dette egentlig sant? Kan dette ha skjedd? Er disse barna troverdige? Denne troverdighetsproblematikken har disse barna slitt med i over 50 år. Andre voksne vil ikke tro dem og i alle fall ikke deres egne foreldre har villet tro dem. *De* har ikke engang villet snakke med sine barn om denne perioden i deres liv.

Det er min påstand at *først og fremst* på grunn av restene etter egen oppdragelse og dernest fordi de ansatte ikke har hatt kunnskap om enuresens natur og ei heller har søkt hjelp i håndteringen av problemet, så ligger håndteringen av barna med enuretiske vansker på et lavmål i disse institusjonene. Selv ikke i en institusjon som hadde en barnepsykiater sittende i styret i mange år, affiserer dette behandlingen av problemet. Det vil komme til å bli min påstand at håndteringen av ”barn på barnehjem” var styrt av de samme grunnleggende mangler. Derfor blir enuresefeltet ett hvor man kan se barnehjemskulturen i miniatyr og på sitt verste. Når det er sagt må det samtidig skytes inn at dette ikke kan tas som representativt for den løpende hverdagen – og for behandlingen av alle barn - alltid. Mange barn har garantert hatt en hverdag i lange perioder som har ligget over det nivå av stabilitet og omsorg som foreldrene deres hadde kunnet gi. Vi har også fått demonstrert i det foreliggende materialet, når en sengevæter forteller hvordan problemet ble håndtert hjemme, at vi her snakker om gradforskjeller mellom ”hjemmepraksis” og barnehjemspraksis. Det betyr igjen at håndtering av et slikt problem i stor grad er et spørsmål om hva du har i din egen ”bagasje”.

I sanatoriene vil forhold som handler om tilpasning/misstilpasning til ulike somatiske regimer, gjerne knyttet til langvarig sengeopphold, opplevelsen av ”innesperring” i gipsskåler, osv, og pasientens forsøk på å oppnå noen øyeblikks frihet kunne sidestilles med den behandlingen barn med sengevætingsproblem fikk i barnehjemmet – helt meningsløse gjengjeldelsesregimer.

4.9 Et siste analytisk nivå?

Om en setter sammen de ulike tema som er presentert i resultatdelen som typiske, særlig framtreddende, eller som gjennomgående i barnehjemsbarns og sanatoriebarns liv - så blir min påstand: at *innholdet* under alle tematiske overkskrifter har en fellesnevner, og det er: ”*voksnes direkte og indirekte strategier for å kontrollere barn*”. Selv temaet: ”Relasjonen barn – barn”; handler om voksnes strategier for å

kontrollere barn. Det kan synes som om barn, i den grad de har hatt det hyggelig sammen, så har dette skjedd etter barnas eget initiativ. Og det må være greit nok. Det må kjennes godt å leke, løpe fritt eller følge noen spilleregler igangsatt etter eget initiativ framfor etter igangsetting av voksne. At voksne skal starte all aktivitet er verken mulig eller ønskelig, selv i en vanlig familie.

Det vi imidlertid ser, er at mange barn-barn relasjoner hadde lite positivt ved seg og kunne være direkte skadelige for noen. Mange led under andre barns overgrep. Og dette skjedde fordi enkeltpersoner blant de voksne *ville ikke se* – like så vel som på grunn av den kollektive blindhet: *”de så, eg vet de så, men de brydde seg ikkje”*. Vi har i denne undersøkelsen kunnet spore glede i hverdagen. I visse sammenhenger så har barn opplevd å ha det kjekt: på sommerferie og vinterferie, til jul og til påske og noen ganger på egen eller andres fødselsdager. Noen meget få kan også beskrive ”glede i hverdagen” som når de sitter på bestyrerinnens rom, får appelsinbåter og lytter til Ønskekonserten. Utenforstående, privatpersoner og institusjoner som Politi, Brannmenn, Lions og Rotary har kommet med gaver og tatt barna med ut på tur eller tilstelninger som, kan hende, hjemmeboende barn *ikke* fikk være med på. Men når barnehjemsbarna, som voksne i dag, sier: ”vi fikk livene våre ødelagt”; ”barn skal ikke ha det slik”; ”-men det har hendt dette her, det har hendt”, så reflekteres det omkring alle bånd og begrensninger som ble lagt på livene deres, all tvang og alle overgrep som de har vært utsatt for og all tvang og alle overgrep som de voksne tillot andre barn å utføre. Ved å være aktive selv, og passive overfor andre voksnes vold, ble barnas hverdag kontrollert av de voksne – på alle nivå til alle tider – inn i hver minste detalj; fra hvordan du ba ditt fadervår på kysthospitalet til tellekanter i klesskapet ditt på ”No 3” eller til det at du reagerte brennkvik på bestyrerens fløyte på ”No 1”.

Livet på barnehjemmet, og langt på vei på sanatoriet, har handlet om hvilke strategier voksne kan finne på å ta i bruk for å kontrollere barn.

Kjennes det rimelig? Er det rimelig at barn som mister foreldrenes omsorg og som blir flyttet til barnehjem for å få en alternativ omsorg og nye utviklingsmuligheter skal sitte igjen med denne ene opplevelsen: det handlet, for de voksne, om å få kontroll. Er det rimelig at barn som måtte flytte hjemmefra og til sykehus fordi smittefaren var så stor at alle med sykdommen måtte isoleres, og i den grad behandling kunne gies så måtte den skje på sykehus – at disse skal sitte igjen med en sterk følelse av at ”det handlet om å kontrollere oss”?

Mange barn, i helt vanlige hjem, ville nok også kunne si det samme: Oppvekst handler om kontroll. Men så kan man spørre: hva er dette kontrollbehovet uttrykk for? Hva er drivkraften bak de voksnes kontrollbehov? Hva gjør at noen voksne med omsorgsansvar utvikler seg til noe i nærheten av torturister for å få barna til å oppføre seg slik de vil og dermed oppnå en status hos barna som gjøre at når barna tenker tilbake på livet i barnehjemmet og på sykehuset så sier de ”hvis eg treffer hon igjen så vet eg ikkje ka eg kommer til å gjøre!” eller ” hon var ond ... *hon* var ond hon!”

På s.12 gjør jeg rede for at en hovedgrunn til at prosjektet i en tidlig fase endret karakter var et sterkt opplevd behov hos både barnehjemsbarna og hos sanatoriebarna for å få en forklaring: *hvordan kunne dette skje?* Samtidig var noen av barnehjemsbarna klare på at: *en må bare ikke tro at dette ikke kan komme til å skje igjen*. Det er imidlertid et åpent spørsmål hva barnehjemsbarna legger i det som sies når de hevder at gjentakelsesfaren er så stor. Min tolkning er at man tenker at det som skjedde handler om noe som *ligger i menneskene*, primært:– ”*hon* var ond hon”. Dernest at vi har å gjøre med en systemsvikt. Systemsvikten var åpenbar når vi i ettertid kan studere hva som skjedde. Jeg vil i det følgende søke et svar på spørsmålet: ”*hvordan kunne det skje og hvorfor er gjentakelsesfaren så stor?*”? Det er i realiteten en reformulering av den siste problemstillingen på s. 12 som handler om forklaring.

Beskrivelse på systemnivå har jeg vært inne på (s.324). Samme sted er det også henvist til skjønnlitterære referanser av hvordan gruppesituasjonen i seg selv synes å endre menneskers samhandling på en negativ måte (mobbing og utstøtingsprosesser) slik at den svakeste part får unngjelde. Fenomenet er kjent ned til relativt primitive organismer, som for eksempel slik Schjelderup-Ebbe (1924) i sin tid beskrev hakkeorden hos kyllinger, uten at en kan trekke direkte paralleller til menneskeskapte, institusjonelle måter å forholde seg til hverandre. Samfunns- og arbeidsliv flommer over av kommentarer om utstøting, på en måte som får en til å forstå at alt som er annerledes enn slik flertallet er, har det eller tenker, vil kunne føre til utstøting. Mennesker ustøtes fordi de har en annen etnisk bakgrunn, fordi de ser annerledes ut, fordi de mangler kompetanse i arbeidslivet, fordi de er fattige, fordi de har en eller annen funksjonshemming. Svakheter og annerledesheter fører ofte til at makthaverne legitimerer sine handlinger overfor gruppene med å sette nye etiketter på dem. Foucault (1999) omtaler i Galskapens historie, myndighetenes håndtering av psykiatriske ”fanger” som ”animalitetens umiddelbare brutalitet”(s. 73). Når mennesker ble definert som dyr så kunne de også bli behandlet som dyr. Denne

teknikken bruker også mobberne, selv i barnegrupper (Olweus, 1992). Også Staub (Staub, 2003b) er opptatt av hvordan denne effekten slår an, men legger allikevel til:

"However, blaming the victim is not universal; some people turn against the perpetrators. For example, a minority of individuals blame the experimenter instead of devaluing a student receiving electric shocks in an experiment. Prior devaluation should make it more likely that victims are blamed".(s. 325)(min uthev.)

Teknikken der man redefinerer grupper av innbyggere, pasienter, barn osv. - og deres behov, mener jeg også taes i bruk, for eksempel i måten pleierne på kysthospitalet behandlet barna og deres (jule)gaver, og vi så det i det rapporterte tilfellet der en pike i voksenalder opplever at styrer på barnehjemmet har konfiskert en av hennes kjæreste leker, en mannsalder tidligere.(se: *Det går en nemesis ...s.168*)

Imidlertid, når jeg nedenfor søker å forklare hvorfor ting ble som de ble og utviklet seg som de gjorde på sanatorier og på barnehjem, så vil jeg gå lenger tilbake i individets historie og ta for meg det grunnleggende forholdet mellom foreldre og barn og se på hvordan dette kan ha vært basis for å skape de voksne personene som har samhandlet med barna i denne undersøkelsen. Den sveitsiske psykoanalytiker Alice Miller sine tanker om barneoppdragelse ligger som basis for disse betraktningene. For å forstå foreldre-barn relasjonen i dag (inklusive de siste 50 år) må vi starte med et historisk tilbakeblikk på barn og på oppdragelse.

4.10 Oppdragelse, "svart pedagogikk" og kristendom.

Ettersom intervjuene skrider fram blir det mer og mer klart at om du kommer i fra oppholdet på barnehjem eller på sykehus på en rimelig positiv måte, så vil det i sterk grad ha sammenheng med hvilke personer du treffer der – på den andre siden av skranken, så og si. Ingen av institusjonene har hatt noen egentlig behandlings- eller oppdragsfilosofi av pedagogisk art. Engelske undersøkelser (se Del 2) peker på at knapt noen av de barnehjemmene som ble undersøkt hadde noen behandlingsfilosofi, og at selv der slike ble påstått å eksistere var det vanskelig å påvise at hverdagen bar preg av dem (Berridge & Brodie, 1997). På sykehuset har man neppe tenkt i disse baner i det hele tatt. Her har man skullet ta seg av det syke barnets sykdom. At sykdommen trekker i langdrag og sykdomsperioden utgjør hele barndommen og, for mange, også puberteten, blir en tilleggsbelastning for behandlingsapparatet som de ikke er forberedt på å håndtere og kanskje ikke kvalifisert for heller. Da stadsfysikus

Fredrik Mellbye sto fram i et intervju i NRK og hevdet at barna den gang fikk den beste behandlingen som tenkes kunne, var det flere enn *ett* av tub-barna som reagerte.

Fra intervju med stadsfysikus Fredrik Mellbye, 1992 (NRK)

Mellbye:

”Det er først i den aller seneste tid at vi har fått forståelsen av at pasienter bør få en dypere forståelse av sykdommen de lider av, om hvordan den virker på kroppen. Det var ikke så alminnelig forstått på den tiden gutten ble syk.

Men dernest – og det er viktig – så var tuberkulose ikke noe man snakket om. Det ble dekket over det, for det, for det var som en slags stempel å ha tuberkulose. Man snakket i familien og slekten ikke om det, til tross for at alle hadde tuberkuløse mennesker i sin midte. Man snakket ikke om det. Man får ikke riktig tak i hva slags følelser dette var, men det gjorde seg gjeldende over alt. Tuberkulose var der hele tiden, men man snakket ikke om den.

De var den tids spedalske – eller Hiv-smittede.

Slik jeg erindrer det, så var dette sykehusmiljøet så barnevennlig som man kan tenke seg det var mulig å få det. For de lå jo der i lange, lange tider, og de kom i et meget personlig forhold til behandlings- og pleiepersonalet. De kunne jo ikke annet enn vise sin menneskelighet. Og det gjorde de.

Man la vekt på, i begynnelsen av dette århundre, å utdanne sykepleiere spesielt med tanke på at de skulle arbeide i tuberkuloseinstitusjoner. Det var et helt vesentlig ledd i selve det store arbeidet mot tuberkulosen, at man utdannet sykepleiere for pasientene.”

Ganske tidlig ble det blant de intervjuede gitt uttrykk for at enkeltpersoner på barnehjemmet og på sykehuset hadde hatt helt spesielle evner til å komme barna i møte – ”ho forsto seg på ungar”. Disse personene avvek så kraftig fra andres – ofte fra oversøsters eller bestyrers måtte å ta seg av dem på, at de fikk betegnelsen ”en engel” eller ”hun ble min mor”. Andre av personalet ble sett og registrert av barna som snille mennesker, men fordi deres handlemåte i hverdagen oftest falt inn under ”den kollektive blindhet” fikk de ingen avgjørende betydning for barnas liv.

Alice Miller kaller slike personer for ”eine rettende Zeuge” (A. Miller, 1984) og den betegnelsen er brukt i teksten her tidligere. Hun sier på s.20 i angitte bok; *Jag kan bara säga at varje litet barn behöver en empatisk, inte härskande människa som ledsagare*” . (Svensk oversettelse; min understrekning). Tilsvarende formulering tillegges Winnicott: ”støtte uden at dominere” (Davis & Wallbridge, 1981).

4.10.1 Hva er et barn – historisk sett?

Vi har, siden den historiske innledningen, ved ulike anledninger vært inne på det sørgelige faktum at barn – historisk sett – har vært lite verdsatt i samfunnet og

tydeligvis også av foreldre. Barn har fått en merkverdig status der de som gruppe har fungert som en type ”outcast” på grensen av å være ikke-akseptert.

Helt siden det 4. århundre e.Kr. har det vært framsatt tanker om barns lyter, uberegnelighet og ondskap (Thuen, 1989). Disse tankene, som sies å ha kirkefader Augustin som opphavsmann, har ikke noen faktisk basis i det kristne budskap slik vi blir informert gjennom Det Nye Testamentet, der Kristus uttaler ”La de små barn komme til meg og hindre dem ikke! For himlenes rike hører slike til” (Matt.19.14.). Allikevel er de blitt hengende ved den kristne lære som gyldig kunnskap om barn og har kommet til å bli bærende søyler i de fora hvorfra barnehjemsbevegelsen har hatt sitt utspring, i særdeleshet Waisenhusbevegelsen ved A. H. Francke allerede på 1690-tallet (Meumann, 2003; Spaans, 2003).

Fra Waisenhusbevegelsen kom mange gode incitament, ettersom man ikke bare skulle gi fattige, vergeløse og foreldreløse barn husrom, men også gi skole og yrkesopplæring⁷⁶. Det var et budskap som raskt vant gjenklang for eksempel i den norske Haugianer-bevegelsen, som tok initiativ til opprettelse av Josephine stiftelsen i Stavanger på 1830-tallet (Østerhaug, 1998).

Barnets behov for renselse for å kunne nå de høyeste dyder kunne oppnåes gjennom avståelse fra verdslige goder og gjennom streng disiplin. Tankene om barns behov for streng disiplin må imidlertid ha nådd danskekongen før de ble presentert for det norske folk som en del av waisenhusbevegelsens budskap. For ved Christian den V's Norske lov av 1687 – året før det første Waisenhus ble opprettet i Halle i Tyskland, sier han dette om forholdet mellom foreldre og barn i ”6. Bog om Misgierninger”:

”(1) Findis nogen at være sine Foreldre Ulydig, og foragte deris christelige Formaninger til Guds Frygt, Ærlighed, Ædruhed, Fredsommelighed, Flittighed, Sparsommelighed og dislige, og det skieligen bevisis, miste Arv efter dennem. (2) Bander nogen sine Forældre, eller dennem ubluelig tiltaler, eller paataler paa Ære og Lempe, miste arv og straffis med Jern og Arbejd paa Bremerholm, om det er Mands-Person eller i Spindehuset, om det er Qvindfolk, deris Livs tid. (3) Slaar nogen sine Forældre, da er det halssløs Gierning. (4)Husbond må refse sine Børn og Tyeende med Kæp eller Vond, og ej med Vaaben; Men gør hand dem Saar, med Aad eller Æg, eller slaar dem Lemmer sønder, eller skader dem på deris Helbred, da straffis hand saa som hand en Fremmed havde giort Skade.” (Sandvik, 1979)

Og som Sandvik selv oppsummerer dette avsnittet i artikkelen:

---

⁷⁶ Arbeits- und Berufspädagogik, August Hermann Francke(1663-1727)

”Altså kort sagt: ulydige barn vart arvelause, oppkjeftige barn skulle på livsvarig straffearbeid, dødsstraff venta barn som slo foreldra sine, barn og tenarar kunne refsast, men dei måtte ikkje mishandlast.” (s. 50).

Det som imidlertid er like interessant som gjengivelsen av disse lovparagrafene i seg selv, er ikke bare at straffen var formidabel, men at den relativt sett var større for å ha satt seg opp mot sine foreldre enn den ville være for en 10 år gammel gutt om han gikk bort og drepte en annen person (op.cit. s.52):

”Ein drapsmann under 10 år (!) fekk ha livet, men skulle betala mannebot til arvingane etter den døde med sin eigen formue eller med den formuen han seinere kunne få”.

Selv om Aries (op.cit) har hevdet at barndommen ble oppdaget i Europa på 1600 tallet så diffunderte i så fall denne oppdagelsen nordover langs de tyske kanaler ganske seint. Det ligger for øvrig utenfor denne avhandlings intensjon å gå gjennom barndommens historie her, kun å peke på at vi gjennom en rådende religiøs holdning og gjennom embetsverkets forordninger, i form av lover og forskrifter, hadde en temmelig repressiv holdning overfor barn og deres utfoldelsesmuligheter i det minste dokumentert i fra begynnelsen av 1700-tallet og fram mot begynnelsen av det 20.århundre. Nærmer man seg barns oppdragelse, så finner man ”skjelletter” i mange skap.

I Thuens avhandling (2001) vier han et kapittel til det han kaller ”Barneredningens nemesis: Den repressive anstalt”. Han viser her til hvordan man ved Toftes Gave og også ved andre institusjoner drev *straffeanstalter* mer enn *hjem*. Ved at man (i det offentlige rom) etter en stor brann ved institusjonen Toftes Gave i 1908 begynner å spekulere i hvor vidt brannen kunne ha vært påsatt av barn som en hevn mot bestyrelsen, rulles det i gang en offentlig debatt omkring det som jeg nedenfor vil kalle den svarte pedagogikken⁷⁷. Dagbladet følger opp, og *skolehjemssaken* blir en offentlig het potet. Thuen setter hendelsen inn i datidens sosiale ramme og viser til hvordan institusjoner som startet ut med et meget godt forsett gradvis viste seg å miste styringen og bli stadig mer repressive i sin interne policy – hvis de hadde noen. Han sier (s.494/95):

”Som vi har sett det i eksempelet Toftes Gave, uttrykte det seg som en ulikevekt i diskursen. Når disiplineringsdiskursen vant hegemoni over anstaltens innhold og

---

⁷⁷ Formuleringen stammer opprinnelig fra Katharina Rutschky: *Schwarze Pädagogik*, Ullstein, Berlin, 1977.

fortrengte filantropiens kjærlighetsbudskap, mistet også anstalten grepet om familieidéens fundament. ... Under effektiviseringens hensyn drifter anstaltene mot det repressive, bort fra oppdragelsens ideale mål. Alt mens det offentlige toer sine hender og fraskriver seg ansvaret for den indre utviklingen i anstaltene.”

I dette er jeg tilbøyelig til å være enig med ham. Mitt spørsmål blir imidlertid: er denne utviklingen et spørsmål om politisk og økonomisk argumentasjon eller vil det finnes underliggende, mer grunnleggende menneskelige forutsetninger for at dette skjer?

Thuen henviser også (s.478) til mediernes refleksjoner, den gang, over kvinnerollens betydning. Det vil si at man undrer, mer indirekte, hvorvidt *fraværet* av kvinneverole i de angjeldende institusjon(er) kan ha hatt betydning for den harde linje som ble fulgt. M.a.o. det skulle kunne tenkes at med mer kvinner i institusjonen så ville en ha fått en annen “tone”.

Det blir da et tankekors når vi nå i de institusjoner som her er undersøkt finner et mønster når de er styrt av kvinner *som om de var styrt av menn*. Og videre, at utbredelsen av dette ”styret” er så omfattende at det på ingen måte kan bortforklares med at det nok må ha vært noen helt spesielle damer som satt på toppen i disse institusjonene.

Igjen kommer vi tilbake til den svarte pedagogikken der piker og gutter er blitt ganske likt behandlet og vil derfor komme til å ha de samme behov, også som voksne. Dermed vil også pikene, gitt at de kommer i oppdragerposisjon, komme til å oppføre seg ”som om de var menn”. Her taes da for gitt at man betrakter mannen som den ”opplagt” mer aggressive.

4.10.2 Den svarte pedagogikken I

Så langt har det handlet om historie. Vi finner at *før* – langt tilbake i tid, så hadde barn det vanskelig. Da var det ingen ”kjære mor”. Da måtte du være ”mann” fra du var en liten gutt og du kunne bli gjort strafferettslig ansvarlig for dine handlinger hvis du satte deg opp mot dine foreldre.

Men har *det* vært den gjennomgående holdningen mellom 1940 og 1980? Har vi hatt lover i Norge som gjorde små barn strafferettslig ansvarlig for sine handlinger i denne perioden? Både ja og nei. Vi har for eksempel hatt mulighet for korporlig avstraffelse i den norske skolen fram til 1936. Under overskriften ”smerte som

motiveringsmiddel” skriver Svartvatn og Telhaug (1992) om de motivasjonelle faktorer i skolen fram mot rundt 1930:

”For å drive elevene til arbeid, forsøkte skolen å tilføre dem ydmykelse, frykt, skam, misunnelse og kanskje framfor alt smerte. Den korporlige straffen ble utvilsomt sett på som et særlig velegnet middel til å påføre både ydmykelse, skam, frykt og smerte” (Svartvatn & Telhaug, 1992, s.197)

Det sentrale spørsmål blir nå: hvorfor var det som det var og ble det som det ble på barnehjem og sanatorier, - og: vil det bli som det var?

Vi har nå gjennom utsagn og historier fra 37 tidligere barnehjemsbarn og 11 sanatorie-barn blitt kjent med hvordan det har vært å være institusjonsbarn grovt regnet mellom 1940 og 1980. I utgangspunktet var det antatt at barnehjem og sykehus kunne representere to vidt forskjellige oppvekstbetingelser fordi det ene skulle være ”hjem” og det andre var sykehus. Barnas utgangspunkt, rent familiemessig, var meget forskjellig for de to gruppene og mens den ene gruppen primært skulle ha medisinsk behandling, så skulle den andre tas hånd om som en erstatning for deres egne foreldres tilkortkomning.

Et common sense utgangspunkt er at å være på barnehjem er ”siste sort”. Å være på sanatorium var en livsnødvendighet, ikke minst for dem som var igjen hjemme, for å hindre at *de* ble smittet.

Barnehjemstilværelsen er så spesiell at intet – i barnealder – kan være likt. Det å komme på barnehjem ble brukt av foreldre som en trussel om hva som kunne hende med et barn dersom vedkommende ikke oppførte seg skikkelig. Det *må* være noe helt spesielt med det å være på barnehjem.

Men hvis det skulle vise seg at det ikke var det – allikevel? Hva kan så årsaken være?

Jeg begynte å søke først dit ”barnas” egne svar førte meg: *mot det onde*.

”Hvordan kunne de være så ond” – har mange sagt. Kanskje de var direkte onde disse menneskene som straffet små barn fordi de tisset i sengen eller ikke spiste opp maten sin? Men hvordan kunne det henge sammen med at de som sto for disse handlingene ofte var ledelsen ved institusjonen? Det var de med utdannelsen, det var de som skulle vite og det var de som kanskje hadde viet sitt liv til Gud i tjeneste for menneskene. Kunne de være onde? Og hadde de ikke utdanning, (det var garantert noen som ikke hadde utdanning), så skulle styret ved institusjonen være sikret at barna fikk god behandling fordi de hadde tilsatt en kristen person med godt skussmål.

Jeg trengte en innføring i det ondes problem (Svendsen, 2001). Svendsens gjennomgang av ondskapens filosofi åpnet mine øyne for relativiteten i tilværelsen.

Det er vanskelig å finne noen som er genuint onde. Noen som gjør det onde fordi det er ondt. Men mange gjør det onde fordi det rettferdiggjør noe som de mener er ”godt” eller ”sant” eller ”det eneste riktige”. I et slikt selskap skulle en kunne plassere diakonissene eller styrene som ”idealistisk onde”. Dette uttrykket bruker Svendsen for å skille mellom ulike handlingsregimer. Og det kan tenkes at det kunne være et riktig uttrykk i vår sammenheng. Men da blir det stående uforklart at det også er mange diakonisser som gjør det gode i lignende situasjoner. Hvis man har det samme religiøse utgangspunkt og skal holde de samme lovnader, kan *det* så gjøres på så vidt forskjellige måter – og allikevel bety det samme?

Jeg frafalt den potensielle løsningen at det her dreide seg om ondskap, selv om jeg er overbevist om at flere av de intervjuede vil hevde at jeg ikke ser lenger enn til nesetippen.

Staub (2003a) viser til at han ser for seg en model der alle mennesker har visse grunnleggende behov - ”basic human needs”. De han vil fokusere på er: behov for sikkerhet, behov for å vite hvem du er (=identitet), følelse av kontroll og mestring (kanskje noe i likhet med Banduras *self-efficacy*?⁷⁸), tilhørighet til andre mennesker, autonomi og en rimelig forståelse for det spill som foregår rundt deg (kanskje noe som ligner på Antonovskys *sense of coherence*)⁷⁹. Ingen av disse faktorene fører til verken onde eller altruistiske handlinger – i seg selv, men skaper en form for handlingsberedskap som sammen med livserfaringer gir retning for ens handlinger. Det betyr at *erfaring* av en eller annen art bestemmer dine onde eller gode handlinger. Kanskje Alice Miller har svar på hva disse erfaringene (frustrasjonene) består i? (Se nedenfor).

Forsøk på å fange den mulige ”idealismen” i de ”barneforfølgelsene” som en iblant kunne være fristet til å kalle en del av hendelsesmønstrene i sanatorium og på barnehjem, fører meg tett opp til Ofstads formulering ”*forakten for svakhet*” (Ofstad, 1971).

Også Vetlesen (2003 s.29) trekker tråder til Ofstad når han drøfter ”tvetydigheten i omsorgen” og han spør om det ikke er slik at; om ikke omsorgen hadde svakheten – ville den da hatt noe(n) å vise omsorg for?

---

⁷⁸ (Bandura, 1977)

⁷⁹ (Antonovsky, 1991)

Vårt sentrale spørsmål handler om sviktende omsorg. Men, mens vi har vært opptatt av at svake barn skulle få en kompenserende omsorg, så var *nazistene* (Ofstads objekt) oppsatt på å utrydde svakheten. Umiddelbart må det virke dramatisk å trekke en parallell med Ofstads bok som handler om nazismens normer og vurderinger, vi snakker jo ikke her om utryddelse!

De fleste studier av Tyskland før og under Hitler vil hevde at Tyskland var som en brud som ventet på sin brudgom – alt lå til rette for at en sterk person kunne ta makten, og ifølge Ofstads, så skjedde det gjennom en folkeforfører som mente at han var Guds utsendte med rett og plikt til å handle som han gjorde, og en vesentlig del av handlingsgrunnlaget for dette lå i et forvirret syn på svakhet og på hvem som var svake. Denne oppdelingen i sterke og svake fikk han trolig også en viss vitenskapelig støtte for å opprettholde gjennom Darwins utviklingslære og det syn som utviklet seg til den såkalte ”sosialdarwinisme” (Ofstads,s.38)⁸⁰. Det at Darwin erklærte ”the survival of the fittest” fikk bl.a. Hitler til å hevde at noen var permanent svake og andre var permanent sterke og disse to avskygninger av menneskene manifesterte seg i en rasetenkning der jødene var de svake og tyskerne eller den nordiske (ariske) rase var de sterke. Og det forelå nærmest en utryddelsestvang av frykt for smitte og kulturell, samfunnsmessig forringelse. I kampen for å gjennomføre denne, nærmest hellige handling, var alle midler tillatt. De fleste av oss som ikke er med og årlig feirer Hitlers fødselsdag vil neppe stusse på å kalle de handlinger som ble brukt i denne kampen for ”onde”. Ubegripelig onde. Men de ble påtvunget menneskeheten for å sikre det gode eller det beste. Det *Hitler* mente var det gode og det beste. Ofstads siterer på s.38/39 fra *Mein Kampf*, s. 312-313:

“Kampen om det daglige brød lar alt svakt, sykelig og mindre beslutsomt underkaste seg, mens mennenes kamp om kvinnen bare skjenker den sunneste retten til eller iallfall muligheten til forplantning. Men kampen er alltid et middel til å fremme artens sunnhet og motstandskraft og derigjennom en årsak til dens videre utvikling(...).”

Men hvor uønsket naturen enn finner parring mellom sterkere og svakere individer, så ønsker den enda mindre at høyerestående raser skal smelte sammen med lavere, fordi da ville jo hele det øvrige kanskje hundretusenårige foredlingsarbeide med et slag være kullkastet”.

---

⁸⁰ Hos Herbert Tingsten (Tingsten, 1992) finner vi en mer omfattende og dekkende beskrivelse av nazismens politiske og samfunnsmessige grunnforutsetninger. Allikevel hevder Tingsten (s.55) at *Mein Kampf* først og fremst er et ”psykologisk dokument”.

Ofstad gir oss også et annet lite eksempel fra Mein Kampf (s.145) der forholdet til det svake står sentralt. Det syntes som om han (Hitler) mente at en var i ferd med å bryte med selveste ”moder natur” ved:

“...å “redde” for en hver pris selv det svakeste, ja det sykkeligste; hvorved kimen ligger til etterkommere som må bli stadig mer jammerlige, jo lengre denne hån mot naturen og dens vilje varer.”

”Forakten for svakhet” er bare en av de seks elementene som Ofstad (s.242) hevder utgjorde pillarene i nazismen. Men det handler ikke om – i denne sammenheng – å beskrive nazismens fundamenter, derimot å påpeke, som Ofstad gjør og som jeg skal gjøre med et helt annet utgangspunkt nedenfor, å vise til hvor nær vi er til å havne i den samme grøften igjen, *til tross for at Hitler tapte krigen.*

Når dette skrives kommer Befringutvalgets rapport her i Norge (Befring, 2004). Den viser til at det ikke bare er i Bergens- og Stavangerområdet at barns svakhet har vært gjenstand for misbruk og overgrep, men i hele landet. Den handler om hvordan barnevernets og skolens barn ble behandlet av dem som forvaltet deres velvære på det offentliges vegne – i tid nær knyttet til 2. verdenskrig.

Når Ofstad ser på hva seierherrene etter den 2. verdenskrig *ikke* har klart å utrette i tiden etter siste krig: ettersom vi fortsatt har: *”Voldsmentalitet og undertrykkelse, rasediskriminering og elitetenking, krig og selvrettferdighet”*, så spør han:

”Hva forklarer da utviklingen? Må seierherrene i den grad følge offerets spilleregler at de selv blir offerets bytte? Eller var nazismen – slik denne bok hevder – egentlig ikke noe tysk fenomen, men et ekstremt uttrykk for tendenser som kan finnes overalt og komme til politisk uttrykk om betingelsene er til stede?”
(s.242)

Vi skal forlate nazismen her, men forfølge Ofstads spørsmål: Hva forklarer da utviklingen?

Waller (2002) ender på mange måter opp som Ofstad gjør, med å sette opp tre punkter som vesentlige. Under overskriften ”What have we learned” (s.271) fremmer han det syn at a) actor; b) context of action; c) definition of target, er de vesentlige elementer når det gjelder å skape en overgriper. (Det snakkes i denne sammenheng om folkemord).

Det er interessant og merke seg her, at han på aktørsiden, er opptatt av vår fylogenetiske utvikling og de kapasiteter vi i den sammenheng har utviklet når det gjelder å agere aggressivt, og på kultursiden trossystemer, moralsk likegyldighet og

egoisme (rational self-interest). Dette ”rational self-interest” -begrepet innebærer at han er klar over at *”certain socialisation practices also influence how each of us defines rational self-interest”*(s.272). Men ingen av disse kulturelle kilder som han peker på og som skal ha stor innflytelse, innbefatter elementet :*oppdragelse*. Det omtales kun ulike former for kulturelt forskjellige måter å forholde seg til andre mennesker gjennom religiøse trossystemer, forholdet mellom indre og ytre kontroll, generell holdning til autoriteter, evfemistisk omskriving av onde handlinger (jfr Foucault1999; og Olweus 1997), samt ansvarsfraskrivelse gjennom å sammenligne med verre ting, og det han kaller ”professional self-interest” som er det vi registrer når bedrifter eller storkapitalen overkjører fattige samfunn (og dets individer) for å oppnå sin kapitalavkastning.

De fleste andres forklaringer på disse forholdene ligger også på systemplan. Ting og hendelser har sin årsak i at systemet var slik; samfunnsforholdene var slik (Tingsten, 1992); folks behov på den tiden var slik, osv. Men til syvende og sist handler dette om forholdet mellom mennesker – *den menneskelige relasjonen*.

Hvordan skapes den?

Ofstad (op.cit. s.14)⁸¹ har tydeligvis tanker om dette, som riktignok ikke utdypes, men som går i retning av min egen vurdering:

”At mange av oss kunne blitt nazister og nazistiske bødler lettere enn vi gjerne vil tro, er sikkert riktig. Men er det så klart at grunnen til det er at det er rollen som skaper handlingen?(min uthev) Er det ikke like sannsynlig – eller kanskje mere sannsynlig – at en av grunnene er at de innstillinger og vurderinger som kom ekstremt til uttrykk under nazistene, ikke på langt nær er oss så fremmed som vi ønsker å tro?”

Også Arendt viser i boken ”Den banala ondskan” hvordan en mann som Adolf Eichmann ikke kunne anses som en ”ond” mann – og de eksaminerende psykiatere kunne heller ikke påvise at han var det – men at han var en banal slave av sin oppvekst der det å gjøre som han fikk beskjed om var det viktigste i livet (Arendt, 1996). Hun skriver på s.35:

”den 8.mai 1945, den officiella dagen för Tysklands nederlag, var viktig för honom, huvudsaklig därför att det då stod klart för honom att han i det följande inte skulle kunna tillhöra något kollektiv ; ”jag insåg att jag skulle få leva et svårt individuellt liv utan ledare, jag skulle inte få direktiv av någon, några order och befallningar skulle inte längre riktas till mig, och några tillämpningsföreskrifter

---

⁸¹ Dette er s. 14. i 1991-utgaven

skulle inte längre finnas att rätta sig efter. Kort sagt: ett helt nytt liv låg framför mig”.

Vi kjenner likeledes fra eksperimentelle psykologiske studier (Milgram, 1975) hvordan mennesker med relativt enkle midler kan manipuleres inn i bøddelroller og bli lydige objekt for andres vilje.

4.10.3 Forholdet mellom barn og foreldre; voksen og barn: den svarte pedagogikken II

Den tidlige relasjonen mellom barn og foreldre skapes trolig gjennom visse handlingsforutsetninger som vi som mennesker er født med. Dette er handlings-tilbøyeligheter som har vist seg hensiktsmessige for mennesket i dets fylogenetiske utvikling (M.D. Ainsworth, 1967; M. D. Ainsworth, 1969; Bowlby, 1951, 1957, 1969; Coffman, 1992; L. Smith, 2002; L. Smith & Bjerke, 1974). Det handler om atferdsformer som sikrer kontakt mellom foreldre og avkom bl.a. basert på medfødt kommunikativ kompetanse hos spedbarnet gjennom smil og gråt og visse perseptuelle preferanser hos barna. Smith (1974) kaller dette for handlingspreferanser med stor *overlevelsesverdi*.

Det har imidlertid vist seg at uansett medfødte handlingstilbøyeligheter hos barnet, så vil *gjensvaret hos den voksne* bli avgjørende for den videre utvikling av forholdet mellom barn og foreldre eller barn og omsorgsperson. [Jfr. også Bråten (2000)]. Betydningen av gjensvaret hos den voksne finner en også kraftig betonet hos Rogers (1959) som ”need for positive regard” og hos Erikson (1963) gjennom hans betoning av hva som er de fasetypiske behov hos småbarn og måten disse må møtes på for å skape den ønskede, positive utvikling.

Når vi ser på den barndommen som har vært våre forfedres, så vil vi lett kunne trekke den konklusjon at jo lengre bakover i tid vi går, desto verre synes den å ha vært. Og da blir det nærliggende å hevde at den oppdragelse som våre besteforeldre fikk, fikk våre foreldre, fikk vi, får...?

I følge Hall(1966) så var Freud skeptisk til samfunnsutviklingen slik fedrenes synder ble tredd ned over hodene på nye generasjoner gjennom foreldrenes oppdragelsesmetoder Derfor får hvert nytt slektsledd en feil start, ved at de fødes inn i et irrasjonelt samfunn – og man er inne i en ond sirkel⁸². Men den som, etter min

---

⁸² Freud, S.: Das Unbehagen in der Kultur, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1930

oppfatning, best følger opp den type tanker er Alice Miller gjennom sine bøker(1983a; 1983b; A. Miller, 1984; 1989).

Et grunnleggende spørsmål for henne blir: hvordan kan foreldre som ikke har blitt ”sett”, gi en oppdragelse til sine barn slik at *de ser*? Hvordan kan personer som er blitt oppdradd innenfor et system der barn ikke skulle sees, der barn som satte seg opp mot sine foreldre kunne fengsles, der veien til salighet kun kunne gåes gjennom sut og savn og streng disiplin – hvordan kan slike personer gi sine barn *noe annet*?

Det er flere steder ovenfor henvist til forskere som har forsøkt å ”ta et bilde” av barndommen:(Ariès, 1980; Badinter, 1981; de Mause, 1974; Pollock, 1985; Stone, 1987). De synes alle å ha brukt ulike filter foran sine linser, men der har vært tilstrekkelig lysgjennomgang til at de synes å ha sett konturene av det samme landskap.

Badinter (1981) med *The myth of motherhood*, tar et oppgjør med myten om morsinstinkt – levd ut som morskjærlighet. Hennes historiske dykk har sin primære basis i Frankrike. Hun antyder for eksempel at det i Paris i 1780 ble født 21000 barn hvorav det kun var 2000 som vokste opp hjemme hos sine mødre eller som ble ammet av ammer som bodde hjemme hos dem. De andre 19000 ble sendt vekk. Kanskje kom 2000 av dem til noenlunde anstendige hjem med inntekter til å gi dem daglig mat og klær, mens resten ble sendt til oppfostring hos fremmede under forhold som ville gjort Dickens barnehjem til renskurte internatskoler (s.42/43).

Og hun spør, i tillegg: Var forholdet mellom foreldre og barn i virkeligheten så vanskelig at det måtte reguleres ved lov, slik det er gjort i bibelens ti bud: ”*Du skal hedre din far og din mor, så dine dager kan bli mange i det landet som Herren din Gud gir deg?*”(2 Mos. 20.12) Hvorfor skulle det være nødvendig å trekke et så basalt forhold inn i lovboken dersom dette var ”naturlig” ordnet? Hvorfor skulle et forhold som var ”regulert” med morskjærlighet måtte rammes inn både av religiøse og av verdslige lover?

Hun trekker fram Augustins syndiggjøring av barnet og framholder amming (suge bryst) som en syndig handling som hadde seksuelle kvaliteter både for barnet og moren. Dette hadde sammenheng med at gutten og mannen ble betraktet som like i de fleste henseende, også juridisk, slik vi har påpekt tidligere, også i norsk lov. Kampen mot synd og fordervelse, gjengitt av Badinter (op.cit s.31) fra *Confessiones*⁸³, får nærmest et makabert preg når den presenteres i dag:

---

⁸³ Augustinus: *Confessiones*, Bok 1 kap 7

“Is it not a sin to lust after the breast and wail, for if I know lust with a similar ardour after a food appropriate to my age, people would ridicule me .... It is therefore an evil desire, since in growing up we tear it out and cast it aside”

I et lite retorisk spill sier Badinter, at forskning, historisk og annen, viser at morskjærlighet, - - *må betraktes som en gave, men samtidig ikke tas for gitt*. Hun etterlyser dermed morskjærligheten som et fenomen å stole på, i barns historie.

De Mause(op.cit), som psykoanalytiker, legger inn *sitt* filter, stiller spørsmål og forklarer, på en måte som leder oss til Alice Miller. *Hun* har også studert barndommens historie, men kanskje i større grad blitt hengende ved enkeltpersoners historier og det er de som i min oppfatning, til syvende og sist blir interessante. De Mause hevder (s.6):

“In studying childhood over many generations, it is most important to concentrate on those moments which most affect the psyche of the next generation: primarily, this means what happens when an adult is face to face with a child who needs something. The adult has, I believe, three major reactions available: (1) He can use the child as a vehicle for projection of the contents of his own unconscious (projective reaction); (2) he can use the child as substitute for an adult figure important in his own childhood (reversal reaction): or (3) he can empathize with the child’s needs and act to satisfy them (empathic reaction)”.

Han hevder at det historisk sett er pkt (1) som er den mest vanlige voksen-barn relasjonen, dernest nr (2), som er den en ofte ser i overgrepfamilier, og han henviser på s.7 til Steele for å gi et eksempel:

“Children exist only to satisfy parental needs, and it is always the failure of the child-as-parent to give love which triggers the actual battering. As one battering mother put it: I have never felt loved all my life. When the baby was born I thought he would love me. When he cried it meant he didn’t love me. So I hit him.”(Steele, 1970)⁸⁴

Punkt (1) og pkt (2) opptrer ofte samtidig. Og pkt (3) handler om at den voksne kan sette seg i barnets sted og korrekt identifisere dets behov uten å blande inn egne projeksjoner. Han vil imidlertid ikke hevde at det ikke fantes kjærlighet mellom barn og foreldre i tidligere tider. Men heller at foreldrene manglet den emosjonelle modenhet som trengtes for å se barnet som en egen person. Han gir imidlertid, i samme åndedrag, klart uttrykk for at det er vanskelig å si hvor mange som klarer dette – selv i dag. En slik antydning aktualiserer Alice Miller.

---

⁸⁴ Understreket avsnitt hentet fra Steele.

Gjennom egenterapi og gjennom dem hun selv har hatt terapeutisk ansvar for mener hun å ha rikelig belegg for at det som De Mause hevder⁸⁵ er sant i altfor stor grad.

I boken „Am Anfang war Erziehung“⁸⁶ (A. Miller, 1984) kommer hun inn på hvordan oppdragelse har fortonet seg for barn de siste par hundre år og vil vise hvordan de samme grunnholdninger fortsatt preger dagens oppdragelses ”ideal”. Og når jeg sier ”dagens”, så tar jeg like godt med de siste hundre år. For selv om det har passert utallige pedagogiske –ismer de siste hundre år, så har den grunnleggende oppdragelsen – rundt i hjemmene – endret seg lite.

Når Miller, spør: ”*Vad kan vi göra för våra barn när vi väl har fått klart för oss hur starkt upprepningstvänet påverkar våra liv*”, så er det nettopp dette det handler om: at oppdragelsen ikke har endret seg, den gjentar seg, og gjentar seg, og ..... .

Og det som gjentar seg har sammenheng med den uttalelse som siteres fra Auschwitzkommandanten Rudolf Höss⁸⁷:

”Framför allt påpekades det för mig att jag ofördröjligen skulle uppfylla eller utföra alla önskemål eller föreskrifter som föräldrarna, läraren, prästen, ja alla vuxna, även tjänstefolket gav uttryck åt, och inte låta någonting hindra mig, Vad dessa sade var alltid rätt. Dessa uppfostringsprinciper har gått mig i blodet.”

Vi kjenner igjen Adolf Eichmanns situasjon sitert av Arendt, ovenfor.

Et foreløpig svar på sitt eget spørsmål gir Miller selv når hun sier at det har ingen hensikt å be foreldre om å oppføre seg annerledes. Råd og oppskrifter på såkalt ”riktig oppdragelse” har ingenting for seg. Ingen guruer i barneoppdragelse har noen oppskrift på hvordan man kan gjøre noe med dette. Det eneste *jeg* kan gjøre, sier hun, er

”.. i stället vill jag försöka klargöra sammanhangen, ge en bildmässig och känsloanknuten information åt barnet i den vuxna.”(op.cit. s.10; min utheving)

Det som er det store problemet og (til dels) *paradokset* en støter på i gjennomgangen av alle uttalelsene fra barnehjemsbarn og sanatoriebarn, er at common sense ikke strekker til for å forklare de mange negative hendelsesforløp som er beskrevet. Det gies ingen ”selvsagt må det skyldes...”-svar. I alt det onde som skjer – og som *prinsipielt* også skjer i vanlige hjem – (det er denne forbindelsen som skal utforskes) – så blir det uforståelig at en så stor del av omsorgen utøves gjennom aggressive

---

⁸⁵ Hun henviser til L de Mauses artikkel: Hört Ihr die Kinder weinen, Kindheit I,s.51-79.

⁸⁶ I begynnelsen var oppdragelsen, svensk utgave.

⁸⁷ Höss,Rudolf: Kommandant i Auschwitz, München 1963/Stockholm 1979

handlinger, og helt paradoksalt at dette også blir handlemåten fra personer som under ed gir sitt liv i tjeneste for Gud og mennesker.

Derfor gir jeg her opp forsøk på ”fornuftige” forklaringer og søker hjelp hos Alice Miller i en psykoanalytisk og historisk argumentasjonsrekke, selv om andre har tenkt lignende tanker når det gjelder den optimale kontakten mellom mor-barn /foreldre-barn, og hvordan foreldre fungerer i sine gjensvar til barnet. Jeg har ovenfor, som eksempel, henvist til Rogers (1959) og Erikson (1963) og en kan videre nevne (Sameroff & Emde, 1989; Sroufe, 1989; Stern, 1989).

4.10.4 Barneoppdragelse i Alice Millers verden

På samme måte som jeg ovenfor har presentert det historiske utgangspunkt både for barneoppdragelse og pedagogikk i skolen, gjennom å vise til hvordan synet på barn som vesen har utviklet seg – eller heller: *holdt seg* - gjennom århundrer, så tar Miller utgangspunkt i denne sørgelige historie når hun beskriver barneoppdragelse. Hun har problemer med å bruke selve ordet – *erziehung* – som gir samme assosiasjoner som det norske ordet opp-dragelse.

Miller er ikke redd for å ta sterke ord i bruk når hun beskriver oppdragelsen og er kanskje derfor ikke helt stuert i en del miljø. Som foreldre vil enhver av oss komme til å steile når hun omtaler oppdragelsen som – ”förföljelse av det levande”.

Gjennom å sitere ulike forfattere i fra sent 1700 tall og 2 hundre år fram mot våre dager, ikke minst i fra Rutschky(op.cit) og fra Hergang⁸⁸ gir hun oss et innblikk i sitt bakgrunnsmateriale for å hevde det hun hevder. Det er ikke lesning for sarte sjeler, men i full overensstemmelse med hva som er framholdt ovenfor av andre.

Med denne bakgrunn oppsummerer hun den historiske situasjonen (s.69) med:

- at de voksne skal være de avhengige barnas herskere (ikke deres tjenere)
- at de bestemmer som guder over rett og urett
- at deres sinne har sitt opphav i deres egne konflikter
- at barna gjøres ansvarlig for dette
- at barnets levende følelser representerer en fare for foreldrene
- at man så tidlig som mulig skal amputere barnets vilje
- at alt dette skal skje så tidlig at barnet intet merker og dermed ikke kan forråde den voksne (min oversettelse)

---

⁸⁸ Hergang, K.G.: Pädagogische Realenzyklopädie, 1851

Alt dette kan gjennomføres ved at man bl.a. lyger, manipulerer, skremmer, isolerer, ydmyker, håner og bruker vold – inntil tortur.

Denne ”svarte pedagogikken” overlever også gjennom at det fra generasjon til generasjon hevdes at flg. er riktig:

- at foreldre a priori fortjener aktelse ved *det at* de er foreldre
- at lydighet gjør deg sterk
- at selvtillit er skadelig
- at ømhetsbevis er skadelige
- at å gjøre noe ut i fra hensynet til barnets behov er forkastelig
- at hyklet takknemlighet er bedre en ærlig utakknemlighet
- at hardhet og kulde gir god forberedelse til livet
- at kroppen er skitten og forbudt
- at foreldre er fri for drifter og skyld
- at foreldre alltid har rett

Og gjennom alle disse påstander, med mer, så kunne en samle hele hennes produksjons credo i nedenstående linjer, der den første er den mest betydningsfulle:

Föräldrarna kämpar med sina barn om den makt som de förlorade til sina egne föräldrar. De första levnadsårens hotade situation, som de inte minns, upplever de för första gången hos de egna barnen, och först här värjer de sig ofta kraftigt, mot den svagare.(s.28/29)

Om vi her bringer inn igjen litt av sitatet fra Ofstad,(s. 349 i denne avh.)og lar ham spørre:

”Eller var nazismen – slik denne bok hevder – egentlig ikke noe tysk fenomen, men et ekstremt uttrykk for tendenser som kan finnes overalt og komme til politisk uttrykk om betingelsene er til stede?(s.242)”

Så vil Miller gi følgende svar:

”Ju mer jag I det analytiska arbetet fick inblick i perversionenes dynamik, dess mindre sannolikt föreföll det mig den efter krigsslutet ständigt framförde åsikten att massmordet på judarna var ett verk av ett fåtall perversa personer. Utmärkande för perversa sjukdomstillstånd är isolering, ensamhet, skam och förtvivlan och dessa kännetecken saknades helt hos massmördarna. ....

Kännande människor låter sig inte omskolas till massmördare från den ena dagen till den andra. Men de som genomförde ”den slutgiltiga lösningen” var män och kvinnor vilkas egna känslor inte stod hindrande i vägen, därför att de från späd

ålder var oppfostrade till att inte förnimma några egna känslolimpulser utan uppleva föräldrarnas önskingar som sina egna.”(s.90)

Vi ser at Ofstad antyder noe, som han ikke går nærmere inn på (og som han trolig, der og da, heller ikke vet hva er), men som i sin ytterste konsekvens må ha med menneskene – ett og ett – å gjøre. Det, som slik har med enkeltmennesket å gjøre antyder Miller som det som rammer tusener på tusener av mennesker: å bli oppdratt til ikke å ha en egen identitet, men til å være en del av sine foreldre, til å være ”noe” som skal tilfredsstille foreldrenes ønsker – alt ifra å vise dem at du er glad i dem til å sex med dem. (Jfr også Rogers, 1951.) Et skremmende dokument i denne sammenheng er Ryans arbeid ”Little girls in pretty boxes” som viser hvordan barn presses til å leve ut sine foreldres behov innenfor dameturn (som etter Nadia Comaneci er blitt ”piketurn”) og innenfor kunstløp (Ryan, 1996). Hva du selv er og hva du selv vil være er underordnet dine foreldres vilje – ”*All for your own good*” – som nevnte bok av Miller har fått som engelsk tittel.

En av tidenes mest anerkjente pedagoger, med Summerhillskolen som sitt varemerke (Neill, 1960) skriver:

”Det dirigerte, disiplinerte, dresserte, undertrykte barnet fins overalt på denne kloden. Det bor i byen rett over gata. Det finnes ved en kjedelig pult på en kjedelig skole; og senere sitter dette mennesket ved en kjedeligere pult på et kontor eller i en fabrikk. Det er føyelig, lyder autoriteten er redd for kritikk og nesten fanatisk i sitt ønske om å være normal, konvensjonell og korrekt. Det godtar hva det har måttet lære nesten uten spørsmål; og alle dets komplekser, dets frykt og frustrasjoner blir overført til barna i neste generasjon. (...) Lenge etter de er ferdig med skolen, som de i sin tid hatet, vil de si: ”Jeg fikk bank på skolen, det hadde jeg godt av”. Så vil de sende sine sønner til en tilsvarende skole. I psykologisk forstand godtar de faren uten noe konstruktivt opprør mot ham; og slik blir farsautoriteten ført videre i generasjon etter generasjon. (...) Streng disiplin i hjemmet er alltid en projisering av selvhøvet. Den voksne har strevd etter fullkommenhet hele sitt liv, har slett ikke klart å gjennomføre sine forsetter, og forsøker nå å finne dem igjen i barna sine.” (s.93; s.95/96; s.138)

Likeledes finner vi hos Gruen(1988) tanker som i mangt har mange likhetspunkter med Millers, i det begge tar utgangspunkt i oppdragelsens konsekvenser for selvutviklingen hos barnet. Gruen hevder (s.121 og s.123):

”Det grusomme ved menneskets betingelser er at når vi utsettes for maktens løgn, og lider av den, identifiserer vi oss like fullt med makt. Vi kan bytte ut en form for makt med en annen og se på oss selv som opprørere, men alt vi gjør representerer en gjentagelse av vår selvovergivelse, og ikke skapelsen av et autentisk selv. (...) Freud var ikke helt på det rette sporet da han foreslo sublimering som motgift mot raseri og aggresjon. Når hovmod får en nasjon til å gå til krig for å knuse en annen

nasjon, når mennesker forfølger og ødelegger hverandre ut fra religiøse eller ideologiske motiver eller legger miljøet øde i fremskrittets navn – så er det sublimering. Sublimering maskerer ødeleggelsestrangen, men den ødelegger den ikke. Hvis vi skal fjerne eller bare redusere denne katastrofale trangen, må vi først finne fram til sannheten om vår egen, selvets ideologi, for det er der destruktiviteten vår finnes.”

Jeg føler igjen behov for å kommentere på den mulige opplevelsen en nå kan sitte igjen med: hva har krig og utryddelse med barnehjem og sanatorier å gjøre? Er ikke dette å gå for langt når en trekker slike sammenligninger? Jeg mener *nei*. Disse forholdene har altfor mye med hverandre å gjøre, men før vi trekker den endelige konklusjonen vil jeg ha drøftet et noe mindre påtrengende, men enda mer omfattende og samtidig mindre gjennomskuelig fenomen ved oppdragelsen.

4.10.5 De narsissistiske foreldre

Vi har alle narsissistiske behov i følge den psykoanalytiske teori (Brenner, 1955). Narsissismen utgjør det mønster hvorved vi lar verden forstå at også vi har krav, ønsker og behov for å bli sett. På en måte kan vi si at kjærligheten til oss selv overskygger alt, en kort tid, inntil vi begynner å bli realitetsorienterte og vår kjærlighet får en naturlig utvikling mot eksterne kjærlighetsobjekt. Gradvis vil vi rette vår kjærlighet mot andre enn oss selv, først til mor og far, og gjennom ulike lærings- og forsterkningsmekanismer, etter hvert mot andre.

Problemet er, at etter å ha gjennomgått århundrer med oppdragelses regimer der barn ikke skulle sees, ikke skulle høres eller merkes, så får vi foreldre som selv ikke er blitt sett, hørt eller lagt merke til. Millers bok ”Du sollst nicht märken”⁸⁹ (A. Miller, 1983b) handler om subtile mekanismer som i hennes øyne eksisterer i forholdet mellom foreldre og barn og som dreier seg om å kontrollere barn på tidspunkt og måter som gjør at barna, når de er blitt voksne, ”ikke vet hva som rammet dem”⁹⁰. Alvesson (1983) tar opp dette aspektet, sammen med andre, i en artikkel om narsissisme i sosialpsykologisk belysning. For en diskusjon av den narsissistiske patologi, se (Møhl, 1983)⁹¹.

---

⁸⁹ Sv.oversettelse: Du skall icke märka. Variationer över paradistemat.

⁹⁰ I dag ser vi ofte at unge foreldre av frykt for å vise sunn autoritet (noe de ikke vet hva er) lar seg dra inn i det som er blitt kalt for ”forhandlingsoppdragelse”.

⁹¹ Fokuseringen på på denne tidlig-relasjonen har idag trolig skapt en motsatt bevegelse, en re-aksjon der foreldre er blitt redde for å sette grenser for sine barn. Men har de av den grunn endret sin basale holdning?

I boken ”Das Drama des begabten Kindes und die Suche nach dem wahren Selbst”⁹² går Miller spesifikt inn på det området som vi har sett demonstrert i flere av de narrativer som er framkommet i undersøkelsen; hvordan alminnelig ”våkne” barn – som *hun* riktignok beskriver som ”det begavete barn” – fornemmer foreldrenes behov for å bli gitt omsorg. Barna ser foreldrenes behov for å bli fortalt at barna er glad i dem, barna ser foreldrenes manglende evne til å være foreldre. Selv etter å ha blitt plassert på barnehjem og forlatt under hele oppveksten (til voksen alder) lurer barna på om mor *egentlig* kunne ha handlet annerledes!

Narsissismebegrepet er etter hvert blitt, faglig, ganske uhandterlig fordi det anvendes ikke bare i de psykoanalytiske, men også i sosialpsykologiske, sosiologiske og andre sammenhenger og brukes i dagligtale ofte som et skjellsord: ”din jævla narsissist” – og du er dermed beskrevet som en kjempeegoist. Narsissisme er ikke et begrep for hvilket det finnes direkte *evidens*. Det dreier seg om en tolkning av en tilstand og /eller hendelsene i en livsfase.

Har man fått utvikle seg under noenlunde harmoniske omstendigheter, så har man også, iflg. Miller, utviklet en sunn narsissisme, preget av genuin vitalitet med fri tilgang til egen identitet og egne, ekte følelser.

Hvis man *ikke* har hatt en slik oppvekst (og det finnes selvsagt alle overganger mellom den positive og den negative ytterlighet) så har man en *narsissistisk forstyrrelse*. Denne vil hun ikke karakterisere som noen sykdom (til det er tilstanden antagelig alt for vanlig!), men heller som en tragedie. Og denne tragedien er, i hvert fall den vestlige verden, preget av.

Miller presiserer at hun her *ikke* har i tankene barn (mennesker) som er oppvokst under ekstreme betingelser med voldelige, alkoholiserende, rusmisbrukende, psykisk sterkt avvikende foreldre, men hun tenker her på barn som har vokst opp med fornuftige og ambisiøse foreldre, barn som opplever å ha blitt støttet av foreldrene som har vært der for dem, og som i dag lider av depresjoner i større eller mindre grad.

Disse menneskene skulle – dersom tingene *egentlig* hadde vært som de beskrives – være stolte, modne og stabile mennesker full av god selvfølelse. Og slik kan det ofte se ut, men like bak lurer depresjonen. De kan få følelsen av å ha sveket idealbildet av seg selv som de ikke vet hvor kommer fra, og oppleve skam, skyld og angst. I terapi viser det seg ofte at forholdet til egen barndom har vært preget av kontroll,

---

⁹² Sv.oversettelse: Det självutplånande barnet och sökandet efter en äkta identitet.

manipulasjon og prestasjonstvang; forakt og ironi. De er uten forståelse for hendelsene i sin egen barndom og fortrenghingen av det opprinnelige dramaet er så fullstendig at de har fått bevare illusjonen om en lykkelig barndom.

Som en illustrasjon kan vi bruke et brev (sammendrag her hos meg) som Miller fikk fra en kvinne etter at hun hadde lest sist nevnte bok.

”På ett ställe i er bok talar ni om kroppsaga av barn och säger att ni inte kan uttale er om Tyskland därför att ni inte känner til läget där. Jag kan lugna er med att era värsta aningar är riktiga. Tror ni at nazitidens koncentrationsläger hade varit möjliga om inte fysisk terror i form av stryk med käppar, rottingar, spanskrör eller läderpiskor inte hade varit regeln i tyska barnkammare?(...) Själv är jag nu 37 år och mor till 3 barn, och jag försöker ständigt med högst varierande framgång övervinna de psykiskt förödande följderna av denna stränghet från föräldrarna för att åtminstone mina barn ska få växa upp i större frihet. (...)
Och de som av inre nöd tvingas försöka analys och som stärkta av den tittar bakom murarna de kommer att tuga därför att ingen kommer att tro dem när de berättar vad de sett. För att ni inte ska dra några felaktiga slutsatser kan jag berätta att det inte är i något hem för asociala som jag har blivit pryglad utan i en välordnad miljö, i ett ”harmoniskt hem” i övre medelklassen. Min far var präst.”(A. Miller, 1984)(s.228/229)⁹³

Og hva er det vi ser i et ”velordnet miljø, i et harmonisk hjem i øvre middelklassen”?

Jo, der er en opplyst far(generasjon 0)(G0) som har vokst opp hos foreldre(G -1) der hans narcissistiske behov ikke er blitt registrert og tatt hensyn til. Der det har vært viktig å tilpasse seg egne foreldres(G -1) behov for å være flinke oppdragere – i hvert fall ikke mindre bra enn *deres* foreldre igjen(G -2). Og hos barnets egne foreldre (G -1) var standard pedagogisk medisin: riset. Når far ga ris så gråt mor, Så ble det viktig at mor ikke ble lei seg: ”hvordan *kan* du oppføre deg slik at far må bruke riset”? Jeg tåler det ikke!” Mors behov står i sentrum – ikke barnets.⁹⁴

Så vokser gutten opp, blir prest og skaffer seg familie. Nå er det både foreldre og Gud det *nye* barnet(G +1) må stå til rette overfor.(Gud var nok med i generasjonen før dette også, men kanskje ikke helt på samme måte, med mindre *hans* far, igjen, var prest.) Fars innebygde krav fra sin barndom ligger der uforløst fortsatt og han er overbevist om at det egne barnet må håndteres på samme måte og utsettes for de

---

⁹³ Miller viser i en annen sammenheng til at 60% av de tyske terroristene på -60 og -70 tallet var kommet fra ”prästhem”. Jeg kan ikke dokumentere hvordan dette tallet er framkommet.

⁹⁴ Under overskriften ”Hun holder lampen tent” i Bergens Tidende i des.2004 finner vi følgende ingress ved en prisutdeling: ”Min mor kommer til å bli så glad”, smilte sykepleier GE da hun i går mottok ”Sykepleierprisen”. Historiens første som går til Hordaland”

samme krav som han selv ble utsatt for. Gjentakelsestvangen er virksom og han ”vet” egentlig ikke selv at det er et foreldreprosjekt som nå føres videre på egne barn.

Om vi trekker situasjonen ut av den psykoanalytiske språkdrakten så kan vi like gjerne si at denne måten å være på er den måten far vet om, den han har lest om og den han har erfart. Og han vet at den virker. Han selv er et produkt av den. En statlig embetsmann. Tuktens vel- og saliggjørende virkning har han lest om både i bøker om oppdragelse og i Bibelen. Hva annet skal han ty til? Spørsmålet er retorisk: han gjør det han ”må”.

Og det er ved dette punkt at vi vender tilbake til barnehjemmene og sanatoriene og gjentar spørsmålet: *hvorfor ble det som det ble?*

Kan det tenkes at på en del av disse hjemmene og sykehusene ble det tilsatt perverse personer med helt særegne behov for å bedrive vold mot og misbruke barn?

Noen få slike kan det ha vært. Men de aller fleste hadde neppe en slik mental status. Men de kan ha vært på vei mot det. De var alle oppdradd i den samme tradisjon der barnets narcissistiske og andre behov var underordnet de voksnes. Der ”krav” fra barn utløste dels angst og dels aggresjon. Barna hadde ingen legitim rett til å stille krav. De voksne selv hadde ikke hatt det som barn og derfor lot det seg ikke gjøre å slippe fram slike – når man tolket barnas atferd som krav.

Og det ble ”krav” når et barn tisset i sengen og sengklærne måtte fjernes og vaskes og senger tørkes og luftes. Det ble ”krav” når barn ikke spiste opp maten sin. Alternativet ville vært å gi dem annen mat. Men det hadde de voksne selv aldri fått, men derimot fått beskjed om å spise opp. Det ble ”krav” når barna lekte når det egentlig ikke var tid for lek – i det voksne skjema.

Fordi du selv ikke opplevde å bli verdsatt som barn så var du ikke i stand til å verdsette andres barn – i voksen alder.

En kan godt her se sanatoriebarna og barnehjemsbarna på lik linje med personalets egne barn, men kanskje enda en etasje ned. Personalet skulle være i foreldres sted. Også personalet på sykehus skulle være det, på grunn av den lange tiden barna oppholdt seg der. Undersøkelsen har vist at sanatoriebarna og barnehjemsbarna hadde ganske like erfaringer fra sine opphold. Ut fra det trekkes den konklusjon at den omsorg de fikk ikke hadde noe å gjøre med hvilken type institusjon de oppdras i, men med hvilke mennesker som oppdrar. Og voksne mennesker viser seg å være ganske like overfor barn fordi de alle er oppdratt i samme tradisjon, nemlig en tradisjon der barns behov ikke er anerkjente. De barna som i denne tradisjonen enten selv har fått hardest medfart eller gjennom ulike teknikker er blitt trent til å tenke at ”voksne har alltid rett”, vil være de som i størst grad vil komme til å stå på krava og til dermed å underkjenne barnas behov.

Selv om denne ”ideologien” på ingen måter står på dagens meny i pedagogisk litteratur, så er den faktisk (og i høyeste grad) aktiv både i hjem, på skoler og i sykehus. Vi leser om det daglig i tabloid presse, vi forskrekkes og skremmes. Men det er ingenting å undres over: det er blitt som det måtte bli.

Jeg må igjen presisere at en tolkning og forklaring av de funn som er gjort vil kunne settes inn i mer almenne samfunnsfaglige rammeverk (Sundin, 1972) og søkes forklart ad systemisk vei: at dette er slikt som skjer i *totale* institusjoner, (Foucault, 1999, 2001; Goffman, 1961; Wolfensberger, 1969). Men for at disse forfatteres beskrivelser skal kunne bli virkelighet kreves også et handlende subjekt som *er villig til å la dette skje*.

En sentral forklaringsmekanisme er det fenomen som jeg har kalt ”kollektiv blindhet”. Denne kan sees som et resultat av en sosialiseringssprosess som Nygren (1997) deler opp i *kvalifisering* og *underkastelse*. For personalet så har underkastelses aspektet blitt det styrende. Jeg har valgt å si at ting ble som de ble blant annet fordi voksne mennesker som så hvor ille det iblant kunne være, ikke grep inn. De vendte seg bort fra situasjonen og forrødte barnet i seg selv og dermed barnet på barnehjemmet eller på sykehuset.

Så vanlig har dette oppdragelsesmønsteret vært, og vi kjenner det igjen i så mange typer institusjoner og sammenhenger, at det ikke ”bare” kan være spesielle forhold ved institusjon A eller B, eller C som får et helt sært personale. Det må handle om et dypereleggende felles opplevelsingsgrunnlag for dem alle. I hver enkelt institusjon vil det gjerne bli en eller to som har fått makten formelt, eller det kan bli en eller to som”tar

makten” informelt, og dermed blir aktive utøvere av sin egen barndoms oppdragelse. Hvis denne *egentlig* ikke er til å leve med så blir institusjonen rammet av den kollektive blindhet, som betyr at de andre ikke våger å åpne øynene og erkjenne det de ser, av frykt for å få ”ris”. Men når en spør hvordan det ble som det ble, så må en ikke glemme at ”det ble” også på en måte som barn satte pris på. Gjennom det Miller kaller ”eine rettende Zeuge”, en engel og en mor, så *fikk* noen barn og unge en erstatning for sine foreldre, både når de var på barnehjem og når de var på sanatorium. Disse menneskene (englene) må ha fått en helt annerledes oppdragelse, de må ha vært unntakene som bekrefter regelen.

Eksterne faktorer som husregler, overordnet/underordnet relasjoner, pleie-/tilsyns faktorer, varierende økonomi, osv. kan ha vært faktorer som fra tid til annen sikkert kan ha påvirket *driftsforholdene* i et barnehjem, men de kan ikke brukes til å forklare hvorfor de menneskelige *relasjoner* ble som de ble. Selv under ekstreme ytre forhold kan medmenneskelighet og omsorg komme til uttrykk (Todorov, 2000), men ekstreme forhold har det, sånn sett, aldri vært i den perioden disse barna har vært på sykehus eller barnehjem.

4.10.6 Kan vi lære noe av vår historie?

Forhåpentlig kan vi det. Men det er en lang vei fram. Ikke noe sted har jeg funnet en bedre formulering av hva som foregår mellom foreldre og barn på et gitt tidspunkt enn det Miller formulerer: *foreldrene kjemper med sine barn om den makt som de tapte til sine egne foreldre*. Vi er ikke kommet lenger.

Likeledes, med Badinter (1981), vi må se på morskjærlighet som en gave, men ikke ta den for gitt. Men vi vil nok helst se på foreldre-barn relasjonen som et harmonisk samspill og morskjærligheten tar vi som en selvfølge.

På tre områder mener jeg det kan gjøres noe med bakgrunn i de erfaringer vi nå har høstet:

1 På helsestasjonen

Miller (1984) sier at hun har gitt opp å fortelle voksne mennesker, intellektuelt, hvordan de skal forholde seg i forhold til barn; om hva det vil være klokt å gjøre for å få til en harmonisk utvikling (s.10). Hun antyder at man istedenfor bør forsøke å anskueliggjøre hendelsene, og å rette seg mot *barnet i den voksne*. Det betyr at man

ikke skal henvende seg til barnets foreldre, men til barnet i foreldrene. Dette blir en oppgave som setter helt andre krav til helsesøster og til en holdning som terapeut *ved siden av* den som informator. For der er selvsagt fortsatt mye som skal informeres om: vaksiner, stell, mat, osv. Mitt forslag her innebærer ikke at helsesøster skal drive psykoterapi med foreldrene, men sier at det vil kreves en annen holdning og innsikt for å komme i kontakt med foreldrenes følelser i forhold til egen barndom, mer enn intellektuelt å peke på oppskriftsboken.

2 Profesjonsutdanning

Via helsestasjonen vil en ha muligheten til å nå ut til foreldre, der en kan nå nye generasjoner. Via profesjonsutdanningen kan en gradvis komme inn i omsorgskulturen, ved å fortelle nye sykepleiere, vernepleiere, barnevernpedagoger, sosionomer, lærere, førskolelærere (listen er ikke uttømt), at den du er som omsorgsperson eller lærer ikke er den du tror at du er. Vi har akkurat den samme situasjon på sykehjem, sykehus, boliger for psykisk utviklingshemmede. Akkurat det samme foregår der i dag som foregikk på barnehjem og sanatorium for 50 år siden! Men ikke like uttalt fordi man en del steder har innført kontrollrutiner. Studenter skremmes når de kommer ut i praksis. Men etter kort tid får de ”synsproblemer” og rammes av den samme ”kollektive blindhet” som de andre.

3 På institusjon

Det vil ta lang tid å få det repressive oppdragelsessystemet ut av kroppen og dermed ut av institusjonen. Derfor må en få rutiner som hindrer enkeltpersoner i å kunne kjøre sine egne løp. Personalet må få ”øyedråper” mot kollektiv blindhet. I praksis handler det om å finne fram til effektive kontrollrutiner. På barnehjemmene ble det også gjennomført ”kontroller”, men de virket ikke fordi det som skulle kontrolleres ikke ble kontrollert, bl.a. ved at barnet/pasienten ikke hadde noen stemme. Og hva sa så barna i ettertid:” det nytter ikkje ka eg seier, eg bli’kje trodd i alle fall”. Og de som ikke trodde var de som selv, i sin egen oppdragelse, hadde møtt de samme sanksjonene.

VEDLEGG

Vedlegg 1 Kontaktskriv til barnehjemsbarn

Navn

Adr

Postnummer

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt (intervjuundersøkelse).

Det planlegges et forskningsprosjekt med arbeidstittel ”Et liv etter barnehjemmet”? – som undertegnede er ansvarlig for.

Gjennom arkiv som er blitt gjort tilgjengelig for forskningsformål er ditt navn framkommet og dermed er du blitt en person som muligens kan gi informasjon om en slik problemstilling.

Deltakerne skal ha tilbrakt minst et år på barnehjem.

Deltakelse i prosjektet er frivillig. Du vil bli sikret full anonymitet og du vil på et hvilket som helst tidspunkt kunne trekke deg fra deltakelse.

Prosjektets formål er å kunne belyse hvordan personer som har tilbrakt ulik lang tid under offentlig omsorg (på barnehjem) i dag lever sitt liv. Vi har ikke undersøkelser som viser dette.

Undersøkelsen vil bli delt i to. En del som vil samle opplysninger om utdanning, bolig familie, barn ferie, fritid mv. – samme type opplysninger som du gir når det offentlige driver folketelling og vil vite hvordan folk flest lever i dette landet.

En annen del som vil være en samtale med deg om hvordan din opplevelse av å være barnehjemsbarn har vært og hvordan du i dag ser på den innflytelse dette kan ha hatt på din tilværelse.

Den ene delen vil altså handle om å samle en del *tall* om kring din livssituasjon i dag, og den andre delen vil handle om *tekst* - dine inntrykk, minner og opplevelser.

Tid og sted.

Å delta i prosjektet skal ikke være noe bry for deg utover det at du må delta med noe av din tid. Et intervju vil kunne ta 1-1,5 time, kanskje inntil 2 timer

Stedet der intervjuet finner sted velger du. Vi kan treffes på mitt kontor, på en kafé eller hjemme hos deg.

Opplysningene som gies vil bli behandlet slik at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes. Dersom du først bestemmer deg til å delta, snakker med meg – og deretter finner ut at du ikke ønsket dette allikevel, så slettes de opplysninger du ga. Arbeidsmåten vil være at samtalen taes opp på lydbånd og så skrives ut etterpå, før den analyseres og slettes. Det er omstendelig, men vil sikre at alt du sier kommer med.

Nærmere opplysninger kan det hende at du ønsker før du tar en avgjørelse. Ring da gjerne til Thorleif Eikeland, tlf 55 58 78 38 (på dagtid) eller 56 30 54 88 på kveldstid. Bruker du e-post kan du også prøve tei@hib.no.

Deltakelse

Nederst på arket er en svarslipp som du kan klippe fra og sende meg, så kan *jeg* kontakte deg.

Til slutt noen ord om meg selv:

Jeg er utdannet psykolog og har mange års erfaring fra PP-tjeneste (skolepsykologi), fra spesialskole, sykehus og barnevern. Jeg arbeider ved Høgskolen i Bergen og utdanner ulike yrkeskategorier som skal gi andre mennesker pleie og omsorg, og noen av dem skal ha barnevernet som sin framtidige arbeidsplass.

Bergen, dagens dato

Med vennlig hilsen

Thorleif Eikeland

Svarslipp: (klippes av og legges i den frankerte konvolutten).....

Jeg har lest brevet og ønsker å delta.

Navn

Adresse

Postnummer

Telefon

Dersom du ønsker å delta, men har mottatt dette brevet på en annen adresse enn dit det var sendt, så håper jeg du vil rette adressen og føye til telefonnummer.

Vedlegg 2. Kontaktskriv til Sanatoriebarn

Navn
Adr
Postnummer

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt (intervjuundersøkelse).

Det planlegges et forskningsprosjekt med arbeidstittel ”Et liv etter barnehjemmet”? – som også har med som et aspekt en sammenligning med det liv som sanatoriebarn levde under, under sine opphold for eksempel på kysthospital eller sanatorier. Gjennom arkiv fra Hagavik Kysthospital, som er blitt gjort tilgjengelig for forskningsformål er ditt navn framkommet og dermed er du blitt en person som muligens kan gi informasjon om en slik problemstilling.

Deltakelse i prosjektet er frivillig. Du vil bli sikret full anonymitet og du vil på et hvilket som helst tidspunkt kunne trekke deg fra deltakelse.

Prosjektets primære formål er å kunne belyse hvordan personer som har tilbrakt ulik lang tid under offentlig omsorg (på barnehjem) i dag lever sitt liv. Vi har ikke undersøkelser som viser dette.

Undersøkelsen vil bli delt i to. En del som vil samle opplysninger om utdanning, bolig familie, barn ferie, fritid mv. – samme type opplysninger som man avgir når det offentlige driver folketelling og vil vite hvordan folk flest lever i dette landet.

En annen del vil være en samtale om opplevelsen av å være barnehjemsbarn og hvordan en i dag ser på den innflytelse dette kan ha hatt på tilværelsen.

Det er denne andre delen som antas å ha en parallell til hvordan sanatoriebarn har opplevd sin tid på sanatorium. Begge grupper har, i til dels mange år, måttet leve under andres omsorg og pleie.

Tid og sted.

Å delta i prosjektet skal ikke være noe bry for deg utover det at du må delta med noe av din tid. Et intervju vil kunne ta 1-1,5 time, kanskje inntil 2 timer. Stedet der intervjuet finner sted velger du. Vi kan treffes på mitt kontor, på en kafé eller hjemme hos deg.

Opplysningene som gies vil bli behandlet slik at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes. Dersom du først bestemmer deg til å delta, snakker med meg – og deretter finner ut at du ikke ønsket dette allikevel, så slettes de opplysninger du ga. Arbeidsmåten vil være at samtalen taes opp på lydbånd og så skrives ut etterpå, før den analyseres og slettes. Det er omstendelig, men vil sikre at alt du sier kommer med.

Nærmere opplysninger kan det hende at du ønsker før du tar en avgjørelse. Ring da gjerne til Thorleif Eikeland, tlf 55 58 78 38 (på dagtid) eller 56 30 54 88 på kveldstid. Bruker du e-post kan du også prøve tei@hib.no.

Deltakelse

Nederst på arket er en svarslipp som du kan klippe fra og sende meg, så kan *jeg* kontakte deg.

Til slutt noen ord om meg selv:

Jeg er utdannet psykolog og har mange års erfaring fra PP-tjeneste (skolepsykologi), fra spesialskole, sykehus og barnevern. Jeg arbeider ved høgskolen i Bergen og utdanner ulike yrkeskategorier som skal gi andre mennesker pleie og omsorg, og noen av dem skal ha barnevernet som sin framtidige arbeidsplass.

Bergen, dagens dato

Med vennlig hilsen

Thorleif Eikeland

Svarslipp: (klippes av og legges i den frankerte konvolutten).....

Jeg har lest brevet og ønsker å delta.

Navn

Adresse

Postnummer

Telefon

Dersom du ønsker å delta, men har mottatt dette brevet på en annen adresse enn dit det var sendt, så håper jeg du vil rette adressen og føye til telefonnummer.

Referanser

- Ainsworth, M. D. (1963). The development of infant-mother interaction among the Ganda. I B. M. Foss (Ed.), *Determinants of infant behavior II*. London: Methuen.
- Ainsworth, M. D. (1967). *Infancy in Uganda: infant care and the growth of love*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Ainsworth, M. D. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child development*, 40, 969-1025.
- Ainsworth, M. D., Bell, S. M., & Stayton, D. J. (1974). Infant-mother attachment and social development: "Socialisation" as a product of reciprocal responsiveness to signals. I M. P. M. Richards (Ed.), *The integration of a child into a social world* (s. 99-135): Cambridge Univ Press.
- Alver, B. G., & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Alvesson, M. (1983). Narcissism i socialpsykologisk belysning. *Nordisk Psykologi*, 35(2), 100-124.
- Andersson, G. (1984). *Små barn på barnhem*. Malmö: Liber.
- Andersson, G. (1988). *En oppfølging av barn som skilts från sine föräldrar*. Lund, Sweden: University of Lund.
- Andersson, G. (2004). Specifika minnen, betydelsesfulle för vår hälsa. *Psykologtidningen*, 50(16/04), 4-6.
- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Anells, M. (1997). Grounded theory method, part I: within the five moments of qualitative research. *Nursing Inquiry*(4), 120-129.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Apter, T. (1993). Father's closeness to teenage daughters. I R. Josselson & A. Lieblich (Eds.), *The narrative study of lives* (Vol. 1, s. 163-190). Newbury Park, Calif.: Sage.
- Arctander, S. (1936). *Vergerådsoppdragelsen og dens resultater. Sammenheng mellem anlegg, kår og utvikling* (Vol. Særtrykk). Oslo: Statsøkonomisk Tidsskrift.
- Arctander, S., & Dahlstrøm, S. (1932). *Hvordan går det våre vergerådsbarn?* Oslo: Olaf Norlis forlag.

- Arendt, H. (1996). *Den banala ondskan. Eichman i Jerusalem*. Gøteborg: Daidalos.
- Ariès, P. (1980). *Barndommens historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Avant, K. A. (1982). A maternal attachment strategy. I S. S. Humenick (Ed.), *Analysis of current assessment strategies in the health care of young children and child bearing families* (s. 171-178). Norwalk, Connecticut: Appleton-century-crofts.
- Baddeley, A. (1992). What is autobiographical memory? I M. A. Conway, D. C. Rubin, H. Spinnler & W. A. Wagenaar (Eds.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (s. 13-29). Dordrecht, NL: Kluwer Acad Press.
- Badinter, E. (1981). *The myth of motherhood. An historical view of the maternal instinct*. London: Souvenir Press.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Towards a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bartlett, F. C. (1932). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. N.Y.: Cambridge Univ Press.
- Bazeley, P., & Richards, L. (2000). *The NVIVO Qualitative Project book*. London: Sage Publ.
- Beal, J. A. (1987). Use of direct versus indirect methods in attachment research. *Journal of pediatric nursing*, 2(6), 430-431.
- Beck, C. W. (1984). *Data om barn. Rapport fra et forprosjekt med utgangspunkt i utvikling av statistiske indikatorer for barns levekår* (No. 3/84). Oslo: NAVF's senter for Barneforskning.
- Befring, E. (2004). *Barnehjem og spesialskoler under lupen. Nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barneverninstitusjoner 1945-1980*. Oslo: Barne- og Familiedepartementet.
- Bender, L., & Yarnell, H. (1941). An observation nursery: A study of 250 children in the psychiatric division of Bellevue Hospital. *American Journal of Psychiatry*, 97, 1158-1174.
- Bengtsson, J. (2001). *Samanflätningar. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*. Gøteborg: Daidalos.
- Berne, E. (1990). *Mennesker og masker: games people play*. Oslo: Cappelen.
- Berridge, D. (1985). *Children's homes* (Vol. 12). Oxford, UK: Blackwell.
- Berridge, D., & Brodie, I. (1997). *Children's homes revisited*. London: Jessica Kingsley Publisher.
- Birkhaug, K. E. (1939). Ny-orientering i kampen mot tuberkulosen. *Publ. fra Christian Michelsens Institutt*(No 110), 1-7.
- Bjørnebo, J. (1955). *Jonas*. Oslo: Aschehoug.

- Boudreaux, K., C., & Boudreaux, D., J. (1999). Social security, social workers and the care of dependent children. I R. McKenzie, B. (Ed.), *Rethinking orphanages for the 21st century* (s. 171-191). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Bower, G. H., & Sivers, H. (1998). Cognitive impact of traumatic events. *Development and Psychopathology*(10), 625-653.
- Bowlby, J. (1951). Maternal care and mental health. *World Health Organization(WHO), Monogr.series*(2).
- Bowlby, J. (1957). An ethological approach to research in child development. *British Journal of Medical Psychology*, 30, 230-240.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss. Vol I: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss. Vol II Separation: Anxiety and Anger*. N.Y.: Basic Books.
- Brenner, C. (1955). *Psykoanalysens grundbegreber*. København: Trajan/Hans Reitzels forlag.
- Brewer, W. F. (1986). What is autobiographical memory? I D. C. Rubin (Ed.), *Autobiographical memory* (s. 21-90). N.Y.: Cambridge Univ Press.
- Brodie, I., Berridge, D., & Beckett, W. (1997). The health of children looked after by local authorities. *British Journal of Nursing*(6,7), 386-390.
- Bronfenbrenner, U. (1972). *Børn i øst og vest*. København: Gyldendal.
- Bruner, J. (1994). The "remembered self". I U. Neisser & R. Fivush (Eds.), *The remembering self: Construction and accuracy in the self narrative*. N.Y.: Cambridge Univ Press.
- Bråten, S. (1998). *Kommunikasjon og samspill fra fødsel til alderdom*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bråten, S. (2000). *Modellmakt og altersentriske spedbarn*. Bergen: Sigma Forlag.
- Buber, M. (1995). *Det mellanmänskliga*. Ludvika: Dualis.
- BUPA. (2005). *Bedwetting (nocturnal enuresis)*. Retrieved 03 05, 2005, from http://hcd2.bupa.co.uk/fact_sheets/html/nocturnal_enuresis.html
- Bø, I. (1989). *Barnet og de andre: nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. Oslo: TANO.
- Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (1972). *Eksperimentelle og quasi-eksperimentelle forskningsdesigns*. København: Hans Reitzel.
- Caprara, G., & Rutter, M. (1995). Individual development and social change. I M. Rutter & D. Smith (Eds.), *Psychosocial disorders in young people: Time trends and their causes*. Chicester: Wiley.
- Cederblad, M. (1998). Friskfaktorer i risikosituasjoner. *Norges Barnevern*(1), 31 -43.

- Cederström, A. (1990). *Fosterbarns anpassning -en relationsproblematik. Om 25 barn i åldrarna 4-12 år som har placerats i fosterhem. En delstudie i Barn i kris-projektet.* Unpublished Ph.D., Stockholms Universitet, Stockholm.
- Christie, N. (1961). *Unge norske lovovertredere.* Oslo.
- Coffman, S. (1992). Parent and infant attachment: review of nursing research 1981-1990. *Pediatric Nursing*, 18(4), 421-425.
- Colton, M. (1988a). Determinants of substitute child care practise. *British journal of social work*, 18(2), 113 - 135.
- Colton, M. (1988b). *Dimensions of substitute child care.* Oxford, UK: Avebury.
- Colton, M. (1989). Foster and residential children's perception of their social environments. *British Journal Social Work*, 19, 217-233.
- Conway, E. S. (1957). *The institutional care of children: a case history.* Unpublished Ph.D., Univ of London, London.
- Crespo, M. (2001). *Verwalten und Erziehen. Die Entwicklung des Zürcher Waisenhauses 1637-1837.* Zürich: Chronos.
- Crittenden, P. M. (1995). Attachment and risk for psychopathology. *Journal of Developmental and Behavioral pediatrics*, 16(Supl. June), 12-16.
- Dahlstrøm, S. (1928). Arv og Milieu I. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*, 48(24), 1156-1167.
- Dahlstrøm, S. (1929). Arv og Milieu II. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*, 49(12), 581-591.
- Dahrendorf, R. (1977). *Homo sociologicus.* Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Damasio, A. R. (1999). *Descartes feiltakelse: fornuft, følelser og menneskehjernen.* Oslo: Pax.
- Danielsen, E. (1996). *Psykologiens Mozart. Introduktion til L.S.Vygotsky og den kulturhistoriske skole.* København: Dansk psykologisk Forlag.
- Danielsen, K. (2001). Det narrative filter - om rekonstruksjon av fortid ved hjelp av livshistorisk materiale. *Tidsskrift for samfunnsforskning*(2), 269-287.
- Davis, M., & Wallbridge, D. (1981). *Frihed og grænser. En introduktion til D.W.Winnicotts arbejde.(Boundary and space).* København: Hans Reitzels forlag.
- de Mause, L. (1974). The evolution of childhood. I L. de Mause (Ed.), *The history of childhood. The evolution of parent-child relationships as a factor in history* (s. 1-73). London: Souvenir Press(E&A) LTD.
- Department of Health (Ed.). (1998). *Caring for children away from home. Messages from research.* Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

- Department of Health and Social security. (1985). *Social work decisions in Child care: Recent Research findings and their implications*. London: HMSO.
- Department of Health and Social services in Northern Ireland. (1986). *Committee of Inquiry into Children's Homes and Hostels*. Belfast: DHSS.
- Department of Health Social services Inspectorate and Office for standards in Education. (1995). *The education of children who are looked after by local authorities*. London: Department of Health Social services Inspectorate and Office for standards in Education.
- Dinnage, R., & Pringle, K. M. L. (Eds.). (1967). *Residential child care: facts and fallacies A review of research in the United States, Western Europe , Israel and Great Britain between 1948 and 1966*. London: Longmans, Green and Co.
- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H., Sears, R. R., Ford, C. S., et al. (1939). *Frustration and aggression*. New haven: Yale Univ Press.
- Drægebø, E., Havnen, K., Hove, H., Oma, A., & Skjerve, J. (2003). *Rapport fra granskingsutvalget for barneverninstitusjoner i Bergen*. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland.
- Duck, S. (1973). *Personal relationships and personal constructs: A study of friendship formation*. London: Wiley.
- Duck, S. (1994). *Meaningful relationships. Talking sense and relating*. Thousand oaks: Sage.
- Duck, S., & Craig, G. (1978). Personality similarity and the development of friendship. *British Journal of Social and Clinical psychology*, 34, 237-242.
- Dybdahl, K. D. (1984). *Josephines stiftelse*. Stavanger.
- Dyregrov, A. (2000). *Barn og traumer - en håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). The Chancellor's memory: Rhetoric and truth in discursive remembering. *Applied Cognitive psychology*(6), 187-215.
- Eibl-Eiblsfeldt, I. (1979). Human ethology: concepts and implications for the sciences of man. *The behavioral and brain sciences*, 2, 1-57.
- Eikeland, T. (1993). *Et liv etter barnehjemmet?* (Unpubl.). Bergen: Bergen helse- og Sosialhøgskole (Høgskolen i Bergen).
- Eikeland, T. (1995). De fikk den hjelpen de trengte - da. Barnehjemsbarn ser seg tilbake. *Norges Barnevern*(4), 23 - 32.
- Eilertsen, E. (1964). *Tuberculosis infection in childhood and adolescence : as illustrated by a 27-year follow-up study of a complete yeargroup of the population of Bergen, Norway* (2. ed.). Oslo ,: Universitetsforlaget.
- Epstein, S. Y. (1950). Institutional care of infants and young children in the Israel. *Megamot*, 1(4), 347-365.

- Ericsson, K. (2003). *Noen trekk ved barnevernets utvikling mellom 1954 og 1980. Historisk og barnevernfaglig delrapport*. Bergen: Rapport fra granskingsutvalget for barneverninstitusjoner i Bergen. Fylkesmannen i Hordaland.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2 ed.). N.Y: W.W.Norton & Co Inc.
- Fanshel, D., Finch, S. J., & Grundy, J. F. (1990). *Foster children in a life course perspective*. New York: Columbia University Press.
- Farrington, D. P. (1991). Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later life outcome. I D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (s. 5-29). Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Ass.Publ.
- Feinberg, H. (1954). Achievement of children in orphan homes as revealed by the Stanford Achievement Test. *Journal of genetic psychology*, 85, 217-229.
- Ferguson, T. (1966). *Children in care - and after*. Oxford: Oxford Univ Press.
- Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, Calif.: Stanford Univ Press.
- Finsen, V. (1870). *GRÅGÅS. Islændernes lovbog i fristatens tid. Del IV*. Copenhagen: Det Nordiske Literatur Samfund.
- Fisknes, L. R. (1993). *Kroppens sug - hjertets lengsel*. Oslo: Gyldendal.
- Fjellbu, A. (1971). *Waisenhuset. Norges eldste sosiale institusjon for barn*. Trondheim: Aktietrykkeriet i Trondhjem.
- Fletcher-Campbell, F., & Hall, C. (1990). *Changing schools? Changing people? A study of the education of children in care*. Windsor: National Foundation for Educational Research.
- Flaatten, E. S., & Sandbæk, M. (1982). *Barnevern - barnas vern?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Foss, Ø. (2003). Omsorg for "mindreverdige og uverdige". I K. W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Eds.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis* (s. 159-191). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Foucault, M. (1999). *Galskapens historie i opplysningens tidsalder* (2. ed.). Oslo: Gyldendal.
- Foucault, M. (2001). *Overvåkning og straff* (3. ed.). Oslo: Gyldendal.
- Fox Harding, L. (1991). *Perspectives in child care policy*. London: Longman.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: what are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of methods in psychiatric research*, 12(2), 65-76.
- Gadamer, H.-G. (1997). *Sanning och metod*. Gøteborg: Daidalos.
- Gallagher, B., Brannan, C., Jones, R., & Westwood, S. (2004). Good practise in the education of children in residential care. *British Journal of Social Work*, 34, 1133-1160.
- Garbarino, J. (1982). *Children and families in the social environment*. N.Y.: Aldine.

- Gardiner, J. M., & Richardson-Klavehn, A. (2000). Remembering and knowing. I E. Tulving & F. Craik, I.M. (Eds.), *The Oxford handbook of memory* (s. 229-244). Oxford.
- Garnezy, N., & Rutter, M. (Eds.). (1983). *Stress, coping and development in children*. N.Y.: McGraw-Hill.
- Gells, R., J. (1999). Family preservation and child maltreatment. I R. McKenzie, B. (Ed.), *Rethinking orphanages for the 21st century* (s. 47-62). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Giorgi, A. (1985). Sketch of a psychological phenomenological method. I A. Giorgi (Ed.), *Phenomenology and psychological research* (s. 8-22). Pittsburgh,PA: Duquesne Univ Press.
- Glaser, B. (1992). *Basics of grounded theory analysis. Emergence versus forcing*. Mill Valley, CA: Sage.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, Calif.: Sociology Press.
- Glaser, H., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. N.Y.: Aldine de Gruyter.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. N.Y.: Doubleday Anchor Books.
- Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin.
- Goldberg, S. (2000). *Attachment and development*. London: Arnold.
- Goldfarb, W. (1943). The effects of early institutional care on adolescent personality. *The Journal of experimental education*, 12, 106-129.
- Goldfarb, W. (1945). Effects of psychological deprivation in infancy and subsequent stimulation. *American journal of psychiatry*, 102, 18-33.
- Golding, W. (1954). *Lord of the flies* (5. ed.). Hammondsworth: Penguin.
- Goldstein, H. (1996). *The home on Gorham street and the voices of its children*. Tuscaloosa: Univ of Alabama Press.
- Grinde, T. V. (1993). *Kunnskapsstatus i barnevernet*. Oslo: Tano.
- Gruen, A. (1988). *Sviket mot deg selv. Frykten for autonomi hos menn og kvinner*. Oslo: Aventura Forlag.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational communication and technology journal*, 29, 75-92.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Parl, CA.: Sage.
- Gullestad, M. (1991). Mobbing kan sees som barnekulturens vrangside. I A. Solli (Ed.), *Barndom i Norge: 16 innlegg om barns oppvekstvilkår* (s. 99-109). Oslo: Universitetsforlaget.

- Gullestad, M. (1996). Modernity, self and childhood in the analysis of life stories. I M. Gullestad (Ed.), *Imagined Childhoods* (s. 1-39). Oslo: Scandiavian Univ. Press.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie - om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe Forlag.
- Hall, C. S. (1966). *Freuds psykologi. Den første sammenfattende fremstilling av Freuds teorier om den normale personligheten*. Oslo: Gyldedal Norsk Forlag.
- Hart, H. L. A. (1948). The ascription of responsibility and rights. *Proceedings of the Aristotelian society*(49), 171-194.
- Hastrup, K. (1992). Det antropologiske prosjekt: om forbløffelse. I I. Damm, K. Hastrup & J. Teuber (Eds.), *Det antropologiske prosjekt: om forbløffelse* (s. 82). København: Gyldendal.
- Heen, H. (1981). *Etikk og forskning. Rapport fra intervjuer med forskere*. Oslo: Hovedkomiteen for norsk forskning.
- Heggdal, E. (1993). *Lys i mørket. Reknes sanatorium i kampen mot tuberkulosen*. Unpublished Hovedfagsoppgave, Univ of Bergen, Bergen.
- Henriksen, J.-O., & Vetlesen, A. J. (2000). *Nærhet og distanse. Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Herman, J. L. (2001). *Trauma and recovery. From domestic abuse to political terror*. London: Pandora.
- Heshusius, L. (1996). On other and self and the impossibility of "research". I T. Kvernbekk (Ed.), *Considering the researcher as human being* (s. 8-25). Oslo: Dept of educational research.
- Hessle, S. (1977). *Att forska med utsatta. En etikdiskussion utifrån intervjuer med intervjuare* (No. 22). Stockholm: Barnbyn Skå.
- Hessle, S. (1997). Den sociala barnavården inför 2000-talet -några lärdomar från 1900-talet. *Janus*, 5(3), 243-260.
- Hinde, R. (1981). The bases of science of interpersonal relationships. I S. Duck & R. Gilmour (Eds.), *Personal relationships I: Studying personal relationships* (s. 1-22). N.Y.: Academic Press.
- Hobbs, J. R., & Agar, M. (1981). *Text plans and world plans in natural discourse*. Paper presented at the International Joint Conference on Artificial Intelligence.
- Holth, V. S. (2004). *En privat barneverninstitusjons teori og praksis. Tidligere klienters, personalets og ledelsens opplevelser av institusjonens metode*. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Hovstad, J. (1943). *Mannen og samfunnet. Studier i norrøn etikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Howard, S., Dryden, J., & Johnsen, B. (1999). Childhood resilience: review and critique of literature. *Oxford review of education*, 25(2), 307-323.

- Hunter, A. J., & Chandler, G. E. (1999). Adolescent resilience. *Image: Journal of nursing scholarship*, 31(3), 243-247.
- Husserl, E. (1989). *Fenomenologiens idè*. Gøteborg: Daidalos.
- Hustad, O. R. (1995). *Verandagutar: Frå livet til verandagutane på Kysthospitalet i Hagavik*. Søre Neset: Eget forlag.
- Høimork, V. (2005). *Institusjonen - En historie om makt og avmakt*. Oslo: Yggdrasil kommunikasjon.
- Irgens, L. M., & Helle, K. B. (1996). Medisinske røtter i Bergen. I *Universitetet i Bergens Historie* (Vol. 2, s. 248-267).
- Irvine, E. E. (1966). Children in Kibbutzim: thirteen years after. *Journal of Child Psychology and psychiatry*, 7, 167-178.
- Iwaniec, D., & Sneddon, H. (2001). Attachment style in adults who failed to thrive as children: outcomes of a 20 year follow-up study of factors influencing maintenance or change in attachment style. *Brit. J Social Work*, 31, 179-195.
- Jones, H. E. (1940). Personal Reactions of the Yearbook Committee. *Yearbook, National Society for the study of education*, 1, 445-456.
- Jonsson, G. (1969). *Det sociala arvet*. Stockholm: Tidens Förlag/Folksam.
- Jonsson, G., & Kälvesten, A.-L. (1964). *22 Stockholmspojkar*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Kahan, B. (1979). *Growing up in care Ten people talking*. Oxford: Basil Blackwell.
- Kelle, U. (1997). Theory building in qualitative research and computer programs for the mangement of textual data. *Sociological Research Online*(2, 2:).
- Killén, K. (1987). Om vurdering av omsorgssviktsituasjoner. *Sosionomen*, 32(19), 33-48.
- Klackenberg, G. (1956). Studies in maternal deprivation in infant's homes. *Acta pædiatrica*, 45, 1-12.
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1-11.
- Kobasa, S. C. (1982). The hardy personality: toward a social psychology of stress and health. I G. S. Sanders & J. Suls (Eds.), *Psychology of health and illness* (s. 3-32). Hillsdale: Erlbaum.
- Krystal, J. H., Thompson, J. K., & Thompson, R. F. (1995). Posttraumatic stress disorder: Psychobiological mechanisms in traumatic remembrance. I D. L. Schachter, J. T. Coyle, G. D. Fischbach, M. M. Mesulam & L. E. Sullivan (Eds.), *Memory distortion: How minds, brains and societies reconstruct the past* (s. 150-172). Cambridge: Harvard Univ Press.

- Kvale, S. (1994). *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kværness, G. (1996). *Blote kan ein gjere om det berre skjer i løynd. Kristenrettane i Gulatingslova og Grågås og forholdet mellom dei* (No. KULT 65). Oslo: Norges Forskningsråd.
- Labov, W. (1972). *Language in the inner city: Studies in the black english vernacular*. Philadelphia: Univ Pennsylvania Press.
- Labov, W., & Waletzky, J. (1966, April 8. and 9.). *Narrative analysis: Oral versions of personal experience*. Paper presented at the Annual Spring meeting, 1966, of the American Ethnological Society, Philadelphia.
- Leganger, A., & Kraft, P. (2003). Control constructs: Do they mediate the relation between educational attainment and health behaviour? *Journal of Health Behaviour*, 8(3), 361-372.
- Leknes, S. (2002). *Utan heim. Ei forteljing om oppveksten på Osterøy frå 1930 til etter krigen*. Valestrandfossen: Osterøy Sogelag.
- Lewis, H. (1954). *Deprived children*. Oxford: Oxford University Press.
- Lieberman, A. F., & Pawl, J. H. (1990). Disorders of attachment and secure base behavior in the second year of life. I M. T. Greenberg, D. Cicchetti & E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years. Theory, research and interventions* (s. 375-397). Chicago: Univ of Chicago Press.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lungfonden, H. o. (2003). *Kan kostfaktorer förklara ökningen i allergi i västvärlden de senaste 20-30 åren?* Retrieved 20 11, 2004, from <http://lung.lu.se/barn/matforskning.htm>
- Lønnå, E. (2002). *Helga Eng: Psykolog og pedagog i barnets århundre*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Maluccio, A. N., Fein, E., & Olmstead, K. A. (1986). *Permanency planning for children, Concepts and methods*. New York: Tavistock Publ.
- Martinsen, K., Alvsvåg, H., & Torsteinson, I. O. (Eds.). (1993). *Den omtenkssomme sykepleier*. Oslo: Tano.
- Martinussen, W. (1988). *Sosiologisk analyse. En innføring* (2. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- McCord, J. (1990). Long-term perspectives on parental absence. I L. N. Robins & M. Rutter (Eds.), *Straight and devious pathways from childhood to adulthood* (s. 116 - 134). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- McCubbin, H., Thompson, E. A., Thompson, A. I., & Fromer, J. E. (Eds.). (1998). *Stress, coping and health in families. Sense of Coherence and Resiliency*. Thousand oaks, Calif: Sage Publ.

- McKenzie, R., B. (1999a). *Rethinking orphanages for the 21 th century*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- McKenzie, R., B. (1999b). Rethinking orphanages for the 21st century. A search for reform of the Nation's Child Welfare System. I R. McKenzie, B. (Ed.), *Rethinking orphanages for the 21st century* (s. 289-301). Thousand Oaks: Sage Publications.
- McMillan, C. J., & Rideout, G. B. (1996). Breaking intergenerational cycles. *Social Service Review*(Sept.), 378 - 399.
- Merleau -Ponty, M. (1965). *The phenomenology of perception*. N.Y.: Humanities Press.
- Meumann, M. (2003). Unversorgte Kinder, Armenfürsorge und Waisehausgründungen im 17. und 18.Jahrhundert. Eine sozialgeschichtliche Einführung. I U. Sträter, J. N. Neuman & R. Wilson (Eds.), *Waisenhäuser in der frühen Neuzeit* (s. 1-22). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Milgram, S. (1975). *Obedience to authority /Auktoritet och Lydnad - Experimentsituationer, resultat och utvärdering*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Miller, A. (1983a). *Det självutplånande barnet och sökandet efter en äkta identitet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Miller, A. (1983b). *Du skall icke märka. Variationer över paradistemat*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Miller, A. (1984). *I begynnelsen var uppfostran*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Miller, A. (1989). *Den bandlyste viden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Miller, G. A. (1990). The place of language in a scientific psychology. *Psychological Science*(1), 7-14.
- Millham, S., Bullock, R., Hosie, K., & Haak, M. (1986). *Lost in care: The problem of maintaining links between children in care and their families*. Aldershot: Gower Publ.Comp.
- Mishler, E. G. (1986). *Research interviewing: Context and narrative*. Cambridge: Harvard Univ Press.
- Morse, J. M. (1997). "Perfectly healthy, but dead": the myth of interrater reliability. *Qualitative Health Research*, 7(4), 445-447.
- Moss, P. (1975). Residential care of children: a general view. I J. Tizard, I. Sinclair & R. V. G. Clarke (Eds.), *Varieties of residential experience* (s. 17-51). London: Routledge & Kegan.
- Mulock Houwer, D. Q. R. (1964a). Children's villages - an innovation in the field of child welfare Part I. *The child in care*, 9-18.
- Mulock Houwer, D. Q. R. (1964b). Children's villages -an innovation in the field of child welfare Part II. *The child in care*, 8-14.

- Mundal, E. (1988). Forholdet mellom barn og foreldre i det norrøne kildematerialet. *Collegium medievale*(1), 9 - 26.
- Mundal, E. (1989). Barneutbering. I H. Gunneng (Ed.), *Kvinnors Rosengård. Medeltidskvinnors liv och hälsa, lust och barnafödande* (s. 122 - 134). Stockholm: Stockholms Universitet.
- Myhre, R. (1976). *Pedagogisk Idéhistorie I + II*. Oslo: Fabritius Forlag.
- Mykletun, R. J. (1979). *Plaging i skolen: en undersøkelse av en del personlighetstrekk, bakgrunnsvariabler og tilpasning hos ungdomsskoleelever som plager andre eller selv plages i skolen* (No. 5-1979). Stavanger: Rogalandforskning.
- Møhl, B. (1983). Narcissisme og narcissistiske personlighedsforstyrrelser - en præsentation og diskussion af Kohuts og Kernbergs narcissismeteorier. *Nordisk Psykologi*, 35(2), 125-141.
- Naeslund, J. (1979). *Boken om pedagogerna. Gamla och nya idéer i aktuell utbildningsdebatt*. Vällingby: Liber Utbildningsförlaget.
- Neill, A. S. (1960). *Summerhill - Radikal barneoppdragelse*. Oslo: Pax Forlag.
- Neisser, U. (1981). John Dean's memory: A case study. *Cognition*(9), 1-22.
- Neisser, U., & Harsch, N. (1992). Phantom flashbulbs: False recollections of hearing the news about Challenger. I E. Winograd & U. Neisser (Eds.), *Affect and accuracy in recall: Studies of "flashbulb" memories* (s. 9-31). N.Y.: Cambridge Univ Press.
- Neisser, U., & Libby, L. K. (2000). Remembering life experiences. I E. Tulving & F. Craik, I.M. (Eds.), *The Oxford handbook of memory* (s. 315-332). Oxford: Oxford University Press.
- Neisser, U., Winograd, E., Bergman, E. T., Schreiber, C. A., Palmer, S. E., & Weldon, M. S. (1996). Remembering the earthquake: Direct experience versus hearing the news. *Memory*, 4(4), 337-357.
- Nelson, K. (1993). The psychological and social origins of autobiographical memory. *Psychological Science*, 4(1), 7-14.
- Nelson, K., & Fivush, R. (2000). Socialization of memory. I E. Tulving & F. Craik, I.M. (Eds.), *The Oxford handbook of memory* (s. 283-295). Oxford: Oxford University Press.
- Nicolaisen, E. (1983). *Barnehjemmet*. Oslo: Aschehoug.
- Nielsen, R. F. (1973). *Barnepsykologiens historie i Europa*. Oslo: Gyldendal.
- Norr, K. F. (1991). Early maternal attachment behaviors of adolescent and adult mothers. *Journal of nurse-midwifery*, 36(6), 334-342.
- Nygren, P. (1997). *Profesjonelt barnevern som barneomsorg Fra teori til praksis* (2. ed.). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Næss, S. (1988). Hva er livskvalitetsforskning? *Scandinavian Journal of Behaviour Therapy*, 17(suppl.8), 5-27.

- Næss, S., Mastekaasa, A., Moum, T., & Sørensen, T. (2001). *Livskvalitet som psykisk velvære* (Nova rapport No. 3/2001). Oslo: NOVA.
- Ofstad, H. (1971). *Vår forakt for svakhet: En analyse av nazismens normer og vurderinger*. Oslo: Pax.
- Ogden, T. (1991). Motstandsdyktige barn? *Nordisk Sosialt Arbeid*(1), 3-12.
- Ogden, T., & Klefbeck, J. (2003). *Nettverk og økologi Problemløsende arbeid med barn og unge* (2. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen: hva vet vi og hva kan vi gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Parker, J. (1965). *Local health and welfare services*. London: Allen & unwin.
- Patton, R. G., & Gardener, L. I. (1963). *Growth failure in maternal deprivation*. N.Y.: Thomas.
- Pepler, D. J., & Rubin, K. H. (Eds.). (1991). *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum ass.
- Piaget, J. (1972). *Insights and Illusions of Philosophy* (W. Mays, Trans. Vol. 9). London: Routledge.
- Pilling, D. (1990). *Escape from disadvantage*. London: Falmer Press.
- Polkinghorne, D. W. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State Univ of New York Press.
- Pollock, L. A. (1985). *Forgotten children. Parent-child relations from 1500 to 1900*. Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Pringle, K. M. L., & Bossio, V. (1958a). Intellectual, emotional and social development of children. *Vita Humana*, 1(2), 66-92.
- Pringle, K. M. L., & Bossio, V. (1958b). Language development and reading attainment of deprived children. *Vita Humana*, 1(3/4), 142-170.
- Pringle, K. M. L., & Bossio, V. (1960). Early prolonged separation and emotional adjustment. *Journal of child psychology and psychiatry*(1), 37-48.
- Pringle, K. M. L., & Clifford, L. (1962). Conditions associated with emotional maladjustment among children in care. *Educational Review*, 14(2), 112-123.
- Quinton, D., & Rutter, M. (1988). *Parenting breakdown. The making and breaking of intergenerational links* (Vol. 14). Aldershot: Avebury.
- Rabin, I. A. (1958a). Behaviour research in collective settlements in Israel; infants and children under conditons of "intermittent" mothering in the kibbutz. *American Journal of Orthopsychiatry*, 28(3), 577-586.

- Rabin, I. A. (1958b). Some psychosexual differences between Kibbutz and Non -Kibbutz Israeli boys. *Journal of projective techniques*, 22(3), 328-332.
- Repstad, P. (1993). *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag* (2.ed ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ricoeur, P. (1979). The model of the text: meaningful action considered as a text. I P. Rabinow & W. M. Sullivan (Eds.), *Interpretive social science. A reader* (s. 73-101). Los Angeles: Univ. Calif Press.
- Ridgers, B. (1990). Influences of early-life and recent factors on affective disorder in women: An exploration of vulnerability models. I L. N. Robins & M. Rutter (Eds.), *Straight and devious pathways from childhood to adulthood* (s. 314 - 327). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative analysis* (Vol. 30). Newbury Park: Sage.
- Robertson, J., & Robertson, J. (1971). Young children in brief separation. *Psychoanalytic study of the child*, 50(1), 283-306.
- Robins, L. N., & Rutter, M. (Eds.). (1990). *Straight and devious pathways from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Robinson, J. A., & Hawpe, L. (1986). Narrative thinking as a heuristic process. I T. R. Sarbin (Ed.), *Narrative psychology; The storied nature of human conduct* (s. 111-125). N.Y.: Praeger.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework. I S. Koch (Ed.), *Psychology: A study of science* (s. 184-256). N.Y.: McGraw-Hill.
- Roudinesco, J., & Appell, G. (1950). Les repéussions de la stabilisation hospitalière sur le développement psycho-moteur des jeunes enfants (The effect of hospitalisation on the motor and psychological development of young children). *Semaine des Hôpitaux de Paris*, 26(47), 2271-2273.
- Roudinesco, J., & Appell, G. (1951). De certain répercussions de la carence de soins maternels et de la vie en collectivité sur les enfant de 1 à 4 ans (On certain repercussions of maternal deprivation and collective upbringing on children aged one to four years. *Bulletins et mémoires de la Société Médical des Hôpitaux de Paris*, 67(3/4), 106-120.
- Ruff, C. (1987). How well do adolescent mothers? *Maternal-Child nursing journal*, 12, 249-253.
- Rutter, M. (1972). *Maternal deprivation reassessed*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin.
- Rutter, M. (1979). Maternal Deprivation, 1972-1978: New findings, new concepts, new approaches. *Child development*, 50, 283-305.
- Rutter, M. (1983). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *Amer. J. Orthopsychiat.*, 57(3), 331.

- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity. Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British journal of Psychiatry*, 147, 598-611.
- Rutter, M. (1989a). Intergenerational continuities and discontinuities in serious parenting difficulties. I D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (s. 317-347). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Rutter, M. (1989b). Pathways from childhood to adult life. *Journal of child psychology and psychiatry*, 30(1), 23-51.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective factors. I J. e. a. Rolf (Ed.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (s. 181-214). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Rutter, M., & Madge, N. (1976). *Cycles of disadvantage: A review of research*. London: Heinemann.
- Rutter, M., & Quinton, D. (1984). Long-term follow-up of women institutionalized in childhood: factors promoting good functioning in adult life. *British journal of developmental psychology*(2), 191-204.
- Rutter, M., Quinton, D., & Hill, J. (1990). Adult outcome of institutions-reared children: Males and females compared. I L. N. Robins & M. Rutter (Eds.), *Straight and devious pathways from childhood to adulthood* (s. 135-157). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Rutter, M., Tizard, J., & Whitmore, K. (Eds.). (1970). *Education, health and behaviour*. London: Longmans.
- Ruyter, K. W., Førde, R., & Solbakk, J. H. (2000). *Medisinsk etikk - en problembasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ryan, J. (1996). *Little girls in pretty boxes. The making and breaking of elite gymnasts and figure skaters*. London: The Women's Press.
- Rød, P. A. (2004). Mellom analyse og argumentasjon. I E. Hærem & B. N. Aadnesen (Eds.), *Barnevernets undersøkelse* (s. 139). Oslo: Universitetsforlaget.
- Salner, M. (1995). Validity in human science research. I S. Kvale (Ed.), *Issues of validity in qualitative research* (s. 47-71). Lund: Studentlitteratur.
- Salo, R. (1956). *Municipal child welfare work as a promotor of social adjustment*. Vaasa.
- Sameroff, A. J., & Emde, R. N. (1989). *Relationship disturbances in early childhood: a developmental approach*. New York: Basic Books.
- Sandvik, G. (1979). Rettsstillinga for barn i gamle dager. *Forskningsnytt*(4), 50-54.
- Schjelderup-Ebbe, T. (1924). *Le despotisme chez oiseaux*. Paris: Au siège de la Société.
- Schmidt, L.-H., & Kristensen, J. E. (1986). *Lys, luft og renlighed Den moderne socialhygiejnes fødsel*. København: Akademisk Forlag.

- Schooler, J. W., & Eich, E. (2000). Memory for emotional events. I E. Tulving & F. Craik, I.M. (Eds.), *The Oxford handbook of memory* (s. 379-392). Oxford: Oxford University Press.
- Schütz, A. (1999). *Den sociala världens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos.
- Seale, C. (2000). *The quality of qualitative research*. London: Sage Publ.
- Sinclair, I., & Gibbs, I. (1996). *Quality of care in children's homes. Report to the Department of health*. York: University of York.
- Sinclair, I., & Gibbs, I. (1998). *Children's homes. A study in diversity*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Skattum, E. B. (1981). *Barnehjem og barnehjemsbarn. Fra barnehjemsbarn til voksne samfunnsmennesker*. Hovedfagsoppgave: Pedagogisk Forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
- Skau, G., M. (2002). *Gode fagfolk vokser.... personlig kompetanse som utfordring*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Skau, G., M. (2003). *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper* (3. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skeels, H. M. (1942). A study of the effects of differential stimulation on mentally retarded children: a follow-up report. *American Journal of Mental deficiency*, 46, 340-350.
- Skeels, H. M. (1966). Adult status of children with contrasting early life experiences. *Monographs of the society for research in child development*, 31, serial no 105(3), 59.
- Skeels, H. M., & Dye, H. B. A. (1939). *A study of the effects of differential stimulation on mentally retarded children*. Paper presented at the Proceedings & Adresses of the American Association on Mental Deficiency.
- Smith, E. P. (1995). Bring back the orphanages? What policymakers of today can learn from the past. *Child Welfare League of America*(1), 115-142.
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Smith, L., & Bjerke, T. (1974). *Utviklingspsykologi Tidlig læring og utvikling på et biopsykologisk grunnlag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sommerschild, H., Grøholt, B., & Garløv, I. (2001). *Lærebok i barnepsykiatri*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sommerville, J. (1982). *The rise and fall of childhood*. Beverly Hills, CA: Sage Publ.
- Spence, D. P. (1982). *Narrative truth and Historical truth; Meaning and interpretation in psychoanalysis*. N.Y.: W.W.Norton & Company.
- Spitz, R. (1945). Hospitalism - An inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood. *The Psychoanalytic study of the child*, 1(1), 53-74.
- Spitz, R. (1946). Hospitalism: a follow-up report. *The Psychoanalytic study of the child*, 2, 113-117.

- Spitz, R. (1949). The role of ecological factors in emotional development in infancy. *Child development*, 20, 145-155.
- Spitz, R., & Wolf, K. M. (1946). Anaclitic depression. An inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood II. I *The Psychoanalytic study of the child* (Vol. 2, s. 313-342). N.Y.: International Universities Press.
- Spaans, J. (2003). Early modern orphanages between civic pride and social discipline: Franckes use of Dutch models. I U. Sträter, J. N. Neuman & R. Wilson (Eds.), *Waisenhäuser in der frühen Neuzeit* (s. 183-196). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Squire, L. R. (1987). *Memory and Brain*. N.Y.: Oxford Univ Press.
- Sroufe, A. L. (1989). Relationships and relationship disturbances. I S. Emde (Ed.), *Relationship disturbances in early childhood: A developmental approach* (s. 97-124).
- SSB. (2002). *Barn med barnevernstiltak* (Statistical Report). Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Starrin, B., Larsson, G., Dahlgren, L., & Styrborn, S. (1991). *Från upptäckt till presentation. Om kvalitativ metod och teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Staub, E. (2003a). *The psychology of good and evil; Why children, adults and groups help and harm others*. Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Staub, E. (2003b). Steps along a continuum of destruction. Perpetrators and bystanders. I E. Staub (Ed.), *The psychology of Good and evil* (s. 325-335). Cambridge: Cambridge Univ Press.
- Steele, B. F. (1970). Parental abuse of infants and small children. I J. Anthony & T. Benedek (Eds.), *Parenthood: Its psychology and pathology*. Boston: Little, Brown and Company.
- Stein, Z. A., & Susser, M. W. (1966). Nocturnal enuresis as phenomenon of institutions. *Developmental medicine and child neurology*(8), 677-685.
- Stern, D. N. (1989). The representation of relational patterns: developmental considerations. I S. Emde (Ed.), *Relationship disturbances in early childhood: A developmental approach* (s. 52-69). N.Y.: Basic Books.
- Sticker, E. J., Brandt, I., & Höcky, M. (1999). Resilience: Die Überwindung von Entwicklungsproblemen am beispiel sehr kleiner Frögeborener. Konzeptuelle Überlegungen und Ergebnisse bis ins Erwachsenealter. *Monatschrift Kinderheilkunde*, 147(7), 676-685.
- Stier, U. (1963). *Sozialhygienische Erhebungen an Hamburger Heimkindern*. Bielefeld: W. Bertlesmann Verlag K.G.
- Stone, L. (1987). *The past and the present revisited*. London: Rotledge & Kegan Paul.
- Stormark, K. M. (2003). Gjenvunnet hukommelse om traumatiske barndomsopplevelser: Forsinket gjenkalling eller falske minner? *Tidsskr Norsk psykologforening*, 37(1), 4-16.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park: Sage Publications.

- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research. Techniques and procedures for developing Grounded theory*. London: Sage Publications.
- Sundin, B. (1972). *Individ, institusjon, ideologi - anstaltens sosialpsykologi*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Svartvatn, R. O., & Telhaug, A. O. (1992). Straff av barn i folkeskolen. I P. Aasen & A. O. Telhaug (Eds.), *Takten, takten pass på takten. Studier i den offentlige oppdragelsens historie* (s. 177-203). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Svensden, L. F. H. (2001). *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Svensson, G. (1992). *Wittgenstein om kunskap och visshet. En granskning av några centrala teman i Wittgensteins sista manuskript*. Stockholm: Thales.
- Sällström, P. (1995). Förord. I *Det mellanmännsliga* (s. 73). Ludvika: Dualis.
- Tessler, M., & Nelson, K. (1994). Making memories: The influence of joint encoding on later recall by young children. *Consciousness and Cognition*(3), 307-326.
- Thiedecke, J. (1995). *Pokker, pest og piller*. Valby: Pantheon.
- Thommessen, B., & Wetlesen, J. (1996). *Etisk tenkning. En historisk og systematisk innføring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Thompson, J., Morton, J., & Fraser, L. (1997). Memories for the Marchioness. *Memory*(5), 615-638.
- Thuen, H. (1989). Barn, barndom og barneoppdragelse. I H. Sommerschild & B. Grøholt (Eds.), *Lærebok i barnepsykiatri* (s. 16-27). Oslo: Tano.
- Thuen, H. (2001). *I foreldrenes sted. Barneredningens oppdragelsesdiskurs. 1820-1900*. Avh. Dr.Philos: Det Utdanningsvitenskapelige Fakultet, Universitetet i Oslo.
- Thurén, T. (1993). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tiller, P. O. (1994). Barns beste - den gang- og nå? I L. Kjølørød (Ed.), *Velferdssamfunnets barn* (s. 13-24). Oslo: Ad Notam, Gyldendal.
- Tingsten, H. (1992). *Nazismens och fascismens idéer. Den nationella diktaturen (1936)*. Göteborg: Ratio.
- Tizard, B., Cooperman, O., Joseph, A., & Tizard, J. (1972). Environmental effects on language development: a study of young children in long-stay residential nurseries. *Child development*, 43, 337-358.
- Tizard, B., & Hodges, J. (1978). The effect of early institutional rearing on the development of eight year old children. *Journal of child psychology and psychiatry*, 19, 99-118.
- Tizard, B., & Joseph, A. (1970). Cognitive development of young children i residential care: a study of children aged 24 months. *Journal of child psychology and psychiatry*, 11(177-186).

- Tizard, B., & Rees, J. (1974). A comparison of the effects of adoption, restoration to the natural mother and continued institutionalization on the cognitive development of four-year-old children. *Child development*, 45, 92-99.
- Tizard, B., & Rees, J. (1975). The effect of early institutional rearing on the behaviour problems and affectional relationships of four-year-old children. *Journal of child psychology and psychiatry*, 16, 61-73.
- Tjelle, I. (2000). *Bortsendt og internert: Møter med internatbarn*. Tromsø: Polar Forlag.
- Todorov, T. (2000). *Facing the extreme. Moral life in the concentration camps*. New York: Phoenix.
- Trasler, G. (1960). *In place of parents: A study of foster care*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Tulving, E. (1983). *Elements of episodic memory*. Oxford: Oxford Univ Press.
- Tulving, E. (1985). Remembering and consciousness. *Canadian Psychology*(26), 1-12.
- Turner, B. (1981). Some practical aspects of qualitative data analysis: One way of organising the cognitive processes associated with the generation of grounded theory. *Quality and Quantity*, 15, 225-247.
- Turner, V. W. (1996). Betwixt and between: The liminal period in rites de passage. I T. Hylland Eriksen (Ed.), *Sosialantropologiske grunntekster* (s. 509-523). Oslo: Ad Notam, Gyldendal.
- Utting, W. B. (1991). *Children in the public care. A review of residential child care. Part I*. London: HMSO.
- Utting, W. B., Baines, C., Stuart, m., Rowlands, J., & Vialva, R. (1997). *People like us. The report of the review of the safeguards for children living away from home*. London: Her Majesty's Stationary Office.
- van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Vasta, R., Haith, M. M., & Miller, S. A. (1992). *Child psychology. The modern science*. N.Y.: J.Wiley & Sons Inc.
- Veland, J. (1993). *Hvordan gikk det med barnevernets barn? Resultater fra barnevernsarbeid i 5 kommuner i Rogaland* (Kvalitativt Barnevern Del I). Stavanger: Senter for atferdsforskning / Fylkeshelsesjefen i Rogaland.
- Verpe, A. M. (2003). Institusjonsomsorg for barn: Nye vilkår for profesjonalitet? *Embla*(2), 48-57.
- Vetlesen, A. J. (2003). Omsorg - mellom avhengighet og autonomi. I K. W. Ruyter & A. J. Vetlesen (Eds.), *Omsorgens tvetydighet -egenart, historie og praksis* (s. 27-40). Oslo: Gyldendal.

- Vaagen, T. (1973). Barnevernsgutter, kriminalitet og generell sosial tilpasning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 14, 30-46.
- Wagenaar, W. A., & Groeneweg, J. (1990). The memory of concentration camp survivors. *Applied Cognitive Psychology*(1), 77-87.
- Waller, J. (2002). *Becoming evil. How ordinary people commit genocide and mass killing*. Oxford: Oxford Univ Press.
- Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family process*, 42(1), 1-18.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds*. Ithaca: Cornell Univ Press.
- White, M. (1992). Deconstruction and therapy. I D. Epson & M. White (Eds.), *Experience, contradiction, narrative and imagination* (s. 109-147). South Australia: Dulwich Center.
- Wiesener, G. H. (1924). *Norges barneforsorg*. Kristiania (Oslo): Steenske Forlag.
- Wiesener, G. H. (1948). *Barnevernet i Norge. En oversikt*. Oslo: Bøhler & Larsen.
- Williams, L. M. (1994). Recall of childhood trauma: a prospective study of women's memories of sexual abuse. *Journal of consulting and clinical psychology*, 62, 1167-1176.
- Wilson, H. S., & Hutchinson, S. A. (1991). Triangulation of qualitative methods: Heideggerian Hermeneutics and Grounded theory. *Qualitative Health research*, 1(2), 262-276.
- Wilson, R. (2003). Replication reconsidered: Imitations, models, and the seed of modern philanthropy. I U. Sträter, J. N. Neuman & R. Wilson (Eds.), *Waisenhaiüzer in der frühen Neuzeit* (s. 197-217). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Winnicott, D. W. (1992). *Through pediatrics to psychoanalysis. Collected papers*. London: Karnac.
- Winnicott, D. W. (1995). *Familjen och barnet*. Ludvika: Dualis.
- Winnicott, D. W., Winnicott, W. C., Shepherd, R., & Davis, M. (1986). *Home is where we start from - essays by a psychoanalyst*. N.Y.: Norton.
- Wittgenstein, L. (1999). *Filosofi*. Bergen og Oxford Univ Press: Glänta produktion.
- Wolfensberger, W. (1969). The origin and nature of our institutional models. I R. M. Kugel & W. Wolfensberger (Eds.), *Changing patterns in residential services for the mentally retarded*. Wash.D.C.: President's Panel on Mental Retardation.
- Wolins, M. (1965). Another view of group care. *Child welfare*, 44(1), 10-18.
- Waaktaar, T., & Christie, H. J. (2000). *Styrk sterke sider - Håndbok i resiliencegrupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Yarrow, L. J. (1961). Maternal deprivation: toward an empirical and conceptual re-evaluation. *Psychological Bulletin*, 58(6), 459-490.

Yule, W., & Raynes, N. V. (1972). Behavioural characteristics of children in residential care in relation to indices of separation. *Journal of child psychology and psychiatry*, 13, 249-258.

Østerhaug, R. S. (1998). Barnehjemsetablering i Stavanger i 1830 årene. *Barn*, 16(2), 73-86.

Østerhaug, R. S. (2003). "Josphine Foundation" A children's home in the nineteenth century. *European Journal of Social Education*, 5, 37-43.

Øverland, B. (1937). *Om tuberkulosen En veiledning om dens årsaksforhold, smitteveier, utbredelse og bekjempelse. I første rekke beregnet som hjelp ved undervisning på skoler.* Oslo: Den Norske Nasjonalforening Mot Tuberkulosen.

Doctoral Theses at The Faculty of Psychology,
University of Bergen

1980	Allen, H.M., Dr. philos.	Parent-offspring interactions in willow grouse (<i>Lagopus L. Lagopus</i>).
1981	Myhrer, T., Dr. philos.	Behavioral Studies after selective disruption of hippocampal inputs in albino rats.
1982	Svebak, S., Dr. philos.	The significance of motivation for task-induced tonic physiological changes.
1983	Myhre, G., Dr. philos.	The Biopsychology of behavior in captive Willow ptarmigan.
	Eide, R., Dr. philos.	PSYCHOSOCIAL FACTORS AND INDICES OF HEALTH RISKS. The relationship of psychosocial conditions to subjective complaints, arterial blood pressure, serum cholesterol, serum triglycerides and urinary catecholamines in middle aged populations in Western Norway.
	Værnes, R.J., Dr. philos.	Neuropsychological effects of diving.
1984	Kolstad, A., Dr. philos.	Til diskusjonen om sammenhengen mellom sosiale forhold og psykiske strukturer. En epidemiologisk undersøkelse blant barn og unge.
	Løberg, T., Dr. philos.	Neuropsychological assessment in alcohol dependence.
1985	Hellesnes, T., Dr. philos.	Læring og problemløsning. En studie av den perseptuelle analysens betydning for verbal læring.
	Håland, W., Dr. philos.	Psykoterapi: relasjon, utviklingsprosess og effekt.
1986	Hagtvet, K.A., Dr. philos.	The construct of test anxiety: Conceptual and methodological issues.
	Jellestad, F.K., Dr. philos.	Effects of neuron specific amygdala lesions on fear-motivated behavior in rats.
1987	Aarø, L.E., Dr. philos.	Health behaviour and socioeconomic Status. A survey among the adult population in Norway.
	Underlid, K., Dr. philos.	Arbeidsløse i psykososialt perspektiv.
	Laberg, J.C., Dr. philos.	Expectancy and classical conditioning in alcoholics' craving.
	Vollmer, F.C., Dr. philos.	Essays on explanation in psychology.
	Ellertsen, B., Dr. philos.	Migraine and tension headache: Psychophysiology, personality and therapy.
1988	Kaufmann, A., Dr. philos.	Antisocial atferd hos ungdom. En studie av psykologiske determinanter.

	Mykletun, R.J., Dr. philos.	Teacher stress: personality, work-load and health.
	Havik, O.E., Dr. philos.	After the myocardial infarction: A medical and psychological study with special emphasis on perceived illness.
1989	Bråten, S., Dr. philos.	Menneskedyaden. En teoretisk tese om sinnets dialogiske natur med informasjons- og utviklingspsykologiske implikasjoner sammenholdt med utvalgte spedbarnsstudier.
	Wold, B., Dr. psychol.	Lifestyles and physical activity. A theoretical and empirical analysis of socialization among children and adolescents.
1990	Flaten, M.A., Dr. psychol.	The role of habituation and learning in reflex modification.
1991	Alsaker, F.D., Dr. philos.	Global negative self-evaluations in early adolescence.
	Kraft, P., Dr. philos.	AIDS prevention in Norway. Empirical studies on diffusion of knowledge, public opinion, and sexual behaviour.
	Endresen, I.M., Dr. philos.	Psychoimmunological stress markers in working life.
	Faleide, A.O., Dr. philos.	Asthma and allergy in childhood. Psychosocial and psychotherapeutic problems.
1992	Dalen, K., Dr. philos.	Hemispheric asymmetry and the Dual-Task Paradigm: An experimental approach.
	Bø, I.B., Dr. philos.	Ungdoms sosiale økologi. En undersøkelse av 14-16 åringers sosiale nettverk.
	Nivison, M.E., Dr. philos.	The relationship between noise as an experimental and environmental stressor, physiological changes and psychological factors.
	Torgersen, A.M., Dr. philos.	Genetic and environmental influence on temperamental behaviour. A longitudinal study of twins from infancy to adolescence.
1993	Larsen, S., Dr. philos.	Cultural background and problem drinking.
	Nordhus, I.H., Dr. philos.	Family caregiving. A community psychological study with special emphasis on clinical interventions.
	Thuen, F., Dr. psychol.	Accident-related behaviour among children and young adolescents: Prediction and prevention.
	Solheim, R., Dr. philos.	Spesifikke lærevansker. Diskrepanskriteriet anvendt i seleksjonsmetodikk.
	Johnsen, B.H., Dr. psychol.	Brain assymetry and facial emotional expressions: Conditioning experiments.
1994	Tønnessen, F.E., Dr. philos.	The etiology of Dyslexia.
	Kvale, G., Dr. psychol.	Psychological factors in anticipatory nausea and vomiting in cancer chemotherapy.
	Asbjørnsen, A.E., Dr. psychol.	Structural and dynamic factors in dichotic listening: An interactional model.

	Bru, E., Dr. philos.	The role of psychological factors in neck, shoulder and low back pain among female hospitale staff.
	Braathen, E.T., Dr. psychol.	Prediction of exellence and discontinuation in different types of sport: The significance of motivation and EMG.
	Johannessen, B.F., Dr. philos.	Det flytende kjønnet. Om lederskap, politikk og identitet.
1995	Sam, D.L., Dr. psychol.	Acculturation of young immigrants in Norway: A psychological and socio-cultural adaptation.
	Bjaalid, I.-K., Dr. philos	Component processes in word recognition.
	Martinsen, Ø., Dr. philos.	Cognitive style and insight.
	Nordby, H., Dr. philos.	Processing of auditory deviant events: Mismatch negativity of event-related brain potentials.
	Raaheim, A., Dr. philos.	Health perception and health behaviour, theoretical considerations, empirical studies, and practical implications.
	Seltzer, W.J., Dr.philos.	Studies of Psychocultural Approach to Families in Therapy.
	Brun, W., Dr.philos.	Subjective conceptions of uncertainty and risk.
	Aas, H.N., Dr. psychol.	Alcohol expectancies and socialization: Adolescents learning to drink.
	Bjørkly, S., Dr. psychol.	Diagnosis and prediction of intra-institutional aggressive behaviour in psychotic patients
1996	Anderssen, N., Dr. psychol.	Physical activity of young people in a health perspective: Stability, change and social influences.
	Sandal, Gro Mjeldheim, Dr. psychol.	Coping in extreme environments: The role of personality.
	Strumse, Einar, Dr. philos.	The psychology of aesthetics: explaining visual preferences for agrarian landscapes in Western Norway.
	Hestad, Knut, Dr. philos.	Neuropsychological deficits in HIV-1 infection.
	Lugoe, L.Wycliffe, Dr. philos.	Prediction of Tanzanian students' HIV risk and preventive behaviours
	Sandvik, B. Gunnhild, Dr. philos.	Fra distriktsjordmor til institusjonsjordmor. Fremveksten av en profesjon og en profesjonsutdanning
	Lie, Gro Therese, Dr. psychol.	The disease that dares not speak its name: Studies on factors of importance for coping with HIV/AIDS in Northern Tanzania
	Øygard, Lisbet, Dr. philos.	Health behaviors among young adults. A psychological and sociological approach
	Stormark, Kjell Morten, Dr. psychol.	Emotional modulation of selective attention: Experimental and clinical evidence.
	Einarsen, Ståle, Dr. psychol.	Bullying and harassment at work: epidemiological and psychosocial aspects.

- 1997**
- Knivsberg, Ann-Mari, Dr. philos. Behavioural abnormalities and childhood psychopathology: Urinary peptide patterns as a potential tool in diagnosis and remediation.
- Eide, Arne H., Dr. philos. Adolescent drug use in Zimbabwe. Cultural orientation in a global-local perspective and use of psychoactive substances among secondary school students.
- Sørensen, Marit, Dr. philos. The psychology of initiating and maintaining exercise and diet behaviour.
- Skjæveland, Oddvar, Dr. psychol. Relationships between spatial-physical neighborhood attributes and social relations among neighbors.
- Zewdie, Teka, Dr. philos. Mother-child relational patterns in Ethiopia. Issues of developmental theories and intervention programs.
- Wilhelmsen, Britt Unni, Dr. philos. Development and evaluation of two educational programmes designed to prevent alcohol use among adolescents.
- Manger, Terje, Dr. philos. Gender differences in mathematical achievement among Norwegian elementary school students.
- 1998**
- V Lindstrøm, Torill Christine, Dr. philos. «Good Grief»: Adapting to Bereavement.
- Skogstad, Anders, Dr. philos. Effects of leadership behaviour on job satisfaction, health and efficiency.
- Haldorsen, Ellen M. Håland, Dr. psychol. Return to work in low back pain patients.
- Besemer, Susan P., Dr. philos. Creative Product Analysis: The Search for a Valid Model for Understanding Creativity in Products.
- H Winje, Dagfinn, Dr. psychol. Psychological adjustment after severe trauma. A longitudinal study of adults' and children's posttraumatic reactions and coping after the bus accident in Måbødalen, Norway 1988.
- Vosburg, Suzanne K., Dr. philos. The effects of mood on creative problem solving.
- Eriksen, Hege R., Dr. philos. Stress and coping: Does it really matter for subjective health complaints?
- Jakobsen, Reidar, Dr. psychol. Empiriske studier av kunnskap og holdninger om hiv/aids og den normative seksuelle utvikling i ungdomsårene.
- 1999**
- V Mikkelsen, Aslaug, Dr. philos. Effects of learning opportunities and learning climate on occupational health.
- Samdal, Oddrun, Dr. philos. The school environment as a risk or resource for students' health-related behaviours and subjective well-being.
- Friestad, Christine, Dr. philos. Social psychological approaches to smoking.
- Ekeland, Tor-Johan, Dr. philos. Mening som medisin. Ein analyse av placebofenomenet og implikasjoner for terapi og terapeutiske teoriar.
- H Saban, Sara, Dr. psychol. Brain Asymmetry and Attention: Classical Conditioning Experiments.

- Carlsten, Carl Thomas, Dr. philos. God lesing – God læring. En aksjonsrettet studie av undervisning i fagtekstlesing.
- Dundas, Ingrid, Dr. psychol. Functional and dysfunctional closeness. Family interaction and children's adjustment.
- Engen, Liv, Dr. philos. Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet og vurdering av faktorer som kan være av betydning for optimal leseutvikling.
- 2000**
- V Hovland, Ole Johan, Dr. philos. Transforming a self-preserving "alarm" reaction into a self-defeating emotional response: Toward an integrative approach to anxiety as a human phenomenon.
- Lillejord, Sølvi, Dr. philos. Handlingsrasjonalitet og spesialundervisning. En analyse av aktørperspektiver.
- Sandell, Ove, Dr. philos. Den varme kunnskapen.
- Oftedal, Marit Petersen, Dr. philos. Diagnostisering av ordavkodingsvansker: En prosessanalytisk tilnæringsmåte.
- H Sandbak, Tone, Dr. psychol. Alcohol consumption and preference in the rat: The significance of individual differences and relationships to stress pathology
- Eid, Jarle, Dr. psychol. Early predictors of PTSD symptom reporting; The significance of contextual and individual factors.
- 2001**
- V Skinstad, Anne Helene, Dr. philos. Substance dependence and borderline personality disorders.
- Binder, Per-Einar, Dr. psychol. Individet og den meningsbærende andre. En teoretisk undersøkelse av de mellommenneskelige forutsetningene for psykisk liv og utvikling med utgangspunkt i Donald Winnicotts teori.
- Roald, Ingvild K., Dr. philos. Building of concepts. A study of Physics concepts of Norwegian deaf students.
- H Fekadu, Zelalem W., Dr. philos. Predicting contraceptive use and intention among a sample of adolescent girls. An application of the theory of planned behaviour in Ethiopian context.
- Melesse, Fantu, Dr. philos. The more intelligent and sensitive child (MISC) mediational intervention in an Ethiopian context: An evaluation study.
- Råheim, Målfrid, Dr. philos. Kvinners kroppserfaring og livssammenheng. En fenomenologisk – hermeneutisk studie av friske kvinner og kvinner med kroniske muskelsmerter.
- Engelsen, Birthe Kari, Dr. psychol. Measurement of the eating problem construct.
- Lau, Bjørn, Dr. philos. Weight and eating concerns in adolescence.
- 2002**
- V Ihlebæk, Camilla, Dr. philos. Epidemiological studies of subjective health complaints.
- Rosén, Gunnar O. R., Dr. philos. The phantom limb experience. Models for understanding and treatment of pain with hypnosis.

- Høines, Marit Johnsen, Dr. philos.   Fleksible språkrom. Matematikklæring som tekstutvikling.
- Anthun, Roald Andor, Dr. philos.   School psychology service quality. Consumer appraisal, quality dimensions, and collaborative improvement potential
- Pallesen, Ståle, Dr. psychol.   Insomnia in the elderly. Epidemiology, psychological characteristics and treatment.
- Midthassel, Unni Vere, Dr. philos.   Teacher involvement in school development activity. A study of teachers in Norwegian compulsory schools
- Kallestad, Jan Helge, Dr. philos.   Teachers, schools and implementation of the Olweus Bullying Prevention Program.
- H   Ofte, Sonja Helgesen, Dr. psychol.   Right-left discrimination in adults and children.
- Netland, Marit, Dr. psychol.   Exposure to political violence. The need to estimate our estimations.
- Diseth, Åge, Dr. psychol.   Approaches to learning: Validity and prediction of academic performance.
- Bjuland, Raymond, Dr. philos.   Problem solving in geometry. Reasoning processes of student teachers working in small groups: A dialogical approach.
- 2003**
- V   Arefjord, Kjersti, Dr. psychol.   After the myocardial infarction – the wives’ view. Short- and long-term adjustment in wives of myocardial infarction patients.
- Ingjaldsson, Jón Þorvaldur, Dr. psychol.   Unconscious Processes and Vagal Activity in Alcohol Dependency.
- Holden, Børge, Dr. philos.   Følger av atferdsanalytiske forklaringer for atferdsanalysens tilnærming til utforming av behandling.
- Holsen, Ingrid, Dr. philos.   Depressed mood from adolescence to ‘emerging adulthood’. Course and longitudinal influences of body image and parent-adolescent relationship.
- Hammar, Åsa Karin, Dr. psychol.   Major depression and cognitive dysfunction- An experimental study of the cognitive effort hypothesis.
- Sprugevica, Ieva, Dr. philos.   The impact of enabling skills on early reading acquisition.
- Gabrielsen, Egil, Dr. philos.   LESE FOR LIVET. Lesekompetansen i den norske voksenbefolkningen sett i lys av visjonen om en enhetsskole.
- H   Hansen, Anita Lill, Dr. psychol.   The influence of heart rate variability in the regulation of attentional and memory processes.
- Dyregrov, Kari, Dr. philos.   The loss of child by suicide, SIDS, and accidents: Consequences, needs and provisions of help.
- 2004**
- V   Torsheim, Torbjørn, Dr. psychol.   Student role strain and subjective health complaints: Individual, contextual, and longitudinal perspectives.
- Haugland, Bente Storm Mowatt
Dr. psychol.   Parental alcohol abuse. Family functioning and child adjustment.

	Milde, Anne Marita, Dr. psychol.	Ulcerative colitis and the role of stress. Animal studies of psychobiological factors in relationship to experimentally induced colitis.
	Stornes, Tor, Dr. philos.	Socio-moral behaviour in sport. An investigation of perceptions of sportpersonship in handball related to important factors of socio-moral influence.
	Mæhle, Magne, Dr. philos.	Re-inventing the child in family therapy: An investigation of the relevance and applicability of theory and research in child development for family therapy involving children.
	Kobbeltvedt, Therese, Dr. psychol.	Risk and feelings: A field approach.
H	Thomsen, Tormod, Dr. psychol.	Localization of attention in the brain.
	Løberg, Else-Marie, Dr. psychol.	Functional laterality and attention modulation in schizophrenia: Effects of clinical variables.
	Kyrkjebø, Jane Mikkelsen, Dr. philos.	Learning to improve: Integrating continuous quality improvement learning into nursing education.
	Laumann, Karin, Dr. psychol.	Restorative and stress-reducing effects of natural environments: Experiential, behavioural and cardiovascular indices.
	Holgersen, Helge, PhD	Mellom oss - Essay i relasjonell psykoanalyse.
2005		
V	Hetland, Hilde, Dr. psychol.	Leading to the extraordinary? Antecedents and outcomes of transformational leadership.
	Iversen, Anette Christine, Dr. philos.	Social differences in health behaviour: the motivational role of perceived control and coping.
H	Mathisen, Gro Ellen, PhD	Climates for creativity and innovation: Definitions, measurement, predictors and consequences.
	Sævi, Tone, Dr. philos.	Seeing disability pedagogically – The lived experience of disability in the pedagogical encounter.
	Wiium, Nora, PhD	Intrapersonal factors, family and school norms: combined and interactive influence on adolescent smoking behaviour.
	Kanagaratnam, Pushpa, PhD	Subjective and objective correlates of Posttraumatic Stress in immigrants/refugees exposed to political violence.
	Larsen, Torill M. B. , PhD	Evaluating principals' and teachers' implementation of Second Step. A case study of four Norwegian primary schools.
	Bancila, Delia, PhD	Psychosocial stress and distress among Romanian adolescents and adults.
2006		
V	Hillestad, Torgeir Martin, Dr. philos.	Normalitet og avvik. Forutsetninger for et objektivt psykopatologisk avviksbegrep. En psykologisk, sosial, erkjennelsesteoretisk og teoriehistorisk framstilling.
	Nordanger, Dag Øystein, Dr. psychol.	Psychosocial discourses and responses to political violence in post-war Tigray, Ethiopia.

	Rimol, Lars Morten, PhD	Behavioral and fMRI studies of auditory laterality and speech sound processing.
	Krumsvik, Rune Johan, Dr. philos.	ICT in the school. ICT-initiated school development in lower secondary school.
	Norman, Elisabeth, Dr. psychol.	Gut feelings and unconscious thought: An exploration of fringe consciousness in implicit cognition.
	Israel, K Pravin, Dr. psychol.	Parent involvement in the mental health care of children and adolescents. Empirical studies from clinical care setting.
	Glasø, Lars, PhD	Affects and emotional regulation in leader-subordinate relationships.
	Knutsen, Ketil, Dr. philos.	HISTORIER UNGDOM LEVER – En studie av hvordan ungdommer bruker historie for å gjøre livet meningsfullt.
	Matthiesen, Stig Berge, PhD	Bullying at work. Antecedents and outcomes.
H	Gramstad, Arne, PhD	Neuropsychological assessment of cognitive and emotional functioning in patients with epilepsy.
	Bendixen, Mons, PhD	Antisocial behaviour in early adolescence: Methodological and substantive issues.
	Mrumbi, Khalifa Maulid, PhD	Parental illness and loss to HIV/AIDS as experienced by AIDS orphans aged between 12-17 years from Temeke District, Dar es Salaam, Tanzania: A study of the children's psychosocial health and coping responses.
	Hetland, Jørn, Dr. psychol.	The nature of subjective health complaints in adolescence: Dimensionality, stability, and psychosocial predictors
	Kakoko, Deodatus Conatus Vitalis, PhD	Voluntary HIV counselling and testing service uptake among primary school teachers in Mwanza, Tanzania: assessment of socio-demographic, psychosocial and socio-cognitive aspects
	Mykletun, Arnstein, Dr. psychol.	Mortality and work-related disability as long-term consequences of anxiety and depression: Historical cohort designs based on the HUNT-2 study
	Sivertsen, Børge, PhD	Insomnia in older adults. Consequences, assessment and treatment.
2007		
V	Singhammer, John, Dr. philos.	Social conditions from before birth to early adulthood – the influence on health and health behaviour
	Janvin, Carmen Ani Cristea, PhD	Cognitive impairment in patients with Parkinson's disease: profiles and implications for prognosis
	Braarud, Hanne Cecilie, Dr. psychol.	Infant regulation of distress: A longitudinal study of transactions between mothers and infants
	Tveito, Torill Helene, PhD	Sick Leave and Subjective Health Complaints
	Magnussen, Liv Heide, PhD	Returning disability pensioners with back pain to work

	Thuen, Elin Marie, Dr.philos.	Learning environment, students' coping styles and emotional and behavioural problems. A study of Norwegian secondary school students.
	Solberg, Ole Asbjørn, PhD	Peacekeeping warriors – A longitudinal study of Norwegian peacekeepers in Kosovo
H	Søreide, Gunn Elisabeth, Dr.philos.	Narrative construction of teacher identity
	Svensen, Erling, PhD	WORK & HEALTH. Cognitive Activation Theory of Stress applied in an organisational setting.
	Øverland, Simon Nygaard, PhD	Mental health and impairment in disability benefits. Studies applying linkages between health surveys and administrative registries.
	Eichele, Tom, PhD	Electrophysiological and Hemodynamic Correlates of Expectancy in Target Processing
	Børhaug, Kjetil, Dr.philos.	Oppseding til demokrati. Ein studie av politisk oppseding i norsk skule.

